

MONDERO
IDEALA
BIBLIOTECA

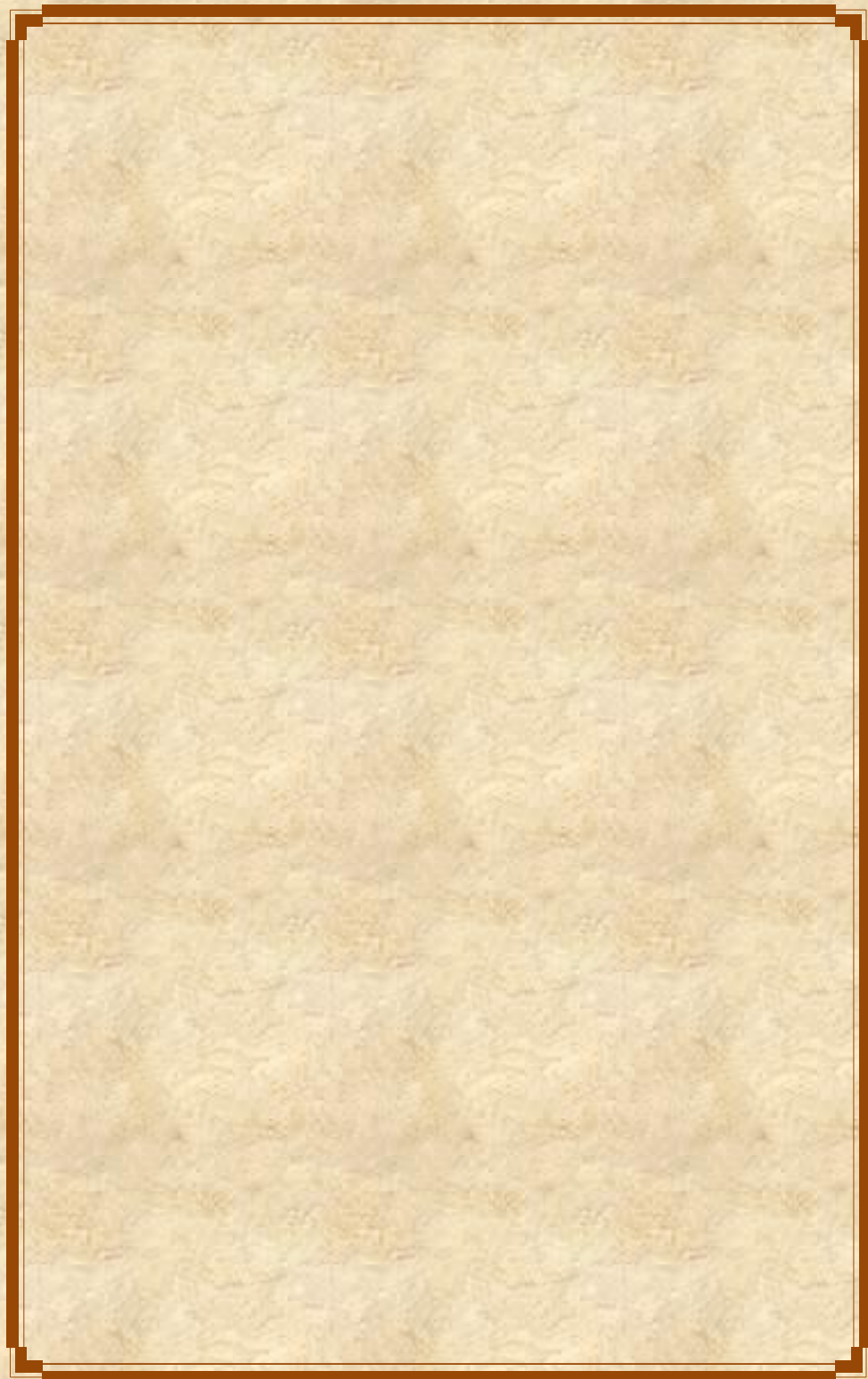
Lewis Wallace
Ben Hur

LEWIS WALLACE

Ben Hur

Traducere
ION GORUN

Editura MONDERO
București, 2008

Cuvânt înainte

Istoria Americii și, în consecință, literatura americană sunt străbătute de dubla conștiință a realităților Lumii Vechi și a posibilităților oferite de Lumea Nouă.

Literatura americană s-a constituit ca urmare a unui proces care se aseamănă doar în puține privințe cu începuturile literare ale națiunilor europene. Venind de peste Atlantic, din țări cu îndelungată tradiție, multă vreme ea nu va reflecta decât într-o măsură neesențială tendințele reprezentative ale culturii contemporane și ale celei mai vechi din locurile de obârșie.

În plin secol romantic scriitori de seamă ai Americii credeau că pot vorbi despre literatura țării lor ca despre rezultatul prelucrării unor surse europene. Viguroasa conștiință națională se va împlini în structuri literare specifice în vremea Războiului de Independență de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Complexul de inferioritate va începe să se risipească abia după ce Emerson va rosti în 1837 faimoasa conferință „Cărturarul american” și va găsi un larg ecou în America.

Celebra prelegere supranumită „Declarația de independență intelectuală a Americii” rostită de Emerson la Harvard, este un apel pentru crearea unor opere menite să dea măsura idealurilor noi națiuni și, în același timp, definește rolul literaturii: „Scopul societății este acela de a crea indivizi perfecți iar misiunea omului de cultură e să întrupeze această perfecțiune în el însuși și să-și folosească inspirația, dată de divinitate, pentru a câștiga binele în folosul compatrioților săi.”

Lewis Wallace, eroul de odinioară al războiului civil, apărător al Washingtonului împotriva armatelor confederate, publică în 1873 romanul *Zeul cel drept* sau *Ultimul tziu* inspirat din

lupta aztecilor cu spaniolii și din evenimentele care au dus la prăbușirea imperiului lui Montezuma.

În 1880 Wallace scrie romanul *Ben Hur*, o povestire sentimentală plină de aventuri, de întâmplări neprevăzute.

Drumul războinicului Ben Hur, cu sânge nobil, ajunge până la a obține însănătoșirea inimii prin credință.

Pe fondul începuturilor creștine, povestea nobilului evreu – trecând prin sclavie, agonie, răzbunare – este marcată de întâlnirea cu Hristos, de două ori.

Ben Hur este unul dintre cele mai populare romane ale vremii; se pare că într-un interval de câțiva ani, s-au vândut două milioane de exemplare. Mai multe ecranizări, cu premii Oscar, după romanul lui Lewis Wallace au avut ca subiect povestea de excepție a nobilului Ben Hur.

Dan Grigorescu

CARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL I

Gebel el Zublah se numește un îngust șir de munți, care se întinde, pe vreo cincizeci de mile, de la sud spre nord. Privind de pe coastele lor stâncoase roșii-albe spre răsărit, nu se vede înainte decât pustiul arab, de unde băntuie, de când se știe, vântul atât de primejdios viilor Ierihonului. Nisipul, suflat mai în jos de la pustiul, acoperă poalele șirului de munți; căci el formează un zid de apărare natural a pășunilor de la Moab și Ammon, la vest, ținuturi care altfel ar fi alcătuit și ele o parte a pustiului.

Arabii au întipărit felul lor de exprimare tuturor locurilor de la sudul și răsăritul Iudeei; astfel, după vorba lor, bătrânul Gebel e tatăl a nenumărate *vadi*, adică pâraie, care în anotimpul ploios se umplu de ape, pe care le poartă la Iordan sau în Marea Moartă. Taie ca în brazde șoseaua romană, care azi nu mai e decât umbra celei ce fusese odinioară, un drum prăfos pentru peregrinii din Siria la Mecca.

Dintr-unul din aceste *vadi*, adică din acela care se ramifică de la capătul Gebelului spre răsărit și răspunde în matca râului Iabbok, cel mai important afluent al Iordanului, se ivi un călător ce năzuia spre platoul pustiului.

Să ne îndreptăm mai întâi atenția asupra acestuia.

După înfățișare, putea să fie om de vreo 45 de ani și mai bine. Barba, ce-i cădea peste piept, se vedea că fusese odinioară neagră, dar acum avea fire cărunte. Fața-i era brună, ca și cafeaua prăjită, și înfășurată într-o basma roșie – *kufiieh* îi zic astăzi copiii pustiului – așa că nu se vedea decât în parte. Din când în când ridica ochii; erau negri și mari. Îmbrăcămintea-i era o haină ondulată, cum se obișnuiește peste tot în Orient. Călărea pe un dromader (cămilă cu o cocoașă) mare, alb, care purta în spinare un

cort în miniatură.

Cine-l privea mai de aproape pe acest animal, nu se putea opri să nu-l admire. Culoarea și înălțimea lui, depărtarea picioarelor, corpul viguros, nu gras, dar încărcat de mușchi, gâtul lung, zvelt, a cărui îndoitură amintea gâtul de lebădă, capul, larg între ochi, ascuțit la bot, mersul elastic nobil, pasul sigur, domol, – toate dovedeau rasa siriană și o valoare neprețuită. Purta frâul ca de obicei; pe frunte-i atârnavu ciucuri roșii stacojii, iar de gât îi atârnavu lanțuri de bronz, cu zurgălăi de argint la capete; dar lipseau hățurile pentru călăreț, ca și cureaua pentru călăuză.

Povara de pe spinarea animalului era atât de ingenioasă, încât inventatorul ei ar fi devenit celebru la orice alt popor, afară de orientali. Era alcătuită din două părți în formă de lăzi, lungi de câte patru urme, atârnând de ambele laturi ale animalului. Interiorul lăzilor era căptușit cu perne și acoperit cu covoare; erau întocmite așa, că se putea șede comod, sau odihni rezemat; peste tot se întindea o foaie de cort, verde. Curelele late, cu numeroase legături și încrucișări, țineau întreaga întocmire în poziția potrivită. Astfel, inven-tivii fii ai lui Kuș* s-au priceput să facă pe cât se poate mai comodă călătoria prin arșița pustiului, fie din datorie, fie pentru plăcere.

Când cămila ieși din *vadi*, călătorul lăsase în urma lui hotarul vechiului Ammon, El Belkas.

Era dimineața. Soarele din fața lui era pe jumătate ascuns în ceață; înaintea lui se întindea și pustiul, – nu ținutul nisipurilor mișcătoare –, acesta era mai departe înainte, ci un ținut unde vegetau plante pitice și solul îl acopereau blocuri de granit risipite și pietre sure sau negre printre care răsăreau salcâmi firavi și smocuri de iarbă aspră.

Călătorul nu părea a da atenție, nici păsărilor care se refugiau, nici vreunei vulpi sau hiene. De sub acoperământul lui verde, privea fix spre un punct anume, cu ochi visători.

După două ore de mers spre răsărit, peisajul începea să ia o altă înfățișare. Gebelul se întindea de-a lungul orizontului de vest, ca o panglică albastră-palidă. Ici-colo se înălța câte o colină de lut

* E vorba de etiopieni. Kuș, un fiu al lui Cham, e socotit străbunul lor. (n.tr.)

și nisip cimentat. Răsăreau și pietre de bazalt, în forma lor în cerc, ca avanposturi ale munților; încolo nu era decât nisip, când lins, când încrețit, în formă de creste unduitoare. Deodată cu peisajul se schimbase și atmosfera. Soarele, topind roua și ceața, făcea să se ridice o adiere plăcută în arșița iradiind din pământ.

Două ore mai trecură, fără oprire sau schimbarea direcției.

Vegetația încetă cu totul. Crustele de nisip se spărgeau sub pașii cămilei. Gebelul nu se mai vedea; niciun punct de orientare nu mai era.

Cum nu se zărea niciun loc de popas undeva, stăruința călătorului trebuia să pară tot mai stranie. Nimeni nu călătorește de plăcere prin pustiu. Acesta nu putea fi scopul omului nostru; nici un fugar nu s-ar fi putut bănuî că este; nu privea deloc în jurul lui; niciun semn de temere sau curiozitate nu se putea observa la el.

Era tocmai la amiază, când dromaderul se opri de la sine și scoase acel strigăt văietător, cu care ei își vestesc oboseala prea mare, și cer odihnă.

Omul din cort tresări, ca deșteptat din somn. Împinse perdelele la o parte, se uită spre soare și examinează lung și minuțios ținutul în toate direcțiile, ca pentru a se asigura dacă sosise la locul voit. Apoi respiră adânc, mulțumit și afirmă ca și când ar fi vrut să zică: „În sfârșit!” Își încrucișă brațele pe piept, plecă fruntea și rosti încet o rugăciune. Apoi porni să coboare. Cu strigătul: „*ikh! ikh!*”, pe care desigur l-au auzit și cămilele favorite ale lui Iov, dădu animalului îndemnul să îngenuncheze. Acesta ascultă, încet și grohăind.

Călătorul puse piciorul pe gâtul zvelt și coborî pe terenul nisipos.

CAPITOLUL II

S-ar fi putut cunoaște acum că omul era de o statură minunată de proporționată, mai mult viguros decât înalt. Desfăcu șnurul de mătase ce-i lega turbanul și netezi crețurile, până ce fața-i apărură, liberă; expresia-i era energică, culoarea aproape neagră. Dar fruntea joasă largă, nasul vulturesc, colțurile pleoapelor ușor

îndreptate în afară, părul des, negru, de o strălucire metalică, ce-i cădea în plete până pe umeri, erau dovezi sigure despre originea lui: așa trebuie să fi fost faraonii și Ptolomeii de mai târziu, sau Mizraim, tatăl egiptenilor (Mizraim, al doilea fiu al lui Cham, fratele lui Kuș).

Ciudat era că, deși umbla printr-o regiune vizitată uneori de lei, leopardi și de oameni semisălbatici, nu purta arme cu dânsul. Era deci pe un drum pașnic și sau era foarte îndrăzneț, sau sta sub o protecție deosebită.

Călătoria lungă și obositoare îi amortise membrele; își freca mâinile și bătea din picioare, împresurând de mai multe ori credinciosul animal, care acum rumega mulțumit.

Uneori călătorul se oprea și, ducând mâna streășină la ochi, cerceta pustiul, până unde putea să ajungă cu privirea. De câte ori făcea acest gest fața i se posomora, ca de o dezamăgire; aceasta însemna că cel sau cei pe care îi aștepta, nu se arătau. Dar ce afacere putea să fie aceea, ca să fie tratată în locul acesta pustiu?

Cu toată dezamăgirea, se vedea că străinul nu pierdea speranța ca să mai vină cei așteptați. Se duse și luă un mic ulcior cu apă și un burete cu care udă ochii, nările și botul animalului. Apoi, luă un braț de pari și o trestie groasă. Înfingându-le în pământ și întinzând o pânză deasupra, alcătui o locuință confortabilă, mai mică, firește, decât a unui emir sau șeic, altminteri însă foarte asemănătoare. Acum, aduse o pătură pătrată de lână și o întinse pe jos în cort în partea dinspre răsărit. Apoi ieși și porni a cerceta cu privirea și mai cu atenție decât adineaori, în toate părțile. Afară de un șacal care alerga în depărtare peste șes și un vultur care-și luase zborul spre golful Akaba, întregul pustiu era ca și mort.

Se întoarse spre cămilă și îi zise încet, într-o limbă cu accent străin:

— Suntem departe de patrie, fugarele iute ca vântul, suntem departe de patrie, dar Dumnezeu e cu noi. Răbdare!

Apoi, puse grăunțe într-un sac și-l atârna de gâtul animalului. Văzându-l cum ronțăie pașnic, ieși iar să iscodească în depărtare; dar razele drepte ale soarelui fierbinte tulburau atmosfera.

— Vor veni, își zise el liniștit; cine mă călăuzește pe mine, îi călăuzește și pe ei. Voi pregăti totul.

Un coș cu nuiele și câteva săculețe, pe care le aduse din cortul din spatele cămilei, conținea tot ce era necesar unui prânz: (coșulețe din fire de palmier, împletite în formă de blide, vin în burdufuri mici de piele, carne de berbec uscată și afumată, rodii siriene fără sâmburi, curmalele cele mai frumoase din El Șelabi în Arabia centrală, apoi brânzeturi și pâine dospită din cea mai bună brutărie egipteană. Toate astea le așează în rânduială pe pătura de sub cort și puse apoi trei basmale de mătase drept șervete, așa cum obișnuiesc orientalii bogați să ofere oaspeților lor, ca să le întindă peste genunchi. Se putea deduce de aici numărul persoanelor pe care le aștepta ca oaspeți.

Totul era acum pregătit. Ieși din cort, și iată! departe la răsărit se vedea un punct negru pe întinderea pustiului. Călătorul rămase ca ținut locul; ochii i se deschideau mari; un fior de sfîntenie îi trecea prin corp.

Punctul creștea, acum era cât mîna; în sfârșit, începu să ia oarecare forme. Mai târziu, recunoscă un dromader mare, alb, la fel cu al său, și purtând în spinare litiera de călătorie a unui indian. Egipteanul își încrucișă brațele peste piept și ridică ochii la cer „Numai Dumnezeu e mare!” exclamă, pe când ochii i se umpleau de lacrimi și sufletul i se înfiora de evlavie.

Străinul se apropia din ce în ce. Văzând pe omul dinaintea cortului, în atitudine de rugăciune, încrucișă și el brațele, lăsă capul în jos și se înclină în tăcere.

După câteva momente coborî de pe cămilă și merse într-o împănare egipteană, iar acesta într-o a doua. Un moment se uită unul la altul, apoi se îmbrățișară, adică fiecare din ei puse brațul drept pe umărul celuilalt și cel stîng în jurul brîului, apoi apăsă cu bărbia mai întâi la dreapta, apoi la stînga pieptului.

— Pace ție, o slujitor al Dumnezeului celui adevărat! zise străinul.

— Și ție, o frate în credința cea adevărată, — răspunse egipteanul cu căldură —, și ție pace și bun-venit!

Noul sosit era de statură înaltă, uscățiv; ochii îi erau afundați în cap; părul și barba-i erau albe, fața brună-roșiatică. Nici el nu purta arme asupra lui. Îmbrăcămintea-i era aceea a unui indian; în jurul capului purta un turban cu numeroase cute; încolo, îi semăna

portul cu al egipteanului, numai că haina deasupra era mult mai scurtă, și lăsa să se vadă pantalonii largi, încheiați la glezne. În picioare avea un fel de pantofi, toată îmbrăcămintea era în alb.

Expresia feței omului era serioasă, aproape severă. Numai ochii îi trădau sentimente omenesti, căci lacrimi luceau în ei, când ridică fruntea de pe pieptul egipteanului.

— Numai Dumnezeu e mare! exclamă, repetând vorbele egipteanului.

— Și binecuvântați cei din slujba Lui! răspunse acesta. Dar să așteptăm, adăugă, să așteptăm, căci iată de colo vine și celălalt.

Se uitară spre nord, de unde, vizibil ochilor, venea o a treia cămilă, de asemenea albă, și legănându-se ca o corabie. Așteptară până ce sosi înaintea lor și coborî îndreptându-se spre dânșii.

— Pace ție! îi zise indianul, îmbrățișându-l.

— Fie voia Domnului! răspunse acesta.

Noul sosit nu semăna deloc cu prietenii lui; era de o constituție mai delicată și fața-i era albă. Părul bogat, ondulat, de culoare deschisă, forma o cunună deasupra capului său mic, dar frumos. Ochii albaștru-închis priveau cu căldură și dovedeau un temperament delicat și un caracter nobil, sincer. Era neînarmat și el. Sub o haină de lână, bogată în falduri și pe care o purta cu grație firească, se vedea o tunică scurtă în mâneci, până la genunchi, și care nu lăsa descoperite decât gâtul, brațele și picioarele; la mijloc era strânsă cu un brâu; în picioare avea sandale. Cei cincizeci sau mai bine de ani, ce trecuseră peste dânșul, îl făcuseră un om serios, cumpănind orice cuvânt, fără a-i atinge vigoarea intelectuală sau corporală. Nu mai e nevoie să accentuăm că era de origine greacă.

După ce se desfăcu din îmbrățișarea cu egipteanul, acesta zise cu vocea tremurătoare: „Spiritul m-a condus cel dintâi aici; de-aici cunosc că sunt destinat să fiu conducătorul fraților mei. Cortul l-am ridicat, pâinea așteaptă să fie frântă; veniți să-mi fac îndatorirea”.

Luându-i de mână, îi duse înăuntru, le scoase sandalele, le spălă picioarele, le turnă apă peste mâini și le uscă cu prosoape.

După ce se spălă și el pe mâini, zise:

— Să vedem acum de noi, fraților, după cum cere misiunea noastră, și să ne întărim pentru cele ce ne mai rămân de făcut

astăzi. În vremea mesei, vom putea să ne cunoaștem, și fiecare dintre noi să afle cine sunt ceilalți, de unde vin și cum se numesc.

Îi așeză așa, ca să se poată privi în ochi. Plecară capul cu toții, își încrucișară brațele peste piept și roștiră tare, împreună, această simplă rugăciune:

— O, Doamne și Tatăl al tuturor! Ce avem aici, este de la tine; primește mulțumirea noastră și ne binecuvântează, ca și de aici înainte să mergem pe căile Tale.

Sfârșind, se uitară mirați unul la altul. Fiecare din ei vorbise într-o limbă pe care ceilalți doi n-o mai auziseră, și totuși o pricepeau perfect. Plini de evlavie, simțeau minunea lui Dumnezeu.

CAPITOLUL III

Întâlnirea, de care spuneam, s-a întâmplat, ca să întrebuițăm cronologia de pe atunci, în anul 747 de la întemeierea Romei. Era în luna decembrie și în părțile de la răsăritul Mării Mediterane domnea o vreme iernatică. O călătorie prin pustiu, pe o astfel de vreme, nu poate lipsi să nu deștepte pofta de mâncare. Toți cei trei o simțeau și făcură cinste bucatelor. Vinul învioră convorbirea.

— Unui călător prin țări străine, nimic nu poate să-i fie mai plăcut, decât să-și audă numele rostit din gură de prieten, zise egipteanul. Multe zile vom fi împreună; de aceea, e timpul să ne cunoaștem. Așadar, dacă vreți, să vorbească mai întâi acela care a venit pe urmă.

Încet întâi, ezitând, începu grecul.

— Ceea ce am eu de povestit, fraților, e atât de ciudat, încât nici nu știu de unde să încep și ce să spun. Nu mă pricep nici pe mine; atâta știu, că îndeplinesc voința Unuia mai de Sus, și că a merge în căile Lui, e o desfătare.

Mișcat, se opri, — pe când ceilalți doi, respectându-i sentimentele, plecară ochii.

— Departă de aici spre apus, — reîncepu el —, este o țară care n-are să fie uitată niciodată, căci a dat omenirii tezaure de filosofie, de elocvență, de poezie, de glorie militară. Vorbesc de Grecia. Eu

sunt Gaspar, fiul lui Cleante din Atena. Poporul din care fac parte s-a dedicat artelor și științei, și am moștenit și eu aceeași dispoziție. Doi din cei mai mari filosofi ai noștri (Platon și Aristotel) vestesc, unul dogma sufletului nemuritor al omului, celălalt dogma unui singur și fără de sfârșit, drept Dumnezeu. Eu am adoptat aceste două dogme, căci îmi ziceam: trebuie să fie, între Dumnezeu și suflet, o legătură pe care n-o cunoaștem încă. În privința asta, spiritul cercetător al omului n-a putut pătrunde decât până la un punct. De-acolo nu mai știu.

Indianul zâmbi.

— În nordul țării mele, urmă grecul, în Tesalia, e un munte vestit, Olimpul. Tradiția spune că era acolo lăcașul zeilor; acolo stă Zeus, cel mai mare dintre zei. Acolo m-am dus. Într-o ramificare spre sud-est a muntelui am găsit o peșteră, unde m-am retras dedicându-mă cu totul meditației și implorând o revelație. Credința mea vie în Dumnezeu cel mai mare și nevăzut mă făcea să sper că dorința sufletului meu mi-o va împlini.

— Și ți-a împlinit dorința? zise indianul cu nerăbdare.

— Ascultați, fraților, urmă grecul stăpânindu-și cu greu emoția; intrarea sihăstriei mele dădea deasupra unui braț de mare, golful de la Thermae. Într-una din zile am văzut căzând peste bordul unei corăbii, ce plutea acolo, un om. Înotă la țarm. Îl scosei și-l îngrijii. Era un iudeu, bine inițiat în istoria și legile poporului său. De la el am aflat că Dumnezeu întrebărilor mele există cu adevărat, ba de multe secole el a fost legiuitorul, stăpânitorul și regele israeliților. Vestea asta era ea oare altceva decât revelația pe care o visasem? Credința mea deci nu rămăsese stearpă; Dumnezeu mi s-a arătat!

— Așa cum se arată tuturor celor ce îl cheamă cu o astfel de credință, zise indianul.

— Dar vai! – interveni egipteanul – cât de puțini sunt aceia care îl înțeleg când le vorbește!

— N-a fost numai atâta, urmă grecul; omul, ce mi-a fost trimis în chip atât de miraculos, mi-a spus mai multe. Mi-a spus că profeții, care după întâia revelare comunicau și vorbeau cu Dumnezeu, i-ar fi asigurat că El va veni iarăși. Mi-a spus și numele acelor profeți și a citat chiar cuvintele lor din cărțile sfinte. Și mi-a

mai spus și că a doua venire are să fie în curând, ba chiar e așteptată acum în Ierusalim.

— Oricum, – urmă el după o pauză – oricum acel om afirmă că acest Dumnezeu și revelarea, de care vorbise, au fost și vor fi și în viitor numai pentru evrei. Acel care va veni, va fi regele Iudeilor. Așadar, pentru restul lumii nu va avea nimic? Întrebai eu.

— Nu, îmi răspunde el cu mândrie, noi suntem poporul ales! Acest răspuns nu mi-a putut omorî speranța. Pentru ce acest Dumnezeu să-și restrângă iubirea și binefacerile asupra unei țări, ca și asupra unei singure familii? Abia așteptam să aflu adevărul.

— Când evreul a plecat mai departe, am căutat, prin rugăciune repetată, să mă fac vrednic de-a vedea cu ochii mei și de a-L săvi pe regele promis, când va veni. Într-o noapte stăteam la gura, peșterii mele, și mă gândeam la misterul existenței; căci dacă L-aș cunoaște, aș cunoaște și pe Dumnezeu. Deodată răsări, din întunecimea ce zăcea peste mare, o stea; se ridica încet și se apropia, până ce s-a oprit deasupra muntelui și a peșterii, așa că, lumina-i cădea asupra mea. Mă prosternai și adornai. În vis am auzit un glas: „O, Gaspar, credința ta a biruit! Binecuvântat să fii! Cu alți doi, care vor veni de la alte două capete ale Pământului, vei vedea pe Cel care trebuie să vină, și vei da mărturie despre El. De dimineată te scoală, și mergi să-i întâmpini; încrede-te în spiritul care are să te povățuiască!”

„Dimineata, când m-am deșteptat, spiritul strălucea mai tare decât soarele. Îmi scosei haina de pustnic și mă îmbrăcai ca și mai înainte. Dintr-o ascunzătoare luai comoara pe care o adusesem de la oraș. O corabie trecea. Mă primi pe bord și debarcai în Antiohia. Acolo mi-am cumpărat cămila asta cu echipamentul ei. Prin grădinile înflorite de pe țărmul Orontesului, trecui pe la Emesa, Damasc, Bosra și Filadelfia – (aceste două fac parte încă din Palestina) – și de-acolo am venit aici.

Iată, fraților, aceasta e povestirea mea; s-o aud și pe a voastră.”

CAPITOLUL IV

Egipteanul și indianul se uitară unul la altul. Cel dintâi făcu

un semn cu mâna, și al doilea începu:

— Fratele nostru a vorbit bine; aş vrea ca și cuvintele mele să fie tot atât de înțelepte...

Se opri un moment, apoi urmă:

— Numele meu, fraților, e Melchior. Limba în care vă vorbesc, dacă nu e cea mai veche din lume, e aceea în care s-a scris mai întâi: zic despre sanscrita indiană. Poporul meu a fost cel dintâi care a pășit pe terenul științelor. Cărțile noastre vor supraviețui tuturor timpurilor. Ele sunt cele patru Vede, cărțile de religie și de învățătură. Se adaugă la acestea diferite alte opere care tratează aproape toate tărâmurile cunoștințelor omenești, precum și cele două poeme epice Ramayana și Mahabharata. Aceste cărți, care conțin prescripții religioase, sunt acum moarte pentru mine; totuși, ele vor permite de-a pururi o privire asupra florilor spiritului indian. Flori, dar fructe n-au dat, căci chiar acele cărți închid oricărui progres porțile. Ele învață că omul nu trebuie să-și îndrepte spiritul spre descoperiri noi, căci Cerul s-a îngrijit el de toate cele necesare. Cărțile noastre, Shastra, învață despre un zeu superior numit Brahm; poemele noastre vorbesc despre virtute și fapte bune, precum și despre suflet. De aceea, fratele meu îmi va permite să observ, că secole mai înainte de a fi fost poporul lui cunoscut, ideile mari despre Dumnezeu și suflet preocupau toate puterile spirituale indiene. Aceleași cărți învață, mai departe, că Brahm constă dintr-o trinitate: Brahma, Vișnu și Șiva. Cel dintâi, Brahma, așa spun cărțile mai departe, e creatorul poporului nostru, pe care chiar de la creare l-a împărțit în patru caste. Din gura lui Brahma a răsărit casta cea mai înaltă și mai nobilă, aceea a brahmanilor, singurii învățători ai Vedelor, care au purces în același timp de pe buzele lui, desăvârșite cărți ale tuturor științelor folositoare. Din brațele lui au ieșit războinicii, din piept, reședința vieții, din picioarele lui în sfârșit clasele de jos, destinate să slujească celorlalte clase; aceștia sunt sclavii, servitorii, muncitorii, meseriașii. Observați, apoi, că o lege, ce s-a dat deodată cu crearea omului, oprește trecerea dintr-o castă într-alta. Un brahman nu poate deveni membru al unei caste inferioare; dacă se întâmplă să calce legile clasei sale, e izgonit și nu poate să aibă contact decât cu izgoniții.

„Și eu am fost din naștere brahman. Toată viața mea, din leagăn, a fost strict reglementată, pe zi, pe ore. Nu puteam apoi să fac niciun pas, să mănânc, să beau sau să dorm, fără primejdia de-a călca vreo poruncă. Pedepsa atingea sufletul. După însemnătatea greșelilor, sufletul avea să ajungă într-unul din ceruri – cel mai de jos e al lui Indra, cel mai de sus al lui Brahma – sau să se întrupeze într-un vierme, o muscă, un pește sau alt animal. Răsplata pentru desăvârșita respectare a tuturor regulilor avea să fie contopirea în Brahm, ceea ce însemna liniște și inactivitate deplină.”

După puțină reflecție, indianul urmă:

— Prima treaptă a vieții unui brahman e timpul studiilor, al uceniciei. Când să trec în a doua treaptă, adică să mă căsătoresc, începui să mă îndoiesc de toate, chiar de Brahm; în ochii brahmanilor eram un eretic. Din adâncul abisului unde mă aflam, zărisem sus o lumină, și năzuiam spre ea. După ani de străduință, în sfârșit, ajunsei să cunosc temeiul oricărei vieți, esența religiei, legătura dintre suflet și Dumnezeu: iubirea!

Fața suptă a bunului om ardea; împreună mâinile. Urmă o tăcere adâncă; ceilalți doi se uitau la dânsul; grecul avea lacrimi în ochi.

În sfârșit, indianul continuă:

— Fericirea iubirii stă în faptă; proba ei este ceea ce facem pentru binele altora. Eu nu-mi găseam liniștea. Brahm umpluse lumea cu atâta mizerie! Soarta tristă a castelor de jos îmi zăcea la inimă. La revărsarea apelor sfinte ale Gangelui, în Oceanul Indian, e Insula Ganga Lagor. Acolo m-am dus. În umbra templului ridicat albului Kapila (întemeietorul celui mai vechi sistem filosofic, și care să fi trăit cu mult înainte de Buddha), credeam să găsesc liniștea, printre discipolii omului sfânt și a amintirii sale. Dar de două ori pe an veneau cete de pelerini indieni ca să se curețe de păcate în apele sfinte. Mizeria lor făcu doar să-mi crească iubirea. Și iubirea asta îmi dădu îndemn puternic să vorbeasc; mă codeam, căci un cuvânt în contra lui Brahm sau a treimii sau a Shastrei mi-ar fi pecetluit soarta; o dovadă de iubire față de brahmanii izgoșiți, care se târau pe acolo ca să moară pe nisipul fierbinte, și așa fi devenit și eu unul dintre ai lor, așa fi fost pierdut pentru totdeauna familiei mele, țării, castei mele cu privilegiile ei. Iubirea a învins!

Am vorbit discipolilor în templu; ei m-au izgonit. Am vorbit pelerinilor; ei m-au alungat cu pietre din insulă. Am încercat să propovăduiesc în drum; ascultătorii fugiră de mine sau îmi amenințau viața. În toată india nu era niciun locșor unde să fi putut găsi liniște sau siguranță, chiar nici printre cei izgoniți; căci deși greșiseră, totuși credeau în Brahm. În dezolarea mea, căutai un loc singuratic, unde, ferit de oameni, să pot fi singur cu Dumnezeu. Acolo, în post și rugăciune, m-am pregătit de moarte.

„Într-o noapte rătăceam pe țărmul Lacului Lang-Tso, acolo la mijlocul pământului, de unde izvorăsc Indul, Gangele și Brahmaputra, și ziceam în tăcerea ce mă împresura: „Când va veni Dumnezeu să-și ceară ce e al Lui? Nu există oare mântuire?” Deodată începu să tremure o lumină peste întinderea de apă; se ridică apoi o stea, se apropie spre mine și se opri deasupra mea. Lumina ei mă orbea. Pe când zăceam la pământ, auzii un glas care-mi vorbea cu nespusă blândețe: „Iubirea ta a biruit. Binecuvântat să fii, fiu al Indiei! Mântuirea e aproape. Cu alți doi, care vor veni din părți depărtate ale Pământului, vei vedea pe Mântuitorul și vei da mărturie despre El. De dimineață, scoală și mergi întru întâmpinarea lor; încrede-te în spiritul care are să te călăuzească”. Din acel moment, lumina mi-a rămas aproape. În dimineața următoare am plecat, la început tot pe drumul pe care venisem. Într-o despicătură de stâncă am găsit o piatră prețioasă de rară valoare, pe care am vândut-o în Hurdvar. Prin Lahore, Kabul și Iezd am venit la Ispahan. Acolo am cumpărat cămila și am plecat îndată mai departe la Bagdad, fără a mai aștepta o caravană. Mergeam singur, fără teamă, căci spiritul era cu mine și este și acum. Ce cinste pentru noi, fraților! Să-L vedem pe Mântuitorul, să-I vorbim, să-L slăvim!... — Am terminat.”

CAPITOLUL V

Vioiul grec izbucni în exclamații de bucurie și feliicitări. Apoi luă cuvântul egipteanul, cu demnă seriozitate:

— Salut îți zic, frate! Tu ai suferit mult; de aceea mă bucur de biruința ta. Dacă vrei, vă voi povesti acum istoria mea.

Așteptați un moment!

Se duse să vadă de cămile; reîntorcându-se, începu:

— Cuvintele voastre, fraților, au pornit de la spirit; și spiritul mă va învăța să le înțeleg. Fiecare din voi a vorbit îndeosebi despre patria lui; ca început, să vorbesc și eu despre poporul meu. Eu sunt Baltazar din Egipt.

Cuvintele din urmă fură rostite încet, dar cu atâta demnitate, încât ceilalți doi se înclină.

— Aș putea, urmă el, să scot la iveală cu deosebire merite care sunt proprii poporului meu; mă voi mărgini la una singură. Istoria universală începe cu noi. Noi am fost cei dintâi care am eternizat diferitele evenimente cu scrierea, de aceea, noi nu cunoaștem tradiții și mituri; în loc de poezie, vă oferim realitate. Pe frontispiciile palatelor și templelor noastre, pe obeliscuri, pe zidurile interioare ale cavourilor, am însemnat numele regilor noștri și faptele lor; pe mlădiosul papirus am înscris înțelepciunea filosofilor noștri și misterele religiei noastre, pe toate afară de unul, despre care vreau să vă vorbesc. Mai vechi decât Vedele indienilor, o Melchior, mai vechi decât cântările lui Homer sau decât metafizica lui Platon, o Gaspar, mai vechi decât cărțile sfinte ale chinezilor, mai vechi chiar decât cărțile lui Moise, – cele mai vechi dintre toate însemnările scrise sunt acelea ale primului nostru rege Menes –, sunt scrierile lui.

Se opri un moment și uitându-se prietenos la grec, îi zise:

— Cine, o Gaspar, au fost învățătorii poporului grec în epoca tinereții lui?

Grecul se înclină zâmbind.

— Din acele însemnări, reluă Baltazar, știm că înaintașii noștri, când au venit din Răsăritul depărtat, din leagănul omenirii, despre care a vorbit Melchior, au adus cu ei istoria lumii dinaintea potopului, și din timpul potopului, pe care au învățat-o de la fiii lui Noe, propovăduiau despre un Dumnezeu Creator al Totului și despre sufletul nemuritor. Străbunul nostru Mizraim a răspândit ideea despre Dumnezeu și despre sufletul nemuritor pe malurile Nilului. Atunci ideile acestea erau încă netulburate, curate, ușor de înțeles, cum e tot ceea ce Dumnezeu face pentru binele omenirii; tot atât de simplu era și cel dintâi serviciu divin, cu cântări și

rugăciuni. Căci religia nu e decât legea care unește pe om cu Creatorul său; în curățenia ei, ea nu cunoaște alte elemente decât Dumnezeu, sufletul și reciproca lor cunoaștere, de aici purced apoi serviciu divin, iubire și răsplată. Această lege – ca toate legile de origine divină – de exemplu, legea care unește Pământul cu Soarele – a fost dată de Creator chiar dintru început. Aceasta, fraților, a fost religia primei familii, a fost religia părintelui nostru Mizraim.

Desăvârșirea e Dumnezeu; simplitatea e desăvârșire. Blestemul e că oamenii nu vor să lase astfel de adevăruri în simplitatea lor.

„Cum ne spun vechile hrisoave, Mizraim, când a venit în Egipt, a găsit țara în stăpânirea etiopienilor, popor fanatic, primitiv. Poeticul Persan se supune Soarelui, ca întruchiparea celui mai mare zeu al lui, Ormuzd; credincioșii din Orientul îndepărtat își cioplesc zeii din lemn sau din fildeș; dar etiopianul, necunosător de scriere, de artă sau de știință, se mulțumea cu slăvirea animalelor: pisica-i era sfântă ca Ra, taurul ca Isis, cărăbușul ca Ftah. Lupta împotriva acestui grosolan cult al animalelor s-a terminat cu adoptarea religiei noului regn. Atunci s-au ridicat clădirile acelea enorme ce acoperă tot ținutul Nilului până în pustiu: obeliscuri, labirinturi, piramide, morminte de regi, și printre ele și morminte de crocodili. Atât de jos, fraților, au putut să cadă urmașii lui Mizraim.

Dar, urmă el emoționat, să nu-mi disprețuiți poporul pentru aceasta. El nu l-a uitat pe Dumnezeu. Am spus mai înainte, cum vă veți aduce aminte, că la noi toate secretele religiei au fost scrise, afară de unul; despre acesta vreau să vă spun. Aveam rege odinioară un faraon care voia să reformeze totul. Pe atunci, evreii trăiau în țara noastră ca sclavi. Însă țineau la Dumnezeul lor. Când n-au mai putut suporta apăsarea, au fost eliberați într-un chip ce nu se poate da uitării. Și acestea sunt scrise. Moise, el însuși evreu, veni în palatul regelui și ceru, pentru poporul subjugat al evreilor, care se înmulțise la milioane de oameni, permisiunea ca să părăsească țara; cerea acest lucru în numele Dumnezeului lui Israel. Faraonul a refuzat. Și ascultați ce s-a întâmplat! Mai întâi toate apele lacurilor și râurilor, fântânilor și rezervoarelor, s-au preschimbat în sânge. Regele totuși stăruia în refuzul lui. Veniră

broaște peste tot. Nu se înduplecă. Atunci Moise aruncă în aer o cenușă, și o ciumă se dezlănțui printre egipteni. Pieriră și vitele, dar evreii erau cruțați. Lăcuste veniră și distruseră toată vegetația. În amiază se întuneca cerul ca în noapte, încât nu se vedea om de om. În sfârșit, într-o noapte muriră toți noii-născuți ai egiptenilor, dimpreună cu noul-născut al Faraonului. Acum consimți. Dar când evreii plecară afară din țară, își trimise oastea în urmărirea lor. În ultimul moment s-a desfăcut apa mării, așa că fugarii au putut trece ca pe uscat. Când însă urmăritorii au dat năvală după ei, valurile s-au închis și au înecat cai, oameni, care, dimpreună cu regele lor...

— Istoria asta am auzit-o din gura evreului, zise grecul, cu ochii strălucitori.

— Da, dar prin mine vorbește Egiptul și nu Moise. Preoții din vremea aceea au săpat în marmură descrierea evenimentelor ai căror martori au fost. Acum am ajuns la secretul care sigur n-a fost scris. Din zilele aceluia nefericit faraon, aveam în țara noastră o îndoită religie: una publică și alta secretă; cea dintâi pentru popor, care se închina la idoli, a doua pentru preoțime, care a păstrat credința în unul Dumnezeu. Bucurați-vă cu mine, fraților! Toate furtunile care s-au dezlănțuit peste țară cu năvala multor popoare sau chiar de către regii noștri proprii, toate invențiile dușmanilor, toate vicisitudinile timpurilor, n-au putut nimici adevărul; ca un grăunte de sămânță sub o stâncă, a supraviețuit tuturor furtunilor; și acum a răsărit ziua!

Egipteanul luă ulciorul și trase câteva înghițituri de apă. Apoi urmă:

— Eu sunt fiul unui preot din Alexandria, de neam princiar, și mi s-a dat o educație conformă cu rangul meu. Dar de timpurii încă, m-a cuprins nemulțumirea. O dogmă a religiei noastre spune că sufletul, după moartea omului, trece iar prin toate treptele creațiunii, până la cea mai desăvârșită, care e omul. Atunci am auzit despre o împărăție a lumii, în care credeau persanii, un paradis unde ajung numai cei buni. Gândul la aceasta nu m-a mai părăsit; ziua și noaptea reflectam și comparam ideile despre veșnica migrație cu acelea despre viața eternă. În cele din urmă, am ajuns la convingerea că moartea nu poate însemna decât o despărțire a celor buni de cei răi, că cei din urmă sunt meniți pieirii, iar cei

dintâi se ridică într-o viață mai înaltă, nu trec în Nirvana, viața de vis neștiutor de nimic a lui Buddha, o Melchior, și nici în lumea de jos, spre o viață poate mai bună, cum învață religia grecilor, o Gaspar, – ci într-o viață de fericire eternă, o viață cu Dumnezeu!

— Această descoperire m-a îndemnat să mă întreb: pentru ce adevărul să rămână un secret al preoțimii? Filosofia ne adusese, în sfârșit, toleranța și libertatea ideilor. În locul lui Ramses, domnea în Egipt Roma. Într-una din zile mă dusei într-unul din cartierele cele mai populate ale Alexandriei și predicați. Ascultau oameni de la răsărit și de la apus. Discipoli, în drum spre bibliotecă, unde să-și îmbogățescă cunoștințele, preoți din Serapeion, haimanale de la muzeu, public de la alergări, țărani din Rhakotis – o mulțime pestriță – se opriră să mă asculte. Le vorbii de Dumnezeu, de suflet, de dreptate și nedreptate, despre cer și despre răsplata vieții virtuozase. Pe tine, o Melchior, te-ar fi ucis cu pietre; auditorii mei fură mai întâi mirați, apoi începură să râdă. Mai încercai o dată; mă acoperiră cu ocări, îmi blesteară Dumnezeu și-mi luară în răs Cerul. Ca să nu-mi pierd vremea degeaba, i-am lăsat acolo.

Egipteanul oftă adânc:

— Dușmanul cel mai mare al omului, e omul.

Baltazar reluă, după o tăcere:

— M-am gândit mult la cauza insuccesului meu, și în sfârșit am găsit-o. În susul râului, cale de o zi de la oraș, e un sat, în care locuiesc păstori și grădinari. Am închiriat o barcă și m-am dus acolo. Seara, am adunat în jurul meu pe toți locuitorii, bărbați și femei, cei mai săraci între săraci. Le-am predicat și lor cum făcusem în Alexandria. Ei n-au râs. În seara următoare le-am vorbit iar, și ei au crezut și s-au bucurat și au povestit mai departe cele auzite. La a treia întrunire, am întemeiat un grup de rugăciune. Apoi, m-am întors în oraș. Mergând, îmi ziceam: Dacă vrei să îndrepti omenirea, nu te duce la cei puternici și bogați; du-te la cei cu paharul bucuriilor gol, la cei săraci și umiliți! Mi-am făcut atunci un plan, căruia voiam să-mi dedic viața. Mai întâi mi-am pus la adăpost marea mea avere, ca s-o am la dispoziție de câte ori ar fi fost necesar să vin în ajutorul nevoiașilor. Apoi, fraților, am călătorit în sus și-n jos pe Nil, propovăduind satelor, și tuturor triburilor, credința într-unul singur Dumnezeu. Au trecut ani... Mă

munea gândul că opera mea ar putea să moară cu mine. Cum ar putea ea să continue?... Cu acest gând, am părăsit, ca și voi, fraților, lumea mare și am căutat un adăpost retras, unde să pot fi singur cu Dumnezeu. Am călătorit pe Nil în sus, și am ajuns în mijlocul Africii necunoscute. Acolo este un munte, de unde purced izvoarele Nilului. Mai mult de un an mi-a fost adăpost. Fructele palmierilor îmi hrăneau corpul, rugăciunea sufletul. Într-o noapte rătăceam în dumbrava de pe țărmul lacului și mă rugam: „Lumea trage de moarte. Când vei veni, o Doamne? Să nu-mi fie dat oare să văd mântuirea?” ...Stelele se oglindeau în apă. Una din ele păru a-și părăsi locul și a se înălța peste întinderea apei; lumina-i strălucitoare mă orbea. Apoi se mișcă spre mine și se opri drept deasupra capului meu. Căzui la pământ și-mi acoperii fața. O voce suprapământescă îmi vorbi: „Faptele tale bune au biruit. Binecuvântat să fii, fiu al Iul Mizraim! Mântuirea se apropie. Cu alți doi, care vin din țări depărtate, vei vedea pe Mântuitorul și vei da mărturie despre El. De dimineață să te scoli și să grăbești întru întâmpinarea lor. Și când veți ajunge cu toții în sfânta cetate a Ierusalimului, întrebați poporul: Unde e nou-născutul rege al Iudeilor? Căci am văzut steaua Lui la Răsărit și am venit să ne închinăm Lui. Încrede-te în spiritul care te va călăuzi”. Și lumina m-a călăuzit de atunci și până acum. M-a condus pe râu în jos până la Memfis, unde mi-am făcut pregătirile pentru călătoria prin pustiu. Mi-am cumpărat cămila și am venit în grabă peste Suez și Kufile, apoi prin țara Moabiților și Amoniților până aici. Dumnezeu e cu noi, fraților!

Egipteanul se opri, apoi reluă:

— Cu patriarhul care a supraviețuit potopului, au scăpat și cei trei fii ai lui cu familiile lor. Urmașii lor au părăsit patria comună, ca să populeze Pământul. Copiii unuia au trecut în India și în Răsăritul depărtat; urmașii celui de al doilea s-au îndreptat spre nord și în Europa; ai celui de al treilea, în sfârșit, au luat drumul prin pustiu în Africa pe malurile Nilului.

Involuntar, cei trei călători își dădură mâna.

— Nu e asta o minunată afirmare a voinței lui Dumnezeu! exclamă Baltazar. Prin noi, se vor închina Domnului toate popoarele Pământului. Și când ne vom despărți, va merge prin toată lu-

mea vestea că Cerul nu poate fi cucerit cu sabia, nici cu înțelepciunea omenească, ci numai prin credință, iubire și fapte bune.

Urmă o tăcere adâncă; bucuria ce le umplea inima le aducea lacrimi în ochi.

Își descleștară mâinile și ieșiră din cort. Tăcere adâncă domnea de jur împrejur. Soarele cobora.

După câțva timp, prietenii desfăcură cortul, încălecară și-și luară drumul drept spre vest.

Luna răsărea cu încetul; deodată, înaintea călătorilor apărură lumina înflăcărată. Cuprinși de un fior sfânt, strigară cu toții:

— Steaua! Steaua! Dumnezeu e cu noi!

CAPITOLUL VI

În partea de vest a zidurilor Ierusalimului e Poarta Betleem sau Ioppe. Piața dinaintea ei e una din cele mai remarcabile ale orașului. Cu mult înainte de-a fi năzuit David spre Zion, se ridica acolo o cetățuie întărită. Când în sfârșit David a alungat pe iebusiți, a pus să se ridice un zid nou, care înlocuia vechea cetățuie, la colțul de nord-vest al zidului și era apărat de un turn puternic. Poziția porții nu suferi schimbare. În vremea lui Solomon domnea o vie mișcare comercială acolo; negustori din Egipt și bogați comercianți din Tir și Sidon își vindeau acolo mărfurile. Aproape trei mii de ani au trecut de atunci, și tot mai persistă în acea piață oarecare mișcare comercială. Tot ce dorește pelerinul: un cal, catâr, cămilă, un interpret sau călăuză, schimb sau adăpost, castraveți sau pepeni sau curmale, totul i se oferă la poarta Ioppe. Uneori mișcarea e tot atât de vie ca și în zilele lui Irod, despre care vrem să vorbim.

Întâlnirea descrisă mai sus s-a întâmplat, după cronologia ebraică, în ziua a 25-a a lunii a treia, adică 25 Decembrie după amiază. Era în anul al doilea al Olimpiadei, 193 sau 747 de la întemeierea Romei; în anul 67 al vieții lui Irod cel Mare și al 35-lea al domniei sale; anul al patrulea înainte de începutul cronologiei creștine. Chiar din prima oră a acelei zile – evreii numărau orele începând de la răsăritul soarelui – târgul de la poarta Ioppe era în toi. Din zori de zi, poarta masivă de stejar fu larg deschisă, și prin in-

trarea boltită mulțimea se grămădi până într-o stradă îngustă și o curte, de unde ducea drumul pe lângă zidurile turnului celui mare în oraș.

Aici e o mare împetrișătură, un amestec de voci, culori, oameni, animale și obiecte. Pavajul e din lespezi inegale, pe care uruitul căruțelor și tropăitul animalelor, amestecat cu strigătele oamenilor, produce un zgomot asurzitor. Aici vezi melancolic, somnoros, un măgar, încărcat cu coșuri de linte, fasole, ceapă și castraveți, aduși proaspeți din grădinile Galileei; omul de lângă el își strigă marfa; îmbrăcămintea lui e foarte simplă: sandale și peste umăr aruncată o haină de lână neîmblănită, necolorată, strânsă la mijloc cu un brâu. Mai pitorească și impozantă, deși nu atât de răbdătoare ca măgarul, e cămila, care îngenunchează sub o povară de lăzi și coșuri pe șaua-i mare, diformă. Stăpânul ei, un egiptean zvelt, mlădios, a cărui față a fost cam schimonosită de praful șoselelor și nisipul pustiului, e îmbrăcat cu o haină veche, fără mâneci, care-i ajunge până la genunchi. E desculț. Cămila grohăie nerăbdătoare sub povară și-și arată uneori dinții; omul însă se plimbă nepăsător pe dinainte și-și laudă marfa: struguri proaspeți, smochine, curmale, mere și rodii din grădinile de la Chedron. În colț, unde strada se lărgește, stau sprijinite de zidul de piatră câteva femei, în portul obișnuit claselor mai de jos ale poporului: haină de pânză, înfășurând corpul, fără a fi strânsă, și un văl, destul de larg ca să acopere nu numai capul, ci și umerii. Marfa, cu care te îmbie, e păstrată în ulcioare de lut, cum se pot vedea și astăzi în Orient, și în carafe de piele. Printre ulcioare și carafe se zbenguie copii îmbrăcați numai pe jumătate, cu tot frigul; ochii lor negri, pielea și nu mai puțin părul, dovedesc originea lor evreiască; din când în când, femeile, sfioase, privesc de sub văl, și-și laudă cu modestie marfa: în carafe e miere de struguri, iar în ulcioare băutură tare.

Îmbietoare e negustoria cu păsări: porumbei, rațe și privighetori chineze, în coșuri cu rețele.

Aici vezi negustorii de giuvaiericale, oameni șireți, îmbrăcați în purpuriu și albastru, cu mari turbane albe pe cap; ei pricep bine fascinația aurului sau a strălucirii unui colan, a unei brățări sau a unor inele. Dincolo își laudă marfa negustorii de mărunțișuri și

telalii care oferă îmbrăcăminte și obiecte de gospodărie, alții parfumuri, și alții iar mărfurile cele mai variate, de la cele necesare până la cele de lux.

Printre toți aceștia se înghesuie, ducând de căpăstru, strigând și mângâindu-și animalele, negustorii de cai, catări, viței, oi, capre și cămile, – tot felul de animale afară de disprețuitul porc.

CAPITOLUL VII

Să stăm în apropierea porții și să ne ținem câtva timp deschiși ochii și urechile.

Iată venind doi oameni dintr-o clasă populară remarcabilă.

— O zei, ce frig! – zise unul din ei – un fel de uriaș în arme. Poartă coiful de alamă, o platoșă lucitoare și cămașă de zale. Ce ger! Îți aduci aminte, Caius, de bolta aceea din Comitium de-acasă, pe unde, spun preoții, era intrarea în infern? Pe Pluto jur, aș putea să stau azi mult acolo până să mă-ncălzesc!

Cel căruia i se adresa dădu pe spate gluga tunicii sale și răspunse cu un zâmbet ironic:

— Coifurile legiunilor care au înfrânt pe Marc Antoniu erau acoperite cu zăpada din Galia; firește tu, sărmane prieten, abia ai sosit din Egipt și soarele lui îți stă încă în sânge.

Cu aceste cuvinte, dispărură prin intrare. Și dacă n-ar fi vorbit, s-ar fi cunoscut după uniforma lor că erau soldați romani.

Din mulțime iese acum la iveală un evreu; e uscățiv, cu umerii aduși, și poartă o haină groasă, de culoare închisă; pletele părului nepieptănat îi atârnă peste față și umeri. E singur. Cei care trec pe lângă el rîd, sau îl batjocoresc și mai rău, căci face parte din secta disprețuită a nasireilor, care se leagă prin jurământ și rămân netuși, cât ține jurământul.

Pe când privirile noastre sunt încă îndreptate asupra nasireului, se produce deodată o mișcare în mulțimea care se desface repede la dreapta și la stînga; se aud observații mușcătoare și exclamări de dispreț ici-colo. Ce este oare? Un om, după aparență evreu, se apropie. De pe umeri îi atârnă o manta albă ca zăpada; îmbrăcămintea-i e bogat brodată; un brâu roșu, țesut cu fir,

îi împresoară mijlocul de mai multe ori. Atitudinea-i e liniștită, ba chiar zâmbește privind la oamenii care se feresc din calea lui cu atâta grabă. E oare un lepros? Nu; e un samaritean. Dacă ai întreba mulțimea, ce îl evită cu atâta sfială, ar răspunde: E o corcitură, un asirian; cine i-ar atinge numai marginea hainei, ar fi pătat; din mâna lui israelitul, chiar fiind pe moarte, nu trebuie să primească viața. Această ură nu-și are obârșia în sânge, în deosebirea de origine. Când David, sprijinit numai de Iuda, și-a ridicat tronul pe Sion, cele zece seminții s-au retras în orașul Sichem, cu mult mai vechi și în acel timp mai bogat în amintiri sfinte. Împreunarea, în cele din urmă, a semințiilor n-a putut să înlăture dezbinarea de la început. Samaritenii nu și-au părăsit corturile de pe Garizim, căruia-i atribuie o sfințenie mai mare, și sfidau mânia învățaților din Ierusalim. Nici timpul n-a putut potoli ura. Sub Irod, reîntoarcerea la crudință era îngăduită tuturor, afară de samariteni.

Pe când samariteanul intra sub bolta porții, ieșeau trei oameni, cu totul deosebiți de figurile pe care le-am întâlnit până acum. Sunt de o structură extraordinar de vânjoasă; au ochii albaștri și pielea albă atât de fină, încât răsar de sub ea urmele venelor; părul, tăiat scurt, e blond; capul mic, rotund, stă solid pe ceafa puternică. O tunică de lână, fără mâneci, acoperă corpul, prinsă ușor în brâu; pieptul e liber; brațele și picioarele, extraordinar de puternice, goale, dovedesc obișnuința cu arena de luptă; dacă mai adăugăm atitudinea lor degajată, îndrăzneată, nu ne vom mira că toți le fac loc și, după ce trec, se opresc și privesc în urma lor. Sunt gladiatori; luptători și boxeri, alergători și scrimeri; fac parte dintr-o profesiune, care în Iudeea nu era cunoscută înainte de venirea romanilor. Când nu sunt ocupați în arene, pot fi văzuți hoinărind prin grădinile regești sau șezând la gărzile dinaintea palatului; ori au venit pentru scurt timp din Caesarea, Sebasta sau Iericho, căci în aceste orașe Irod, el însuși mai mult grec decât evreu, și împărtășind predilecția romanilor pentru jocurile publice și spectacolele sângeroase, a ridicat teatre mari, cu școli de scrimă, unde aduce, după obiceiul timpului, oameni din provinciile Galiei și de la Dunăre.

(Irod I, bunicul lui Antipa, șef idumeu, era originar dintr-o neînsemnată familie din Asia Mică; ca și nepotul său Irod, a știut și

bunicul să se ridice prin intrigi, semănări de discordii, treceri repezi dintr-un partid într-altul, ceea ce în luptele de atunci dintre despoții romani părea avantajos. Fără nicio dreptate, ci numai prin josnică lingușire, i s-a zis „cel mare”. El n-a săvârșit nimic de seamă, din contra, a fost un adevărat monstru. În afară de soția lui, a pus să fie uciși și cei doi fii, fără apărare, ai ei; pe cumnatu-său a pus să-l înece în baie fără nicio vină, pe fiul său din prima căsătorie a pus să-l execute. Pe toți adversarii lui, îndeosebi pe macabei, i-a exterminat, parte cu vicleșug, parte cu putere. Măcelărirea copiilor nevinovați ordonată de el e cunoscută; la trei luni după nașterea lui Hristos a murit în chinuri grozave.)

— Pe Bacchus! exclamă unul din gladiatori strângând pumnul, – capetele acestora nu sunt mai rezistente decât niște găoace de ou.

Gestul era însoțit de o privire sălbatică. Să privim în altă parte, la o priveliște mai prietenoasă.

În fața noastră avem o livadă de pomi. Proprietarul e chel, cu fața lunguiață și nasul coroiat. Șade, sprijinit de zid, pe o pătură întinsă peste praf; ca adăpost pentru cap are o mică pânză de cort; în jurul lui, la depărtarea brațului, se înșiră, pe scaune mici, coșuri de nuiele pline cu migdale, struguri, smochine și rodii. La acesta vine acum un om care trebuie să ne rețină atenția, firește dintr-un alt motiv decât gladiatorii; e un om cu adevărat frumos; un grec frumos. O cunună de mirt, de care atârnă încă frunzele pe jumătate pălite și boabe necoapte, îi împresoară tâmplile și-i ține în ordine părul fâlfâind. Poartă o tunică roșie stacojie, din cea mai fină stofă de lână; de sub cingătoarea de piele, strânsă cu o cataramă fin lucrată în aur, cade în falduri până la genunchi tivitura brodată în fir; în jurul gâtului poartă un șal tot de lână, care-i atârnă peste spate; cât se vede din brațe și picioare, e alb ca fildeșul, și de o frăgezime ce dă dovadă despre o iscusită întrebuințare a băilor, uleiurilor și periilor.

Negustorul de fructe, fără a se ridica de jos, făcu o închinăciune și o salutare cu mâinile.

— Ce ai pe ziua de astăzi, fiu al lui Paphos? întrebă tânărul grec, examinând coșurile. Mi-e foame. Ce ai pentru dejun?

— Fructe de Pedius, excelente, cum obișnuiesc să ia dimi-

neața cântăreții din Antiohia, ca să-și repare răsunetul glasului, răspunde negustorul cu voce nazală și tânguitoare.

— Vocea cântăreților din Antiohia e aspră ca și vântul de la Marea Caspică. Tu o venerezi pe Afrodită și eu de asemenea, cum dovedește cununa de mirt pe care o port. Vezi cingătoarea asta? E un dar al puternicei Salome.

— Sora regelui! exclamă cipriotul cu o nouă închinăciune.

— Și de un gust regesc și înțelepciune divină. De ce nu? Are chiar mai multă fire grecească decât regele. Dar dejunul meu! Iată-ți banii, aramă roșie din Cipru. Dă-mi struguri și...

— Vrei și curmale?

— Nu; nu sunt arab.

— Nici smochine?

— Vrei să mă faci evreu? Nu; numai struguri. Niciodată nu s-au amestecat ape atât de dulci, ca sângele grecului cu sângele strugurelui.

Deosebit de vie e mișcarea pe strada ce duce la Ioppe. Întâlnim acolo un om care pășește încet, cu capul în pământ; din când în când încrucișează brațele peste piept și ridică ochii la cer. Numai în Ierusalim se pot vedea astfel de apariții. E Fariseul, membru al acelei secte religioase și în același timp partid politic, a căror ipocrizie și influență avea să arunce în curând lumea în jale.

Dacă ne întoarcem privirea de la Fariseu, dăm cu ochii de mai multe persoane care sunt în mulțimea pestriță. Mai întâi un om nobil, cu fața albă, sănătoasă, cu ochi negri scânteietori, cu barba fluturând, cu îmbrăcămintea prețioasă, potrivită anotimpului. Poartă un toiag și un sigiliu mare de aur îi atârână la gât. Mai mulți servitori îl însoțesc; poartă o sabie scurtă la brâu. Dacă l-am întreba pe negustorul de poame despre acest străin, ne-ar spune că e un evreu, una din căpeteniile orașului, care a călătorit mult, și știe să facă deosebirea dintre strugurii sirieni și acei ciprioți.

Aici era reprezentat Ierusalimul, cu toate semințiile lui Israel, cu toate sectele, partidele religioase și sociale, amestecați cu aventurierii de tot felul, care se împărțăseau de banchetele și serbările lui Irod, apoi popoarele de la Marea Mediterană, subjugate de Cezar.

Într-una din zile, un rege evreu, în haine preoțești, intră în

Sfânta Sfintelor din primul templu, ca să împrăştie tămâie, şi ieşise de acolo cu lepră; în vremea însă, despre care spunea povestirea noastră, Pompeiu a intrat în templul lui Irod, şi anume în Sfânta Sfintelor, dar a găsit-o pustie, fără vreun semn al lui Dumnezeu acolo, şi a ieşit neatins.

CAPITOLUL VIII

Să ne întoarcem în curtea unde era o parte a târgului de la Poarta Ioppe. Era ora a treia a zilei; mulţi au şi părăsit târgul, totuşi învălmăşeala era mare.

Printre cei nou-sosiţi, e vrednic de atenţie un grup, alături de zidul de la sud: e un bărbat, o femeie, cu asinul lor. Bărbatul sta lângă capul animalului; ţinea frâul în mână şi se răzima pe un toiag, îmbrăcăminte de lui n-avea nimic deosebit; era ca şi a celorlalţi evrei din jurul lui, atâta numai că părea nouă. Mantaua de peste haină, care-i ajungea până la călcâie, era probabil cea pe care obişnuia s-o îmbrace, în zi de sabat, la sinagogă. După faţă, părea om de vreo cincizeci de ani; fire argintii presărau barba-i neagră. Privirile curioase, ce arunca în jurul lui, dovedeau că era străin aici.

Asinul rumega liniştit. În atitudinea lui somnoroasă, nu se lăsa tulburat de larma din jurul lui, şi părea a nu-i păsa nici de femeia ce sta, într-o şa căptuşită, în spinarea lui. Femeia era îmbrăcată într-o haină de lână neagră ce îi acoperea tot corpul, iar peste cap şi gât avea un văl alb. Din când în când ridica vălul, ca să vadă ce se petrece împrejur, dar numai atât ca să nu i se vadă şi faţa ei.

În sfârşit, unul se apropie şi-l întrebă pe bărbat:

— Tu eşti Iosif din Nazaret?

— Aşa-mi zice, răspunse Iosif. Dar tu?... O, adăugă recunoscându-l, pace ție, prietenul meu, rabbi Samuel.

— Asemenea îţi doresc.

Rabinul se opri, se uită la femeie şi mai zise apoi:

— Pace ție, şi casei tale şi tuturor ai tăi!

La vorbele din urmă, duse o mână la piept şi se înclină spre femeie. Aceasta ridicase vălul ceva mai mult, aşa încât i se vedea

fața; părea a fi o fată, ridicată nu de mult din vârsta copilăriei.

— E atât de puțin praf pe hainele tale, reluă rabinul adresându-se iar lui Iosif, încât presupun că ai petrecut noaptea aici, în cetatea părinților noștri.

— Nu, răspunse Iosif. Până la căderea nopții n-am putut ajunge decât până în Betania; ne-am oprit acolo la han și în zori am pornit iar.

— Așadar aveți un drum lung de făcut; cred că nu până la Ioppe.

— Nu; numai până la Betleem.

Privirea rabinului, până acum deschisă și prietenoasă, se posomorî.

— Da, da, murmură el; tu ești de naștere din Betleem și te duci acum cu fiica ta acolo, ca să te înscrii pentru impozit, conform ordonanței imperiale. Copiilor lui Iacob le merge ca odinioară semințiilor în Egipt; numai că acum n-au niciun Moise, niciun Iosua. Ce jos au căzut puternicii!

Iosif răspunse, fără să-și schimbe atitudinea sau expresia feței:

— Femeia aceasta nu e fiica mea.

Dar rabbi nu dădu atenție acestei declarații, și urmă, stăruind asupra ideilor lui politice:

— Ce fac zelatorii colo jos în Galileea?

— Eu sunt un dulgher și Nazaret e un sat, zise Iosif cu precauție. Strada în care îmi am atelierul nu duce la niciun oraș. Eu trebuie să mănuiesc toporul și fierăstrăul și nu găsesc timp să mă amestec în certurile de partid.

— Totuși, ești un evreu, stăruie rabinul; ești un evreu, și încă din neamul lui David. Nu se poate ca tu să admiți să plătești un astfel de bir afară de un siclu, care după vechiul obicei se dă lui Iehova.

Iosif tăcu.

— Eu nu mă plâng de mărimea sumei, urmă prietenul său; un dinar e nimica toată. Nu! Impunerea birului, asta e ofensa. Ș-apoi, plata acestui bir, ce alta este, decât supunerea la tiranie? Spune-mi: este adevărat că Iuda se dă drept Mesia? Tu trăiești printre partizanii lui. ;

— Eu am auzit pe partizanii lui afirmând că el ar fi Mesia, răspunse Iosif.

În acest moment femeia dădu vâlul la o parte, așa că i se putea vedea fața întregă. Rabinul privi într-acolo și văzu o față de rară frumusețe. Din privirea ei înțelese cu câtă atenție ascultase ea convorbirea.

Roși, și își trase iar vâlul peste față. ,

Politicianul își uită subiectul.

— Fiica ta e frumoasă, zise cu vocea coborâtă. t

— Nu e fiica mea, repetă Iosif. ,

Curiozitatea rabinului era atârnată; Iosif, observând, se grăbi să explice mai departe: „E fiica lui Ioachim și a Anei din Betleem, despre care desigur vei fi auzit, căci erau mult considerați...”

— Da, zise rabinul respectuos; știu despre dâșșii; coborători în linie dreaptă din David. I-am cunoscut bine.

— Ei bine, nu mai trăiesc, – continuă Iosif –, au murit în Nazaret. Ioachim nu era bogat; a lăsat totuși o casă și o grădină fiicelor sale Marian și Maria. Aceasta e una din ele; ca să-și asigure moștenirea, a trebuit, după prescripția legii, să se căsătorească cu ruda ei cea mai apropiată. Acum e soția mea.

— Și tu erai?...

— Unchiul ei.

— Da, da! Fiindcă amândoi sunteți de naștere din Betleem, romanul te silește s-o iei acolo, ca să fie înscrisă în liste.

Rabinul împreună mâinile și ridică ochii scânteietori la cer.

— Mai trăiește Dumnezeuul lui Israel. A lui e răzbunarea!

Cu vorbele astea se întoarse și dispăru.

Un străin, ce sta în apropierea lui Iosif și-i observa conster-narea, zise liniștit:

— Rabbi Samuel e un zelator. Nici chiar Iuda nu e mai pornit.

Evident că Iosif nu voia să lege vorbă cu acel om, căci se făcu că nu-l aude, și-și făcu de lucru cu măgarul, strângându-i înaintea iarba răvășită. Apoi se sprijini iar în toiag și așteptă.

Peste o oră, Iosif ieși cu soția lui pe poartă, și se îndreptă apoi la stânga, să ia drumul spre Betleem. Pe drum gloduros, pe lângă rari măslini sălbatici, ajunseră în Valea Hinnom. Cu delicată

îngrijire, Iosif purta frâul, alături de soția lui. La stânga aveau zidul cetății, care înconjura, spre sud și răsărit, muntele Sion; la dreapta, înălțimile râpoase ce alcătuiesc granița de vest a văii.

Încet, înaintară pe lângă Lacul Gihon de jos; apoi pe lângă apeduct de la izvoarele lui Solomon până sus la înălțimile de la Refaim. Soarele ardea. Maria, fiica lui Ioachim, își scoase deci vâlul și își descoperi capul. Iosif îi povesti cum în acest loc o tabără a Filistenilor a fost atacată și distrusă de David.

Pe oriunde trăiesc oameni și plutesc corăbii pe mare, evreul este o apariție cunoscută. Tipul exterior al acestui popor a rămas același, deși s-au ivit particularități individuale. „El însă era brun roșcat, frumos la față și plăcut la vedere.” Așa era fiul Iessei (David) când a fost adus înaintea lui Samuel. Solomon apoi a fost descris ca un om de asemenea frumos, cu părul castaniu scânteind în soare. Tot astfel tradiția spune minunății despre aceea pe care acum o urmărim în drumul ei, din cetatea regelui cu pletele aurii.

Ea nu părea a avea mai mult de cincisprezece ani. Fața-i era rotund-ovală, culoarea mai mult palidă. Nasul era de un desen perfect, buzele ușor întredeschise, pline și roșii, dădeau liniilor gurii o expresie de gingășie, căldură și sinceritate; ochii-i erau albaștri și mari, umbriți de gene lungi; ca să-i desăvârșească chipul, părul bogat, auriu, în portul obișnuit de miresele evreice, îi cădea pe spate, până la șaua pe care ședea. Gâtul și ceafa-i aveau acea moliciune ca puful care-l face uneori pe artist să stea la îndoială, dacă e efectul conturului sau al culorii. Aceste farmece corporale erau sporite și mai mult prin acele spirituale, care nu pot fi descrise așa de ușor: o adiere de puritate, care nu poate purcede decât de la suflet, și o transfigurare ce le este proprie numai acelora care își îndreaptă spiritul spre tot ce e suprapământesc. Adesea, pe când buzele i se mișcau ușor, ridica ochii albaștri spre cerul aproape mai puțin albastru; adesea împreuna mâinile pe piept ca și spre lauda lui Dumnezeu și spre rugăciune; adesea ridica încet capul, ca cineva care ar asculta cu atenție s-audă o voce chemându-o. Din când în când, Iosif, povestind, se uita la ea, și când îi vedea fața transfigurată, își uita subiectul povestirii și, cu capul plecat, își urma drumul greu.

Așa străbătură șesul întins și ajunseră, în cele din urmă, la

înălțimea Mar Elie; de aici printr-o vale zăriră Betleemul. Se opriră spre odihnă și Iosif arată câteva puncte consacrate prin amintiri sfinte; apoi coborâră în vale și ajunseră la fântâna unde curajoasa ceată a lui David săvârșise una din strălucitele ei fapte de arme. În spațiul îngust, era aglomerare de oameni și animale. Iosif începu să se îngrijoreze că dacă era și în oraș atâta îmbulzeală, nu va putea găsi un adăpost pentru gingașa Maria. Grăbi înainte, fără să se mai oprească, pe lângă stâlpii de piatră care străjuiau mormântul Rachelei, apoi peste înălțimea roditoare, fără a saluta pe vreunul din mulții oameni ce întâlnea, până la hanul de la poarta cetății, unde răspundeau mai multe drumuri.

CAPITOLUL IX

Trebuie să cunoască cititorul deosebirea care e între adăposturile din Orient și cele din Occident. În Occident ele poartă denumirea persană han sau *khan*; în fonna lor cea mai simplă erau numai ocoluri, fără casă și fără acoperiș. Poziția lor se alegea din considerente de siguranță, de umbră și de apă. Într-un astfel de han a căutat adăpost Iacob, când a plecat spre Padan-Aram să-și caute soție. Asemănătoare cu acelea se mai găsesc și astăzi la popasurile din pustiu. Erau ce e drept, pe căile de comunicație la orașe mari, ca Ierusalimul sau Alexandria, clădiri impozante, monumente închinat amintirii regilor care le ridicaseră. De obicei însă acestea nu erau altceva decât casa sau reședința unui șeic, unde el stăpânea asupra tribului său, ca dintr-un cartier general. Adăpostirea călătorilor nu era scopul lor principal; erau locuri de târg, de negoț, și cetățui; ele ofereau negustorilor și meseriașilor loc pentru întâlnirile lor, ca și pentru adăpost, mai îndelungat sau mai scurt, ca și călătorilor întârziați. Între zidurile lor, era o mișuială ca a orașelor.

Unui apusean trebuia să i se pară întocmirea acestor hanuri ciudată. Nu era acolo hangiu, hangioaică, administrator, bucătar, bucătărie; numai un paznic la poarta de intrare reprezenta dreptul de proprietate. Străinii, care veneau, puteau să stea acolo după plac; nimeni nu se interesa de ei. Urmarea acestei întocmiri era, că orice nou sosit trebuia să-și aducă cu el alimente și unelte de bucă-

tărie, sau să le cumpere de la negustorii trecători prin han. Tot așa în ce privea așternutul oamenilor și nutrețul pentru cai. Apă, liniște, adăpost și siguranță erau singurele lucruri ce se cereau proprietarului, și el le acorda gratuit.

Hanul de la Betleem, înaintea căruia s-au oprit Iosif și soția lui, era un model în felul lui; nu era nici prea simplu nici prea bogat clădit. Era o clădire în stil pur oriental: pătrată, din pietre necioplite, înaltă numai de un cat și cu un acoperiș drept, în formă de terasă; n-avea ferestre în afară și numai o intrare principală în partea dinspre răsărit, și chiar la drum.

O localitate ca Betleem n-avea decât un singur șeic, și deci o singură locandă; și deși Iosif era de naștere de-acolo, n-avea, din cauza lungii sale absențe, vreun drept de ospitalitate în oraș. Recensământul, pentru care venise, putea să dureze însă săptămâni și luni de zile; autoritățile romane lucrau, în provincie, cu o proverbială încetineală. De aceea omul era muncit de temerea că s-ar putea să nu găsească adăpost, cu atât mai mult, că pe cât înainta, găsea drumul aglomerat de bărbați și băieți, care își mânau vitele, caii și cămilele. Când sosi la han, văzu cu spaimă cum o mulțime înghesuită strâmtora intrarea.

— Nu vom putea intra, zise Iosif; să așteptăm să vedem dacă vom putea afla ce s-a întâmplat.

Fără a răspunde, Maria trase vâlul la o parte. Privirile-i, la început obosite, începură să se învioreze. Vedea o mișuială ce trebuia s-o intereseze, deși așa ceva se putea vedea la toate hanurile de pe drumurile mari ale caravanelor. Oamenii alergau pe jos și strigau în toate dialectele Siriei; alții, călări, dădeau îndrumări conducătorilor de cămile; aici se căzneau unii cu vaci îndărătnice și cu oi speriate, dincolo boccegiu ofereau pâine și vin spre vânzare; și în mijlocul vălmășagului de oameni, o ceată de copii alungă o haită de câini. Totul și toți păreau a fi în același timp în mișcare. Privitoarea noastră părea a fi prea obosită ca să contemple mai mult timp acest spectacol, căci peste puțin recăzu în pernele ei; și ca și când ar fi așteptat pe cineva, își îndreptă privirile spre sud și spre stâncile abrupte ale muntelui Paradisului peste care soarele apunând arunca o ușoară lumină trandafirie.

Pe când privea așa, un om se desfăcu din mulțime și oprin-

du-se lângă asin, se uita mânios împrejur. Iosif îi zise:

— Fiindcă, după cum se pare, ești și tu un fiu din Iuda, ca și mine, prietene, pot să te întreb, care să fie cauza acestei îngrămădiri?

Străinul nu-și părăsi mutra necăjită; dar când văzu fața solemn-serioasă a lui Iosif și-i auzi vocea adâncă și liniștită, ridică mâna, jumătate spre salut, și răspunse:

— Pace ție, rabbi! Eu sunt un fiu din Iuda și am să-ți răspund. Eu locuiesc în Bet-Dagon, o localitate care, cum vei fi știind, este în ținutul ce se numea până acum al seminției Dan.

— În drumul de la Modin la Ioppe, zise Iosif.

— A! tu cunoști, ai mai fost în Bet-Dagon? răspunse omul cu fața înseninată. Ce drumeți mai suntem și noi, fiii lui Iuda! Mulți ani eu am fost departe de aceste înălțimi, Efrata-veche, cum le zicea părintele nostru Iacob. Atunci veni ordinul, ca toți evreii să se înscrie în locul lor de naștere; de aceea sunt eu aici, rabbi.

Cu fața indiferentă, Iosif zise:

— Și noi suntem de aceea aici, eu și femeia mea.

Străinul se uită la Maria și tăcu. Ea se uita iarăși la vârfurile pleșuve ale Ghedonului. Soarele îi lumina fața și albastrul ochilor; pe buzele ei juca un zâmbet ce nu se adresa niciunui muritor. Părea ca un heruvim, scăldat în lumina cerească.

— Ce spuneam? Da, îmi aduc aminte. Voiam să zic că mânia m-a cuprins când am aflat ordinul ca să vin aici. Apoi mi-am adus aminte de dealul bătrân, și de oraș și de valea care duce până jos la Chedron; viile și grădinile și lanurile de grâu, care și-au păstrat rodnicia de când cu Booz și Ruth, mi-au venit în minte, ca și munții iubiți, Ghedonul ici, Ghibeah dincoace și Mar Elias colo, care pentru mine, când eram copil, însemnau marginile lumii; astfel, l-am iertat pe tiran, și am venit aci, eu și Rachela, nevastă-mea, și Debora și Michal, rozele noastre de Saron.

Se opri uitându-se la Maria, care acum îl observă și ea și îi asculta vorbele. Apoi zise el:

— Rabbi, n-ar vrea oare soția ta să meargă s-o vadă pe femeia mea? Poți s-o vezi colo sub măslinul acela strâmb, la cotitura drumului. Îți spun, – se întoarse cu hotărâre spre Iosif –, îți spun că hanul e plin. Degeaba ai mai întreba la poartă.

Iosif se gândi, dar în sfârșit răspunse:

— Invitarea ta e prietenoasă. Acum, ori va fi ori nu va fi loc pentru noi în casa asta, noi vom merge să-i vedem pe ai tăi. Eu vreau totuși să vorbesc cu paznicul porții. Mă-ntorc numaidecât.

Lăsă străinului hățul și-și făcu drum prin mulțime. Paznicul ședea pe un trunchi mare de cedru, înaintea porții. Îndărătul lui, o sulică era sprijinită de zid; un câine sta pe trunchi alături de el.

— Pacea lui Iehova să fie cu tine! zise Iosif când ajunse lângă paznic.

— Ce mi-ai urat, de aceea să ai parte și tu și ai tăi cu îmbelșugare, răspunse paznicul grav, fără a se mișca din loc.

— Eu sunt din Betleem, zise Iosif în felul lui chibzuit. N-ar fi aici loc pentru...

— Nu, aici nu!

— Despre mine trebuie să fi auzit; eu sunt Iosif din Nazaret. Aceasta e casa strămoșilor mei. Descind din neamul lui David.

Pe vorbele acestea își întemeia Iosif speranța. Dacă nici ele n-aveau să producă efect, orice altă stăruință ar fi fost de prisos, orișice bacșiș ar fi oferit paznicului. A fi un urmaș din Iuda, trecea drept cinste față de celelalte seminții; dar a fi un urmaș din David, era cea mai mare distincție cu care se putea lăuda un evreu. Mai mult de o mie de ani trecuse, de când fostul păstoraș întemeiasă, ca succesor al lui Saul, o familie regească. Războaie, nenorociri, schimbări de tron, diferitele vicistitudini ale timpurilor, reduseseră pe urmașii lui, în ce privește starea materială, până la evreii de rând; pâinea trebuia să și-o câștige cu muncă ordinară; totuși, un avantaj pentru ei era sfințenia tradiției la evrei; orișunde erau recunoscuți, în Israel, erau tratați cu respect, ba chiar cu oarecare venerație.

Când Iosif zicea: „Aceasta e casa strămoșilor mei”, nu spunea decât purul adevăr; era cu adevărat aceeași casă în care gospodărise Ruth ca nevasta lui Booz; casa în care se născuse Iesse și cei zece fii ai ei, și David, cel mai mic dintre ei; casa în care venise Samuel să caute un rege, pe care l-a găsit; casa pe care David a dăruit-o fiului lui Berzilai, credinciosul Galaadit; casa în care Ieremia a mântuit prin rugăciune rămășițele poporului său ce fugea de babilonieni.

Invocarea originii sale nu rămase fără efect. Paznicul coborî de pe trunchiul de cedru, îi atinse cu mîna barba și îi zise respectuos:

— Rabbi, eu n-aș putea să spun, când s-a deschis poarta asta întâia oară spre adăpost unui călător; vor fi desigur mai bine de o mie de ani, și în tot acest timp nu se cunoaște caz, ca un om cinstit să fi fost refuzat, afară de cazul când nu mai era loc. Dacă aceasta a fost regula față de străini, paznicul care nu poate primi pe un urmaș al lui David, trebuie să aibă un motiv temeinic. Te salut deci încă o dată, și dacă vrei să vii cu mine, am să-ți arăt că nu mai este în casă niciun loc liber, nici într-o odaie, ba nici chiar pe acoperiș. Pot să te întreb, când ai sosit?

— Chiar acum.

Paznicul zâmbi.

— „Străinul care vine printre noi, să vă fie ca și unul dintre ai voștri, și ai să-l iubești ca pe tine însuși”, nu scrie oare așa la lege? (Moise)

Iosif tăcu.

— Dacă legea este așa, aș putea ca să mă duc la unul care e de mai mult timp aici și să-i zic: Vezi-ți de drum, omule, căci a venit un altul să-ți ocupe locul?

Iosif tăcea mereu.

— Și dacă aș vorbi așa, cui i s-ar cuveni locul? Vezi, câți sunt care așteaptă mai de mult; unii din ei aproape de la amiază.

— Ce sunt toți acești oameni? Întrebă Iosif întorcându-se spre mulțime, și pentru ce sunt aici?

— Au venit și ei, ca și tine, după porunca împărătească, așa cred. Dar aseară a mai venit o caravană din Damasc, în drum spre Arabia și Egiptul de jos. Oamenii și cămilele, ce vezi colo, fac parte din acea caravană.

Iosif nu se lăsă, ci observă:

— Dar curtea e spațioasă.

— Da, dar e plină cu mărfuri, cu baloturi de mătase, mărfuri de băcănie și altele.

Iosif se uită în pământ. Apoi zise cu căldură:

— Nu mi-ar păsa de mine, dar sunt cu femeia mea, și noaptea e rece, mai rece aici sus decât în Nazaret. Nu poate să

rămână sub cerul liber. Mai este poate în oraș vreun loc?

— Oamenii aceștia, – arată paznicul spre cei adunați înaintea porții –, au căutat peste tot în oraș, și așa spun că toate locurile sunt ocupate.

Iar se uită Iosif în pământ, vorbindu-și jumătate ca pentru sine:

— E atât de tânără! Dacă ar fi să o culc pe deal, asta i-ar însemna moartea.

Apoi se întoarce iar spre paznic:

— Poate că ai cunoscut pe părinții ei, Ioachim și Ana, care erau de naștere din Betleem și, ca și mine, din casa lui David.

— Da, i-am cunoscut; erau oameni buni. Pe vremea aceea eram foarte tânăra.

Acum se uită paznicul gânditor în pământ. Deodată ridică iar capul.

— Deși nu pot să-ți dau loc în casă, totuși nu vreau să te refuz, îi zise. Rabbi, ce voi putea, voi face pentru tine. Câți sunteți?

Iosif se gândi, apoi răspunse:

— Femeia mea și un prieten cu familia lui din Bet-Dagon, un orașel pe drumul la Ioppe; cu toții suntem șase.

— Bine. N-o să rămâneți pe deal sub cerul liber! Adu-ți oamenii aici și grăbește-te; căci știi: îndată ce soarele dispare după munte, noaptea se lasă repede, și până atunci nu poate să mai fie mult.

— Primește binecuvântarea călătorului fără adăpost; va urma apoi binecuvântarea oaspetelui adăpostit.

Cu bucurie grăbi acum Iosif la Maria și la omul din Bet-Dagon. Acesta își aduse apoi familia sus. Femeile se urcară pe catări; nevasta era o matroană respectabilă, fetele o icoană de ceea ce trebuise să fie mama în tinerețea ei. Când se apropiară de poartă, paznicul cunoscă că acești oameni făceau parte din clasa mai de jos a poporului.

— Aceasta e femeia mea, despre care spuneam, zise Iosif; și aceștia sunt prietenii noștri.

Maria ridicase vălul.

— Ochi albaștri și păr auriu, murmură paznicul ca pentru sine, când o văzu. Așa trebuie să fi fost tânărul rege când a venit la

Saul să-l înveselească cu cântarea lui.

Luă hățul din mâna lui Iosif, și îi zise Mariei:

— Pace ție, fiică a lui David! Iar celorlalți: „Pace vouă tuturor!”

Apoi lui Iosif:

— Rabbi, urmează-mă.

Fură conduși cu toții pe un coridor larg, pavat cu pietre; de acolo trecură în curte. Aici, din toate părțile vedeau încăperi întunecoase, aproape ca niște peșteri; altceva însă nu mai vedeau, decât că și acestea erau pline până la înghesuială. Printre mărfuri și lăzi, ajunseră la alt coridor, asemănător cu cel prin care trecuseră; acesta da într-un loc împrejmuț alipit de casă. Cai, cămile, asini, dormitau aici, strânși în grupuri, pe pământul gol; printre ei se vedeau oameni din cele mai diferite țări, care și ei dormitau sau vegheau în tăcere. Coborâră clinul, încet, căci animalele încă-pățânate, care purtau femeile, nu se supuneau. În sfârșit, ajunseră pe o potecă îngustă la stânca de calcar surie care se ridica la vest deasupra hanului.

— Mergem la peșteră, observă Iosif scurt.

Călăuza așteptă până ce Maria ajunse lângă dânsul.

— Peștera la care mergem, îi spuse, a trebuit să ofere și strămoșului tău David adăpost odinioară. El își aducea din vale turmele în siguranță aici; și după ce fu rege, venea adesea la casa veche și aducea cu el multe vite. Ieslele mai stau și acum așa ca pe vremea lui. E mai bun un pat pe solul pe care a dormit el, decât acolo în curte sau la marginea drumului.

În istoria evreilor, peșterile au jucat rol însemnat odinioară, în timpuri de asuprire. Aceștia erau evrei din Betleem, care trebuiau să fie deprinși cu așa ceva, căci în părțile lor erau nenumărate peșterile, mai mari sau mai mici, dintre care unele serviseră ca locuințe de pe vremea Emiților și Horiților. Nu puteau să aibă nimic contra faptului că ele serveau sau serviseră și de staul de vite. Erau urmașii unui popor de păstori, ale căror turme de obicei împărțeau locuințe și drumuri cu dânsii. Astăzi încă, cortul beduinului adăpostește deopotrivă caii și copiii, obicei care datează de pe vremea lui Avraam. Deci urmară pe paznic în staul, și priviră cu curiozitate firească încăperea. Tot ce era în legătură cu istoria

lui David, trebuia să aibă interes pentru ei.

Clădirea era joasă și îngustă și n-avea ferestre; nu ieșea decât puțin din stâncă; în față avea o poartă ce se învârtea pe țâțâni puternice. Pe când unul trăgea zăvoarele de lemn, ceilalți ajutară femeilor să coboare. Când poarta fu deschisă, paznicul le zise:

— Intrați!

Oaspeții intrară și priviră în jur. Văzură îndată că această colibioară nu era decât intrarea la o peșteră naturală; aceasta putea să aibă o lungime de vreo patruzeci de urme, înălțimea de nouă sau zece, lărgimea de douăsprezece până la cincisprezece. Prin ușile deschise, lumina pătrundea și lăsa să se vadă în mijlocul încăperii grămezi de grâne și fân, vase de lut și alte unelte de gospodărie. De-a lungul pereților de două părți erau iesle scobite în piatră, și destul de joase ca să poată servi și oilor. De altfel locul era ținut curat, și desigur nu mai puțin comod decât odăile boltite din hanul propriu-zis.

— Intrați, repetă călăuza. Proviziile acestea sunt pentru călători ca voi. Luați de-aici ceea ce aveți nevoie.

Apoi o întreabă pe Maria: Poți să odihnești aici?

— Acest loc e sfințit, răspunse ea.

— Vă las deci; pace vouă tuturor.

După ce el plecă, ceilalți se apucară să se așeze cum se putea mai bine, în peșteră.

CAPITOLUL X

La o oră anumită din seară, zgomotul din han încetă; în același timp se ridică fiecare israelit care nu era în picioare, se întoarse cu fața solemnă spre Ierusalim, încrucișă mâinile pe piept și-și spuse rugăciunea; căci era ora sfințită, a noua, în care se aducea jertfa în templul de pe Muntele Moriah în apropierea misterioasă a lui Dumnezeu. Când rugăciunea se termină, începu iar mișuiala; fiecare se grăbea să-și prepare o cină sau să-și facă așternutul.

Ceva mai târziu, se stinseră luminile; totul se cufundă în tăcere și în somn.

Pe la miezul nopții, strigă cineva de pe acoperiș:

— Ce lumină e asta pe cer? Sculați, fraților, sculați și priviți!

Oamenii se ridicară somnoroși și priviră în jur; uimirea îi cuprinse, când se dezmeticiră. Mișcarea se propagă până jos în curte și în odăile de-acolo; peste puțin cu toții erau în picioare și se uitau la cer.

Iar ce vedeau, era aceasta: o rază de lumină crescuse din depărtare și părea a lumina acum pământul cu o lucire trandafirie. Apariția se opri pe muntele cel mai apropiat la sud-est de oraș. Hanul era luminat așa, încât cei de pe acoperiș își puteau vedea clar fața și uimirea.

Mai multe minute raza rămase nemișcată pe cer. Uimirea oamenilor trecu în teamă și frică; cei mai timizi tremurau, cei mai curajoși vorbeau numai șoptind.

— Ați mai văzut vreodată așa ceva? Întrebă unul din ei.

— Pare a sta drept colo deasupra muntelui. N-aș putea spune ce este, și nici n-am mai văzut așa ceva vreodată, răspunse altul.

— S-ar putea oare, ca să se fi spart o stea și să fi căzut în jos? Întrebă un altul cu vocea tremurătoare.

— Când cade o stea, se stinge.

— Știu eu ce este, zise unul sfătos; păstorii au văzut un leu și au aprins un foc ca să-l depărteze de turme.

Cei dimprejur oftară ușurați și ziseră:

— Da, așa este; am văzut turme păscând, azi, colo în vale.

Liniștea nu dură însă mult. Unul din mulțime strigă:

— Nu, nu! Dacă s-ar fi adunat și aprins toate lemnele din văi, nu puteau să dea o lumină ca aceasta.

Urmă o tăcere adâncă pe acoperiș. Numai o dată fu întreruptă:

— Fraților! exclamă un evreu cu înfățișarea venerabilă; ceea ce vedem noi aici e scara pe care a văzut-o părintele nostru Iacob în vis. Lăudat să fie Domnul, Dumnezeuul părinților noștri!

CAPITOLUL XI

La vreo două mile spre sud-est de Betleem este un șes,

despărțit de oraș printr-un șir muntos. Apărată împotriva vânturilor de nord, valea aceasta era des plantată cu smochini, duzi, stejari pitici și molizi, pe când văgăunele vecine erau plantate cu tufișuri de măslini și duzi; toate acestea erau acum de mare preț pentru oi, capre și vaci, din care se compuneau turmele călătore.

La capătul extrem al văii se afla, sub un perete drept de stâncă, un țărc de oi larg, vechi de secole. Cu prilejul unui atac inamic, fusese distrus odinioară: i se smulsese acoperișul, împrejmuirea însă, mai importantă pentru păstori, rămăsese. Zidul de piatră ce împresura locul era de înălțimea unui om; totuși se întâmpla, uneori, ca o panteră sau un leu flămând să pătrundă din pustiu, cu o săritură uriașă în interior. Spre apărare de orice primejdie se plantase în interior de-a lungul zidului garduri de măracini, care ajunseseră la o așa desime, încât nu putea pătrunde o vrabie măcar pe-acolo.

În ziua, ale cărei întâmplări au fost povestite în capitoul precedent urcară câțiva păstori cu animalele lor peste șesul acesta, ca să caute locuri noi de pășune; dis-de-dimineață răsunau dumbrăvile de voci omenesti și izbiri de topoare, de behăit de oi și de capre, de clinchet de zurgălăi, de muget de vite și lătrat de câini. Când soarele se plecă spre apus, își mână turmele în ocol, și când noaptea se lăsă, totul era în siguranță; la intrare aprinseră un foc și luară o cină frugală, apoi se așezară la odihnă sau la vorbă, pe când unul din ei trebuia să stea de pază.

Afară de paznic, erau șase. Erau cu capul descoperit; părul le atârna în plete bogate; peste piept, bărbi stufoase; cojoacele le erau din piei de ied și de miel, și le cădeau până la genunchi; brațele le aveau libere; un brâu lat le ținea aspra îmbrăcăminte peste șolduri; în picioare aveau sandale de cele mai simple; desagii ce purtau peste umărul drept conțineau de-ale mâncării, și pietre pe care le alesese pentru praștii; fiecare avea alături o cârjă, ca simbol al meseriei lor, și ca armă.

Erau păstorii ludeei. După aparența exterioară, aspri și sălbatici ca și câinii uscățivi de lângă ei, de la foc, în realitate aveau inima bună și simțul drept, simplu; aceste calități le datorau în parte vieții lor în natura liberă a lui Dumnezeu, dar mai ales preocupării lor constante de ființe neajutorate și vrednice de iubire.

Odihneau și vorbeau; vorba lor era numai despre turme, care pentru ei era lumea. Evenimente mari, care ridicau și răsturnau state, pentru ei n-aveau importanță. Auzeau uneori ce făcea Irod în cutare sau cutare oraș, cum clădea palate și circuri (palaestre) și se deda obiceiurilor interzise. Puternica Roma avea însă obiceiul că nu aștepta ca un popor să facă apel la ea, ci căuta ea însăși popoarele. Păstorii, trecând încet peste dealuri, cu turmele lor, sau punându-se la adăpost, adesea erau treziți de răsunete de trâmbițe, și când căutau să vadă ce era, erau cohorte sau chiar câte o legiune. După ce coifurile lucitoare treceau, păstorul își pleca iar capul și se gândea la farmecul ce putea să aibă o viață atât de deosebită de a lui.

Totuși, acești oameni simpli, cu exteriorul lor aspru, își aveau știința în înțelepciunea lor proprie. În fiecare zi a Sâmbetei observau spălăturile prescrise și urcau la sinagogă, unde se așezau pe locurile din urmă. Nimeni nu săruta Thora cu mai multă ardoare, când era purtată pe dinaintea lor, nici nu asculta cu mai multă atenție și credință vie citirea din Scriptură, nici nu-și însemna mai profund predicile ascultate cu evlavie. Într-un verset al scripturii găseau toată știința și îndreptarul vieții lor simple: că Domnul e singurul Dumnezeu, pe care aveau să-L iubească. Aceasta era înțelepciunea lor, mai presus de înțelepciunea regilor.

Mai înainte chiar de a fi trecut prima gardă, păstorii se întinseră alături pe jos, pe unde stăteau, ca să doarmă.

Noaptea, ca cele mai multe nopți de iarnă din ținutul acesta deluros, era limpede și răcoroasă; stele nenumărate scânteiau pe cer. Nu se simțea nicio adiere. Niciodată aerul nu păruse mai curat, iar liniștea nopții era mai mult decât tăcere; era o liniște sfântă, ca și când cerul s-ar fi plecat să șoptească ceva pământului.

Pe dinaintea porții, umbla, în sus și-n jos, paznicul înfășurat în manta; din când în când, când se neliniștea câte un animal sau răsună din munte lătrat de șacal, se oprea.

Timpul trecea cu încetul; în sfârșit, veni miezul nopții. Slujba era terminată; acum, la somnul fără vise, răsplata celor oboșiți. Se apropie de foc, dar deodată se opri; o rază de lumină îl împresură, blândă lumină de lună. Așteptă, cu respirația oprită. Lumina creștea; ce era mai înainte învăluit în întuneric, acum se vedea; se vedea tot împrejur. Paznicul se înfioră; privi în sus, stelele

dispăruseră; lumina venea ca dintr-o fereastră din cer pe pământ, și lucea orbitor. Cuprins de spaimă, strigă:

— Sculați, sculați!

Câinii săriră și alergară urlând. Turmele se strânseră speriate. Bărbații se ridicară și puseră mâna pe arme.

— Ce este? răsună ca dintr-o singură gură.

— Uitați-vă, exclamă paznicul, cerul e în flăcări.

Strălucirea luminii îi orbea, așa că-și acoperiră ochii cu mâna.

Cuprinși de spaimă se aruncară, leșinați pe jumătate, cu fața la pământ, ca și pregătiți de moarte. O voce le vorbi:

— Nu vă temeți!

Ei ascultară.

— Nu vă temeți, căci iată vă vestesc vouă mare bucurie, de care să se împărtășească poporul întreg.

Vocea suna atât de blând și dulce, de nu putea fi voce omenească, și în același timp atât de clară, de fură pătrunși cu toții de încredere. Se ridicară în genunchi, și cum se uitau plini de evlavie în sus, văzură în mijlocul luminii apariția unui om în haină albă strălucitoare; pe umeri îi luceau vârfuri de aripi îmbinate; deasupra capului, strălucea o stea în lumină liniștită ca luceafărul; mâinile le întindea spre păstori ca pentru a binecuvânta; fața-i frumoasă ca din rai privea prietenos în jos la ei.

Ei auziseră adesea de apariții de îngeri și vorbiseră despre ele în felul lor naiv; deci nu se mai îndoiau acum, ci ziceau în inimile lor: Strălucirea Domnului e în jurul nostru și acesta e trimisul Lui.

Îngerul continuă:

— Căci astăzi vi s-a născut, în orașul lui David, Mântuitorul, care e Hristos, Domnul!

Tăcu iar, pe când vorbele lui pătrundeau adânc în inimile lor.

— Și acesta să vă fie semnul, zise apoi solul ceresc: Veți găsi un copil învelit în scutece, în iesle.

Îngerul nu mai vorbi; solia-i era rostită; totuși mai rămăsese câțva timp.

Deodată lumina, în mijlocul căreia părea a fi el, începu a se colora trandafirii și a tremura; sus, departe, apărură aripi strălucitoare și o mulțime de figuri radioase, și multe voci se ridicară,

cântând în același timp:

”Slavă lui Dumnezeu în Ceruri și pe pământ între oameni pace și bunăvoință”.

Cântecul de laudă nu răsună numai o dată, ci de mai multe ori.

Apoi solul ridică ochii, ca la semnul unui stăpân de sus; aripile i se mișcă și se întinseră, încet, maiestuos; deasupra erau albe ca zăpada, în umbră scânteiau în culori ca de sidă. Apoi îngerul se înalță, și în zbor ușor dispăru din vederea păstorilor; cu el dispăru și lumina.

Mult timp încă, după ce el dispăruse, mai răsună în depărtare, încet și tot mai încet, cântarea: „Slavă lui Dumnezeu în ceruri, și pe pământ pace și bunăvoință”.

Când păstorii își reveniră cu totul în fire, se uită unul la altul ca deșteptați din vis, până ce unul dintre ei zise:

— A fost Gabriel, solul Domnului Dumnezeu către oameni.

Nimeni nu răspunse.

— Hristos, Domnul, s-a născut; n-a zis el așa?

Un altul, redobândindu-și glasul, zise:

— Da, așa a spus.

— Și n-a mai spus că: în orașul lui David? Acesta nu e altul decât Betleemul nostru de colo! Și-l vom găsi pe copil, înfășurat în scutece.

— În iesle...

Cel care vorbise întâi, se uita gânditor la foc. Apoi deodată.

— În Betleem nu este decât un singur loc unde se găsesc iesle; colo la peștera de lângă hanul vechi. Fraților, să mergem acolo și să vedem ce s-a întâmplat. Preoții și învățații îl așteaptă de mult pe Mesia. Acum s-a născut; și Domnul Dumnezeu ne-a dat un semn, după care putem să-L recunoaștem. Să mergem și să ne închinăm Lui.

— Dar turmele?

— Domnul le va lua în paza Lui. Să ne grăbim!

Se ridică cu toții și părăsiră ocolul. Ocoliră muntele și prin oraș se îndreptară spre han. La poartă, paznicul îi opri.

— Ce vreți voi? îi întrebă.

— Am văzut și am auzit lucruri de minune în astă-noapte,

răspunseră ei.

— Ei, și noi am văzut ceva de minune, dar de auzit n-am auzit nimic. Ce-ați auzit voi?

— Să mergem mai întâi la peștera din împrejmuire, ca să ne asigurăm. Vino cu noi, să vezi și tu.

— E de prisos!

— Nu! S-a născut Mesia.

— Mesia! De unde știți?

— Să mergem mai întâi și să vedem.

Omul râse disprețuitor.

— Mesia! Și cum ați putea voi să-L recunoașteți?

— A fost născut în astă noapte și se află într-o iesle; așa ni s-a vestit. Nu e decât un singur loc cu iesle în Betleem.

— Peștera?

— Da! Vino cu noi.

Trecură prin curte, fără a fi observați, deși mai erau acolo câțiva și vorbeau despre lumina miraculoasă.

Ușile peșterii erau deschise; un felinar ardea înăuntru. Intrară fără să mai întrebe.

— Pace vouă! Îi salută paznicul pe Iosif și pe omul din Bet-Dagon. Iată niște oameni aici care caută un copil ce s-ar fi născut în astă noapte; zic că l-ar recunoaște după acestea: că e învelit în scutece și e culcat într-o iesle.

Iosif era mișcat; se întoarse și răspunse:

— Copilul e aici.

Fură conduși la una din iesle; acolo era culcat copilul. Apropiară lumina; apoi păstorii priviră copilul cu evlavie mută; nu se vedea niciun semn deosebit; era un copil ca alți copii nou-născuți.

— Unde e mama? întrebă paznicul.

Una din femei luă copilul și îl puse în brațele mamei, care odihnea alături. Cei de față o împresurară.

— E Mesia, zise în sfârșit unul din păstori.

— Mesia! Repetară cu toții și căzură în genunchi în adorare.

Unul din ei repeta mereu:

— El este Domnul și strălucirea Lui umple cerul și pământul. Oamenii aceia simpli nu se îndoiau deloc; sărutară marginea

hainei mamei și se depărtară apoi cu fața radioasă.

La han îi deșteptară pe toți și le povestiră ce văzuseră și auziseră. Pe tot drumul prin oraș și până îndărăt la împrejmuire, cântau imnul îngerilor:

„Slavă lui Dumnezeu în ceruri, și pe pământ oamenilor pace și bunăvoință”.

Povestirea păstorilor se răspândi și fu confirmată prin lumina ce fusese văzută până în depărtare. În zilele următoare, o mare mulțime de curioși vizitară peștera; unii credeau, dar cei mai mulți râdeau și batjocoreau.

CAPITOLUL XII

În ziua a unsprezecea după nașterea copilului în peșteră, pe la mijlocul după-amiezii, se apropiau cei trei înțelepți, de la Sichem la orașul Ierusalim. După ce trecură peste pâraul Chedron, găsiră drumul mai animat; toți cei pe care îi întâlneau, se opreau și se uitau curioși în urma lor.

Favorizată de situația-i naturală, Iudeea era devreme deschisă circulației. Mult pitoresc nu prezintă ținutul, dar prin creasta de munți, care s-a format poate prin apăsarea pustiului de la răsărit și a mării de la apus, forma legătura firească comercială între est și sud. De aici atârna bunăstarea țării. Cu alte cuvinte: bogăția Ierusalimului consta din vămile pe care le încasa de la comerțul în trecere. În niciun alt oraș ca în Ierusalim, și firește în Roma, nu se putea vedea un amestec atât de pestriț de oameni de toate națiunile; nici într-un alt oraș un străin nu-i era mai puțin străin locuitorilor, decât între zidurile și în împrejurimile lui.

Cu toate astea, acei trei oameni provocau mirarea tuturor celor pe care îi întâlneau pe drumul spre porțile orașului. În fața Mormintelor regilor stăteau în drum câteva femei; pe lângă ele se juca un copil; el bătea din palme văzând cum veneau oamenii, și striga: „Uite, uite! uite zurgălăi frumoși! ce cămile mari!”

Zurgălăii erau de argint, cămilele, cum am văzut, erau albe și de o mărime neobișnuită; mersul lor avea ceva distins. Podoabele șeilor mărturiseau despre pustiu și despre o lungă călătorie, ca și

despre darea de mână a proprietarilor lor, care stăteau sub mici baldachine, întocmai cum i-am văzut la întâlnirea lor dincolo de Gebel. Dar nu erau zurgălăii, cămilele, nici dichisul lor, care provocau mirarea, atâta cât întrebarea pe care o pune cel dintâi dintre oamenii aceștia.

— Oameni buni, – zise Baltazar, plecându-se de unde ședea și adresându-se femeilor ce stăteau în fața Mormintelor regilor; – este oare Ierusalimul aproape de-aici?

— Da, răspunse femeia în brațele căreia se refugiase copilul. Dacă ar fi copacii aceia de pe deal mai mărunți, ați putea să vedeți turnurile din piață.

Baltazar aruncă o privire spre grec și spre indian, apoi zise:

— Unde este nou-născutul rege al Iudeilor?

Femeile se uitară una la alta fără a înțelege.

— N-ați auzit despre El?

— Nu.

— Spuneți dar tuturor că noi am văzut steaua Lui la răsărit și că am venit să ne închinăm Lui.

Prietenii călăriră acum mai departe.

Aceeași întrebare o puseră și altora, dar cu același insucces. O ceată de oameni, în drum spre peștera lui Ieremia, fură cuprinși de atâta uimire la auzirea întrebării și la vederea acestor oameni, încât se întoarseră și îi urmară în oraș.

Cei trei erau atât de pătrunși de misiunea lor, încât nu mai dădeau atenție priveliștii minunate ce li se oferea împrejur ochilor. Nu observară nici Muntele Sion cu palatele lui de marmură, nici terasele scânteietoare ale templului de pe Moriah, care era socotit printre minunile lumii, nici dealurile ce împresurau orașul, încât păreau a-l cuprinde ca într-o căldare.

Ajunseră, în sfârșit, la o poartă, deasupra căreia se ridica un turn înalt, astăzi s-ar numi Poarta Damascului. Trei drumuri, de la Sichem, Iericho și Ghibeon, răspundeau aici.

Un soldat roman sta de pază.

Poporul, care se luase pe urma cămilelor, forma acum o mulțime ce-i împresura pe cei trei din toate părțile.

— Pace ție! salută egipteanul adresându-se soldatului roman. Santinela nu răspunse.

— Noi venim din depărtări mari ca să-l vedem pe regele Iudeilor. Poți tu să ne spui, unde să-L găsim?

Soldatul ridică viziera coifului și strigă cu voce tare, pe când din dreapta intrării apăru un ofițer:

— La o parte!

Cum mulțimea nu se grăbea să se supună, se avântă agităndu-și sulita în aer, la dreapta și la stânga; atunci se făcu loc liber.

— Ce vreți voi? îl întrebă pe Baltazar în limba țării.

În aceeași limbă, Baltazar răspunse:

— Unde este nou-născutul rege al Iudeilor?

— Irod? întrebă mirat ofițerul.

— Irod e rege din grația împăratului, nu, nu Irod.

— Alt rege al Iudeilor nu este.

— Dar noi am văzut steaua Lui și am venit ca să ne închinăm Lui.

Romanul rămase mirat.

— Plecați de-aici, le zise în sfârșit. Plecați! Eu nu sunt evreu; întrebați-i pe învățații din templu sau pe Annah, preotul, sau și mai bine pe Irod el însuși. Dacă afară de el mai e și un alt rege al Iudeilor, va ști el să-l găsească.

Făcu acum loc străinilor, și aceștia intrară pe poartă. La începutul străzii înguste Baltazar își opri animalul și zise prietenilor săi:

— Scopul prezenței noastre aici e acum destul de cunoscut. Până la miezul nopții întreg orașul va fi aflat despre noi și misiunea noastră. Să căutăm acum hanul.

CAPITOLUL XIII

În seara aceea, mai multe femei erau ocupate cu spălatul, pe treapta de sus a scărilor ce duc la Lacul Siloam. Fiecare înge-nunchea înaintea unui vas mare de lut. O fată care sta la capătul de jos al scărilor, le aducea apă și cânta în vreme ce umplea ulciorul. Cântecele era vesel și le ușura desigur munca. Din când în când se lăsau pe călcâie și priveau la munții dimprejur. Pe când îi dădeau

zor cu spălatul, veniră alte două femei, fiecare cu câte un ulcior gol pe umăr.

— Pace vouă! salută una din ele.

Celelalte se opriră din lucru, se ridicară, își șterseră mâinile și răspunseră la salutare.

— Se lasă în curând noaptea, e timpul de oprire.

— Munca n-are sfârșit niciodată, zise una.

— Totuși, trebuie să dăm timp și odihnei și să mai...

— Să mai ascultăm ce se întâmplă în lume, întrerupse alta.

— Ce știți nou?

— Cum? n-ați auzit?

— Nu.

— Se zice că s-a născut Mesia, urmă cu povestirea purtătoarea noutăților.

O vie curiozitate se oglindea pe fețele femeilor; repede puseră ulcioarele jos și se așezară pe ele ca pe scaune.

— Cum? Mesia? exclamă toate.

— Așa se spune.

— Cine spune?

— Toți; nu se vorbește decât despre asta.

— Și crede cineva?

Azi după amiază au venit trei oameni peste pâraul Chedron, pe drumul de la Sichem încoace, răspunse cea care povestea; fiecare din ei era călare pe câte o minunată cămilă albă, așa de mari cum nu s-au mai văzut încă în Ierusalim.

Femeile deschideau gura și ochii mari.

— Erau desigur oameni distinși și bogați, urmă povestitoarea; căci stăteau sub baldachine de mătase; cataramele șeilor erau de aur; de asemenea și galoanele frâielor; zurgălăii erau de argint și dădeau un sunet plăcut. Pe ei nu-i cunoștea nimeni; păreau a fi venit de la marginea pământului. Numai unul din ei vorbea, și pe toți pe care-i întâlneau, chiar și femei sau copii, îi întrebau: Unde e nou-născutul rege al Iudeilor. Nimeni nu le răspundea, nimenea nu pricepea ce voiau să zică; și așa mergeau mai departe, spunând că ei au văzut steaua Lui la răsărit, și au venit să i se închine. Au întrebat și pe romanul de la poartă, iar acesta, neștiutor ca și poporul de rând, i-a îndreptat la Irod.

— Și unde sunt acum?

— La han. Sute s-au dus să-i vadă, sute merg mereu acolo.

— Dar cine sunt ei?

— Asta n-o știe nimenea. Se zice c-ar fi persani, filosofi care vorbesc cu stelele, poate profeți ca Ilie și Ieremia.

— Ce vor ei să înțeleagă cu „regele Iudeilor”?

— Vor să spună despre Mesia, care s-a născut acum.

Una din femei râse, și-și văzu de lucru, zicând:

— Ei, dacă-L voi vedea, am să cred și eu.

Alta zise:

— Și eu, când se vor scula morții din morminte, am să cred.

A treia adăugă, liniștit:

— E veche făgăduința; mie mi-ar fi de ajuns dacă L-aș vedea vindecând un singur leproș.

Astfel stăteau vorbind, până ce noaptea se lăsă și frigul le alungă acasă.

*

* *

În aceeași seară, numai ceva mai târziu, pe la întâiul rond de gardă, era în palatul de pe Sion o adunare de vreo cincizeci de bărbați, care erau convocați numai după porunca lui Irod și numai atunci când se cerea o decizie asupra vreunei chestii grave de drept evreu sau când el voia să i se dea o lămurire din istoria Evreilor. Era, cu alte cuvinte, o adunare de învățați, juriști, înalți preoți ai diferitelor secte religioase. Printre ei erau și căpeteniile saduceilor, apoi disputați farisei, filosofi stoici ai evreilor democrați, cu felul lor liniștit, blând, de a vorbi.

Încăperea, în care se ținea ședința, era într-una din curțile interioare ale palatului; era foarte încăpătoare și orânduită după felul roman. Pardoseala era din plăci de marmură; pereții, fără, ferestre, erau împodobiți cu fresce pictate pe fond galben ca șofranul; în mijlocul sălii era un divan în formă de potcoavă, cu perini galbene pe el; la îndoitura divanului era un scaun mare cu trei picioare, încrustat în chip ciudat cu aur și argint; deasupra-i atârna din tavan un candelabru cu șapte brațe, și de fiecare câte o lampă aprinsă. Divanul și candelabrul erau în pur stil evreiesc.

Oamenii stăteau pe canapea după moda orientală; îmbră-

cămintea lor avea aceeași tăietură, însă culori diferite. Cei mai mulți erau în vârstă înaintată; bărbi lungi le acopereau pieptul; atitudinea lor era severă, demnă, patriarhală.

Era o ședință a Marelui Consiliu.

Omul care stătea înaintea trepidului, în locul ce s-ar fi putut numi capul divanului, era evident președintele adunării. De-a dreapta, de-a stânga și înaintea lui stăteau ceilalți sfetnici. Apariția lui trebuia să atragă atenția oricui. Corpul lui, care de la natură se vedea a fi fost înalt și puternic, acum era gârbov și uscat de părea un schelet; o haină albă îi atârna în cute largi de pe umeri. Măinile, acoperite de jumătate de mânici de mătase cu dungi roșii și albe, le ținea încrucișate pe genunchi. Când vorbea ridica uneori puțin mâna dreaptă și întindea degetul arătător tremurând; părea incapabil să facă o altă mișcare. Capul însă dovedea încă voiciunea inteligenței. Era chel și numai puțini peri albi îl împresurau. Tâmpilele îi erau scobite, ca niște peșteri din care ieșea fruntea boltită neregulat; ochii-i erau obosiți și tulburi; nasul turtit; partea din jos a feței era acoperită de o barbă lungă, stufoasă, care-i dădea un aspect venerabil.

Acesta era Hillel, babilonianul. Șirul profeților se stinsese de mult în Israel; în locul lor se ivi o ceată de învățați, pe care îi întrecea pe toți un bărbat, cu știința lui: Hillel, un profet în toate, afară de iluminarea interioară. La vârsta de o sută patru ani era încă președinte al înaltului consiliu. Pe masa dinaintea lui era desfăcut un sul de pergament scris cu literă ebraică. Îndărătul lui stătea un băiat în haină bogată, așteptând.

Discuția fusese vie; în momentul acesta părea a se fi ajuns la o hotărâre. Cu toții stau liniștiți. Hillel, fără a se mișca, chemă băiatul. Acesta se apropie respectuos.

- Du-te și vestește regelui că suntem gata să-i dăm răspuns.

Băiatul se depărtă în grabă.

Peste puțin, intrară doi soldați și se postară de-a dreapta și de-a stânga ușii. După ei veni încet un personaj remarcabil ca aparență: un bătrân în haină de purpură; în jurul corpului avea o cingătoare de aur maleabil; încălțăminte-i scânteia de pietre prețioase; pe cap purta o diademă în filigran. Din cingătoare, în loc de sigiliu îi atârna un pumnal. Șchiopăta, mergând, și se sprijinea

pe o cârjă. Fără a privi în lături, înaintă până la divan; ca și când abia acum ar fi observat pe cei întruniți acolo, se înalță și privi cu mândrie în jurul lui; atât de întunecată, bănuitoare, amenințătoare îi era privirea pe care o aruncă celor de față, încât s-ar fi părut că era un inamic acela pe care-l căuta.

Era Irod cel Mare; istovit de boli, apăsător de crime grele, înzestrat cu minunate daruri ale minții – un vrednic tovarăș al cezarilor, își păzea și acum, la vârsta de 67 de ani, tronul cu zel atent, cu putere despotică și cu cruzime neîndurată.

O mișcare generală trecu prin adunare; cei mai bătrânii ieșeau înainte spre salut, plecându-se; alții, care știau să prețuiască mai mult favoarea Curții, se ridicară de pe scaune, plecară genunchii și duseră mâinile la barbă sau la piept.

După ce Irod privi de jur împrejur, înaintă până la trepid în fața venerabilului Hillel, care întâmpină privirile-i reci cu o înclinare din cap și o ușoară ridicare a mâinilor.

— Răspunsul! zise regele, scurt și poruncitor, către Hillel; apoi se sprijini cu amândouă mâinile de cârjă. Răspunsul!

Ochii bătrânului venerabil luciră cu blândețe; ridică fruntea, se uită drept în fața regelui, și răspunse, în atenția încordată a celor de față:

— Pacea Dumnezeului lui Avraam, Isaac și Iacov, să fie cu tine, o rege!

Vorbele-i sunau solemn ca o rugăciune; apoi urmă, cu întoarcerea obișnuită:

— Ai cerut să afli de la noi, unde să se fi născut Mesia?

Regele afirmă, în vreme ce privirea-i întunecată era ațintită asupra lui Hillel.

— Așa a fost întrebarea.

— Ei bine, o, rege! În numele meu și în numele fraților mei de-aici, care cred ca și mine, îți spun: în Betleem, în Iudeea.

Hillel se uită pe sulul de pergament de pe trepid, arată un loc, cu degetul tremurător, și urmă:

— În Betleem, în Iudeea; căci așa au scris profeții: „Iar tu, Betleem, din țara Iudeea, nu ești nicidecum cel mai neînsemnat dintre orașele pînăciare ale lui Iuda; căci din sânul tău se va naște acel principe care are să domnească peste poporul meu”.

Irod rămase uimit; se uita gânditor la pergament. Cei de față abia cutezau să respire; tăceau, ca și Irod.

În sfârșit, se întoarse și părăsi sala.

— Fraților, zise Hillel, audiența e terminată.

Cei de față se ridicară și se depărtară în grupuri.

— Simeoane! zise iar Hillel.

Un om, în vârstă de vreo cincizeci de ani, dar în deplină putere trupească, răspunse la chemare.

— la pergamentul sfânt, fiul meu, și înfășoară-l la loc cu îngrijire.

Ordinul fu executat.

— Acum dă-mi brațul tău și condu-mă la lectică.

Puternicul om dădu brațul bătrânului și ieșiră încet pe ușă.

Astfel părăsiră sala consiliului celebrul învățat și fiul său, Simeon, care avea să fie moștenitor al slujbei și învățăturii sale.

*

* *

În aceeași seară, dar ceva mai târziu, cei trei înțelepți călători se așezară la odihnă într-una din camerele hanului. Ținând capul pe pietre, puteau vedea bolta cerului prin deschizătura ușii; și, cum se uitau la stelele scânteietoare, se gândeau la ce revelație aveau să mai aibă. În sfârșit, erau în Ierusalim; la porțile cetății întrebaseră despre Cel pe care-L căutau. Au dat mărturie că știau de nașterea Lui; le mai rămânea să-L găsească și aici își puneau toată încrederea în spirit. Dar cine așteaptă un glas de la Dumnezeu sau un semn din cer nu poate găsi somn.

Pe când stăteau stăpâniți de gândurile acestea, trecu un om pe la intrare, întunecând lumina înăuntru.

— Sculați! le zise. Vă aduc o solie care nu suferă amânare.

Ei se ridicară.

— Solie? de la cine? întrebă egipteanul.

— De la regele Irod.

Cei trei simțiră un fior trecându-le prin corp.

— Nu ești tu paznicul hanului? întrebă apoi Baltazar.

— Da, acela sunt.

— Ce dorește de la noi regele?

— Solul lui e aici afară; are să vă spună.

— Spune-i să aștepte; vom veni numaidecât.

— Aveai dreptate, frate, zise grecul după ce paznicul plecă, întrebările pe care le-am adresat oamenilor de pe stradă și celor de pază la poartă au făcut să fim repede cunoscuți. Să ne grăbim! Eu nu mai am răbdare.

Se ridicară, își legară sandalele, își luară mantalele pe umeri și ieșiră.

— Vă salut, vă urez pace și vă rog să mă iertați, dacă vă supăr. Stăpânul meu, regele, m-a trimis să vă invit să veniți la palat, unde vrea să vă vorbească singur.

Astfel își îndeplini solul însărcinarea.

O lampă ardea la intrare; la lumina ei, se uitară unul la altul și cunoscură că spiritul venise deasupra lor. Apoi egipteanul se apropie de paznic și-i zise încet, ca să nu-l audă și ceilalți:

— Tu știi unde sunt lucrurile noastre în curte și unde odihnesc cămilele noastre. Cât timp vom lipsi, pregătește totul pentru plecare încât, la întoarcerea noastră, de va trebui, să ne putem lua numaidecât drumul înapoi.

— Mergeți fără nicio grijă și încredeți-vă în mine, răspunse paznicul.

— Voința regelui e voința noastră, îi zise Baltazar; te vom urma.

Străzile orașului sfânt erau pe atunci tot atât de înguste ca și astăzi, numai că nu atât de bolovănoase și murdare; căci Irod nu se mulțumea cu înfrumusețarea orașului, el cerea și curățenie și ordine.

Cei trei oameni urmau în tăcere pe călăuza lor. Urcând pe un drum slab luminat de lucirea stelelor, ajunseră, în sfârșit, la o poartă. La lumina a două focuri de cărbuni, ce ardeau înaintea porții, puteau să vadă contururile unei clădiri și câteva santinele ce stăteau nemișcate, sprijinite pe arme. Fără a fi opriți, trecură pragul. Apoi fură conduși printr-un întreg labirint de coridoare și hale, adesea neluminate, prin curți și odăi, pe trepte apoi, până la un turn de-o înălțime considerabilă.

Deodată călăuza se opri, arată spre o ușă deschisă și le zise:

— Intrați; aici e regele.

Încăperea, în care intrară, era plină de aerul încărcat de

miresme; mobilierul întreg dovedea iubire de lux. În mijloc era întins un covor greu, pe care stătea un tron. Vizitatorii abia avură timpul să arunce o privire în jurul lor, asupra otomanelor și canapelelor luxoase, țesute în fir, vase și instrumente muzicale, candelabre de aur ce străluceau în propria lor lumină, picturile de pe pereți, în stilul exuberant grecesc, de la care orice fariseu și-ar fi întors ochii cu oroare. Atenția lor era îndreptată întreagă spre Irod, care sta pe tron, ca să-i primească pe străini, în același costum pe care îl purtase și la ședința înaltului Sfat.

Ei se apropiară până la marginea covorului și făcură apoi o închinăciune până la pământ. Regele sună. Un servitor veni și așează trei scaune înaintea tronului.

— Ședeți, le zise grațios suveranul.

După ce ei luară loc, el urmă:

— De la poarta din nord mi s-a anunțat azi după-amiază sosirea a trei străini, cu călării și echipări ciudate, părând a veni din țări depărtate. Voi sunteți aceia?

La un semn al grecului și al indianului, luă cuvântul egipteanul și răspunse cu adâncă plecăciune:

— Dacă am fi alții decât aceia care suntem, atunci puternicul Irod, a cărui glorie e ca tămâia pentru toată lumea, n-ar fi trimis să ne cheme. Nu putem să ne îndoim că noi suntem acei străini.

O mișcare a mâinii regelui arată că aceste vorbe îl mulțumiră.

— Cine sunteți voi și de unde veniți? întrebă el mai departe și adaugă: Fiecare să vorbească pentru sine.

Unul după altul îi raportară de unde erau de naștere și pe ce cale veniseră până la Ierusalim.

Dezamăgit oarecum, Irod cercetă mai departe:

— Ce întrebare ați pus ofițerului de gardă la poartă?

— L-am întrebat: unde e nou-născutul rege al Iudeilor?

— Înțeleg acum agitația poporului. Mă impresionați și pe mine. Mai există așadar și un alt rege al Iudeilor?

Neînfricoșat răspunse egipteanul;

— Da; s-a născut acum.

O încrețitură dureroasă trecu peste fața întunecată a domnitorului, ca de o amintire îngrozitoare.

— Nu mie mi s-a născut, exclamă.

Poate îi pluteau înaintea minții umbrele acuzatoare ale copiilor omorâți. Se reculese, și zise liniștit:

— Unde e nou-născutul rege?

— Aceasta e, o rege! ceea ce întrebăm și noi.

— Mă uimiți! Îmi veniți cu o problemă mai grea decât toate cele ale lui Solomon! Cum vedeți, eu sunt într-o vârstă când curiozitatea e neînfrântă ca și în copilărie; e o cruzime să vă jucați cu ea. Povestiți mai departe, și am să vă onorez așa cum se onorează regii pe sine. Spuneți-mi tot ce știți despre noul-născut, și eu vă voi ajuta să-L căutați. Iar după ce-L vom fi găsit, voi face ceea ce veți dori. Am să-L aduc la Ierusalim și să-L educ ca rege; îmi voi folosi influența la împăratul, ca să i se dea onoruri și situații înalte. Gelozie între noi n-are să fie, vă jur. Spuneți-mi însă mai întâi cum ați putut voi, pe care mări și pustiuri vă despărteau, să auziți în același timp despre El?

— Am să ți-o spun cu adevărat, o rege!

— Vorbește! ordonă Irod.

Baltazar se ridică și zise solemn:

— Există un Dumnezeu atotputernic.

Irod tresări.

— El ne-a poruncit să venim aici, și ne-a promis că-L vom găsi pe mântuitorul lumii, că-L vom vedea, vom putea să ne închinăm Lui și să dăm mărturie despre venirea Lui. Ca semn din cer, ni s-a arătat fiecăruia dintre noi o stea. Duhul Lui era cu noi. O rege, duhul Lui este acum cu noi!

Cei trei erau adânc mișcați; greul se stăpânea cu greu să nu exclame. Irod privea pătrunzător de la unul la altul; era și mai nemulțumit și mai bănuitor decât mai înainte.

— Vă bateți joc de mine, le zise; sau dacă nu, atunci spuneți-mi mai mult. Ce va avea să urmeze după sosirea noului rege?

— Mântuirea omenirii.

— Mântuire, de ce?

— De păcatele ei.

— Și prin ce mijloc?

— Prin puterea lui Dumnezeu; prin credință, iubire și fapte bune.

— Atunci...

Irod se opri; din ochi nu i se puteau citi sentimentele ce-l muneau, pe când urmă:

— Atunci voi sunteți vestitorii lui Mesia. Asta e tot?

Baltazar se plecă adânc.

— Suntem slugile tale, o rege!

Regele sună, și apăru servitorul.

— Adu darurile! îi zise suveranul.

Servitorul ieși, și peste puțin se reîntoarse, îngenunche înaintea oaspeților și înmână fiecăruia câte o manta în culoare stacojie cu albastru și cu o cingătoare țesută cu aur.

Ei primiră darurile onorifice în felul oriental, cu mulțumiri și plecăciuni.

— Încă o vorbă! zise Irod după ce toate formalitățile fură terminate. Voi i-ați spus ofițerului de la poartă și mi-ați repetat și mie, ceva despre o stea, pe care ați văzut-o la răsărit.

— Da, zise Baltazar, era steaua Lui, steaua noului-născut.

— Când s-a arătat?

— Când ni s-a poruncit să venim aici.

Irod se ridică, semn că audiența era terminată. Se coborî de pe tron, veni înaintea lor și le zise prea grațios:

— Dacă voi, bărbați luminați, sunteți cu adevărat vestitorii noului-născut Mesia, după cum nu mă îndoiesc, să știți dar, că în astă seară am întreat pe cei mai învățați dintre învățații evrei, și cu toți mi-au spus că trebuie să fie născut în Betleem, în Iudeea. Vă spun deci, duceți-vă acolo și căutați copilul; iar dacă-L veți găsi, să-mi dați de veste, ca să mă duc și eu să mă închin Lui. Nimic n-are să vă stea în drum; pace vouă!

Și înfășurându-se în manta, părăsi odaia.

Veni numaidecât călăuza, îi conduse jos în stradă și de acolo la han. La poartă, grecul zise, emoționat:

— Fraților, să mergem la Betleem, cum ne-a spus regele.

— Da, zise indianul, spiritul mă îndeamnă.

— Fie! afirmă cu tărie Baltazar; cămilele stau gata.

Îl dăruiră pe paznicul porții, se urcară în șa, întrebare de drumul spre Poarta Ioppe și plecară. Ușile grele ale porții se deschiseră înaintea lor, și astfel ieșiră în șes.

Pe același drum pe care cu puțin mai înainte veniseră Maria și Iosif sosiră în câmpul de la Refaim; atunci apăru pe cer o lumină, la început nesigură și slabă. Inima le bătea mai cu putere. Lumina spori repede pe cer; de strălucirea ei orbitoare trebuiră să închidă ochii. Când îi deschiseră văzură iar steaua; era ca oricare altă stea, dar nu stătea sus pe cer, ci jos de tot și înainta încet înaintea lor. Ei împreună mâinile și covârșiți de bucurie exclamară:

— Dumnezeu e cu noi! Dumnezeu e cu noi!

Astfel repetară tot drumul, până ce steaua se ridică din vale dincolo de Mar Elias și se opri deasupra unei case ce se ridica pe coasta dealului, în apropierea orașului.

CAPITOLUL XIV

Tocmai începea al treilea rond de pază; la răsărit de Betleem începea să mijească zorile peste munți, dar așa de încet, încât în vale era încă noapte.

Paznicul de pe acoperișul hanului asculta, pătruns de frig, să audă primele sunete ale vieții renăscânde, când o lumină răsări deasupra muntelui și se apropie de casă. Crezu mai întâi că e o faclă în mâna vreunui călător nocturn; apoi i se păru că vede un meteor; strălucirea luminii creștea însă din ce în ce, până ce văzu că era o stea. Însământat, strigă, deșteptând pe toți cei care dormeau la han; alergară pe acoperiș.

Apariția se apropia mereu; stâncile, copacii și drumurile erau luminate ca de lumină de fulger; lucirea deveni atât de orbitoare, încât trebuiau ferite privirile. Cei mai fricoși căzură în genunchi, își acoperiră fața și se rugau; cei mai curajoși se chirciseră la pământ și din când în când căutau să arunce priviri furișate spre lumină. În curând o mare strălucire se răspândi peste toată împrejurimea și peste han. Cine mai îndrăzne să privească la stea, o vedea drept deasupra casei dinaintea peșterii în care se născuse copilul.

Când lumina strălucea mai tare, ajunseră înțelepții la han; înaintea porții coborâră de pe cămile și cerură cu voce tare să fie lăsați să intre. Abia după câțva timp paznicul se reculese din

spaima lui într-atâta încât putu răspunde la chemarea lor; coborî, trase zăvoarele și le deschise. Cămilele apăreau fantastice în lumina minunată.

— Nu e acesta Betleem din Iudeea? îl întrebară.

Veniră mai mulți și paznicul prinse iar curaj.

— Nu, acesta e numai hanul, le răspunse el; orașul e mai departe încolo.

— Nu se află aici un copil nou-născut?

Cei dimprejur se uitară mirați unul la altul; unii răspunseră; „Da, da!”

— Să ne conduceți la El, zise grecul nerăbdător.

— Să ne conduceți la El; repetă Baltazar, cel altminteri atât de grav și serios, căci noi am văzut steaua Lui, aceea care stă acolo deasupra casei, și am venit ca să ne închinăm Lui.

Indianul împreună mâinile și exclamă:

— Cu adevărat, viu e Dumnezeu! Grăbiți, grăbiți! Mântuitorul e găsit. Binecuvântați, binecuvântați suntem în fața tuturor!

Oameni de pe acoperiș se coborâră și-i urmară pe străini, care acum fură conduși peste curte în împrejmuire; cum însă vedeau mereu plutind steaua deasupra peșterii, deși mai puțin strălucitoare, unii din ei se întoarseră speriați; cei mai mulți merseră mai departe.

Când străinii se apropiară de casă, steaua se ridică; când ajunseră la ușă, ea începu să pâlească deasupra lor; când intrară, dispăru. Pentru toți care erau martori la acest spectacol, era sigur, că între stea și străinii aceștia era o legătură intrinsecă. De îndată ce se deschise ușa, se înghesuiră înăuntru.

Încăperea în care intrară era luminată doar de un felinar, încât străinii să poată vedea mama și copilul, care sta treaz în brațele ei.

— Acesta e copilul tău? o întreabă Baltazar pe Maria.

Iar dânsa, care ținea și cumpănea în inima ei tot ce privea copilul, îl puse în lumină și zise:

— Acesta este fiul meu.

Iar ei căzură la pământ și se închinară Lui.

Cum vedeau, copilul semăna cu oricare alt copil; capul nu i-l

împodobeau nicio aureolă, nici vreo coroană pământească; buzele nu i se deschideau spre vorbire; deși El auzea desigur exclamările și închinăciunile, nu dădea semne de înțelegere, ci ca și copiii mici privea mai mult spre lumină decât spre ei.

După câțva timp se ridicară și se duseră la cămilele lor; apoi se întoarseră cu daruri: aur, smirnă și tămâie și le depuseră la picioarele copilului, rostind cu evlavie rugăciuni.

Așadar acesta era Mântuitorul, pe care veniseră din depărtări să-L caute! Și se închinău Lui, fără nicio îndoială în inimile lor.

Pentru ce?

Credința lor se întemeia pe semnul ce li se trimisese. Făgăduința aceasta le ajungea. Erau puțini aceia care văzuseră semnele și auziseră făgăduința: mama și Iosif, păstorii și cei trei înțelepți – și toți credeau în același chip.

Privește însă în viitor, cititorule! Va veni un timp când toate semnele și revelațiile vor purcede de la Fiul. Fericiți, atunci aceia, care vor crede într-Însul.

Să așteptăm timpurile acestea.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL I

Trecem peste următorii douăzeci și unu de ani – o epocă de lupte violente de partid și de agitații politice în Ierusalim, agitații care cu timpul au dus la război între romani și iudei, și ne transpunem la începutul administrației lui Valerius Gratus, al patrulea guvernator imperial sau prefect al Iudeei.

În răstimp se întâmplaseră multe schimbări în țară; niciuna însă cu atâtea urmări, ca cea a administrației politice. Irod cel Mare murise în anul ce urmasse după nașterea copilului, și anume într-un chip atât de mizerabil, încât lumea creștină spunea, nu fără dreptate, că îl ajunsese mânia lui Dumnezeu. Ca toți domnitorii care nu se gândesc decât la întărirea puterii lor, visa să lase moștenire coroana și regatul, să întemeieze o dinastie. În acest scop, dispuse, prin testament, ca țara să fie împărțită între cei trei fii ai săi, Antipa, Filip și Archelau; acesta din urmă însă să moștenească titlul de rege. Testamentul trebuia supus, firește, împăratului August. Acesta aprobă totul, cu o singură excepție: titlul de rege n-are să-i fie recunoscut lui Archelau, până ce el nu va da dovezi de destoinicie și de sentimente leale; fu numit totuși ethnarch, în care calitate a domnit nouă ani, dar apoi, pentru rea administrare și neputință de a reprima elementele tulburătoare ce prindeau tot mai mult teren în țara lui, fu trimis în exil în Galia.

Împăratul nu se mulțumi cu demiterea lui Archelau. Ofensă în toate chipurile mândria națională a iudeilor, prefăcu Iudeea în provincie romană și o alătură prefecturii Siria. Nu mai era un rege care guverna, ci un funcționar inferior, numit procurator, care corespundea cu curtea imperială de la Roma prin mijlocirea

legatului sirian din Antiohia. Această umilire fu și mai mult accentuată, ordonându-se ca procuratorul să nu aibă dreptul a rezida la Ierusalim. Reședința guvernului fu hotărâtă la Cesareea. Mai multă amărăciune le pricinuia iudeilor faptul că disprețuita Samaria fu unită cu Iudeea într-una și aceeași provincie. Un fariseu mândru trebuia să se simtă foarte micșorat și ofensat, văzându-se pus în același rând cu samaritenii.

Cu toate aceste umiliri, le rămânea iudeilor o consolare: Marele Preot locuia în palatul irodian din piață, și exercita cel puțin o aparență de suveranitate. Ce era aceasta în realitate, e ușor de închipuit. Dispunerea de viață și moarte era rezervată procuratorului. Judecățiile se rosteau în numele Romei și după legile romane. Afară de aceasta, în palatul regal rezidau perceptorii imperiali, cu armata lor de slujbași, denunțatori și spioni. Totuși, în visele lor de libertate și neatârnavare, iudeii simțeau o satisfacție în faptul că cel mai înalt slujbaş în palat era un evreu. Prezența lui acolo le ajungea ca să-și amintească de făgăduința profeților, de legământul lui Iehova cu poporul său și de timpurile când, prin fiii lui Aaron domnea peste cele douăsprezece seminții; era pentru dânsii semn sigur că Iehova nu-i părăsise.

Cu acest chip își hrăneau speranțele și așteptau cu răbdare să vină leul din seminția lui Iuda și să domnească peste Israel.

Trecuse mai bine de optzeci de ani de când Iudeea era provincie romană; stăpânitorii romani ar fi avut vreme destulă ca să cunoască particularitățile poporului evreu, timp destul, ca cel puțin să ajungă la convingerea că poporul acesta era ușor de guvernat, cu condiția ca să i se respecte religia. Predecesorii lui Gratus se și feriseră de orice amestec în obiceiurile religioase ale supușilor lor. Acesta din urmă însă luă o altă cale; cum veni la putere, mai întâi îl destitui pe marele preot Annah, în locul căruia puse pe Ismael, fiul lui Fabus.

Fie că Gratus împlinea cu aceasta o dorință a lui August, fie că mergea după propria lui socotință, în curând se văzu nechibzuirea măsurii.

În vremea aceea era în Iudeea un partid al fruntașilor și un partid al poporului. După moartea lui Irod, se uniră amândouă împotriva lui Archelau, și-l combătură și-l urmăriră împreună, de la

templu la palat, de la Ierusalim la Roma, când cu viclenie și intrigi, și uneori și cu armele în mână. Mai mult de o dată răsunară sfintele clădiri de pe Muntele Moriah de zgomotul de arme și strigăte de război. În cele din urmă, Archelau trebui să plece în exil.

Dar nici în decursul acestor lupte contra unui adversar comun, cele două partide nu-și pierduseră din vedere scopurile lor distincte. Fruntașii îl urau pe marele preot Ioazar; partidul poporului ținea la el. Când Archelau, cel destinat de Irod ca succesor, căzu, Ioazar îi împărtăși soarta; în locul lui, fruntașii aleseră ca mare preot pe Annah, fiul lui Seth. Cu acest chip, dușmănia dintre cele două partide se înăspri și mai mult.

În decursul luptei împotriva nenorocitului ethnarch, fruntașii găsiseră să se atașeze de Roma. Deoarece regatul lui Archelau nu fusese recunoscut, trebuia să se instituie o altă formă de guvern; pe aceasta o recunoscă și de aceea favorizară transformarea Iudeei în provincie romană. Prin aceasta însă dădeau arme noi adversarilor; și când se încorporă și Samaria în noua provincie, fruntașii scăzură în număr, devenind o minoritate, care nu-și mai găsea sprijinul decât la Curtea imperială din Roma și în averile ce le poseda. Cu toate acestea reușiseră să se mențină cincisprezece ani, adică până la venirea lui Valerius Gratus, atât în templu cât și în palat.

Annah, favoritul partidului său, își întrebuințase puterea credincios în interesul protectorului său imperial. O garnizoană romană ținea ocupată cetatea Antonia; înaintea porților palatului stăteau santinele romane; un judecător roman împărțea dreptatea, civilă și penală; impozite romane, care se executau cu mare strășnicie, apăsau pe orășean și sătean; poporul era chinuit în mii de feluri. Annah se pricepuse totuși să-l mențină în liniște aparentă. Roma n-avea alt prieten mai sincer; pierderea lui fu numaidecât simțită. După ce își predase slujba și însemnele ei nou-numitului mare preot Ismael, se duse la sala de sfat a partidului poporului și deveni șeful unui partid nou.

Gratus, părăsit de toate partidele, ajunsese curând în situație dificilă. Focul nemulțumirilor, care timp de cincisprezece ani moccise numai, sub cenușă, începu să izbucnească, în flăcări vii. La câteva săptămâni după ridicarea lui Ismael la rangul de mare-

preot, romanul crezu că-i bine să-i facă o vizită la Ierusalim.

Garda ostașilor lui fu primită cu strigăte și fluierături, când intră pe poarta de la nord în oraș. Curând avea să se vadă scopul adevărat al vizitei. Soldații își îndreptară marșul spre cetatea Antonia și rămaseră acolo. O cohortă întreagă venea să întărească astfel garnizoana de până atunci; acum li se putea impune evreilor jugul cel mai greu. Procuratorul avea puterea să impună strașnică pildă tuturor celor ce ar fi îndrăznit să se răzvrătească împotriva aceluia jug.

CAPITOLUL II

Să ne transpunem într-una din grădinile palatului de pe Sion. Era pe la amiaza unei zile calde de iulie. Grădina era împresurată de clădiri, dintre care mai multe aveau câte două caturi, cu verande și galerii deasupra caturilor de sus. În alte locuri erau hale joase de stâlpi, prin care vântul avea acces liber, în același timp însă ofereau priviri asupra altor părți ale casei, a cărei întindere și frumusețe reieșea astfel și mai mult. Plantația grădinii nu era mai puțin plăcută. Pajiști alternau cu tufișuri și grupuri de roșcovi, caiși, nuci și palmieri; printre pomi, toată grădina era străbătută de poteci îngrijite. Solul grădinii se înclina ușor în toate direcțiile, de la un punct central mai ridicat; aici zvâcnea o fântână arteziană, într-un bazin de marmură, și din care, în timp de secetă, se conducea apa în toate direcțiile grădinii.

În apropierea fântânii arteziene, era un mic lac; apa lui limpede hrănea un tufiș de leandri și trestii, de care cresc la Iordan și mai departe până la Marea Moartă. Între tufișuri și lac ședeau, nepăsători de arșiță, doi tineri, în vârstă de vreo nouăsprezece și șaptesprezece ani, și discutau cu mult zel.

Erau amândoi bine făcuți, și la întâia privire puteau să fie luați drept frați. Amândoi aveau părul și ochii negri, fața brună; și statura lor, pe cât se putea judeca din atitudinea lor șezândă, corespundea diferenței de vârstă dintre ei.

Cel mai mare se descoperise. Întreaga lui îmbrăcăminte era o tunică lejeră, ce-i venea până la genunchi, și o pereche de sandale;

pe locul unde se așezase, întinsese însă o manta albastră-deschis, Brațele și picioarele, care rămâneau neacoperite, îi erau tot atât de brune ca și fața; totuși, o grație oarecare în mișcările lui, trăsăturile fine ale feței și vorbirea aleasă, îl arătau a fi de un rang mai înalt. Tunica, din stofă moale de lână, strânsă la mijloc cu un brâu cu ciucuri de mătase, dovedeau că era roman. Și dacă în vorbire, uneori privea cu mândrie la tovarășul său și i se adresa ca unui subaltern, era de scuzat; căci originea lui era dintr-o familie nobilă, respectată chiar la Roma.

În războaiele sângeroase ale primului cezar cu marii lui adversari, un Messala îi fusese prieten credincios lui Brutus. După lupta de la Philippi, se împăcase, fără a se atinge de cinstea lui, cu învingătorul. Și când mai târziu Octaviu lupta pentru autocrație, găsi în Messala un sprijin prețios. Ca împărat August, Octaviu își aminti de aceste servicii ale lui Messala și îi coplesi familia cu onoruri. Printre altele, când Iudeea fu prefăcută în provincie romană, trimise pe fiul prietenului său la Ierusalim, însărcinându-l cu strângerea, dărilor; fiul își păstrase de atunci slujba aceasta. Ca cel mai înalt funcționar perceptor, locuia alături cu marele preot în palatul regal.

Tânărul, pe care l-am descris adineaori, era fiul acestuia și nepotul de fiu al favoritului Messala.

Însoțitorul lui Messala era mai șubred de constituție; îmbrăcămintea-i era de pânză fină albă și avea tăietura obișnuită la Ierusalim; capu-i era înfășurat într-o basma, legată cu un șnur galben și lăsată pe ceafă. Un cunoscător al diferitelor naționalități, luându-i în vedere și figura, în afară de port, ar fi recunoscut numaidecât un evreu. Fruntea romanului era îngustă și înaltă, nasul de vultur, ascuțit, buzele înguste și drepte, ochii cu strălucire rece sub sprâncene stufoase. Israelitul, dimpotrivă, avea o frunte joasă, largă, nasul lung cu nări largi, buza de sus scurtă, bărbia rotundă, ochii mari, și făcea gropițe în obraji; toate semne ale rasei sale.

— Nu mi-ai spus că procuratorul cel nou are să vină mâine? întrebarea o puse cel mai mic dintre cei doi tineri, – și anume în grecește, limbă ce, destul de curios, ajunsese curentă în cercurile culte ale Iudeei; din palat, pătrunsese în armată și în școli, – de acolo nu se știe cum și când, chiar și în templele, unde credincioșii

n-aveau intrare.

— Da, mâine, răspunse Messala.

— Cine ți-a spus?

— Ismael, noul guvernator al palatului; voi fi ziceți mare preot. Aseară i-a spus tatălui meu; știrea ar putea fi de crezut, dacă ar fi spus-o un egiptean, cu toate că acest popor a cam uitat ce e adevăr și ce e minciună... Sau poate să fie și un idumeu, popor care n-a cunoscut niciodată adevărul... Ca să fiu sigur, am vorbit azi de dimineață cu un căpitan din cetate; el mi-a spus că s-au și făcut pregătiri pentru primirea lui; coifuri și scuturi au fost lustruite, vulturii dauriți, și încăperile de mult timp nemaifolosite, au fost curățite și aerisite, ca și când garnizoana ar trebui să primească o nouă întărire; probabil e vorba numai de garda marelui om.

Totul era ironie în felul de-a se exprima al omului. Cititorul să ia în considerare că sentimentul adânc religios roman, în acele vremuri, era în deplină scădere. Religia cea veche aproape nu mai găsea credincioși; numai puterea obișnuinței, influența preoților, care își aveau câștigul lor bun de la serviciul Templului, sau poezii care nu puteau fără închipuirea vechilor imagini ale zeilor, mai mențineau o aparență de existență. Și după cum filosofia luă locul religiei, satira și batjocura subminară spiritul credincios. Tânărul Messala fusese crescut și el, la Roma, în acel spirit, de batjocură și sarcasm.

Sarcastică era și aluzia la egipteni și idumei.

Obrajii tânărului evreu se roșiră și mai mult, și privea în tăcere în adâncimea lacului.

— În această grădină ne-am despărțit; „pacea Domnului să fie cu tine”, au fost ultimele tale cuvinte. Zeii să te aibă în paza lor! ți-am răspuns eu. Îți mai aduci aminte? Câți ani să fie de atunci?

— Cinci, răspunse evreul, uitându-se gânditor în apă.

— Ei, ai motiv să fii mulțumitor... să zic zeilor? Tot atâta! Te-ai dezvoltat minunat; grecii ar zice că ești frumos. Fericită influență a anilor! Dacă Jupiter s-ar mulțumi cu un Ganymedes, ce paharnic ai putea să-i fii tu împăratului! – Dar spune-mi, Judah, pentru ce te interesează așa de mult sosirea procuratorului?

Judah se uită serios, gânditor; ochii celor doi se întâlniră și el răspunse: „Da, cinci ani! îmi aduc foarte bine aminte de despărțirea

noastră; tu te-ai dus la Roma; te-am văzut plecând și am plâns, căci te iubeam. Anii au trecut. Te întorci cultivat, om de lume, nu glumesc! Și totuși aș dori să fii același Messala, de care m-am despărțit atunci.

Nămile batjocoritorului tremurară, și zise, mai rar:

— Nu, nu; nu Ganymedes, un oracol, Judah al meu! Câteva ore de instrucție cu învățătorul meu de retorică în For, și Delphi te va primi ca pe însuși Apollo. La sunetul sărbătoresc al vocii tale, Pythia se va coborî la tine cu cununa ei. Serios, prietene: întrucât n-aș fi eu același Messala, care s-a despărțit atunci de tine? Un mare filosof a spus: Mai înainte de-a răspunde adversarului tău, caută să-l cunoști. Lasă-mă deci să înțeleg.

Privirile ironice îl făcură pe tânăr să roșească iar; totuși răspunse cu tărie:

— Cum văd, ai folosit bine ocaziile ce ți s-au prezentat; de la învățătorii tăi ai deprins multe cunoștințe și o purtare distinsă. Vorbești cu destoinicia unui maestru în retorică; dar în vorbele tale sunt ghimpi. Messala al meu nu cunoștea acest venin, când ne-am despărțit; pentru nimic în lume el n-ar fi ofensat sentimentele unui prieten.

Romanul zâmbi ca de o lingușire, și dădu capul cu mândrie înapoi.

— O solemnul meu Judah, aici nu suntem în Dodona sau la Delphi. Lasă la o parte oracolele și vorbește lămurit. Cu ce te-am ofensat eu?

Celălalt oftă adânc și răspunse, prinzând șnururile hainei sale:

— În acești cinci ani am învățat și eu ceva. Hillel nu se poate măsura cu logicienii tăi, iar Simeon și Șammai desigur că nu ajung la învățătorii tăi din For. Învățăturile lor însă nu merg pe căi oprite; cine stă ascultând la picioarele lor, se ridică îmbogățit în cunoștința despre Dumnezeu și a legilor lui Israel. Rodul acestei cunoștințe e iubire și respect față de tot ce e în legătură cu ea. Cercetarea școlii înalte și instrucția pe care am primit-o acolo, m-au învățat că Iudeea nu mai e astăzi ceea ce a fost odinioară. Eu cunosc deosebirea dintre un regat independent și o biată provincie cum e Iudeea. Aș fi mai păcătos și mai de disprețuit decât un samaritean,

dacă n-aș simți această umilire a țării mele. Ismael nu e marele preot legiuit, și nu poate să fie, cât timp trăiește nobilul Annah; e însă un levit, unul din acei binecuvântați de Dumnezeu, care au servit mii de ani cu credință Domnului Dumnezeuului credinței noastre.

Messala îl întrerupse cu un râs batjocoritor:

— O, te înțeleg acum! Ismael, zici tu, e un uzurpator; și totuși te simți ca mușcat de o năpârcă, dacă îl cred mai curând pe un idumeu decât pe Ismael. Pe Bacchus! Ce fel de om e evreul! Toți oamenii și toate lucrurile, chiar cerul și pământul se schimbă, evreul niciodată! Pentru el nu e progres sau regres; astăzi el e același care a fost strămoșul lui de la început. În nisipul acesta, iată, fac un cerc, așa! Acum să-mi spui ce e viața unui evreu mai mult? De jur împrejur aici Avraam, colo Isaac, Iacov, și Dumnezeu la mijloc. Iar cercul – pe zeul tunetelor – cercul e prea mare. Am să-l mai desenez o dată...

Se opri, înfipse degetul cel mare în nisip și făcu cerc cu celelalte.

— Iată, unde stă degetul cel mare e Templul, trăsăturile degetelor închipuie Iudeea. În afară de acest mic spațiu mai este oare ceva de valoare pentru voi? Arta? Irod a fost un arhitect, de aceea e blestemat! Pictură, sculptură? E păcat chiar și numai priveliștea lor! Arta poetică ați încătușat-o de altarele voastre. Și arta retoricii? În afară de sinagogă, mai e cultivată oare undeva? În război, pierdeți în ziua a șaptea ceea ce ați cucerit în celelalte șase. Aceasta e viața voastră, cu mărginirea ei. Cine ar putea să-mi ia în nume de rău, dacă eu râd de voi? Ce e Dumnezeuul vostru, care se mulțumește cu închinarea unui astfel de popor, față de Jupiter al nostru roman, care ne dă vulturii lui, ca să cucerim toată lumea cu armele noastre? Hillel, Simeon, Șammai, Abtalion, – ce sunt aceștia, față cu măștrii, care ne învață că totul, ce intră în cunoștința omenească, e vrednic de cunoscut?

Evreul se ridică. Roșeața mâniei îi cuprinse obraji.

— Nu, nu! stai jos, Judah, stai jos, îi zise Messala, însoțind vorbele cu gestul.

— Îți bați joc de mine!

— Mai ascultă-mă puțin! În curând – (romanul zâmbi batjo-

coritor) – în curând va veni Jupiter cu tot neamul lui, cum vin ei ca să pună capăt disputelor prea serioase. Recunosc amabilitatea ta, că ai venit din vechea casă a părinților tăi, ca să mă întâmpini la întoarcerea mea și să reînnoiești prietenia noastră din copilărie, dacă se va putea. „Duceți-vă, – mi-a spus învățătorul meu în ultima lui lecție, – duceți-vă, și dacă vreți să dobândiți un nume celebru, gândiți-vă că Marte e cel care stăpânește și Eros nu mai este orb. Voia să zică: Dragostea nu e nimica, războiul e totul! Așa e în Roma. Căsătoria nu e decât primul pas spre divorț. Virtutea e marfă de prăvălie. Cleopatra murind și-a lăsat meșteșugurile moștenire, și e răzbunată; în fiecare casă de roman, are o succesoare. Lumea-și urmează același curs; deci lozinca să fie: jos cu Eros, trăiască Mars! Eu am să fiu soldat. Dar tu, Judah al meu? te compățimesc; ce se poate alege de tine?

Evreul se apropie și mai mult de lac. Messala urmă, și mai rar:

— Da, te compățimesc, frumosul meu Judah. De la școală la sinagogă, apoi la Templu; pe urmă – ce înaltă distincție! – un loc în marele Sfat. O viață fără perspective; fie-ți zeii milostivi. Dar eu...

Judah privi în sus, tocmai la momentul potrivit ca să observe expresia de mândrie de pe fața lui Messala, când el urmă:

— Dar eu... Hah! nu e încă toată lumea cucerită. Marea ascunde insule pe care nimeni încă nu le-a descoperit. La Nord locuiesc popoare care n-au văzut încă niciun roman. Gloria de a fi terminat expediția lui Alexandru, în Răsăritul depărtat, n-a fost atinsă până astăzi. Iată, lumea întreagă stă deschisă unui Roman!

După o mică pauză, reveni la tonu-i obișnuit tărăgănat:

— O expediție în Africa sau împotriva sciților; pe urmă, o legiune! Cu asta își termină cei mai mulți cariera; nu însă eu! Eu, pe Jupiter, ce gând am! părăsesc legiunea pentru prefectură. închipuiește-ți, ce viață în Roma, cu bani – bani, vin, femei, jocuri – cântăreți la masă, intrigă la Curte, joc de zar tot anul! O, Judah al meu, aici e Siria; Iudeea e bogată; Antiohia o capitală pentru zei. Vreau să fiu urmașul lui Cyrenius, și tu ai să împărți norocul meu cu mine.

La nenumărații sofiști și retori ai Romei, care aveau aproape exclusiv în mâinile lor instrucția și educația tineretului nobil,

Messala ar fi găsit desigur aprobare cu expunerea lui; căci era cu totul conformă spiritului din vremea aceea. Pentru tânărul evreu însă era ceva nou, căci prea se depărta de la felul de vorbă solemn cu care era obișnuit. El mai făcea apoi parte dintr-un popor, ale cărui fel de gândire, legi și obiceiuri excludeau cu totul satira și gluma; nu ne vom mira deci, dacă întâmpină vorbele prietenului său cu sentimente amestecate; un moment revoltat, apoi iar nesigur, cum trebuia să-l înțeleagă. Aroganța lui trebui să-l rănească chiar de la început și îl durea cu cât îl asculta mai mult. În astfel de cazuri, mânia ne este aproape, oricui; la tovarășul său, tânărul roman o mai deșteptase și în altfel. La Evreii din epoca irodiană, patriotismul devenise o patimă ușor de atâțat, atât de împletită cu istoria, religia și chiar cu Dumnezeuul lor, încât o batjocură o făcea numaidecât să izbucnească. Vom spune deci adevărul afirmând că vorbele lui Messala l-au atins dureros pe amicul său, în cele din urmă; totuși, își dădu silința să zâmbească răspunzând:

— Sunt, după cum am auzit, oameni în stare de a-și lua în glumă viitorul; tu mă convingi, Messala, pe mine, că eu nu fac parte dintre aceia.

Romanul se uită la el cu atenție; apoi răspunse:

— Pentru ce oare adevărul n-ar putea fi îmbrăcat într-o glumă, tot atât de bine ca și într-o comparație? Într-una din zile, Fulvia cea mare s-a dus cu altele la pescuit; ea singură a prins mai mult pește decât toți ceilalți la un loc. Se zicea că asta era din cauză că avea undițele daurite.

— Vasăzică n-ai vorbit numai în glumă?

— Văd, Judah al meu, că nu ți-am oferit încă destul, răspunse romanul cu voiciune, pe când ochii îi scânteiau. Când voi fi eu prefect și voi avea Iudeea în mână, ca să mă îmbogățesc, atunci... am să te fac mare preot.

Plin de mânie se întoarse evreul să se depărteze.

— Rămâi, îi zise Messala. Celălalt se opri, nehotărât.

— Pe zei! Judah, cum arde soarele! exclamă patricianul, observând agitatea prietenului său. Să căutăm un loc mai umbros.

Judah răspunse cu răceală.

— Va fi mai bine să ne despărțim. Eu am căutat un prieten și

am găsit un...

— Un roman! întrerupse repede Messala.

Evreul strânse pumnii; dar se stăpâni iar, apoi se depărtă liniștit.

Se ridică și Messala, își luă mantaua de pe bancă, și-o aruncă pe umeri și-și urmă prietenul. Când îl ajunse, îi puse mâna pe umăr și-l însoți mai departe.

— Așa, în felul acesta, cu mâna pe umărul tău, obișnuiam noi să mergem împreună, când eram copii. Să mergem și acum așa, până la poartă.

Messala își dădea evident silința să fie serios și prietenos, deși nu reușea să-și alunge expresia satirică de pe față. Judah primi apropierea confidențială.

— Tu ești un băiat, eu sunt un bărbat; așa vreau să-ți vorbesc.

Vanitatea romanului era adorabilă.

— Crezi tu în Parce? A! am uitat că ești un sadduceu; esseienii sunt cei mai cuminți dintre voi, evreii; ei cred în cele trei surori; și eu; cu câtă stăruință ne stau mereu în drum, când vrem să mergem după înclinările noastre! Eu stau aici și fac planuri. Alerg încolo și înapoi. Tocmai când, așa zicând, vreau să pun mâna pe lume, aud îndărătul meu scârțâitul foarfecii. Mă uit... e blestemata de Atropos! Dar Judah, de ce te-ai mâniat tu, când spuneam că aș vrea să fiu urmașul lui Cyrenius? Ți-ai închipuit poate că aș voi să mă îmbogățesc din jefuirea Iudeei voastre? Să punem cazul; un roman oarecare tot are s-o facă. De ce să nu fiu acela eu?

Judah își opri pașii.

— Au stăpânit și înainte de Romani străini asupra Iudeei, zise ridicând mâna. Unde sunt acum aceia, Messala? Iudeea a trăit mai mult decât ei toți. Ce-a fost, va mai fi.

Messala își reluă tonul lui tărăgănat:

— Parcele au găsit și alți adepți în afară de essei; fii binevenit, Judah, în noua evidență!

— Nu, Messala, să nu mă socotești printre aceia. Credința mea se sprijină pe stâncă ce a fost temelia părinților mei până mai dinainte de Avraam; ea stă pe alianțele încheiate de Domnul cu Israel.

— Ia-o mai încet, Judah al meu! Cât s-ar fi supărat învățătorul meu, dacă în prezența lui aș fi fost atât de pățimaș! Eu îmi propusesem să mai vorbesc și despre altele cu tine, dar acum nu mai cutez.

După ce mai făcură câțiva pași, luă cuvântul iarăși romanul:

— Eu cred, că acum ești destul de tare ca să mă ascuți, mai ales că, ceea ce am să-ți spun, te privește pe tine. Am vrut să-ți fiu de folos, frumosul meu Judah; voiam din toată inima să te servesc. Eu te iubesc, cu iubirea aceea de care sunt capabil. Ți-am spus adineori că vreau să fiu militar. De ce n-ai fi și tu? De ce să nu ieși și tu din cercul strâmt în care vă ține legea și tradiția?

Judah nu răspunse.

— Care sunt înțelepții zilelor noastre? întrebă Messala mai departe; – nu aceia care toată viața lor discută despre lucruri moarte și trecute: despre un Baal, Jupiter și Iehova, – despre sisteme filosofice și religii. Spune-mi un nume mare, Judah. Mi-e egal de unde îl vei căuta; la Roma, în Egipt, la Răsărit sau la Ierusalim. Să mă ia Pluto, dacă nu va aparține unui om care să nu-și fi făurit gloria din materialul pe care i-l oferea prezentul, care să nu fi socotit sfânt nimic ce nu servea planurilor lui și să fi disprețuit ceva ce-i putea folosi lui! N-a fost așa cu Irod? Sau cu macabeii? Sau cu Cezar, cel dintâi și al doilea? Urmează exemplul lor! Începe chiar de acum! Iată, Roma îți întinde mâna, îndatoritor, într-ajutor, ca și Antipatru Idumeilor.

Judah tremură de agitare. Cum ajunseseră aproape de poarta grădinii, el își grăbi pașii, ca să se depărteze de Roma.

— O, Roma! Roma! murmură el.

— Fii om cu minte, stăruie Messala. Lasă prostiile lui Moise și tradițiile evreiești; privește lucrurile așa cum sunt. Uită-te cu îndrăzneală în fața Parcelor, și ele îți vor spune că lumea e Roma. Întreabă-le despre Iudeea, și-ți vor răspunde că Iudeea nu va fi altceva decât ceea ce vrea Roma.

Erau acum înaintea porții. Judah se opri, luă încet mâna lui Messala de pe umărul lui și se uită la el cu lacrimi în ochi.

— Te înțeleg; tu ești roman. Tu însă nu poți să mă înțelegi pe mine: eu sunt israelit. M-ai chinuit amar astăzi și m-ai convins că nu vom mai putea să fim prietenii care am fost, niciodată! Aici ne

despărțim. Pacea Dumnezeului părinților mei să fie cu tine!

Messala îi întinse mâna; evreul însă se depărtă, fără a-i mai da atenție, pe poartă. Romanul se uită câțva timp în tăcere în urma lui; apoi ieși și el pe poartă și își zise, dând din cap:

— Fie, dar! Eros e mort, Marte stăpânește!

CAPITOLUL III

De la acea poartă a cetății sfinte, care acum poartă numele Sfântului Ștefan, se întindea o stradă de-a lungul părții de nord a cetății Antonia spre vest, urma câțva timp spre sud în Valea Tyropeion, apoi se întorcea spre vest până peste așa numita „Poartă a judecătorilor”, de unde își lua definitiv direcția spre sud. Călătorul care cunoaște locurile sfinte, sau exploratorul învățat, va observa numaidecât pe drumul acela o parte a celor mai bogate amintiri creștine – firește triste. Nu vom descrie calea întregă; ne vom mulțumi să ne oprim la o casă de la întorsătura drumului despre care am vorbit mai pe urmă. Pentru noi, această casă are o deosebită însemnătate.

Clădirea avea o fațadă spre nord și alta spre vest, fiecare din ele având o lungime de vreo patru sute de urme; ca cele mai multe case mai pretențioase din răsărit, avea două caturi și forma un pătrat perfect. Drumul, care ducea pe dinaintea laturii de vest, avea o lărgime de vreo douăsprezece urme, cea de la nord nu mai mult de zece, așa că oricare trecător trebuia să observe exteriorul, fără podoabe, nedesăvârșit, neprietenos, dar totuși impozant al zidurilor; erau clădite din blocuri de stâncă, care pe din afară rămăseseră necioplite, așa cum fuseseră scoase din cariera de piatră. Văzută din ferestrele, care contra obiceiurilor de atunci, se deschideau în afară, ar fi părut ca o mică fortăreață. Pe latura de vest erau patru ferestre, pe cea dinspre nord numai două. Erau așezate la înălțimea catului al doilea și în așa fel, încât ieșeau puțin deasupra străzii. La catul întâi, nu se vedeau din afară alte intrări decât porțile; de o parte erau bătute din belșug cu piroane, ca să poată rezista atacurilor berbecilor de asalt, de cealaltă parte erau împodobite cu frumoase ciubuce în marmură, încât orice vizitator,

dacă cunoștea mai bine obiceiurile, trebuia să-și spună numai decît: omul bogat care locuiește aici este un sadduceu, în privința politică și cea religioasă.

Puțin timp după ce tânărul evreu se despărțise, la palatul din piață, veni la poarta de vest a acestei case și bătu. Ușa cea mică de la o aripă a porții se deschise. El intră repede, fără a lua în seamă adâncă plecăciune a portarului.

Să-l urmărim pe acest tânăr în casă.

Coridorul, în care intră acum, semăna cu un tunel strâmt, cu pereți împodobiți și cu tavanul cu deschizături. De două părți ale coridorului erau bănci de piatră, înnegrite de vreme și tocite de întrebuițare. După doisprezece sau cincisprezece pași, tânărul ajunsese într-o curte ce se întindea în unghi drept de la nord la sud, și în afară de latura de la răsărit, era împresurată de clădirile cu două caturi. Jos erau grajdurile; catul de sus avea terase cu balustrade puternice. Servitorii care circulau în jos și în sus, zgomotul pietrelor de moară, rufele care fluturau pe frânghii, găinile și porumbeii care zburau în curte, caprele, vacile, asinii și caii, care din când în când strigau din grajduri, – apoi marele bazin care părea a fi pentru întrebuițarea tuturor –, arătau că aici era gospodăria proprietarului. Spre răsărit era un zid, cu o poartă ce ducea printr-un coridor tot atît de îngust, într-o altă curte.

Aceasta era spațioasă și plantată cu tufișuri și cu plante agățătoare. O fântână țâșnitoare, lângă o hală în partea dinspre nord, răspândea răcoare. Pe stâlpi se cățara viță și se sprijineau chioșcuri aerate, de piatră, umbrite cu perdele cu dungi roșii și verzi. În partea de sud, niște scări duceau la terasele catului de sus, peste care erau întinse pânze de cort largi, spre apărare contra arșiței. O altă scară ducea de aici la acoperișul plan, în jurul căruia se ridica un zid de piatră, jos, și un parapet de cărămizi în șase colțuri. Curățenia extremă ce domnea aici peste tot, nepermițând niciun fir de praf prin colțuri, nicio frunză uscată pe plantele decorative, sporea impresia favorabilă ce făcea totul împrejur.

În curtea aceasta intră acum tânărul. O cărare care șerpuia în dreapta printre tufișurile în parte înflorite îl conduse la trepte. Le urcă și ajunsese pe terasă, la un coridor larg, pavat cu lespezi albe și negre, acum foarte uzate. Printr-o ușă dinspre nord intră într-o

încăpere ce rămase cufundată în întuneric după ce perdeaua căzu în urma lui. Totuși el înaintă cu pași siguri până la o canapea, pe care se lăsă. Prinzându-și fruntea în mâini, rămase câțva timp nemișcat.

Când se lăsase noaptea cu totul, apără în ușă o femeie și îl chemă pe nume; el răspunse și ea intră.

— Vremea cinei a trecut, și e noapte. Copilului meu nu-i e foame? întrebă ea.

— Nu, răspunse el.

— Ești bolnav?

— Mi-e somn.

— Mama ta a întrebat de tine.

— Unde e?

— În chioșcul de pe acoperiș.

El se ridică.

— Bine; adu-mi ceva de mâncare.

— Ce ai dori?

— Orice vrei, Amrah. Nu sunt bolnav și totuși îmi lipsește ceva. Viața nu mi se mai pare așa de plăcută, cum îmi părea azi de dimineață. E o boală nouă, Amrah; și tu, care mă cunoști așa de bine și întotdeauna ai avut un sfat, gândește-te acum și adu-mi ceva care să fie și hrană și doctorie. Adu-mi ce vrei.

Întrebările lui Amrah, și felul plin de îngrijorare în care le punea, dovedeau o legătură sufletească intimă între acești doi. Ea își duse mâna la frunte și ieși liniștită, zicând: „O să văd”.

După câțva timp se reîntoarse și aduse, pe o tavă de lemn, un castron de lapte, felii subțiri de pâine albă, coaleșă de grâu pisat, friptură de pasăre, apoi miere, sare, și un pocal de argint cu vin. O lampă de mână, de bronz, pe care o adusese, lumina odaia. Pereții erau văruiți; tavanul era susținut de bârne mari de stejar, înnegrite de timp. Dușumeaua era alcătuită din mici cărămizi pătrate, alternativ albe și albastre, lucrare solidă; câteva scaune cu picioare de leu și o canapea joasă îmbrăcată în albastru și cu o pătură largă de lână vărgată deasupra formau mobilierul încăperii; mai pe scurt spus: era iatacul unui evreu bogat.

La lumina lămpii se putea vedea mai bine și figura femeii. Ea împinse un scaun înaintea canapelei, puse tava pe el și îngenunche alături ca să-l servească pe Judah. Putea să fie de vreo

cincizeci de ani, avea pielea bmnă și ochii negri, din care respira în acest moment o duioșie aproape maternă. Pe cap avea un turban alb, purtând însă semnul de servitor, peste urechi. Era o sclavă de origine egipteană, căreia nici anul sfânt cincizeci nu i-ar fi putut aduce libertatea; ba ea nici n-ar fi primit-o; căci tânărul, pe care-l servea acum, îi era scump ca propria ei viață. Îl îngrijise din copilăria lui, și, pentru dânsa, el nu putea să treacă de vârsta tinereții, nu-l putea vedea ca bărbat.

Judah nu întrerupse tăcerea decât o singură dată în decursul mesei.

— Îți aduci aminte, Amrah, îi zise, de Messala, care odinioară venea și sta aici la mine cu zilele?

— Da, îmi aduc aminte.

— Acu' câțiva ani s-a dus la Roma; acum s-a reîntors. L-am vizitat astăzi.

Tânărul se scutură ca de groază.

— Mi-am închipuit numaidecât că s-a întâmplat ceva, zise Amrah cu îngrijorare. Eu nu l-am prea putut suferi niciodată pe Messala. Spune-mi tot.

El însă se cufundă în gânduri, și la întrebările ei repetate nu răspunde decât:

— S-a schimbat foarte; nu mai vreau să am de-a face cu el.

După ce Amrah duse tava, plecă și el și se urcă pe acoperiș.

Cititorul va ști, poate, că în Orient acoperișul casei servește la diferite scopuri. Pretutindeni clima a avut o mare influență asupra moravurilor popoarelor. Arșița zilei de vară siriene alungă pe oricine în întunericul odăilor din interior; noaptea însă îl recheamă afară. Când umbra se lasă ca un văl de pe coastele munților, se urcă pe acoperișul neted, care se ridică destul deasupra pământului ca să lase loc adierilor răcoroase, și se ridică și peste copaci atâta ca să pară a trage stelele în jos și a le face să lucească mai tare. Astfel, acoperișul pentru oriental e un loc unde stă cu plăcere, este loc de jucat, loc de dormit, de întâlnire familială; aici face muzică, dansează, aici se lasă reveriilor sale sau se adâncește în rugăciuni.

Cu aceeași îngrijire cu care, în regiuni mai reci, se mobilează încăperile interioare și se împodobesc, face orientalul acest lucru

pentru înfrumusețarea acoperișului casei. La parapetul ordonat de Moise, se putea dovedi arta olarului; mai târziu s-au ridicat deasupra turnulețe de formă simplă sau fantastică; și mai târziu apoi, obișnuiau regii și prinții să-și împodobească acoperișurile palatelor cu chioșcuri de marmură și aur. În grădinile suspendate ale Babilonului și-a găsit această idee dezvoltarea cea mai înaltă.

Tânărul, pe care vrem să-l urmărim pe acoperiș, se îndreptă încet spre un turn ce se ridica la colțul de nord-vest al palatului. Dacă ar fi fost un străin, desigur că ar fi privit, pe cât ierta întunericul, clădirea joasă care sta înaintea lui ca o masă întunecoasă, cu grilajele, pilaștri și o cupolă. Printr-o perdea pe jumătate ridicată, intră în interior; acesta era cu totul în întuneric; de toate patru părțile se găseau însă deschizături arcuite, prin care se puteau vedea stelele. Lângă una din aceste deschizături stătea pe un divan, rezemată, o figură femeiască, ce nu se observa decât mulțumită hainei sale albe, în falduri largi. Când auzi pașii lui, lăsă să-i scape din mână evantaiul, ale cărui pietre scumpe sclipeau ca stelele. În același timp se ridică, exclamând:

— Judah! fiul meu.

— Eu sunt, mamă, răspunse el și grăbi spre dânsa.

Îngenunche alături de ea, iar dânsa îl cuprinse cu brațele, îl sărută și îl strânse la piept.

CAPITOLUL IV

Mama se lăsă iar comod pe divan, pe când fiul își sprijinea capul în poalele ei. Ea privea, prin deschizătură, la dungile albastre-închis de la apus, care desenau șirul munților, sau privea la firmamentul presărat cu stele. Orașul era cufundat în tăcere adâncă; numai vântul adia prin copaci.

— Amrah mi-a spus că ți s-a întâmplat ceva, zise ea mângâindu-i obraji. Când Judah al meu era copil încă, tăceam când îl vedeam agitat de lucruri fără însemnătate. Acum însă e bărbat; nu trebuie să uite – vocea ei luă o expresie blândă – că va veni o zi când va trebui să fie eroul meu.

Ea vorbea în limba ce ajunsese aproape necunoscută în țară

și nu mai era vorbită decât de puținii din familiile vechi, care țineau să accentueze astfel și mai mult deosebirea dintre evrei și păgâni, limba în care Rebeca și Rachela i-au vorbit lui Veniamin.

Vorbele ei păreau a-l face din nou gânditor; dar după un timp îi luă mâna și zise:

— Mamă, astăzi gândurile mele se îndreaptă spre lucruri ce până acum nu m-au preocupat. Spune-mi, mai înainte de toate, ce trebuie să devin eu?

— Nu ți-am spus? Trebuie să devii eroul meu.

El nu putea să-i vadă fața; dar știa că glumește. Deveni mai serios.

— Tu ești așa de bună, scumpă mamă! Niciodată nimeni nu mă va iubi ca tine.

Îi acoperi mâna cu sărutări, apoi urmă:

— Cred că știu pentru ce această întrebare nu-ți place. Până acum viața mea ți-a aparținut. Ce blândă a fost conducerea ta! O, de-aș putea să rămân mereu sub ea! Însă asta nu se poate. Așa este voința lui Dumnezeu, ca într-una din zile să rămân pe picioarele mele proprii; va fi o zi de despărțire, o zi de durere pentru tine. Dar să fim tari și curajoși. Eu voiesc ca să fiu eroul tău, dar trebuie ca tu să-mi arăți calea. Cunoști legea: fiecare fiu al lui Israel trebuie să aibă o profesiune. Nu pot face excepție; de aceea te întreb acum: să păzesc turmele? să cultiv ogoarele? sau să mânuiesc fierăstraiele?

Sau să devin un învățat al scripturii și al legilor? Ce să-mi aleg? Tu, dragă mamă bună, ajută-mi să găsesc răspunsul.

— Gamaliei a ținut astăzi o conferință, zise ea gânditoare.

— Eu nu l-am auzit.

— Atunci vei fi fost la Simeon, despre care se zice că a moștenit marile daruri ale familiei sale.

— Nu, nici pe el nu l-am văzut. Am fost în piață, n-am fost la templu. L-am vizitat pe tânărul Messala.

O oarecare schimbare în tonul vocii sale atrase atenția mamei. O presimțire nelămurită făcu să-i bată inima mai repede; evantaiul odihnea iarăși.

— Messala! exclamă ea; ce oare a putut să-ți spună, de te-a neliniștit așa?

— S-a schimbat foarte.

— Vrei să zici că s-a întors ca Roman.

— Da.

— Roman! urmă ea, vorbindu-și pe jumătate sieși; în toată lumea acest cuvânt înseamnă: stăpânitor. Cât timp a lipsit?

— Cinci ani.

Ea ridică ochii și privi în noapte.

— Învățăturile din For pot fi bune pentru străzile Egiptului sau ale Babilonului; în Ierusalim, în Ierusalimul nostru, stăpânește sfântul legământ al Domnului.

Se lasă gânditoare pe canapea. Tânărul întrerupsese cel dintâi tăcerea.

— Ceea ce mi-a spus Messala era ofensator destul; dar felul cum a expus unele lucruri, era curat de nesuferit.

— Cred că te înțeleg. Poeții, oratorii, senatorii, curtenii Romei, astăzi aproape nu mai înțeleg nimic afară de ceea ce ei numesc satiră.

— Eu îmi explic mândria tuturor popoarelor mari, reluă el fără a lua în seamă observarea mamei sale; dar mândria acestui popor se prea deosebește de a celorlalte popoare; în timpul din urmă a crescut așa, încât nu cruță nici măcar zeii.

— Zeii! zise mama cu voiciune. A fost mai mult de un roman, care și-a atribuit onoruri divine,

— Ei bine, Messala a avut întotdeauna o bună parte din aceste însușiri neplăcute. Pe când era copil încă, l-am auzit batjocorind pe străinii pe care nici Irod nu socotea sub demnitatea lui ca să-i stimeze; Iudeea însă a cruțat-o până acum întotdeauna. Astăzi, pentru întâia oară, în convorbirea lui cu mine, a atacat obiceiurile și credința noastră. Eu, după dorința ta, am rupt cu totul relațiile cu dânsul. Și acum, scumpă mamă, aș vrea să știu cu siguranță, dacă romanii au cu adevărat motiv să ne disprețuiască. Întrucât eu i-aș fi inferior lui Messala? Facem noi parte dintr-un popor de o valoare inferioară? Pentru ce oare eu m-aș simți sclav, chiar în prezența împăratului? Pentru ce eu, dacă mă simt în stare și mă hotărâsc așa, n-aș putea să aspir la onorurile lumii pe toate terenurile? Pentru ce n-aș pune mâna pe spadă, să caut gloria militară? Pentru ce n-aș cânta, ca poet, tot ce-mi agită pieptul? Eu pot să devin meseriaș, păstor, negustor – de ce nu și artist, ca

grecii? Spune-mi mamă, – aceasta e toată mâhnirea mea –, pentru ce un fiu al lui Israel să nu poată face tot ce face un roman?

Femeia se ridică; răspunse, cu vocea aproape aspră:

— Văd! văd! Trăind cu evrei împreună, Messala a devenit el însuși în copilăria lui aproape evreu. Dacă ar fi rămas aici, ar fi putut să ne fie prieten. Dar anii din Roma au fost prea mulți pentru el. Eu nu mă mir de schimbarea lui. Totuși – vocea ei se împlânzi – față de tine putea să aibă mai multă considerație. Numai o fire aspră, crudă, poate să uite, încă din tinerețe, obiectul primei sale afecțiuni.

Îi atinse blând fruntea și părul cu mâna, pe când cu ochii sta la stele. Mândria ei națională nu era mai puțin dezvoltată decât a fiului ei. Voia să-i răspundă, dar nicidecum n-ar fi vrut să-i dea un răspuns nesatisfăcător; o recunoaștere a superiorității romanilor l-ar fi descurajat pe Judah și i-ar fi paralizat energia.

— Răspunsul la întrebările ce-mi pui, îi zise, e prea greu pentru o femeie. Lasă-mi timp de gândire până mâine; vreau să-l rog pe înțeleptul Simeon...

— Nu mă trimite la învățător, zise Judah repede.

— Îl voi ruga să vină el la noi.

— Nu; eu am nevoie de ceva mai mult decât de învățătură. Pe aceasta poate ar putea să mi-o dea mai bine decât mama; dar tu poți să-mi dai ceva ce nu e în puterea lui, și anume hotărârea care e sufletul sufletului unui bărbat.

Ea aruncă o privire spre cer și căuta să cuprindă tot înțelesul întrebărilor lui.

— Nu e lucru cuminte, zise, să cerem dreptate pentru noi, pe când noi nu suntem dreptți față de alții. Ca să-i tăgăduiești vrednicia inamicului învins, este să-ți micșorezi propria ta victorie, iar dacă adversarul e destul de tare, ca să ne țină în frâu, sau chiar să ne înfrângă, atunci... respectul de noi înșine ne dictează să căutăm o altă explicare nenorocirii noastre, în loc de a micșora în ochii noștri pe inamic.

Aceste cuvinte le rostise mai mult pentru ea însăși. Apoi reluă:

— Curaj, fiul meu! E adevărat că Messala e de origine nobilă; renumele familiei sale poate fi urmărit prin mai multe

generații, încă din vremea Romei republicane – nu pot să spun de când – membri ai acestei familii s-au distins, fie ca militari, fie ca funcționari civili. N-aș putea să citez decât un consul cu acest nume; dar familia avea rang de senatori, și fiind foarte bogată, avea o mare influență. Dar, dacă astăzi prietenul tău s-a lăudat cu strămoșii lui, puteai să-i răspunzi și tu cu strămoșii tăi, și în privința vechimii neamului său, a faptelor glorioase, rang și bogăție, puteai să susții comparația fără teamă, cu dânsul.

Se opri; după oarecare reflecție, continuă:

— Astăzi trece drept principiu că nobilimea neamurilor și familiilor se stabilește după vechime, mai ales. Un Roman, care pe această bază ar afirma superioritatea lui asupra unui fiu al lui Israel, ar trebui să fie oricând învins în discuție. El n-ar putea să se refere decât cel mult până la întemeierea Romei; mai departe în sus nici cele mai nobile familii romane nu pot să-și urmărească spița neamului, decât cel mult pe temei de tradiții obscure. Același lucru este, desigur, și cu Messala. Cum stau însă lucrurile cu noi, în această privință?...

Dacă în odaie n-ar fi fost atât de întuneric, Judah ar fi putut vedea expresia de mândrie pe fața mamei sale.

— Să presupunem că Romanul ne-ar provoca la o comparare despre vechimea familiei lui și a mea. Eu, numaidecât, fără ezitare sau lăudăroșie, aș putea să-i răspund.

Vocea-i tremura de amintiri sentimentale.

— Tatăl tău, Judah al meu, a fost rechemat la strămoșii săi. Însă îmi aduc aminte, ca și când ar fi fost în seara aceasta, de ziua când, cu un număr de prieteni în haine de sărbătoare te-am dus la templu ca să te prezentăm Domnului. Am jertfit porumbeii; am spus preotului numele tău și, eu fiind de față, el a scris în registru, „Judah, fiul lui Ithamar, din neamul Hur”. Acest nume a fost înscris apoi în cartea familiilor din neamul Israel.

„Eu nu știu de când s-a început să se înscrie în acest chip numele oricărui israelit. Totuși, obiceiul acesta e mai vechi, desigur, decât exodul din Egipt. Eu l-am auzit pe Hillel spunând că Avraam a fost cel dintâi care a întocmit primul registru al familiilor, înscriind în frunte numele lui și al fiilor lui; spre aceasta era destinat prin promisiunile Domnului care l-a despărțit pe el și

pe urmașii lui de toate popoarele și le-a sortit să fie întemeietori ai celui mai nobil neam, ai poporului cu adevărat ales. Legământul Domnului cu Iacob a avut același efect.

Ea continuă a agita evantaiile, până ce Judah, nerăbdător, repetă întrebarea:

— Registrul acela e absolut autentic?

— Hillel a spus așa, și nimeni nu poate ști aceasta mai bine decât el. Poporul nostru de mai multe ori a nesocotit în unele puncte legea lui Dumnezeu, nu însă niciodată în punctul acesta. Bunul Hillel, el însuși, a cercetat și examinat cărțile neamurilor pentru trei epoci, adică: timpul de la începutul făgăduințelor până la deschiderea Templului; de acolo până la robie, în sfârșit de aici până în timpul de față. Numai o dată sunt întrerupte registrele, anume la sfârșitul epocii a doua. Când însă poporul s-a reîntors din lungul exil, Zerubabel și-a ținut de primă datorie, față de Dumnezeu, ca să reconstituie cărțile; astfel suntem în stare să urmărim neamurile evreiești în șir neîntrerupt timp de două mii de ani... Ce poate însemna deci lăudăroșia romanului cu familiile lor înnobilate prin mare vechime? Dacă vechimea e piatra de încercare a nobilimii, atunci fiii lui Israel, care își pasc turmele colo pe înălțimile Refaimului, sunt mai nobil-născuți decât cei mai nobili dintre fiii lui Marte.

— Și eu, mamă, cine sunt eu după aceste cărți?

— Ceea ce am spus până acum, fiul meu, era referitor la întrebarea ta. Dar vreau să-ți răspund mai cu de-amănuntul. Dacă Messala ar fi aici, ar obiecta desigur, cum au mai făcut și alții, că arborele tău genealogic nu se poate urmări decât până la luarea Ierusalimului de babilonieni, când deodată cu distrugerea Templului s-au pierdut toate comorile-i prețioase; dar tu ai putea să te sprijinii pe opera pioasă a lui Zerubabel și să răspunzi că orice autenticitate a genealogiei romane încetează cu momentul când barbarii de la Apus au distrus Roma (galii la 390 î.H.) și au tăbărât, timp de șase luni, pe locurile pustiite. Se țineau în Roma registre familiale? Dacă da, ce s-a întâmplat cu ele în acele zile de groază? Nu, nu! Registrele noastre cuprind adevărul; și dacă le vom urmări îndărăt până la robie, mai departe până la clădirea Primului Templu și, în sfârșit, până la exodul din Egipt, vom ajunge la

siguranța absolută că tu descinzi în linie dreaptă din Hur, tovarășul lui Iosua. Nu este oare dovedită pe deplin demnitatea neamului tău prin vechime și noblețe? Și vrei să mergi mai departe? Deschide Thora la cartea Numeri, și vei găsi acolo, printre cele șaptezeci și două de generații după Adam, pe străbunul familiei tale.

Câtva timp domni tăcere în odaia de pe acoperiș.

— Îți mulțumesc, mamă, zise apoi Judah, prinzându-i amândouă mâinile; îți mulțumesc din tot sufletul. Am făcut bine că nu l-am făcut pe vrednicul învățător să ostenească până aici. N-ar fi putut să-mi dea explicații mai bune. Dar oare, numai pe vechimea singură se poate întemeia noblețea unei familii?

— Ai uitat, copilul meu; pretențiile noastre nu se bazează numai pe vechime; gloria noastră cea mai mare este de a fi aleși ai Domnului.

— Tu vorbești, mamă, de poporul întreg; dar eu vorbesc numai de o familie, de familia noastră. S-au distins oare membrii ei cu ceva, din timpul părintelui nostru Avraam? Ce fapte au îndeplinit? Cum au ieșit la iveală, față de contemporanii lor?

Mama ezită. Îi veni gândul că până acum ea nu pricepuse bine sensul întrebărilor lui. Poate că el căuta ceva mai mult decât mângâiere pentru amoru-i propriu ofensat. Întrebarea unui tânăr: cine sunt eu, ce am să devin? cere reflecție adâncă și răspuns precaut. Un singur cuvânt putea să devină fatal pentru tot viitorul lui, după cum o greșită trăsătură de pensulă poate să strice un tablou.

— Eu presupun, Judah al meu, îi zise mângâindu-i obrazii, că aș avea să lupt mai degrabă împotriva unui inamic real decât a unui închipuit. Dacă Messala e acel inamic, nu mă lăsa să lupt cu el în întuneric. Povestește-mi tot ce ți-a spus.

CAPITOLUL V

Tânărul israelit povesti mamei sale întreaga convorbire pe care o avusese cu Messala și stăruî, mai ales, asupra expresiilor lui disprețuitoare față de evrei, de obiceiurile lor și de cercul lor de viață strâmt.

Mama-sa îl ascultă fără să-l întrerupă; acum cunosc bine cum stăteau lucrurile. Judah fusese îndemnat de iubirea pentru un camarad din tinerețe ca să viziteze palatul din piață. El sperase să-l regăsească așa cum îl lăsase cu ani înainte; dădu însă peste un bărbat care, în loc să-și reamintească de tinerețea veselă, îi vorbise numai de viitor și de visele lui de onoruri, putere și bogăție. Judah se reîntoarse cu mândria lui ofensată și animat de o explicabilă ambiție. Ea însă, mama veghetoare, văzu acest lucru și cum nu-și putea da seama unde avea să-l împingă acest imbold, se deșteptă în ea evreica. Ce ar fi fost dacă aceste idei l-ar fi înstrăinat de la credința strămoșilor? În ochii ei, aceasta ar fi fost mai grozav decât orice. Nu cunoștea decât un mijloc de-a înlătura această primejdie. Vorbele-i luară deci o expresie de bărbătească hotărâre, când îi zise:

— N-a existat niciodată un popor care să nu fi fost încredințat că e cel puțin egal cu oricare altul; nicio națiune mai însemnată, care să se socotească drept cea mai mare. Dacă romanul se uită cu dispreț la Evreu, nu face decât să repete prostia Egiptenilor, Asirienilor și Macedonenilor; și fiindcă disprețul se întoarce contra lui Dumnezeu, urmările vor fi aceleași și la romani.

Cu un accent și mai hotărât urmă:

— Nu există lege care să recunoască unui popor o întâietate asupra altuia; de aceea, orice astfel de pretenție e deșartă și asemenea dispute sunt zadarnice. După ce un popor s-a ridicat la putere și și-a îndeplinit menirea, decade, ca să facă loc altuia, care-i moștenește puterea și înscrie nume noi în monumentele vechi. Aceasta e istoria lumii. Dacă m-ar întreba cineva, să închipui pe Dumnezeu și omenirea, aș desena o linie dreaptă și un cerc. Despre linie aș spune: acesta e Dumnezeu, căci numai El se mișcă mereu drept înainte; despre cerc: acesta e omul; înaintarea lui este în cerc. Nu vreau să spun că nu sunt deosebiri în progresul națiunilor; niciun popor nu se aseamănă pe deplin cu altul. Deosebirea însă nu e, cum zic mulți, în circumferința cercului pe care popoarele îl descriu, sau în spațiul pe care îl ocupă pe pământ, ci în poziția cercului: poporul cel mai mare e acela care stă mai aproape de Dumnezeu.

Nu trebuie să ne oprim aici, căci ar însemna să părăsim

subiectul de unde l-am început. Să mergem mai departe. Sunt unele semne după care se poate cunoaște înălțimea cercului pe care îl descrie un popor și apropierea sau depărtarea lui de Dumnezeu. După acestea, să-i comparăm pe Evrei cu Romanii.

Cel mai simplu semn e viața zilnică a poporului. În privința asta vreau să zic numai atât: Israel a uitat uneori de Dumnezeu, Romanii nu l-au cunoscut niciodată; deci o comparare aici n-ar fi cu putință.

Prietenul tău, sau fostul tău prieten, a afirmat, dacă am înțeles bine, că noi n-am avea poeți, artiști și războinici; cu asta cred că a vrut să spună că noi n-avem oameni mari, în genere. Dar, copilul meu, ce e un om mare? E acela a cărui viață dă dovadă că e călăuzit de Dumnezeu în viața lui, chiar și fără a fi anume chemat. Un persan a fost instrumentul lui Dumnezeu spre pedepsirea părinților noștri care se depărtaseră de Domnul; i-a dus în robie. Un alt persan a fost destinat să readucă pe copiii lor în țara sfântă. Mai mare decât amândoi a fost însă Macedoneanul (Alexandru cel Mare, care a distrus Imperiul persan, la 332 î.H.), prin care Dumnezeu a răzbunat pustiirea Iudeei și distrugerea Templului. Superioritatea deosebită a acestor oameni sta în faptul că Dumnezeu îi alesese pentru îndeplinirea voinței Lui.

Îndeobște, domnește părerea că războiul e cea mai nobilă îndeletnicire pentru un bărbat, că gloria supremă nu se poate dobândi decât pe câmpul de luptă. Deși această părere a fost adoptată de lume, – tu să nu te lași înșelat. Omul trebuie să recunoască și să venereze ceva mai presus de el însuși; aceasta e o lege care va sta câtă vreme vor fi lucruri inaccesibile minții sale. Rugăciunea barbarului e un strigăt al temerii de o putere superioară, singura însușire dumnezeiască pe care o recunoaște limpede; de aici credința în eroi. Grecilor le revine meritul de a fi pus, cei dintâi, mintea în locul puterii brutale. În Atena, oratorul și filosoful sunt stimați mai presus de războinici. Luptătorul din arenă rămâne erou acolo; dar laurii nepieritori îi revin pururea poetului sărbătorit. Șapte orașe își dispută onoarea de a fi locul de naștere al unui poet. Dar fost-a elinul cel dintâi care s-a întors de la vechea credință barbară? Nu, copilul meu. Numai noi putem să ne lăudăm cu aceasta. În locul forței brutale părinții noștri au pus pe

Dumnezeu; izbucnirea fricii a cedat, în cultul nostru, cântării psalmilor și strigătelor de osana! Astfel, evreii și grecii vor fi fost aceia care au dus omenirea înainte, și mai sus. Dar vai! s-a pus războiul ca o condiție indispensabilă pentru guvernarea popoarelor. De aceea romanul a pus, deasupra rațiunii și a lui Dumnezeu, pe Împăratul.

Domnia grecilor a însemnat înflorirea spiritului. Un șir îndelungat de mari cugetători caracterizează acea epocă. Pe toate terenurile Greciei s-au distins și au ajuns la un astfel de grad de perfecțiune, încât chiar și romanii au trebuit să decidă a învăța de la ei în toate, afară de arta războiului. Grecii și astăzi încă sunt model de oratori în For; ascultă un cântec roman, și în oricare vei auzi ritmul grecesc; când un roman deschide gura ca să vorbească savant despre morală, filosofie sau despre secretele naturii, sau că a fost la o școală grecească sau că și-a scos erudiția din autorii greci. Pe niciun teren afară de arta militară, Roma n-a creat ceva de la dânsa. Jocurile și reprezentațiile ei sunt instituții grecești, cărora numai cruzimea romanilor le-a dat un caracter sângeros. Religia Romei – dacă se poate vorbi despre așa ceva – e alcătuită din obiceiurile și dogmele tuturor celorlalte națiuni; zeii pe care ea îi slăvește mai mult – fără a lăsa la o parte pe Marte și nici chiar pe Jupiter – sunt originari din Olimpul grecesc. Astfel dar, fiul meu, Israel al nostru e singurul popor care poate să dispute grecilor cununa adevăratului geniu.

Romanul e orb față de calitățile altor popoare; egoismul lui îi acoperă ochii cu un vâl des, tot atât de nepătruns ca și platoșa ce-i acoperă pieptul. Sub violența lor am căzut și noi. Ne-au cuprins locurile noastre cele mai sfinte, și nimeni nu poate prevedea cum au să se isprăvească acestea. Atâta e sigur: ei pot să fărâme Iudeea, ca să-i stoarcă vлага, dar gloria bărbaților lui Israel se va ridica totuși, strălucitoare, la cer; căci istoria lui Israel e istoria lui Dumnezeu. Prin mâinile bărbaților lui a scris El, prin gura lor a vorbit. El a stat în mijlocul lor ca legiuitor pe Muntele Sinai, ca povățuitor prin pustiu, conducător în război.

Câtva timp femeia tăcu; apoi reluă:

— Dacă am avea în vedere numai arta sculpturii și picturii, e adevărat că Israel n-are artiști.

Se vedea că o costă să facă această concesiune; căci ea, cum ne aducem aminte, făcea parte din secta sadduceilor, care, altfel decât fariseii, prețuiau frumosul în orice formă și fără considerare la originea lui.

— La drept vorbind, nu trebuie să uităm că mâinile noastre au fost legate prin porunca: „Să nu-ți faci ție chip cioplit...” Este însă adevărat, iarăși, că, cu mult înainte de venirea în Atica a lui Dedal, care a îndreptat sculptura pe căi noi, cu statuile-i cioplite, — zic, cu mult înainte de venirea lui, doi israeliți, Beseleel și Soliab au modelat heruvimii de cele două părți ale chivotului legii, deasupra lăzii legământului. Erau din aur, lucrat în relief; nu erau figuri omenеști, ci cerești. Dar cine ar putea să afirme că nu erau frumoase, și că n-au fost cele dintâi statui?

— Da, înțeleg acum, zise Judah cu voiciune, pentru ce grecii ne-au întrecut. Blestem asupra babilonienilor, care ne-au distrus chivotul legii.

— Nu, Judah, n-a fost distrus, ci ascuns undeva într-o peșteră. Odată, cum Hillel și Șammai spun, va fi găsit, după voia lui Dumnezeu; atunci Israel va dănțui iar înaintea Lui și va cânta ca în vremea de demult. Și aceia care vor vedea atunci fața heruvimilor, vor voi să sărute mâna oricărui evreu din venerație față de geniul poporului său, care a dormitat câteva mii de ani.

Femeia se avântase într-o oratorie de retor popular. Apoi făcu o pauză, ca să-și adune ideile.

— Tu ești așa de bună, mamă, îi zise Judah cu accent de recunoștință. Nu voi obosi niciodată s-o spun. Șammai și Hillel n-ar fi putut să vorbească mai bine. Acum sunt iarăși un adevărat fiu al lui Israel.

— Lingușitorule, îi răspunse ea; firește, tu nu știi că eu n-am făcut decât să repet ce am auzit de la Hillel, când a discutat odată, în prezența mea, cu un sofist roman.

— Ei, dar felul de exprimare din inimă, e ceva al tău propriu. Ea deveni iar serioasă:

— Unde am rămas? Da, am pretins că cele dintâi statui au fost opera predecesorilor noștri. Destoinicia sculptorului însă nu este singura artă, după cum arta în sine nu este nici ea singura mărime.

Eu îmi închipui întotdeauna pe oamenii mari ai tuturor secolelor ca un lung convoi, repartizat în grupuri, după diferitele națiuni; Ici indieni, colo egipteni, dincolo asirieni; îi văd în convoi, – și aud pe grec strigând: – „Aici, eleni, – noi suntem conducătorii!” Răspunde romanul: Tăcere! Acest loc este acum al nostru; noi v-am lăsat în urma noastră, ca praf, pe care călcăm. Și mereu se revarsă asupra șirului întreg o lumină care le arată calea acelora care dispută, chiar fără ca ei s-o cunoască; – e lumina revelației; și cine este purtătorul ei? Poporul nostru, Judah! Cum i se umflă pieptul fiecărui israelit la acest gând! De trei ori fericiți, părinții noștri, slujitorii Domnului și păstrători ai legământului! Acolo este și locul tău, Judah; și chiar dacă fiecare roman ar fi un cezar, acest loc n-ai să-l pierzi!

Judah era adânc emoționat.

— Eu, Judah, urmă ea mai departe, ți-am vorbit despre oamenii noștri mari, patriarhi, legiuitori, războinici, cântăreți, profeți. Să vedem acum care sunt cei mai de frunte bărbați ai Romei. Compară pe un Moise al nostru cu un Cezar, pe David al nostru cu un Tarquinius, pe macabei cu Sulla, pe judecătorii noștri cu cei mai buni consuli, pune-l pe Solomon față de un August, – și vei avea comparația întreagă. Dar gândește-te la profeți, – cei mai mari dintre toți oamenii mari.

— Eu însă, întrebă Judah, pot să fiu soldat?

— De ce nu? N-a spus oare Dumnezeu lui Moise să fie conducător de oști?

Se făcu iar tăcere în odaie; apoi mama zise:

— Ai învoirea mea; dar să-l slujești pe Domnul, și nu pe Cezar.

Judah primi condiția și ațipi încet. Mamă-sa îi potrivea perna sub cap, îl sărută cu duioșie și se depărtă.

CAPITOLUL VI

Orice om, bun sau rău, trebuie să moară; credința noastră însă ne consolează cu gândul că cel adormit se va redeștepta cândva spre o viață mai bună. Tot astfel e în viața aceasta

deșteptarea după un somn sănătos și revenirea la conștiința unei experiențe fericite.

Când Judah deschise ochii, soarele era deasupra munților! Porumbeii zburau în stoluri încoace și încolo, umplând aerul cu lucirea penelor lor albe. Spre sud-est se ridica Templul, ale cărui creneluri aurite se profilau grațios de pe albastrul cerului. Acestea erau pentru dânsul lucruri cunoscute și nu-i opreau privirea decât în treacăt.

Pe divan, lângă el, sta o fată ce n-avea mai mult de cincisprezece ani și cânta cu voce lină, acompaniindu-se cu harfa.

Când fata observă că Judah se deșteptase, încetă din cântare și puse instrumentul la o parte; apoi, cu mâinile în poală, se uită la el, așteptând.

Să facem cunoștință mai de aproape cu fata, cu care prilej vom comunica și unele amănunte despre familia în casa căreia ne aflăm.

Irod a lăsat, la moartea lui, multe persoane care prin favorul lui au ajuns la averi și posesiuni. Dacă o astfel de bogăție se afla în mâinile unui om care, afară de aceasta, descindea neîndoios și de-a dreptul dintr-un strămoș israelitean, acest fericit era socotit drept prinț de Ierusalim, o distincție de pe urma căreia se bucura de respectul compatrioților săi mai puțin favorizați, ca și de stima păgânilor cu care afacerile sau raporturile sociale îl aduceau în contact. Niciunul dintre ei nu se bucura, în viața publică sau particulară, de mai mare considerație decât tatăl tânărului de care vorbim. Cu tot devotamentul lui pentru popor și pentru obiceiurile lui religioase, el fusese și un credincios al regelui și se afirmase așa, în țară ca și în străinătate. Trimis de mai multe ori cu solii importante la Roma, atrăsese, prin atitudinea lui, atenția împăratului August și îi dobândise prietenia. De aceea se aflau în casa lui multe din acele daruri princiare, destinate mai mult să măgulească vanitatea, precum: togi de purpură, scaune de fildeș, pocale de aur și alte obiecte de acestea, care își dobândeau prețul prin faptul că proveneau din mână împărătească. Un astfel de om trebuia să fie bogat; bogăția lui însă nu se întemeia numai pe favoarea și libertățile prinților. El urmărea legea care obligă pe oricine la exercitarea unei anumite profesii; și nu se mulțumea

numai cu una singură. Mulți din păstorii care păzeau turmele pe plaiurile și dealurile până la depărtatul Libanon îl cunoșteau de stăpân; în orașele de țărm și în interior, a întemeiat case mai bogate din cele cunoscute până atunci, iar caravanele lui, de două ori pe an, se întorceau încărcate cu mătăsuri și mirodenii din Răsăritul Depărtat.

După religie, era un evreu, care respecta conștiincios legea și toate obiceiurile esențiale; locul lui în sinagogă și în Templu nu, rămânea niciodată gol în ziua sâmbetei și sărbătoarea. Cunoștea la perfecție Sfintele Scripturi și îi plăcea să stea de vorbă cu învățătorii Legii; stima pe care o avea pentru Hillel se apropia de venerație. Îi era apoi străină orice micime de suflet; cu aceeași ospitalitate întâmpina pe străinul din orice țară; fariseii cârcotași îl acuzau chiar că invitase la masă de mai multe ori samariteni. Dacă ar fi fost păgân și ar fi trăit mai mult, poate că Irod Alicus ar fi găsit în el un, concurent, un rival; dar, cu vreo zece ani înainte de partea a doua a acestei povestiri, el s-a prăpădit pe mare, în floarea vârstei și jelit de toată Iudeea. Cunoaștem până acum doi membri ai familiei sale: pe văduva și pe fiul lui; fata pe care am auzit-o cântând acompaniindu-se cu chitara a fost singura lui fiică.

Numele ei era Tirzah; cine vedea pe cei doi frați nu se putea să nu-i sară în ochi asemănarea lor. Ea avea aceleași trăsături regulate și același tip evreiesc curat; însă mai avea și expresia gingașă a nevinovăției copilărești. Retragera casnică în care trăia, precum și legăturile intime dintre ei îi permiteau să apară într-o toaletă foarte ușoară de dimineață; totuși era plină de gust și de grație.

— Foarte frumos, Tirzah a mea, foarte frumos! exclamă entuziasmat.

— Cântecul? întreabă ea.

— Da, și cântăreața nu mai puțin. Pare o melodie grecească; de unde o știi?

— Nu-ți mai aduci aminte de grecul care cânta luna trecută în teatru? Se zice că a fost mai înainte în casa lui Irod și a cântat de multe ori în prezența lui și a surorii sale Salomea. S-a produs tocmai în urma unei lupte atletice, pe când răsună încă larma publicului; dar de la cele dintâi accente ale cântecului său s-a făcut

tăcere, profundă. De la el știu cântarea aceasta.

— Dar el cânta grecește.

— Iar eu am cântat evreiește.

— Aceasta mă face și mai mândru de mica mea soră. Știi mai multe cântece frumoase ca acesta?

— Știu multe. Dar să le lăsăm acum. Amrah m-a trimis să-ți spun că are să-ți aducă dejunul aici și n-ai să te cobori. Trebuia să fie aici: până acum, Zicea că ești bolnav, că ți s-a întâmplat ceva ieri. Ce-a fost? – spune-mi și am să-i dau și eu ajutor lui Amrah să te vindece. Ea cunoaște toate leacurile egiptenilor; acesta era un popor primitiv; dar eu am și multe rețete de la arabi, care...

— Care sunt un popor și mai primitiv, zise el dând din cap.

— Așa crezi? Bine, atunci să-i lăsăm pe aceia, – răspunse ea repede și duse mâinile la urechea ei stângă. Aici însă am ceva mai bun și mai sigur: o amuletă pe care, demult – nu mai știu când – unul din familia noastră a primit-o de la un mag persan. Iată, inscripția e aproape ștearsă de folosirea îndelungată.

Îi arată cerceul. El se uită repede, râse și i-l înapoie.

— Tirzah, nici dacă aș fi pe moarte, eu cu amuleta asta n-aș avea ce să fac. E o rămășiță a idolatriei și așa ceva îi este interzis oricărui fiu al lui Avraam. Ia-o înapoi și n-o mai purta.

— Interzis? A, nu! răspunse ea. Mama tatălui nostru a purtat-o în mai multe sâmbete ale vieții ei. A vindecat, nu știu câți, dar cel puțin trei bolnavi. Iată aici este și semnul de aprobare al rabinului.

— Eu nu cred în amulete.

Ea se uită cu mirare la el.

— Și ce-are să zică Amrah?

Privi cerceul, cu îndoială.

— Ia-l și poartă-l, surioară. Îți stă bine; te face frumoasă, deși n-ai avea nevoie de un astfel de ajutor.

Ea își puse la loc amuleta în ureche. Tocmai intra Amrah în odaie, aducând pe o tavă lighean cu apă și prosoape.

Deoarece Judah nu era fariseu, spălatul nu-i luă timp mult. Servitoarea se depărtă acum, pe când Tirzah se apucă să-l pieptene pe fratele ei; din când în când scotea de la brâu o oglindă mică de metal, pe care o purta după obiceiul evreicilor, și i-o dădu fratelui

său, ca să vadă dacă era mulțumit. În acest timp își continuau convorbirea.

— Ce zici la asta, Tirzah? Eu am să plec.

Ea lăsă să-i cadă mâinile, speriată.

— Să pleci?! Când? unde? pentru ce ?

El râse:

— Trei întrebări dintr-o răsuflare! Cât ești de curioasă!

În momentul următor redeveni serios.

— Știi că legea mă obligă să-mi aleg o profesiune. Bunul nostru părinte mi-a dat exemplul cel mai bun. Chiar și tu m-ai disprețuit, dacă eu aș consuma în trândăvie roadele sânguințelor și științei lui. Mă duc la Roma.

— O! merg și eu cu tine.

— Tu trebuie să rămâi cu mama. Dacă am părăsi-o amândoi, ar muri.

Fața i se întristă.

— Ah, da! Dar trebuie neapărat să pleci? Aici, în Ierusalim, poți să înveți orice are nevoie să știe un negustor, dacă la asta te gândești.

— Nu; legea nu impune ca fiul să aleagă profesia tatălui.

— Atunci, ce altceva vrei să devii?

— Soldat! zise el cu oarecare mândrie.

Ochii fetei se umplură de lacrimi.

— O să te omoare!

— Dacă va fi voia lui Dumnezeu, fie! Dar, Tirzah, nu toți soldații sunt omorâți.

Ea îi cuprinse gâtul cu brațele, ca și când ar fi vrut să-l oprească.

— Rămâi acasă, frate; suntem așa de bine aici.

— Casa părintească nu poate să fie pentru noi mereu, tot ce a fost până acum. Și tu vei pleca nu peste mult.

— Niciodată!

El zâmbi de această hotărâre.

— În curând va veni un prinț din Iuda sau din altă seminție, și o va cere pe Tirzah a mea, și o va lua, ca să strălucească în altă casă ca stea...

— Războiul este o meserie, reluă Judah cu și mai multă

seriozitate. Ca s-o învețe cineva, trebuie să meargă la școală; dar o școală de război mai bună decât o tabără romană, nu există.

— Doar n-o să lupți pentru Roma? întrebă ea, cu respirația oprită.

— Și tu, chiar și tu urăști Roma! Toată lumea o urăște. Să-ți explice, Tirzah, răspunsul pe care ți-l voi da. Da, vreau să lupt pentru Roma, dacă cu acest chip voi învăța să lupt cândva contra Romei.

— Când vrei să pleci?

În momentul acela se auziră pașii lui Amrah.

— Tăcere! zise el. Să nu știe la ce mă gândesc.

Credincioasa servitoare veni cu dejunul și puse tava pe un scaun dinaintea celor doi. Apoi rămase stând, cu șervetele albe pe brațe, ca să-i servească pe cei doi frați. Ei își muiară degetele în castronul cu apă, și se ștergeau, când un zgomot din stradă le atrase atenția. Ascultară, era o muzică militară ce suna din strada de la nord.

— Soldați din Pretoriu! Trebuie să-i vad! exclamă Judah sărind de pe divan și alergă afară.

În momentul următor se plecă peste balustrada colțului de la nord al acoperișului. Era atât de adâncit în spectacolul ce i se oferea, încât nu observă cum Tirzah se apropie și-i puse mâna pe umăr.

De pe acoperiș, ei puteau să vadă la răsărit puternicul turn Antonia, unde era garnizoana și-și avea procuratorul cartierul lui general. Strada, nu mai largă de zece urme, era plină de curioșii atrași de muzică. Expresia: muzică, n-ar fi fost tocmai potrivită aici; era mai mult sunet de trâmbițe, acompaniat de tonurile stridente, atât de obișnuite soldaților romani, din fluierile de lemn ce se numeau litui.

Cei doi de pe acoperiș vedeau acum convoiul. Venea mai întâi o avangardă de ușor-înarmați; erau mai ales aruncători de praștie și vânători cu arcuri, care veneau la distanțe; apoi un detașament de greu-înarmați, cu scuturi mari și lănci lungi, cum poate se obișnuiau în luptele de la Troia; urmau muzicanții, apoi un ofițer călare, împresurat de o gardă; pe urmă iar un șir aproape nesfârșit de pedestri greu înarmați.

Totul apărea ca o mașinărie uriașă, întocmită cu artă și pricepere. Judah era impresionat de prestanța oamenilor acestora vânjoși, de mișcarea în tact a scuturilor lor, de strălucirea platoșelor și coifurilor, de atitudinea serioasă, privirea liniștită, și totuși atentă, a lor. Mai întâi îi atrase atenția vulturul legiunii, cu aripile largi deschise. El știa că fusese primit cu onoruri divine, când fusese adus, de la locul lui, în turn.

Și ofițerul care călărea singur în mijlocul coloanei îi deșteptă interesul deosebit. Era în echipament complet; numai capul îi era descoperit. La șold avea o sabie scurtă, în mână ținea bățul de comandă, care părea ca un sul de hârtie albă. Calul, în loc de șa, avea o pătură de purpură; frâul era țesut cu fir.

Pe când omul era încă în depărtare, Judah putu să observe că apariția lui provoca mânia privitorilor. Aceștia se plecau tare peste balustradele acoperișului sau ieșeau îndrăzneți în poartă și-i arătau pumnii. Îl însoțeau cu țipete, sau scui-pau când el trecea pe sub poduri. Femeile aruncau, chiar, cu sandalele după el și uneori îl și atingeau. Cu cât se apropia, se puteau deosebi mai clar strigătele: „Bandit! Tiran! Câine roman! Jos cu Ismael! Să ne dați înapoi pe Annah al nostru!”

În sfârșit, fu atât de aproape, că Judah îi putea deosebi trăsăturile feței. Îi păru firesc că el nu împărtășea indiferența soldaților. Fața lui era întunecată și privirile amenințătoare.

Judah auzise despre obiceiul că, după exemplul cezarilor, conducătorii de oști nu purtau decât cununa de lauri, când se arătau în public. După aceasta, putu cunoaște că ofițerul nu era altul decât Valerius Gratus, noul procurator al Iudeei.

Ca să spunem drept, tânărului israelit îi era milă de romanii care aveau să suporte furia nemeritată a mulțimii. Când procuratorul ajunse la colțul casei, el se plecă peste balustradă, să-l vadă mai bine; se sprijini cu mâna de o cărămidă. Aceasta însă nu se mai ținea bine, și cedă sub apăsare, rostogolindu-se. Tânărul se sperie; întinse mâna ca să prindă cărămida, dar cu mișcarea aceasta putea să aibă aparența că vrea s-o azvârle. Nu reuși s-o prindă, ci o împinse numai mai departe. Strigă, alarmat. Garda se uită în sus, tot așa și procuratorul; în același moment cărămida îl lovi în cap și el căzu jos de pe cal.

Cohorta se opri. Gardiștii săriră de pe cai și se grăbiră să-și apere comandantul cu scuturile. Mulțimea, care fusese martoră incidentului, nu se îndoia că aruncarea cărămidii fusese voită, și manifesta pentru tânărul care stătea încă peste balustradă.

Un spirit rău trecu peste mulțime; puseră mâna pe cărămizile fărâmițate și de sus începură să arunce asupra legionarilor de jos.

Se încinse o luptă aprigă. Disciplina soldaților fu, după cum era de așteptat, superioară.

Nu vom descrie mai departe desfășurarea luptei sângeroase; iscusința unora în mânăuirea armelor și disperarea celorlalți. Să ne reîntoarcem mai bine la pricinuitoarul nenorocit al întregii întâmplări fatale.

Cu fața speriată se ridică lângă parapet.

— O Tirzah, Tirzah! exclamă; ce ne vom face?

Ea nu văzuse ce s-a întâmplat. A auzit numai strigătele și a văzut mișcarea agitată a oamenilor de pe acoperișurile dimprejur. Trebuie că se întâmplase ceva grozav, aceasta se cunoștea; dar ce, și din ce cauză, nu-și putea închipui, nici nu bănuia că ea însăși sau persoane care îi erau scumpe, erau amenințate de primejdii.

— Ce s-a întâmplat? ce să însemne toate astea? întrebă ea cuprinsă deodată de spaimă.

— L-am ucis pe procuratorul roman; cărămida l-a lovit în cap.

Ea îngălbeni. Îl cuprinse cu brațele și privea trist și în tăcere în ochii lui. Era cuprins și el de temere, dar vederea surorii îngrijorate îi dădu iar curaj.

— N-am făcut-o înadins, Tirzah! A fost o întâmplare! zise el mai liniștit.

— Ce-o să facă ei acum? întrebă ea.

El privea la tumultul care tot mai creștea pe acoperișuri și în stradă, și își aduse aminte de atitudinea amenințătoare a lui Gratus. Dacă nu era mort, cum avea să se răzbune? Iar dacă era mort, care aveau să fie represaliile legionarilor?

Se plecă iar peste balustradă și văzu cum garda tocmai îi ajuta romanului să se așeze în sa.

— Trăiește, Tirzah, trăiește! Lăudat fie numele părinților noștri!

Cu această exclamare se depărtă de la balustradă și zise:

— Să n-ai nicio grijă, Tirzah. Am să le explic cum s-a întâmplat, iar ei au să-și aducă aminte de părintele nostru și de serviciile lui, și n-au să ne facă nimic.

O conduse în odaia din turn.

Atunci se cutremură acoperișul de sub picioarele lor și se auzi pâraie ca de bârne frânte, apoi numaidecât țipete de groază, care păreau a veni de jos din curte. El se opri să asculte; țipetele se repetară. Apoi se auzi zgomot de pași mulți, urlete de furie și tânguiri pline de spaimă, amestecate cu vaietele femeilor speriate.

Soldații spârseseră poarta de la nord și acum puseseră stăpânire pe casă. Judah recunoscuse, spre spaima lui, că îl urmăreau pe dânsul. Primu-i gând fu să fugă; dar unde? Numai cu aripi ar fi putut să scape. Tirzah se uită cu groază împrejur și prinse brațul fratelui ei.

— O, Judah, ce să însemne asta?

El auzi cum erau servitorii măcelăriți; apoi... nu era oare vocea mamei lui? Trebuia să-și adune ultimul rest al puterii de voință ca să se stăpânească, zicând:

— Stai aici Tirzah, și așteaptă-mă. Mă duc jos să văd ce se petrece; apoi mă reîntorc la tine.

Vocea-i era, cu toate astea, nesigură. Tirzah se strânse și mai tare de brațul lui.

Glasul mamei sale răsună mai pătrunzător; nu se putea să se înșele. Nu mai stătu la îndoială.

— Vino să mergem degrabă jos.

Terasa sau galeria de la capătul scărilor erau pline de soldați. Alții alergau, cu săbiile în mână, dintr-o odaie într-alta. Într-un colț sta grămadă un grup de femei, rugându-se să fie cruțate. În alt loc, o femeie lupta cu un soldat și căuta să se desfacă din mâinile lui. Haina ei era sfâșiată; păru-i atârna în șuvițe lungi peste obraji; strigătele ei erau mai puternice decât toată larma, așa că se auzeau bine de pe acoperiș. Spaima dădu aripi pașilor lui Judah; dintr-o săritură fu lângă ea.

— Mamă, mamă! strigă el.

Ea întinse mâna spre el, dar Când să-l prindă, fu smuls și tras înapoi.

Auzi atunci pe unul zicând: „Acesta a fost!”

Judah ridică ochii și-l văzu pe Messala.

— Cum? acesta e asasinul? Întrebă un legionar vânjos, în uniformă-i strălucitoare. Dar e de-abia un copil.

— Pe toți zeei! exclamă Messala în felul lui înflorit de exprimare. Iată o filosofie nouă! Ce-ar zice Seneca la ideea că un om trebuie să îmbătrânească, pentru ca să știe urî de moarte? Acesta e, și acolo e mama lui, iar aceea e sora lui! Aveți aici toată familia.

Iubirea pentru ai săi îl făcu pe Judah să uite disputa pe care o avusese cu prietenul lui din tinerețe.

— Ajută-le, Messala! Gândește-te la copilăria noastră și ajută-le! Eu... Judah... te rog.

Messala se făcu că nici nu-l aude.

— Nu mai pot fi aici de niciun ajutor, zise adresându-se ofițerului. Jos în stradă e mai mult de lucru. Jos Eros, trăiască Marte!

Cu vorbele acestea se depărtă.

Judah îl înțelese și în amărăciunea sufletului său se ruga Cerului: „În ceasul răzbunării tale, o Doamne, mâna mea să fie aceea care să-l lovească!”

Cu greu își putu face drum până la ofițer.

— Domnule, exclamă el, femeia aceea e mama mea. Cruț-o. Cruță și pe soră-mea de acolo! Dumnezeu e drept; va răspunde cu milostenie la milostenie.

Omul părea mișcat.

— În turn cu femeile! strigă el; dar să nu le faceți niciun rău. Îmi sunteți răspunzători pentru ele.

Apoi se întoarse către cei care îl țineau pe Judah și le zise:

— Aduceți funii și legați-i mâinile, apoi duceți-l jos în stradă. Nu va scăpa de pedeapsă.

Mama fu condusă afară. Mica Tirzah era cu totul uluită de frică, și-i însoți fără împotrivire pe soldații ce o conduseră. Judah mai aruncă o privire spre amândouă, apoi își ascunse fața în mâini. Poate că vărsă și lacrimi, dar nimeni nu le-a văzut.

Întâmplările zilei acesteia produsese o schimbare bruscă în Judah. După cum cititorul va fi observat, el avea un temperament delicat, feminin, cum se întâlnește des la bărbații a căror viață a

fost dedicată exclusiv unor ființe iubite. De aceea, calitățile mai mult bărbătești, ale caracterului său, ieșiseră prea puțin la iveală până atunci. Uneori simțise imbolduri de ambiție, dar erau mai mult visări nelămurite. Acum însă devenise altul cu totul. Un semn al acestei schimbări fu că atunci când ridică fruntea și întinse brațele cătușelor, buzele-i pierdură liniile blânde de până atunci. Din acel moment copilăria-i se sfârșise; devenise bărbat.

Un semnal de tobe răsună în curte. Când se termină, se deșteptă și galeria de soldați. Unii din ei aruncară pe jos prada, căci nu îndrăzneau să se prezinte în rânduri cu obiecte de jaf în mâini. Așa că erau pe jos multe obiecte de preț aruncate.

Când Judah coborî, legionarii erau în ordine de marș; ofițerul nu mai aștepta decât împlinirea ordinului său din urmă.

Mama și sora, precum și cei arestați cu toții, fură conduși prin poarta de intrare de la nord, unde ruinele erau îngrămadite. Jalnică era tânguirea servitorimii, dintre care mulți erau născuți chiar în casa aceea.

După ce, în sfârșit, și caii și toate vitele, ce se găseau acolo, fură mânate, Judah începu să înțeleagă toată cuprinderea răzbunării procuratorului. Clădirea întreagă era prada acestei răzbunări. Câtă vreme ordinele puteau fi executate, nu trebuia să mai rămână nimica viu între zidurile ei. Dacă ar mai fi fost în Iudeea unii atât de îndrăzneți încât să se gândească la asasinarea unui procurator roman, să le servească drept pildă istoria soartei familiei princiare Hur, și distrugerea casei sale.

Ofițerul aștepta afară, în vreme ce un detașament de soldați baricada poarta, deocamdată.

În stradă luptele încetaseră aproape cu totul; de pe acoperișuri, ici-colo nori de praf arătau că se mai produceau unele atacuri. Legionarii stăteau cei mai mulți liniștiți în rânduri; nu pierduseră nimic din strălucirea și prestanța lor.

Uitând de situația-i proprie, Judah se îngrijora numai de soarta prizonierilor, printre care în zadar căuta să vadă pe mama și pe sora sa.

Atunci se ridică deodată o femeie de la pământ, unde stătuse chircită, și alergă înapoi la poartă. Câțiva dintre soldații de pază voiră s-o oprească; dar când ea se smulse din mâinile lor, se ridică

zgomot mare. Înaintea lui Judah ea se lăsă la pământ și îi îmbrățișă genunchii. Fața-i era aproape cu totul acoperită de părul negru care plin de praf îi cădea în şuvițe dezordonate.

— O, Amrah, bună Amrah, îi zise el; să-ți ajute Dumnezeu, căci eu nu pot.

Ea nu era în stare să vorbească. El se plecă spre dânsa și-i șopti:

— Trăiește, Amrah, pentru Tirzah și pentru mama! Ele se vor reîntoarce, și...

Un soldat o smulse la o parte. Ea sări și grăbi pe poartă și prin coridor, în curtea deșartă.

— Lăsați-o, zise ofițerul; o să punem sigilii pe casă și o s-o zăvorâm; atunci are să moară de foame aici.

Soldații își reluară lucrul lor; când terminară, trecură în partea de la apus, și zăvorâră și intrarea de-acolo. Palatul familiei Hur stătea acum gol, pustiu.

Cohorta își relua marșul înapoi la cetate. Procuratorul rămase mai mult timp aici, ca să-și îngrijească rana de la cap și să dea dispoziții cu privire la prizonieri.

După zece zile, se arătă în piață.

CAPITOLUL VII

În ziua următoare veni un detașament de soldați la palatul pustiit, ca să închidă definitiv intrările. Colțurile aripilor porților fură pecetluite cu ceară și pe ziduri se lipiră afișe, pe care scria în latinește: „Aceasta e proprietate a împăratului”.

Încrezători în ei, romanii erau convinși că acest simplu aviz era îndestulător; dar așa și era în realitate.

După o altă zi, iarăși, sosi o trupă de zece călăreți sub comanda unui căpitan, venind de la Ierusalim spre Nazaret la nord. Sosi în localitate pe la amiază.

Nazaret era pe atunci un sat neînsemnat, cu puține case risipite pe o coastă; singurul drum era o potecă bătută de turme. La sud se întindea, sub sat, marele șes Esdreton, și de pe o înălțime de la vest se putea zări țărmul Mării Mediterane, ținutul de dincolo de

Iordan și Muntele Hermon. Valea de la poalele dealului și întreaga împrejurime erau acoperite cu livezi și grădini de legume, cu vii și locuri de pășune. Ici-colo dumbrăvi de palmieri și de măslini imprimau peisajului caracterul lui oriental. Casele satului erau foarte neînsemnate, – cu un singur cat, pătrate, cu acoperișul plan și cu viță verde și alte plante agățătoare peste tot. Arșița, care arsesse dealurile Iudeei, acoperindu-le cu o crustă cenușie, se potolea, împreună cu urmările ei, la hotarul Galileei.

Când trupa de călăreți se apropie de sat, răsună un sunet de trompetă, care avu un efect ca de vrajă asupra locuitorilor. Alergară grămezi din case, fiecare dorind să afle mai curând motivul acestei vizite neobișnuite.

Dacă vom lua în seamă că Nazaret era la o parte de orice drum mai mare, și expus apoi influenței iudeilor din Gamala, ziși și iudei galileeni, nu ne va fi greu să cunoaștem sentimentele cu care fură primiți legionarii romani. Când ajunseră pe înălțime și călăreau pe stradă, li se lămură tuturora cu ce însărcinare venise trupa de călăreți. Temerea și ura făcură acum loc unei vii curiozități. Oamenii știau că trupa avea să se oprească la fântână, spre nord-estul satului, și se alăturară convoiului.

Sub paza călăreților, era un prizonier care provocase curiozitatea locuitorilor. Mergea pe jos, cu capul descoperit, cu hainele sfâșiate și cu mâinile legate la spate. Curelele de la încheieturile mâinilor erau legate de gâtul unui cal. Convoiul de călăreți ridica un praf care-l împresura mereu pe prizonier într-o pulbere gălbuie. Istovit și cu picioarele rănite, se clătina mergând. Se putea cunoaște însă că era foarte tânăr.

La fântână, convoiul se opri. Căpitanul descălecă, la fel și cei mai mulți dintre călăreți.

Prizonierul căzu ca amețit în praful străzii. Nu ceru nimica potolitor; extenuarea se vedea că-i atinsese culmea.

Locuitorii săteni, care veniseră mai aproape și-i recunoscuse vârsta tânără, ar fi fost bucuroși să-l ajute, dar nu cutezau.

Pe când stăteau așa curioși și nedumeriți împrejur și ulcioarele de apă treceau de la gura la gura soldaților, veni un om pe stradă de la Sapphoris în jos. O femeie exclamă, îndată ce-l zări: „Iată, vine dulgherul; acum o să aflăm ceva”.

Omul, despre care dânsa vorbea, avea o înfățișare foarte respectabilă. De sub turbanul lui răsăreau șuvițe subțiri albe, pe când o barbă stufoasă, și mai albă, îi cădea peste haina-i de stofă groasă sură. Venea cu pas domol, căci în afară de sarcina anilor, purta câteva unelte grele, de alcătuire primitivă: o secure, un fierăstrău, un cuțit mare, greu; și se vedea că trebuie să fi făcut un drum destul de lung, fără odihnă.

Sosind la fântână, se opri și privi la cei de față.

— O rabbi, bunule rabbi Iosif! exclamă o femeie și grăbi să-l întâmpine. E un prizonier aici! întreabă, te rugăm, pe soldați, cine e, ce rău a săvârșit și ce au de gând cu el.

Fața rabinului rămase neschimbată. Dar aruncă o privire spre prizonier și apoi veni la căpitan.

— Pacea Domnului să fie cu tine, îi zise cu aceeași seriozitate.

— Și pacea zeilor cu tine! răspunse căpitanul. Veniți din Ierusalim?

— Da. Prizonierul vostru e încă tânăr.

— De ani, da.

— Aș putea să întreb, care-i este vina?

— E un asasin.

Oamenii își repetară mirați cuvântul. Rabbi Iosif însă continuă să întrebe:

— Este un fiu al lui Israel?

— E un iudeu, răspunse romanul sec.

Mila celor dimprejur, gata să se potolească, se ațâță din nou.

— Eu nu știu nimic despre semințiile voastre, urmă romanul; pot însă să vă spun despre familia lui. Ați auzit poate despre un prinț al Ierusalimului, anume Hur. Ben Hur îi zicea. Trăia în zilele lui Irod.

— L-am cunoscut, zise Iosif.

— Ei iată, acesta e fiul lui.

La auzul acestor cuvinte, răsunară din toate părțile exclamări de mirare și de milă; dar căpitanul se grăbi să le pună capăt.

— Alaltăieri era cât pe-acți să-l omoare, pe străzile Ierusalimului, pe nobilul Gratus, aruncându-i în cap o cărămidă de pe acoperișul unui palat, desigur palatul tatălui său.

Urmă o tăcere, în timp ce nazarinenii se uitau la tânăr ca la o fiară sălbatică.

— L-a omorât? întreabă rabinul.

— Nu.

— A fost condamnat?

— Da; la galere pe viață.

— Domnul să-i stea ajutor, zise Iosif mișcat.

Un tânăr, care venise cu Iosif, dar până acum rămăsese neobservat în urma lui, lăsă la pământ securea pe care o purta, se duse la bolovanul mare de lângă fântână, și luă unul din ulcioarele cu apă de acolo. Această mișcare se petrecu atât de calm, încât tânărul era deja plecat deasupra prizonierului și-i da să bea, mai înainte ca paznicii să-l fi putut opri, dacă aveau de gând s-o facă.

Mâna atingându-i ușor umărul îl deșteptă pe nenorocitul Judah din adâncă-i toropeală; privind în sus, văzu o față pe care n-o mai uită dup-aceea niciodată: fața unui tânăr cam de vârsta lui, adumbrită de bucle aurii-închis; o față plină de blândețe și de bunătate, ai cărei ochi albaștri adânci priveau atât de plini de iubire și de sfântă seriozitate, încât fascinau. Toate sentimentele amare de dor de răzbunare se risipiră din pieptul evreului și inima lui, împietrită prin zile și nopți de suferință, se topi sub privirile calde ale străinului și deveni blândă ca a unui copil.

Duse ulciorul la gură și bău cu sete.

Cei doi nu schimbară nicio vorbă. Tânărul străin duse înapoi ulciorul la fântână; reluă securea și se reîntoarse la rabbi Iosif, în vreme ce toți ochii, ai căpitanului ca și ai sătenilor, erau îndreptați spre el.

Astfel se termină scena de la fântână. După ce oamenii băură și fură adăpați și caii, marșul fu reluat. În atitudinea căpitanului se produse o schimbare; el însuși îl ridică din pulbere pe prizonier și îi ajută să urce pe un cal, îndărătul unui soldat.

Locuitorii din Nazaret se duseră pe la casele lor, și cu ei și Iosif și tânara lui calfă.

Aici s-au întâlnit pentru întâia oară Judah și fiul Mariei.

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL I

La câteva mile spre sud-vest de Napoli era situat orașul Misenum, în capătul unui promontoriu cu același nume. În ziua de astăzi n-au mai rămas decât ruine din orașul odinioară înfloritor. În anul 24 al erei noastre, în care vrem să-l călăuzim pe cititor, era chiar unul din punctele cele mai importante al țărmului de vest al Italiei.

Călătorul, care în anul sus pomenit, ar fi voit să guste priveștea minunată ce se oferea în jurul promontoriului, trebuia să urce un zid, de unde, cu spatele spre oraș, putea să admire Golful Napoli, nu mai puțin încântător atunci ca și în vremea de astăzi. Un spectacol, pe care azi nu-l mai are călătorul din zilele noastre, era jumătate din flota de rezervă a Romei, ancorată sau plutind pe ape. Astfel Misenum era mai potrivit ca oricare alt loc, pentru întâlnirea a trei oameni mari, care de aici în tihnă porneau să-și împartă lumea între ei.

Pe atunci era în zidul cetății o poartă spre mare; pe acolo se ajungea la un dig larg, ce înainta mai multe stadii afară.

Într-o seară răcoroasă de septembrie, paznicul se sprijinea nepăsător de zidul de deasupra porții, când deodată voci zgomo-toase îi răsunară la ureche; privi în sus și văzu pe mai mulți care, în discuție agitată, coborau strada. Apoi recăzu în nepăsarea lui.

Erau vreo douăzeci sau treizeci de inși, cei mai mulți sclavi. Aceștia purtau facle care răspândeau puțină lumină, dar cu atât mai mult fum. Domnii mergeau la braț înainte. Unul din ei, om de vreo cincizeci de ani și cam chel, purta pe capu-i pleșuv o cunună de lauri. El părea a fi, după atenția ce i se arăta, centrul vreunei sărbători. Toți purtau togi largi de lână albă, cu tiv lat de purpură. Paznicului îi fusese de ajuns o privire; cunoscuse numaidecât că erau

oameni de rang înalt, care după o sărbătorire de adio, își însoțeau prietenul la corabie.

— Nu, Quintus, îi zise unul omului cu cununa; nu e drept ca Fortuna să te ridice așa de curând dintre noi. De-abia ieri ai venit pe mare de dincolo de stâlpii lui Hercule. Nici nu te-ai deprins iar bine cu obiceiul pământului.

— Pe Castor! dacă-i este permis unui bărbat să jure ca femeile, exclamă altul, care părea a se cam fi întrecut cu băutura, nu-l mai tânguți! Quintus vrea numai să recâștige ce a pierdut în astă noapte. Zarurile pe o corabie plutitoare nu sunt ca zarurile pe uscat, nu-i așa, Quintus?

— Nu blestema Fortuna, exclamă un al treilea, ea nu e oarbă și nici capricioasă. La Antium, unde Arrius al nostru a întrebat pe Zeița Norocului, ea i-a răspuns cu un semn aprobativ din cap, iar pe mare stă lângă dânsul și-i îndreaptă lopețile. Ea e cea care-l ia din mijlocul nostru, dar oare nu ni-l readuce mereu cu alte victorii?

— Cei care ni-l răpesc sunt grecii, observă un altul. Pe ei să-i blestemăm, nu pe zei. Cu negoțul, au uitat meșteșugul luptelor.

La aceste vorbe, grupul ieși pe poartă, pe dig, ca să se îndrepte spre golful care îi sta înaintea splendid în lumina răsăritului. Vechiului marinar îi suna plescăitul valurilor ca o salutare de bun-venit. Respira adânc, ca pe un balsam și ținea mâna în aer.

— Darurile mele le-am adus jertfă la Preneste, nu la Antium, și vedeți! Vântul bate din catarge. Mulțumesc ție, Fortuna, maica mea! zise el cu seriozitate.

Prietenii repetară exclamarea și sclavii agitară facilele.

— Sosește, iat-o! urmă el arătând spre o galeră dincolo de dig. Are oare nevoie un marinar de o altă stăpână? E oare Lucreția ta mai grațioasă, Caius?

Se uita, nu fără o îndreptățită mândrie, la vasul ce se apropia. O pânză albă era umflată pe un catarg scund. Lopețile se ridicau și se plecau, în mișcări ritmice.

— Da, respectați zeii, zise el sărbătorește, cu ochii la corabie. Ei ne trimit ocazii favorabile. Dacă nu le vom folosi, va fi vina noastră. Și în ce-i privește pe greci, Lentulus, tu uiți că pirații, pe care merg să-i pedepsesc, sunt greci și ei. Un triumf asupra lor valorează mai mult decât o sută asupra africanilor.

— Atunci drumul tău merge prin Marea Egee?

Marinarul nu-și lua ochii de la corabie.

— Câtă grație! ce ușurință! O pasăre n-ar putea să plutească mai fără grijă pe undele spumegânde. Uite! – zise, dar îndată adăugă: Scuză, Lentulus! Desigur că drumul mi-e la Marea Egee; și fiindcă trebuie să plec atât de curând, am să vă spun motivul, dar păstrați totul pentru voi. N-aș vrea ca să faceți imputări duumvirului, când, peste puțin, îl veți întâlni. E prietenul meu. După cum știți, comerțul dintre Grecia și Alexandria nu e mai puțin însemnat decât cel dintre Alexandria și Roma. Acum, poporul din acel continent a uitat să sărbătorească ziua Cerealiilor, și Triptolemus le-a răspuns cu o recoltă care abia merita să fie strânsă. Comerțul, oricum, a luat o dezvoltare, încât nu suferă o întrerupere nici de o zi. Poate că ați auzit și despre pirații chersonezi, care s-au stabilit la Euxin (Marea Neagră); pe Bacchus! Nu există pirați mai îndrăzneți. Ieri a venit la Roma vestea că au coborât cu o flotă peste Bosfor, au spart galerele din fața Bizanțului și a Chalcedoniei, au cutreierat Propontul și, lacomi încă de pradă, au pătruns în Marea Egee. Negustorii de grâne, care își au corăbiile în Marea Mediterană de răsărit, sunt foarte îngrijorați. S-au adresat chiar împăratului și de la Ravenna pornesc azi o sută de galere, iar de la Misenum... Se opri, ca să ațâțe și mai mult curiozitatea amicilor săi, și termină cu cuvintele: încă una!

— Fericit Quintus! Te felicităm!

— După această distincție are să urmeze înaintarea. Te salutăm ca duumvir; nu este mai puțin ce te așteaptă.

— Quintus Arrius, duumvir, sună mai bine decât Quintus Arrius tribun.

Astfel îl copleșeau cu felicitări.

— Mă bucur și eu ca și ceilalți, zise prietenul cel cu chef, mă bucur foarte; dar trebuie să fim practici, duumvirul meu, și nu pot ști încă, până n-au căzut zarurile, dacă zeii îți vor binele sau nu în această... În această afacere.

— Mulțumesc, mulțumesc foarte, răspunse Arrius întorcându-se spre toți. Sunteți ca și niște auguri, ba voi mergeți mai departe și vă voi dovedi ce meșteri profeți sunteți. Vedeți aceasta – și citiți!

Scoase din cutele togii un sul de pergament și îl întinse zicând:

— Aceasta am primit-o la masă ieri de la... Sejanus.

Acest nume cântărea greu, încă de pe atunci, în lumea romană.

— Sejanus! exclamă cu toții și se grădăriră să citească ce scrisese ministrul. Scrisoarea zicea:

„Sejanus către C. Caecilius Rufus.

Roma, 14 august.

Împăratul a primit rapoarte favorabile despre tribunul Quintus Arrius. A auzit mai ales despre vitejia lui, de care a dat dovadă în apele apusene; de aceea, voința Sa este ca numitul Quintus să fie strămutat numaidecât la răsărit.

Mai departe, voința împăratului este ca tu să trimiți trei sute de văslași bine echipați și de primă ordine, împotriva piraților care s-au ivit în Marea Egee și ca asupra acestei flote comanda s-o ia Quintus.

Amănuntele rămân la chibzuiala ta, Caecilius.

Cazul este urgent, după cum vei vedea din rapoartele alăturate, pentru informarea ta și a lui Quintus.

Sejanus.”

Arrius dădu puțină atenție citirii actului. Cu cât se arătau mai clar contururile corăbiei, cu atât îi atrăgeau privirile. Cu ochi strălucitori de însuflețire îi urmărea mișcările. În sfârșit, agită în aer un colț al togii sale; drept răspuns, se ridică dindărătul corăbiei un steag purpuriu; pe bord apărură marinari, se cățără pe funii la antene și traseră pânza. Prora se îndreptă spre țărm și tactul lopeților fu grăbit. Vasul porni acum cu toată iuțeala în direcția lui Arrius și a prietenilor lui, spre țărm. Arrius privea întreaga manevră cu satisfacție vădită. Iuțeala și soliditatea vasului erau două calități prețioase pentru luptă.

— Pe toate nimfele! exclamă unul din prieteni, restituind sulul de pergament, n-aveam nevoie să mai vorbim despre viitoarea mărire a prietenului nostru: e mare de pe acum. Dragostea noastră pentru el se va încălzi și mai mult de faptele-i glorioase. Mai ai și alte noutăți pentru noi?

— Nu, răspunse Arrius. Ceea ce v-am comunicat în privința

asta, la Roma e acum lucru vechi, mai ales la palat și în For. Duumvirul însă e taciturn. Ce voi avea eu de făcut și unde am să-mi găsesc flota, acestea am să le aflui abia pe corabie, unde mă așteaptă un pachet sigilat. Dacă însă voi, astăzi, voiți să aduceți daruri pe vreun altar, să rugați zeii pentru un prieten care plutește pe undeva în direcția Siciliei. Dar iată, corabia are să abordeze. Conducătorii ei mă interesează, căci cu ei trebuie să plutesc și alături de ei să lupt. Nu este o problemă ușoară să acostezi la un țărm ca acesta de aici. Să le vedem deci dibăcia.

— Cum? nu cunoști încă corabia asta?

— N-am mai văzut-o, și nu știu dacă voi găsi un singur cunoscut pe ea.

— Nu te indispune acest lucru?

— N-are a face! Noi, marinarii, facem cunoștință repede. Primejdii ce se ivesc fără veste, coc și iubire și ură.

Corabia făcea parte din clasa „naves Liburnicae”, pentru mers repede și mișcări sprintene. Se putea vedea că echipajul se bizuia mai ales pe lopeți. Afară de marinarii care manevrau pânza, de pe dig nu se mai putea vedea decât un singur om; el sta la prora și purta coif și scut.

Cele o sută douăzeci de vâsle de stejar, netede prin mișcările dese, neîntrerupte, se ridicau și se plecau, ca și conduse de o singură mână. Galera înainta astfel cu o iuțelă ce n-ar putea fi întrecută de vapoarele moderne.

Acostarea se făcu în chip magistral. Ordinele răsunau și erau executate, ca în timp de război; totul însă în liniște, fără nicio larmă de prisos.

Când corabia fu gata să-l primească pe tribun, acesta se întoarse spre prietenii lui.

— Acum, zise, mă cheamă datoria.

Își luă cununa de pe cap și o întinse jucătorului de zaruri.

— Ia tu laurii, favorit al zarului, îi zise. Dacă mă voi întoarce, voi căuta să-mi recâștig sesterții pierduți; dacă nu voi fi învingător, atunci nici n-am să mă mai reîntorc. Atunci să atârni cununa în atrium.

Își îmbrățișă pe rând prietenii.

— Zeii să te însoțească, Quintus, îi ziseră aceștia.

— Vă las cu bine, răspunse el.

Făcu semn sclavilor care purtau faclele. Apoi se îndreptă spre corabia ce aștepta, și care acum, cu șirurile de soldați în coifurile lor strălucitoare, cu scuturile și lăncile, ofereau un spectacol măreț. Când se urcă pe punte, trâmbițele sunară și peste aplustre se desfășură steagul purpuriu, flamura comandantului flotei.

CAPITOLUL II

Tribunul stătea la puntea de comandă. Ținea deschisă scrisoarea duumvirului, cu instrucțiunile ce-i erau destinate și vorbea cu căpetenia vâslașilor, numit hortator.

— Câți oameni ai? îl întrebă.

— Două sute douăzeci și cinci vâslași și zece de rezervă.

— Cum sunt împărțiți?

— Tot la două ceasuri se schimbă.

Tribunul se gândi.

— Eu vreau, zise, ca lopețile să nu stea, nici ziua nici noaptea.

Se întoarse spre comandantul pâzelor:

— Vântul e favorabil. Pânza să ajute vâslirii.

După ce se depărtară cei doi, îl întrebă pe cârmaci:

— De când servești tu?

— De treizeci și doi de ani.

— Pe care mări, îndeosebi.

— Între Roma și Răsărit.

— Ești omul care-mi trebuie.

Tribunul mai aruncă o privire asupra instrucțiunilor duumvirului.

— Dacă-am trecut de promontoriul de la Camponella, vom lua cursul spre Messina; de acolo urmează întorsăturile țărului calabrez, până când, la stânga, îți apare Melito... apoi, cunoști stelele deasupra Mării Ioniene?

— Le cunosc perfect.

— Vei pluti atunci de la Melito spre răsărit, la Cythera. Dacă

zeii vor voi, vom ancora în golful Antemona. Datoria ne dă zor. Mă bizui pe tine.

Arrius era un om cuminte. Deși adusese jertfe bogate zeilor pe altarele de la Preneste și Antium, totuși era de părere că favoarea Zeiței oarbe a Norocului atârna mai mult de silințele și prevederile proprii decât de daruri și voturi. Toată noaptea o petrecuse ca președinte al unui banchet sărbătoresc, cu băutură și jocuri. Dar aerul de mare îi redase adevărata dispoziție de marinar; nu-și permise odihnă mai înainte de a-și cunoaște cu de-amănuntul corabia. Căci știința și experiența nu lasă loc întâmplării. După ce făcu începutul cu căpetenia vâslașilor, cu supraveghetorul pânzelor și cu cârmaciul, își continuă inspecția cu comandantul soldaților, cu maistrul proviziilor, cu mașinistul și cu bucătarul-șef și mai pe urmă făcu o inspecție a cartierelor. Nimic nu scăpa privirii sale agere. După ce termină cu inspecția, cunoștea, și numai el singur de pe corabie, întreaga alcătuire materială a corăbiei și posibilitatea accidentelor; nu-i rămânea decât să caute a cunoaște mai de aproape personalul de sub comanda lui – o problemă nicidecum ușoară, și pe care o rezolvă în felul lui.

Pe la amiaza acelei zile, galera trecu pe dinaintea orașului Paestum. Vântul continua să vină de la vest și umfla pânza, spre bucuria maistrului ei. Santinelele erau împărțite. Pe puntea dinainte era ridicat un altar, și presărat cu sare și orz. În fața acestui altar, tribunul rostise rugăciuni solemne către Jupiter, Neptun și toți zeii mărilor, răspândind vin pe jos și arzând tămâie. Și acum stătea, adevărată figură războinică, în cabina cea mare și observa personalul de sub comanda lui.

Cabina era în partea de mijloc a galerei și avea o lungime de 65 de urme și o lărgime de treizeci. Lumina îi venea de la trei deschizături largi, de sus.

Această încăpere era inima corăbiei; ea servea drept sufragerie și odaie de dormit, drept loc de exerciții sau de odihnă pentru oamenii de serviciu. Această întrebuințare multiplă, a aceleiași încăperi, se menținea printr-o reglementare până în cele mai mici amănunte, și printr-o disciplină de fier.

În partea dindărăt a cabinei era o platformă la care se ajungea pe câteva trepte. Aici era locul supraveghetorului

vâslașilor, înaintea lui era o masă de rezonanță, pe care, cu un ciocan de lemn bătea tactul pentru vâslași. La dreapta avea o klepsydra sau ceasornic de apă, după care se ordonau schimbările gărzilor.

Deasupra lui, pe o platformă și mai înaltă, înconjurată de o balustradă aurită, era cartierul tribunului, de unde el putea să vadă peste tot. Aceasta era mobilată cu o canapea, o masă, și o cathedra, un fotoliu căptușit cu spetează înaltă; toate erau mobile de lux, mulțumită dărnicii imperiale.

Aici sta Arrius comod în marele fotoliu și se legăna după mișcărilor corăbiei. La brâu avea o sabie; haina-i era aruncată peste tunică, descheiată. Cu privire atentă se uita la oamenii lui, care, la rândul lor, erau cu ochii la dânsul.

Atenția tribunului era îndreptată mai ales asupra vâslașilor. Erau înșiruiți ca și soldații în marș, cu destul spațiu între ei ca să se miște liber, după tact.

Vâslașii erau pe trei rânduri; cei din rândul întâi și al doilea ședeau; cei din rândul al treilea stăteau în picioare, căci aveau lopeți mai lungi. Vâslirea cerea o mare dibăcie, căci orice mișcare greșită putea să-l răstoarne la moment pe vâslaș. Munca lor era automată; a ridica, a lăsa, a împinge lopata era toată munca, ce nu li se întrerupea decât pentru mâncare sau somn, cu rândul. Viața aceasta de sclavie îi prefăcea pe oamenii aceștia în brute; deveneau apatici, nepăsători, supuși; în corpul lor cu musculatura puternică, spiritul nu mai dăinuia.

Ceas după ceas sta tribunul în jilțul lui și privea când la dreapta când la stânga, dar se gândea la orice altceva decât la mizeria sclavilor de pe băncile de vâslit. Monotonia mișcărilor lor îl plictisi curând, și acum examina din ochi pe vâslași în parte, făcându-și note cu stilul și gândindu-se că poate, la ocazie, printre pirați va găsi vâslași și mai buni.

Galera era așa zicând mormântul sclavilor, celor destinați vâslitului; ei nu mai aveau nume, ci erau desemnați cu numere, gravate pe locurile lor. Privind tribunul cu băgare de seamă, atenția-i rămăsese atrasă de numărul 60. Era în banca din urmă, la stânga, însă, din lipsă de spațiu, stătea deasupra primului loc al băncii dintâi. Tribunul nu era numai un jucător de zaruri, ci și un

cunoscător de oameni în ce privea destoinicia corporală. Întâlnise de multe ori atleți, dar dibăcia numărului 60 îi spunea ceva mai mult. Grația și ușurința mișcărilor acestui tânăr, care nu putea să aibă mai mult de douăzeci de ani, nu excludea forța cu care purta lopețile.

— Pe toți zeii! își zise tribunul, băiatul acesta face impresie. Trebuie să aflu ceva mai mult despre dânsul.

În momentul acela, vâslașul se întoarse și privi la tribun; astfel acesta putu să-i vadă fața întreagă.

— Un evreu! – exclamă el – și încă aproape un copil.

Sub privirile îndreptate spre dânsul, ochii mari ai sclavului deveniră și mai mari; sângele i se urcă în față; ezită un moment cu lopata. Dar ciocanul supraveghetorului izbi pe masa de rezonanță. Vâslașul tresări, întoarse privirea de la cel care-l observa și lăsa în jos lopata. Când se uită iar la tribun, fu și mai mirat, căci el răspundea privirii lui cu un zâmbet prietenos.

În acest timp, galera ajunsese în strâmtoarea Messinei, trecu pe dinaintea orașului cu acest nume și apoi, lăsând în urma ei norii fumurii ai Etnei, își luă direcția spre răsărit.

De câte ori Arrius se întoarse pe platformă în cabină, ochii-i căutau pe vâslaș și își zicea mereu: „Acesta e un om inteligent. Un evreu nu e un barbar. Vreau să știu ceva mai mult despre dânsul”.

CAPITOLUL III

A patra zi după plecare, „Astroea” – acesta era numele galerei – plutea în Marea Ionică. Cerul era senin și vântul atât de bun, încât parcă toți zeii voiau să favorizeze călătoria aceasta.

Deoarece Arrius credea posibil ca să ajungă flota mai înainte ca ea să se fi adăpostit în golful Cytherei, unde trebuia să o întâlnească, își trecea mai tot timpul cu așteptarea nerăbdătoare pe punte. Da cea mai deplină atenție tuturor celor ce priveau corabia, și era în genere mulțumit. Când se legăna în jilțul din cabina lui, gândul i se întorcea mereu la vâslașul cu numărul 60.

— Îl cunoști pe omul care tocmai se ridică de pe banca aceea? îl întrebă, în sfârșit, pe supraveghetor.

Se făcea tocmai un schimb de trupă.

— Numărul 60?

— Da.

Supraveghetorul cercetă cu privirea pe vâslașul care trecea.

— După cum știi, răspunse, acu' o lună corabia era încă la arhitect și echipajul mi-e tot atât de nou ca și corabia.

— E un evreu, observă Arrius gânditor.

— Nobilul Arrius are privirea ageră.

— E foarte tânăr, urmă Arrius.

— Totuși, e vâslașul nostru cel mai bun, zise celălalt; am văzut lopata îndoindu-se sub apăsarea brațului lui.

— Ce fel de caracter are?

— E supus, ascultător; altceva nu știu. O dată a venit la mine cu o rugare.

— Care?

— Să-i dau voie să vâslească cu schimbul, pe partea dreaptă și pe cea stângă.

— A spus, pentru ce?

— Zicea că a observat cum că oamenii care vâslesc mereu pe aceeași parte, cu timpul se deformează. Mai spunea că pe timp de furtună se putea să se ivească necesitatea schimbului, și dacă n-avea exercițiu, nu era capabil de serviciu.

— Cu adevărat, ideea e nouă. Altceva ce ai mai observat la el?

— E mai curat decât camarazii lui.

— În această privință e roman, zise Arrius aprobând. Nu știi nimic despre întâmplările vieții lui?

— Absolut nimic.

Tribunul se gândi un moment, apoi se întoarse în jilțul lui.

— Dacă la momentul schimbării gărzii mă voi găsi pe punte, zise după alt moment de gândire, să mi-l trimiți aici. Să vină singur.

După vreo două ore, Arrius se plimba sub aplustre al galerei. Cârmaciul sta la locul lui, cu mâna pe funiile cu care se dau semnalele mișcărilor. La umbra pânzei dormeau câțiva soldați; sus pe fuse era un observator, cu ochii la solarium. Arrius văzu pe vâslaș venind spre el.

— Supraveghetorul a spus că tu ești nobilul Arrius și că dorești să vin aici. Iată, am venit.

Arrius se uită la figura zveltă, musculoasă, din lumina soarelui. O privi cu admirație.

— Supraveghetorul mi-a spus că tu ești cel mai bun vâslaș.

— Supraveghetorul e prea bun, răspunse vâslașul.

— Servești de mult timp?

— De vreo trei ani.

— La vâsle?

— Nu știu să le fi părăsit o singură zi.

— E o muncă grea. Puțini bărbați rezistă mai mult de un an, și tu ești încă un copil.

— Nobilul Arrius uită că sufletul întărește rezistența. Cu ajutorul lui, unul mai slab poate să îndeplinească mai mult decât unul tare.

— După vorbă, ești evreu.

— Strămoșii mei, care au trăit cu mult înaintea primilor romani, au fost evrei.

— Mândria îndărătnică a națiunii tale ai moștenit-o, zise Arrius, observând cum vâslașul roșise.

— Mândria nu se manifestă niciodată așa de tare, ca atunci când e strânsă în cătușe.

— Ce motiv de mândrie ai tu?

— Sunt iudeu.

Arrius zâmbi.

— Eu, zise, n-am fost niciodată la Ierusalim; dar am auzit despre prinții lui. Am și cunoscut pe unul dintre ei. Era negustor și străbătea mările. Ar fi putut să fie rege. Tu din ce rang ești?

— Trebuie să-ți răspund de pe banca de vâslit. Eu sunt un sclav. Dar tatăl meu a fost prinț de Ierusalim și proprietar de corăbii de comerț. Era cunoscut și onorat în casa marelui August.

— Numele lui?

— Ithamar, din casa Hur.

Tribunul ridică mâna, mirat.

— Tu? ești un fiu al lui Hur?

El nu răspunse. După o pauză, întrebă iar tribunul:

— Cum ai ajuns aici?

Judah plecă fruntea.

— Am fost acuzat de încercare de asasinat asupra procuratorului Valerius Gratus.

— Tu?! exclamă Arrius și mai uimit, și făcu un pas îndărăt. Dar tu nu poți să fii asasinul acela! Roma întreagă era agitată din pricina acelei istorii. Eu am aflat-o pe corabia mea, la Lodinum.

Se uitară în tăcere unul la altul. Luă cuvântul iar Arrius:

— Eu credeam că familia Hur a fost distrusă.

Mândria tânărului făcu loc duioșiei.

— O, mamă, și mica mea Tirzah! Unde sunt ele? O tribună, nobile tribun, dacă știi ceva despre ele... spune-mi, ce știi? dacă mai trăiesc, unde și cum? Te rog să-mi spui, te rog!

— Trei ani au trecut de la ziua aceea grozavă – trei ani, tribună, și fiecare oră a zilelor acestora a fost pentru mine un chin, un abis mai rău decât moartea; singura ușurare o găseam în muncă, dar în vremea asta, nimenea cu care să pot schimba o vorbă. O! dacă aș putea cel puțin să-mi șterg amintirile. Să uit momentul când sora mea a fost smulsă de lângă mine și când mama mea mi-a aruncat ultima privire. Am simțit adierea ciumei și zguduirile corăbiei în luptă; am auzit furtuna mugind și biciuind valurile – și râdeam, pe când alții se rugau; moartea ar fi fost pentru mine o mântuire. Cu vâslitul încordat, cu desfășurarea forței musculare, căutam să alung amintirea acelei zile, care mereu mă chinuia. O, cât de puțin ar fi de ajuns ca să-mi ajuti. Spune-mi cel puțin că sunt moarte; căci fericite nu pot să fie, câtă vreme eu sunt pierdut pentru ele. Le auzeam chemându-mă noaptea, le vedeam plutind pe valurile mării. O! nimica nu e credincios ca iubirea mamei mele! Și Tirzah – respirația ei era ca parfumul crinilor. Ea era ramura cea mai tânără a palmierului – atât de fragedă, de încântătoare, de frumoasă! Ea era soarele zilelor mele; ea îmi însenina viața ca și o muzică delicioasă. Și eu cu mâna mea am împins-o în abis! Eu...

— Ți-ai mărturisit vina? întrebă Arrius cu asprime.

Întrebarea aceasta produse în Ben Hur o schimbare ce ar fi părut aproape de mirare. Vocea-i era aspră, mâinile i se strângeau, ochii-i scânteiau.

— Tu ai auzit, zise, despre Dumnezeuul părinților mei, Iehova cel fără de sfârșit. Pe adevărul și atotputernicia lui și pe iubirea ce

de la început a arătat-o lui Israel, jur: sunt nevinovat.

Tribunul era adânc mișcat.

— O, nobile roman, urmă Ben Hur, dă-mi numai puțin crezământ și trimite o rază în întunericul care, cu ziua de azi, devine și mai profund pentru mine!

Arrius se întoarse, și se plimba în sus și-n jos pe punte.

— Nu ți s-a luat interogatoriu? întrebă oprindu-se deodată.

— Nu.

Romanul se uită mirat.

— Cum? Fără interogatoriu? fără martori? Cine-a rostit sentința?

Nu trebuie să se uite că romanii n-au ținut niciodată cu atâta severitate la lege și la formalitățile ei, ca în timpul decadentei.

— M-au legat cu funii și m-au târât într-un beci al turnului. N-am văzut pe nimeni. Nimeni nu mi-a vorbit. În ziua următoare, soldați m-au dus la țărm. De atunci sunt un sclav de galeră.

— Ce ai fi putut tu să dai drept dovadă a nevinovăției tale?

— Eram încă un copil, prea tânăr ca să pot fi conspirator. Gratus îmi era străin. Dacă intenția mea ar fi fost să-l omor, nu era acolo nici locul, nici timpul potrivit. El călătorea în mijlocul unei legiuni și era ziua în amiaza mare. N-aș fi putut să fug. Făceam parte dintr-o clasă bine intenționată față de romani. Tatăl meu a fost distins pentru serviciile făcute împăratului. Aveam o mare avere de pierdut. Pentru mine, mama și sora mea era ruina totală. N-aveam niciun motiv de dușmănie, pe când pe de altă parte atâtea considerații – proprietate, familie, viață, lege, – mi-ar fi oprit mâna, chiar dacă s-ar fi simțit îndemnată la rău, cu oricâtă putere. Nu eram smintit. Moartea era de preferat rușinii, și crede-mă, este și acum.

— Cine era pe lângă tine, când a fost aruncată cărămida?

— Eram pe acoperișul casei mele părintești. Tirzah, sufletul bunătații, era lângă mine. Ne plecam amândoi peste balustradă, ca să vedem legiunea în marș. O cărămidă cedă sub mâna mea, și căzu asupra lui Gratus. Credeam că l-a ucis. Spaima mi-a fost mare.

— Mama ta, unde era?

— Jos în odaia ei.

— Ce s-a întâmplat cu ea?

Ben Hur strânse pumnii și respira greu.

— Nu știu, am văzut cum au târât-o afară – atâta știu. Au alungat orice viețuitoare din casă, chiar și vitele, și au pecetluit porțile. Era hotărât ca ea să nu se mai poată întoarce. Eu nu mă rog decât pentru ea. O, numai un cuvânt! Cel puțin, ea era nevinovată. Eu pot să iert – dar scuză, nobile tribun! – un sclav ca mine n-ar trebui să vorbească despre iertare sau răzbunare. Eu sunt legat pe viață de lopeți.

Arrius îl ascultă cu atenție. Își reamintea toate experiențele pe care le făcuse cu sclavii. Dacă acesta se prefăcea, prefăcătoria era perfectă; dacă însă era sincer, nu se mai putea îndoi de nevinovăția evreului. Dar, dacă era nevinovat, ce era această furie oarbă, de-a se nimici o familie întreagă, ca să se răzbune un accident? Gândul acesta îl cutremură.

Tribunul putea să fie inexorabil; profesiunea lui îi cerea asprime. Dar știa să fie și drept; îi ajungea să constate o nedreptate, ca după puțină să o repare. Mai pe urmă, oamenii de sub conducerea lui, de pe corabie, nu-i ziceau altfel decât: bunul tiran.

În cazul acesta, se putea ca tribunul să aibă și alte motive de a lua partea tânărului evreu. Poate că îl cunoștea pe procurator, și n-avea motive să țină la el. Poate că l-a cunoscut și pe Hur tatăl.

O hotărâre, tribunul nu putea să ia. Puterea lui era mare; pe corabia lui era stăpân absolut. Impresiile îl predispuneau favorabil pentru tânărul evreu. Dar, își zicea că n-avea nicio grabă, sau avea una: ca să ajungă cât mai curând la Cythera; nu se putea lipsi, deci, de cel mai bun vâslaș. Voia apoi, să afle mai mult, voia să dobândească cel puțin siguranța că acest tânăr era cu adevărat un prinț Ben Hur. De obicei, sclavii sunt mincinoși.

— Bine, zise tare; întoarce-te la locul tău.

Ben Hur se înclină; se mai uită o dată la fața poruncitorului, dar nu văzu nimic ce să-i dea vreo speranță. Se întoarse încet spre plecare, mai privi o dată îndărăt și zise:

— Dacă-ți vei mai aduce aminte de mine, tribune, să nu uiți că eu am venit numai ca să te rog să-mi dai vreo veste despre rudele mele, despre mama și sora mea.

Își urmă drumul. Arrius îl urmărea cu priviri de admirație.

— Pe toți zeii! Își zicea; ce om pentru arenă, dac-ar fi educat. Ce alergător! Ce brațe pentru sabie sau pentru luptă! Stai! strigă deodată.

Ben Hur se opri, pe când tribunul se apropia.

— Ce ai face tu, dacă ai fi liber?

— Nobilul Arrius își bate joc de mine... zise Judah cu buzele tremurânde.

— Pe zei, spun că nu!

— Atunci, voi răspunde bucuros. Prima mea grijă ar fi îndeplinirea datoriei. Altceva n-aș putea; n-aș putea să mă odihnesc până ce n-aș reda patriei lor pe mama mea și pe Tirzah. Fiecare zi și fiecă oră le-aș consacra fericirii lor. Le-aș servi, cu atâta credință, cum n-a mai servit încă alt sclav. Ele au pierdut mult, dar Dumnezeuul părinților mei! Eu aș câștiga mai mult pentru ele.

Romanul nu se aștepta la un astfel de răspuns, care îl scoase momentan din șirul gândurilor sale.

— Eu mă adresam ambiției tale, urmă apoi. Dacă mama și sora ta ar fi murit sau dacă nu le-ai putea găsi, ce ai face atunci?

Ben Hur păli. Privea pe mare. Se vedea că luptă cu sentimente puternice; când se putu stăpâni, se întoarse spre tribun:

— Ce profesie mi-aș alege?

— Da.

— Am să-ți răspund sincer, tribune. Tocmai în noaptea dinaintea acelei îngrozitoare zile de care ți-am vorbit, am primit permisiunea de-a fi soldat. Am tot aceea intenție; și fiindcă în toată lumea nu e decât o singură școală a războiului, vreau s-o fac pe aceea.

— Palaestra? întrebă Arrius.

— Nu; o tabără romană.

— Dar ar trebui mai întâi să te deprinzi cu armele.

Un stăpân nu trebuie niciodată să-i dea sfaturi sclavului său. Arrius observă inadvertența; în momentul următor în atitudinea și vocea lui era oarecare răceală.

— Du-te acum – îi zise – și să nu te întemeiezi pe ceea ce s-a vorbit între noi. Poate că numai glumesc. Sau, se uită gânditor la o parte, dacă îți pui speranța în așa ceva, alege între renumele unui gladiator și serviciul unui soldat. Favoarea împăratului poate să-ți

ajute în primul caz; în cel de-al doilea, nu poți spera niciodată recunoaștere. Nu ești roman. Du-te.

Curând apoi Ben Hur stătea iarăși pe banca lui.

Datoria îi este ușoară omului, când inima-i e ușoară. Vâslirea nu i se mai păru lui Judah atât de grea. Speranța îl împresura, ca o pasăre cântătoare. Vorba tribunului, că poate numai glumește, o înlătură de câte ori își aducea aminte de ea. Faptul că acest om puternic îl chemase la el și-l întrebase despre viața lui, îi dădea nădejde; desigur că de aici trebuia să rezulte ceva bun pentru el. Așezându-se pe bancă, se ruga:

— O, Dumnezeuule, eu sunt un fiu adevărat al lui Israel, pe care l-ai iubit atâta. Ajută-mă, te implor!

CAPITOLUL IV

În Golful Antemona, la răsărit de insula Cythera, se adunară o sută de galere. Aici tribunul atribui o zi pentru inspectarea corăbiilor. Apoi pluti spre Naxos, cea mai mare dintre insulele Ciclade, și care, la jumătatea drumului dintre Grecia și Asia, iese din mare ca un bloc de stâncă; în același timp, era și în stare să-i la la ochi pe piraiți, fie că se iveau în Marea Egee, sau mai în jos în Mediterana.

Când flota, în cea mai frumoasă ordine, plutea spre țărmul stâncos al insulei, se zări venind de la nord o galeră. Arrius plecă s-o întâmpine. Era o corabie de transport, care venea direct de la Bizanț; de la conducătorul ei află unele amănunte de care avea nevoie.

Piraiții își aveau proveniența de pe toate coastele depărtate ale Mării Negre. Pregătirile și le făcuseră în cel mai mare secret; s-a aflat despre dâșnii mai întâi când au apărut înaintea strâmtorii Mării Traciei și au distrus flota ce se afla acolo. De acolo și până la ieșirea din Helespont, tot ce plutea fu prada lor. Întreaga escadră număra vreo șaiszeci de galere, bine echipate; unele vase erau cu două lopeți, altele grele, cu trei lopeți. Comanda supremă o avea un grec și piloții, care aveau reputația de a cunoaște exact toate mărilor Răsăritului, erau de asemenea greci. Făcuseră prăzi nespuse de

bogate. Spaima ce răspândeau nu se mărginea la mare; orașele își închideau porțile și-și trimiteau oamenii valizi noaptea pe metereze, ca să vegheze. Comerțul era ca și paralizat.

Unde se aflau pirații acum? La întrebarea aceasta, foarte importantă pentru Arrius, primi răspuns îndată.

Inamicul jefuise nu demult Hephaestia pe Insula Lemnos, apoi se îndreptase spre grupul insulelor thessaliene și, după știrile cele mai noi, dispăruse în cele din urmă prin golfurile dintre Eubeea și Elada.

Astfel era raportul.

Spectacolul rar, de a vedea plutind o sută de galere strânse într-o escadră, atrăsese pe locuitorii insulei pe dealuri. Sosiră tocmai la timp, ca să vadă cum vasele dinainte luă deodată direcția spre nord; celelalte urmară, și într-o coloană de vâsle, făcură o întorsătură în punctul acesta. Vestea despre expedițiile de pradă ale piraților sosise și aici, și cei mai rezonabili dintre locuitori prinseră curaj nou și erau recunoscători romanilor. Ceea ce întreprindea) Roma cu mână tare, ducea și la bun sfârșit întotdeauna. Ca recompensă pentru dările pe care le pretindea, le oferea ocrotire și siguranță.

Tribunul era mai mult decât mulțumit că aflase mișcările inamicului, și-și ferecea norocul. Nu numai că primise vești reperi și sigure, dar îl știa acum pe inamic în ape în care nimicirea lui era sigură. Cunoștea bine stricăciunile pe care era în stare să le facă și o singură galere pe întinsul mărilor mediteraneene, precum și greutatea de a urmări și pune mâna pe acele galere. Dar tocmai printr-aceasta, meritul lui devenea și mai mare, dacă reușea să pună capăt bântuirii piraților.

Dacă cititorul va lua o hartă a Greciei și a Mării Egee, va vedea că Insula Eubeea stă ca un val de apărare spre Asia, în fața clasicului țărm, și că un canal, de vreo 120 de mile în lungime și abia de opt mile în lățime, trece printre insulă și țărm. Intrarea de la nord a servit odinioară flotei lui Xerxe și oferea acum intrare îndrăzneților pirați din Euxin. Orașele din golfurile Pelasg și Melic erau bogate și ademeneau spre pradă. După chibzuire bună, Arrius ajunsese la concluzia că pirații se adăpostiseră undeva sub Termopile. Folosindu-se de ocazia favorabilă, hotărî să-i

înconjoare de la nord și de la sud, și asta fără a pierde nicio oră. Pluti deci, fără întrerupere sau schimbare a direcției, până ce, cu puțin înainte de-a se lăsa noaptea, se iviră la orizont contururile Muntelui Ocha și pilotul anunță coasta eubee.

La un semn dat, flota se opri. Când se reluă cursul, un detașament de cincizeci de galere, sub conducerea lui Arrius, porniră pe canal în sus, pe când alta, de aceeași forță, primi ordinul să se îndrepte spre partea externă, cea dinspre mare, a insulei, ca prin mers cât se putea mai repede să ajungă la intrarea de sus și de acolo să plutească pe canal în jos.

Firește că niciunul din detașamente nu se putea măsura numericeste cu piraii; dar acest neajuns se putea compensa cu alte avantaje, cu disciplina severă, care poate să țină piept unei hoarde, oricât de vitează. Apoi, cumintele tribun socotea că, și dacă un detașament putea să fie biruit, celălalt va ști să-l surprindă pe inamic, nevăzător, în încrederea triumfului și să-l răpună.

În acest timp Ben Hur stătea pe banca de vâslit, și era schimbat tot la șase ore. Liniștea din Golful Antemona îl întremase, așa că vâslitul nu-i părea greu și supraveghetorul de pe platformă n-avea nicio obiecție de făcut. Dar, câtă vreme, în călătoria lui, omul știe unde se găsește și spre ce țință merge, el e cuprins de o liniște sufletească, deși nu-i dă atenție în genere. Conștiința de-a se fi rătăcit e penibilă; și mai chinuitor e sentimentul celui care e dus orbește prin locuri necunoscute. Acest sentiment, la Ben Hur era întrucâtva redus prin obișnuință. Pe când ceas de ceas, adesea zile și nopți întregi, vâslea și vedea cum galera aluneca repede pe vreuna din liniile de plutire a corăbiilor, îi venea mereu o dorință să știe unde se afla și care era scopul călătoriei acesteia. Dar acum dorința aceasta îi era și mai vie, de când acea convorbire cu tribunul deșteptase speranțe noi în inima lui. Cu cât mai strâmt este spațiul ce îl împresoară pe om, cu atât mai puternică e dorința; așa era și el. Părea a prinde cu urechea tot zgomotul de pe corabie și aștepta mereu un glas care să-i anunțe o schimbare în starea lui; apoi se uita iar la gratiile de deasupra lui, și aștepta lumina care-i venea cu atâta zgârcenie; simțea un imbold tot mai puternic să-l întrebe pe supraveghetorul de pe platformă, ceea ce pe acesta însă l-ar fi mirat din cale afară.

În timpul lung al serviciului, lopătarul învățase că cunoască direcția în care se schimba mersul, după razele oricât de slabe ce cădeau pe podeaua cabinei. Firește, acest lucru era posibil în zilele neînnoate, așa cum o soartă favorabilă le trimitea tribunului. Acea experiență nu-l înșelase, când plecaseră de la Cythera. În așteptarea de a se îndrepta spre vechea Iudee, era atent și la cea mai mică abatere a cursului. Cu mare mâhnire a observat schimbarea bruscă spre nord, care s-a produs, cum am arătat, în apropiere de Naxos. Cauza însă nu putea s-o ghicească nicidecum; căci nu trebuie să uităm, că nici el nici camarazii lui n-aveau vreo cunoștință despre situația corăbiei, nici n-avea vreun interes oarecare la călătoria aceasta. Locul lui era la vâsle și acolo era ținut fără milă, fie că ancora corabia, fie că plutea. Numai o singură dată în trei ani ai serviciului său de lopătar i se îngăduise să se urce pe punte. Știm în ce împrejurare. El nu bănuia că în urma corăbiei, la a cărei înaintare ajuta și el, venea, în cea mai frumoasă ordine, o escadră întregă; tot atât de puțin cunoștea scopul pe care-l urmărea.

Când ultimele raze ale soarelui ce apunea dispărură din cabină, galera își continua drumul spre nord. Noaptea se lăsă, dar Ben Hur nu putu să observe nicio schimbare. Miros de tămâie pătrundea de sus.

— Tribunul e la altar, își zise el; ne așteaptă poate vreo luptă?

Deveni atent.

El participase la mai multe lupte, fără să fi văzut vreuna cu adevărat. De unde ședea, putea să audă bătălia bubuind deasupra sau în jurul lui; dar cunoștea acum melodia luptelor. A învățat cu acest chip și pregătirile pentru luptă, din care și la romani ca și la greci făceau parte și nelipsitele jertfe aduse zeilor. Toate aceste obiceiuri erau pentru dânsul ca o prevestire.

Nu trebuie să uităm că o bătălie avea pentru el și tovarășii săi vâslași un interes mai mare decât pentru marinari și soldați, nu pentru primejdia de înfruntat, ci fiindcă o înfrângere putea să aducă sclavilor, care scăpau cu viață, o schimbare a situației lor, poate libertatea, sau cel puțin schimbarea stăpânului, ceea ce putea să aducă, și numai ea, o îmbunătățire în soarta lor.

La timpul hotărât, se aprinseră felinarele și se atârnară la

trepte. Tribunalul veni de pe punte. La porunca lui, soldații își îmbrăcară armura. La un alt ordin al lui, se examinară mașinile, lăncile, săgețile, care se aduseră în mănunchiuri mari de jos. Alături se așezară ulcioare cu uleiuri ușor de aprins și coșuri cu bumbac tors în fitiluri. Și când, în sfârșit, Ben Hur văzu că tribunalul se urcă pe platformă și își puse și el coiful și scutul, nu se mai putea îndoi de însemnătatea pregătirilor.

În fiecare bancă de vâslit era un lanț cu cătușe grele. Supraveghetorul, trecând de la număr la număr, le puse cătușele. Acum aceștia nu mai aveau decât puțința de a se supune ordinelor, iar în caz nenorocos, n-aveau nicio posibilitate de-a muri.

În cabină era tăcere adâncă; fiecare dintre vâslași simțea ocară ce i se impunea. Dar Ben Hur – mai amar decât toți. Cu orice preț ar fi depărtat-o de la el.

Auzind clinchetul cătușelor, își făcea iluzia că poate tribunalul va veni și va face o excepție cu dânsul, după simpatia ce-i arătase.

Ben Hur aștepta cu nerăbdare. Căuta mereu cu privirile spre tribun, care acum se culcase să se odihnească.

Supraveghetorul venea. Era acum la numărul 1. Chinchetul lanțurilor era sinistru. În sfârșit: numărul 60! Cu liniștea disperării, Ben Hur ținea lopata în echilibru și întinse piciorul ca să fie pus în cătușe. În acest moment tribunalul făcu o mișcare, se ridică și-l chemă pe supraveghetor.

Israelitul fu cuprins de o violentă agitare. Omul puternic întoarse privirea de la supraveghetor spre dânsul. El nu auzea ce se vorbea, dar îi fu de ajuns că lanțul de la piciorul lui rămăsese nefolosit și supraveghetorul se reîntoarse la locul lui de la masa de rezonanță ca să bată tactul. Niciodată loviturile ciocanului nu-i sunaseră atât de plăcut. Își propti pieptul de capătul lopeții îngreunate cu plumb și o împinse cu toată puterea înainte, până ce începu să se înconvoaie, de parcă sta să se frângă.

Supraveghetorul se apropie de tribun și arată zâmbind spre numărul 60.

— Ce forță! zise.

— Și ce duh, răspunse tribunalul. Pe zei! îi stă bine fără cătușe. Să nu i le mai pui.

Zicând așa, se întinse iar pe patu-i de odihnă.

Corabia plutea, ceas după ceas, împinsă numai de lopeți; căci vântul era așa de slab, încât abia încrețea suprafața apei. Oamenii care n-aveau treabă dormeau – Arrius în patul lui, soldații pe jos.

Ben Hur fu schimbat o dată, de două ori; dar nu putea să doarmă. Trei ani ținuse noaptea, și, în sfârșit, o rază de lumină în întuneric! Ca un naufragiat în largul mării – și acum iată, pământ! Ca mort atâta timp, și acum mișcarea revenirii la viață! în ore ca acestea, somnul nu prinde. Speranța nu se preocupă decât de viitor; prezentul și trecutul îi stau numai într-ajutor. Pornind de la favorul ce-i arătase tribunul, privea în depărtarea nehotărâtă. Ben Hur își vedea capătul suferințelor, vedea recâștigată patria și bogățiile casei sale părintești, pe mama și sora lui în brațele sale; aceste gânduri îl preocupau și, pentru moment, îl fereceau, ca niciodată. Că mergea, ca pe aripi, spre o luptă grozavă, la aceasta n-avea timp să se gândească acum. Ceea ce speranța îi oferea, nu era amestecată cu îndoieli; pentru el se înfățișa ca o realitate. Bucuria lui era curată, deplină, și în inimă-i nu rămânea loc pentru sentimentul răzbunării. Messala, Gratus, Roma, și toate amintirile amare și dureroase, legate de acele nume, i se păreau ca o boală trecătoare, trecută chiar; ca o exalare de ciumă a pământului, peste care el, sănătos și tare, ascultând cântarea stelelor, plutea în depărtarea de sus.

Pe mare domnea amurgul premergător întunericului mai adânc, și pe Astroea totul era în regulă. Atunci coborî un om de pe punte, merse grăbit până la platforma pe care dormea tribunul și-l deșteptă. Arrius se ridică, își puse coiful, luă sabia și scutul și veni la comandantul soldaților.

— Pirații sunt în apropiere imediată. Sus! Fiți gata! – zise și se duse, liniștit și sigur de sine la trupă.

CAPITOLUL V

Cu toții se deșteptară, corabia întreagă prinse viață. Ofițerii se înfățișară la postul lor. Soldații prinseră armele și fură conduși pe punte; semănau întru toate cu legionarii. Se aduseră sus mănunchiuri de săgeți și brațe de sulite. Lângă scara de la mijloc se

pregătiră bidoane cu ulei și ghemuri de dat foc. Se aprinseră și mai multe felinare și se umplură cu apă găleți. Lopătarii cu schimbul se adunară sub pază înaintea supraveghetorului. Providența a voit ca unul din ei să fie și Ben Hur. Auzea deasupra lui zgomotul surd al ultimelor pregătiri ale marinarilor care legau pânza, întindeau năvoadele, îndreptau mașinile și atârnavă peste laturile corăbiei pieile de bou, spre apărare. Și acum se făcu iar tăcere pe galeră, o tăcere din care respira o așteptare temătoare: totul era gata de luptă.

La un semn dat de pe punte, și care-i fu comunicat supraveghetorului de un subofițer postat la trepte, deodată vâslașii se opriră.

Ce putea să însemne aceasta?

Dintre cei o sută douăzeci luntrași încătușați de bănci, nu era niciunul care să nu-și fi pus această întrebare. Pentru ei nu era nimic ce să le fi putut da vreun imbold. Patriotism, ambiție, simț al datoriei, nu le inspira nicio însuflețire. Ei simțeau numai fiorul ce-l cuprinde pe cineva care se vede aruncat orbește într-o primejdie. Probabil că și cel mai nesimțitor dintre ei se gândea la ceea ce se putea întâmpla acum, dar nu se aștepta la nicio schimbare; căci o biruință n-ar fi făcut decât să-i strângă și mai mult lanțurile, pe când soarta corăbiei era și a lui; dacă se scufunda sau ardea, aceeași soartă îl aștepta și pe el.

Ca să întrebe ceva despre situația de afară, nu le era permis. Și cine era oare inamicul? Dacă erau cumva prieteni, frați, compatrioți? Cititorul va vedea din cele următoare, care era necesitatea ce-i silea pe romani ca să-i țină încătușați, pentru asemenea cazuri, pe acei nenorociți.

Ei înșiși nu aveau mult timp de gândit. Un zgomot, asemănător cu plescăitul lopeților galerei, veni, din partea dindărăt a corăbiei, la urechile lui Ben Hur. Astroea se clătina, ca bătută de valuri puternice. El se gândi la o flotă, care își făcea mișcările în apropiere, poate se pregătea de atac. La acest gând, sângele i se punea în mișcare și gândurile îl năvăleau.

Un alt ordin veni de pe punte. Lopețile se lăsară și galera porni în mers încet. Nu se auzea niciun zgomot, totuși, în neștire, cei din cabină se așteptau la o ciocnire. Și corabia părea a împărtăși această simțire, parcă-și ținea respirația și se pregătea, ca un tigrul,

spre salt.

Într-o astfel de situație, măsurătoarea timpului nu e ușoară; deci nici Ben Hur nu putea să-și dea seama despre drumul pe care-l făcuse. În sfârșit, sună de pe punte un semnal de trâmbiță, lung, strident. Supraveghetorul lovi în masa de rezonanță, vâslașii întinseră corpul înainte, cufundară lopețile mai adânc ca de obicei și le traseră îndărăt în același timp cu putere. Alte trâmbițe sunară, toate din partea dinapoi, niciuna dinainte. Din partea dinainte se auzea numai zgomot de voci, tot mai tare din moment în moment. Urmă o ciocnire violentă; vâslașii de pe platforma supraveghetorului se clătinară, unii căzură la pământ; corabia se dădu înapoi un moment, apoi se avântă cu și mai multă putere înainte. Răsunau strigăte de groază, mai tari decât sunetul trâmbițelor și decât bubuitul ciocnirii. Apoi Ben Hur auzi sub carenă un pârâit și văzu că se scufundă ceva în apă. Oamenii se uitau speriați unii la alții. Dar de pe punte răsună un strigăt de triumf... corabia romană triumfase! Dar care erau aceia pe care valurile îi înghițise? Ce limbă vorbeau? Din ce țară erau?

Nicio pauză, nicio oprire! Astroea vâjâia înainte. Câțiva oameni coborâră pe trepte, muiară șomoiogurile de bumbac în tinichelele cu ulei și le aruncară camarazilor care stăteau la capătul de sus al scărilor. Focul avea să sporească groaza bătăliei.

Acum galera se plecă de jos pe o parte, încât lopătarii de sus nu se țineau decât cu greutate la locurile lor. Iarăși răsună strigătul de triumf al romanilor și strigătele de disperare ale adversarilor. O corabie inamică fusese ridicată cu cangea de abordare, apoi lăsată jos și înecată.

La dreapta și la stânga, strigătele se înteteau; înainte și îndărăt larma trecea într-un tumult indescriptibil. Din când în când răsună câte un trosnet, după care urmau strigăte de groază. Iar se spărsese în fund vreo corabie și echipajul i se scufundase în valuri.

Dar succesul nu era, întreg, numai de o parte. Din când în când câte un roman, în deplină armură, era dus sângerând, uneori muribund, între punțile de jos.

Uneori pătrundeau și nori de fum, amestecat cu aburi și cu miros de came omenească arsă, până la cabină. Atunci Ben Hur respira greu și-și zicea că treceau prin fumul gros al unei corăbii ce

ardea.

Astroea fusese tot timpul în mișcare. Deodată se opri. Lopețile săriră din mâinile vâslașilor, ei însăși căzură de pe bănci. Pe punte se porni o hărmălaie sălbatică, iar la margini pârâit de corăbii ce se ciocnesc. pentru prima oară, tactul ciocanului se pierdu în larma de peste tot. Mulți din echipaj se aruncau plini de spaimă la pământ, sau căutau cu ochii îngroziți o ascunzătoare sigură. În mijlocul acestui tumult, se prăbuși un corp omenesc prin ferăstruie, sau a fost aruncat și a căzut la picioarele lui Ben Hur. El se uită la cadavrul gol pe jumătate, cu părul capului bogat acoperindu-i fața, și cu scutul de piele de bivol pe braț; era un copil al popoarelor blonde, barbare, de la nord. Cum venea el aici? O mână de fier l-a smuls de pe puntea corăbiei inamice? – nu; inamicii erau pe puntea Astroei! Romanii luptau așadar pe propria lor corabie împotriva inamicilor ce îi năpădiseră? Tânărul israelit fu cuprins de spaimă. Arrius era în primejdie, poate că acum se lupta pentru viața-i proprie! Dacă ar fi ucis?... Dumnezeu lui Avraam să ferească! Speranțele și visurile deșteptate atât de târziu – să rămână oare numai speranțe și visuri? Mamă, soră, casă părintească, patrie, pământul făgăduinței, să nu le mai revadă oare niciodată? Deasupra lui tumultul urmă; privi împrejur. În cabină toate erau în dezordine – lopătarii erau ca paralizați pe băncile lor, ceilalți oameni din echipaj alergau încoace și încolo, ca orbiți; numai supraveghetorul își păstra liniștea și sângele rece; bătea mereu tactul, fără folos, pe masa de rezonanță, și aștepta ordinea tribunului; era în amurgul roșietic o pildă vie a disciplinei inexorabile care subjugase lumea.

Acest exemplu nu lipsi a-și face efectul și asupra lui Ben Hur. Se stăpâni și începu să se gândească. Onoarea și datoria îl ținutau pe roman pe platformă; dar ce-avea a face dânsul cu astfel de motive? De banca de vâslit fugea oricine putea; dacă, dimpotrivă, ar fi murit ca sclav, cui ce folos să-i aducă o astfel de jertfă? Pentru el viața era o datorie, dacă nu o onoare. Viața lui aparținea alor săi. Acum îi apăreau înaintea ochilor mai clar ca niciodată. Vedea cum întindeau brațele spre dânsul, auzea chemările lor de ajutor. Trebuia să meargă la ele. Făcu câțiva pași, dar iar se opri. Ah! era o sentință romană care le ținea încătușate!

Câtă vreme această sentință subzista, orice fugă era zadarnică. În lumea întreagă, nu era, nici pe uscat nici pe mare, un loc unde el să fie apărat de pretențiile imperiale asupra persoanei sale. El voia libertate după formele legii; nu putea deci să caute o locuință statornică decât în Iudeea, ca să se dedice cu totul îndatoririlor sale filiale; ca să trăiască într-o altă țară nu-i era cu puțință. Doamne Dumnezeule! Cum sperase el într-o astfel de liberare și o așteptase, și se rugase pentru ea! Și cât de mult întârziase! Dar în sfârșit o văzuse, ca din depărtare, în promisiunea tribunului. Ce altceva putea să fi înțeles puternicul om cu aluziile lui? Și acum binefăcătorul, atât de târziu sosit, să fie ucis? Morții nu se mai întorc, ca să împlinească promisiunile celor vii. Nu, Arrius nu trebuia să moară. Și oricum, era mai bine să se cufunde cu el, decât să continue a fi un sclav pe galără.

Ben Hur se mai uită o dată în jurul lui. Pe acoperișul cabinei lupta urma furioasă. Corăbii inamice veneau mereu scrâșnind și bubuind de pereții Astroeii. Pe băncile de vâslit sclavii smunceau lanțurile și urlau, căci trebuiau să cunoască zădărnicia eforturilor lor. Soldații de pază alergaseră pe punte, disciplina cedase, groaza domnea. Nu însă; supraveghetorul stătea nemișcat, liniștit ca întotdeauna, la locul lui, cu ciocanul de tact ca singură armă în mână. Lovea cu ciocanul de tact degeaba, când larma se mai potolea. Ben Hur mai aruncă o privire spre dânsul, apoi alergă, nu ca să fugă, ci ca să-l caute pe tribun.

De la scară până la ferăstruia dindărăt era o distanță scurtă. Cu o săritură ajunsese, și se ridică destul ca să poată arunca o privire fugitivă asupra cerului înroșit, asupra corăbiilor inamice care dau ghes Astroeii, asupra epavelor ce pluteau încoace, asupra luptei ce bântuia pe puntea dinapoi, cu mulți asaltatori și puțini apărători, când, deodată, pierdu terenul de sub picioare și căzu pe spate la pământ. Podeaua părea a se ridica și a se încovoia, parcă ar fi vrut să plesnească. Un moment mai târziu, toată partea dindărăt a cherestei era străpunsă și apa pătrundea țâșnind și spumegând. În jurul lui Ben Hur nu mai era decât întuneric și vâjâit de ape.

Nu s-ar putea spune că tânărul israelit nu-și căuta scăparea. Pe lângă puterea lui corporală obișnuită, mai avea și acea rezervă de forțe pe care natura pare a le fi hotărât pentru astfel de primejdii

extraordinaire; dar întunericul, vâjâitul apei, îi luaseră cunoștința de sine. Chiar și reținerea respirației îi venea inconștient.

Valurile ce năvăleau îl aruncară îndărăt în încăperea cabinei. S-ar fi înecat aici, dacă un val, zvâcnind în afară, nu l-ar fi apucat. Așa, fu aruncat, dimpreună cu epave de corăbii, la suprafață. Timpul cât stătu sub apă i se păruse ani. În sfârșit, respiră adânc, scutură apa din păr și din ochi, se cățăra mai sus pe scândura de care se ținea și privi în jurul lui.

Moartea îi fusese destul de aproape sub apă; îl pândea și acum după cum vedea, deasupra apei, și anume în diferite forme.

Peste mare se întindea fumul ca o ceață pe jumătate străvezie; prin el licărea ici-colo câte o lumină roșie ca sângele. Ben Hur recunoscuse îndată că luminile acestea proveneau de la corăbiile ce ardeau. Bătălia continua, dar el nu știa cine era învingătorul. Din când în când, ajungeau în raza vederii sale corăbii care întunecau flăcările, ca umbre. În depărtare mare, auzea pârâitul corăbiilor ce se ciocneau. Primejdia însă era aproape. Când s-a scufundat Astroea, avea pe bord, cum am spus echipajul propriu și pe al altor două galere care îl atacase; cu toții fuseseră târați de valuri în adânc. Acum reveneau mulți la suprafață și continuau să lupte între dânșii, agățându-se de o bârnă, o scândură sau alt obiect plutitor. Luptând în încăierare de moarte, uneori cu lancea și sabia, țineau în agitare apa, care ici era de un negru profund, dincolo roșită de reflexul focului. Luptele acestea, în sine, nu-l interesau; cu toții îi erau dușmani. Fiecare dintre ei puteau să-l omoare, pentru scândura pe care plutea. Se grăbi să se depărteze.

Atunci auzi zgomot repede de lopeți și văzu o galeră care venea în direcția lui. Prora înaltă părea de două ori atâta, și lumina roșie care juca pe ornamentele-i sculptate și aurite îi da forma unui șarpe. La carenă, apa țâșnea sus.

Acum el începu să împingă înainte, din toată puterea, bârna grea și greu de cârmuit. Fiecare minut era prețios, o jumătate de secundă putea să-l scape sau să-l piardă. Pe când își încorda toate puterile, văzu scânteind, aproape de dansul, un coif ce ieșea din apă, urmat de două mâini cu degetele crispate, mâini mari și puternice, care se putea cunoaște că, pe ce au pus mâna odată nu-i dădeau drumul cu una cu două. Ben Hur se dădu la o parte, speriat.

Coiful se ridică mai sus, și acum se putea vedea și capul, în jumla căruia două brațe izbeau cu violență în apă; acum capul se întoarse, de i se putea vedea fața. Gura-i era deschisă mare; ochii, ieșiți din orbite, priveau fix și fără strălucire; fața-i avea paliditatea unui om ce se îneacă, era îngrozitor de văzut. Totuși Ben Hur scoase un strigăt de bucurie, și când capul începea iar să se scufunde, prinse lanțul ce ținea coiful și-l ridică pe omul gata să se înece. Era Arrius, tribunul.

Câtva timp apa spumegă și vâjâi în jurul lui Ben Hur cu atâta putere, încât el trebui să-și încordeze toată forța ca să se țină pe scândură și să țină și capul romanului peste apă. Galera trecu pe alături de dânșii, printre oameni ce înotau, capete cu coifuri sau fără; urma corăbiei era înroșită ca de foc. Un pâraie puternic, după care urmară strigăte mari, îl făcură pe salvator să privească iar în sus. O bucurie sălbatică îi cuprinse: Astroea era răzbunată!

În timpul acesta lupta continuă cu furie. Rezistența trecu în curând în fugă. Dar care era biruitorul? Ben Hur știa bine, că atât libertatea lui, cât și viața tribunului, atârnav de rezultatul bătăliei, împinse scândura sub roman, până ce-l văzu zăcând de-asupra ei și se îngrijea acum numai să-l mențină acolo.

Dimineța mijeia cu încetul. Plin de speranță de o parte, de temere de alta, aștepta ziua următoare.

Ce va aduce? Biruința romanilor sau a piraților? În cazul din urmă, protejatul lui era pierdut.

În sfârșit, se făcu ziuă; nu se simțea nicio adiere. La stânga zări uscat, dar într-o astfel de depărtare, încât nu putea să cuteze încercarea de-a ajunge acolo. Ici-colo pluteau naufragiați ca și dânșul. În multe locuri apa era înnegrită de sfărâmaturi arse și care pe alocuri fumegau încă. La o depărtare oarecare, era o galeră, cu pânzele atârând zdrențuite și cu lopețile oprite în loc. Și mai în sus, putea să vadă mai multe puncte mișcătoare, despre care credea că sunt corăbii ce se refugiau sau urmăreau, dacă cumva nu erau păsări de mare.

Astfel trecu un ceas. Îngrijorarea-i creștea. Dacă nu se ivea vreun ajutor, Arrius trebuia să moară. Uneori părea chiar mort, nemișcat cum zăcea. Îi scoase coiful, apoi, cu multă greutate, și platoșa. Bătăile inimii îi erau neregulate. Dar că inima-i bătea încă,

aceasta îi dădea o nouă speranță, și răbdă mai departe. Nu putea face altceva decât să aștepte și, după felul neamului său, să se roage lui Dumnezeu.

CAPITOLUL VI

Reculegerea din primejdia înecului e împreunată cu mai multe dureri decât înecul însuși. Prin încercarea asta trebui să treacă și Arrius. În cele din urmă însă, spre marea bucurie a lui Ben Hur, își redobândi graiul.

Numai cu încetul, după întrebări fără șir, unde se găsea, cum și de cine fusese salvat, ajunse să vorbească despre bătălie, îndoiala, că de care parte rămăsese victoria, îl preocupa și pe el. După câțva timp de odihnă, întrucât de odihnă putea să fie vorba pe scândura plutitoare, începu să vorbească mai limpede.

— Salvarea noastră, cum văd, zise, atârână de rezultatul bătăliei. Văd și ce ai făcut tu pentru mine. Ca să spun curat, mi-ai salvat viața, și anume cu primejduirea vieții tale proprii. Aceasta trebuie s-o recunosc. pentru aceasta, orice s-ar întâmpla, ai dreptul la mulțumirea mea. Mai mult: dacă norocul mă va favoriza să scap cu bine din primejdia aceasta, am să te răsplătesc, așa cum știe un roman, când are putere și prilejul să-și arate recunoștința. Mai întâi însă, trebuie de văzut dacă mi-ai făcut un bine cu toate bunele intenții; sau – adăugă șovăind – din moment ce de buna ta intenție sunt încredințat, aș vrea să-ți cer o promisiune, adică, aceasta că, într-un anumit caz îmi vei face cea mai mare dintre binefacerile pe care un bărbat poate să o facă altuia; această promisiune să mi-o faci acum.

— Dacă nu este ceva nepermis, o voi face, răspunse Ben Hur.

Arrius tăcu iar. Apoi întrebă: Ești cu adevărat un fiu al lui Hur, evreul?

— Este așa, cum am spus.

— Eu l-am cunoscut pe tatăl tău...

Judah se dădu mai aproape de tribun, căci vocea acestuia era slăbită, și ascultă cu încordare. Spera să afle în sfârșit vești din

patrie.

— L-am cunoscut și mi-a fost drag, urmă Arrius.

Se produse iar o pauză, în timpul căreia gândurile celui ce vorbea păreau a se îndrepta spre un alt obiect.

— E cu neputință – începu el iar – ca tu, fiul lui, să nu fi auzit despre Caton și Brutus. Ei au fost oameni mari, niciodată însă mai mari ca în ceasul morții. Murind, au lăsat legea că un roman nu trebuie să supraviețuiască norocului său. Mă ascuți?

— Aud.

— E obicei la nobilii romani, să poarte inel. Iată unul în mâna mea. Ia-l.

Întinse mâna spre Judah; acesta luă inelul.

— Pune-l acum în degetul tău.

Ben Hur făcu așa.

— Giuvaierul își are rostul lui, zise apoi Arrius. Eu am avere, am bani. Trec drept un om bogat – chiar și în Roma. Familie n-am. Arată inelul libertului care supraveghează în lipsa mea. O să-l găsești într-o vilă lângă Misenum; spune-i cum ai ajuns în posesia inelului și cere-i orice vrei; nu te va refuza. Dacă voi scăpa cu viață, vreau să fac și mai mult pentru tine. Vreau să-ți dau libertatea, să te redau patriei tale și alor tăi; sau vei putea să-ți alegi cariera care-ți va conveni mai bine. Mă auzi?

— Nu pot decât să aud.

— Fă-mi deci făgăduiala solemnă: Pe zei...

— Nu, bunule tribun; eu sunt evreu.

— Așadar pe Dumnezeul tău, sau în forma cea mai sacră credincioșilor ca tine, promite-mi cu jurământ că vei face ce-ți voi spune acum și în felul în care ți-o voi cere. Aștept; dă-mi promisiunea!

— Nobile Arrius, stăruința ta serioasă mă face să mă aștept la un lucru de grea însemnătate. Spune-mi mai întâi ce-mi ceri.

— Îmi vei da apoi promisiunea?

— Asta ar însemna să mă leg de mai-nainte, și... Slavă Dumnezeului părinților mei! Colo vine o corabie.

— Din ce direcție?

— De la nord.

— Poți să-i recunoști naționalitatea după semnele exterioare?

— Nu. Serviciul meu a fost până acum pe băncile de vâslit.

— Are steag?

— Nu văd niciunul.

Arrius tăcu câțva timp, ca și adâncit în gânduri.

— Ține corabia mereu direcția aceasta? Întrebă în sfârșit.

— Da.

— Uită-te acum ce steag are.

— N-are niciun steag.

— Nici alte semne de recunoaștere?

— Văd pânda și trei bănci de vâslit; corabia înaintează foarte repede. Atâta e tot ce pot să spun.

— O corabie romană învingătoare ar fi arborat multe steaguri. Se vede că e o corabie inamică. Ascultă acum, urmă Arrius cu seriozitatea de mai înainte; ascultă, până ce mai pot să vorbesc. Dacă galera e a piraților, viața ta e asigurată; libertatea probabil că n-au să ți-o dea; vor voi să te lege iar la vâsle, dar n-au să te omoare. Eu însă...

Tribunul se opri un moment, apoi urmă hotărât:

— Eu, cu adevărat, sunt prea bătrân ca să supraviețuiesc unei rușini. Spune celor din Roma să povestească, că Quintus Arrius, așa cum se cade unui tribun roman, s-a scufundat cu corabia lui în mijlocul inamicilor. Aceasta e, ce trebuie să faci: Dacă galera e dușmană, împinge-mă de pe scândură și lasă-mă să mă înec. Auzi? Jură-mi că vei face așa!

— Nu voi jura, – zise Ben Hur hotărât –, și nici nu voi face o astfel de faptă. Legea, care pentru mine e strict obligatorie, tribune, mă va face răspunzător pentru viața ta. Ia-ți îndărăt inelul – și-l scoase din deget – și retrage și toate promisiunile tale de favoare deosebită pentru cazul când am scăpa din această primejdie. Sentința care m-a legat pe viață de banca vâslașilor m-a făcut sclav, și totuși nu sunt sclav și nici un libert. Sunt un fiu ai lui Israel, și cel puțin în acest moment, stăpân pe mine însumi. Ia-ți îndărăt inelul.

Arrius nu se mișcă.

— Nu vrei? urmă Judah. Nu din mânie, nici din dispreț, numai ca să liberez de o îndatorire urgentă, voi arunca darul tău în mare. Privește tribune!

Amnăcă inelul. Arrius auzi plescăitul apei unde căzu, deși nu se uită într-acolo.

— Ai făcut o nebunie, zise apoi; o nebunie în situația în care te afli. Eu nu atârnam de tine, dacă vreau să-mi găsesc moartea. Viața e un fir pe care pot să-l iau și fără ajutorul tău; și dacă voi face așa, ce vei deveni tu? Cine e hotărât să moară, preferă moartea din mâna altuia, pentru motivul că sufletul, pe care ni-l atribuie Platon, se răzvrățește contra ideii sinuciderii; atâta tot. Dacă corabia e dușmană, eu vreau să pier din lume. Hotărârea mea e fermă. Eu sunt roman. Izbândă și onoare sunt una și una. Totuși bucuros aș fi vrut să-ți fiu de folos; tu n-ai voit. Inelul era singura mărturie a voinței mele; alta n-aveam, în situația aceasta. Amândoi noi suntem pierduți. Eu mor cu părere de rău că victoria și gloria mi-au fost smulse; tu vei trăi, ca să mori ceva mai târziu și să regreti că din cauza acestei nebunii a trebuit să-ți lași neîndeplinite datoriile filiale. Te compătimesc.

Ben Hur văzu urmările procedurii sale mai lămurit decât înainte; totuși, nu șovăi.

— În timpul celor trei ani ai sclaviei mele, tu tribune ai fost cel dintâi care ai avut pentru mine o privire prietenească. Nu, nu! a mai fost unul!

Vocea îi slăbi, ochii i se umeziră și lămurit ca și când ar fi stat înaintea lui, văzu fața tânărului care îi dăduse de băut la vechea fântână din Nazaret.

— Ce puțin, — urmă el, ai fost cel dintâi care m-a întrebat despre originea mea —, și dacă ți-am întins mâna să te scap de la ultima scufundare și m-am gândit în ce fel puteai să-mi vii întru-ajutor în mizeria viații mele, n-am făcut asta numai din egoism; te rog să mă crezi. Afară de aceasta, după cum Dumnezeu mă lămurește acum, eu scopurile ce mi-am propus, nu pot să le ating decât cu mijloace drepte. Conștiința îmi dictează, ca mai bine să mor cu tine, decât să fiu omorâtorul tău. Hotărârea mea e tot atât de fermă ca și a ta; și dacă mi-ai oferi Roma cu toate bogățiile ei, și dacă ar sta în puterea ta să realizezi această ofertă, eu tot nu te-aș omorî. Caton și Brutus ai tăi au fost copii în comparație cu acei evrei, ale căror legi un iudeu trebuie să le respecte.

— Dar dacă te rog. Ai vrea tu...

— Un ordin al tău ar trage mai greu în cumpănă pentru mine; totuși nu l-aș asculta. Am spus ultimul meu cuvânt.

Amândoi tăcură, așteptând.

Ben Hur se uită mereu la corabia ce se apropia. Arrius stătea nepăsător, cu ochii închiși.

— Poți fi tu sigur că e o corabie inamică? întrebă Ben Hur.

— Așa cred, fu răspunsul.

— Se oprește și lasă o luntre pe apă.

— Vezi ce steag are?

— Nu este oare alt semn de recunoaștere, dacă e o corabie romană?

— Dacă e romană, are un coif pe vârful catargului.

— Atunci prinde curaj, căci văd coiful.

Arrius nu era încă convins...

— Echipajul bărcii culege naufragiați. Pirații nu sunt așa de omenoși.

— Poate au nevoie de vâslași, răspunse Arrius, aducându-și aminte de timpurile când salva și el naufragiați în același scop.

Ben Hur urmărea cu atenție toate mișcările corăbiei străine.

— Merge mai departe, zise.

— Încotro?

— La dreapta noastră, colo, e o galeră care pare părăsită. Spre ea se îndreaptă. Acum o acostează. Trimite oameni la bord.

Arrius deschise ochii și indiferența îl părăsi.

— Să mulțumești Dumnezeului tău – îi zise lui Ben Hur, după ce aruncase o privire asupra galerei – să mulțumești Dumnezeului tău, după cum eu mulțumesc zeilor mei. Un pirat ar scufunda acea corabie, n-ar salva-o. După felul procedării și după coif recunosc corabia romană. Biruința e a mea. Norocul nu m-a părăsit. Suntem salvați. Fă semn cu mâna! Cheamă-i! Să vină! Eu voi fi duumvir, și tu! L-am cunoscut pe tatăl tău și mi-a fost drag. Era cu adevărat un prinț. El m-a convins că evreul nu e un barbar. Vreau să te iau cu mine, să spun că ești copilul meu. Mulțumește Dumnezeului tău, și cheamă pe marinari. Repede! Urmărirea trebuie continuată. Niciun pirat nu trebuie să scape. Grăbește!

Judah se ridică pe scândură, făcu semn cu mâna și strigă din toate puterile. În sfârșit, reuși să atragă atenția oamenilor din barcă.

Ei veniră repede și îi luară.

Arrius fu primit pe galeră cu toate onorurile cuvenite unui erou favorizat astfel de noroc. Pe punte se aruncă pe un pat de odihnă și puse să i se povestească cu de-amănuntul sfârșitul luptei. După ce naufragații ce se mai găseau în viață fură adăpostiți cu toții și prada fu pusă în siguranță, își desfășură iar flamura de comandant și grăbi spre nord, ca să se unească cu flota lui și să desăvârșească biruința. La timp sosiră cele cincizeci de corăbii ce coborau pe canal, ca să sfărâme complet pe pirații în fugă; niciunul nu scăpă. Douăzeci de galere inamice, cucerite, sporiră gloria tribunului.

La reîntoarcere, i se făcu la debarcaderul din Misenum o primire cordială. Tânărul, care îl însoțea, trezi curând atenția prietenilor lui. La întrebările lor, că cine era, tribunul le povesti cu cuvinte de caldă recunoaștere istoria mântuirii sale și-l prezentă pe străin, – dar evită să pomenească ceva despre soarta lui de mai înainte. După ce termină, îl chemă pe Ben Hur lângă dânsul și zise, punându-i prietenos mâna pe umăr:

— Iubiți prieteni! acesta e copilul și moștenitorul meu, cămia, după cum îi las averea mea, – dacă zeii vor vrea să las vreuna –, îi las și numele meu. Vă rog să-i fiți prieteni, așa cum mie îmi spuneți.

Îndată ce împrejurările au permis, adopția s-a făcut conform legilor. Astfel bravul roman și-a ținut promisiunea pe care o făcuse lui Ben Hur, și îi procură și posibilitatea de a avea intrare la curtea imperială.

La o lună după reîntoarcerea lui Arrius s-a dat în teatrul lui Scaur o strălucită serbare a biruinței (armilustrum). O parte a clădirii era împodobită peste tot cu trofee de război, printre care cea mai mare admirație o provocau cele douăzeci de ciocuri de corabie (prora) ale galerelor cucerite, fiecare cu *aplustra* ei; deasupra lor, cei optzeci de mii de spectatori, ce umpleau teatrul, puteau citi inscripția:

”Smulse piraților, în Golful Euripos, de către

Quintus Arrius duumvir.”

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL I

Suntem în luna iulie a anului 23 după cronologia noastră, și anume în Antiohia, pe atunci regina Răsăritului și, după Roma, cea mai puternică, dacă nu și cea mai populată cetate din lume.

Era răspândită părerea că desfrâul acelei epoci își avea originea la Roma, și de acolo se răspândea asupra imperiului întreg, și că orașele mari nu făceau decât să oglindească moravurile capitalei de la Tiberu. Acest lucru e îndoielnic. Mai de grabă s-ar părea că cei învinși au influențat moravurile cuceritorilor. În Grecia ei au găsit un izvor de stricăciune, tot astfel în Egipt; și cine a studiat bine istoria evului vechi, a trebuit să vină la convingerea, că șuvoiul de stricăciune de moravuri s-a revărsat de la răsărit la apus; cetatea Antiohia, una din cele mai vechi sedii ale puterii și fastului asirian, unul din izvoarele de căpetenie ale curentului de stricăciune.

O corabie de transport porni din apele albastre ale mării la gura râului Orontes. Era înainte de amiază. Căldura era mare; totuși, toți cei ce puteau uza de acest privilegiu, se găseau pe punte; printre ei și Ben Hur.

În cei din urmă cinci ani, tânărul devenise bărbat în lege. Deși haina de pânză albă pe care o purta acoperea întrucâtva conturul corpului său, totuși înfățișarea lui avea ceva neobișnuit de atractiv. Mai bine de o oră stătuse în umbra pânzelor. În acest timp, mai mulți tovarăși de călătorie de naționalitatea lui încercaseră în zadar să lege vorbă cu el. La întrebările lor răspunsese, în limba latină, scurt și serios, deși politico. Limba curată în care vorbea, atitudinea-i distinsă, rezerva lui, totul contribuia să le trezească și mai mult curiozitatea. Cei care îl observau, mai de aproape, vedeau unele particularități ale persoanei sale, care contrastau prea mult cu

manierele lui fine, patriciene. Astfel, brațele îi erau disproporționat de lungi; și când prindea vreun obiect ca să se țină în echilibru de clătinarea corăbiei, nu se putea să nu se observe mâinile-i mari și puternice. Astfel se alătură curiozității, de a ști cine și ce era, dorința de a afla ceva mai amănunțit despre împrejurările vieții sale. Cu alte cuvinte, întreaga lui înfățișare trebuia să-i spună oricui: Acest om are un istoric al vieții.

Galera în timpul acesta acostase într-un port al Ciprului și luase la bord pe un evreu de înfățișare venerabilă. Acesta era liniștit, rezervat și cu părintească bunăvoință față de toți. Ben Hur îi adresă câteva întrebări; răspunsurile îi dobândiră încrederea și duseră la o convorbire mai lungă.

Pe când galera intra în golful de acostare al Orontesului, întâlni alte două corăbii, care se zăriseră încă din larg și acum pluteau și ele în gura fluviului. Acestea nu arborase decât steaguri mici, galbene. Despre însemnătatea acestor semnale, se exprimară mai multe presupuneri. În cele din urmă, unul din călători se adresă venerabilului evreu și-l întrebă.

— Da, eu cunosc însemnarea steagurilor, răspunse el; ele nu denotă naționalitatea, ci sunt numai semnele proprietarului.

— Are el multe corăbii?

— Da.

— Îl cunoști?

— Am legături de afaceri cu el.

Privirile călătorilor erau îndreptate spre cel ce vorbea și păreau a-l ruga să continue. Ben Hur asculta cu atenție.

— Locuiește în Antiohia, urmă evreul bătrân în felul lui liniștit. Bogăția lui nemăsurată a atras atenția obștească asupra lui, și ce se vorbește despre el nu e întotdeauna de laudă. În Ierusalim trăia cu mulți ani înainte un prinț, dintr-o familie străveche, anume Hur.

Judah se silea să pară liniștit, dar inima-i bătea mai cu putere.

— Prințul era negustor cu mari talente pentru afaceri. A pus la cale multe întreprinderi care se ramificau parte în Orientul Depărtat, parte în apus. A întemeiat filiale în orașe mari. Cea din Antiohia a pus-o sub conducerea unui anume Simonide, care cu tot numele lui grecesc, era israelit; unii spun că a fost mai demult un

sclav al familiei. Prințul a pierit pe mare. Dar afacerile lui au fost duse înainte și au continuat să fie înfloritoare. Peste câțva timp au venit nenorociri asupra familiei. Unicul fiu al prințului, în vârstă fragedă încă, a căutat să-l omoare pe procuratorul Gratus, într-o stradă a Ierusalimului. Atentatul n-a izbutit. De atunci nu s-a mai auzit despre el. Mânia romanului a lovit în toată familia; nici unul cu numele Hur n-a mai rămas în viață. Palatul lor a fost sigilat și acum e coteț de porumbei. Averea li s-a confiscat; nimic din ce era proprietatea familiei n-a scăpat. Procuratorul și-a vindecat rana cu o alifie de aur.

Ascultătorii râdeau.

— Vrei să zici că a oprit averea pentru dânsul? zise unul dintre ei.

— Așa se zice, răspunse evreul; eu nu vorbesc decât din auzite. Acel Simonide așadar, care a fost șeful filialei de aici din Antiohia, a început curând după aceea să facă negoț pe socoteala lui și în timp foarte scurt a devenit primul comerciant al orașului. După pilda stăpânului său, își trimitea caravanele în Indii, și pe mare are acum atâtea corăbii, de ar putea să alcătuiască o flotă regească. Se zice că totul îi reușește. Cămilele lui nu se prăpădesc decât de bătrânețe; corăbiile nu i scufundă niciodată.

— De când își exercită astfel comerțul?

— Nu sunt nici zece ani.

— Trebuie să fi pus mâna pe ceva de preț.

— Da! Se zice că procuratorul a luat din averea prințului numai ceea ce era la îndemână; caii, vitele mărunte, casele, ogoarele, corăbii și alte astfel de bunuri. Banii nu i-a putut găsi, deși trebuiau să fie sume enorme. Ce s-a făcut cu acelea, a rămas o enigmă până în ziua de azi.

— Pentru mine nu, zise unui din ascultători, cu un zâmbet ciudat.

— Te înțeleg, răspunse evreul. Și alții au avut același gând; că bătrânul Simonide și-a întemeiat afacerile cu acei bani, e părere obștească. Procuratorul este, sau cel puțin a fost, de aceeași părere, căci de două ori în cinci ani negustorul a fost târât înaintea judecății și supus torturii.

Judah strânse cu toată puterea funia pe care o ținea în mâini.

— Se zice, – urmă povestitorul –, că i-au zdrobit toate oasele. Când l-am văzut mai pe urmă sta, un biet schilod, într-un jilt, între perne.

— A fost așadar supus torturii, bietul, exclamă mai mulți ascultători deodată.

— Boala nu l-ar fi putut schilodi așa. Însă tortura și-a făcut efectul. Ceea ce posedă, îi aparținea după lege și se folosea legal de averea lui, atâta a fost tot ce i s-a putut stoarce. Acum însă e apărât de persecuție. Are un permis de negoț semnat de însuși Tiberiu.

— Trebuie să-l fi costat mult.

— Aceste corăbii sunt ale lui, urmă evreul, ca și când n-ar fi auzit observația. Oamenii echipajelor lui obișnuiesc a-și da semne de recunoaștere arborând steaguri galbene, care înseamnă: am avut călătorie bună.

Aici se termină povestirea.

Când corabia de transport plutea pe râu în sus, Ben Hur se întoarse spre evreu:

— Cum se numea stăpânul negustorului de care vorbești?

— Ben Hur, prinț al Ierusalimului.

— Ce s-a făcut cu familia prințului?

— Fiul lui a fost condamnat la galere. Pe el trebuie să-l socotească printre morți. Viața sub o astfel de osândă arareori durează mai mult de un an. Despre văduvă și fiică nu s-a mai auzit nimic; cei care știu ceva despre soarta lor, nu vorbesc. Fără îndoială că s-au prăpădit într-una din celulele cetățuielor, pe care călătorul prin Iudeea le poate întâlni pe toate drumurile.

Judah se duse în cabina cârmaciului. Era adâncit în gânduri și abia dădea atenție țârmurilor cu minunatele lor pometuri și vii, care se întindeau de la mare până la oraș și la vilele ce rivalizau în splendoare cu cele din Napoli. Tot atât de puțin observă flota nesfârșită a corăbiilor ce pluteau în rând, nici n-auzi vocile vesele și lămuritoare ale marinarilor, care parte își vedeau de treabă, parte petreceau în veselie. Pe cerul fără nori soarele strălucea și-și trimitea razele calde peste pământ și apă; numai peste viața lui zăcea umbră adâncă.

Numai o dată tresări din visările lui și privi când unul arătă la dumbrava Daphnei, care se iveau la un cot al râului.

CAPITOLUL II

Când cele dintâi case ale orașului se iviră, călătorii alergară pe punte ca să nu piardă nimic din minunata priveliște. Evreul venerabil luă rolul povestitorului.

— Râul aici cotește spre vest, zise ca răspunzând unei întrebări generale. Îmi mai aduc aminte de timpul când uda temelia zidului cetății; dar ca supuși romani noi trăiam în pace și comerțul își găsea dreptul lui; acum docurile și șantierele cuprind tot malul râului. Colo – omul arătă spre sud – e Muntele Casius sau, cum îi spun oamenii de-aici Muntele Orontes, care salută spre nord pe fratele lui Amnus; între aceștia e șesul Antiohiei. Mai departe, îndărăt, sunt Munții Negri de unde apeductele regale aduc orașului apa cea mai limpede; în pădurile de-acolo sunt însă și acum sălbăticiuni dese, pline cu animale și păsări.

— Unde e lacul? întreabă unul.

— Acolo, la nord. Poți să iei un cal, dacă vrei să-l vezi, sau, și mai comod, o barcă; un afluent îl leagă cu Orontes.

— Dumbrava Daphnei? răspunse unui al treilea întrebător. Nimeni nu poate s-o descrie; dar să bagi de seamă! Apolio a întemeiat-o și o preferă Olimpului. Se duc oamenii numai s-o vadă, și nu se mai pot despărți de ea, au un proverb, care spune totul: Mai bine să fii un vierme și să te hrănești cu murele Daphnei, decât să fii oaspetele unui rege.

— Mă sfătuiești dar să nu mă duc?

— A, nu! Te vei duce. Toți se duc acolo, filosofi cinici, tineri imberbi, femei, preoți – toți se duc acolo. Eu știu așa de sigur ce veți face cu toții, încât mă simt îndreptățit să vă dau un sfat. Să nu vă luați locuință în oraș – ar fi pierdere de vreme; ci duceți-vă direct la satul de la marginea dumbrăvii. Drumul până acolo duce printr-o grădină, alături de fântâni țâșnitoare. Veți găsi acolo mii de poteci, locuri de odihnă. Vedeți colo zidul cetății, capodopera lui Xeraeus, prințul tuturor arhitecților!

Toți ochii se îndreptară spre unde arăta.

— Partea aceasta a fost clădită după ordinul celui dintâi dintre Seleucizi. Cei trei sute de ani de când stă zidul, l-au făcut o

parte din stânca pe care stă. Zidul are deasupra patru sute de turnuri, în care e, în fiecare, un rezervor de apă. Dacă priviți peste zid în depărtare, vedeți doi munți, amândoi aproape de aceeași înălțime cu Sulpus. Clădirea de pe muntele dindărăt e citadela, care tot anul e ocupată de o legiune romană. În dreptul ei se ridică, pe vârful dinainte, templul lui Jupiter, și dedesubt locuința legatului – un palat cu mulțime de camere de oficiu și în același timp o fortăreață, pe care plebea ar asalta-o tot atât de zadarnic ca și vântul de sud.

Când marinarii începură să tragă pânzele, evreul strigă cu voiciune:

— Vedeți! Voi care urâți marea și voi care v-ați dăruit ei, ieșiți înainte cu blestemele și cu rugăciunile voastre! Podul de colo, peste care duce drumul la Seleucia, arată hotarul navigației. Ce se debarcă aici, ca să fie transportat mai departe, se încarcă pe cămile. Mai în sus de pod începe insula, pe care Kalinic și-a clădit orașul nou și l-a legat cu cinci viaducte mari, atât de solide, de orașul vechi, încât nici timpul, nici valurile, nici cutremurele n-au putut să-și lase urmele asupra lor. Despre orașul însuși, amicii mei, pot să vă spun numai, că v-ați chema fericiți toată viața dacă l-ați vedea.

Când termină, corabia se întoarce și înaintă încet spre șantierul ei sub zid, cu care chip de zăvălu o privește și mai frumoasă asupra vieții active de acolo de pe râu. În sfârșit, funiile fură ridicate și lopețile lăsate. Călătoria era sfârșită.

Ben Hur se apropie de evreul venerabil.

— Scuză ca să te mai rețin un moment, mai înainte de a-ți zice adio.

Omul se plecă aprobând.

— Povestirea ta despre negustor a deșteptat în mine curiozitatea ca să-l cunosc. Ai spus că-l cheamă Simonide?

— Da. E un evreu cu nume grecesc.

— Unde l-aș putea găsi?

— Aș vrea să-ți cruț o dezamăgire. El nu împrumută bani.

— Și nici eu nu cer bani cu împrumut, răspunse Ben Hur, zâmbind de presupunerea celuiilalt.

Acesta ridică ochii și se gândi un moment.

— S-ar crede, zise apoi, că cel mai bogat negustor din Antiohia ar trebui să locuiască într-o casă potrivit cu averea lui. Dar, dacă vrei să-l întâlnești ziua, urmează râul până la podul acela; jos se află locuința lui într-o clădire asemenea unei cripte în zid. Înaintea intrării este un debarcader mare; acesta e întotdeauna încărcat cu mărfuri, dintre care parte sosite de curând, parte așteptându-și transportul. Flota, ce ancorează acolo, e a lui.

— Îți mulțumesc.

— Pacea părinților noștri să fie cu tine.

— Și cu tine.

Se despărțiră.

Încărcați cu bagajele lui Ben Hur, doi hamali primiră, pe șantier, ordinele lui.

— La citadelă, zise el.

Aceasta părea să însemne că era un personaj militar.

Două străzi largi împărțeau, încrucișându-se, orașul în cartiere. La capătul uneia, care mergea de la nord la sud, era o clădire mare, ciudată, zisă Nymphaeum. Când hamalii ajunseră acolo și se întoarseră spre sud, Ben Hur, cu toate că venea de la Roma, rămase uimit de splendoarea acestei căi. De-a dreapta și de-a stânga se ridicau palate și printre ele se întindeau la depărtări mari șiruri îndoite de stâlpi de marmură, lăsând despărțite drumurile pentru oameni, pentru vite și care. Toată strada era umbrită, și fântâni țâșnitoare răspândeau o răcoare plăcută.

Ben Hur nu era în dispoziția de a se bucura de spectacolul ce i se oferea. Povestirea despre Simonide îl urmărea. Ajuns la Omphalus, un monument admirabil, cu patru arcuri largi, clădit de Epiphanes, al optulea dintre Seleucizi, pentru el însuși, își schimbă dintr-odată hotărârea.

— Nu mă voi duce în astă seară la citadelă, le zise hamalilor. Conduceți-mă la hanul cel mai apropiat de podul pe drumul la Seleucia.

Ei se întoarseră și în curând îl conduseră la un han mare, deși simplu, la o aruncătură de podul sub care locuia Simonide. Peste noapte odihni pe acoperișul hanului. În sinea lui se gândea: Acum voi afla, în sfârșit, ceva despre patrie, despre mama, despre draga mica Tirzah. Dacă mai trăiesc, le voi găsi.

CAPITOLUL III

În ziua următoare Ben Hur, fără a vizita mai întâi orașul, se duse la locuința lui Simonide. Drumul ducea printr-o poartă împodobită de creneluri, apoi pe lângă un șir de șantiere, mai în susul râului printr-o mulțime activă, până la podul Seleucid. Aici se opri, ca să contemple împrejurimile.

Casa negustorului era chiar sub pod; o masă de pietre sure, necioplite, fără un stil regulat, părea, după cum spusese călătorul, ca o criptă în zidul de care se sprijinea. Două porți mari, din partea dinainte, făceau legătura cu șantierele. Ca ferestre, erau mai multe găuri zăbrelete, spre acoperiș. În crăpăturile zidului creștea buruiană, și pietrele erau acoperite ici-colo cu mușchi.

Porțile erau deschise. Printr-una din ele mărfurile intrau, prin cealaltă ieșeau; toate mișcările arătau grabă mare.

În șantier erau grămădite mărfuri în tot felul de împachetări, sub privegherea unor sclavi dezbrăcați pe jumătate.

Sub pod era o flotă de corăbii, dintre care unele încărcau, altele descărcau. Pe fiecare catarg fâlfăia un steag galben.

De cealaltă parte a malului se ridica, peste pod, zidul unui palat imperial, deasupra cu turnulețe și creneluri. Dar Ben Hur nu-i dădu atenție. Acum, în sfârșit, avea să audă ceva, așa spera, despre ai săi, în cazul când Simonide fusese cu adevărat servitorul tatălui său. Dar îl va recunoaște oare ca fiu al fostului lui stăpân? Ar fi însemnat să renunțe la bogățiile lui. Ben Hur putea să-i spună, de-a dreptul: Tu ești sclavul meu; dă-mi tot ce ai, și pe tine însuși.

Ben Hur își adună, pentru întrevvedereea asta, tot curajul și încrederea în dreptul lui, sprijinite de speranțele ce îi umpleau sufletul. Dacă ceea ce îl îndemnase la acest pas, istorisirea aceea, era adevărată, atunci Simonide, cu tot ce avea, era al lui. La avere nu ținea, în realitate. Când se apropie curajos de poartă, își făcu promisiunea: Să-mi spună despre mama și despre Tirzah, și-i voi da libertatea fără condiții.

Intră hotărât în casă.

Interiorul era ca un magazin mare de mărfuri, dispuse în ordine și cu grijă. Cu toată lumina tulbure și aerul îmbâcsit,

oamenii negustorului circulau încoace și încolo; vedea lucrători încheind, cu fierăstraie și cuie, lăzile cu mărfuri. Cum trecea printre ele încet, i se părea de necrezut ca omul care dădea aici dovezi de un astfel de geniu, să fi fost un sclav al tatălui său. Dacă da, din ce clasă făcuse parte? Dacă era evreu, fusese fiul unui sclav? Sau fusese un datornic, ori fiul unui datornic? Sau poate fusese condamnat pentru furt și vândut? Toate aceste gânduri nu atingeau admirarea-i crescândă pentru negustor.

În cele din urmă îl întâmpină un om și-l întreabă:

— Ce vrei tu?

— Voiam să vorbesc cu negustorul Simonide.

— Urmează-mă, te rog.

Trecând prin numeroase cărări printre baloturile de mărfuri, ajunseră în sfârșit la capătul unor scări; după ce le urcară, Ben Hur se găsi pe acoperișul magaziiilor, care avea forma de terasă; spre marea lui mirare, o văzu plantată cu cele mai frumoase flori. În față se ridica o casă mai mică, cu o singură intrare. Tufișurile de trandafiri o împresurau de ambele părți. Ben Hur urmă pe călăuză respirând aerul îmbălsămat.

Se opriă înaintea unei perdele ridicate pe jumătate. Conducătorul strigă:

— E un străin care vrea să vorbească cu domnul.

O voce clară răspunse:

— Lasă-l să între, în numele Domnului.

Un roman ar fi zis atrium încăperii în care fu condus vizitatorul. În pereți erau rafturi, și fiecare era însemnat cu bilețele numerotate, gălbui de lungă întrebuințare. Deasupra unor ciubuce și globuri aurite se ridica, în stil de pavilion, cupola. O lumină plăcută, egală, radia din belșug prin multele ferăstrui violete ale cupolei. Podeaua era acoperită cu covoare sure, atât de grose, încât pașii celui ce intra se cufundau fără zgomot, până la glezne.

În mijlocul odăii se aflau două persoane: într-un jilț cu speteaza înaltă, între perini albe, ședea un om; la stânga lui, alături, sprijinită de spetează, sta o fată tânără, în floarea vârstei. La vederea celor doi, Ben Hur se simți roșind; se înclină, atât pentru a-și redobândi stăpânirea de sine, cât și din respect, și astfel nu observă ridicarea mâinilor, tremurarea și tresărirea cu care îl

întâmpină omul din jilt. Această mișcare dispăru tot atât de repede cum se produsese. Când Ben Hur ridică ochii, îi văzu pe cei doi în aceeași atitudine de mai-nainte, numai că fata își alunecase mâna de pe spetează pe umărul omului bătrâior. Amândoi se uitau la el cu atenție.

— Dacă tu ești marele comerciant Simonide și ești evreu – Ben Hur se opri un moment – atunci pacea Dumnezeului părintelui nostru Abraham să fie cu tine – și cu ai tăi.

Cuvântul din urmă era adresat fetei.

— Eu sunt Simonide, despre care spui, și sunt evreu, răspunse omul cu o voce remarcabil de limpede. Sunt Simonide, sunt evreu, și răspund salutării tale cu rugarea să-mi spui, cine e cel ce mă vizitează.

Ben Hur se uită la om. Corpul îi părea ca o masă informă, cufundată în perne și acoperită cu o pătură de mătase de culoare închisă. Peste această masă se ridica un cap cu trăsături nobile – cap de om de stat sau de cuceritor – larg jos și cu fruntea bombată, cum ar fi modelat Michelangelo pe Cezar. Plete subțiri albe cădeau peste sprâncenele tot albe și făceau să reiasă și mai mult negrul strălucitor al ochilor, aproape sinistru. Fața-i era palidă, și mai ales sub bărbie plină de crețuri. Cu alte cuvinte, era capul și fața unui om, care mai degrabă pleca lumea sub voința lui decât să se plece el; care a răbdat să fie torturat de douăsprezece ori până la schilodire; fără să se tânguiască sau să mărturisească ceva; care mai curând și-ar fi lăsat viața, decât o iotă măcar din ce-și propusese; care, oțelit de natură împotriva violenței, nu putea fi învins decât prin iubire. Acestui om Ben Hur îi întinse mâna deschisă, cu palma în sus, ca și când ar fi voit să-i ofere pacea, pentru care, cu toate astea, venise el la dânsul.

— Eu sunt Judah, fiul lui Ithamar, cel din urmă șef al familiei Hur, și prinț de Ierusalim.

Mâna dreaptă a negustomului, subțire, slăbită prin suferințe până la deformare, odihnea pe pătură. Se strânse convulsiv, încolo nu se putea observa la el niciun semn, care să denote vreo mirare sau curiozitate. Răspunse liniștit:

— Prinții de Ierusalim din neam nobil sunt întotdeauna bineveniți în casa mea; ești binevenit! Estera, adu tânărului un

scaun.

Fata aduse scaunul și-l puse înaintea lui Ben Hur. Privirile li se întâlniră.

— Pacea Domnului fie cu tine! zise ea cuviincios. Șezi și odihnește.

Apoi se reîntoarse la locul ei lângă jilț. Ea nu îi ghicise intenția. Agerimea femeii nu merge atât de departe. Sentimente ale inimii, din contra, ca milă, simpatie, mizericordie, pe acestea le descoperi numaidecât. Aici este una din deosebiriile dintre ea și bărbat, deosebire care va exista atâta timp cât ea e sensibilă de la natură pentru astfel de sentimente. Ea era încredințată că venise să caute ajutor în strâmtoare.

Ben Hur nu se așeză, ci zise politicos:

— Îl rog pe bunul Simonide să nu mă considere drept un inoportun. Ieri, plutind pe râu în sus, am auzit că l-a cunoscut pe tatăl meu.

— L-am cunoscut pe prințul Hur. Am fost tovarăși de afaceri în mai multe ocazii, așa cum le întemeiază comerciantul, ca să caute câștig permis în țările de peste mare și pustiu. Dar, te rog, șezi! Și tu Estera, adu vin pentru tânărul. Nehemias spune despre un fiu din casa Hur, care odinioară stăpânea peste jumătate Ierusalimul; o familie veche, cu adevărat, foarte veche. În zilele lui Moise și ale lui Iosua erau venerați de popor. Nu se poate ca un urmaș direct al lor să disprețuiască un pahar de vin din adevărați struguri de Sorek, copti pe coasta de sud a dealului Hebron.

Estera turnase dintr-un ulcior de pe o masă de lângă jilț vin într-un pahar de argint și îl oferă, cu ochii plecați, tânărului. El îi atinse ușor mâna, refuzând cu blândețe. Privirile li se întâlniră iar. El observă că era de statură mică, cu ochii ei negri, nespuse de blânzi. „E bună și frumoasă, își zicea el; Tirzah ar fi așa, dacă ar trăi. Sărmana Tirzah!” Apoi zise tare:

— Nu, tatăl tău... E tatăl tău, nu-i așa?

Se opri.

— Eu sunt Estera, fiica lui Simonide, răspunse ea cu demnitate.

— Tatăl tău, așadar, frumoasă Estera, mă va scuza, dacă mă va asculta mai departe, că acum nu voi gusta încă din vinu-i

excelent; cred că nici tu nu-mi vei lua în nume de rău. Stai acum aici, alături de mine.

Şezură alături, înaintea negustorului.

— Simonide, zise apoi tânărul cu tărie, la moartea lui, tatăl meu avea un servitor credincios, cu numele tău; mi s-a spus că ai fost chiar tu.

Corpul estropiat tresări sub pătură; mâna slabă se strânse.

— Estera, Estera! zise negustorul sever; vino aici, ca un copil al meu şi al mamei tale! Aici e locul tău, nu acolo.

Estera aruncă o privire repede de la tatăl ei la tânăr; apoi puse paharul iar pe masă şi se întoarse, ascultătoare, la locul ei. Pe faţă-i se citea mirarea şi consternarea.

Simonide ridică mâna stângă şi o puse în mâinile fetei care se sprijinea afectuos de umărul lui. Apoi zise, liniştit:

— Am îmbătrânit în daraverile cu oamenii, am îmbătrânit înainte de vreme. Dacă cel care ţi-a povestit ce spuseşi acum, a fost un prieten al meu, care-mi cunoaşte viaţa şi n-a vorbit despre ea cu nedreptate, te va fi convins că eu nu pot să fiu decât neîncrezător faţă de oameni. Nu sunt decât puţini acei pe care îi iubesc, dar totuşi sunt câţiva. Printre aceştia un suflet – duse cu duioşie la buze mâna fetei – un suflet care până în ceasul acesta mi-a aparţinut dezinteresat şi a fost pentru mine o consolare atât de dulce, încât ar trebui să mor, dacă mi s-ar răpi acum.

Estera se plecă până ce obrajii îi atinseră pe ai lui.

— O altă iubire a mea nu e decât amintire, şi pot numai să spun, că întocmai ca o binecuvântare a Domnului, cuprinde o familie întreagă, numai dacă (vocea-i se coborî şi tremura) dacă aş şti unde sunt.

Ben Hur roşi de agitaţie; făcând un pas înainte, exclamă:

— Mama, sora mea, despre ele vrei să spui.

Estera ridică ochii, ca şi când cuvintele acestea i s-ar fi adresat ei. Simonide îşi redobândi liniştea şi zise cu răceală:

— Ascultă-mă până la sfârşit! Deoarece sunt acela care sunt, şi pentru iubirea de care am vorbit, dă-mi mai întâi, aşa cum se cuvine, dovezi despre originea ta; atuncia îţi voi da răspuns despre relaţiile mele cu prinţul Hur. Ai dovezi scrise? Sau ai martori?

Cererea era firească, şi îndreptăţirea ei incontestabilă. Ben

Hur roși, și rămase perplex. Simonide stăruie.

— Dovezile, zic, dă-mi dovezile aici.

Ben Hur nu răspunse. Nu prevăzuse că i se va cere aceasta. Acum își dădea seama că cei trei ani petrecuți la galere nimiciseră toate dovezile personalității sale. Mama și sora lui fiind dispărute, el nu mai trăia în amintirea nimănui. Avea cunoscuți, dar ce știau ei despre dânsul? Dacă Quintus Arrius ar fi fost de față, ce ar fi putut el să spună altceva, decât cum l-a găsit, și că e fiul unui Hur, după cum afirma dânsul. Bravul marinar roman însă, după cum vom afla mai încolo, era mort. Judah se văzuse, încă de mai mult, părăsit de el. Stătea acolo ca împietrit. Simonide îi respectă mâhnirea și tăcu.

— Simonide, zise el în sfârșit, eu pot să-ți povestesc numai viața mea; voi face-o însă numai dacă până atunci îți vei rezerva judecata și mă vei asculta cu bunăvoință.

— Vorbește, zise Simonide, acum stăpân pe situație cu totul, vorbește și te voi asculta cu atât mai bucuros, cu cât eu n-am tăgăduit că ești acela care spui.

Ben Hur luă acum cuvântul și-și povesti viața, pe scurt, dar cu căldură, izvorul oricărei elocvențe. Deoarece o cunoaștem până în momentul când Arrius s-a reîntors victorios cu dânsul în Marea Egee și au debarcat la Misenum, vom urmări povestirea numai de acolo înainte.

— Binefăcătorul meu se bucura de iubirea și încrederea împăratului, care-l copleșea cu onoruri și distincții. Negustorii din Orient îi făceau daruri prețioase și ajunse îndoit de bogat printre bogații Romei. Poate oare un evreu să-și uite religia sau locul nașterii sale, dacă e în țara sfântă a părinților noștri? Nobilul om m-a înfiat, după lege, și eu mi-am dat silința să-i fiu recunoscător. Niciun fiu nu și-a venerat mai mult părintele, decât eu pe el. A vrut să facă din mine un învățat; mi-ar fi procurat pe cei mai celebri învățători ai artelor, ai filosofiei, ai retoricii. Am refuzat, cu toate stăruințele lui, căci eram evreu și nu puteam să uit pe Dumnezeuul nostru, renumele profeților și cetatea sfântă clădită de David și Solomon pe coline. O să mă întrebi, pentru ce am primit de la început binefacerile romanului? Îmi era drag; apoi, speram, cu ajutorul lui, să dobândesc influența și mijloacele ca să dezvolt

secretul ce apăsa asupra mamei și surorii mele; despre un al treilea motiv am să spun numai, că m-a hotărât pentru cariera armelor. Am făcut exerciții, am triumfat în stadii, – mi-am făcut un nume – dar nu e acela al părinților mei. Cununile triumfale pe care le-am câștigat – pe pereții vilei din Misenum atârnă multe – le-am dobândit ca fiu al duumvirului Arrius. Romanii mă cunosc numai sub numele acesta... Urmărind cu stăruință scopul meu secret, am părăsit Roma și m-am dus la Antiohia, ca să-l însoțesc pe consulul Maxentius în expediția contra Parților, pe care tocmai o pregătește. Devenit maestru în mânuirea oricăror arme, vreau să dobândesc acum cunoștințele superioare, ale conducerii oamenilor pe câmpul de luptă. Consulul m-a admis în apropierea lui imediată. Când ieri corabia noastră intră pe Orontes, veniră alte două corăbii care luară aceeași direcție și arboraseră steaguri galbene. Un tovarăș de călătorie și compatriot din Cipru ne-a spus că erau corăbiile lui Simonide, cel mai mare negustor din Antiohia. Ne-a povestit și oarecare amănunte despre miraculoasele succese în afaceri ale negustorului, despre flotele și caravanele lui; și fără a ști că spusele lui mă interesau în cel mai mare grad, adăugă că Simonide e din neamul lui Iuda și a fost odinioară în serviciul prințului Hur. A pomenit și despre cruzimea lui Gratus și despre cauza ei.

La aceste cuvinte, Simonide plecă fruntea, și fiica lui își sprijini capul de pieptul lui. Dar el ridică numaidecât iar ochii și zise, cu voce fermă:

— Ascult.

— O, bunule Simonide, reluă Ben Hur cu un accent dureros, văd că nu ești convins; stai încă în umbra îndoielii tale.

Negustorul tăcu; trăsăturile-i rămaseră reci și neclintite ca marmura.

— Și nu mai puțin limpede văd greutatea situației mele, urmă Ben Hur. Relațiile mele romane pot să le dovedesc toate; n-aș avea decât să mă adresez consulului, care acum e oaspetele preotului acestui oraș; dar dovezile mai de aproape, pe care mi le ceri, nu le pot da; nu pot dovedi că sunt fiul tatălui meu. Acelea care ar putea să mărturisească, sunt – vai! moarte sau dispărute.

Își acoperi fața în mâini. Estera se ridică, luă paharul refuzat adineoari și-l oferă tânărului cu cuvintele:

— Vinul e din țara pe care o iubim atât de mult cu toții; te rog, bea.

Vocea-i era armonioasă, cum trebuie să fi fost a Rebeccăi când oferise de băut la fântâna de la Nahor. Văzu lacrimi în ochii ei, bău și zise:

— Fiică a lui Simonide, inima ta e plină de bunătate și ești miloasă, că împărtășești din ea și pe un străin alături de tatăl tău. Domnul, Dumnezeuul nostru, să te binecuvânteze, îți mulțumesc.

Apoi se întoarse iar spre negustor:

— Deoarece n-am dovezi că sunt fiul tatălui meu, voi renunța la intenția mea și voi pleca; nu vreau să te mai inoportunez. Dar te asigur că eu nu urmăream nici reîntoarcerea ta în servitute, nici nu voiam să-ți cer socoteală despre averea ta. În orice caz, aș fi zis ceea ce zic acum: Tot ce este rod al minții și al muncii tale, e al tău; stăpânește în pace. N-am nevoie deloc, de nimic. Mai înainte ca nobilul Arrius, al doilea părinte al meu, să plece în acel drum care trebuia să fie cel din urmă al lui, el m-a lăsat moștenitor al întregii sale averi; am devenit foarte bogat. Deci dacă în viitor îți vei aduce aminte de mine, adu-ți aminte și de întrebarea pe care ți-o pun acum, și care, – jur pe profeți și pe Iehova, Dumnezeuul meu și al tău –, a fost motivul de căpetenie al venirii mele aici: Ce știi, ce poți tu să-mi spui despre mama și despre Tirzah, sora mea, care ar semăna în frumusețe și grație cu această fată care e bucuria și fericirea vieții tale? O, ce ai putea să-mi spui despre ele?

Lacrimi picurau pe obrajii Esterei, negustoml însă rămase neînduplecat; cu voce fermă zise:

— Cum am spus, l-am cunoscut pe prințul Hur. Îmi aduc aminte că am auzit de nenorocirea ce s-a abătut asupra familiei sale. Îmi aduc aminte de durerea ce mi-a pricinuit vestea aceea. Acela, care a adus-o pe văduva prietenului meu într-atâta mizerie, e același care m-a persecutat de atunci și pe mine. Merg mai departe și îți spun că am făcut cercetări minuțioase despre familie; n-am nicio informație să-ți dau.

Ben Hur oftă adânc.

— Atunci... atunci mi s-a mai risipit o speranță, zise luptând cu sentimentele lui. Sunt deprins cu deziluziile. Te rog să-mi scuzi inoportunarea; și dacă te-am supărat, iartă-mi aceasta, pentru

mâhnirea mea. Viața mea nu mai poate avea de acum niciun alt scop, decât – răzbunarea. Vă las cu bine.

Ajungând la perdeaua ușii, se mai întoarse o dată și zise simplu:

— Vă mulțumesc amândurora.

— Pacea să te însoțească, răspunse negustoml.

Estera nu putea vorbi, de suspine.

Astfel plecă.

CAPITOLUL IV

Abia se depărtase Ben Hur, Simonide păru ca redeșteptat dintr-un vis. Fața-i se învioră, posomorârea ochilor se luminează și strigă vioi:

— Estera, sună, repede.

Estera se duse la masă și dădu un semnal cu un clopot ce era acolo.

Unul din panourile adâncite se dădu la o parte și apărură un om, care veni salutând pe negustor cu o închinăciune adâncă.

— Vino, Malluch, mai aproape de scaun, îi ordonă stăpânul. Am să-ți dau o însărcinare, care trebuie îndeplinită, măcar de s-ar întoarce soarele din loc. Ascultă! Acum plecă de-aici un tânăr, spre magaziile de mărfuri; e un om zvelt, cu înfățișare plăcută, și în haine de israelit. Să-l urmezi ca umbra lui; și în fiecare noapte să-mi dai știre, unde stă, ce face și cu cine e împreună. Dacă, fără a fi descoperit, poți să-i pândesti vorba, să mi-o repeți întocmai, și peste tot să-mi raportezi tot ce privește persoana, mișcările, intențiile lui. M-ai înțeles? Du-te repede! Sau mai așteaptă, Malluch! Dacă părăsește orașul, să-l urmezi, și bagă de seamă: să te porți prietenos; dacă intră în vorbă cu tine, spune-i ce crezi, numai nu că ești în serviciul meu. Acum, grăbește.

Omul salută ca și mai înainte, și se retrase.

Simonide își frecă, râzând, mâinile slăbite.

— Ce zi e astăzi, fiica mea? întrebă cu voioșie. Ce zi avem? Vreau să mi-o însemnez ca zi norocoasă. Râzând s-o cauți și râzând să mi-o spui.

Veselia lui îi păru nenaturală, și ca pentru a-l ruga s-o părăsească, răspunse cu tristețe:

— Vai mie, tată, dacă voi uita vreodată ziua aceasta.

El lăsa mâinile în jos. Capul îi căzu pe piept.

— Ai dreptate, fiica mea, ai perfectă dreptate; astăzi e ziua a douăzecea a lunii a patra; sunt tocmai cinci ani de când Rachela mea, mama ta, a închis ochii. A căzut și a murit. Pe mine m-au adus acasă, sfârâmat cum vezi, și am găsit-o moartă de mâhnire. O! Era pentru mine ca strugurele de Cipru din viile Engaddi. Am îngropat-o într-un loc singuratic, în stâncă pe marginea muntelui; nimenea nu odihnește în apropierea ei. Dar în întinericul meu ea mi-a lăsat o lumină, care a crescut ca în razele strălucitoare ale soarelui.

Ridică mâna și o puse pe creștetul fiicei sale.

— O, Doamne, îți mulțumesc, că în Estera re trăiește Rachela mea pierdută.

Deodată se uită în sus, ca și cuprins fără veste de un gând, și întrebă:

— Nu e ziua mare afară?

— Era când a venit tânărul.

— Atunci spune să vină Abimelech, ca să mă ducă în grădină, de unde să pot vedea râul și corăbiile; și-ți voi spune, scumpă Estera, de ce fața mea s-a înveselit și inima-mi sălta ca o căprioară în munte?

La un sunet de clopot veni un servitor și împinse jilțul pe roțile până la acoperișul de jos al casei, căruia Simonide îi zicea grădina lui. Printre boschete de trandafiri și straturi de flori, toate îngrijite cu atenție, dar acum nesupravegheate, fu condus la locul de unde putea să vadă crenelurile palatului de pe insula din față, podul până la celălalt mal și râul sub pod cu nenumăratele corăbii. Aici servitorul îl lăsa singur cu Estera.

Zgomotul de voci și loviturile de ciocan ale lucrătorilor nu-l incomodau, ca și zgomotul deasupra podului. Urechile lui erau obișnuite, ca și ochii, să nu dea atenție decât la ceea ce-i putea aduce câștig.

Estera șezu pe rezemătoarea jilțului și așteptă, mângâindu-i mâna, să vorbească. În sfârșit, el își reculese stăpânirea de sine și

zise:

— Pe când tânărul vorbea, te-am observat, Estera, și mi s-a părut că ți-a câștigat simpatia.

Plecând ochii, ea răspunse:

— Dacă cu asta vrei să înțelegi că am crezut spuselor lui, ai dreptate.

— Vasăzică tu crezi că el nu este fiul dispărut al lui Ben Hur?

— Dacă nu este...

— Ei, dacă nu este, Estera?

— Eu am fost servitoarea ta, tată, de când mama mea a răspuns chemării Domnului. Alături de tine te-am văzut și te-am auzit negociind înțelepțește cu oameni lacomi de câștig, de tot felul, drept și nedrept; și acum îți spun: Dacă tânărul cu adevărat nu e prințul drept care se dă, atunci pot zice că eu până acum n-am văzut niciodată înșelăciunea îmbrăcând așa de bine rolul onestității și adevărului.

— Pe gloria lui Solomon, fiică, tu rostești un cuvânt greu! Crezi oare că tatăl tău a fost sclavul tatălui său?

— După cum am înțeles, el întreba numai despre ceva ce auzise vorbindu-se.

Câtva timp privirile lui Simonide trecură peste corăbiile-i ce se legănau, deși gândurile lui erau departe.

— Ei bine, Estera, tu ești un copil bun și ai adevărata agerime israelită de judecată; ai și vârsta și puterea ca să poți asculta o istorie tristă. Ascultă dar! Vreau să-ți povestesc despre mine, despre mama ta și despre multe alte lucruri din trecut și despre care tu nici nu știi, nici nu visezi nimica – despre lucruri pe care eu nu le-am mărturisit persecutorilor mei romani, pentru o speranță, și nu ți le-am spus nici ție, pentru ca sufletul tău să se întoarcă spre Domnul ca floarea spre soare. M-am născut în Valea Hinnom, în partea de sud a Muntelui Sion, într-o peșteră. Părinții mei erau sclavi evrei, și cultivau smochinii și măslinii și vița de vie bogată din grădinile regești de lângă Lacul Siloam. Ca băiat, îi ajutam. Făceam parte din acea clasă, care e legată de sclavia perpetuă. Ei m-au vândut prințului Hur, care pe atunci, după regele Irod era cel mai bogat om din Ierusalim. El m-a trimis la

magazinele lui de mărfuri din Alexandria în Egipt, unde am devenit major. L-am servit șase ani; în al șaptelea, am devenit liber, după legea lui Moise.

Estera bătu ușor din palme.

— Vasăzică ești sclavul tatălui său!

— Ascultă mai departe, fiica mea. În vremea aceea erau în peristilele Templului învățători ai legilor, care susțineau părerea conform căreia copiii să urmeze condiția părinților, dacă aceștia erau obligați la servitute perpetuă. Prințul Hur însă era mai presus de toate un om al dreptății; pentru el legea era așa cum o susțineau cei mai severi învățați, deși de altfel nu era de părerea lor. Declară, că eu, în adevăratul înțeles al marelui legiuitor, eram un sclav evreu cumpărat, dar prin acte pecetluite, pe care le posed încă, îmi redăduse libertatea.

— Și mama mea? întrebă Estera

— Vei afla totul, Estera, ai răbdare. Mai înainte încă de a termina eu, te vei convinge, că mai curând puteam să uit de mine decât de mama ta. Când mi-am terminat serviciul, am venit de Paști la Ierusalim. Stăpânul meu de până atunci mi-a făcut o primire ospitalieră. Îmi era drag și îl rugai să mă mențină în serviciul lui. S-a învoit și l-am mai servit alți șapte ani, dar ca un fiu al lui Israel și cu simbrerie. Am condus în numele lui circulația comercială pe uscat și pe apă; am condus caravane până la Susa și Persepolis în răsărit și mai departe, în țările mătăsurilor. Erau călătorii primejdioase, fiica mea, dar Domnul a binecuvântat tot ce am întreprins. Am adus prințului câștiguri nespuse de mari și am câștigat și eu o comoară de cunoștințe, fără de care n-aș fi putut să fac față ținutelor ce mi-am propus pe urmă. Într-una din zile eram oaspete al prințului în casa lui din Ierusalim. O servitoare intră, cu câteva felii de pâine pe o tavă. Veni mai întâi la mine. Atunci am văzut-o întâia oară pe mama ta și am iubit-o; iubirea aceasta am luat-o cu mine, ca secret al inimii mele. Peste câțva timp veni momentul să mă înfățișez prințului, ca s-o cer de soție. El mi-a comunicat că ea era o sclavă pe viață, dar se declară gata s-o elibereze, de hatârul meu, dacă voia și dânsa. Ea răspundea iubirii mele, însă se simțea fericită în situația ei și nu primi libertatea ce i se oferea. Eu am rugat-o mult, și am revenit din timp în timp.

întotdeauna îmi răspundea că vrea să-mi fie soție, dacă voi voi să-i fiu tovarăș în servitute. Părintele nostru Iacob a servit de două ori șapte ani pentru Rachela lui. Nu puteam să fac și eu același lucru pentru a mea? Mama ta însă voia ca să fiu și eu sclav pe viață, ca dânsa. Am plecat, dar iar m-am întors. Uite, Estera.

Arată la lobul urechii stângi.

— Vezi cicatricea aici?

— O da, o văd, răspunse ea, și cunosc cât de mult ai iubit-o pe mama.

— Cum să n-o iubesc, Estera! Ea a fost pentru mine mai mult decât Sulamita regescului cântăreț, mai frumoasă și mai curată; mi-a fost ca un izvor în grădină, ca o fântână de apă vie, ca izvoarele Libanonului! După rugarea mea, stăpânul meu m-a dus la judecători, care înaintea ușii casei sale mi-au străpuns urechea cu sula, ca semn că voi fi sclavul lui pe viață. Astfel am dobândit-o pe Rachela. Se poate oare asemenea o altă iubire cu iubirea mea?

Estera se plecă asupra lui și îl sărută. În tăcere se gândiră la moartă.

— Stăpânul meu s-a înecat în mare, urmă negustorul. Aceasta a fost prima durere ce m-a lovit. Jale era în casa lui și aici într-a mea din Antiohia, unde locuiam încă de pe atunci. Ei bine, Estera, ascultă! Când a naufragiat bunul prinț, eu eram primul administrator al averii sale; tot ce poseda, era sub conducerea și îngrijirea mea. Judecă după aceasta cât ținea la mine și cât se încredea în mine! Grăbii la Ierusalim să-i dau văduvei socotelile. Ea mă menținu în slujba mea. Acum pusei și mai multă râvnă. Afacerile sporeau din an în an. Zece ani trecură; atunci se abătu nenorocirea, de care, cum ai auzit, vorbea tânărul – accidentul, cum îi zicea, care-l ajunsese pe procuratorul Gratus. Romanul afirma că a fost o tentativă de asasinat împotriva lui. Sub acest pretext, confiscă pentru dânsul, cu învoirea Romei, întreaga avere imensă a văduvei și a copiilor. Nu s-a oprit nici aici. Ca să evite orice revizuire a judecății, a înlăturat pe toți cei care participaseră cu ceva. Din zilele acelea grozave, familia Hur a dispărut. Fiul, pe care l-am cunoscut de copil, a fost condamnat la galere. Văduva și fiica tânjesc desigur într-una din multele temnițe al Iudeei, temnițe care odată închise în urma nenorociților, rămân pecetluite ca niște

morminte. Ele au dispărut din amintirea oamenilor, așa ca și când marea le-ar fi înghițit. N-am, putut afla cum au murit, și nici dacă au murit.

În ochii Esterei licăreau lacrimi.

— Tu ai o inimă bună, Estera, ca și mama ta, și îl rog pe Dumnezeu ca să n-aibă parte de soarta celor mai multe inimi bune, adică să fie călcate în picioare de orbi și neîndurați. Dar ascultă mai departe. M-am dus la Ierusalim ca să-i stau într-ajutor binefăcătoarei mele. La porțile orașului am fost prins, aruncat într-o subterană adâncă din cetatea Antonia; pentru ce, nu știam, până ce a venit însuși Gratus și mi-a cerut banii aparținând casei Hur. El știa că, după obișnuința afacerilor la evrei, acei bani se puteau ridica, după avizul meu, în toate piețele comerciale. Mi-a ordonat să iscălesc o hârtie în acest sens. Am refuzat. El răpise până atunci case, pământuri, mărfuri, corăbii și toată averea mișcătoare a celor cărora le serveam eu; banii nu-i avea încă. Vedeam că așa fi putut să reclădesc proprietatea lor distrusă, dacă Domnul voia să-mi stea într-ajutor. M-am împotrivit pretenției tiranului. A pus să mă tortureze, dar voința mi-a rămas neînfrântă; mi-a redat libertatea fără să poată dobândi ceva de la mine. M-am întors acasă și am reînceput, sub numele Simonide din Antiohia, afacerile, în locul numelui prințului Hur din Ierusalim. Tu știi, Estera, cum norocul m-a favorizat, și milioanele prințului au sporit sub mâinile mele. Știi iar, cum după trei ani, într-o călătorie la Caesarea, am fost prins iar de Gratus și supus pentru a doua oară torturii, ca să mărturisesc că bunurile și banii mei sunt sub ordinul de confiscare. Nu și-a ajuns scopul nici de astă dată. Cu corpul zdrobit m-am reîntors acasă, și am găsit-o pe Rachela moartă de temerea pentru mine. Domnul, Dumnezeul nostru a dispus, și eu trăiam. Chiar de la împăratul, mi-am răscumpărat libertatea și autorizarea să-mi port comerțul oriunde. Astăzi – lăudat fie numele Domnului – astăzi, Estera, ceea ce a fost încredințat mâinilor mele a crescut cu talanți, ce ar însemna o avere și pentru un împărat.

Cu mândrie ridică fruntea. Ochii li se întâlniră. Își citeau gândurile unul altuia.

— Ce să fac eu cu comoara asta, Estera? întrebă fără a pleca ochii.

— Tată, răspunse ea încet, nu s-a înfățișat oare acum legiuitul proprietar?

Privirea lui rămânea ațintită asupra ei.

— Și tu, copila mea, să rămâi cerșetoare?

— Dar eu, tată, ca fiica ta, nu sunt oare sclava lui?

Fața lui se luminează de nespusă iubire, zicând:

— Tu, Estera, ești darul cel mai minunat dintre acele multe pe care Domnul mi le-a dat.

O atrase la piept și o sărută îndelung.

— Ascultă, – îi zise apoi –, ascultă pentru ce înastă dimineață eram atât de vesel. Când s-a înfățișat tânărul înaintea mea, mi s-a părut că-l revăd pe tatăl lui, în puterea și grația tinereții. Eram îndemnat să-l salut așa. Simțeam că zilele de încercare trecuseră și truda mea era terminată. Nu mă puteam opri să nu jubilez. Îmi venea să-l iau de mână și să-i arăt comorile pe care le-am dobândit, ca să-i spun: Iată, toate astea sunt ale tale! Eu sunt servitorul tău, gata să fiu acum concediat! Și așa fi făcut așa, Estera, așa fi făcut așa; dar în momentul acela trei gânduri m-au năvălit și m-au reținut. Vreau să am siguranța că e fiul stăpânului meu, a fost primul gând.

Dacă e fiul stăpânului meu, vreau să cunosc mai de aproape felul și intențiile lui. Gândește-te, Estera, câți sunt dintre acei bogați, în mâinile căroră bogăția se preface în blestem și stricăciune!

Se opri; strânse pumnii și glasul îi tremura de agitare, când urmă:

— Estera, gândește-te la cele ce am suferit din mâinile romanilor, nu numai de la Gratus; zbirii fără inimă, care îi îndeplineau ordinele, erau romani, și râdeau cu toții când eu gemeam. Vezi corpul meu zdrobit și gândește-te la anii pe care i-am trăit fără putere și fără ridicare; gândește-te la mama ta în mormântul ei singuratic și la inima ei frântă; socotește durerea rudelor stăpânului meu, dacă mai trăiesc, și cruzimea morții lor, dacă au murit; gândește-te la toate astea, și nu-mi spune, ca predicatorii, că răzbunarea e a Domnului. Nu se răzbună el oare prin instrumente? Și războinicii lui nu sunt oare mai numeroși decât profeții? Nu spune legea: ochi pentru ochi, dinte pentru

dinte? O! în toți anii aceștia am visat răzbunare, m-am rugat pentru ea, am pregătit-o. Am strâns răbdare din creșterea averii mele și speram, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca aceasta să fie un mijloc ca să-i pot pedepsi pe răufăcători. Și fiindcă tânărul mi-a vorbit de iscusința lui în meseria armelor, dar nu mi-a spus scopul, am știut că el se numea: răzbunare. Acesta, Estera, a fost al treilea gând care m-a făcut să rămân tare și liniștit, pe când el vorbea pentru sine, și m-am bucurat când a plecat.

Estera mângâie mâinile ofilite ale tatălui ei și zise, ca și când ar fi prevăzut evenimentele viitoare:

— A plecat. Se va reîntoarce?

— Da; Malluch, servitorul credincios, îl urmărește și-l va readuce, de îndată ce voi fi gata eu.

— Și când are să fie asta, tată?

— Nu peste mult. El crede că toți martorii lui sunt morți. Dar mai trăiește unul, care cu siguranță are să-l recunoască, dacă e cu adevărat fiul stăpânului meu.

— Mama lui?

— Nu, fiica mea; martorul acela am să i-l aduc înainte; până atunci să lăsăm totul în grija Domnului. Sunt obosit. Cheamă-l pe Abimelech.

Estera chemă servitorul și se reîntoarce în casă.

CAPITOLUL V

Când Ben Hur ieși din marele magazin de mărfuri, avea sentimentul că la multele deziluzii după căutarea alor lui, se mai adăugase una; o mare descurajare îl cuprinse.

Își făcu drum printre mulțime și mărfurile grămadite, până la marginea debarcaderului. O umbră răcoroasă cădea asupra râului, și-l îndemna. Dar îi veni în minte vorba călătorului: „Mai bine un vierme, să te hrănești din murele Daphnei, decât oaspete la o masă grecească”. Se întoarce și coborî peste debarcader la han.

— Drumul la Daphne! zise paznicul mirat de întrebarea lui Ben Hur. Se vede că acum vii întâia dată aici? Ei bine, să socotești ziua aceasta ca cea mai fericită zi din viața ta! Drumul nu poți să-l

rătăcești. Strada cea mai apropiată la stânga duce spre sud drept la Muntele Sulpus, pe culmea căruia e un altar al lui Jupiter și un amfiteatru; mergi în direcția asta până la a treia încmcișare, care se cheamă columnele lui Irod. Apoi te întorci la dreapta până la porțile de bronz ale lui Epiphanes. De-acolo începe drumul la Daphne. Zeii să te aibă în paza lor.

După oarecare îndrumări privitoare la bagajul lui, Ben Hur porni.

Columnele lui Irod le găsi curând. De acolo, printr-o alee de coloane de marmură, populată cu o mulțime pestriță de oameni de toate neamurile negustorești, ajunse la porțile de bronz.

Era pe la ora a patra din zi, când ieși pe poartă și se găsi într-un convoi de oameni ce părea nesfârșit, și înainta și el spre celebra dumbravă. Drumul avea alei despărțite, pentru pietoni, călăreți și trăsuri, și acestea iarăși erau împărțite în două, pentru cei ce mergeau sau se întorceau. Linia de despărțire o marca o balustradă joasă; aceasta era întreruptă ici-colo cu socluri masive de marmură, pe care adesea se ridicau statui. La dreapta și la stânga drumului se întindea o pajiște bine îngrijită, plantată ici-colo cu grupuri de stejari și de smochini; printre ele erau mici vile împresurate cu viță. Aleile pietonilor erau pavate cu plăci de piatră roșie, cele pentru călăreți și trăsuri presărate cu nisip alb presat, în așa fel că nu se auzea nici zgomotul copitelor nici al roților. Numărul și varietatea fântânilor țâșnitoare erau de mirare; toate erau daruri ale regilor ce veniseră pe-aici și denumite după numele lor. Astfel se întindea drumul minunat spre vestul orașului, mai multe mile, până la intrarea în dumbravă.

Cu dispoziția-i apăsătoare, Ben Hur abia observă cu câtă artă și risipă era construită calea. Tot atât de puțină atenție da mulțimii ce-l împresura. Îl lăsară indiferent și fastul convoiului și imaginile multicolore ce i se ofereau ochilor. Era prea mult preocupat de el însuși. Provinciile însă, desigur, nu puteau să ofere ceva nou pentru un roman care cunoștea orașul, centru al lumii, cu splendorile lui. Căută deci a-și face drum mai curând printre grupurile care i se părea că înaintează prea încet. Când ajunse la Herakleia, o mică localitate între oraș și dumbravă, se simți obosit și dori să caute o distracție. Atenția-i fu atrasă de o pereche de capre, condusă de o

femeie frumoasă, împodobită, ca și ele, cu panglici și cu flori. Apoi se opri să privească un taur mare, alb ca zăpada, împodobit tot cu struguri proaspeți; pe spinarea-i largă, într-un coș, era un copilăș gol, imagine a micului Bacchus. Urmărindu-și drumul se întreba, oare pentru care altare erau destinate aceste ofrande. Acum trecu un călăreț în îmbrăcăminte pompoasă; coama calului era tunsă după obiceiul timpului. Atitudinea mândră a călărețului și a calului, îl făcu pe Ben Hur să zâmbească. Se mai întoarse, când îi ajungeau la ureche uruiul trăsurilor sau tropotul surd al copitelor cailor; pe nesimțite, începu să-l intereseze diversitatea carelor și portul variat al conducătorilor. Începu a da mai multă atenție și mulțimii înconjurătoare. Vedea oameni de toate vârstele și stările, bărbați și femei, toți în haine de sărbătoare. Un grup era în alb, altul în negru; unii purtau steaguri, alții cădelnițe; aceștia mergeau încet, cântând imnuri, ceilalți înaintau după muzica flautelor și tactului tobelor de mână. Dacă zilnic acest popor se revărsa la Daphne, ce minunății trebuie să fi fost de văzut acolo! În sfârșit, se auziră bătăi din palme și exclamări vesele. Se uită în sus, multe degete arătau la un punct. Urmând direcția aceasta, văzu pe coasta colinei o clădire în formă de templu – intrarea în dumbrava sfântă. Cântarea imnurilor răsună mai cu tărie, muzica deveni mai vioaie. Fu dus cu șuvoiul de oameni și intră, împărtaşind așteptarea nerăbdătoare a tuturor. Deși de gust fin roman, priveliștea locului îl impresionează.

Când Ben Hur trecu pe poarta clădirii în stil grecesc, se văzu într-un spațiu larg, pavat cu piatră lustruită. În jurul lui mișuna o mulțime neliniștită, zgomotoasă, în haine pestrițe. Înaintea lui se ramificau cărări curat întreținute la sud-vest spre o grădină, ca să se piardă îndărătul ei într-o pădure peste care plutea o ceață albăstruie. Ben Hur se uită gânditor înainte, nehotărât în care parte să se îndrepte. În acel moment exclamă o femeie:

— Splendid! Dar unde mergem acum?

Cel care o însoțea, un om cu cunună de lauri, răspunse râzând:

— Haide, frumoasă străină, întrebarea ta înseamnă că te temi. Nu ne-am învoit oare, ca toate astea, dimpreună cu noroiul Antiohiei să le părăsim? Aerul care adie e o respirație a zeilor. Să ne lăsăm adierii vântului.

— Dar dacă ne pierdem?

— O, fricoaso! În Daphne nu s-a pierdut încă nimenea, afară de acela în urma cui i s-au închis porțile pentru totdeauna.

— Despre cine vrei să spui? zise ea tot cu temere.

— Zic de aceia care n-au rezistat farmecului locului și l-au ales pe viață și pe moarte. Ascultă! Să stăm aici și am să-ți arăt despre cine vorbesc.

Pe podeaua de marmură se auziră pași de sandale; mulțimea se desfăcu, și o ceată de tinere fete dădu năvală în jurul celui ce vorbise și a prietenei sale, și începu, în tactul tobelor, să joace și să cânte. Femeia se strânse lângă însoțitorul ei, care o cuprinse cu un braț peste mijloc, dar cu celălalt, ca extaziat bătea tactul muzicii peste cap. Pletele dănțuitoarelor fâlăiau în aer. Îmbrăcămintea ușoară, ce purtau, nu le acoperea decât incomplet. Farmecul dansului lor nu se poate descrie. După o scurtă horă dispărură tot atât de repede și fugitiv, cum veniseră, printre mulțimea care se da în lături.

— Ei, ce zici? întrebă bărbatul.

— Cine sunt acestea? îi zise însoțitoarea lui.

— Sunt Devadasi, preotese în cultul lui Apollo. E o întreagă armată. Ele alcătuiesc corul la serbări. Templul acesta e casa lor. Uneori se duc și prin alte orașe, dar tot ce câștigă aduc aici, ca să îmbogățească locuința divinului muzician. Să mergem acum mai departe?

În momentul următor cei doi se depărtară.

Ben Hur își făcu curaj din asigurarea că în Daphne nu s-a pierdut încă nimeni; acum se întoarse și el să plece, unde? nu știa.

O sculptură de pe un postament frumos îl atrase mai întâi. Era statuia unui centaur. O inscripție explica vizitatorului neștiutor că îl reprezenta pe Chiron, favoritul lui Apollo și al Diane, care l-au inițiat în tainele vânătoarei, ale medicinei, ale muzicii și în arta profeției. Inscripția mai spunea străinului că la un anumit ceas al unei nopți luminoase să privească într-o anumită direcție a cerului, și atunci îl va vedea pe mort viu printre stele, unde Jupiter l-a așezat pe geniul cel bun (în Constelația Centaurului).

Totuși, cel mai înțelept dintre centauri plecă să-și ofere omenirii serviciile. În mână ținea un sul, pe care se putea citi, în

limba grecească, următoarele paragrafe ale unei înștiințări:

„Călătorule!

Ești străin?

1. Ascultă murmurul izvoarelor și nu te teme de ploaia fântânilor tâșnitoare; astfel, naiadele au să te iubească.

2. Vânturile chemate ale Daphnei sunt Zefirull și Austrul; bucuroși servitori ai vieții, au să-ți procure dulci bucurii. Când bate Eurus, e Diana altundeva la vânătoare; când bănuie Boreas, ascunde-te, căci Apollo e mânios.

3. Umbrele dumbrăvii sunt ale tale ziua; noaptea sunt ale lui Pan și ale Driadelor. Să nu-i tulburi.

4. Mănâncă moderat din lotusul de pe malul pârâului, dacă nu vrei să-ți jefțești memoria; căci asta ar însemna să devii un copil al Daphnei.

5. Umblă cu precauție în jurul păianjenului ce toarce; este Arachne care lucrează pentru Minerva.

6. Dacă vrei să vezi lacrimile Daphnei, rupe numai un mugur dintr-o ramură de dafin – și mori.

Păzește-te!

Zăbovește și fii fericit! ”

Ben Hur lăasă explicarea cuvintelor enigmatice altora din mulțimea ce se grămădea în jurul lui și se întoarse deoparte, când fu adus taurul alb. Copilul sta încă în coș, urmat de un lung șir de oameni; după aceștia veni femeia cu caprele, apoi flautiști și toboșari și un alt convoi de oferitori de daruri.

— Unde se duc? întrebă unul din cei dimprejur.

Un altul răspunse:

— Taurul la Tatăl Jupiter – caprele...

— N-a păzit oare odinioară Apollo turmele lui Admet?

— Da; caprele merg la Apollo.

Ben Hur, în dispoziția lui obișnuită, nu s-ar fi dus singur în dumbravă; cel puțin s-ar fi folosit de relațiile lui cu familia consulului și ar fi evitat o hoinăreală leneșă într-un loc unde nu cunoștea pe nimenea și nimenea nu-l cunoștea; și-ar fi însemnat în memorie toate punctele vrednice de văzut și le-ar fi vizitat cu o călăuză vrednică de încredere, așa cum se pune la cale o afacere; sau dacă voia să petreacă în acest loc încântător câteva zile fără

grijă, trebuia să-și procure o scrisoare către mai-marele localității, oricare ar fi fost el. Așa ar fi contemplat cu plăcere cele ce erau de văzut, ca și mulțimea entuziastă pe care o urmase. Acum însă nu simțea nicio venerație față de divinitățile locului și nu simțea nici curiozitate; amărât de deziluzia pe care o suferise, rătăcea fără niciun plan, nu așteptând soarta, ci căutând s-o provoace cu sfruntare.

CAPITOLUL VI

Ben Hur intră cu ceilalți în pădurice. La început era prea indiferent ca să se mai întrebe unde ducea drumul. De totala indiferență îl apăra un sentiment vag; convoiul se îndrepta spre temple, care drept centru al dumbrăvii exercitau mai multă atracție asupra vizitatorului.

Deodată începu, ca un cântăreț o melodie ce-l obsedează, să repete vorbele: „Mai bine un vierme și să te hrănești din murele Daphnei, decât oaspete la o masă regească”. Repetarea deasă deștepta întrebări care așteptau răspuns cu înțețire: Era oare viața în dumbravă cu adevărat atât de plăcută? În ce-i consta farmecul? Poate în adâncimea misterioasă a unei filosofii de nepătruns? Sau în ceva mai real, mai vădit pentru ochii oricărui vizitator atent? În fiecare an mii de inși păraseau lumea și veneau aici ca să se dedice în serviciul frumosului și plăcutului. Găseau ei secretul farmecului? Era el destul de tare ca să-i despartă pentru totdeauna de trecut? Învătau ei să uite multele vicisitudini ale vieții, bune și amare, speranțele unui viitor apropiat și grijile pe care le năștea trecutul?

Era oare dumbrava atât de binecuvântată pentru ei? De ce n-ar fi fost și pentru dânsul? El era evreu; se putea oare ca toate cele frumoase și minunate să fie pentru toți, numai pentru fiii lui Avraam nu? Voia cu orice preț să dea de urma secretului, nepăsător de cântările aducătorilor de daruri și de batjocurile de-apropelui.

Se uită la cer, dar de-acolo nu-i veni nicio indicație; cerul era albastru închis și înviorat de ciripitul rândunelelor vesele – nu era

altfel nici cerul deasupra oraşului sfânt.

Merse mai departe; din păduricea de-a dreapta lui, îi adia un val de parfum de trandafiri şi plante aromatice aprinse. Se opri, ca şi mulţi alţii, şi se uită în direcţia de unde venea adierea aceasta.

— E o grădină acolo? îl întrebă pe un om de lângă el.

— Cred mai degrabă că e un serviciu divin, poate în cinstea Diane, sau a lui Pan, sau a vreunei alte zeităţi a pădurilor.

Răspunsul îi fu dat în limba lui maternă. Ben Hur se uită mirat.

— Eşti evreu? îl întrebă.

— M-am născut la o aruncătură de piatră din piaţa Ierusalimului – răspunse omul, cu un zâmbet politic.

Ben Hur voi să mai vorbească, dar mulţimea, îl împinse de cealaltă parte a drumului, spre dumbravă, astfel că fu despărţit de străin. Înfăţişarea aceuia, veşmântul tradiţional şi bastonul, o stofă neagră pe cap, legată cu un şnur roşu, figura expresiv iudee, îi rămase în minte tânărului.

Întâlnirea fu într-un loc unde o potecă se ramifica în pădurice. Ben Hur se folosi de ocazie ca să scape de larma pelerinilor.

Ajunse mai întâi într-un desiş care văzut din drum apărea ca tufiş natural, nepătruns, potrivit cuiburilor de păsări sălbatice. După câţiva paşi însă putu să recunoască şi aici mâna maestrului. Tufişurile erau în floare sau purtau fructe; sub crengile plecate, se înălţau florile cele mai minunate; peste ele iasomia îşi întindea ramurile delicate. Tufişuri de liliac şi de trandafiri, crini şi lalele, leandri şi tufişuri de fragi, care toate îi aminteau văile înflorite ale cetăţii lui David, umpleau aerul de miresme. Un pâ râias, ca să nu le lipsească naiadelor nimic, şerpuia în murmur uşor peste pajişte.

Mergând înainte, auzi la dreapta şi la stânga din desiş gura pommeilor şi turturelor; ciocârlii îl aşteptau şi-l lăsau să se apropie; o privighetoare rămase neînfricoşată la locul ei, deşi trecu pe alături de ea. O prepeliţă îşi purta puii înainte. Cum se opri s-o lase să treacă, se ivi o figură dintr-un tufiş cu aromă de miere. Ben Hur făcu un pas îndărăt. Îi era oare dat cu adevărat să vadă un satir acasă la el? Apariţia se uita la el şi ţinea în dinţi un cosor încovoiat. Ben Hur zâmbi de temerea lui, şi iată problema era

dezlegată: Pace fără teamă, pace pretutindeni – acesta era secretul farmecului!

Se așază sub un lămâi care-și întindea rădăcinile sure, încurcate, până la marginea pârauului. Aproape deasupra apei cu murmurul ei, atârna cuibul unui pițigoi. Mica făptură îl privea încrezătoare din deschizătura cuibului. „Cu adevărat, își zise, pasărea asta îmi dă explicația! Ea zice: Nu mă tem de tine, căci legea acestui loc fericit e iubirea!”

Farmecul dumbrăvii i se părea acum evident. Era plăcut mișcat și hotărât să se dedice și el cultului Daphnei. Nu putea oare și el, ca și omul cu cosorul în dinți, să-și încheie zilele furtunoase ale vieții, pentru totdeauna, uitând și uitat, cu cultivarea florilor și a tufișurilor și cu privescerea tuturor splendorilor mute ce se puteau contempla aici pretutindeni?

Cu încetul însă începea a se trezi iar în el iudeul.

Farmecul putea să le ajungă multora. Dar ce fel de oameni erau aceia?

Iubirea potolește, mai ales când urmează după o nenorocire ca a lui. Dar era ea oare tot conținutul vieții?

Era o deosebire între el și cei care se îngropau aici de bunăvoie și-și găseau fericirea. Ei n-aveau datorii de îndeplinit, nu puteau să aibă; el însă...

— Dumnezeule al lui Israel! exclamă tare, cu obrazii aprinși, și ridicându-se repede. Mamă! Tirzah! blestemat să fie momentul, blestemat locul, unde aș putea fi fericit fără voi!

Grăbi prin desiș și ajunse la o apă care curgea ca un fluviu printre maluri zidite, și ici-colo era reținută din cursul ei prin stăvilare. Un pod îl conduse peste fluviu, pe drumul lui. Stând pe acest pod, mai văzu și altele, fiecare construit într-alt stil. Sub dânsul vedea apa clară, ca a unui lac adânc, apoi iar o cascadă și-așa mai departe, cât vedeai cu ochii. Poduri, lacuri, cascade îi povesteau lămurit cum pot povesti lucrurile neînsuflețite, că fluviul urma voința unui Stăpân și-și lua cursul cum se cade unui servitor al zeilor.

Dincolo de pod văzu un peisaj cu văi largi și dealuri neregulate cu grote, lacuri și căscioare frumoase, legate între ele prin poteci scânteietoare și cursuri de apă argintii. Văile formau

paturi prin care în zile de secetă fluviul era condus pentru înviorarea solului, și se asemăna cu covoare verzi presărate cu flori, pe care ici-colo pășteau turme de oi albe ca zăpada. Se auzeau de departe glasurile păstorilor care mergeau în urma turmelor. Sub cerul liber se ridicau nenumărate altare, înaintea cărora se aduceau jertfe. Cete de oameni, în alb ca și altarele, treceau în procesiune de la unul la altul, și fumul jertfei plutea în nori palizi peste sfintele locașuri la cer.

Cu încântare îi treceau privirile de la un punct la altul, peste livezi și dealuri, sau se opreau ca îmbătate asupra vreunui obiect – căutau apoi să pătrundă dumbrava sau privea procesiunile, își dau zadarnic osteneala să urmărească potecile și cursurile de apă, care toate se pierdeau înlănțuite pe fondul întunecat. Ce mistere putea să ascundă o intrare atât de minunată? Ici-colo se ridica o voce și pe când privirile-i rățăceau mai departe, ajunse, impresionat de cele văzute, la convingerea că aici domnea pacea în aer și pe pământ, și oricare era invitat să se oprească aici și să se odihnească.

Deodată i se luminează un gând: dumbrava era în realitate un templu, un templu imens, fără ziduri.

Nu mai era altul la fel. Arhitectul nu-și bătuse capul mult cu stâlpi și hale, cu măsurătoare de spații; nici nu se gândise la o exactă țărnuire a ideii pe care voia s-o întrupeze. El n-a făcut decât să-și la în slujbă natura; arta nu poate să tindă la ceva mai sus. Astfel expertul fiu* al lui Zeus și al Callistei a creat vechea Arcadie; și aici ca și acolo, spiritul creator a fost un grec.

Mergând mai departe de la pod, Ben Hur coborî în valea cea mai apropiată, aici păștea o turmă de oi păzită de o fată.

Apoi sosi la un altar care era ridicat în mijlocul drumului; pe un soclu de rocă neagră era o placă împodobită, de marmură albă, pe care sta un bazin de bronz cu cărbuni aprinși. Lângă altar sta o femeie tânără, care cu o mână agita o nuia. Urmându-și drumul, dădu peste o procesiune. În capul ei era o ceată de tinere fete în îmbrăcăminte ușoară și împodobite cu ghirlande de flori; cântau cu vocile lor limpezi un cântec; o ceată de băieți pârlți de soare dansa după cântecul fetelor. Apoi urma procesiunea, numai din femei;

* Arcaș (fiul lui Zeus și al nimfei Callisto).

acestea erau îmbrăcate simplu și neglijent și purtau la altare coșulețe cu mirodenii. Una din ele, o grecoaică, cânta o strofă din Anacreon:

*Astăzi iau și astăzi dau,
Azi trăiesc și astăzi beau,
Voi cerși sau mă-mprumut, -
Viitorul este mut.*

Dar își continuă drumul, indiferent, și ajunsese la o pădure exuberantă, în mijlocul văii, unde trebuia mai mult să atragă privirile vizitatorului. Umbra îl ademenea, căci drumu-i trecea pe acolo mai departe, și printre tufișuri mijeia ceva ca o statuie care-l îmbia s-o vadă. Așadar, se întoarse la o parte și trecu în singurătatea răcoroasă.

Iarba era proaspătă și bine întreținută. Copacii nu erau prea deși; toate speciile din Orient erau reprezentate și alternau plăcut cu esențe străine, aduse din depărtare. Erau aici palmieri în izolare maiestuoasă, – dincolo sicomori ridicându-se deasupra dafinilor de culoare mai închisă –, mai departe se ridicau stejarii pururea verzi, alături de cedri mari, care ar fi făcut podoaba Libanonului, apoi frăgari și terebinte, atât de fimoase încât păreau transplantate aici din paradis.

Statuia era o Daphne de frumusețe desăvârșită. N-avu însă mai mult timp decât ca să arunce o privire fugitivă asupra ei; la picioarele soclului odihneau o fată și un tânăr; pe o blană de tigru alături stau pe o grămăjuie de trandafiri veștejiți, semnele rangului lor, securea și secera, ale lui, și coșul al ei.

Lipsa aceasta de jenă îl miră. Mai înainte, în întunericul desișului parfumat crezuse că pacea fără frică era farmecul marii dumbrăvi, și era pe-aci să se lase acestui sentiment; acum citea un alt capitol care nu era încă bine lămurit. Legea locului era iubirea, dar iubirea fără legi.

Și asta avea să fie dulcea pace a Daphnei! Acesta scopul vieții celor ce o serveau! Pentru asta jertfeau regi și prinți comorile lor! Spre acest scop, o preoțime șireată își aservea natura, pasărilor și pââurile și crinii, fluviul, opera unor nenumărate mâini,

sfînțenia altarelor, puterea fecundatoare a soarelui!

Când Ben Hur, cufundat în astfel de reflecții, își urmă drumul, nu putea să se sustragă de la oarecare îngrijorare pentru servitorii marelui templu natural, anume pentru aceia care, prin osteneala lor proprie, îl mențineau într-o stare atît de încântătoare. Ce-i adusese aici nu mai era secret; motivele și influența îi apăreau clare. Pentru unii, care loviți în ei înșiși, își pierduseră liniștea sufletească, perspectiva unei vieți de pace durabilă într-un loc sfînit, la a cărui înfîmșetare puteau contribui, deși nu cu bani, dar cu munca proprie, avea desigur ceva ademenitor. În rîndul acestora erau oameni cu cultură superioară, susceptibili însă și de temeri apăsătoare și de bucuriile speranțelor; dar nu constituiau ei marea, masă a servitorilor Daphnei. Rețeaua lui Apollo era întinsă și(ochiurile ei strânse. Destul că marea majoritate era alcătuită din sibarții lumii, și o plebe, mai mare la număr dar cu atît mai decăzută, și care servea senzualității ce pe atunci cuprinsese întreg Orientul. Niciun scop mai înalt: nu slăvirea zeului cîntării (Apollo) sau a nenorocitei lui tovarășe, nici devotamentul pentru o filosofie care își manifestă roadele abia în liniștea retragerii, nici iubirea în înțelesul ei sfânt, nu-i rețineau în acest loc. În epoca aceea erau abia două popoare capabile de o astfel de năzuință mai înaltă, și anume poporul care trăia după legile lui Moise și poate adepții învățăturilor lui Brahma. Numai ele ar fi putut spune omenirii: Mai, bine o Lege fără iubire, decît o iubire fără de Lege.

Depărtându-se de la aceasta, compătimirea atârna în mare grad de dispoziția momentană; mânia nu lasă la iveală această pornire. Îi suntem predispuși însă, când ne găsim în stare de perfectă mulțumire de sine. Ben Hur își iuți pașii și ridică mai sus, capul; fără a pierde sensibilitatea pentru splendorile împrejurimilor, se uita la toate cu priviri mai liniștite, uneori chiar disprețuitoare; nu putea uita că aproape fusese să devină el însuși o jertfă a amăgirii.

CAPITOLUL VII

În față vedea Ben Hur o dumbravă de chiparoși; copac lângă copac se înălțau ca niște coloane, toți drepți și zvelți ca și catargele

de corăbii. Intrând mai adânc, auzi sunetul voios al unei trompete, și puțin după aceea văzu pe omul pe care-l întâlnise pe drumul la temple, întins acolo aproape în iarbă. Omul se ridică și veni spre dânsul.

— Îți mai urez o dată pacea, îi zise prietenos.

— Îți mulțumesc, îi răspunse Ben Hur, apoi întrebă:

— Mergi pe același drum ca și mine?

— Eu mă duc la hipodrom, dacă acesta e și drumul tău?

— La hipodrom?

— Da. Sunetul de trompetă pe care l-ai auzit adineaori era semnal pentru concurenți.

— Prietene, îi zise Ben Hur cu sinceritate, mărturisesc că eu nu prea știu a mă orienta în dumbrava asta; de aceea ți-aș fi recunoscător dacă ai vrea să-mi servești de călăuză.

— Foarte bucuros. Ascultă, aud urnitul carelor. Se duc la hipodrom.

Ben Hur ascultă un moment, apoi, ca să termine conversația, puse mâna pe umărul omului și îi zise:

— Eu sunt fiul duumvirului Arrius; dar tu?

— Eu sunt Malluch, sunetul de trâmbiță, scârțâitul carelor și perspectiva distracției m-au agitat. Eu am oarecare deprindere în astfel de exerciții. În stadiile Romei sunt necunoscut. Să mergem la hipodrom.

Malluch mai ezită, apoi zise repede:

— Duumvirul era roman, dar pe fiul său îl văd în haină de evreu.

— Nobilul Arrius a fost tatăl meu adoptiv, răspunse Ben Hur.

— A! înțeleg; scuză observația.

Trecând de marginea păduricii, ajunseră la un câmp, pe care se clădise hipodromul; el semăna, în formă și întindere, cu stadioanele romane. Drumul propriu zis era de nisip bătucit și stropit cu apă; de ambele părți era încins cu funii, legate ușor de stâlpi în formă de sulite. Pentru privitori și aceia care aveau mai mult decât un interes obișnuit pentru jocuri, erau diferite încăperi acoperite cu pânze tari de cort și având șiruri de locuri în formă de amfiteatru. Prin aceste încăperi găsiră loc cei doi nou-veniți. Ben

Hur numără carele pe când defilau; erau cu totul nouă.

— Doresc oamenilor noroc – zise el cu bunăvoință. Credeam că aici în Orient se vor mulțumi cu doi cai, dar au ambiție și aleargă cu carul regesc cu patru cai. Să vedem ce ispravă vor face.

Opt din carele cu câte patru cai trecură, unele la pas, altele în trap, toate minunat conduse. Apoi veni al nouălea în galop. Ben Hur nu-și putu opri o exclamare de mirare.

— Eu am văzut grajdurile imperiale, Malluch, dar pe binecuvântata amintire a părintelui nostm Avraam, astfel de cai n-am văzut încă.

Ultimul car uruia tocmai înainte, când se produse o zăpăceală; dintre spectatori, cineva scoase un strigăt mare. Ben Hur se întoarse și văzu pe unul din locurile de sus un bătrân cu barba albă lungă, care, ridicat de jumătate, sta cu pumnii strânși, tremurând, cu ochii scânteind sălbatic. Unii dintre spectatorii mai apropiați de dânsul începură să râdă.

— Ar trebui să aveți respect măcar pentru barba lui. Cine e? întrebă Ben Hur.

— E un om puternic din pustiu, de undeva de după Moab, are turme întregi de cămile; caii lui, se zice că descind din cursierii primului Faraon. Șeic Ilderim e titlul și numele lui – răspunse Malluch.

În timpul acesta conducătorul încerca zadarnic să-și liniștească caii. Fiecare încercare neizbutită îl irită tot mai mult pe șeic.

— Abaddon, pune mâna! strigă patriarhul cu voce tare. Alergați, zburati! Auziți, copii?

Această întrebare se adresa însoțitorilor săi, care evident erau din tribul lui.

— Auziți? Sunt copii ai pustiei și ei ca și voi. Puneți mâna, repede!

Caii erau tot mai furioși și zvârleau cu putere.

— Blestemat roman! strigă șeicul și strânse pumnii spre conducător. Nu mi-a jurat că știe să-i conducă? – mi-a jurat pe toți idoli lui latini? Nu, lăsați-mă, îndărăt zic! Repede ca vulturul în zbor și ascultători ca mieii, așa mi-a jurat că are să-i conducă. Să fie blestemat, și blestemată mama mincinoșilor! Îl vedeți, nepre-

țuitul! Să-l atingă numai pe unul cu biciul, și...

Sfârșitul frazei se pierdu într-o scrâșnire de dinți teribilă.

— Alergați înaintea lor și vorbiți-le! Un cuvânt, un singur cuvânt din cântecele pe care vi le cântau mamele voastre în corturi, va fi de ajuns. O, prost ce-am fost să mă încred într-un roman!

Unii dintre prietenii bătrânului fură destul de cuminți, ca să se posteze între el și cai.

Ben Hur credea că înțelege sentimentele șeicului și le respecta. Cauza iritației lui nu era atâta mândria rănită a proprietarului, îngrijorarea pentru rezultatul nesigur al alergărilor; ci trebuia știut că patriarhul își iubea animalele cu o afecțiune ce se mărginea cu patima.

Caii erau toți murgi strălucitori, fără o pată, semănând întocmai unul cu altul și atât de proporționați, încât păreau mai mici de cum erau în realitate. Urechi delicate, capete mici; fruntea între urechi largă și plină; nările atât de roșii încât păreau de foc; gâtul frumos arcuit era acoperit cu o coamă fină, deasă, ce cădea peste piept și umeri; buclele de pe frunte erau tot atât de moi și păreau ca smocuri de mătase. Printre genunchi și la copite picioarele erau netede ca palma, iar peste genunchi mușchii se rotunjeau; copitele erau ca cești de agat lustruit. Când porneau sau se încordau, biciuiau aerul și uneori pământul, cu cozile lor negre, dese, strălucitoare. Șeicul zicea că sunt neprețuiți și avea dreptate.

Cu prilejul acestei a doua contemplări a cailor, în loc închis, Ben Hur află istoria raporturilor dintre ei și proprietarul lor. Crescuți sub ochii lui, ziua ei fuseseră obiectul îngrijirilor sale și noaptea mândria viselor lui; cu familia lui, au împărțit departe în pustiu fără umbră, cortul întunecat, și îi erau dragi ca niște copii. Bătrânul își adusese favoriții în oraș, ca să triumfe cu ei împotriva romanilor aroganți și urgisiți, și nu s-a îndoit niciun moment de triumf, numai să fi găsit un conducător de încredere, care pe lângă dibăcie, să mai aibă și spiritul de care era însuflețit el. De un temperament mai vioi decât oamenii mai flegmatici de la vest, nu se putea mulțumi numai să-l acuze de incapacitate pe conducător, și să-i dea drumul fără vorbă; ca arab și șeic, trebuia însă să-și dea drumul mâinii și să umple aerul cu strigătele lui.

Mai înainte ca patriarhul să fi terminat cu imprecățiunile,

vreo douăsprezece mâini prinseră frâiele cailor și îi potoliră. În acest timp mai sosi un car pe hipodrom; neasemănător cu celelalte, conducătorul, carul, caii, erau împodobiți așa, cum ar fi putut apărea și în circ.

Ne-am putea face o imagine despre acest car, dacă ne vom gândi la carele din epoca clasică. Carul a fost construit mai jos, pe două roți, cu axa largă, cu partea de la spate deschisă. Acesta era modelul original. Cu timpul, s-a amestecat arta și a creat carete splendide.

Conducătorii carelor din vremea veche nu erau mai puțin iscusiți și ambițioși ca jocheii timpului de față.

Concurenții de până acum fuseseră primiți în tăcere; cel din urmă sosit fu mai norocos. Pe când se apropia de hipodrom, de unde Ben Hur observa scena, sosirea carului fu anunțată cu aplauze și exclamări, astfel că întreaga atenție se îndreptase spre el. Caii lui de la roată erau negri, cei înaintași – albi. Conducătorul lor părea iscusit.

În sfârșit, străinul sosi la un punct unde carul putea fi văzut de spectatori; aspectul carului justifica, chiar și numai el, furtuna de aplauze cu care fusese primit. Roțile erau mici minunății de artă; obezile erau de abanos strălucitor și ținute de cercuri de bronz. Axa, nu mai puțin artistic lucrată decât roțile, era împodobită cu capete de tigri cu dinții scrâșnind. Patul carului era împletit din nuiiele aurite.

Apariția strălucitului car cu caii splendizi îl făcu pe Ben Hur să privească cu interes crescând la conducător.

Cine să fi fost? Când Ben Hur își pusesese mai întâi această întrebare, nu putea să vadă fața omului nici întreaga-i figură; dar întreaga-i atitudine și gesturile i se păreau cunoscute și-i aminteau de timpuri de mult trecute.

Cine să fie? Se apropie. Caii mergeau în trap. Aplauzele și strălucirea convoiului îl făceau să presupună că era un favorit al domniei sau un prinț celebru. Apariția la hipodrom nu era incompatibilă cu ranguri atât de înalte. Chiar regi participau la luptele pentru cununa biruitorului. Astfel împărații Nero și Commodus erau pasionați de alergarea cu carele.

Ben Hur își făcu drum în jos până la balustrada din fața spec-

tatorilor. Fața-i era serioasă; întreaga-i ființă trăda o vie agitare.

Acum putea să vadă figura întreagă a conducătorului. El avea alături un însoțitor, un Myrtilus, după expresia clasică, așa cum le era permis bărbaților de rang înalt, care participau la alergări. Ben Hur putea să-l vadă numai pe conducător. El sta drept în car, statură frumoasă, ușor îmbrăcat cu o tunică trandafirie. În dreapta ținea un bici; în stânga, pe care o ținea ridicată și puțin întinsă, cele patru hățuri. Atitudinea era vioaie și grațioasă. Exclamările de admirație le primi cu o liniște de statuie. Ben Hur stătea ca împietrit; bănuiala i se confirma – memoria nu-l înșelase: era Messala!

Din toate, Ben Hur putea să cunoască cum că Messala era același orgolios, îndrăzneț și încrezător în sine, ca odinioară, că ambiția lui, disprețul pentru oameni și nepăsarea batjocoritoare nu se schimbaseră.

CAPITOLUL VIII

Pe când Ben Hur cobora treptele arenelor, de jos de pe ultima treaptă se ridică un arab și strigă:

— Ascultați, voi oameni de la răsărit, și apus! Nobilul șeic Ilderim vă trimite salutul său. Cu patru cai, descendenți din caii favoriți ai lui Solomon cel înțelept, a venit să se măsoare aici cu cei mai buni alergători. El are nevoie mai înainte de toate de un conducător dibaci. Aceluia care spre mulțumirea lui va ști să-i conducă caii, îi promite să-l îmbogățească pentru totdeauna; vestiți această ofertă aici, colo, în orașe și pe hipodrom, oriunde obișnuiesc să se adune oameni bravi. Așa spune stăpânul meu, nobilul șeic Ilderim.

Vestirea produse o vie mișcare printre cei de față.

Până seara desigur că avea să fie cunoscută și discutată în toate cercurile sportive din Antiohia. Când o auzi, Ben Hur rămase locului și se uita nehotărât când la crainic, când la șeic. Malluch credea că avea de gând să primească oferta, și se simți ușurat, când acela i se adresă deodată repede cu întrebarea:

— Unde mergem acum, bunule Malluch?

Vrednicul om răspunse zâmbind:

— Dacă vrei să urmezi exemplul altora care vizitează dumbrava pentru întâia oară, trebuie mai întâi să-ți întrebi viitorul.

— Viitorul meu, zici? Lucrul are într-însul ceva păgânesc, totuși să mergem mai întâi la Zeiță.

— Nu, fiu al lui Arrius, acești slujitori ai lui Apollo au o metodă mai bună decât cea cunoscută. În loc de o convorbire cu o Pythia sau cu o Sibilă, îți vând o foaie de papirus proaspăt scrisă. Această foaie trebuie s-o înmoi în apa unui anumit izvor; atunci va ieși la iveală un vers, din care-ți vei putea citi viitorul.

Expresia de nerăbdare dispăru de pe fața lui Ben Hur.

— Sunt oameni, – zise întunecat –, care n-au să se îngrijoreze de viitorul lor.

— Vrei dar mai bine să mergi la temple?

— Templele sunt grecești, nu-i așa?

— Arhitectura lor se numește așa.

— Elenii au fost meșteri ai faimosului în artă; dar în arhitectură ei jertfesc varietatea pentru frumusețea rigidă. Toate templele lor se aseamănă. Cum se numește izvorul?

— Castalia.

— O! e cunoscut în toată lumea! Să mergem acolo.

Pe drumul într-acolo, Malluch observă pe însoțitorul lui și văzu, că cel puțin pentru moment, buna dispoziție îi dispăruse. Trecătorilor nu le mai dădea nicio atenție; pentru multele frumuseți ce întâmpinară în cale, n-avu niciun cuvânt de admirație, mergea tăcut, chiar posomorât.

În realitate, era revederea lui Messala care îl făcea gânditor. Îi venea, ca și când n-ar fi trecut mai mult de un ceas de când mâini puternice l-au smuls de lângă mama lui, nu mai mult de un ceas de când romanii puseseră sigillii pe casa tatălui său. Recapitulă încă o dată în minte, cum în timpul mizerabilei lui vieți de pe galere – dacă viața s-a putut numi – afară de munca lui, puțin altceva îi rămânea de făcut, decât să viseze răzbunare – și Messala era centrul tuturor acestor vise. Pentru Gratus, obișnuia el să-și zică, poate mai încăpea o scuză – pentru Messala niciodată. Și pentru ca să se întărească în hotărârea lui, își repeta din când în când: Cine n-a pus mărturie pentru mine – cine și-a bătut joc de mine și a

plecat râzând? Și mereu ajungea la aceeași încheiere: în ziua în care îl voi întâlni, ajută-mi, Dumnezeu! poporului meu, să-mi pot lua o răzbunare deosebită, potrivită!

Și acum îl întâlnise.

Poate că sentimentele lui Ben Hur ar fi fost altele, dacă l-ar fi revăzut pe Messala sărac și necăjit. Dar nu l-a întâlnit așa. Îl găsea mai mult decât fericit, împresurat de strălucire și bogăție, scânteiilor de aur în razele soarelui.

Ceea ce Malluch socotea că era indispoziție trecătoare, în realitate era o reflecție asupra momentului când avea să se producă întâlnirea și cum avea să facă el, să rămână memorabilă.

După câțiva timp intrară într-o alee de stejari, plină de mișcare. Grupe de oameni veneau și mergeau, ici pietoni și călăreți, dincolo femei purtate de sclavi în lectici; din când în când uruia pe dinainte zgomotos un car.

De la capătul aleii, un drum cu ușoară înclinare îi duse într-un mic șes, închis la dreapta cu un perete de stâncă sură, pe când în stânga se întindea verdele proaspăt al unei livezi. Curând putură vedea și celebrul izvor al Castaliei.

Făcându-și drum printre grupul adunat acolo, Ben Hur văzu raza de apă care se revărsa dintr-o stâncă într-un bazin de marmură neagră, de unde apoi țâșnind și spumând, dispărea ca pe tuburi.

Alături de bazin ședea, într-o Firidă săpată în stâncă, un preot bătrân cu barba lungă, cu fața zbârcită sub o glugă, chipul perfect al unui eremit. Din atitudinea celor de față cu greu s-ar fi putut cunoaște ce exercita asupra lor mai multă atracție, izvorul acela nesecat sau preotul ce sta mereu acolo. El auzea, vedea, era văzut, dar nu vorbea niciodată. Din când în când un vizitator îi întindea mâna, cu o monedă. El primea banul, și cu un zâmbet șiret dădea în schimb foaia de papirus.

Cel care o primea, se grăbea să o cufunde în bazin. Dacă pe urmă ținea foaia umedă în bătaia soarelui, putea citi câte o sentință în versuri. Mai înainte ca Ben Hur să fi putut întreba oracolul, văzu alți vizitatori venind peste livadă și apropiindu-se de izvor. Apariția lor deșteptă curiozitatea tuturor celor de față, și nu mai puțin pe a lui Ben Hur.

Văzu mai întâi o cămilă mare albă, condusă de o călăuză

călăre. Pe spinarea animalului era un cort de mărime neobișnuită, împodobit cu carmin și fir. În urma cămilei mai veneau doi călăreți, purtând lănci lungi.

— Ce admirabilă cămilă! exclamă unul din grup.

— Un prinț din țări depărtate, își dădu cu părerea un altul.

— Mai probabil un rege!

— Dacă ar veni pe un elefant, l-aș crede și eu un rege.

Un al treilea fu cu totul de altă părere:

— O cămilă – o cămilă albă! zise el explicând. Pe Apollo! prieteni, noii sosiți, fiindcă cum vedeți, sunt doi – nu sunt nici regi nici prinți, – sunt femei!

În timpul acesta străinii se apropiaseră. Din apropiere, cămila nu dezmințea impresia făcută de departe. Un animal mai mare, mai impozant, în felul lui, nu mai văzuse niciunul din vizitatorii izvoimlui, ori din ce depărtare ar fi venit. Ochii aceia mari negri! Părul ca mătasea! Picioarele puternice și totuși așa de elastice, încât abia păreau a atinge pământul. Nimeni nu mai văzuse vreodată o cămilă ca aceasta. Și ce frumos împodobeau șaua ciucurii de mătase și aurii! Sunet de clopoței de argint o însoțea pe când plutea ușor, ca și neștiutoare de sarcina ce ducea în spinare.

Cine erau însă bărbatul și femeia de sub cort?

Toți ochii se îndreptau curioși spre ei.

Dacă bărbatul era un prinț sau rege, filosofii din grupul din față n-ar fi putut să acuze timpul de părtinire. Când se uitau la fața suptă, trasă, îngropată sub un turban imens și având aparența unei mumii, așa încât nu se putea cunoaște de pe acestea naționalitatea omului, trebuiau să observe, spre mulțumirea lor, că viața își trage marginile și pentru cei de sus ca și pentru cei de jos. Singurul lucru de invidiat la el era șalul în care era înfășurat.

Femeia stătea după felul oriental, împresurată de văluri și dantelele cele mai fine; deasupra coatelor avea brățări în formă de șopârle, legate de brățările de la încheieturi cu fine lănțișoare de aur. Altminteri, brațele-i erau goale și de o mare grație firească. Măinile-i erau delicate, mici ca de copil. Una din ele se sprijinea pe marginea coșului din cort și lăsa să se vadă degetele fine, împodobite cu inele. Rețeaua transparentă ce purta pe cap, era presărată cu mărgean și îi atârnau monede, pe frunte și pe spate. De

pe locul ei înalt privea liniștită și veselă la oamenii de la izvor, și era atât de adâncită în această observare, încât nu vedea interesul pe care-l deșteptase apariția ei – și ceea ce era cu totul neobișnuit, ba contrar obiceiurilor femeilor de condiție ce apăreau în public – era cu fața neacoperită. Era o față drăgălașă, tinerească, de formă ovală. Culoarea nu-i era albă, ca la greci, nici brună, ca la romani, sau deschisă ca la gali, era un ten cum îl produce poate soarele de la Nilul de sus pe o piele atât de delicată. Genele deasupra ochilor mari erau, cum e obiceiul în Orient din timpuri imemorabile, vopsite negru. Buzele erau ușor întredeschise, lăsând să se întrezărească dinți de o albeață strălucitoare. Dacă vom adăuga nobila atitudine a capului mic de o conformație clasică, vom avea icoana unei frumuseți care cu drept cuvânt se putea numi regească.

Mulțumită de aspectul oamenilor și al locului, frumoasa femeie se întoarse spre călăuză, un etiopian de statură înaltă, gol până la brâu, și îi spuse câteva vorbe. Acesta duse cămila mai aproape de izvor și o puse să îngenuncheze. Apoi, ea îi întinse un pahar, pe care el îl umplu de la izvor. În acest moment, tăcerea, ce o impusese frumusețea ei celor de față, fu întreruptă de un uruit de roți și tropot repede de cai. Cu exclamații mari, cei dimprejur se risipiră în toate părțile.

— Romanul vrea să ne calce, bagă de seamă, îi zise Malluch lui Ben Hur, sărind la o parte.

Acesta se uită în direcția de unde venea zgomotul, și îl văzu pe Messala care da năvală în mulțime, cu carul lui cu patru cai. De astă dată îl văzu de aproape și limpede.

Cum mulțimea se împrăștiase, cămila rămase fără acoperire. Ea era probabil mai sprintenă decât altele; dar acum copitele cailor îi erau aproape de tot și ea stătea încă liniștită în genunchi, mmeșgând fără grijă, cu acel simț al siguranței care i s-a dezvoltat poate din prea mult răsfăț. Etiopianul își frângea mâinile speriat. Bătrânul din cortul de pe șa făcu o mișcare, ca pentru a sări jos; dar vârsta înaintată îl ținea în loc și chiar în fața primejdiei nu putea să uite ținuta demnă care-i devenise obișnuită. Pentru femeie era prea târziu să mai caute să fugă. Ben Hur stătea mai aproape de ei și-i strigă lui Messala:

— Stai! Uită-te unde mergi! Înapoi, înapoi!

Patricianul răsese plin de satisfacție. Ben Hur, care vedea că nu era decât un mijloc de scăpare, sări cu hotărâre înaintea carului și prinse frâul calului de la roată, din stânga.

— Câine de roman! așa de puțin prețuiește pentru tine o viață omenească? – strigă, și cu toată puterea ținu caii în loc. Aceștia însă se încordară și traseră și pe ceilalți cu ei. Astfel carul ajunsese în primejdie să se răstoarne. Messala nu se putu ține decât cu greutate, pe când credinciosul lui Myrtilus căzu ca un buștean la pământ. Cei dimprejur, când văzură că primejdia trecuse, izbucniră în râsete batjocoritoare.

Acum se arătă extraordinara încredere în sine a romanului. Desfăcu hăturile ce-l împresurau și le aruncă la o parte; coborî, se învârti în jurul cămilei, se uită la Ben Hur, și vorbi, parte bătrânului parte femeii:

— Să mă iertați, vă rog pe amândoi! Eu sunt Messala și, jur pe mama noastră Terra că nu v-am văzut, nici pe voi, nici cămila. În ce privește pe bunii oameni de aici, poate că m-am încrezut prea mult în dibăcia mea. Voiam să râd puțin de ei; acum râd dânșii. Să le fie de bine!

Însoți aceste cuvinte cu priviri și gesturi blajine. Așteptând ca să mai spună ceva, cei de față se potoliră cu încetul.

— Ești ruda acestui bun bătrân? Dacă nu vrea să-mi dea acum iertarea lui, voi căuta s-o dobândesc mai târziu, cu atât mai mult zel. Tu ești, cred, fiica lui?

Ea nu-i răspunse.

— Pe zeița Pallas, ești frumoasă! Bagă de seamă ca Apollo, din greșeală, să nu te la drept iubita lui pierdută! Ce țară se poate oare lăuda cu o astfel de fiică? Nu întoarce fața, ci ascultă-mă! În ochii tăi străluce soarele Indiei; în colțurile buzelor tale Egiptul și-a săpat gropițele. Pe Apollo! Nu te întoarce spre acel sclav, frumoasă stăpână, până nu-mi vei fi dat un semn al bunei tale voințe. Spune-mi cel puțin că m-ai iertat.

Acum ea îl întrerupse:

— N-ai vrea să vii până aici? îl întrebă pe Ben Hur zâmbind și plecând grațios capul spre el. Te rog, ia acest pahar și umple-l, adăugă; tatălui meu îi e sete.

— Sunt supusul tău servitor.

Cu aceste cuvinte, Ben Hur se întoarse, ca să-i îndeplinească dorința și ajunse ochi în ochi cu Messala. Privirea evreului era provocatoare, îndârjită; a romanului respira buna dispoziție.

— O străino, ești tot atât de crudă pe cât ești de frumoasă, zise Messala salutând-o cu mâna. Dacă Apollo nu va veni să te răpească, mă vei revedea. Fiindcă nu știu care este patria ta, nu pot să invoc niciun zeu pentru ocrotirea ta; de aceea, pe toți zeii, mă voi oferi eu însumi.

Cum Myrtilus potolise iar caii și îi readusese în loc, Messala se reîntoarse la carul lui. Femeia se uită în urma lui. Nu era plăcere în privirile ei. Ben Hur îi oferi acum apa. Bătrânul bău. Apoi duse ea paharul la buze și îl redădu, cu un gest grațios, lui Ben Hur.

— Păstrează-l, te rugăm! E plin de bune urări pentru tine.

La o strigare, cămila se ridică și voia să înainteze; când bătrânul îl chemă:

— Vino încoace.

Ben Hur se apropie respectuos.

— Tu ne-ai făcut nouă, străini, un mare serviciu. Nu este decât *unul* Dumnezeu; în numele lui sfânt îți mulțumesc. Eu sunt Baltazar din Egipt. În marea dumbravă de palmieri, dincolo de satul Daphne, în umbra palmierilor, stă șeicul Ilderim, nobilul, în corturile lui, și noi suntem oaspeții lui. Caută-ne acolo, și vei fi primit cu salutarea unor oameni recunoscători.

Admirând glasul limpede al bătrânului și înfățișarea lui venerabilă, Ben Hur rămase în urmă. Cum se uita după dâșii, privirile-i întâlneau pe ale lui Messala, acesta pleca, cum venise, nepăsător, vesel, zâmbind ironic.

CAPITOLUL IX

Nu există îndeosebi mijloc mai sigur de-a atrage necazul unui om, decât acela de a te distinge acolo unde el n-a reușit. În cazul nostru însă, Malluch făcea o fericită excepție de la regulă. Incidentul al cărui martor fusese, îl ridica pe Ben Hur în stima lui, căci nu putea să-i tăgăduiască curajul și dibăcia; dacă reușea acum

să afle câte ceva din viața tânărului, ziua n-ar fi trecut pentru el fără succes în interesul celui ce-i dăduse însărcinarea, a bunului Simonide.

În ce privește punctul din urmă, erau două fapte pe care le aflate până atunci: persoana, pe care trebuia s-o observe, era evreu și fiu adoptiv al unui vestit roman. Afară de aceasta, iscoada mai observase ceva ce putea să fie de importanță: între Messala și fiul duumvirului trebuia să fie ceva; dar ce? Cum ar fi putut să se încredințeze? Oricât se gândea, nu putea găsi căile și mijlocul rezolvării acestei întrebări. În nedumerirea aceasta îi veni într-ajutor însuși Ben Hur. Puse mâna pe brațul lui Malluch și-l scose din mulțimea care-și îndrepta atenția iar spre preotul cărunt și spre misteriosul izvor.

— Bunule Malluch, îi zise stând locului, poate oare un om să-și uite pe mama lui?

Întrebarea venea așa de pe negândite, încât cel întrebat rămase încurcat. Malluch se uită la Ben Hur, ca de pe fața lui să citească o explicație oarecare a înțelesului acestei întrebări; dar nu văzu decât doi ochi care păreau a-și reține lacrimile. Apoi răspunse mecanic: Nu! și adaugă cu căldură: Niciodată! După un moment, când se reculese, mai zise:

— Dacă este un israelit, niciodată! Cel dintâi lucru, pe care l-am învățat eu la sinagogă, a fost axioma: Cinstește pe tatăl tău din tot sufletul și nu uita durerile mamei tale.

Privirea lui Ben Hur se întunecă iar.

— Aceste cuvinte îmi reamintesc copilăria mea; ele mai dovedesc, Malluch, că tu ești un evreu adevărat. Cred că pot să mă încred în tine.

Ben Hur lăsă brațul pe care-l ținea și-și strânse la piept haina, ca și pentru a-și stăpâni o durere sau o simțire chinuitoare.

— Tatăl meu, zise, avea un nume bun și era respectat în Ierusalim, unde trăia. La moartea lui, mama nu era încă bătrână. Aveam o surioară. Noi doi eram singurii copii și trăiam cu mama atât de fericiți, încât eu cel puțin, nu puteam să zic ceva împotriva vechii maxime a rabinului: „Dumnezeu nu putea să fie peste tot, de aceea a creat mame”. Într-una din zile i s-a întâmplat un accident unui demnitar roman, pe când trecea în capul cohortei sale pe

dinaintea casei noastre. Soldații au spart poarta, au dat năvală și ne-au prins. De atunci n-am mai văzut nici pe mama nici pe soră-mea. Nu știi dacă sunt moarte, sau mai trăiesc, sau ce s-a întâmplat cu ele. Ei bine, Malluch, omul acela din car era de față când am fost despărțiți atât de brutal; el ne-a dat prizonieri în mâna inamicilor; a auzit rugarea mamei pentru copiii ei, și a râs, pe când pe ea o târau afară. Ar fi greu de spus ce se sapă mai adânc în amintire, iubirea sau ura. Astăzi l-am recunoscut din depărtare, și Malluch...

Îi luă brațul, pe când celălalt asculta cu atenție.

— Și, Malluch, el cunoaște secretul și nu-l spune, deși ca să-l știu, eu mi-aș da viața; el ar putea să-mi spună dacă ea trăiește, unde și în ce stare. În cazul când ar fi moartă – sau când ele ar fi moarte – durerea mă face să văd pe mama și pe sora mea într-o singură ființă – în cazul când ele sunt moarte, ar putea să-mi spună, cum și unde au murit – unde le zac rămășițele.

— Și nu vrea?

— Nu.

— De ce?

— Eu sunt evreu și el e roman.

— Dar romanii au limbă, și evreii, oricât de disprețuiți, găsesc căi și mijloace ca să-i facă să vorbească.

— Nu. Căci mai e aici și un secret de stat. Toată averea tatălui meu a fost confiscată și împărțită.

Malluch dădu din cap, recunoscând justetea observației. Apoi întreabă iar:

— El nu te-a recunoscut?

— Nu putea. Eu am fost condamnat la o viață moartă, și de mult am fost socotit mort.

— Mă mir că nu l-ai tras la răspundere, zise Malluch într-o pornire de indignare.

— Cu acest chip mi-aș fi luat posibilitatea de a afla ceva de la el. Dacă l-aș fi omorât, tu știi că moartea păstrează mai bine secretele.

Liniștea cu care vorbea, îl făcea pe Malluch să creadă că avea o siguranță în viitor sau un plan mai bun. Interesul lui pentru Ben Hur creștea.

După o pauză scurtă, acesta reluă:

— N-am voit să-i iau viața, bunule Malluch; de această extremitate îl apără, cel puțin pentru acum, secretul pe care-l posedă. Totuși aș vrea să-l pedepsesc, și dacă-mi ajuți, voi încerca.

— El e un roman, zise Malluch fără codire, iar eu sunt din seminția lui Iuda. Vreau să te ajut. Ia-mi un jurământ, pe cel mai solemn, dacă crezi că e nevoie.

— Dă-mi mâna ta, și îmi ajunge.

Așa făcu. Atunci Ben Hur zise, mai ușurat:

— Ceea ce te-aș ruga e ușor, și nici n-are să-ți apese conștiința.

Luară drumul la dreapta, peste livadă. Ben Hur întrepse cel dintâi tăcerea.

— Îl cunoști pe nobilul șeic Ilderim?

— Da.

— Unde e dumbrava lui de palmieri, sau mai bine, la ce depărtare e de satul Daphne?

Malluch fu cuprins de o îndoială. Își aduse aminte de gingășia pe care femeia o arătase însoțitorului său, la izvor, și se miră că așa de repede putea să-și uite durerea de mama lui, ca să urmeze ademenirile dragostei. Răspunse totuși:

— Dumbrava de palmieri e dincolo de sat și călare se poate ajunge în două ore, iar cu o cămilă iute într-una.

— Îți mulțumesc, și mai fac o dată apel la cunoștințele tale: Alergările, de care mi-ai spus, au fost anunțate? Și pentru când?

Întrebările acestea abătură iar gândurile lui Malluch în altă parte. Răspunse:

— O, da, au să fie strălucite. Prefectul e bogat, dar trebuie să aibă un prieten la curte. Așa, pe consulul Maxentius, care vine aici pentru ultimele pregătiri de expediție în contra Parților, trebuie să-l întâmpine cu mijloacele lui proprii. Câte parale au să aducă aceste pregătiri la Antiohia, asta o știu cetățenii din experiență. De aceea, s-au trimis crainici în toate părțile, ca să anunțe deschiderea circuitului. Toți locuitorii insulei și orașelor sunt convinși că au să asiste la ceva extraordinar. Prețurile de intrare sunt cu adevărat regești.

— Dar circuitul? Am auzit că numai circuitul lui Maximus îl întrece.

— Acela din Roma? Ei bine, al nostru are locuri pentru două

sute de mii de spectatori, al vostru cu șaptezeci de mii mai mult; al vostru e de marmură, dar și al nostru; ca dispoziție, sunt la fel.

— Sunt valabile și aceleași reguli?

Malluch zâmbi.

— Dacă ar îndrăzni Antiohia să meargă de capul ei, fiule al lui Arrius, Roma n-ar mai fi stăpâna lumii. Legile circuitului Maximus sunt valabile și aici, cu o singură excepție; acolo n-au voie decât patru care să pornească în același timp, aici pornesc oricâte ar fi, deodată.

— Acesta-i obiceiul grecesc, zise Ben Hur.

— Da; Antiohia e mai mult grecească decât romană.

— Aș putea deci, Malluch, să-mi aleg carul meu propriu?

— Carul tău și caii tăi proprii; în privința asta nu e nicio opreliște.

La vorbele acestea, după cum observă Malluch, expresia de îngrijorare de pe fața lui Ben Hur făcu loc uneia de mulțumire.

— Încă ceva, Malluch! Când au să fie serbările?

— A, scuză! răspunse acesta. Apoi socoti cu voce tare: Măine – poimăine – în ziua următoare vine consulul, dacă, cum zic romanii, zeii mărilor îi vor fi favorabili. Da, în ziua a șasea, de azi, au să fie jocurile.

— Timpul e scurt Malluch, dar ajunge.

Cuvintele din urmă fură rostite cu hotărâre.

— Pe profeții vechiului nostru Israel! Vreau să pun mâna iar pe hățuri. Dar stai! Mai e ceva de știut: E sigur că Messala va fi printre concurenți?

Malluch pricepu acum planul și ocazia favorabilă ce se prezenta, ca să fie umilit romanul. N-ar fi fost un adevărat urmaș al lui Iacob, dacă, cu simpatia lui sinceră pentru Ben Hur, nu s-ar fi gândit numaidecât la șansele lui de reușită. Vocea-i tremura, când întrebă:

— Ai exercițiul necesar?

— Să nu te temi de nimic, prietene. În circuitul Maximus, învingătorii din ultimii trei ani și-au dobândit cununile după voința mea. Întrebă-i, întreabă pe cei mai buni dintre dâșii și au să confirme. La ultimele jocuri mari însuși împăratul mi-a oferit grația lui, dacă voiam să conduc caii lui împotriva concurenților

din toată lumea.

— Și n-ai primit? întrebă Malluch cu râvnă.

— Eu... eu sunt evreu, răspunse Ben Hur tresărind ușor; și deși port un nume roman, n-aș voi să fac de meserie ceva ce ar putea să arunce o pată asupra numelui tatălui meu, în hale și în vestibulele Templului. În școlile de lupte, am putut să mă dedic exercițiilor, care, în circ, pot să constituie o ocară; și dacă mă cobor aici pe hipodrom, jur că n-o fac pentru premiu sau pentru cunună.

— Stai, nu jura așa, exclamă Malluch. Premiul e de zece mii de sesterți, o întreagă avere.

— Pentru mine nu, chiar dacă prefectul ar ridica-o la de cincizeci de ori atâta. Mai prețios decât toate astea, și decât toate veniturile imperiale, e pentru mine să-l pot umili pe inamicul meu, și numai în acest scop vreau să iau parte la întreceri. Răzbunarea e permisă de lege.

Malluch aprobă zâmbind: Ai dreptate; un evreu îl înțelege pe altul.

— Messala are să participe, zise apoi. Ba unele împrejurări îl forțează, precum anunțările pe străzi, în băi și teatre, în palat și în cazarmă; afară de asta – ceea ce iar face imposibilă retragerea – e că numele lui e scris pe tăblițele tuturor tinerilor risipitori din Antiohia.

— Vrei să zici de rămășaguri, Malluch?

— Da; și în fiecare zi vine să facă exerciții și să-și etaleze carul și caii, după cum ai putut vedea adineaori.

— A! și acesta e carul, aceștia sunt caii cu care se va înfățișa pe hipodrom? Îți mulțumesc Malluch, îți mulțumesc foarte. Mi-ai făcut bune servicii și până acum. Sunt mulțumit. Acum arată-mi drumul la dumbrava palmierilor și condu-mă la nobilul șeic Ilderim.

— Când?

— Astăzi. Măine, caii lui pot să fie împrumutați.

— Îți plac așadar?

Ben Hur răspunse cu voiciune:

— I-am văzut numai un moment din sala de spectacol, apoi a apărut Messala cu carul lui și n-am mai putut da atenție la altceva; totuși, am cunoscut că erau dintre acei cai de pur sânge care fac

gloria și mândria pustiului. N-am mai văzut astfel de animale decât în grajdurile împăratului; cine le-a văzut însă o dată, le recunoaște oricând. Dacă ne vom întâlni mâine, te voi cunoaște Malluch; te voi recunoaște după față, după statură, după întregul tău fel de a fi. Tot așa, și cu aceeași siguranță i-aș recunoaște. Dacă e adevărat tot ce se spune despre ei, și dacă mă voi pricepe să-i stăpânesc bine, atunci aș putea...

— Să câștigi sesterții? îl întrerupse Malluch râzând.

— Nu! răspunse Ben Hur tot atât de repede. Voi face ce se cade mai bine unui urmaș și moștenitor al lui Iacob – vreau să-l umilesc pe inamicul meu într-un loc cât se poate mai public. Dar – adăugă nerăbdător – așa pierdem timpul. Cum am putea ajunge mai curând la corturile șeicului?

Malluch se gândi un moment.

— Mai bine va fi să mergem drept în sat, care e în apropiere. Dacă vom putea închiria acolo două cămile rezezi, într-un ceas vom fi pe drum.

— Să facem așa.

Satul era un grup de palate împresurate de grădini frumoase, ici-colo cu întrerupere de hanuri princiare. Avură nevoie să găsească dromaderi, pe care se îndreptară acum spre dumbrava de palmieri.

CAPITOLUL X

După ce trecură de sat, ajunseră la un ținut undulat, bine cultivat; era, în realitate, grădina Antiohiei; nici un petec de pământ n-a rămas nefolosit. Colinele dealurilor erau formate în terase, pe care vițele de vie își îmbiau strugurii și ofereau umbră deasă călătorului. Printre câmpuri de pepeni, printre grupuri de piersici și smochini, printre pădurici de portocali și lămâi, licăreau casele albe ale locuitorilor. Ici-colo se deschidea o perspectivă spre Taurus și Libanon, printre care Orontes trecea ca un fir de argint.

Urmându-și drumul, prietenii ajunseră la râu, și de acolo prin frumuseți de vegetație.

La un moment, Malluch bătu din palme, și zise:

— Iată, iată acolo e dumbrava palmierilor.

Era ca o oază.

— Eu, zise Ben Hur, l-am văzut pe șeic smulgându-și barba, de necaz fiindcă s-a încrezut într-un roman. Dacă l-ar fi auzit împăratul, desigur ar fi zis: Un astfel de prieten nu-mi trebuie; la o parte cu el!

— Judecata ar fi la locul ei, răspuse Malluch zâmbind. Ilderim nu este un prieten al Romei; el are o supărare. Acum trei ani s-au ivit Parții pe drumul de la Bosra la Damasc și au atacat o caravană, care între altele ducea impozitele strânse într-un district învecinat. Pe toți, câți le-au căzut în mâini, i-au măcelărit; totuși, funcționarii din Roma ar fi trecut acest lucru cu vederea, dacă ar fi fost cruțat și predat tezaurul imperial. Arendatorii impozitelor, care erau răspunzători de pierdere, făcură plângere la împăratul. Împăratul ceru lui Irod să plătească; acesta, la rândul lui, confiscă o parte din avearea lui Ilderim, pe care-l acuză că și-a neglijat în chip trădător îndatoririle. Șeicul făcu apel la împărat, iar acesta îi dădu un răspuns ca de Sphinx. De atunci bătrânul poartă în inimă o mânie amară.

— Dar nu poate să facă nimic, Malluch.

— Totuși, răspuse Malluch; despre aceasta însă am să-ți vorbesc mai târziu, în cazul când ne vom putea apropia de ținta noastră. Dar uite, ospitalitatea șeicului începe de timpuriu. Copiii îți vorbesc.

Dromaderii se opriră și Ben Hur văzu câteva fetițe în portul național sirian, oferindu-i coșulețe cu curmale. Fructele erau proaspăt culese, și nu puteau fi refuzate. Se plecă și luă câteva; atunci un om, din pomul sub care se opriră, le strigă: „Pace vouă! Bine ați venit!”

Prietenii mulțumiră copilelor și mânăra animalele înainte, fără grabă.

— Trebuie să știi, urmă Malluch, oprindu-se din când în când ca să guste din curmale, că marele negustor Simonide mă cinstește cu încrederea lui, și uneori mă întreabă chiar de sfat; și fiindcă îl servesc acasă la el, am cunoștința multor prieteni ai lui, care cunoscând situația mea în casă vorbesc cu el pe față în prezența mea. Cu acest chip sunt oarecum împrietenit cu șeicul

Ilderim.

Pentru câteva momente atenția lui Ben Hur fu distrasă. Chipul curat, delicat, rugător al Esterei, fiica negustorului, îi revenea cu voiciune în minte. Ochii ei negri, cu strălucirea caracteristic iudee, se întâlneau cu ai lui, într-o privire modestă. I se părea că-i aude pașii cum se apropia cu vinul, și vocea, cum îl îmbia cu paharul; și recunoscător simți, din nou, câtă simpatie îi arătase, așa că nu mai era nevoie de cuvinte, care numai ar fi slăbit-o. Chipul grațios însă dispăru, când se uită iar la Malluch.

— Acu', câteva săptămâni, reluă acesta, bătrânul arab veni la Simonide și mă găsi de față. Observai că era ceva care părea a-l agita violent și vroiam să mă retrag discret; dar el nu mă lăsă. Deoarece ești israelit, îmi zise, rămâi, căci am de povestit o istorie ciudată. Felul cum apăsase asupra cuvântului „israelit”, mă făcu curios. Rămăsei. Cuprinsul povestirii sale – o scurtez căci ne apropiem de cort și pot lăsa în sarcina bunului om însuși să-ți povestească amănuntele – e următorul: Acum sunt mai mulți ani, au apărut trei oameni înaintea cortului lui Ilderim acolo în pustiu. Erau străini, un indian, un grec și un egiptean; și sosiseră pe cămile, cele mai mari pe care le-am văzut în viața mea, și toate curat albe. El le zise bun venit și îi lăsă să se odihnească. A doua zi de dimineață se sculară și spuseră o rugăciune care pentru șeic era cu totul nouă – o rugăciune către Dumnezeu și fiul său – și rosteau cuvinte misterioase. După ce luară un dejun cu el, egipteanul spuse cine erau și de unde veneau. Fiecare dintre ei văzuse o stea și un glas din stele îi mănase la Ierusalim ca să întrebe: „Unde este noul-născutul rege al Iudeilor?” Ei s-au dus. De la Ierusalim Steaua i-a condus la Betleem, unde au găsit într-o peșteră un copil nou-născut, în fața căruia au căzut în genunchi în adorare. După ce i s-au închinat, și-au prezentat darurile prețioase, au încălecat iar pe cămilele lor și alergară fără întrerupere la șeic, căci Irod – spuneau despre acela care se numea „cel Mare” – L-ar fi ucis desigur, dacă ar fi reușit să pună mâna pe El. După cum îi era obiceiul, șeicul îi primi cu ospitalitate și un an de zile îi ținu ascunși; apoi plecară, lăsându-i daruri prețioase, și fiecare din ei luă alt drum.

— Aceasta cu adevărat e o istorie foarte ciudată – exclamă Ben Hur. Cum zici că trebuia să întrebe la Ierusalim?

— Trebuiau să întrebe: Unde este nou-născutul rege al Iudeilor?

— Atâta tot?

— Mai urma ceva după întrebare, dar nu-mi mai pot aduce aminte, ce.

— Și au găsit copilul?

— Da, și s-au închinat Lui.

— Este o minune, Malluch.

— Ilderim este un om serios, deși ușor iritabil, ca toți arabii. Ca să spună el o minciună, asta nu se poate închipui.

Malluch vorbea cu convingere. În zorul convorbirii, nu luaseră seama la cămile care acum, tot atât de nepăsătoare de stăpânii lor, se abătuseră din drum ca să pască iarba fragedă.

— Nu mai știe Ilderim nimic altceva despre cei trei oameni? întrebă Ben Hur. Ce s-au făcut?

— Da, tocmai acesta era motivul vizitei lui la Simonide, în ziua despre care spusei. Abia cu o seară înainte venise iar egipteanul la el.

— Unde?

— Aici, la intrarea cortului, spre care mergem acum.

— Cum l-a recunoscut pe omul acela?

— Așa cum ai recunoscut tu caii astăzi – după felu-i de-a fi întru totul.

— Nu și după altceva?

— Călărea pe aceeași cămilă albă mare, și i-a dat același nume: Baltazar egipteanul.

— E o minune a Domnului!

Ben Hur era adânc mișcat.

Mirat întrebă Malluch:

— Pentru ce, minune?

— Ai zis Baltazar?

— Da, Baltazar egipteanul.

— Acesta e numele ce mi l-a spus astăzi la izvor bătrânul străin.

La amintirea aceasta, Malluch fu impresionat și el.

— Adevărat e – zise; și cămila era aceeași – și tu i-ai mântuit omului viața.

— Și fecioara, zise Ben Hur ca pentru sine, era fiica lui.

Căzu pe gânduri. Chipul fetei îi apărea și mai grațios decât al Esterei; totuși nu.

— Mai spune-mi, întrebă încă o dată: acei trei oameni trebuiau să întrebe: Unde s-a născut Cel ce are să fie rege al Iudeilor?

— Nu tocmai așa. Ziceau: nou-născutul rege al Iudeilor. Acestea au fost cuvintele, cum le-a auzit bătrânul șeic în pustiu, și de atunci a așteptat sosirea regelui; și nimenea nu i-a putut scoate din gând că se va arăta.

— Cum? Ca rege?

— Da; și acesta va pecetlui soarta Romei, așa zice șeicul.

Ben Hur tăcu câțva timp, cufundat în gândire.

— Bătrânul acesta, zise apoi, e unul din milioanele de oameni care au de răzbunat o nedreptate; credința aceasta, Malluch, îi susține speranța. Căci altfel cine poate să fie rege al Iudeilor, decât Irod, cât timp stăpânește Roma? Dar spune mai departe: ai auzit tu ce i-a spus Simonide lui?

— Dacă Ilderim e un om serios, – Simonide e un înțelept – răspunse Malluch. Am ascultat cu băgare de seamă ce spune – dar... atenție! E cineva pe urmele noastre.

Zgomotul deveni mai distinct. În curând putură deosebi uruit de trăsură și tropot de copite. Câteva momente mai târziu apărură însuși șeicul Ilderim călare, urmat de servitorii săi și de patru cai roșcați, arabi, înhămați la trăsură. Șeicul ținea capul cu barba lungă albă în piept. Prietenii noștri îi ieșiră întru întâmpinare; la vederea lor ridică capul și zise prietenos:

— Pace vouă! A! iată-l pe prietenul meu Malluch! Bine ați venit! Și să nu spui că te duci, ci că acum vii și că-mi aduci vești de la bunul Simonide – să-l ție Dumnezeu! părinților lui încă mulți ani în viață! Luați hăturile și urmați-mă amândoi! Am pâine și lapte sau, dacă preferați, rachiu de orez și carne fragedă de antilopă tânără. Veniți!

Îl urmară la cort. După ce descălecară, șeicul le mai zise un bun-venit de la intrare și le oferă pe o tavă pahare cu o băutură dulce, pe care o turnase dintr-o carafă mare de piele neagră.

— Luați și beți, le zise cu voioșie; beți: aceasta e băutura

răcoritoare a locuitorilor corturilor.

Luară fiecare câte un pahar și-l deșertară până-n fund.

— Și acum intrați, în numele Domnului.

Când fură în cort, Malluch îl luă la o parte pe șeic și-i vorbi încet. Apoi veni la Ben Hur și se scuză.

— Am vorbit cu șeicul, – îi zise –, în chestia ta. Măine are să-ți pună caii lui la dispoziție, ca să poți face exercițiu. El ți-e prieten. După ce eu am făcut pentru tine tot ce mi-a stat în putință, acum ce mai rămâne, trebuie să faci tu însuți, iar mie să-mi dai numai voie să mă reîntorc la Antiohia. Am promis acolo cuiva să-l întâlnesc în astă seară. N-am ce face, trebuie să mă duc. Măine mă reîntorc, și dacă totul va merge bine, voi rămâne cu tine până la terminarea alergărilor.

CAPITOLUL XI

Dindărătul clădirilor în formă de cetățui de pe Muntele Sulpus tocmai răsărea luna; cornul de jos al secerii în creștere părea că atinge creasta zidului. Două treimi din locuitorii Antiohiei se urcaseră pe acoperișurile caselor lor și se răcoreau în adierea vântului nopții. Și Simonide stătea în jilțul de care nu se despărțea și privea de pe terasă peste râu la corăbiile lui care se legănav ancorate acolo. Zidul de la spatele lui arunca o umbră largă peste apă, până la malul celălalt. De la podul de deasupra răsuna mereu zgomot de pași mulți. În fața lui sta Estera cu o tavă, pe care oferea o cină frugală: câteva plăcinte de grâu, ceva miere și o ceașcă de lapte, în care din când în când muia o plăcintă, după ce o ungea cu miere.

— Malluch întârzie astăzi, zise, și-și dădu astfel expresie gândurilor.

— Mai crezi că o să vină? întrebă Estera. 1

— Dacă n-a plecat pe mare sau în pustiu, va veni.

Simonide vorbea cu liniștită încredere.

— Poate va scrie, observă fiica lui.

— Nu Estera; numai dacă ar fi văzut că nu se poate reîntoarce, atunci ar fi scris; cum însă n-am primit o astfel de

scrisoare, știu că poate să vină, și va veni.

— Sper, zise ea încet.

— Dorești, Estera, ca să vină? o întrebă el.

— Da, răspunse ea ridicând ochii spre dânsul.

— Pentru ce? Poți să-mi spui un motiv? insistă el.

— Pentru că...

Ezită; apoi reîncepu: Pentru că tânărul!!!

Nu termină fraza.

— Pentru că stăpânul nostru, vrei să zici?

— Da.

— Și tot mai ești de părere ca să nu-l las să plece fără să-i spun că, dacă vrea, poate veni să ne ia tot ce avem – tot, Estera; mărfurile, banii, corăbiile, servitorii și creditul nelimitat, pe care succesul mi l-a ținut ca o mantie de aur și argint fin?

Ea nu răspunse.

— Toate astea nu te ating pe tine deloc? – întrebă el cu o nuanță de amărăciune. Ei, Estera, eu am făcut experiența, că realitatea cea mai aspră nu e niciodată insuportabilă, când ne-a apărut dintre nori, unde la început o vedeam vag; niciodată, nici tortura. Sper că tot așa va fi și cu moartea. Conduși de astfel de vederi, chiar servitutea în care ne-am resemna, de la un timp ni se va părea dulce. Pentru mine e o plăcere să mă gândesc ce om cu noroc e stăpânul nostru. Averea nu-l costă nimic – nicio grijă, nicio picătură de sudoare, nicio muncă de gânduri! Îi cade așa pe neașteptate, în floarea tinereții. Și Estera, lasă-mă să simt oarecare vanitate la gândul, că ar primi ceea ce cu toate bogățiile n-ar putea cumpăra pe nicio piață; pe tine, copila mea, pe tine floarea de pe mormântul Rachelei pierdută pentru mine!

O apropiere de piept și o sărută de două ori: o dată pentru ea și o dată pentru mama ei.

— Nu vorbi așa, îl rrugă ea desfăcându-și brațele de la gâtul lui. Să avem o părere mai bună despre el; el știe ce sunt grijile și are să ne redea libertatea.

— Tu ai un simț foarte fin, Estera, și mă conduc după el în cazuri dubioase, după cum știi, când e vorba de o judecată dreaptă asupra caracterului unui om, care stă în fața ta, așa ca cel de astăzi dimineață. Dar, dar, – vocea-i tremura și suna aspru –, membrele

acestea care nu-mi poartă corpul, trupul sfărâmat până la diformitate, nu e totul ce îmi aduc. O, nu, nu! Îmi aduc un suflet care a triumfat asupra torturilor răutății romane, răutate și mai rea decât orice tortură; îmi aduc un duh care are ochi să vadă aurul în depărtări mari; îmi aduc un duh care știe să croiască planuri; se opri un moment, apoi continuă: Da, Estera, mai înainte ca luna nouă, pe care în acest moment o sărbătoresc în halele Templului din Muntele Sfânt, să treacă în pătratul întâi aș putea să cutremur lumea, încât însuși împăratul ar sări speriat din tronul lui. Căci să știi, copila mea, că eu am acea aptitudine care e mai bună decât oricare din simțuri, mai bună decât un corp sănătos, mai bună decât curajul și puterea de voință, mai bună decât experiența, – acest de altfel cel mai bun fruct al unei vieți îndelungate –, este facultatea minunată a omului, care... – se opri iar și răsă, nu cu amărăciune, ci cu adevărată satisfacție, – care nu prea e prețuită nici de cei mari ai lumii, iar mulțimii comune îi rămâne cu totul necunoscută: facultatea, să fac oamenii să servească scopurilor mele. Cu acest chip mă înmulțesc eu însumi, pentru întreprinderile mele, în alte sute sau mii de inși, Astfel căpitanii corăbiilor mele străbat mările și-mi aduc câștig cinstit; astfel Malluch îl urmărește pe acel tânăr, stăpânul nostru, și va... În acest moment se auziră pași pe terasă – iată Estera, nu ți-am spus? E aici și vom avea vești. Pentru tine, dulce copilă, crinul meu abia înflorit, rog pe Domnul Dumnezeu, care n-a uitat oile rătăcitoare ale Israelului, ca să fie bune și mângâietoare. Acum vom afla, dacă ne va elibera, pe tine cu toată fmmusețea ta și pe mine cu toate aptitudinile mele.

Malluch se apropie de jilț.

— Pace ție, bunul meu stăpân, – zise cu o închinăciune adâncă –, și ție, Estera, cea mai nobilă dintre toate fiicele!

Stătea respectuos înaintea lor. Atitudinea și vorba lui lăsau să se cunoască cu greu raporturile dintre dâșzii; una era aceea unui servitor, cealaltă dovedea încredere și prietenie. Simonide, după răspunsul la salut, trecu numaidecât la obiect, cum obișnuia în afacerile lui.

— Ce știi despre tânăml nostru Malluch?

Liniștit și simplu, Malluch povesti întâmplările zilei, fără a fi întrerupt; omul din jilț îl asculta, și dacă n-ar fi fost strălucirea

ochilor și uneori câte o respirație mai precipitată, ai fi crezut că e o statuie.

— Mulțumesc, mulțumesc, Malluch, zise la sfârșit, cordial. Te-ai purtat bine; nimeni n-ar fi putut face acest lucru ca tine. Ei, ce spui despre naționalitatea tânărului?

— E israelit, bunul meu stăpân, și anume din seminția lui Iuda.

— Ești sigur? Se pare că nu ți-a povestit multe despre viața lui.

— A învățat, de undeva, să fie precaut. Aș zice, chiar, că e bănuitor. Toate încercările mele să-i dobândesc încrederea au rămas fără rezultat, până ce am plecat de la izvorul Castaliei la satul Daphne.

— Acel loc urgisit! De ce s-a dus acolo?

— Aș zice de curiozitate, motivul pentru care se duc acolo cei mai mulți; dar, lucru ciudat, el n-a dat atenție celor văzute acolo. În ce privește templul, a întrebat numai dacă e grecesc. Bunul meu stăpân, tânărul are o suferință sufletească, pe care ar vrea s-o ascundă, și cred că, dacă s-a dus la dumbravă, e ca și cum mergem noi la morminte – s-a dus să-și îngroape durerea acolo.

— Ar fi bine dacă ar fi așa, zise Simonide încet; apoi continuă mai tare: Malluch, blestemul vremii noastre este pornirea spre risipă. Cei săraci sărăcesc și mai mult maimuțărind pe cei bogați, și cei care nu sunt altceva decât bogați, trăiesc ca prinții. Ai observat la tânăml nostru semnele acestor slăbiciuni? A scos bani, monedă romană sau iudee?

— Nu, stăpâne, nu.

— Dar Malluch – acolo unde sunt atâtea ispite spre nebunii – băutura, mâncare cu prisos – desigur trebuie să-ți fi făcut o ofertă generoasă. Chiar tinerețea lui l-ar fi îndemnat la așa ceva.

— De față cu mine nici n-a băut nici n-a mâncat ceva.

— Dar din cele ce a vorbit și a făcut, n-ai fi putut să-i dai de urma gândurilor? Căci știi că noi nu facem și nu vorbim nimic, mai ales în ce ne privește, fără să avem un motiv. Ce ai observat la el în această privință?

— Despre asta, bunul meu Simonide, pot să-ți dau răspuns: îngrijorarea lui cea mare e să regăsească pe mama și pe sora sa.

Are apoi, nutrește în suflet, o ură adâncă împotriva Romei, și fiindcă Messala, despre care ți-am spus, a fost părtaș în oarecare fel la marea nedreptate ce i s-a făcut, are de gând, mai întâi, să-l umilească pe acesta. Întâlnirea de la izvor îi oferise o ocazie favorabilă; însă a renunțat, căci nu era destul de publică, după părerea lui.

— Messala e un om influent, zise Simonide gânditor.

— Da; însă întâlnirea între ei are să fie la hipodrom.

— Ei, și pe urmă?

— Fiul lui Arrius va învinge.

— De unde știi?

Malluch zâmbi.

— Mi-a spus-o el, însă am o siguranță mai mare: e curajul lui.

— Bine, dar Malluch, gândul lui la răzbunare până unde merge? Se mărginește la aceia puțini care i-au făcut nedreptatea, sau se întinde asupra tuturor? Apoi, sentimentul lui acesta nu e oare numai un capriciu copilăresc? Sau a ajuns la maturitatea bărbătească? Tu știi, Malluch, că gândul răzbunării care-și are rădăcinile numai în sentiment, e ca un vis trecător, pe care lumina zilei îl alungă, pe când răzbunarea, care a devenit pasiune, e o boală a inimii, care se urcă la creier și se hrănește din amândouă.

Aici se arată Simonide pentru întâia oară că are și el sentimente; vorbea repede, cu pumnii strânși și cu pornirea unui om care boala ce descrie o și resimte.

— Bunul meu stăpân, răspunse Malluch, unul din motivele care m-au întărit în credința că tânărul e evreu, e tocmai puterea urii sale. Vedeam lămurit că voia să se stăpânească – lucru firesc câtă vreme trăise atâta timp printre bănuitori; totuși am văzut ura lui izbucnind: o dată când a întrebat despre sentimentele lui Ilderim față de Roma, apoi când i-am povestit istoria șeicului și cea a filosofului și i-am vorbit despre întrebarea: „Unde e nou-născutul rege al Iudeilor?”

Simonide se plecă în așteptare încordată.

— Răspunsul lui, Malluch? Spune-mi cuvintele lui, ca să cunosc ce impresie i-a făcut secretul.

— A cerut să știe cuvintele exacte, cum au fost rostite: „Care

va fi regele”... sau: „Regele născut acum?” Se părea că face mare deosebire între aceste două expresii.

Simonide reveni la atitudinea lui de ascultător atent.

— Apoi, – urmă Malluch –, i-am spus care e părerea lui Ilderim despre acest secret: că ivirea regelui va pecetlui soarta Romei. Tânărului i se urcă sângele în obraz și pe frunte, și a zis serios: Cine altul ar putea să fie rege dacă nu un Irod, cât timp va dura stăpânirea Romei?

— Ce voia să zică cu asta?

— Că mai înainte de a fi posibilă o altă guvernare, trebuie să fie distrus Imperiul.

Simonide se uită un moment la corăbiile ce-și clătinau umbra încet pe suprafața râului. Apoi întrerupse convorbirea.

— Bine, Malluch, îi zise. Mănâncă ceva și pregătește-te să te întorci la dumbrava palmierilor; trebuie să-i stai într-ajutor tânărului în cele ce are de gând; mâine de dimineață să vii, căci am să-ți dau o scrisoare pentru Ilderim.

Apoi adaugă, cu vocea coborâtă, ca și când ar fi vorbit pentru sine: „Aș putea să mă duc și eu la hipodrom”.

După ce Malluch se depărtă, cu obișnuitele saluturi, Simonide sorbi bine din lapte, și părea refăcut și mulțumit:

— Ia tava, Estero, îi zise; am terminat cu masa.

Ea o duse, apoi se întoarse reluându-și locul lângă jilț.

— Vino, copila mea, îi zise el cu duioșie. Dumnezeu e bun cu mine, e foarte bun. De obicei căile Lui sunt misterioase, uneori însă ne permitem să credem că îl cunoaștem și-L înțelegem. Eu sunt bătrân, scumpă copilă, și în curând am să părăsesc lumea asta. Dar acum, în această oră a unsprezecea, când speranța mea începea să moară, El îmi trimite o rază promițătoare și mă simt iar tare. Îmi văd bine drumul, care îmi apare ca o renaștere a lumii întregi; văd scopul pentru care mi s-a dat această avere mare. Cu adevărat, copila mea, viața începe să aibă iarăși un preț pentru mine.

Estera se strânse lângă el, ca și pentru a-i readuce gândurile la prezent.

— Regele s-a născut, urmă el imperturbabil; și trebuie să fie acum aproape în mijlocul vieții obișnuite. Baltazar spune că era un copil la sânul mamei sale, când L-a văzut, I-a adus daruri și I s-a

închinat; iar Ilderim spune că în decembrie trecut s-au împlinit douăzeci și șapte de ani, de când Baltazar și însoțitorii săi au venit la cortul lui, să caute adăpost împotriva lui Irod. De aceea apariția regelui nu poate să mai întârzie. Poate să vină la noapte, poate mâine. Sfinți părinți ai Israelului, câtă fericire la gândul acesta! Pare că și aud pârlitul și trosnetele după care are să vină reînnoirea lumii. Da, spre bucuria de nedescris a omenirii, pământul se deschide ca să înghită Roma; popoarele ridică fruntea, jubilează și cântă: „Roma nu mai este, dar noi suntem!”

Râse încet în sinea lui:

— Estero, ai mai auzit așa ceva? Eu simt în mine văpaia pătimășă a unui cântăreț, focul și inspirarea lui Miriam și a lui David. În gândurile mele, care ar trebui să se învârtăască numai în jurul cifrelor seci și al afacerilor, zbârnâie zgomot de țimbale, de harfe și voci chinuitoare în jurul unui tron nou. Nu vreau să dau curs mai liber gândurilor mele; dar, scumpă copilă, când va veni regele, El va avea nevoie de bani și de oameni; născut dintr-o mamă pământeană, va apărea și El ca om și-I vor trebui mijloacele omenești. Banii trebuie să-i procure cineva, oamenii vor avea nevoie de un conducător. Nu vezi tu aici o a treia cale, pentru noi doi, pentru tânărul acela, pentru stăpânul nostru și pentru mine – calea pe care trebuie să mergem? Ne va aduce pe amândoi la glorie și la răzbunare, și...

Se opri, sărutându-și fata: „Și pentru fericirea fiicei mamei tale”.

Ea tot mai tăcea. Atunci el își aduse aminte de diversitatea firilor omenești și de legea după care nu toți oamenii simt bucurie pentru aceleași lucruri sau se tem de aceleași obiecte; își aduse aminte că fiica lui nu era decât o copilă.

— La ce te gândești, Estera? o întrebă în felul lui obișnuit, prietenos. Dacă gândurile tale au forma unei dorințe, exprim-o, mica mea, câtă vreme îmi rămâne încă puterea s-o împlinesc. Căci puterea e, cum știi, sperioasă și stă mereu gata cu aripile spre zbor.

Ea răspunse, cu naivitate aproape copilărească:

— Trimite după el, tată! Trimite chiar azi după el și nu-l lăsa la alergări!

— A! exclamă el prelung; și iar îi căzură privirile peste râu,

unde umbrele se întuneceau tot mai mult, căci luna apusese îndărătul Muntelui Sulpius, și nu mai rămânea decât lumina licăritoare a stelelor peste oraș. Să spunem adevărul? El simțea ghimpele geloziei. Dacă dânsa cu adevărat l-ar fi iubit pe tânăr! Dar nu, nu se putea, era prea tânără. Gândul însă îi venea mereu și nu putea să-l mai alunge. Ea avea șaisprezece ani; aniversarea nașterii o serbaseră împreună la șantier, unde s-a lăsat pe apă o corabie cu numele „Eстера”, în prezența lor.

Bătrânul uită acum de noul său plan și de obiectul lui, cu regele miraculos. Își dădu silința să se stăpânească și întrebă liniștit:

— Să nu-l las la alergări? Pentru ce, copila mea?

— Nu e hipodromul pentru un fiu al lui Israel, tată.

— Sentințe de-ale rabinilor, Estero! Atâta e tot?

Întrebarea era iscoditoare și o atinse la inimă; începu să-i palpate cu atâta putere, încât nu putu răspunde.

— Tânărul își va primi averea, îi zise și mai blajin bătrânul, luându-i mâna; corăbiile și banii, toate le va avea, Estera, toate. Totuși nu m-aș socoti sărac, căci mi-ai rămâne tu și iubirea ta, atât de asemănătoare iubirii Rachelei mele răposate. Spune-mi, trebuie s-o aibă el și pe aceasta? I

Ea se plecă asupra-i și-și lipi obrazul de creștetul lui.

— Vorbește, Estero! Voi fi tare, știind adevărul. Cunoașterea dă; puterea.

Ea se ridică și spuse cu sinceritate:

— Nu te îngriji, tată, eu n-am să te părăsesc niciodată; chiar dacă mi-ar dobândi iubirea, eu totuși voi rămâne, ca și până acum, servitoarea ta.

Se plecă iar, și îl sărută.

— Mai departe, – urmă ea –, exteriorul lui e simpatic și accentul vocii sale m-a atras spre dânsul; mă îngrozesc la gândul că e în primejdie. Da, tată, mi-ar face mai mult decât bucurie ca să-l revăd. O iubire neîmpărtășită, însă, nu poate fi niciodată iubire întreagă; voi aștepta deci, cu gândul că sunt fiica ta și a mamei mele.

— Ești o adevărată binecuvântare cerească, Estera, o binecuvântare care mă face bogat, chiar dacă ar trebui să pierd încolo

totul! Și pe numele sfânt al Domnului, și pe viața de veci, jur că niciodată o suferință nu te va ajunge.

După ordinul lui, ceva mai târziu veni servitorul și împinse jilțul înapoi în odaie. Acolo mai stătu câțva timp, și se gândea la regele ce avea să vină, pe când Estera se retrăsese și dormea somnul inocenței.

CAPITOLUL XII

Palatul de dincolo de râu, și aproape în fața lui Simonide, se zicea că fusese desăvârșit de celebrul Epiphanes. Era de un decor ce putea mulțumi gusturile cele mai rafinate; în stilul care astăzi se numește clasic, dându-se preferință arhitecturii persane asupra celei grecești.

Zidul care împresura insula ca un dig, se zicea că făcea palatul impropriu pentru o locuire statornică; de aceea *legații* (guvernatorii) au părăsit această locuință, pentru o altă reședință ce li s-a clădit pe clinul de vest al Muntelui Sulpus, sub templul lui Jupiter.

Totuși, se știa că palatul era întotdeauna pregătit cu tot confortul și luxul, și când venea un consul, un general, la Antiohia, i se dădea locuința acolo.

L-am lăsat pe Simonide în jilțul lui, croindu-și un plan pentru sprijinirea miraculosului rege, a cărui apariție o credea apropiată. Estera dormea. Și acum să trecem peste pod, prin poarta păzită de lei și printr-un șir de hale și curți babiloniene, și să intrăm în încăperea aurită, ce după vorbirea de astăzi s-ar numi: salon.

Era largă, luminată ziua de sus, cu iradierii colorate. Pardo-seala era de plăci de marmură șlefuită; figuri, fiecare deosebită de cealaltă, purtau ciubuce cu arabescuri artistice. De-a lungul pereților se întindea un divan neîntrerupt, de mătase indiană și lână de cașmir. Mobila o formau mese și scaune sculptate după modelele egiptene.

Cinci candelabre atârână, câte unul în fiecare colț și unul la mijloc, de lanțuri de bronz. În jurul meselor, unii șezând, alții în picioare, iar alții umblând pîmprejur, vreo sută de inși. Toți erau

tineri, unii dintre ei aproape copii. Sunt evident din Italia, și cei mai mulți romani. Cu toții vorbesc o latinească curată și poartă îmbrăcămintea obișnuită la Tibru: o tunică cu mâneci și poale scurte, port foarte potrivit pentru clima Antiohiei. Pe canapele sunt aruncate togii și haine în neorânduială, unele din ele tivite cu purpură. Erau și unii care dormeau, întinși pe canapele, fie obosiți de căldură, fie de libațiunile aduse lui Bacchus.

Un murmur de voci continuu umple sala, întrerupt numai uneori de câte un râs zgomotos sau de câte o izbucnire de mânie ori de veselie; peste toate însă un uruit neîntrerupt, care la început îl impresionează ciudat pe străin; dacă ne apropiem însă de mese, descoperim cauza zgomotului. Cei de față petrec, câte doi sau în grupuri, cu jocul în mare favoare atunci: table și zaruri,

Cine sunt membrii acestei adunări?

— Bunule Flavius, zise unul din jucători, oprindu-se de la o amnare de zaruri, vezi haina aceea pe canapea, în fața noastră. A sosit adineaori din atelier și are o cataramă de aur la umăr, lată cât palma.

— Ei bine, răspunse Flavius fără a ridica ochii de la joc, am mai văzut mantale de felul acesta; de aceea asta de care zici poate, că e drept, să nu fie veche, dar, pe cingătoarea Venerei! nici nouă nu este. Dar ce e cu ea?

— Nimic; aș dăru-i-o cui mi-ar arăta un om care știe toate.

— Ha-ha! Ți-aș putea arăta, și pentru un preț mai mic, aici printre acești tiviți cu purpură, care să-ți primească oferta. Dar joacă!

— Pe ce?

— Un sestert.

Fiecare din ei luă câte o tăbliță pe care-și făcură însemnări. Flavius reveni la vorba prietenului său:

— Un om care să știe toate? Pe Hercule! Acela ar scoate din pâine toate oracolele! Dar ce-ai vrea tu de la un astfel de monstru?

— La o singură întrebare să-mi răspundă, Flavius, apoi, pe Apollo, i-aș tăia beregata.

— La ce întrebare?

— Să-mi spună ora – nu! minutul, când va sosi Maxentius mâine.

— Ușor lucru! Am câștigat. Dar de ce vrei să știi minutul?

— Ai fost tu vreodată, cu capul descoperit, în soarele sirian, pe cheiul unde are să debarce? Focurile Vestei nu sunt așa de fierbinți. Eu când o fi să mor, aș vrea, pe părintele nostru Romulus! să mor în Roma. Aici e curat Iad; acolo, stând pe piața dinaintea Forului, aș putea să ating cu mâna locuința zeilor. Pah! pe Venera, mi-ai întins o cursă, Flavius, și am pierdut. O, capricioasă Fortuna!

— Mai jucăm?

— Trebuie să-mi recâștig sesterțul pierdut.

— Fie.

Și jocul continuă. Când lumina zilei se cernu pe geamurile de sus, făcând să pălească cu încetul lumina lămpilor, ei stăteau la aceeași masă și în aceleași locuri, tot jucând încă. Ei erau, ca cei mai mulți din tovarășii lor, din suita militară a consulului, și așteptându-i sosirea, se distrau.

În timpul convorbirii lor, mai venise o ceată, apropiindu-se, pe neobservate, de masa din mijloc. Se vedea că veneau de la chef; unii dintre ei se țineau numai cu greutate pe picioare. Conducătorul lor avea pe cap o cunună; vinul nu-i deformase decât puțin frumusețea bărbătească a tipului său roman. Purta capul ridicat cu mândrie; buzele și obrajii îi erau colorați; ochii îi străluceau, numai după felul arrogant în care se înfățișa înfășurat în toga lui cu falduri, se putea vedea că nu era nici el tocmai treaz. În drum spre masă își făcu loc, lui și însoțitorilor săi, fără pă sare și fără scu ze; când, în sfârșit, se opri și-și roti privirile peste masă și peste jucători, cu toții se întoarseră spre dânsul și îl salutară:

— Messala, Messala!

Cei care stăteau mai departe și auziră exclamările le repetară, de unde erau; numai de cât grupurile se desfăcură, jocurile se întrerupseră și cu toții se grămădeau în mijlocul sălii.

Messala primea această manifestație indiferent, ca de la sine înțeleasă, și în curând lăsa să se vadă motivul popularității sale.

— În sănătatea ta, amice Drusus, zise jucătorul din dreapta lui; în sănătatea ta! Adu să-ți vad un moment tăblițele.

Aruncă o privire asupra tăblițelor cerate, unde erau consemnate sumele pariate.

— Dinari, numai dinari! – zise, azvârlind tăblițele pe masă.

Asta e moneda căruțașilor și măcelarilor – adaugă râzând disprețuitor. Pe Semele* cea beată, unde ar ajunge Roma, dacă un Cezar stă cu nopțile și așteaptă de la favorurile Fortunei un păcătos de dinar!

Urmașul neamului Drusus roși tot, dar cei dimprejur se grămădiră pe lângă masă și-i acoperiră răspunsul cu exclamările: „Messala! Messala!”

— Bărbați de la Tibru, urmă Messala luând din mâna unuia din cei dimprejur paharul cu zaruri, cine este cel mai favorizat de zei? Romanul! Cine este cel ce dă legi popoarelor? Romanul! Cine e stăpânitorul lumii după dreptul spadei?

Cei adunați acolo erau ușor dispuși spre entuziasm; strigară cu toții: „Romanul, Romanul!”

— Totuși, – se opri el ca să încordeze atenția ascultătorilor – totuși este unul mai bun decât cel mai bun bărbat al Romei!

Își scutură cu mândrie capul de patrician și tăcu, ca și când ar fi voit să-i ațâțe cu râsul lui batjocoritor.

— Ați auzit? întrebă; este unul mai bun decât cel mai bun bărbat al Romei.

— Da, este Hercule! strigă unul.

— Bacchus! exclamă un satiric.

— Jupiter! Jupiter! tună mulțimea.

— Nu, răspunse Messala, e printre oameni.

— Spune cine este, zi-i pe nume! insistară ei.

— Voi spune – zise el după ce se făcu tăcere. Este acela, care la perfecțiunea Romei adaugă perfecțiunea Orientului; acela ce, pe lângă spada cuceritoare care e în mâna Apusului, cunoaște și arta de a se folosi de putere; și asta o știe Orientul.

— Pe Apollo, cel mai bun de care spune el, e dar totuși un roman, exclamă unul din cei dimprejur.

Urmă aplauze stăruitoare și răs puternic, dovadă că Messala găsea aprobare.

— În Orient, urmă el, noi n-avem zei, ci numai vin, femei și noroc – și din toate, cel mai bun e norocul; de aceea deviza noastră este: Cine cutează ceea ce cutez eu?

* Mama lui Bacchus.

Vocea i se cobori, fără să-și piardă expresia.

— În lada cea mare de sus din cetățuie am cinci talanți în monedă sunătoare; iată aici chitanța despre ei.

Scoase un sul de hârtie din tunică, o aruncă pe masă, și în tăcerea ce se produse urmă:

— Suma aceasta e măsura a ceea ce cutez eu. Care dintre voi cutează tot atâta? Tăceți? E oare suma prea mare? Reduc un talant. Cum? Tot mai tăceți? Bun, – aruncați deci zarurile pentru acești trei talanți –, numai trei! Sau fie pentru doi, pentru unul – cel puțin pentru unul – unul în cinstea râului la care v-ați născut – Roma din răsărit împotriva Romei de la vest! Barbarul Orontes împotriva sfântului Tibru!

Scutură paharul cu zarurile deasupra capului, așteptând.

— Orontes contra Tibrului – repetă, accentuând ironic.

Niciunul nu se mișcă; atunci el aruncă pahamul pe masă și își reluă, râzând, chitanțele.

— Ha-ha-ha! pe Jupiter Olimpianul! acum știu: trebuie să vă faceți, sau să vă îndreptați norocul; de aceea ați venit la Antiohia. Hei, Caecilius!

— Aici, Messala – răspunse un om dindărătul lui; aici stau în mizerie printre plebe și cerșetoresc o drahmă, ca s-o am la trecerea în Iad. Aștia de aici n-au mai mult decât obolul.

Gluma provocă un râs răsunător. Numai Messala își păstră seriozitatea.

— Du-te, îi zise lui Caecilius, în odaia de unde am venit, și spune servitorilor să aducă ulcioarele de vin și pahare. Dacă compatrioții noștri, care au venit să-și încerce norocul aici, sunt slabi la pungă, vreau, pe sirianul Bacchus, să văd dacă nu stau mai bine cu stomacul. Grăbește!

Apoi se întoarse spre Drusus și-i zise, în mijlocul râsetelor:

— Ha-ha, prietene, nu te supăra că am umilit pe cezarul din tine până la dinari. Cum vezi, n-am avut nevoie decât de un nume, ca să-i pun la încercare pe acești tinerei, abia răsăriți din vechea noastră Romă. Haide, dragă Drusus, haide.

Luă iar paharul cu zaruri și-l scutură vesel. Haide, să ne încercăm norocul, pe ce sumă vei vrea tu.

Drusus râse: Pe toate nimfele, vreau să joc cu tine, Messala,

dar numai pe un dinar.

Un tânăr, aproape copil după aparență, privi cu atenție peste masă. Messala se întoarse repede spre el.

— Cine ești tu? îl întrebă.

Tânărul făcu un pas îndărăt.

— Nu, pe Castor și fratele lui! N-am vrut să te offensez. Când e vorba de altceva decât de zaruri, e regulă între bărbați să țină socoteală exactă și de cele mai mici lucruri. Am nevoie de un scriitor; vrei să îmi servești acum?

Tânărul își scoase tăblițele, gata să ia notele; nu putea să reziste invitării.

— Stai, Messala, exclamă Drusus. Poate să fie de rău augur ca să întrerupi o aruncare de zaruri cu o întrebare; dar îmi vine în minte una, și trebuie s-o spun.

— Ei bine, eu voi arunca zarul și îl voi acoperi. Așa...

Întoarse paharul pe masă și îl ținu peste zaruri.

Drusus întrebă:

— Ai văzut vreodată pe un oarecare Quintus Arrius?

— Pe duumvir?

— Nu, pe fiul său.

— Nu știam să fi avut un fiu.

— N-are însemnătate, zise cu indiferență Drusus; însă Pollux n-a semănat mai mult cu Castor, fratele lui, decât Arrius cu tine, Messala.

Voci răsunară: Adevărat este! Ochii lui, fața...

— Cum? întâmpină un altul enervat; Messala e roman, Arrius e evreu.

Amenința să se nască o ceartă; Messala interveni:

— Vinul n-a sosit încă, Drusus, dar în ce privește pe Arrius, așa vrea să-mi spui mai multe despre el.

— Ei, fie el evreu sau roman, – pe marele Pan, fără să-ți ating sentimentele tale, Messala –, acest Arrius e frumos, viteaz și înțelept, împăratul i-a oferit favoarea lui, însă el a declinat-o; se prezintă în chip misterios, și stă deoparte, ca și când ar ști mai bine, sau mai rău, decât noi ceilalți. În școlile de luptă nimeni nu-l întrecea. Duumvirul i-a lăsat o avere enormă. E pasionat de arme, și nu se gândește decât la război. Maxentius l-a atras în preajma

lui, și trebuia să se îmbarce cu noi, dar la Ravenna i-am pierdut urma. Totuși a venit întreg și sănătos aici. Am auzit despre el azi de dimineață. Dar, pe Apollo! în loc ca să vină la palat sau să se ducă în cetățuie, și-a lăsat bagajul la han și a dispărut iar.

La începutul istorisirii, Messala ascultă cu indiferență; mai pe urmă deveni mai atent; la sfârșit luă mâna de pe paharul cu zaruri și exclamă:

— Hei, Caius, m-auzi?

Un tânăr de-alături de lui, Myrtilus, răspunse, bucuros de această atenție:

— Dacă nu te-aș auzi, n-aș fi prietenul tău, Messala.

— Ți-aduci aminte de omul care te-a răsturnat azi?

— Pe pletele lui Bacchus? N-am oare un umăr turtit, care să-mi ajute memoria?

— Ei bine, mulțumesc zeitelor norocului – l-am găsit pe inamicul tău. Ascultă!

Messala se întoarse acum spre Drusus.

— Spune-ne mai multe despre el – acela care e și roman și evreu – pe Phoebus! o ciudată împerechere. Ce veșminte poartă el de obicei, Drusus?

— De iudeu.

— Auzi, Caius? zise Messala; omul e tânăr, una; are înfățișarea romană, două; poartă îmbrăcăminte de iudeu – trei. În școlile de luptă are noroc, câștigă, răstoarnă un cal sau un car. Ei, Drusus, ajută-i mai departe prietenului meu. Acest Arrius, fără îndoială, e tare în vorbă – astfel n-ar putea să se preschimbe, astăzi într-un evreu și mâine într-un roman; dar limba bogată a Atenei, o vorbește tot atât de bine?

— Cu o puritate, Messala, încât ar putea să concureze la jocurile istorice.

— Auzi, Caius? zise Messala. Omul e în stare să salute o damă pe grecește – și, după socoteala mea, erau cinci. Ce zici?

— L-ai găsit, Messala, răspunse Caius; sau nu mai sunt eu însumi.

— Scuză, Drusus, scuzați toți că vorbesc așa în cilimituri – zise Messala politicos. Pe toți zeii, n-aș vrea să abuzez de prietenia ta până unde s-ar rupe, dar acum iată... Puse iar mâna pe paharul cu

zarurile. Uite, cât de mult cunosc eu secretul Pythielor. Dar spuneai de secrete cu privire la ivirea acestui fiu al lui Arrius. Povestește-mi despre aceasta.

— Nu e altceva, Messala, răspunse Drusus, decât o istorie de copil. Când Arrius, tatăl, a plecat în urmărirea piraților, el n-avea nici o soție nici copil; s-a reîntors cu un tânăr, despre care e vorba, și l-a adoptat în ziua următoare.

— L-a adoptat? repetă Messala. Pe toți zeii, Drusus, mă faci curios. Unde l-a găsit duumvirul pe acest tânăr, și cine era el?

— La întrebarea ta, Messala, n-ar putea răspunde decât tânărul Arrius el însuși. În luptă, duumviml, – era atunci tribun – și-a pierdut corăbiile. Una din ele, cum scăpase, l-a găsit, pe el și pe singurul supraviețuitor din echipaj, plutind pe o epavă purtată de ape. Eu repet numai povestirea celor care i-au scăpat, și care nu poate să fie contrazisă. Ei spun că cel de pe aceeași scândură cu duumviml era un evreu...

— Un evreu! repetă Messala.

— Da, și sclav.

— Cum, Drusus, sclav?

— Când au fost luați pe punte, duumvirul avea haina de tribun, iar celălalt haină de vâslaș.

Messala se ridică:

— Un sclav de la galere!

Se vedea că-i era silă să rostească asemenea vorbe și, poate pentru întâia oară în viața lui, se uită jenat împrejur. În acel moment veniră sclavi mergând în șir și purtând unii ulcioare mari cu vin, iar alții coșuri cu fructe și dulceturi, alții iarăși pahare și carafe, dintre care cele mai multe de argint. Priveliștea aceasta aduse viață nouă în societate. Messala sări pe un scaun.

— Bărbați de la Tibru! strigă cu voce limpede, haidem să transformăm într-o sărbătoare în cinstea lui Bacchus așteptarea aceasta după generalul nostru comandant. Pe cine-l alegeți prezident?

Drusus se ridică.

— Cine altul, decât cel care dă serbarea, ar putea să o prezideze? – zise; răspundeți, romani.

Răspunseră toți cu aclamații.

Messala luă cununa de pe cap și o întinse lui Drusus, care se urcă pe masă și o reazează solemn, în văzul tuturor pe capul lui Messala, încoronându-l astfel ca președinte al banchetului.

— Au venit cu mine, – zise acesta –, câțiva prieteni aici, care tocmai se ridicaseră de la masă. Ca să păstrăm un vechi obicei respectabil, aduceți aici pe cel care e mai răpus de vin.

Diferite voci răspunseră: „Iată-l, – aici e!”

Ridică un tânăr de jos, unde rămăsese zăcând în beția lui, și-l aduseră; după frumusețea și afemeierea figurii sale, ar fi putut trece chiar el drept zeul vinului; dar cununa îi căzuse de pe cap și bățul înflorit din mână.

— Ridicați-l pe masă! ordonă prezidentul.

Se constată că nu era în stare să șadă.

— Ajută-i, Drusus, așa cum și ție să-ți ajute frumoasa Nyone!

Drusus îl luă pe tânăml beat în brațe. Apoi Messala, în mijlocul celei mai profunde tăceri, exclamă întorcându-se spre figura șovăitoare:

— O Bacchus, cel mai mare dintre zei, să ne fii clement în noaptea aceasta! Pentru mine și acești adoratori ai tăi de aici, îți închin această cunună – (și-o ridică respectuos de pe cap) – și o dedic altarului tău din dumbrava Daphnei.

Făcu o închinăciune, își puse cununa iar peste plete și plecându-se peste masă, descoperi zarurile și zise râzând: „Iată Drusus, pe măgarul lui Silen, – dinarul este al meu”.

Urmară aclamații de se cutremură dușumeaua și statuile se clătinau: orgia începu.

CAPITOLUL XIII

Șeicul Ilderim era un om prea important, ca să fi putut apărea cu o suită modestă. Trebuia să-și susțină vaza față de tribul său, așa cum se cădea unui prinț și celui mai puternic patriarh din tot pustiul de la răsărit de Siria. Alta-i era reputația la locuitorii orașelor; aceștia vedeau într-însul pe unul din cei mai bogați oameni de rang neregesc, din tot Orientul; și fiindcă cu adevărat

era bogat, atât în bani cât și în servitori, cămile, cai și turme de tot felul, avea o deosebită predilecție pentru pompă și fast, care nu numai că-i ridica vaza în ochii străinilor, dar îi mulțumea și propria-i mândrie și-i înlesnea o viață comodă. În dumbrava palmierilor avea un respectabil sat de corturi; erau trei corturi mari, unul pentru el însuși, unul pentru oaspeți și unul pentru soția lui favorită și servitoarele ei, apoi șase sau opt corturi mai mici pentru servitorii și însoțitorii lui din trib, din care își formase o gardă personală; erau tot oameni puternici și de curaj încercat, care știau bine să umble cu arcul, sulița și cu caii.

Desigur că proprietatea lui din dumbravă nu era primejduită în niciun fel; dar fiindcă nu e prudent niciodată să lași să slăbească legăturile ordinii, el își ținea în interiorul satului de corturi vacile, cămilele, caprele și altele ce ar fi putut tenta vreun leu sau tâlharii.

Ilderim respecta toate obiceiurile poporului său, fără excepție. De aceea viața lui în dumbravă era numai continuarea aceleia din pustiu; mai mult, era realizarea fidelă a obiceiurilor patriarhale din vechime, adevărata viață păstorească a vechiului Israel.

În dimineața aceea, când caravana sosise la dumbravă, zise, oprindu-și calul și înfigând o suliță în pământ: „Aici să ridicați cortul; cu intrarea spre sud; lacul de colo să vină înainte; astfel vom putea odihni la apusul soarelui printre acești copii ai pustului”.

Cu vorbele din urmă se îndreptă spre un grup de trei palmieri mari și-l mângâie pe unul cum ar fi mângâiat coama calului sau obrazul copilului său.

Cine afară de șeic ar fi putut să aibă dreptul de a opri caravana sau de a spune despre un cort: aici va fi ridicat? Acum sulița fu scoasă din pământ și în deschizătura ce lăsa în pajiște fu înfipt primul stâlp de sprijin al cortului. Tot astfel apoi se înfipseră alți opt în pământ, cu totul trei rânduri câte trei stâlpi. La o chemare, veniră femeile și copiii și scoaseră pânzele de cort din pachetele ce duceau cămilele. Cine altul dacă nu femeile, aveau să facă acest lucru? Oare nu ele fuseseră cele care țesuseră pânzele din păr de capră și le cususeră deolaltă alcătuind acoperișul ce din depărtare pare negru? Și cu câte glume, râsete vesele, trecea întreaga suită de la un stâlp la altul, legând strâns funiile. Și când

pereții fură acoperiți cu rogojini artistic împletite, așteptau cu toți acum în tăcere părerea stăpânului lor. El ieși și intră, examină locuința și poziția ei la soare, către copaci și spre lac, își frecă mulțumit mâinile și zise vesel:

— Bine lucrat! Aranjați acum donarul cum bine vă pricepeți. Diseară ne vom îndulci pâinea cu rachiu de orez, laptele cu miere, și la fiecare foc se va frige câte un ied. Dumnezeu cu voi! De apă dulce nu vom duce lipsă, căci lacul e izvorul nostru; nici vitele de povară nu vor flămânzi, nici cel mai mic din turmă, căci e aici pășune verde. Dumnezeu cu voi cu toți, copiii mei! Mergeți!

Chiuind, cei mulți fericiți se duseră acum să-și pregătească locuințe și pentru dâșii. Unii rămăseseră ca să aranjeze interiorul cortului pentru șeic; oamenii atârnară o perdea între șirurile de la mijloc ale stâlpilor, făcând astfel două despărțituri, cel din dreapta pentru însuși Ilderim, celălalt pentru odoarele lui: caii. Duseră acum pe aceste vlăstare ale cailor lui Solomon înăuntru; lăsară caii liberi, cu mângâieri și dezmierdări. La stâlpul din mijloc atârnară armurile, lănci, sulii, arcuri, săgeți și scuturi. În partea din afară atârna spada stăpânului, în formă de semilună, și scânteind de pietrele prețioase ce-i împodobeau mânerul. La un capăt al panopliei atârnară păturile, ale căror multe culori vii aminteau livreaua unui servitor regesc; la sfârșit, se perindau hainele puternicului, haine de lână și de pânză, tunici, pantaloni și turbane multicolore. Nu se opriră oamenii, până ce el nu-și exprimă mulțumirea.

În timpul acesta servitorimea feminină era ocupată cu pregătirea unui divan, cu perne și mici perdele, totul în dungi colorate negre și galbene; prin colțuri așezară alte perne și pernițe cu fețe albastre și roșii stacojii; în jurul divanului se întindeau pe jos fâșii de covoare, acoperind interiorul; și când duseră covorul de la divan până la intrarea cortului, erau gata cu munca. Așteptară iar până ce stăpânul spuse: „E bine”. Nu le mai rămânea decât să umple ulcioarele cu apă și să atârne la îndemână burdufurile cu rachiu de orez; a doua zi fură înlocuite cu burdufuri de leban, o băutură arabă din lapte acru și apă.

Acesta era cortul la intrarea căruia l-am lăsat pe Ben Hur.

Servitorii așteptau ordinele stăpânului. Unul îi scoase sandalele, altul desprinsе încălțăminteа romană a lui Ben Hur. Apoi amândoi schimbară hainele prăfuite cu altele proaspete, de pânză albă.

— Intră în numele Domnului și odihnește-te, îi zise gazda amabil oaspetelui său și îl conduse numaidecât la divan.

— Vreau să stau aici, zise arătând cu mâna, și străinul să ia loc aici.

O servitoare, i s-ar fi putut zice fată în casă, ascultă de ordin și așeză pernele spre răzimarе; apoi șezură amândoi de două părți ale divanului. În timpul acesta un servitor aduse apă proaspătă din lac, le spală picioarele și le zbici cu prosoape.

— În pustiu, începu Ilderim, mângâindu-și barba cu degetele subțiri, este vorba că: o bună poftă de mâncare promite o viață lungă. Ai poftă?

— După vorba aceasta, bunule șeic, ar fi să trăiesc o sută de ani. Am venit la ușa ta ca un lup flămând, răspunse Ben Hur.

— Ei bine, n-ai să pleci de-aici ca un lup flămând; îți voi da ce am mai bun în turmele mele.

Ilderim bătu din palme.

— Caută-l pe străinul din cortul de oaspeți și spune-i că eu, Ilderim, îi trimit urarea: pacea lui să dureze atât timp cât vor curge apele izvoarelor.

Servitorul care intrase se înclină.

— Mai spune-i, – urmă Ilderim –, că m-am reîntors cu încă un oaspete, care va frânge pâinea cu mine; și dacă Baltazar, înțeleptul, va voi să vină, vom împărți pâinea noastră în trei; partea păsărilor nu va fi mai mică.

Servitorul se depărtă.

— Acum să ne odihnim.

Ilderim se întinse pe divan, și zise cu aerul serios: „Acum când ești oaspetele meu, ai băut din lebanul meu și vei gusta în curând și din sarea mea, n-o să-mi fie oprit să te întreb: Cine ești?”

— Șeic Ilderim, răspunse Ben Hur, susținându-i liniștit privirea, te rog să nu-ți închipui că aş socoti întrebarea ta nedreptățită; dar n-a fost oare în viața ta niciodată un moment, când un răspuns la o astfel de întrebare ți-ar fi apărut ca o crimă față de tine

însuși?

— Pe strălucirea lui Solomon! – răspunse Ilderim – o trădare față de sine însuși e uneori tot atât de abjectă ca și o trădare față de neamul întreg.

— Mulțumesc, bunule șeic, – mulțumesc –, exclamă Ben Hur, – niciodată un răspuns n-a putut să-ți facă mai multă cinste decât acesta. Acum știu, că pentru justificarea încrederii ce te rog să-mi dai, nu-mi ceri mai mult decât o promisiune solemnă din partea mea, și că ea are să valoreze pentru tine mai mult decât istorisirea tristei mele vieți.

Șeicul făcu din parte-i și el o închinăciune. Ben Hur se grăbi să profite de buna lui dispoziție.

— Atunci binevoiește, – zise să-ți spun, mai întâi, că nu sunt roman, cum m-ar arăta numele.

Ilderim își mângâie barba albă, uitându-se ager pe sub sprâncenele groase.

— Al doilea, urmă Ben Hur, că sunt un israelit din seminția lui Iuda. Și altceva, se grăbi să adauge; sunt un evreu care are împotriva Romei întregi o ranchiună, față de care a ta nu e decât ca o supărare de copil.

Bătrânul își frământă barba nervos și coborî sprâncenele, încât nu i se mai vedea lucirea ochilor.

— Mai departe: îți jur, șeic Ilderim, îți jur pe legământul încheiat de Domnul cu părinții mei, dacă-mi vei ajuta să mă răzbun, câștigul și gloria alergărilor vor fi ale tale.

Ilderim ridică fruntea radios; o mare satisfacție radia din fața lui.

— Destul! – zise; dacă la rădăcina limbii tale e ascunsă o minciună, nici înțeleptul Solomon n-ar fi fost sigur de vorba ta. Că nu ești roman, că ești iudeu și țeși planuri de răzbunare împotriva Romei, te cred; și în privinșa aceasta zic: destul! Dar în ce privește destoinicia ta: ce experiență ai cu alergările de care? Știi să stăpânești caii? Știi să-i faci să asculte de chemările și îndemnurile tale și să alerge până le iese răsuflarea? Și mai ales, în momente de primejdie, te pricepi cum s-o eviți? Darul acesta, fiul meu, nu-l are oricine! A! pe strălucirea Domnului Dumnezeu! Eu am cunoscut un rege care domnea peste milioane de oameni și îi stăpânea cu desăvârșire, dar un cal nu putea să stăpânească. Vorbesc de cai de

rasă, cum sunt ai mei, și a căror obârșie se urcă până în timpul primilor faraoni, și sunt tovarășii și prietenii mei, stau în cort cu mine, așa că împărtășesc și ei pornirile noastre, ambiția, iubirea sau ura.

Chemă un servitor.

— Spune-i arabului meu să vină!

Omul ridică puțin perdeaua care împărțea cortul; se văzu atunci un grup de cai, care un moment rămaseră nehotărâți, ca pentru a aștepta un îndemn.

— Veniți, le zise. Ce stați acolo? Tot ce e al meu nu e și al vostru? Veniți, vă zic.

Caii intrară, încet.

— Fiu ai lui Israel, reluă șeicul, – Moise al tău a fost un mare om, dar –, hahaha! trebuie să râd când mă gândesc că el a permis părinților tăi greoi boi și tâmpiții măgari, dar le-a interzis să aibă cai. Hahaha! crezi tu că ar fi făcut așa, dacă ar fi văzut pe acesta... și pe acesta.

Zicând așa, mângâia coama cailor care erau mai aproape.

— Greșești, șeic, greșești, zise Ben Hur cu căldură; Moise a fost și un războinic, după cum a fost un legiuitor iubit de Dumnezeu; și la război trebuie și astfel de creaturi ale firii, și trebuie dar să le iubești și pe ele.

Un cap cu trăsături nobile, cu ochi mari, blânzi, ca de căprioară, acoperiți de jumătate de buclele de pe frunte și cu urechi fine, mici, se apropie până la pieptul lui, desfăcând nările și mișcând buza de sus. Cine ești tu? – întreba animalul, atât de lămurit cum ar fi putut întreba un om. Ben Hur recunoscă pe unul din cei patru cursieri pe care îi văzuse pe hipodrom, și întinse mâna deschisă spre frumosul animal.

— Bârfitorii au să-ți povestească, zise șeicul cu un gest ca pentru a se apăra de o ofensă personală, bârfitorii îți vor spune că nobilii noștri cai sunt de origine din pășunile niceice ale Persiei. Dumnezeu i-a dat primului arab un pustiu întins de nisip, cu câțiva munți fără copaci și câteva izvoare de apă amară, și i-a zis: „Iată, asta e țara ta!” Și când bietul se tângui, Atotputernicului i se făcu milă și mai zise: „Curaj! căci vreau să te dăruiesc de două ori mai mult ca pe ceilalți oameni!” Arabul a mulțumit și a plecat plin de

credință, în căutarea darurilor. Călători mai întâi de-a lungul tuturor hotarelor, și nu găsi nimic; apoi își făcu o potecă prin pustiu și merse înainte și tot mai înainte... Iată că în inima pustului era o insulă verde, minunată la vedere; iar în mijlocul insulei o turmă de cămile și o herghelie de cai. Le luă bucuros în posesie și le îngriji, ca adevărate daruri ale Domnului. Și din insula aceea își au obârșia toți caii de pe pământ. Au ajuns și până la pășunile Niceei și spre nord până la văile posomorâte, veșnic biciuite de furtunile mării și a vânturilor reci. Să nu te îndoiești de adevărul celor ce-ți spun, sau dacă da, niciodată o amuletă nu va mai avea pentru un arab puterea vrăjită. Da, am să-ți prezint și dovezile.

Bātu din palme.

— Adu-mi registrele tribului, ordonă servitorului care intră.

Până ce fură aduse, șeicul se jucă cu caii, îi mângâie pe cap, le pieptănă buclele de pe frunte cu degetele. Curând veniră șase servitori cu lăzi de lemn de cedru bătute cu benzi de alamă și închise cu lacăte și țățâni de același metal.

— Nu, zise Ilderim când toate fură puse lângă divan, n-am cerut decât lada cailor, pe cea de colo. Deschideți-o, și pe celelalte duceți-le îndărăt.

Lădița fu deschisă. Conținea o mulțime de tăblițe de fildeș, înșirate pe belciuge de argint. Cum tăblițele erau subțiri ca niște hoștii, pe fiecare belciug erau mai multe sute.

— Eu știu, – zise Ilderim luând câteva belciuge în mână – știu, fiule, cu câtă grijă și băgare de seamă învățații scriitori ai Templului din orașul sfânt înscriu numele noilor născuți, pentru ca fiecare fiu al lui Israel să-și poată urmări originea până la început. Părinții mei, – fie-le amintirea veșnic vie! –, n-au crezut a păcătui aplicând această idee și tovarășilor lor necuvântători. Uită-te la tăblițele acestea.

Ben Hur luă belciugele și se uită la tăblițe. Văzu scrise pe ele hieroglife arabe, înscrise cu o mână nedibace.

— Poți să le citești? fiule al lui Israel.

— Nu; să-mi spui tu ce înseamnă.

— Ascultă dar: pe fiecare tăbliță e scris numele unui mânz din rasa curată ce de sute de ani au cultivat-o părinții mei; de asemenea numele născătorilor lui; vezi de-aici vârsta rasei.

Unele din tăblițe erau aproape tocite, ilizibile; toate erau galbene de vechime.

— În lădița asta păstrez, pot să spun, istoria completă a cailor mei. Se citește aici originea tuturor acestor animale, și a celor ce s-au îmbiat mângâierilor tale. Așa cum vin acestea la noi, antecesorii lui veneau, din vremurile cele mai îndepărtate, la părinții mei sub un cort ca acesta ca să-și mănânce porția de orz din mână și să fie dezmiertați cu vorba ca și copiii. Și acum, fiu al lui Israel, poți să crezi vorbele mele: dacă eu sunt un stăpân al pustiuului, iată servitorii mei! De mi i-ai lua, aș cădea ca un bolnav părăsit de o caravană ca să-l lase să moară. Lor am să le mulțumesc, că vârsta mea n-a micșorat groaza ce răspândește apariția mea pe drumurile de comunicație dintre orașe; și nu se va micșora, câtă vreme voi avea putere să călăresc pe ei. Ha-ha-ha! aș putea să-ți povestesc minuni, săvârșite de înaintașii lor. La vreme potrivită poate că o voi și face; acum, să fie destul să spun că ei niciodată n-au fost ajunși din fugă și, pe sabia lui Solomon! nici în urmărire n-au rămas îndărăt. Acestea bineînțeles, erau în pustiu și din șa. Dar acum, nu știu, sunt îngrijorat, căci pentru întâia oară sunt înhâmați și condițiile succesului sunt așa de multe! Ambiția necesară, iuțeala, rezistența – acestea le posedă. Să găsesc numai un maestru pentru ei, vor fi învingători. Fiu al lui Israel! ești tu omul acela, jur că va fi fost o zi fericită cea care te-a condus aici. Acu' vorbește despre tine!

— Acum înțeleg, zise Ben Hur, pentru ce, în iubirea arabului, după copii vine numaidecât calul și știu și pentru ce caii arabi sunt cei mai buni din lume. Dar, bunule șeic, să nu mă judeci numai după vorbe; căci tu știi că adesea toate promisiunile oamenilor sunt deșarte. Permite-mi ca mai întâi să fac o probă, pe una din livezile acestea; încredințează-mi deci pentru mâine cei patru cai.

Fața lui Ilderim se însenină iar, și voi să vorbească; dar Ben Hur continuă:

— Un moment, bunule șeic, un moment numai! Lasă-mă să termin. De la dascălii mei din Roma am învățat multe, fără să-mi dau seama atunci, de ce folos aveau să-mi fie mai târziu. Acești copii ai tăi, ai pustiuului, pot, fiecare din ei, să aibă iuțeala vulturului

și rezistența leului, dar eu îți spun că ți-ar înșela așteptările, dacă n-ar fi învățați să alerge împreună în aceleași hamuri. Căci gândește-te, șeicule, că în patru, unul din cai e cel mai iute, altul cel mai încet; la alergare cel mai încet decide – cel mai iute pricinuieste greutate. Așa astăzi: conducătorul n-a știut să armonizeze pe cel mai bun cu cel mai încet. Se poate ca încercarea mea să nu dea un rezultat mai bun; în cazul acesta însă, îți jur că-ți voi spune adevărul. Și tot așa pot să te asigur, că dacă voi reuși să supun caii voinței mele și să-i aduc acolo, ca toți patru să porceadă ca unul singur, vei avea sesterții și cununa învingătorului, și eu îmi voi avea răzbunarea mea. Ce zici la asta?

Ilderim ascultase cu atenție, mângâindu-și barba. Când Ben Hur sfârși, el răspunse râzând:

— Eu am o opinie mai bună despre tine, fiule al lui Israel; noi avem în pustiu o vorbă care spune: „Dacă vrei să-ți fierbi mâncarea cu vorbe, îți promit un ocean de unt”. Măine vei avea caii.

În acest moment se produse o mișcare dindărătul cortului.

— Masa se pregătește, și acolo vine prietenul meu Baltazar, cu care trebuie să faci cunoștință. El are de povestit o istorie, pe care un israelit va voi s-o asculte întotdeauna.

Servitorilor le zise: „Luați de-aici registrele, și conduceți comorile mele la locul lor”.

CAPITOLUL XIV

Masa nu se deosebea de cele obișnuite în pustiu, decât printr-o îmbelșugare mai mare și un serviciu mai bun.

Pe covorul, ce acoperea spațiul încercuit pe jumătate de divan, fură întinse trei pături de lână; o masă, abia de o urmă înălțime, fu așezată tot acolo și acoperită cu o față. Deoparte, la oarecare depărtare, se așază un cuptor portativ de lut sub privegherea unei servitoare, a cărei slujbă era să aprovizioneze cu pâine, sau mai bine zis cu prăjitură caldă, pe comensali; o prepara din făină fină, măcinată proaspăt și continuu într-un cort vecin, cu râșnițe de mână.

În timpul acesta, Baltazar fu condus la divan, unde Ilderim și Ben Hur îl primiră în picioare. Purta peste tot corpul o haină neagră, largă. Pasul îi era nesigur, mișcările încete și precaute; era evident că nu se putea lipsi de ajutorul unui toiag lung și al brațului unui servitor.

— Pace ție, prietene, zise Ilderim respectuos, pace și fii binevenit.

Egipteanul ridică capul și răspunse: „Și cu tine, bunule șeic, cu tine și ai tăi, pace și binecuvântarea unui Dumnezeu, a Dumnezeului celui viu și adevărat”.

Felul atitudinii sale era nobil, demn și-i impunea lui Ben Hur respect. Afară de aceasta, binecuvântarea rostită i se adresa în parte și lui.

În decursul mesei, el privea mereu la fața zbârcită, palidă, a bătrânului, ca pentru a citi în trăsăturile ei. Expresia lor însă rămânea aceeași, blândă și încrezătoare ca a unui copil.

— Iată, Baltazar, zise șeicul punând mâna pe brațul lui Ben Hur, aici e omul care în astă-seară va frânge pâine cu noi.

Egipteanul se uită lung și cercetător la tânăr; părea surprins și în îndoială. Văzând aceasta, șeicul urmă: „I-am promis pe mâine caii mei pentru o încercare; dacă va merge bine, îi va conduce pe hipodrom”.

Baltazar nu-și lua ochii de la tânăr.

— Mi-a fost recomandat bine, zise Ilderim mai departe, încurcat. Ai să-l cunoști ca pe fiul lui Arrius, un nobil navigator roman, deși... – șeicul se opri, dar apoi continuă zâmbind –, deși el declară că e un israelit din seminția Iuda; și, pe strălucirea lui Dumnezeu, eu cred ce spune.

Baltazar nu mai putea evita o explicare a atitudinii sale.

— Astăzi, nobile șeic, viața mi-a fost în primejdie, și ar fi fost pierdută, dacă un tânăr, leit ca acesta, de nu cumva e chiar el, n-ar fi intervenit și nu m-ar fi scăpat.

Apoi se întoarse chiar spre Ben Hur și-l întrebă:

— Fost-ai tu acela?

— N-aș putea răspunde decât în parte la întrebarea aceasta, răspunse Ben Hur cu modestie. Eu am fost cel care am oprit caii unui roman semeț când au dat năvală, la izvorul Castaliei, peste

cămila ta. Fiica ta mi-a dat un pahar.

Scose paharul din sânul tunicii și-l dădu lui Baltazar.

Fața veștedă a egipteanului se coloră mai viu.

— Domnul mi te-a trimis astăzi la izvor – zise cu vocea tremurătoare și întinse mâna spre Ben Hur – și mi te trimite și acum. Lui îi mulțumesc; dă-i laudă și tu, căci bunătatea lui îmi dă putința să te răsplătesc bogat, și o voi face. Paharul e al tău, păstrează-l.

Ben Hur reluă darul și Baltazar, văzând fața întrebătoare a lui Ilderim, îi povesti întâmplarea de la izvor.

— Cum! exclamă șeicul întorcându-se spre Ben Hur; nu mi-ai spus nimic despre asta, cu toate că nu puteai aduce o recomandare mai bună! Nu sunt eu arab și șeic al unui trib de zeci de mii? Și nu este el oaspetele meu? Și nu mă obligă oare dreptul ospitalității să consider binele sau răul ce i se face lui, ca fiindu-mi făcut mie? Unde aiurea puteai să-ți primești răsplata, dacă nu aici, și din ce mână, dacă nu dintr-a mea?

Spre sfârșit, vocea i se înăspri.

— Bunule șeic, te rog, cruță-mă! Eu nu caut răsplată, nici mare nici mică; și ca să-ți depărtez orice astfel de gând, am să-ți spun că ajutorul pe care l-am dat acestui nobil bărbat, l-aș fi dat tot astfel și celui din urmă din servitorii tăi.

— Dar el e prietenul, oaspetele meu, nu e servitorul meu!

Și întorcându-se spre Baltazar, șeicul adaugă:

— A! pe strălucirea Domnului, îți mai spun: nu e roman!

Apoi se întoarse spre servitorii care aproape terminaseră preparativele mesei.

Din istorisirea vieții lui Baltazar, în pustiu, dacă ne vom aduce aminte, vom înțelege impresia pe care asigurarea lui Ben Hur, despre dezinteresarea-i nepărtinitoare, a produs-o asupra venerabilului bărbat. În jertfirea lui pentru oameni, cum știm, nu făcuse deosebiri; și mântuirea, pe care o aștepta, care i se promisese drept recompensă, trebuia să fie obștească. De aceea, asigurarea lui Ben Hur îi părea ca un ecou din interiorul său. Se apropie cu un pas de Ben Hur și-i zise, în felul lui deschis:

— Cum a spus șeicul să-ți zic? Era, mi se pare, un nume roman.

- Arrius, fiul lui Arrius.
- Și totuși nu ești roman?
- Toți ai mei au fost israeliți.
- Au fost, zici. Nu mai sunt în viață?

Întrebarea era pe atât de zăpăcitoare pe cât și de simplă; dar Ilderim îi cruță lui Ben Hur răspunsul.

- Veniți, le zise – masa e gata.

Ben Hur îi oferă brațul lui Baltazar și îl conduse la masă, unde se așezară, după obiceiul oriental, pe păturile de lână. Se aduseră ligheanele și își spălară și șterseră mâinile. Apoi șeicul făcu un semn, servitorii tăcură și tremurând de evlavie, răsună vocea egipteanului:

— O, Doamne, tatăl tuturor! Ceea ce aveam e de la Tine! Primește mulțumirile noastre și ne binecuvântă, ca și în viitor să urmăm întotdeauna după voința Ta!

Era rugăciunea mesei, pe care cu ani înainte Baltazar o spusese în pustiu, în același timp cu însoțitorii lui, Gaspar, grecul, și Melchior, indianul, – și care, rostită în diferite limbi și totuși, de toți înțeleasă, dovedise, prin această minune, misterioasa prezență a lui Dumnezeu.

Masa, spre care-și îndreptară acum atenția, era încărcată cu mâncărurile cele mai nutritoare și mai alese ale Răsăritului: plăcinte calde la cuptor, legume din grădini, diferite feluri de came, cu și fără legume, lapte, miere și unt, se perindau. Băură și mâncară, fără a se folosi de tacâmuri, cuțit, furculiță, lingură, pahare sau farfurii.

În prima parte a mesei se vorbi foarte puțin, căci erau flămânzi. Mai apoi fu altfel. După ce-și potoliră prima foame, se spălară iar pe mâini, și pe când masa fu servită din nou, li se dezlegară limbile.

Într-o astfel de societate, un arab, un iudeu și un egiptean, care toți credeau într-unul Dumnezeu, nu putea pe vremea aceea să fie decât un obiect de conversație, și cine dintre cei trei avea să o conducă, dacă nu cel căruia Dumnezeu i se arătase atât de aproape și i se revelase aproape personal, care îi văzuse Steaua, îi auzise glasul, primise îndrumările Lui, și fusese condus de spiritul Lui atât de departe și în chip atât de miraculos? Și despre ce oare era să

vorbească, dacă nu despre ceea ce era chemat să mărturisească?

CAPITOLUL XV

Noaptea veni curând, fără veste. Servitorii aduseră patru candelabre de alamă și le puseră la patru colțuri ale mesei. Fiecare candelabru avea câte patru brațe și pe fiecare braț era o lampă de argint, aprinsă, și un vas cu ulei de măsline. La lumina suficientă, ba chiar vie, convivii își continuă convorbirea. Vorbeau în dialectul sirian, care era cunoscut tuturor popoarelor din acel continent.

Egipteanul povesti istoria întâlnirii celor trei bărbați în pustiu și confirmă spusele șeicului, că în decembrie se vor fi împlinit douăzeci și șapte de ani de când el și însoțitorii săi căutaseră refugiu în cortul lui, fugind de Irod. Povestirea fu ascultată cu atenție încordată; chiar și servitorii căutau să întârzie în cort, ca să asculte acele amănunte. Ben Hur o consideră ca o revelație de cea mai mare însemnătate pentru întreaga omenire și îndeosebi pentru poporul lui Israel. În mintea lui începea, cum vom vedea în curând, să se întrupeze o idee, care avea să-i schimbe tot cursul vieții, dacă nu să-l stăpânească cu totul.

Impresia, pe care Baltazar o făcuse asupra tânărului israelit, crescuse în decursul continuării povestirii. La sfârșit era atât de emoționat, încât pentru el nu mai era îndoială că tot ce auzise era adevărat. Un lucru mai dorea: ca să aibă vești mai amănunțite despre urmările acelui eveniment miraculos.

Noi am început povestirea noastră, în ce privește acțiunea, îndeaproape atingere cu începutul activității publice a fiului Mariei. Numai o dată L-am mai întâlnit, de când tocmai acest Baltazar s-a închinat Lui în peștera din Betleem, când El era încă la sânul mamei sale. De aici și până la sfârșitul istorisirii, misteriosul copil ne va veni adesea înaintea ochilor. Încet, dar sigur, cursul evenimentelor ce povestim ni-L va aduce tot mai aproape, până ce, în sfârșit, vom recunoaște omul de care avea nevoie lumea, cu un cuvânt: Mântuitorul.

Pentru șeic povestirea nu era nouă. El o auzise de la cei trei înțelepți împreună, și în împrejurări ce nu lăsau loc la îndoială,

împrejurări serioase, căci era periculos să iei sub ocrotire un fugar dinaintea mâniei lui Irod întâiul. Acum unul din cei trei bărbați sta iar la masa lui, ca oaspete binevenit și prieten stimat. Șeicul Ilderim credea, desigur, povestirea; dar era în firea lucrurilor că esența acestei povestiri nu-l impresiona cu aceeași putere ca și pe Ben Hur. El era arab, și ca atare nu lua decât o parte generală la urmările evenimentului; pentru Ben Hur, israelitul, adevărul faptului era de cea mai mare însemnătate, El își interpreta evenimentul în înțeles curat iudeu.

Din leagăn – să nu uităm – auzise despre Mesia; în școli i s-a explicat tot ce se știa despre El, speranțe și temeri și glorie deosebită a poporului ales; profeții, de la cel dintâi până la cel din urmă i-au vestit, printre rabini venirea Lui era subiectul discuțiilor nesfârșite, și continua să fie și acum: în sinagogi, în școli, în Templu, în zilele de post și de sărbătoare, în public și către unele persoane, învățătorii evrei spuneau despre Mesia care are să vină, până ce toți fiii lui Avraam, pe oriunde i-ar fi risipit soarta, purtau în inima lor așteptarea Mântuitorului și își acomodau viața, cu rigoare de fier, după această credință.

Toate discuțiile se învârtteau însă în jurul unui punct de întrebare: când va veni?

Cercetarea e treaba predicatorului; scriitorul are numai să povestească. Mărginindu-ne la punctul privitor pe Mesia, trebuie să spunem că, după credința generală a poporului ales, Mesia, oricând avea să vină, avea să fie rege al Iudeilor, un rege politic, cezarul lor. Cu arma în mână și cu ajutorul lor, El avea să cucerească lumea, și apoi pentru totdeauna s-o stăpânească în numele lor. Pe această credință, fariseii sau separatiștii ridicau, prin hale și temple, o clădire de speranțe, care întrecea cu mult visul Macedoneanului (Alexandru) care cucerise o mare parte din lumea cunoscută atunci. Acesta cucerise numai Pământul; dar himera acelora se ridica până la cer, închipuindu-și să facă din atotputernicul Dumnezeu un servitor al egoismului lor fără hotare și al poftelor lor de dominație.

Ca să ne reîntoarcem la Ben Hur, trebuie să observăm că erau două împrejurări din viața lui care îl apărau, relativ, de influența primejdioasă a speranțelor temerare ale conaționalilor săi.

Mai întâi, tatăl lui urmăse învățăturile sadduceilor, care,

vorbind în general, puteau fi numiți liberalii vremii lor. Ei susțineau păreri închipuite despre sufletul omenesc. Erau comentatori severi și observatori exacti ai legii, cum era scrisă în cărțile lui Moise; dar balastul adaoselor rabinilor la acele cărți îl disprețuiau. Ei formau, fără îndoială, o sectă – religia lor însă era mai mult filosofie. Ei nu-și refuzau înlesnirile vieții și admirau multe din întocmirile și înnoirile popoarelor păgâne. În politică, erau adversarii zeloși ai separatiștilor. După cursul natural al lucrurilor, aceste raporturi și obișnuințe, păreri și calități, treceau de la tată la fiu tot atât de sigur ca o parte a averii.

Al doilea eveniment mântuitor fu acesta: un tânăr cu spiritul și sentimentul lui Ben Hur nu putea să rămână neinfluențat de cinci ani de viață activă în Roma. Acest mare oraș era atunci cu adevărat centrul spre care năzuiau popoarele – atât din punct de vedere politic, cât și economic, apoi ca loc al plăcerilor fără frâu. Împrejurul pistrelor militare aurite din For, mișuna neconținut, când în întuneric profund, când în strălucire orbitoare, viața omenească, neodihnită, pestriță. Dacă o cultură distinsă, maniere fine, fapte: glorioase, capodopere ale artei și științei nu făceau asupra lui nicio, impresie, cum putea el, fiul lui Arrius, să străbată atâta timp zilnic drumul de la frumoasa vilă din Misenum până la sala de recepție a împăratului și să rămână nepăsător la vederea regilor, prinților, ambasadorilor, ostaticilor și solilor, care veneau ca solicitori din toate țările cunoscute și așteptau cu supunere răspunsul: da sau nu, de care atârna existența sau inexistența lor?

Dacă s-ar lua în considerare numai mulțimea mișuielii oamenilor, desigur nimic nu se poate compara cu valurile de popor care străbăteau Ierusalimul în timpul Paștilor. Dar când el, unul din cei trei sute cincizeci de mii de spectatori, stătea sub baldachinul de purpură al cercului Maximus, fără voie trebuia să-i vină în gând că poate totuși mulți membri ai familiei omenești mai erau vrednici de grația și mila cerească, deși nu făceau parte din poporul ales.

Că în astfel de împrejurări îi veneau astfel de gânduri, nu era decât firesc. Mizeria maselor nu putea fi atribuită decăderii religiei; murmurele și oftările lor nu se îndreptau împotriva zeilor lor, și în niciun caz nu provenea din lipsa zeilor. În pădurile de stejar ale Britaniei, druizii își aveau încă partizanii lor; Odin și Freya erau

recunoscuți ca zei, ca și mai demult, în Galia și Germania; Egiptul era mulțumit cu crocodilul lui și cu Anubis; persanii se închinau ca și mai înainte la Ormuzd și Ahriman; în speranța Nirvanei, indienii mergeau, răbdători ca întotdeauna, pe drumul fără de raze al lui Brahma; frumosul spirit grecesc cânta, dacă filosofia tăcea, tot în zeii eroici ai lui Homer, iar în Roma nimic nu era atât de obișnuit și ieftin ca zeii. Stăpânii lumii, urmându-și capriciul, tocmai fiindcă erau stăpâni, treceau cu jertfele lor de la altar la altar, nepăsători, și se bucurau de colecția de zei ce-și făcuseră. Dacă erau undeva nemulțumiți cu ceva, erau cu numărul zeilor; căci după ce împrumutaseră la un loc toate zeitățile Pământului, începuseră să-și divinizeze cezarii și să le dedice altare și jertfe. Nu, nu se simțea trebuința unei eliberări religioase, plângerile erau numai contra relei guvernări, a arbitrarului și cruzimilor. Îngrozitoarea prăpastie, în care erau precipitați oamenii și din care gemeau după eliberare, era pentru ei numai o mizerie politică. De aceea, oftau pretutindeni, în Lodinum, în Alexandria și Atena ca și în Ierusalim, numai după un rege ca să triumfe cu el, nu după un zeu, căruia să i se închine.

Noi, care considerăm acel timp după două mii de ani, vedem și înțelegem că nu era decât o scăpare din toată învălmășeala: însuși Dumnezeu trebuie să-și arate atotputernicia și să apară pe Pământ ca mântuitor. Dar oamenii din vremea aceea, chiar cei cugetători și cu judecată, nu vedeau mântuirea decât în prăbușirea Romei; după aceasta, scăparea avea să urmeze ca înnoire și reformă generală. Pentru aceasta se rugau, conspirau și se răzvrăteau, – luptau și mureau, și stropeau pământul, astăzi cu sânge, mâine cu lacrimi –, cu același rezultat întotdeauna.

Mai însemnăm că Ben Hur împărtășea sentimentele masei popoarelor neromane. Cinci ani cât a stat în Capitală, a avut ocazia să vadă și să cunoască mizeria lumii subjugate; și în credința tare că răul din care purcedea această mizerie era de natură politică și nu se putea vindeca decât cu sabia, porni să se pregătească pentru rolul ce avea să-i revină în ziua faptei hotărâtoare. În mânia armelor nu-l întrecea niciun alt soldat; dar arta militară cere ceva mai mult; cine vrea să se afirme în ea cu succes, trebuie să mai priceapă și altceva decât mânia scutului și a lăncii. Pe câmpul de luptă are să se manifeste talentul comandantului; cea mai mare

artă a lui e să facă din masa soldaților un singur om – și acesta trebuie să fie el însuși; comandantul desăvârșit e un soldat înzestrat cu o armată. Aceste considerații contribuiau la planul vieții lui; afară de aceasta spera că o carieră militară, mai mult decât una civilă, putea să-i dea ocazia împlinirii dorinței sale intime, ca să se răzbune pentru nedreptatea personală suferită.

Vom înțelege acum sentimentele cu care asculta vorbele lui Baltazar. Povestirea-i atinsese două din coardele cele mai simțitoare dintr-însul. Inima-i bătea cu repeziciune – și mai repede după ce nu se mai putea îndoi că spusele erau într-adevăr adevărate și că acel Copil, găsit în chip atât de miraculos, era Mesia. Pe când se mira că Israel rămânea atât de indiferent la revelare și că până acum el nu auzise încă nimic despre ea, îl preocupau două întrebări care cuprindeau tot ce pentru moment i se părea vrednic de știut.

Unde era Copilul acum?

Care era misiunea Lui?

Scuzându-se pentru întrerupere, continuă să-l întrebe pe Baltazar despre părerile lui; acesta nu se codi să vorbească.

CAPITOLUL XVI

— Dacă aş putea să-ți răspund, zise Baltazar în felul lui sincer, serios, – O! Dacă aş ști unde este, cum aş grăbi la El! Nici mare nici munți nu m-ar reține.

— Ai încercat dar să-L găsești? întrebă Ben Hur.

Un zâmbet trecu peste fața egipteanului.

— Cea dintâi țintă ce mi-am propus după ce am părăsit refugiul ospitalier din pustiu – (Baltazar aruncă spre Ilderim o privire recunoscătoare) – a fost ca să aflu ce-a devenit copilul. Un an trecuse, și n-am cutezat să mă duc în persoană în Iudeea, căci tronul îl ocupa încă tot Irod, setos de sânge ca întotdeauna. Reîntors în Egipt am găsit câțiva prieteni care au dat crezământ povestirii mele despre lucrurile miraculoase pe care le văzusem și le auzisem, – câțiva puțini care s-au bucurat cu mine că s-a născut Mântuitorul, și m-au ascultat cu mare atenție. Mai mulți dintre ei au plecat să cerceteze, în locul meu, despre copil. S-au dus mai

întâi la Betleem și au găsit acolo hanul și peștera; dar paznicul care sta la intrare în noaptea Nașterii și în noaptea când noi, urmând Steaua, am sosit, nu mai era acolo. Regele ordonase să fie îndepărtat, și n-a mai fost văzut de atunci.

— Dar desigur au găsit dovezi? – zise Ben Hur nerăbdător.

— Da, dovezi scrise cu sânge: un oraș în dolii, mame care își plângeau încă copiii. Irod adică, auzind despre fuga noastră, a trimis la Betleem și a pus să fie omorâți copiii de curând născuți. N-a scăpat niciunul de cruzimea lui. Trimișii mei au rămas întăriți în credință, dar s-au întors cu vestea că copilul e mort, că a fost ucis dimpreună cu ceilalți nevinovați.

— Mort! exclamă Ben Hur consternat. Zici că e mort?

— Nu, fiule, n-am zis așa. Am zis numai că trimișii mei mi-au adus vestea că ar fi mort. N-am crezut atunci; nu cred nici acum.

— Văd că ai primit vești deosebite.

— Nu, nu așa, răspunse Baltazar plecând ochii. Spiritul Domnului ne-a călăuzit numai până la copil. De îndată ce am ieșit din peșteră, după ce am văzut copilul, și i-am dus darurile noastre, căutarăm iarăși cu ochii Steaua; dar dispăruse și am înțeles că de-acum eram lăsați în grija noastră. Ultima revelare a Spiritului sfânt – ultima de care îmi pot aduce aminte, a fost aceea care ne-a îndreptat la Ilderim, ca să căutăm adăpost.

— Da, confirmă șeicul mângâindu-și barba cu nervozitate. Mi-ați povestit că un spirit v-a trimis la mine; mi-aduc aminte foarte bine.

— O veste anume n-am, urmă Baltazar, observând consternarea fără veste a lui Ben Hur; dar, fiule, m-am gândit mult la acest lucru, ani de zile, însuflețit de credință. Credința mea, te asigur și-l chem martor pe Dumnezeu, este și azi tot atât de tare ca și în ceasul când am auzit, stând pe țărmul lacului, vocea spiritului ce mă cheamă. Dacă vrei să mă ascuți, am să-ți spun pentru ce cred că pruncul trăiește încă.

Amândoi, și Ilderim și Ben Hur, aproară cu privirea și păreau a-și concentra toată atenția, nu numai ca să audă, dar să și înțeleagă. Interesarea îi cuprinse și pe servitori, care se apropiară de divan ascultând. În tot cortul domnea tăcere adâncă.

— Noi trei credem în Dumnezeu.

Rostind aceste cuvinte, Baltazar plecă fruntea.

— Și El este adevărul, urmă dânsul. Cuvântul lui e Dumnezeu. Munții pot să se prăbușească în țărână și arșița să usuce mările, dar cuvântul Lui va rămâne, căci acela este adevărul.

Vorbise într-un ton solemn de nedescris.

— Vocea – era vocea Lui – care mi-a vorbit la lac, mi-a zis: „Fericit ești tu, fiul lui Mizraim! Mântuirea se apropie. Dimpreună cu alți doi, care vin din cele mai depărtate țări ale Pământului, îl vei vedea pe Mântuitor”. L-am văzut pe Mântuitorul – lăudat fie numele Lui! – dar Mântuirea, care era partea a doua a făgăduinței, n-a venit încă. Înțelegi acum? Dacă copilul e mort, cine va aduce mântuire? Atunci cuvântul e nimic și Dumnezeu... Nu! nu cutez să rostesc cuvântul.

Întinse mâinile înainte, ca spre apărare.

— Mântuirea e opera pentru care s-a născut copilul, și câtă vreme făgăduința stă, nici moartea nu-L poate dezlega de opera Lui, până ce o va fi împlinit sau cel puțin va fi pornit s-o împlinească. Acesta e un temei al credinței mele. Acum ascultă mai departe.

Bunul om se opri.

— Nu vrei să guști vinul? Iată, e lângă tine, îl îmbie Ilderim respectuos.

Baltazar bău și urmă apoi, vădit înviorat:

— Mântuitorul, pe care L-am văzut, era născut din femeie,, după fire la fel cu noi și supus tuturor slăbiciunilor suferințelor omenești, chiar morții. Aceasta e o împrejurare de care trebuie să ții seama. Gândiți-vă apoi la opera ce are de săvârșit. Nu este oare o menire ce nu poate fi îndeplinită decât de un bărbat? Un bărbat, înțelept, tare și cuminte, un bărbat, și nu un copil? Ca să devină așa, copilul trebuia să crească, așa cum am crescut noi. Gândiți-vă acum la primejdiile, la care a fost expusă viața Lui, în anii îndelungați dintre copilărie și vârsta bărbăției. Puterile dominatoare i-au fost dușmane; Irod îi era dușman; și ce putea să fie pentru El Roma? și Israel – fiindcă nu e recunoscut de Israel, a fost motivul de a-L da la o parte. Vedeți acum, putea oare să fie o cale mai bună de a-și apăra viața în tinerețea fragedă, decât să se țină ascuns? De aceea îmi zic, și zic credinței mele nezdruccinate:

nu, nu e mort, ci ascuns; deoarece opera Lui nu e săvârșită încă, va veni iarăși. Iată, acestea sunt temeiurile credinței mele. Nu sunt ele întemeiate?

Ochii mici de arab ai lui Ilderim luceau de înțeles deplin. Ben Hur își recăstigase bucuria speranței și zise cu voiciune:

— Eu cel puțin n-aș putea să le contrazic. Ei bine, mai departe?

— Nu-ți ajunge, fiule? – Ei bine, urmă într-un ton iarăși mai liniștit, deoarece aceste temeiuri le-am găsit bune, sau mai bine fiindcă am cunoscut că era voința lui Dumnezeu să rămână copilul ascuns, mi-am impus răbdarea credinței mele și am așteptat.

Ridică ochii care îi străluceau de o sfântă încredere, și urmă, ca și cufundat în gânduri:

— Aștept și acum. El trăiește și își păstrează bine marele Lui secret. Ce-are a face, dacă eu nu mă pot duce la El, dacă nu pot să numesc dealul sau valea unde stă? El trăiește, fie ca fructul în floare, sau ca fructul care se coace; dar cu siguranța pe care o dă făgăduința și înțelepciunea lui Dumnezeu, știu că trăiește.

Ben Hur fu cuprins de un fior de venerație, în care dispăru jumătatea de îndoială ce-l cuprinsese.

— Unde crezi să se găsească acum? Întrebă încet și ezitând ca unul care ar simți că i se impune apărarea tăcerii sfinte.

Baltazar îi răspunse, cu o privire prietenoasă, tot mai cufundat de jumătate în gânduri:

— În casa mea de la Nil, care e atât de aproape de râu, încât plutitorii o văd în același timp cu oglindirea ei în apă, stăteam acum câteva săptămâni și mă gândeam: Un bărbat de treizeci de ani trebuie să-și fi arat și plantat ogorul vieții sale; căci pe urmă vine anotimpul verii, și el nu ajunge ca să aducă semănăturile la coacere. Copilul – îmi mai ziceam – e acum de douăzeci și șapte de ani – ziua secerișului a sosit pentru dânsul. M-am întrebat, cum m-ai întrebat și tu pe mine aici, fiule, și răspunsul meu a fost că am venit aici ca într-un loc potrivit de odihnă aproape de țara pe care părinții tăi au primit-o de la Dumnezeu. Unde alt putea să apară, dacă nu în Iudeea? În ce oraș avea să-și înceapă opera dacă nu în Ierusalim? Cine avea să-i primească mai întâi binecuvântările, dacă nu fiii lui Avraam, Isaac și Iacov? Dacă mi s-ar da însărcinarea

să-L caut, aş cerceta cătunele şi satele de pe coastele munţilor Iudeei şi Galileei, care cad spre răsărit în valea Iordanului. Acolo se află acum. Acolo stând sub o uşă sau pe un vârf de munte a văzut desigur în astă seară soarele apunând şi şi-a zis că s-a mai apropiat cu o zi vremea când El însuşi are să fie lumina lumii.

Baltazar tăcu; mâna şi-o ţinea încă ridicată şi degetele întinse, ca şi arătând spre Iudeea. Toţi cei ce ascultau, chiar şi servitorii simpli dinaintea divanului, pătrunşi de ardoarea lui, simţeau un fior sfânt, ca şi când ar fi apărut deodată în cort o fiinţă misterioasă, maiestuoasă. Acest sentiment dură mai mult timp; cei trei prieteni de la masă rămaseră câţva timp adânciţi în cugetare adâncă. În sfârşit, întrerupse Ben Hur tăcerea:

— Văd, bunule Baltazar, zise, că ai fost mult şi în multe binecuvântat. De asemenea, cunosc că tu cu adevărat eşti un om înţelept. Eu nu sunt în stare să exprim prin cuvinte cât îţi sunt de mulţumitor pentru ceea ce mi-ai povestit. Sunt pregătit pentru sosirea unor mari evenimente şi împărtăşesc întrucâtva şi credinţa ta. M-ai îndatora şi mai mult, dacă mi-ai vorbi şi mai departe despre misiunea de care voiai să spui, pe care o aştepţi şi pe care o voi aştepta şi eu din seara aceasta înainte, cum se cuvine unui fiu credincios al lui Iuda. El are să fie Mântuitorul, – zici tu; n-are să fie şi rege al Iudeilor?

— Fiule, răspunse Baltazar în felul lui prietenos, misiunea e ascunsă încă în hotărârea lui Dumnezeu. Tot ce gândesc în această privinţă, iau din cuvintele vocii, în legătură cu rugăciunea de răspuns. Să mai revenim asupra acestora?

— Tu eşti învăţătorul.

— Cauza neliniştii mele sufleteşti, – reluă Baltazar calm – ceea ce m-a făcut predicator în Alexandria şi în satele Nilului şi în cele din urmă m-a dus în singurătate, unde m-a găsit spiritul, a fost starea de decădere a omenirii, care, după părerea mea, a provenit din pierderea cunoştinţei de Dumnezeu. Jeleam mizeria de aproapele meu, nu a unei singure clase, ci a tuturor. Atât de jos căzuseră, încât mi se părea că nu mai putea fi scăpare, decât dacă însuşi Dumnezeu lua în mâna Lui opera aceasta; şi-L imploram ca să vină şi să-mi arate vizibil. „Faptele tale bune au triumfat. Mântuirea se apropie; vei vedea Mântuitorul!” – aşa vorbi vocea şi

cu acest răspuns grăbii plin de bucurie la Ierusalim. Ei, cine să se împărtășească de mântuire? Întărește-ți credința, fiule! Știu că oamenii spun că nu va putea exista fericire până ce Roma nu va fi dispărut de pe colinele ei; aceasta ar însemna că mizeria vremii nu și-ar avea obârșia în necunoașterea de Dumnezeu, cum credeam eu, ci în reaua guvernare a stăpânitorilor. Nu e oare necesar să ne spunem mai întâi că guvernări omenești nu există niciodată pentru religie? Despre câți regi ai auzit c-ar fi fost mai buni decât supușii lor? O nu, nu! Mântuirea nu poate să aibă scopuri politice, n-are să răstoarne domnitori și autocrați și să lase locul lor liber pentru alții. Dacă acesta ar fi scopul întreg, înțelepciunea lui Dumnezeu ar înceta de-a mai fi nesfârșită. Eu îți spun – și fie vorba mea numai a unui orb către alt orb – că Cel care are să vină, are să fie un Mântuitor al sufletelor. Mântuirea înseamnă că Dumnezeu va coborî iar pe Pământ și că va domni dreptate printre oameni.

Pe fața lui Ben Hur se citea o dezamăgire. Plecă capul. Deși nu era convins, nu se simțea deocamdată în stare să combată părerea egipteanului. Nu tot așa și Ilderim.

— Pe strălucirea lui Dumnezeu! exclamă cu patimă, această părere răstoarnă toate tradițiile. Obiceiurile lumii sunt înrădăcinate și nu pot fi schimbate. În orice alcătuire obștească trebuie să fie un conducător, înzestrat cu putere, altfel nu e cu putință nicio transformare.

Baltazar întâmpină obiecțiunea cu seriozitate.

— Înțelepciunea ta, bunule șeic, e lumească; dar uiți că tocmai obișnuințele lumii sunt acelea de care trebuie să fim mântuiți. Ca să aibă supuși, e ambiția regilor; ca să stăpânească sufletul omului, spre a-l mântui, e cerința lui Dumnezeu.

Ilderim tăcu, dar dădu din cap cu neîncredere. Ben Hur luă asupra lui răspunsul și zise:

— Părinte – iartă să-ți zic așa – de cine trebuia să întrebi la porțile Ierusalimului?

Șeicul îi aruncă o privire recunoscătoare.

— Trebuia, răspunse Baltazar liniștit, să întreb oamenii: Unde e nou-născutul rege al Iudeilor?

— Și L-ai văzut în peștera din Betleem?

— L-am văzut și ne-am închinat Lui și I-am dus daruri:

Melchior aur, Gaspar tămâie, eu smirnă.

— Când vorbești de fapte, părinte, a te auzi înseamnă a te crede, zise Ben Hur; dar dacă e vorba de păreri, eu nu înțeleg ce fel de rege vrei să faci din acel copil; eu nu pot să deosebesc un stăpânitor de drepturile și îndatoririle lui.

— Fiule, răspunse Baltazar, noi avem obiceiul să privim cu atenție lucrurile care din întâmplare ne stau aproape, pe când pe altele, mult mai importante, care ne stau departe, abia le învrednicim de o privire fugitivă. Tu te uiți acum numai la titlul de rege al Iudeilor; dacă-ți vei îndrepta însă ochii asupra secretului ascuns îndărătul lui, îți va dispărea nedumerirea. Despre titlu un cuvânt: Israelul tău a văzut odinioară zile mai bune, zile când Dumnezeu numea cu drag poporul tău poporul Lui și comunica cu el prin profeți. Dacă în acele zile i-a promis Mântuitorul, pe care eu L-am văzut, și L-a promis ca rege al Iudeilor, apariția Lui trebuie să conglăsuiească cu făgăduința, chiar și numai din pricina cuvântului. A! înțelegi acum motivul întrebării mele la porți! Înțelegi și nu voi mai pierde altă vorbă ci voi continua. Vei voi poate apoi să te gândești la demnitatea copilului; dacă e așa, chibzuiește: ce poate însemna a fi un urmaș al lui Irod? După noțiunile lumii despre cinste, ce? Dumnezeu n-a avut ceva mai bun pentru alesul Lui? Îți poți închipui, că Atotputernicul, în lipsa unui titlu potrivit, va coborî pe Pământ ca să împrumute o născocire a oamenilor? De ce nu mi s-a dat atunci însărcinarea să întreb de-a dreptul despre un împărat? O, dacă vrei să pătrunzi în miezul lucrului despre care vorbim, privește, te rog, mai sus! Întreabă mai bine ce fel de împărăție va fi cea pe care regele promis o va numi a sa? – căci eu îți spun, fiule, că aceasta e cheia secretului, și fără această cheie nu-l va pricepe nimeni.

Baltazar se uită cu evlavie la cer.

— Este o împărăție pe Pământ, deși nu e pământeană – o împărăție mai întinsă decât Pământul, mai mare decât marea și decât toate țările. Existența ei e un fapt, cum fapt este inima noastră; trecem prin ea de la leagăn până la mormânt, fără s-o vedem; și niciun om nu o va vedea, până ce sufletul lui nu o va cunoaște, căci împărăția nu e pentru el, ci pentru sufletul lui. Și splendoarea acestei împărății nu poate să și-o închipuie niciun

spirit omenesc, e unică, incomparabilă, neîntrecută.

— Ceea ce spui, părinte, e pentru mine o enigmă, zise Ben Hur; despre așa ceva n-am auzit încă.

— Nici eu, confirmă Ilderim.

— Și mai mult despre ea nu pot spune, adaugă Baltazar, plecând ochii cu umilință. Ce este, spre care scop, cum se poate ajunge la ea, nu poate să știe nimeni, până ce va veni copilul s-o ia în posesie ca fiind a Lui. El aduce cheia porților nevăzute, care se vor deschide pentru cel ales; și dintr-însa vor face parte toți cei care îl iubesc, căci numai aceștia vor fi mântuiți.

Urmă o pauză lungă, până când Baltazar reluă vorba.

— Bunule șeic, – zise în felul lui potolit mâine sau poimâine mă voi duce la oraș pentru câțva timp. Fiica mea vrea să vadă pregătirile pentru jocuri. Despre timpul plecării noastre, am să mai vorbesc cu tine. Și pe tine, fiule, sper să te revăd. Pace vouă, amândurora! Noapte bună.

Se ridicară toți trei. Șeicul și Ben Hur se uitară în urma egipteanului, până ce fu condus afară din cort.

— Șeic Ilderim, zise Ben Hur, am auzit în astă-seară lucruri ciudate. Permite-mi, te rog, să merg pe țărmul lacului, ca să reflectez asupra lor.

— Du-te, te voi urma.

Își maii spălară o dată mâinile; apoi, la un semn al șeicului, un servitor aduse încălțăminte la Ben Hur, și acesta ieși.

CAPITOLUL XVII

Ceva mai sus de douar^{*}, era un grup de palmieri care își amncau umbra, parte asupra apei, parte peste pajiște. O privighetoare persană își cânta prin ramuri cântecu-i ademenitor. Ben Hur se opri să asculte. În orice alt timp, melodiile păsării i-ar fi împrăștiat gândurile; dar povestirea egipteanului îl apăsa.

Noaptea era liniștită. Nicio undă nu se încrețea la țărm. Pe vechiul cer oriental scânteiau vechile stele, fiecare la locul ei; vară

^{*} sat de corturi (cuv. arab)

era peste tot, pe pământ, pe apă, în cer.

Fantezia lui Ben Hur era ațâțată, sentimentele-i viu agitate, voința șovăitoare.

Palmierii, cerul, aerul, păreau a fi din acea zonă de sud unde-l dusesse pe Baltazar starea disperată a omenirii. Lacul cu suprafața lui netedă îi închipuia Nilul, la care omul evlavios se ruga, atunci când i-a apărut spiritul în strălucirea Lui. S-au reînnoit aici toate aceste apariții împresurând minunea? Sau el însuși a fost transpus în acea împresurare? Ce-ar fi, dacă minunea s-ar repeta – aici înaintea ochilor lui? Se temea și totuși o dorea, apariția, ba chiar o aștepta. Numai după ce agitarea-i febrilă se mai potoli putu să-și stăpânească iar gândurile.

Planul lui de viață îl cunoaștem. Oricât se gândea la el, găsea o lacună peste care nu putea trece, – o lacună atât de largă, încât nu putea privi decât cu nehotărâre dincolo. Dacă în cele din urmă ar fi devenit nu numai soldat, ci și comandant, spre ce scop avea să-și îndrepte năzuințele? Se gândise, firește, la o răscoală; dar toate răscoalele de până atunci au luat același curs; și ca să câștige oameni pentru aceasta, a fost întotdeauna nevoie de două lucruri: mai întâi o cauză sau un pretext, ca să aduni partizani, al doilea: un scop anumit sau o țintă practică oarecare. Îndeobște luptă bine acela care are un motiv să răzbune o nedreptate, dar și mai bine luptă acela care, în afară de răzbunare, mai are în vedere și un succes glorios.

Ca să aibă răspuns la întrebarea, dacă era de ajuns cauza existentă sau scopul propus, pentru a justifica o răscoală, Ben Hur trebuia mai întâi să fie lămurit despre partizanii pe care ar fi putut să conteze în momentul hotărâtor. Firește că aceștia aveau să fie conaționalii lui. Plângerile Israelului erau ale fiecărui fiu al lui Avraam, și fiecare din ele privea o cauză sfântă, destul ca să ațâțe însoflătirea poporului.

Da, motivul era, cu siguranță; dar care să fie ținta?

Nenumărate au fost ceasurile și zilele în care contemplantă această parte a planului său; dar ajungea mereu la același rezultat: o imagine nelămurită, a unei libertăți naționale. Era oare de ajuns? Nu putea să zică: nu, căci cu acest chip și-ar fi înmormântat el singur toate speranțele lui. Nu putea să dobândească nici siguranța

că Israel ar fi fost în stare să susțină lupta cu Roma. El cunoștea mijloacele aceluia puternic inamic. O alianță generală a popoarelor ar fi putut să-i țină piept, dar asta era imposibilă, afară dacă – de câte ori nu s-a gândit adânc la acest lucru! – afară numai dacă se ridică dintr-unul din popoarele asuprite un erou care să umple întreg Pământul cu gloria lui, prin succesele-i războinice. Ce cinste putea să aducă Iudeei un nou Alexandru! Dar vai! printre rabini era, ce e drept, bravură, dar nu se putea spera și disciplină. Apoi, batjocura lui Messala în grădina lui Irod: „Voi, ce cuceriți în șase zile, pierdeți iar în a șaptea” – nu era oare justificată?

Astfel se întâmplă, că întotdeauna se dădea îndărăt speriat, de câte ori se apropia de lacuna căscată, ca să sară peste ea; și atât de consecvent îi dăduseră greș toate încercările, încât hotărâse să-și părăsească planul, sau cel mult să-l lase în voia întâmplării. Eroul putea fi descoperit la timpul său, sau nu; numai Dumnezeu știa. Dacă vom lua în considerare această dispoziție sufletească a lui vom putea înțelege impresia pe care povestirea schițată a lui Malluch despre Baltazar o făcuse asupra lui. O ascultase cu sentimentul unei extreme mulțumiri, cu sentimentul că aici era dezlegarea greutății, că mult căutatul erou era găsit în sfârșit, aici. Și era un fiu din seminția Leului Iuda și rege al Iudeilor. Și iată, îndărătul lui sta lumea sub arme!

Un rege presupune un regat. El va fi un războinic, glorios ca David, un domnitor, înțelept și strălucit, ca Solomon. Împărăția va fi o, putere, de care Roma va trebui să se sfarme. Se va dezlănțui un război cumplit, cu agonii și dureri de facere, și apoi – va urma pacea, care, bineînțeles, presupunea dominația pentru totdeauna a Iudeilor.

Inima lui Ben Hur bătea mai repede; vedea în închipuirea lui Ierusalimul Capitală a lumii și Sionul ca reședință a tronului stăpânitorului Pământului.

I se părea omului însuflețit un deosebit noroc, că omul care l-a văzut pe rege, era în cortul spre care își îndreptase el pașii. Acolo îl putea vedea, auzi, putea afla de la el tot ce știa despre viitoarea transformare, îndeosebi ce știa despre timpul când avea să înceapă. Atunci, expediția cu Maxentius avea să fie părăsită și el va lua, curând măsuri ca să organizeze semințiile și să le înarmeze,

pentru ca Israel să fie gata, când va răsări ziua cea mare a învierii lumii.

Acum, Ben Hur, cum am văzut, auzise el însuși miraculoasa povestire chiar din gura lui Baltazar. Era oare mulțumit?

O umbră, mai adâncă decât cea a grupului de palmieri, i se lăsase pe frunte – o umbră a îndoielii neliniștitoare, care – să ținem seama, privea mai mult împărăția decât regele.

”Ce e cu împărăția aceasta? Ce fel are să fie?” se întrebă Ben Hur pe gânduri.

Nouă, iubit cititor, copilul însuși ne-a dat răspunsul, dar Ben Hur avea numai cuvintele lui Baltazar: „Pe Pământ, dar nu pământeană, nu pentru om, ci pentru sufletul lui; cu toate acestea o împărăție de o splendoare de neînchipuit”.

E oare de mirare că nenorocitul tânăr nu vedea în aceste cuvinte decât o enigmă obscură?

— Aceasta nu e o treabă pentru oameni, își zise deznădăjduind. Regele unei astfel de împărății nici n-are nevoie de oameni, nici de lucrători, nici de sfetnici, nici de soldați. Pământul trebuie să se prăpădească, sau să fie creat din nou, și pentru guvernarea oamenilor trebuie să se găsească principii noi; în locul puterii armelor trebuie să vină altceva. Dar ce?

Ceea ce noi poate în mare parte nu vrem să înțelegem, el putea să vadă. Puterea care e în iubire nu-i era cunoscută încă omului; cu atât mai puțin se ivise atunci cineva care să aducă solia că pentru guvernare și scopurile ei, pentru ordine și pace, iubirea e mai bună și mai cu scop decât puterea.

Pe când visa așa, o mână i se apăsă pe umăr.

— Am o vorbă cu tine, fiule al lui Arrius, îi zise Ilderim oprindu-se lângă el; numai o vorbă, apoi trebuie să mă întorc, căci noaptea înaintează.

— Fii binevenit, șeicule.

— În ce privește lucrurile pe care le-ai auzit adineaori, – urmă Ilderim repede –, să crezi tot, afară de ceea ce se referea la felul împărăției pe care are s-o întemeieze copilul, dacă va veni. În privința aceasta rezervă-ți judecata, până ce vei vorbi cu marele negustor Simonide, un om excelent de aici din Antiohia, cu care am să-ți fac cunoștință. Egipteanul îți oferă moneda viselor lui,

care e prea bună pentru pământ. Simonide e mai înțelept: el are să-ți citeze scrisesele profețiilor voștri, cu cartea și pagina unde se află, astfel că nu vei putea tăgădui că copilul cu adevărat va fi rege al Iudeilor, da! pe strălucirea lui Dumnezeu! un rege, cum a fost Irod, numai că mai bun și mai strălucit. Și atunci, vezi tu, vom gusta dulceața răzbunării. Am zis. Pace ție!

— Mai așteaptă, șeicule.

Chiar dacă Ilderim i-a auzit chemarea, își urmă drumul, fără să-i dea atenție.

— Iar Simonide! – zise Ben Hur cu amărăciune. Simonide? încoace, Simonide încolo! Acu' de la unul, acu' de la altul! Va trebui să simt încă bine puterea servitorului tatălui meu; cel puțin se pricepe să păstreze ceea ce este al meu, și de aceea e mai bogat, deși poate nu și mai înțelept decât egipteanul. Nu la un perfid trebuie să te duci ca să afli veridicitate – și nu mă voi duce. Dar... aud cântând... O voce femeiască – ori voce îngerească? Vine din direcția aceasta.

Pe lac în jos trecea o femeie spre corturi. Vocea ei răsună limpede ca un flaut, peste apa nemișcată, și se auzea tot mai tare. Curând se auziră și loviturile încete de lopeți. Ceva mai târziu, se putură deosebi și cuvintele cântecului, cuvinte în cea mai curată grecească, limba în care pe atunci se exprima mai bine orice patimă.

După ce cântecul se isprăvi, dispăru și cântăreața după grupul de palmieri. Ben Hur rămase foarte impresionat.

Respiră adânc, pe când luntrea aluneca, o umbră și mai neagră decât noaptea, pe dinaintea lui.

— O cunosc după cântec – pe fiica lui Baltazar; ce frumos a fost cântecul, și ce frumoasă e și dânsa!

Își reînchipuia ochii ei mari, cu genele puțin plecate, obraji ovali, trandafirii, buzele pline, cu gropițe la colțurile gurii și întreaga grație a făpturii ei zvelte, mlădioase.

— Ce frumoasă e! repetă.

Aproape în același moment însă îi apărură în închipuire o altă figură, ca și când ar fi răsărit din apă; aceasta era mai tânără și tot atât de frumoasă, dar mai copilărească și mai delicată.

— Estera! zise el zâmbind. Așa după cum doream: o stea mi

s-a trimis.

Se întoarse încet spre corturi.

Inima lui era plină de mâhnire și de gânduri de răzbunare, ca să mai fi putut încăpea în ea iubire. Era oare aceasta începutul unei fericite schimbări?

Și dacă noul imbold al inimii îl îndemna spre corturi, cine îl provocase?

Estera îi dăruise un pahar.

Tot așa și egipteana.

Care din două?

CARTEA A CINCEA

CAPITOLUL I

În dimineța după bacchanaliile din sala palatului, divanul era plin cu tineri patricieni. Putea să vină Maxentius și tot orașul să iasă întru întâmpinare, puteau legiunile să coboare în uniforma de gală de pe Muntele Sulpriu, – putea să se desfășoare serbarea, de la Nymphaeum până la Omphalos –, ei aveau să continue să doarmă, rușinos, pe divan, așa cum căzuseră sau îi grămădiseră servitorii indiferenți.

Nu însă toți, care luaseră parte la orgie, se aflau în starea aceasta rușinoasă. Când zorile pătrunseră prin ferestrele din tavan, Messala se ridică, își luă de pe cap cununa, ca semn că banchetul se terminase. Apoi se înfășură în manta, mai aruncă o privire asupra scenei și, fără o vorbă, se duse la locuința lui. Cicero n-ar fi părăsit cu mai multă seriozitate și demnitate o conferință senatorială prelungită în noapte.

După trei ore, veniră doi curieri la locuința lui, și luară în primire câte un pachetel sigilat, cu câte o copie conformă a unei scrisori către procuratorul Valerius Gratus, care se găsea încă în Caesarea. Se poate închipui ce important era, ca aceste acte să fie expediate pe căile cele mai rezezi și mai sigure. Unul din curieri avea să meargă pe uscat, – celălalt pe mare; amândoi cu graba cea mai mare.

Va fi de interes pentru cititor să cunoască textul actelor astfel expediate; îl redăm aici:

Antiohia, XII Cal. Iulius.

Messala către Gratus.

„Midas al meu, să nu te supere această poreclă. Știi că

acesta e numai un semn de iubire și recunoștință și mărturisirea că tu ai fost binecuvântat dintre toți oamenii cu cele mai bogate bunuri; știi iarăși că urechile tale nu sunt altfel decât cum le-ai moștenit de la mama ta.

Midas al meu! Am să-ți comunic ceva surprinzător, o împrejurare, care deși până acum nu se sprijină decât pe presupuneri, totuși fără îndoială va justifica atenția ta numaidecât.

Permite-mi, mai întâi, să-ți reîmprospătez memoria. Adu-ți aminte de familia unui prinț iudeu, anume Ben Hur, care, de străveche obârșie și nemăsurat de bogat, trăia în Ierusalim. Dacă memoria ți-a slăbit cumva, ai însă, de nu mă înșel, la capul tău o cicatrice, care-ți va ajuta să-ți reamintești acea întâmplare.

Acum, ca să-ți deștept interesul, îți atrag atenția asupra următoarelor. Ca pedeapsă pentru atentatul la viața ta – pentru dulcea liniște a conștiinței, să ferească toți zeii ca să iasă cumva la iveală că a fost atunci numai un accident – familia a fost arestată, înlăturată, și averea i s-a confiscat. Și întrucât, Midas al meu, procedura a primit aprobarea împăratului, care e tot atât de bun pe cât e și de înțelept – înflorească întotdeauna flori pe altarul lui! – n-are să fie nicio rușine cu privire la suma ce ne-a revenit la amândoi din acel izvor, și în tot cazul eu nu voi putea să încetez vreodată de a-ți fi recunoscător pentru asta, cel puțin atâta timp nu, cât mă voi bucura de folosința părții ce mi-a revenit.

Ca anexă la înțelepciunea ta – o calitate însă prin care fiul lui Gordius, cu care am îndrăznit să te compar nu s-a distins niciodată printre oameni și zei, după cum tocmai aflai – îți reamintesc că familia lui Hur ți-a stat în mână și cum noi amândoi am socotit planul stabilit atunci ca cel mai potrivit pentru scopurile noastre, anume să condamnăm familia la tăcere și la moartea inevitabilă dar naturală. Îți vei fi aducând aminte că ai avut de hotărât despre soarta mamei și surorii criminalului, și dacă eu acum cedez dorinței de a afla dacă ele mai trăiesc sau au murit, cunosc amabilitatea ta înăscută, Gratus al meu, și știu că vei împlini dorința prietenului tău nu mai puțin amabil.

Ca atingând mai de aproape subiectul nostru, îmi iau libertatea să-ți reamintesc că adevăratul criminal a fost trimis la

galere, ca să fie încătușat pe viață de vâsle – așa grăia ordinul, – și întâmplarea despre care vreau să-ți spun ți se va părea cu atât mai uimitoare, când îți voi afirma aici că am văzut și am citit eu în persoană predarea lui reglementară tribunului comandant al unei galere.

Vei începe acum, stimată Frigianule, să dai mai multă atenție celor ce am să-ți spun.

Dacă am lua în considerare durata mijlocie a vieții la vâsle, criminalul, cu atâta dreptate înlăturat, ar trebui să fie, de cel puțin cinci ani, mort sau mai bine zis însurat cu una din cele trei mii de nimfe ale mării. Scuză un moment de slăbiciune, tu omule cel mai virtuos și cu sentimente delicate, dar fiindcă mi-a fost drag fiind copil și pentru că era atât de frumos – în admirarea mea obișnuiam să-i zic Ganymed al meu – cu drept ar fi fost să cadă în brațele uneia din cele mai frumoase fiice ale acelui neam. Cu convingerea însă că e mort, am trăit cinci ani întregi în folosința liniștită și nevinovată a averii, pe care într-o măsură oarecare i-o datorez lui. Dacă fac această mărturisire, nu înseamnă că vreau să micșorez îndatoririle ce le am față de tine.

Acum am ajuns la punctul de căpetenie.

În noaptea trecută, pe când prezidam un banchet ce se da în cinstea unora de curând veniți din Roma – mi-era milă de tinerețea și extrema lor inexperiență – am auzit o istorie ciudată. După cum știi, astăzi sosește aici consulul Maxentius, ca să conducă o expediție împotriva parților. Printre ambițioșii care vor să-l însoțească, este și un fiu al răposatului duumvir Quintus Arrius. M-am folosit de ocazie ca să mă informez mai de aproape despre el. Când Arrius a plecat pe mare, să urmărească pirații, a căror înfrângere i-a adus cele din urmă înalte onoruri, el n-avea familie. Când s-a întors din expediție, a adus cu el un moștenitor. Ține-te bine acum, așa cum se cade posesorului atâtor talanți în sesterții bani peșin! Fiul și moștenitorul de care spun, e același pe care l-ai trimis la galere – același Ben Hur, care de acum cinci ani trebuia să-și fi găsit moartea, la vâsla lui. Acum el s-a reîntors, bogat, în situație înaltă și probabil și cetățean roman, pentru ca... ei, tu stai prea tare ca să te emoționezi, dar eu, Midas al meu, sunt în primejdie; nu trebuie să-ți mai spun pentru ce. Cine ar putea să

știe, dacă nu tu?

Zice-vei la toate astea: eh, ce!

Când Arrius, tatăl adoptiv al acestui ivit pe neașteptate soț al celei mai frumoase nimfe (cum ar fi trebuit să fie) – lupta cu pirății, corabia lui s-a scufundat și numai doi din echipaj au scăpat – Arrius el însuși și acest moștenitor al lui.

Oamenii, care i-au cules de pe scândura pe care pluteau pe mare, spun că însoțitorul fericitului tribun fusese un tânăr, pe care, când îl duseră pe punte, îl văzură îmbrăcat în haine de sclav de galere.

Aceasta, ca să nu zic mai mult, ar fi ceva convingător. Dar ca să nu zici iar: „eh, ce?” îți fac cunoscut, Midas al meu, că ieri am avut fericirea – am făcut pentru asta un vot zeiței Fortuna – ca să-l văd pe fiul lui Arrius față-n față; și-ți spun acum că, deși ieri nu l-am recunoscut, e același Ben Hur, cu care am copilarit ani întregi, același Ben Hur care, dacă e un bărbat, fie și din clasa cea mai inferioară, acum, în momentul când scriu acestea trebuie să-și coacă răzbunarea – eu în locul lui așa aș face – o răzbunare ce nu poate fi potolită decât cu sânge, – răzbunare pentru patria lui, pentru mama, pentru sora lui, pentru el însuși, și – spun la urmă ceea ce tu ai spune de la început – pentru averea lui pierdută.

Acum, iubitul meu binefăcător și prieten, Gratus al meu, în considerarea sesterților tăi primejduiți, a căror pierdere ar fi cel mai dureros lucru ce i s-ar putea întâmpla unui om de rangul tău înalt, –acum, zic (se înțelege dacă ai citit până aici), am motive să cred că n-o să mai zici: eh, ce! – ci o să începi să te gândești ce e de făcut într-o astfel de împrejurare.

Ar fi banal, acum, să te întreb ce are să se întâmple. Lasă-mă mai bine să spun că eu sunt protejatul tău, sau că tu ești Ulissee al meu, a cărui treabă e să-mi dea sfaturi înțelepte.

Îmi face plăcere să mi te închipui în momentul când vei ține în mână scrisoarea asta. Te văd cum mai întâi o citești cu toată seriozitatea, apoi încă o dată cu un zâmbet; ești cam nehotărât, dar în curând ai să-ți faci planul, așa sau altminteri, cu înțelepciunea lui Mercur și cu hotărârea lui Cezar.

Soarele s-a ridicat pe cer. Peste o oră, doi curieri vor porni de la ușa mea, fiecare cu câte o copie sigilată; unul va lua calea pe

uscăt, celălalt pe apă, atât de important mi se pare ca să aflu devreme, despre apariția inamicului nostru, în această parte a Imperiului Roman.

Răspunsul tău am să-l aștept aici.

Rămânerea sau plecarea lui Ben Hur vor atârna, firește, de superiorul lui, consulul, care, oricâtă silință și-ar da, ziua și noaptea, nu va putea pleca mai curând decât peste o lună. Tu știi câtă muncă se cere, să aduni o oaste ce are să lupte într-o țară pustie, fără orașe, și să o aprovizionezi cu toate cele de lipsă.

L-am văzut pe evreu ieri în dumbrava Daphnei, și dacă acum nu e acolo, e totuși în apropiere, și astfel mi-e ușor să nu-l scap din vedere. Da', dacă m-ai întreba unde e acum, ți-aș răspunde cu cea mai mare siguranță, că e în vechea dumbravă de palmieri, sub cortul trădătorului șeic Ilderim, care nu peste mult va afla că nu poate să scape de mâna noastră tare. Să nu te miri deci, dacă prima măsură pe care o va lua Maxentius, va fi ca să-l transporte pe arab cu o corabie la Roma.

Stăruie atât cu dinadinsul asupra locului unde se găsește evreul, fiindcă pentru tine, ilustre, e de importanță, dacă vei lua în seamă pașii ce ai să întreprinzi. Căci atâta lucru știu și mă mândresc cu această cunoștință, înțelepciunea mi-a crescut că la întreprinderile omenești trebuie ținut seama de trei lucruri: timp, loc și persoanele în acțiune.

Dacă ții ca locul să fie aici, nu mai sta la îndoială să lași cheștiunea în seama prietenului tău care te iubește și va fi tot astfel și elevul tău sânguincios.

Messala”.

CAPITOLUL II

În vremea când curierii părăseau locuința lui Messala cu scrisorile – era încă dis-de-dimineată – Ben Hur intra în cortul lui Ilderim. Se înviorase cu o baie în lac, apoi dejunase și acum apărui în tunica fără mâneci, și care abia îi ajungea până sub genunchi. Șeicul îl salută de pe divan:

— Pacea pe care mi-o dorești, ți-o doresc și eu, privindu-l cu

admirare. Căci cu adevărat nu văzuse încă un chip mai perfect de bărbăție înfloritoare, puternică, mândră. Pace îți zic și bun venit! Caii sunt gata; și eu. Dar tu?

— Pacea pe care mi-o dorești ți-o doresc și eu, bunule șeic. Îți mulțumesc pentru atâta amabilitate. Sunt gata.

Ilderim bătu din palme.

— Am să spun să scoată caii. Șezi!

— Sunt înhămați?

— Nu.

— Atunci să-mi permiți să fac treaba asta eu, zise Ben Hur. E necesar ca să fac cunoștință cu arabii tăi. Trebuie să-i pot chema pe nume, pentru ca să le vorbesc fiecăruia în parte; de asemenea trebuie să le cunosc caracterul, trebuie reținuți, dacă ezită, au nevoie de laudă și încurajare. Spune servitorilor să aducă hamurile.

— Și carul? Întrebă șeicul.

— De car n-o să am nevoie astăzi. Să-mi aducă însă un al cincilea cal, dacă ai; trebuie să fie neînșeuat și tot atât de iute ca și ceilalți.

Curiozitatea lui Ilderim era atârnată. Chemă numaidecât un servitor.

— Spune-le să aducă hamurile pentru cai – îi ordonă – și frâul pentru Sirius.

Ilderim se ridică.

— Sirius e favoritul meu și eu al lui, fiule al lui Arrius. Douăzeci și unu de ani am fost tovarăși, în cort, în lupte, în toate popasurile pustiului. Am să ți-l arăt.

Se duse la perdeaua din mijlocul cortului și o ridică până ce Ben Hur trecu. Toți caii veniră spre dânsul. Unul cu capul mic, ochii de foc, gâtul încordat ca un arc, pieptul lat și o coamă extraordinar de bogată, moale ca buclele de fată, necheză vioi când îl văzu.

— Brav cal, zise șeicul netezind capul negru al animalului. Brav cal, bună dimineața!

Întorcându-se spre Ben Hur, adaugă:

— Acesta e Sirius, tatăl celor patru de aici. Mira, mama, așteaptă reîntoarcerea noastră, căci e prea prețioasă ca să fie expusă la primejdii într-o regiune în care cârmuiește o mână mai puternică

decât a mea. Și mă îndoiesc foarte – adaugă zâmbind – mă îndoiesc foarte, fiule al lui Arrius, că tribul ar putea suporta lipsa ei. Ea e gloria lui; toți o slăvesc. Zece mii de călăreți, copii ai pustului, întreabă astăzi: Ai auzit ceva despre Mira? Și la răspunsul: E bine! – zic: Dumnezeu e bun; laudă Domnului!

— Mira... Sirius..., nu sunt acestea nume de stele, șeicule? întrebă Ben Hur trecând de la cal la cal și întinzând mâna fiecăruia.

— Și de ce nu? răspunse Ilderim. Ai fost vreodată noaptea departe în pustiu?

— Nu.

— Atunci nici nu poți să știi cât de mult noi, arabii, suntem stăpâniți de stele. Drept mulțumire, le luăm numele și-l dăm favoriților noștri. Fiecare, din înaintașii ei, și-a avut pe Mira a lui, după cum o am eu pe a mea, – și acești copii ai ei sunt și ei stele. Acolo e Rigel și acolo Antares, acesta e Altaia, și cel de care te apropii acum, e Aldebaran, cel mai tânăr din patru, dar nu cel mai puțin vrednic – nu, nicidecum! Are să te poarte împotriva vântului, până ce urechile îți vor vâjâi ca Akaba; și va merge unde vei voi, fiule al lui Arrius – da, pe strălucirea lui Solomon, te-ar duce în gura leului, dacă ai avea îndrăzneala aceasta.

Hamurile fură aduse, Ben Hur înhăamnă caii cu mâna lui, și tot cu mâna lui îi conduse afară din cort și le puse frâiele.

— Aduceți-mi pe Sirius, zise.

Un arab nu s-ar fi știut avânta cu mai multă dibăcie pe spinarea cursierului.

— Și acum frâul!

I se aduse și fu desfăcut cu îngrijire.

— Bunule șeic, zise, eu sunt gata. Trimite o călăuză de la cort înainte, și pe câțiva dintre oamenii tăi cu apă.

Începutul merse bine; caii nu erau sperioși. Părea că se și stabilise o înțelegere tăcută între ei și noul lor conducător care opera cu liniște și încredere în sine. Ben Hur mână caii exact în aceeași ordine, în care aveau să fie înhămați, numai că el, în loc să stea în car, călărea pe Sirius. Încrederea lui Ilderim creștea. Își mângâia barba și zâmbi mulțumit, murmurând: „Nu e roman, pe strălucirea lui Dumnezeu, nu!” Urmă și el pe jos; toți cei din corturi, bărbați, femei, copii, șiroiau după dânsul și-i împărțeau

îngrijorarea, dacă nu și încrederea.

Câmpul era destul de larg și ca făcut pentru exercițiul acesta. Ben Hur conduse caii mai întâi încet și în linie dreaptă, – apoi în cercuri mari. Trebuia acum să iuțească pasul, până ce trecu în trap și apoi în galop. În sfârșit, luă cercurile mai mici, și câțva timp încă mână caii fără ordine, încoace și încolo, la dreapta, la stânga, înainte, fără întrerupere. Astfel trecu un ceas. Apoi readuse caii la pas și îi îndreptă spre Ilderim.

— Treaba e făcută, mai lipsește numai exercițiul, zise. Te felicit, șeicule Ilderim, că ai niște servitori ca aceștia. Vezi, – urmă descălecând și apropiindu-se de cai –, vezi, strălucirea părului lor roșiatic e fără pată; respiră tot așa de ușor ca și la început. Îți doresc mult noroc și ar fi să ne meargă rău – privi cu ochii scânteietori la bătrân – dacă n-am dobândi izbânda, și...

Se opri și se înclină. Abia acum observase alături de șeic pe Baltazar, sprijinit pe toiagul lui, și două femei acoperite cu văl des. La una din ele se mai uită o dată și își zise cu inima palpitând: aceasta e ea, egipteanca!

Ilderim îi reluă fraza:

— Dacă n-am dobândi izbânda și răzbunarea.

Apoi zise tare:

— Nu mă tem de nimic; am încrederea; fiule al lui Arrius, tu ești omul meu. Dacă și sfârșitul va fi ca începutul, vei afla atunci cu ce e căptușită mâna unui arab, care are mijloacele să dea.

— Îți mulțumesc, bunule șeic, răspunse Ben Hur cu modestie. Spune servitorilor să aducă apă, ca să bea caii.

Apa le-o dădu chiar el cu mâna lui.

Apoi încălecă iar pe Sirius și reînnoi exercițiul, ca și mai înainte, de la pas la trap, de la trap la galop; în cele din urmă îndemnă cursierii neobosiți la iuțeală și mai mare, până ce păreau că zboară. Spectacolul începea a fi excitant și nu lipseau exclamările de admirare pentru cai și conducerea lor. Caii țineau același pas, fie că zburau drept înainte, fie că făceau diferite curbe. Toate mișcărilor lor arătau unitate, putere și grație și nu lăsau să se observe nici efortare, nici osteneală.

În mijlocul exercițiilor și a atenției generale a spectatorilor, apăru Malluch, căutându-l pe șeic.

— Am o solie pentru tine, șeic, îi zise când socoti momentul potrivit ca să-i vorbească; o solie de la marele negustor Simonide.

— De la Simonide! exclamă arabul. A, bine. Abaddon (Satana) să-i prăpădească toți dușmanii!

— M-a însărcinat, mai întâi să-ți doresc sfânta pace a lui Dumnezeu, – urmă Malluch –, apoi să-ți dau această scrisoare, cu rugarea să o citești îndată ce vei primi-o.

Ilderim rupse numaidecât sigiliul pachetelului și scoase din învelișul de pânză fină două scrisori, pe care începu să le citească numaidecât.

„Simonide către șeicul Ilderim.

Prietene!

Primește mai întâi asigurarea că ai un loc în adâncul inimii mele.

Apoi... în corturile tale se află un tânăr cu exterior plăcut, care se numește fiu al lui Arrius, și este cu adevărat, prin adopțiune.

Îmi este foarte drag.

Are o ciudată istorie a vieții, pe care vreau să ți-o povestesc. Vino astăzi sau mâine la mine, ca să ți-o spun, și să-ți pot auzi sfatul.

În timpul acesta, împlinește-i toate dorințele, întrucât vor fi conforme cu onoarea. Dacă va fi nevoie de despăgubiri, le iau asupra mea, – am această îndatorire.

Că mă interesez de tânăr, acest lucru ține-l pentru tine.

Salută-l pe celălalt oaspete al tău, pentru mine. El, fiica lui, tu și toți pe care vrei să-i aduci cu tine, îmi veți fi bineveniți în ziua jocurilor din hipodrom. Am oprit locuri.

Pace ție și alor tăi!

Ce aș putea eu să-ți fiu, prietene, altceva decât prietenul tău!

Simonide”

„Simonide către șeicul Ilderim.

Prietene!

Din comoara experienței mele, îți trimit o vorbă.

Este un semn pentru toți neromanii care posedă bani sau

bunuri, expuse răpirii: e sosirea unui roman sus-pus, învestit cu puteri, într-o reședință a puterii romane.

Astăzi sosește consulul Maxentius.

Să fii prevenit!

Încă un cuvânt de sfat.

Dacă un atentat s-ar produce împotriva ta, prietene, ar veni din partea familiei lui Irod. Tu ai mari posesiuni în teritoriul ei.

De aceea, păzește-te!

Trimite azi de dimineață la paznicii tăi credincioși, pe drumurile care duc de la Antiohia spre sud, și ordonă-le să cerceteze pe orice curier ce ar pleca sau ar veni. Dacă vor găsi scrisori care te privesc pe tine sau afacerile tale, să ți le aducă să le citești.

Scrisoarea aceasta trebuia s-o primești încă de ieri, dar nu e prea târziu, dacă vei proceda repede.

Dacă au plecat azi de dimineață curieri din Antiohia – ai tăi cunosc drumurile laterale și pot să ajungă înaintea lor cu ordinele tale.

Nu sta la îndoială!

Această scrisoare s-o arzi, de cum vei fi citit-o.

Prietene! Prietenul tău,

Simonide”

Ilderim citi scrisorile încă o dată, apoi le înfășură iar în învelișul de pânză, și puse pachetul sub brâu.

Exercițiile pe câmp durară numai puțin după aceasta, peste tot vreo două ore. La sfârșit, Ben Hur conduse iar la pas caii înaintea lui Ilderim.

— Cu voia ta, șeic, vreau să duc înapoi pe arabii ăștia în cort iar azi după amiază să-i scot iar.

Ilderim veni la Ben Hur, care era călare pe Sirius, și-i zise:

— Îi las, fiule al lui Arrius, la dispoziția ta până la sfârșitul jocurilor. Tu, în două ceasuri, ai făcut ceea ce romanul – șacalii să-i roadă oasele! – n-a fost în stare nici în atâtea săptămâni. Vom învinge, pe strălucirea lui Dumnezeu! – vom învinge.

Ben Hur rămase cu caii în cort, cât timp fură îngrijiți. După o baie în lac și o gustare de rachiu de orez cu șeicul, care nu mai

putea de încântare, își reluă îmbrăcămintea evreiască și se îndreptă cu Malluch spre dumbravă.

Vorbiră împreună cu voiciune, mai mult despre lucruri neimportante. Dar totuși o parte a convorbirii merită să fie redată. Ben Hur vorbea:

— Am să-ți dau, îi zise, o însărcinare în ce privește bagajul meu din hanul de dincoace de râu, la podul Seleucizilor. Să mi-l aduci azi, dacă poți. Și, bunule Malluch, dacă nu-ți dau o corvoadă prea grea...

Malluch se grăbi să-l asigure că era gata să-l servească.

— Îți mulțumesc, Malluch, îți mulțumesc, zise Ben Hur. Te cred pe cuvânt. Suntem doar frați ai aceleiași vechi seminții și inamicul este un roman. Mai întâi așadar, fiindcă ești un om priceput în afaceri, ceea ce mă tem că șeicul Ilderim nu este...

— Arabii nu prea sunt, întrerupse Malluch serios.

— Nu, nu contest șiretenia lor, Malluch. Tocmai de aceea e bine să fii prevăzător față de ei. Ca să evităm orice erori sau împiedicări cu privire la alergări, mi-ar servi drept mare liniște de ai vrea să te duci la direcția hipodromului și să vezi dacă șeicul a îndeplinit toate condițiunile prealabile în chip exact. Dacă-ți va fi posibil să dobândești o copie a regulilor, mi-ai face un mare serviciu. Aș dori să cunosc culorile ce va trebui să port și mai cu seamă numărul locului ce va trebui să ocup la începutul alergării. Dacă va fi lângă acel al lui Messala, fie la dreapta fie la stânga, e bine; dacă nu, încearcă să se facă o schimbare, așa ca să ajung lângă roman. Ai memorie bună, Malluch?

— M-a înșelat uneori, fiule al lui Arrius, dar niciodată când i-a venit într-ajutor inima, ca acum.

— Voi cuteza deci să te mai importunez cu o însărcinare. Am observat ieri că Messala e mândru de carul lui, și are dreptate, căci cel mai bun al împăratului nu poate să-l întrecă. N-ai putea să-i găsești splendoarea drept pretext ca să te convingi dacă e ușor sau greu? Aș vrea foarte să-i știu măsura și greutatea exactă – și, Malluch, dacă încercările tale n-ar reuși în celelalte privințe, informează-te cel puțin despre înălțimea exactă la care îi stă osia de la pământ, mă înțelegi, Malluch?

Nu vreau ca să aibă un avantaj însemnat asupra mea. De

luxul lui nu-mi pasă. Dacă îl înving, înfrângerea lui va fi cu atât mai grea și triumful meu cu atât mai complet. Dacă însă cu adevărat are avantaje remarcabile, aş vrea să le cunosc.

— Înţeleg, înţeleg, îl asigură Malluch. Vrei să ştii măsura de la centrul osiei până la pământ.

— Ai ghicit; şi acum bucură-te, Malluch, alte însărcinări nu mai am să-ţi dau. Să ne întoarcem acum la corturi.

La intrarea cortului întâlneşte un servitor care umplea carafele afumate cu „viaţă” proaspăt pregătită. Se opri ca să guste. Curând apoi Malluch se întoarse în oraş.

În lipsa lor, o ştafetă fusese trimisă, cu instrucţiunile de care spusese Simonide. Era un arab; nimica scris n-avea la dânsul.

CAPITOLUL III

— Iras, fiica lui Baltazar, mă trimite cu o salutare şi o solie, zise un servitor către Ben Hur, care tocmai odihnea în cort.

— Spune-mi solia.

— Fi-vei aşa de bun, să o însoţeşti pe lac în sus?

— Am să-i aduc singur răspunsul. Aşa să-i spui.

Ben Hur ceru să i se aducă încălţămintea şi peste câteva minute era pe drum la frumoasa egipteană. Umbra munţilor se întindea cu încetul peste dumbrava palmierilor şi anunţa apropierea nopţii. Din depărtare, pătrundea printre copaci sunetul tălăngilor turmelor, mugetul vitelor şi glasul păstorilor care îşi mânau turmele acasă. Viaţa din dumbravă era, – să nu uităm –, asemănătoare întru toate cu viaţa păstorilor din păşunile mai sărace ale pustiului.

Şeicul Ilderim participase la exerciţiile de după amiază, care n-au fost decât o repetare a celor de dinainte de amiază. Apoi, urmând invitării lui Simonide, se dusesse în oraş. Putea să se reîntoarcă încă în noapte; dar în considerarea lucrurilor importante despre care avea de vorbit cu prietenul său, – nu era probabil. Ben Hur, care rămăsese astfel singur, pusese să-i îngrijească caii, se răcori, se opri apoi în loc, îşi schimbase hainele de călătorie cu cele obişnuite ale lui, haine albe cum le poartă adevăraţii sadducei, îşi luase cina devreme şi, mulţumită puterii tinereţii sale, era acum pe

deplin recules din marile încordări de peste zi.

Nu e nici înțelept nici drept lucru, să se micșoreze valoarea frumuseții ca însușire. Niciun suflet nobil nu poate să rămână indiferent la înrâurirea ei. Povestea despre Pigmalion și statuia lui e pe atât de naturală, pe cât și de poetică. Frumusețea e în sine însăși o putere; și după atracția ei mergea acum Ben Hur.

Egipteanca era, în ochii lui, o femeie minunat de frumoasă, frumoasă la față, frumoasă ca statură. În gândurile lui, o revedea mereu așa, cum o văzuse la izvor. Simțea puterea vocii sale, care-i suna cu atât mai dulce, cu cât era însoțită de expresia recunoștinței printre lacrimi; simțea farmecul ochilor ei – ochii aceia mari, ca migdala, blânzi, negri, care sunt caracteristici rasei sale, – a acelor ochi în privirea cărora era mai mult decât ce s-ar fi putut exprima prin cuvinte. Și de câte ori se gândea la ea, îi plutea înaintea ochilor o figură înaltă, zveltă, nobilă, grațios înfășurată într-o haină amplă, ondulată. Dacă în această figură sălășluia și o minte înaltă, nu lipsea nimic ca s-o facă irezistibilă. Însuflețit de astfel de gânduri, Ben Hur își urma drumul, ca să vadă dacă erau și justificate. Nu era îndemnat de iubire, ci de admirație și curiozitate, – care totuși puteau să fie prevestitoare ale iubirii.

Debarcaderul era foarte simplu: câteva trepte duceau jos la o platformă, pe care se ridicau câteva felinare. Ben Hur se opri pe treapta de sus, fascinat de priveliștea ce i se oferea vederii.

O luntre, ușoară ca o găoace de ou, sta pe apa clară. Pe banca de vâslire sta un etiopian – același care condusesese cămila la izvorul Castaliei; culoarea neagră a pielii lui reieșea și mai în evidență din portul lui alb strălucitor. Partea dindărăt a luntrii era captușită cu perini de purpură și covoare. La cârmă stătea însăși egipteanca, învăluită într-un șal indian și un nor întreg de cele mai fine văluri și dantele. Brațele-i erau descoperite până la umeri; nu numai prin forma lor impecabilă atrăgeau atenția, ci mai mult prin atitudinea și gesturile lor elocvente. Mâinile, chiar și degetele, erau grațioase și expresive; totul era frumos la dânsa. O mantilă largă de dantele îi ferea umerii și gâtul de vântul de seară, fără însă a le acoperi cu totul.

La prima vedere Ben Hur nu dăduse atenție acestor amănunte. Impresia, ce i-o făcu, fu mai mult acea generală a unei

lumini vii, ceva ce se poate numai simți, dar nu și descrie.

— Vino, îi strigă ea când îl văzu că se oprește, vino, sau va trebui să te cred un slab marinar.

Ben Hur roși. Știa oare ea ceva despre viața lui pe mare? Coborî numaidecât pe platformă.

— Mă temeam, zise el șezând în fața ei.

— De ce?

— Că ar putea să se scufunde luntrea, răspunse el zâmbind.

— Așteaptă până vom ajunge la apă mai adâncă, zise ea, făcând un semn etiopianului. Acesta scufundă lopețile în apă și porniră.

Dacă dragostea și Ben Hur erau dușmani, niciodată acesta din urmă n-a fost mai dezarmat, ca acum, față de inamicul lui. Egipteanca stătea așa, încât trebuia s-o vadă, pe ea care de mai mult timp îi apărea ca un ideal al frumuseții. Strălucirea ochilor ei făcea să pălească stelele. Putea să se lase noaptea adâncă, privirea ei avea să strălucească prin întuneric. Și, cum oricine știe, nicăieri fantezia nu cuprinde stăpânind pe un tânăr, ca în astfel de tovarășie, plutind sub cerul fără nori, într-o noapte caldă de vară. Pe nesimțite alunecă în astfel de ore sufletul lui în împărăția viselor.

— Lasă-mi mie lopata, o rugă el.

— Nu, răspunse ea, ar însemna să schimbăm rolurile. Nu eu te-am rugat să plutești cu mine? Sunt datornica ta și vreau să încep să plătesc. Tu să vorbești și eu să ascult, sau să vorbesc eu și să ascuți tu. Această alegere o ai, dar eu am să hotărâsc unde vom merge și pe ce cale.

— Și care să fie ținta drumului nostru?

— Ești iarăși neliniștit.

— Fmmoasă egipteană, a fost numai prima întrebare pe care o pune orice prizonier.

— Zi-mi: Egipt.

— Ți-aș zice mai bucuros Iras.

— În gândurile tale poți să mă numești și așa; dar acum spune-mi: Egipt.

— Egiptul însă e o țară, în care trăiesc oameni mulți.

— Da, da! Și ce țară!

— Înțeleg: ținta noastră e Egiptul.

— Dacă ar fi numai așa, cum m-aș bucura!

Oftă la aceste cuvinte.

— Eu dar îți sunt indiferent, zise el.

— A! înțeleg dintr-aceasta că n-ai fost niciodată acolo.

— Nicidecum, nu.

— O, e țara în care nu se găsesc nenorociți, dorul tuturor celorlalți locuitori ai pământului, mama tuturor zeilor, și de aceea atât de binecuvântată. Acolo, fiule al lui Arrius, fericitul găsește mai multă fericire și nefericitul râde și chiuie și cântă ca un copil, de îndată ce a gustat numai o dată din apa dulce a râului sfânt.

— Nu sunt și la voi săraci, ca în altă parte?

— Cei mai săraci în Egipt sunt acei oameni simpli, care nu cunosc necesități, răspunse ea; ei sunt mulțumiți dacă au cu ce să trăiască, și cât de puțin e aceasta, nu poate să-și închipuie un grec sau un roman.

— Dar eu nu sunt nici grec, nici roman.

Ea râse.

— Eu am o grădină de trandafiri; în mijloc e un copac, ale cărui flori sunt cele mai frumoase. Ce crezi, de unde e copacul acesta?

— Din Persia, țara trandafirilor.

— Nu.

— Atunci din India?

— Nu.

— Din vreuna din insulele grecești.

— Am să-ți spun, zise ea; un călător l-a găsit, ofilindu-se, pe drumul din Valea Refaim.

— A! în Iudeea!

— L-am plantat în pământul lăsat liber de Nil. Vântul blând de sud a bătut peste el și l-a înviorat, și soarele l-a sărutat milos; astfel a crescut și a înflorit. Acum, când stau în umbra lui, îmi mulțumește cu parfumul. Cum e cu trandafirii, e și cu oamenii din Israel; unde pot ei ajunge la desăvârșire, dacă nu în Egipt?

— Moise n-a fost decât unul dintre milioane.

— Era și unul care tălmăcea visele. Uiți acest lucru?

— Bunii faraoni sunt morți.

— A, da! Ei odihnesc în mormintele lor și râul, lângă care dorm, le cântă bocetele. Totuși, același soare strălucește peste același popor, și încălzește același aer.

— Alexandria nu mai e decât un oraș roman.

— N-a făcut decât să schimbe sceptrul. Cezar i-a luat sceptrul sabiei, și i l-a lăsat pe cel al științei. Să vii cu mine la Brucheion, și-ți voi arăta izvoarele culturale ale națiunilor; la Aerapeion, vei vedea desăvârșirea arhitecturii noastre; la Bibliotecă, și citește operele nemuritorilor; în teatru, și ascultă cântările eroice ale grecilor și indienilor, – la debarcaderele corăbiilor –, și numără triumfurile negoțului –, coboară cu mine în străzi, fiu al lui Arrius, și când filosoffii și cu ei meșterii tuturor artelor se vor fi risipit, – când servitorii tuturor cultelor se vor fi retras în templele lor și ziua va fi rămas numai spre petrecere, atunci vei putea auzi acele basme ce au încântat omenirea de la început, și acele cântece care niciodată, niciodată n-o să moară.

Cum Ben Hur asculta, se simți transportat în acea noapte, când mama sa, în mica vilă din Ierusalim, lăuda cu nu mai puțin înșuflețită iubire de patrie gloria dispărută a lui Israel.

— Înțeleg acum dorința ta, să ți se zică: Egipt. Vrei să-mi cânti un cântec, dacă-ți voi zice așa? Te-am auzit cântând ieri seara.

— Acela era un imn către Nil, răspunse ea. Cânt acel bocet când îmi vine dorul să respir adierea parfumată a pustiului și să aud șuietul iubitului râu bătrân. Dă-mi voie acum mai bine să aleg o arie indiană. Când vom merge la Alexandria, te voi conduce la colțul de stradă unde vei putea auzi singur cântarea fiicei țării Gangelui, care m-a învățat și pe mine.

Începu să cânte cântecul „Kapila”, după ce explică, cum că acest Kapila a fost unul din cei mai respectați înțelepți ai Indienilor. Cântecul îi slăvește vitejia ca și înțelepciunea și imploră aceeași glorie fără sfârșit.

Mai înainte ca Ben Hur să fi găsit timpul ca să-și exprime mulțumirea, carena bărcii atinse fund nisipos și în momentul următor prora se lovi de uscat.

— Repede călătorie, Egipte! exclamă el.

— Și o rămânere și mai scurtă! răspunse ea.

Luntrea pusă în mișcare printr-o smucitură puternică de etiopian, alunecă iar pe apă.

— Vrei să-mi lași acum cârma?

— O nu, răspunse ea râzând. Pentru tine e carul, pentru mine luntrea. Suntem numai la capătul lacului, și învățătura de-aici este că nu mai trebuie să cânt. Fiindcă am fost în Egipt, să mergem acum la dumbrava Daphnei.

— Fără un cântec pe drum? zise el rugător.

— Povestește-mi ceva despre romanul, de care ne-ai scăpat astăzi, îl rugă ea.

Această cerere îl atinse neplăcut pe Ben Hur.

— Aș dori ca acesta să fie Nilul, zise el evaziv. Regii și reginele, care au dormit atâta timp, ar putea să coboare din mormintele lor și să vină cu noi.

— Ei făceau parte din rasa uriașilor și ar face să ni se scufunde luntrea. Pigmeii ar fi preferabili. Dar povestește-mi despre roman. E un om foarte rău, nu-i așa?

— N-aș putea să spun.

— E din familie nobilă și bogat?

— Nu pot să vorbesc despre bogăția lui.

— Ce frumoși cai avea! Și caru-i era de aur și roțile de fildeș. Și ce îndrăzneț! Cei dimprejur râdeau, când a plecat, ei care era cât pe-acți să fie striviți de roțile lui!

Ea râse, la amintirea aceasta.

— Era plebe, zise Ben Hur cu amărăciune.

— El trebuie să fie un fel de monstru cum îi produce Roma, un Apollo cu nesațul lui Cerber. Locuiește în Antiohia?

— Își are locuința undeva în Răsărit.

— Egiptul s-ar potrivi pentru el mai bine decât Siria.

— Cu greu, răspunse Ben Hur. Cleopatra nu mai trăiește.

În acest moment se văzură lămpile care ardeau la intrarea corturilor.

— Corturile! exclamă ea.

— A! Vasăzică n-am fost în Egipt. N-am văzut vreun Karnak sau Philae sau Abydos. Acesta nu e Nilul. Am auzit numai un cântec indian și am făcut în vis o plimbare cu luntrea.

— Philae – Karnak! Regretă mai mult că n-ai văzut clădirile

lui Ramses din Abu-Simul, la a căror contemplare e atât de ușor să te gândești la Dumnezeu, Creatorul Cerului și al Pământului. Sau de ce ai avea să te plângi? Mai bine să plutim mai departe până la râu, și deși nu voi putea să cânt – (râse) – fiindcă am spus că nu vreau, aş putea totuși să-ți povestesc istorii din Egipt.

— Da, să mergem mai departe până va sosi dimineata, și seara, și iarăși dimineata! exclamă el avântat.

— Despre ce să-ți povestesc? Despre matematicieni?

— O, nu!

— Despre filosofi?

— Nu, nu!

— Despre vrăjitori și spirite?

— Dacă vrei.

— Despre război?

— Da.

— Despre iubire?

— Da.

— Am să-ți povestesc despre un leac împotriva dragostei. Este istoria unei regine. Ascultă cu evlavie. Sulul de papirus, de pe care au luat preoții din Philae istorisirea, a fost găsit chiar în mâna eroinei moarte. Istoria a fost păstrată neatinsă, și trebuie să fie adevărată:

NE-NE-HOFRA

1.

Nu există uniformitate deplină în viața oamenilor.

Nicio viață omenească nu purcede în linie dreaptă.

Viața cea mai perfectă se desfășoară ca un cerc și se termină în punctu-i de plecare, așa că ar fi greu de spus: aici e începutul și aici sfârșitul.

O viață desăvârșită e un giuvaier al lui Dumnezeu; el îl poartă în zile mari pe degetul inelar al mâinii de către inimă.

2.

Ne-ne-hofra locuia într-o casă lângă Essuan, și mai aproape de prima cataractă, atât de aproape, încât vâjâitul luptei ce bănuie acolo neconținut între râu și stâncă, alcătuia o parte a locuinței sale.

Frumusețea-i creștea din zi în zi, așa că se zicea despre ea ca despre macii din grădina tatălui ei: cât de frumoasă va fi în deplina ei înflorire?

Fiecare an al vieții sale era începutul unui cântec nou, care suna și mai plăcut decât toate cele trecute.

Era un copil al Nordului scăldat în mare și al Sudului care se mărginește cu pustiul la Munții Lunii. De la unul avea pasiunea, de la celălalt spiritul, și de aceea amândoi se bucurau când o vedeau și nu ziceau în chip meschin: Tu ești a mea – ci generos: ha ha, tu ești a noastră.

Tot ce e bun și frumos în natură contribuia la desăvârșirea ei și se bucura de ființa ei de față. Pe oriunde trecea, păsările își fluturau aripile în semn de salutare; vânturile furtunoase se îmblânzeau ca zefirul răcoritor; alba floare lotus își ridica din adâncul apei capul mic, ca s-o privească; râul repede își încetinea cursul; palmierii îi făceau semne și-și scuturau toate frunzele, ca și când una după alta ar fi voit să zică: i-am dat din grația mea; și eu din strălucirea mea; și eu din curățenia mea; și astfel fiecare, după cum avea de dat o calitate.

La doisprezece ani Ne-ne-hofra era încântarea tuturor locuitorilor din Essuan; la șaisprezece, renumele frumuseții sale era obștesc; în anul ei al douăzecilea nu trecea nicio zi, ca să nu sosească la porțile ei prinți ai pustiului pe cămile iuți sau mari seniori ai Egiptului în bărci aurite. Și neconsolați plecau vestind pretutindeni: „Am văzut-o; dar nu e ființă omenească, e însăși Hathor* .

3.

Printre cei trei sute treizeci de urmași ai bunului rege Menes au fost optsprezece etiopieni. Oraetes, unul din aceștia din urmă, a ajuns la vârsta de o sută zece ani. Domnise șaptezeci și șase de ani. Sub domnia lui, poporul era fericit și pământul gema de mulțimea bogățiilor și de rodnicie. El cultiva înțelepciunea; căci în viața lui plină de experiență a învățat să-i cunoască prețul. Locuia în Memfis, unde-și avea palatul cel mai mare, arsenalele și tezaurul.

* Hathor, zeiță egipteană pe care grecii o identificau cu Afrodita (Venus)

Adesea cobora la Buto, ca să vorbească cu Leto.

Soția bunului rege muri. Era prea în vârstă ca să poată fi îmbălsămată în întregime; dar el o iubise și în jalea lui nu se putea consola. Un colhid văzu aceasta, și își luă într-una din zile curajul să-i spună:

— Mă mir, Oraetes, că un om atât de înțelept și de mare nu, știe cum se vindecă o durere ca aceasta.

— Spune-mi leacul, îi zise regele.

— În Essuan trăiește Ne-ne-hofra, frumoasă ca Hathor cea frumoasă. Trimite la ea. A refuzat pe toți seniorii și prinții și nu mai știu câți regi, care au aspirat la mâna ei; dar cine ar putea să-l refuze, pe regele Oraetes?

4.

Ne-ne-hofra plutea pe Nil în jos, într-o barcă splendidă, cum nu se mai văzuse până atunci, însoțită de o mulțime fără număr, în bărci aproape tot așa de frumoase. Întreaga Nubie și Egiptul, mii din Libia, o armată de troglodiți și macrobieni din ținutul de dincolo de Munții Lunii, ocupau malurile împănate cu corturi, ca să vadă trecând flota purtată de vântul tare și de vâslele daurite.

Fu purtată apoi, printr-o alee de sfincși și lei înaripați, și condusă înaintea lui Oraetes. Acesta stătea pe un tron sculptat înadins. Se ridică, o așeză lângă dânsul, îi încinse brațul cu „șarpele Uraeus”* (brățară prețioasă), o sărută, și Ne-ne-hofra fu regina tuturor reginelor.

Aceasta nu-i fu de ajuns înțeleptului Oraetes; el voia iubire, și o regină care să se simtă fericită în iubirea ei. Era plin de gingășie față de ea, îi arătă proprietățile lui, orașe, palate, supuși, armatele și corăbiile lui; o conduse personal prin tezaur, zicându-i: „O, Ne-ne-hofra, sărută-mă în iubire și toate vor fi ale tale!”

Și în speranța că va fi fericită, dacă nu era încă, ea îl sărută o dată, de două ori, de trei ori; îl sărută de trei ori cu toți cei o sută și zece ani ai lui.

În anul dintâi fu fericită și i se păru foarte scurt; în anul al treilea era nefericită și i se păru foarte lung; atunci i se lămurii: ceea

* Cobra regală (șarpele de pe coroană)

ce luase drept iubire pentru Oraetes, era numai orbire în fața strălucirii puterii sale. O! de-ar fi durat mereu înainte orbirea asta! Veselia-i o părăsi; adesea plângea îndelung și servitoarele ei abia-și mai aduceau aminte de când nu răsese; trandafirii din obraji îi păliră. Încet, dar vădit se ofilea. Unii ziceau că e urmărită de Erinii (Furii) din cauza cruzimii sale față de unul ce-o iubea; alții erau de părere că a fost vrăjită de un zeu ce-l invidia pe Oraetes. Dar oricare ar fi fost cauza ofilirii sale, sentințele vracilor nu puteau să o reînvieze și toate ordonanțele medicilor rămâneau fără efect. Ne-ne-hofra mergea evident spre moarte.

Oraetes alese pentru ea sus, în mausoleele reginelor, o criptă, și chemă la Memfis pe maeștrii sculpturii și ai picturii, să împodobească cripta cu cele mai artistice desene, cum nu se văd nici în marile galerii ale mormintelor regilor.

— O, regina mea, frumoasă ca însăși Hathor! – zicea regele, ai cărui o sută și treisprezece ani nu-i micșorau văpaia dragostei – te rog, spune-mi suferința de care te ofilești atât de vădit înaintea ochilor mei.

— N-ai să mă mai iubești dacă-ți voi spune, răspunse ea cu indoială și temere.

— Să nu te mai iubesc eu pe tine! Te-aș iubi cu atât mai mult. Jur pe spiritele din Amenti (grecescul Hades), pe ochii lui Osiris! Jur! vorbește! exclamă el, pătimaș ca un înamorat, poruncitor ca un rege.

— Ascultă deci, răspunse ea. Într-o peșteră de lângă Essuan trăiește un pustnic, cel mai vechi și mai sfânt din clasa lui. Numele lui e Menopha. El a fost învățătorul și protectorul meu. Trimite după dânsul, Oraetes; el o să-ți spună ceea ce vrei să știi; îți va și ajuta să găsești leacul suferinței mele.

Oraetes se ridică, cu inima ușurată. Plecă cu o sută de ani mai tânăr în curajul vieții, de cum venise.

5.

— Vorbește! îi zise Oraetes lui Menopha în palatul din Memfis.

Și Menopha răspunse: „Puternice rege, dacă ai fi tânăr nu ți-aș răspunde, căci țin încă la viața mea; așa însă îți spun: regina

ispășește o crimă, ca oricare femeie muritoare.

— O crimă! exclamă regele încruntat.

— Da; o crimă împotriva ei însăși.

— Sunt dispus să dezleg enigme, zise regele.

— Ceea ce spun eu nu este o enigmă, după cum vei auzi numaidecât. Ne-ne-hofra a crescut sub ochii mei și mi-a destăinuit orice amănunt al vieții sale, între altele și că îl iubește pe fiul grădinarului părintelui ei, anume Barbek.

Ciudat lucru, – fața întunecată a lui Oraetes se însenină.

— Cu iubirea aceasta în sufletul ei, o rege! a venit la tine. De iubirea asta moare cu încetul.

— Unde e acum fiul grădinarului? întrebă Oraetes.

— în Essuan.

Regele ieși și dădu două ordine. Către unul din servitori zise: „Să te duci la Essuan și să-mi aduci de acolo pe un tânăr anume Barbek; îl vei găsi în grădina tatălui reginei”. Altuia îi ordonă: „Cheamă lucrători, procură vite de tras și unelte și să-mi clădească în lacul Chemmis o insulă, care, deși împovărată cu un templu, un palat, o grădină plantată cu pomi și viță de tot felul, totuși să plutească pe lac în voia vântului. Să îngrijești ca insula să fie gata când luna începe să descrească, și înzestrată complet.”

Către regină vorbi:

— Curaj! Știu totul și am trimis după Barbek.

Ne-ne-hofra îi sărută mâna.

— Tu vei fi numai a lui, și el numai al tău; nimeni nu va tulbura un an de zile iubirea voastră.

Ea îi sărută picioarele. El o ridică și o sărută și dânsul. Și trandafirii se iviră iar în obrajii ei; roșeața îi reveni pe buze și bucuria în inimă.

6.

Un an trăiră Ne-ne-hofra și Barbek împreună pe Insula Chemmis, care devenise una din minunile lumii, și rătăceau cu ea, pe unde îi purta vântul. Niciodată dragostea n-a găsit un cuib mai fmmos; un an de zile n-au văzut pe nimeni și n-au trăit decât pentru ei singuri. Apoi se reîntoarse cu fast mare în palatul din Memfis.

— Pe cine-l iubești acum mai mult? o întrebă regele.

Ea îl sărută pe obraz și zise. „Primește-mă îndărăt, bunule rege, căci sunt vindecată.”

Oraetes râse tare, cu cei o sută paisprezece ani câți număra.

— Vasăzică e adevărat ceea ce a spus Menopha: ha ha ha! e adevărat: leacul iubirii e iubirea.

— Așa este, răspunse ea.

Deodată își schimbă atitudinea și privirea-i era îngrozitoare.

— Eu n-am găsit acest lucru așa, zise el.

Ea tresări speriată.

— Mizerabilo! urmă el. Vina ta împotriva omului Oraetes să fie iertată; dar vina împotriva regelui Oraetes trebuie ispășită.

Ea se aruncă suspinând la picioarele lui.

— Taci! îi strigă el. Ești moartă!

Bătu din palme și un convoi grozav de oameni intră – convoiul îmbălsămătorilor, dintre care fiecare purta câte o unealtă sau material al înfiorătorului lor meșteșug.

Regele arătă spre Ne-ne-hofra.

— E moartă, zise; să vă faceți meseria bine.

7.

Ne-ne-hofra cea frumoasă fu dusă, peste șaptezeci și două de zile, în cripta ce fusese aleasă cu un an înainte pentru ea, și îngropată lângă predecesoarele sale; dar niciun convoi funebru nu s-a mișcat în cinstea ei peste lacul cel sfânt.

Când povestirea fu terminată, Ben Hur sta la picioarele egiptencei; mâna-i se lăsă peste mâinile ei, care țineau cârma.

— Manopha n-avea dreptate, zise el.

— În ce privință?

— Iubirea se hrănește prin iubire.

— Vasăzică nu e leac prin iubire.

— Ba da; leacul l-a găsit Oraetes.

— Care?

— Moartea.

— Tu ești un bun ascultător, fiu al lui Arrius.

Cu astfel de povestiri și convorbiri trecură ceasurile. Când se urcară pe țarm, ea zise:

- Măine ne ducem în oraș.
- Dar vrei să vezi jocurile?
- O, da.
- Am să-ți trimit culorile mele. Cu asta se despărțiră.

CAPITOLUL IV

Ilderim se întoarse pe la ora a treia a zilei următoare la corturi. Când descălecă, veni spre dânsul un om în care recunosc pe unul din tribul lui, și-i zise:

— Șeic, am însărcinarea să-ți aduc acest pachetel, al cărui conținut să-l citești numaidecât. Dacă va fi vreun răspuns, am să aștept cât vrei.

Ilderim luă numaidecât pachetelul și îl privi cu atenție. Sigiliul fusese frânt. Adresa era: „Către Valerius Gratus în Caesarea”.

— Abaddon să-l ia, murmură șeicul, când găsi o scrisoare în limba latină.

Dacă scrisoarea ar fi fost grecească sau arabă, ar fi putut s-o citească. Așa însă, singurul lucru ce putu descifra fu numele: Messala, iscălit cu scriere îndrăzneată romană. Ochii lui Ilderim scânteiau.

— Unde e tânăml israelit? întrebă.

— E cu caii pe câmp, răspunse un servitor.

Șeicul puse scrisoarea îndărăt în învelișul ei, vârî pachetelul sub brâu și încălecă iar. În acest moment apăru un străin care se vedea a veni de la oraș.

— Caut pe șeicul Ilderim, zis cel nobil, grăi străinul.

Vorba și îmbrăcămintea lui arătau pe roman.

Limba pe care bătrânul arab nu putea s-o citească, putea însă s-o vorbească; răspunse deci cu demnitate: „Eu sunt șeicul Ilderim”.

Omul plecă ochii; apoi îi ridică iar, și vorbi iar, cu o liniște silită: „Am auzit că ai nevoie de un conducător la jocurile de întrecere”.

Pe buzele lui Ilderim trecu un zâmbet disprețuitor.

— Vezi-ți de drum, îi zise. Am eu conducător.

Se întoarse ca să călărească mai departe; dar omul se opri și zise iar:

— Șeic, eu sunt amator de cai, și se zice că tu îi ai pe cei mai frumoși din lume.

Bătrânul se înmuie. Strânse frâul, ca și când ar fi voit să cedeze lingușirii; dar în sfârșit răspunse:

— Nu astăzi, nu; altă dată am să-ți arăt. Acum sunt prea ocupat.

Călări în câmp, pe când străinul se depărtă zâmbind, ca să se întoarcă în oraș. Își îndeplinise însărcinarea.

Și în fiecare zi de-acum până la ziua mare a jocurilor veni un om – uneori erau și doi, și trei – la dumbrava de palmieri la șeic, sub pretextul de a căuta o ocupație la conducerea carului.

În acest fel punea Messala să fie supravegheat Ben Hur.

CAPITOLUL V

Șeicul așteptă plin de mulțumire, până ce Ben Hur luă caii pentru înaintea de amiază din câmp, – plin de mulțumire, căci observase că, după ce exercitase toate celelalte mersuri, zburau în alergare într-un chip încât nu se putea deosebi care era mai iute și care mai încet, – cu alte cuvinte, ca și când ar fi fost toți patru unul singur.

— Azi la amiază, șeicule, am să-ți înapoiez pe Sirius.

Zicând acestea, Ben Hur mângâie coama bătrânului cal.

— Am să ți-l înapoiez și să încerc carul.

— Așa curând? întrebă Ilderim.

— Cu astfel de cai, bunele șeic, o zi e de ajuns. Nu sunt sperioși. Au înțelegerea ca omul și exercițiul le place. Acesta (atinse cu bățul spatele celui mai tânăr din cei patru) – i-ai zis, mi se pare, Aldebaran, – e cel mai iute; pe o pistă i-ar întrece pe ceilalți cu trei lungimi.

Ilderim își mângâia barba și zise, cu ochii strălucitori:

— Aldebaran e cel mai iute; dar care e cel mai încet?

— Acesta de-aici.

Ben Hur atinse cu bățul spatele lui Antares.

— Acesta; dar are să învingă, căci vezi tu, șeicule, va alerga toată ziua cu extremă încordare – toată ziua; și când soarele va apune, își va dobândi cea mai mare iuțeală.

— Ai iarăși dreptate, zise Ilderim.

— Numai o grijă am, șeicule.

Șeicul deveni îndoit de serios.

— În nesațul lui după triumf, un roman nu poate să păstreze cinstea curată. Tertipurile lor la joc – vezi, zic la toate – sunt nenumărate; la alergările cu care, cursele ce știu întinde se referă la toate, de la cal până la conducător, de la conducător până la stăpân. De aceea, bunule șeic, să bagi bine de seamă la tot ce ai. De-acu' înainte și până la terminarea alergărilor, să nu lași pe niciun străin, nici măcar să vadă caii. Dacă vrei să fii cu totul sigur, fă și ceva mai mult: păzește-i cu mâna armată și cu ochii neadormiți, – atunci n-am să mă tem de rezultat.

La intrarea în cort descălecară.

— Voi ține socoteală de vorbele tale. Pe strălucirea lui Dumnezeu! Nimeni n-are să se apropie de ei și nicio mână să-i atingă, afară de a vreunui credincios al meu. La noapte am să pun paznici. Dar, fiu al lui Arrius (Ilderim scoase pachetul și îl desfăcu încet, pe când se apropiară și se așezară pe divan) – uită-te la asta și ajută-mi cu latineasca ta.

Întinse lui Ben Hur scrisoarea.

— Iată, citește tare și tradu ce vei citi, în limba părinților tăi. De latinească eu mă îngrozesc.

Ben Hur era în bune dispoziții, și începu să citească, fără pă sare: „Messala către Gratus!”

Se opri. O bănuială îi zvâcni sângele la inimă. Ilderim îi observă agitatea.

— Ei, aștept.

Ben Hur se scuză, și începu apoi iar să citească. Să ne fie de ajuns să observăm că scrisoarea era unul din duplicatele pe care, în dimineața după banchet, Messala le trimisese cu atâtea precauțiuni lui Gratus.

Primele rânduri erau numai întru atâtea importante, că îi dovedeau cum că autorul scrisorii nu se lăsase de ironii. Când apoi

cititorul ajunse la pasajele care aveau scopul să-i reîmprospăteze memoria lui Gratus, vocea-i tremura și de două ori se opri, ca să se reculeagă. Cu mare efortare citi mai departe: „adu-ți aminte, cum dispuneai de familia Hur” – aici se opri și respiră adânc – „și cum noi amândoi atunci am socotit planul adoptat drept cel mai potrivit pentru atingerea intențiilor noastre, adică de a condamna familia la tăcere și la moartea inevitabilă, dar naturală”.

Aici vocea lui Ben Hur se stinse cu totul. Hârtia îi căzu și își ascunse fața în mâini.

— Sunt moarte... moarte! Numai eu am rămas.

Șeicul privise în tăcere, dar nu fără compătimire, durerea tânărului. Acum se ridică și vorbe:

— Fiu al lui Arrius, e rândul meu să-ți cer iertare. Citește scrisoarea asta pentru tine singur. Dacă vei fi destul de tare ca să-mi comunicی ce mai este, să mă vestești și mă voi întoarce.

Ieși din cort. Ben Hur se trânti pe divan și își lăsă curs liber sentimentelor. Stăpânindu-se întrucâtva, își aduse aminte că nu citise încă scrisoarea până la sfârșit. O ridică și începu să o citească din nou. „O să-ți reamintești, – zicea scrisoarea mai departe –, că puteai să hotărăști despre soarta mamei și surorii criminalului, și dacă acum cedez dorinței de a afla dacă mai trăiesc sau sunt; moarte.” Ben Hur tresări, reciti pasajul și exclamă apoi cu uimire: „El nu știe dacă sunt moarte; nu știe! Lăudat fie numele Domnului! Mai este speranță!” termină fraza și citi cu curaj scrisoarea până la sfârșit.

— Nu sunt moarte, zise după oarecare reflecție; nu sunt moarte, căci altfel ar fi aflat despre aceasta.

Recitind scrisoarea cu și mai mare atenție, se întări în această părere. Apoi trimise după șeic.

— Când am venit la cortul tău ospitalier, șeic, – îi zise liniștit, după ce arabul se așeză și erau numai ei amândoi –, n-am vrut să-ți spun despre mine mai mult decât am crezut necesar ca să te conving că am destul exercițiu, ca să-ți conduc caii. N-am voit să-ți povestesc istoria mea. Dar împrejurările care au făcut să-mi cadă în mâini hârtia asta, ca s-o citesc, sunt prea ciudate, așa că mă văd nevoit să-ți dezvălui totul. Și cu atât mai mult mă hotărăște cunoașterea ce scot din această scrisoare, că amândoi suntem

amenințați de același inamic, împotriva căruia trebuie să facem cauză comună. Îți voi citi scrisoarea și-ți voi da explicațiile necesare; atunci n-ai să te mai miri că am fost atât de impresionat. Dacă m-ai socotit slab și copilăros, o să mă scuzi pe urmă.

Șeicul tăcu și ascultă cu atenție, până la pasajul în care se vorbea îndeosebi de Ilderim:

— L-am văzut pe evreu ieri în dumbrava Daphnei, și dacă acum nu e acolo, e totuși prin apropiere și mi-e ușor astfel să nu-l pierd din vedere. Ba dacă m-ai întreba unde e acum, ți-aș răspunde cu cea mai mare siguranță că se află în vechea dumbravă a palmierilor.

— A! exclamă Ilderim cu o intonare din care nu se deosebea dacă era mai mult mirat sau mânios.

— ”În vechea dumbravă a palmierilor” – repetă Ben Hur – „în corturile trădătorului șeic Ilderim”

— Trădător – eu? – exclamă plin de mânie bătrânul.

Buzele i se strânseseră, barba-i flutura și venele gâtului i se umflară, de păreau că vreau să plesnească.

— Un moment încă, șeic, zise Ben Hur rugător. Aceasta e părerea lui Messala despre tine. Ascultă amenințarea lui.

Și citi mai departe: „...sub cortul trădătorului șeic Ilderim, care nu peste mult va afla că nu poate scăpa din mâna noastră tare. Să nu te miri deci, dacă prima măsură pe care o va lua Maxentius, va fi ca să-l transporte pe acest arab pe o corabie, care să-l ducă la Roma”.

— La Roma, – pe mine! Ilderim, șeicul a zece mii de călăreți înarmați cu sulii, – pe mine, la Roma!

Se ridică sărind în sus, întinzând brațele și încovoid degetele ca niște gheare, cu ochii strălucitori ca ai unui șarpe.

— O, Doamne, nu! pe toți zeii, afară de cei ai Romei! Când o să se isprăvească această nerușinare? Eu sunt om liber, – liber e poporul meu. Trebuie oare să murim ca sclavi, sau, mai rău, trebuie să trăiesc eu ca un câine târându-se la picioarele stăpânului său? Să-i sărut mâna, ca să nu mă lovească? Ceea ce e al meu, nu mai e al meu; nici eu nu mai sunt eu și stăpân pe mine însumi; pentru fiecare respirație a mea, trebuie să-i fiu recunoscător unui roman! O, de-aș mai fi iar tânăr! Dacă aș putea să-mi scutur de pe

umeri douăzeci de ani, – sau fie și zece –, fie cinci!

Scrâșni din dinți și își izbi palmele peste cap. Apoi, cuprins de o altă gândire, făcu câțiva pași repezi înainte; se întoarse însă la Ben Hur și îl prinse cu putere de umăr.

— Dacă aș fi eu în locul tău, fiu al lui Arrius, și atât de tânăr ca tine, – dacă aș avea un motiv care să mă îndemne la răzbunare, un motiv ca al tău, îndestulător ca să sfințească răzbunarea –, să lăsăm prefăcătoriile dintre mine și tine! Fiu al lui Hur, zic eu...

Ben Hur se uită nedumerit în ochii scânteietori ai arabului.

— Fiule al lui Hur, zic, dacă aș fi în locul tău, dacă mi s-ar fi făcut pe jumătate atâta nedreptate, dacă aș avea amintiri cum sunt ale tale, – n-aș putea să mă odihnesc!

Vorbele curgeau din gura bătrânului ca apa unui pârau.

— La toate nedreptățile suferite de mine însumi, aș adăuga pe acelea ale lumii întregi și m-aș dedica cu totul răzbunării. Aș călători dintr-o țară într-alta și aș înflăcăra toată lumea. N-ar fi niciun război de liberare, la care să nu iau parte, nicio luptă contra Romei, în care să nu mă avânt și eu. Dacă n-aș avea altceva mai bun de făcut, aș deveni un part. Dacă n-aș găsi sprijin la oameni, tot nu mi-aș părăsi plănuirea – ha ha ha! pe strălucirea lui Dumnezeu! m-aș întovărăși cu lupii, cu leii și cu tigrii, sperând să-i pot duce la luptă împotriva inamicului comun. Aș pune mâna pe orice armă. Dacă victimele mele ar fi numai romani, mi-ar plăcea să văd o baie de sânge. N-aș cere cruce pentru mine, și nici n-aș da cruce. Aș da pradă flăcărilor tot ce e roman, și aș trece prin sabie orice fiu de roman. Noaptea m-aș ruga la zeii cei buni și la cei răi, care stăpânesc toate: furtună, arșiță, frig și nenumitele otrăvuri de care e plin aerul, – toate miile de pricini din care pier oamenii pe uscat sau pe apă. O! n-aș putea să dorm un singur ceas.

Gâfâind, frângându-și mâinile, încetă; respirația i se oprise. Din toată această izbucnire pătimașă, Ben Hur nu avu decât o impresie nelămurită; auzea o voce răstită și vedea doi ochi scânteind sălbatic, ca semn al unei furii inexprimabile. De ani de zile, pentru întâia oară, tânărul părăsit auzise spunându-i-se pe nume. Cel puțin un om era care îl cunoștea așadar și o spunea, fără să ceară dovezi; și acesta era un arab, venit de curând din pustiu!

Cum ajunsese omul să cunoască acest lucru? Din scrisoare?

Nu. În ea se vorbea despre cruzimile pe care le suferise familia lui; spunea și despre propria lui nenorocire, – dar nu și despre faptul al cărui victimă era. Era un punct pe care voia să i-l explice Șeicul, după citirea scrisorii.

— Bunule șeic, îi zise, spune-mi acum, cum ai ajuns în posesia acestei scrisori?

— Oamenii mei păzesc drumurile la orașe, răspunse Ilderim scurt; i-am luat-o unui curier.

— Se știe c-au fost oamenii tăi?

— Nu; ei trec drept bandiți, pe care eu trebuie să-i prind și să-iucid.

— Încă ceva, șeicule. Mi-ai zis fiu al lui Hur, după numele tatălui meu. Nu credeam să fie un singur om în lume care să mă cunoască. De unde mă știi?

Ilderim ezită; după o scurtă reflecție însă răspunse:

— Te cunosc, dar deocamdată nu pot să spun mai mult.

— Ți-a impus așadar cineva tăcerea?

Șeicul tăcu și se întoarse să plece. Când observă însă dezamăgirea lui Ben Hur, se întoarse și zise:

— Să nu mai vorbim acum despre asta. Eu am să mă duc în oraș; după reîntoarcerea mea voi putea, poate, să-ți vorbesc pe față. Dă-mi scrisoarea.

Ilderim înfășură actul cu îngrijire, îl puse în tocul lui și iarăși era plin de zel.

— Ei, ce zici? întrebă, pe când își aștepta calul și suita. Eu ți-am spus ce aș face în locul tău, dar tu nu mi-ai răspuns.

— Am vrut să-ți răspund, șeicule, și am să-ți spun.

Fața și vocea lui Ben Hur trădau agitatea care-l cuprinsese iar.

— Tot ce ai spus tu, vreau să fac – cel puțin tot ce stă în puterea unui om. De mult m-am dedicat cu totul răzbnării. În ultimii cinci ani, n-a trecut o oră fără să am alt gând. Nu mi-am permis nicio odihnă. Petrecerile tinereții mi-au rămas străine. Splendorile și farmecele Romei nu m-au atins. N-am căutat acolo altceva, decât să mă instruiesc pentru răzbnare. Am fost la cei mai vestiți maeștri și învățători – nu ai retoricii și filosofiei; a! pentru așa ceva n-aveam timp. Singura mea năzuință a fost să învăț artele

pe care trebuie să le cunoască un om de arme. M-am întovărășit cu gladiatorii și cu învingătorii luptelor de la circ; aceștia au fost învățătorii mei. Maeștrii de exercițiu din tabăra cea mare m-au primit ucenic și erau mândri de progresele ce făceam. Șeicule, eu sunt soldat; dar scopul, ce mi l-am propus, cere să fiu un comandant. Acest gând m-a îndemnat ca să iau parte la expediția contra Parților. După ce aceasta se va fi terminat, și Domnul îmi va da viață și putere, atunci...

Ridică la cer pumnii strânși și urmă cu patimă înflăcărată:

— Atunci voi fi un inamic instruit în toate privințele după școala romană; atunci Roma are să-mi plătească nedreptățile ei, cu sânge roman! Acesta e răspunsul meu, șeicule.

Ilderim cuprinse cu brațul umerii lui Ben Hur și îl sărută.

— Dacă Dumnezeuul tău nu-ți va sta într-ajutor, fiule al lui Hur, va însemna că e mort, zise pătimaș. Iar de la mine primește încredințarea aceasta, cu jurământ solemn dacă vrei: brațele și averea mea, oameni, cai, cămile, îți vor sta la dispoziție, iar pustiul pentru pregătire. Ți-o jur! Destul acum. Mă vei mai vedea încă până la noapte, sau vei auzi despre mine.

Se întoarse repede și grăbi spre oraș.

CAPITOLUL VI

Scrisoarea interceptată dădea lămuriri despre diferite puncte, care pentru Ben Hur erau de mare importanță. Ea conținea mărturisirea de fapt că cel ce o scrisese fusese complice la înlăturarea familiei, cu intenții ucigașe, că aprobase planul croit în acest scop și primise o parte din bunurile confiscate, bunuri în posesia cărora se afla încă, — și că neașteptata ivire a „principalului criminal” cum îi plăcea să-i zică, îl neliniștea și-i apărea ca o amenințare —, în sfârșit, că se gândea să găsească mijloace și căi care să-i dea siguranța pe viitor, și că în acest scop era gata să facă ceea ce l-ar fi sfătuit complicitii lui din Caesarea.

Și acum, când scrisoarea căzuse în mâinile aceluia, de care era vorba în primul rând, era atât o teamă față de o viitoare primejdie, cât și o mărturisire a vinii. De aceea Ben Hur, după ce

Ilderim părăsi cortul, trebui să-și adune toate gândurile, căci o acțiune repede era neapărat necesară. Inamicii lui erau vicleni și puternici ca oricine altul în Orient. Dacă se temeau de dânsul, cu atât mai mult avea el motiv să se teamă de ei. Își da toată silința să-și lămurească situația, dar în zadar; nu putea să-și stăpânească sentimentele. Speranța vagă, că poate mama și sora lui trăiau încă, îl umplea de oarecare bucurie, oricât nu era aici decât o presupunere. Că cel puțin era un om care ar fi putut să-i dea vești despre locul unde se aflau ai săi, îi apărea omului atâta vreme fără speranță, ca o descoperire apropiată. Considerările acestea erau numai de sentiment; dacă totuși le ținea în seamă, era fiindcă avea o presimțire, că Dumnezeu era să-i vină în sfârșit într-ajutor, și credința îi șoptea că trebuie să-și păstreze liniștea.

Adesea îi veneau în minte vorbele lui Ilderim, și se mira cine putea să fie cel ce-i dăduse arabului informații despre dânsul; Malluch desigur, nu, nici Simonide, ale cărui interese cu totul opuse îl făceau să tacă. Să fi fost Messala informatorul? Nu, nu! Aici destăinuirea putea să-i fie primejdioasă. Presupunerile erau zadarnice. De câte ori însă Ben Hur își punea aceste întrebări, se mângâia cu gândul că oricine era cel ce știa, îi era prieten și la timpul potrivit avea să se arate. Puțin timp mai avea de așteptat, ceva răbdare încă! Poate că șeicul se dusesse la oraș ca să-l găsească pe omul cel venerabil, poate că și scrisoarea avea să grăbească dezlegarea.

Și bucuros ar fi avut răbdare, dacă ar fi fost numai sigur că Tirzah și mama lui se aflau și ele în situația de a aștepta cu speranță, cu alte cuvinte, dacă conștiința nu l-ar fi muștrat din pricina lor.

Ca să scape de astfel de imputări ce trebuia să-și facă, porni departe în dumbravă, până la strângătorii de curmale, care îi oferiră din fructele lor și schimbare cu el câteva cuvinte; apoi, pe sub copacii înalți, ascultă ciripitul păsărilor și zumzetul albinelor.

Mai mult se opri la lac. Se uită peste întinderea apei, cu undele ei strălucitoare, încrețite, – și fără voie se gândea la egipteanca cu frumusețea-i minunată, cu cântecul și povestirea ei. Nu putea să uite ființa fermecătoare, râsul ei argintiu, amabilitatea ei, și căldura mâinilor ei mici, cum le acoperise cu mâinile lui, la

cârmă. De la ea, gândul îi trecu repede la Baltazar și la lucrurile de mirare al căror martor fusese și care nu se puteau explica prin nicio lege a naturii; de aici iar, la regele Iudeilor, a cărui apariție bunul om o aștepta cu o răbdare atât de mișcătoare și cu sfântă încredere. Aici i se opri gândul. Desigur nu din alt motiv, decât fiindcă omului îi place să respingă o idee neconformă cu dorințele lui, înlătura și Ben Hur explicarea dată de Baltazar despre împărăția pe care avea s-o întemeieze regele așteptat. O împărăție a sufletelor i se părea, dacă nici nu se potrivea cu opiniile lui sadducee, ca o fantasmagorie, ce nu putea lua naștere decât din adâncurile unei evlavii prea exaltate și visătoare. Un regat al Iudeei însă putea să-l înțeleagă; el ființase odată, și putea, chiar și numai din acest motiv, să mai ființeze. Și îi măgulea mândria, ca să viseze despre un nou imperiu cu mai mare întindere și putere, și o strălucire mai splendidă decât a fost cel vechi, și despre un nou rege, mai înțelept și mai puternic decât Solomon, – despre un rege, căruia să-i dedice serviciile lui, și sub care el să-și poată astâmpăra setea de răzbunare. În astfel de dispoziție se întoarse la corturi.

După masa de la amiază, Ben Hur, ca să mai aibă ceva de lucru, spuse să i se prezinte carul în soare, spre cercetare. Cercetarea fu minuțioasă. Rămase mulțumit de toate amănuntele. Cu satisfacție observă că acest car era construit în felul grecesc, care, după părerea lui, avea avantaje asupra celui roman. Era mai larg între roți, mai jos și mai tare. Dezavantajul greutateii mai mari, îl compensa cu prisos rezistența mai puternică a cailor lui arabi.

Scoase apoi caii, îi înhăamnă la car și plecă pe câmpul de exerciții, unde în câteva ceasuri îi dresă la alergarea în hamuri. Cu curaj înnoit se întoarse seara, ferm decis ca socoteala cu Messala s-o amâne până după câștigarea alergării, – sau după pierderea ei. Nu voia să renunțe la plăcerea de a sta față în față cu adversarul său, înaintea întregului Orient; nu se gândea că puteau să mai vină și alți concurenți. Încrederea lui într-un rezultat bun era neclintită; de dibăcia lui proprie nu se îndoia, iar în ce privește caii, îi considera ca tovarăși înțelegători, în alergări glorioase.

— Să vină, să vină! să se arate. Hei Antares, Aldebaran! Nu-i așa, scumple Rigel? Și tu, Altair, rege al alergătorilor, n-are el să se teamă de noi? Ha ha! dragii mei!

Astfel trecu, în pauză, de la cal la cal, vorbind cu ei nu ca stăpân, ci ca un frate mai mare.

Când se lăsă noaptea, Ben Hur stătea la intrarea cortului, așteptându-l pe Ilderim, care nu se întorsese încă din oraș. Nu era nerăbdător, nici nu simțea neliniște sau îndoială. În orice caz, șeicul avea să dea o veste. Tânărul avea impresia că providența își desfăcea iar brațele deasupra lui. În sfârșit, auzi tropot de cal. Veni Malluch.

— Fiu al lui Arrius, – îi zise el vesel, după prima salutare – șeicul Ilderim îți trimite salutare și te roagă să încaleci, să vii la oraș. Te așteaptă.

Ben Hur nu mai întrebă, ci se duse la grajdul cailor. Aldebaran îl întâmpină, ca și când ar fi voit să-i ofere serviciile. El îl mângâie, dar trecu să aleagă un altul, care n-avea să figureze în alergarea de patru, căci acesta trebuia să-și păstreze forțele pentru alergare. Peste puțin încălecară și se îndreptară în tăcere spre oraș.

La un loc sub podul Seleucizilor, trecură râul peste un vad, călăriră apoi în arc pe partea din dreapta a râului, se întoarseră pe alt vad pe celălalt mal, și de aici spre apus ajunseră în oraș. Ocolul fusese mare, dar lui Ben Hur îi păru necesar ca precauție, ce putea să fie bine întemeiată.

Călăriră din jos de debarcaderul lui Simonide. În fața marii magazii de sub pod, Malluch se opri.

— Am ajuns, zise; descalecă!

Ben Hur recunoscuse locul.

— Unde e șeicul? întrebă.

— Vino cu mine, am să te conduc.

Un paznic luă caii în primire, și Ben Hur, mai înainte de a-și fi dat seama, era pentru a doua oară la ușa casei ce da în clădirea mai mare, și auzi dinăuntru invitarea: „Intrați, în numele Domnului”.

CAPITOLUL VII

Malluch rămase la ușă. Ben Hur intră singur.

Era aceeași încăpere, unde avusese cealaltă convorbire cu

Simonide. Nu era nicio schimbare, decât că alături de fotoliu se ridica, într-un stativ de lemn, un drug de alamă șlefuită, purtând o jumătate de duzină și poate și mai bine de lămpi de argint, aprinse, în vie lumină.

Ben Hur făcu câțiva pași înainte, și se opri.

Erau de față trei persoane și se uitau la el: Simonide, Ilderim și Estera.

Se uită repede în șir la ei, ca și când ar fi voit să întrebe: ce vor aceștia de la mine? Totuși își păstră liniștea, și atenția i se încordă într-o a doua întrebare: sunt oare prieteni sau dușmani?

În cele din urmă privirile i se opriră asupra Esterei.

Bărbații îi răspunseră amical la privire. Era și ceva mai mult în acest răspuns. Dar în închipuirea lui Ben Hur se ridica figura egiptencei și se alătură la acea a blândeii evreice; dar închipuirea nu dură decât un moment.

— Fiu al lui Hur...

El se întoarse spre cel care vorbea.

— Fiu al lui Hur, – zise Simonide încet și cu apăsare primește pacea lui Dumnezeu, a părinților noștri, – primește-o de la mine.

După o pauză adăugă: „De la mine și de la ai mei”.

Cel ce vorbea ședea în jilț. Cunoaștem capul acela expresiv, fața palidă și expresia privirii care impunea respect oricui. Ochii-i mari negri priveau cu fermitate, dar nu cu asprime. Un moment rămase așa, apoi își încrucișă brațele pe piept.

Atitudinea și salutarea lui nu puteau da loc la neînțelegere.

— Simonide, răspunse Ben Hur adânc mișcat, sfânta pace pe care mi-o oferi, o primesc. Ți-o ofer și eu, ca un fiu către tatăl său. Numai să căutăm să ne înțelegem reciproc pe deplin.

Într-un chip atât de delicat căuta să evite orice umilire a marelui negustor, și în locul raporturilor dintre stăpân și inferior, să pună altele mai înalte și mai sfinte.

Simonide lăsă să-i cadă mâinile și zise, întorcându-se spre Estera:

— Fiică, adu un scaun pentru stăpânul nostru.

Ea alergă, aduse un scaun scund și stătea acum roșie, privind când la Ben Hur când la Simonide și așteptând un ordin; ei însă

tăcură, căci fiecare voia să-i lase celuilalt întâietatea ce ar fi însemnat un ordin. Când, în sfârșit, pauza începu să devină penibilă, Ben Hur înaintă, luă politicianul scăunelul din mâinile ei, și îl puse înaintea jilțului la picioarele negustorului.

— Aici vreau să stau, zise.

Ochii i se întâlniră cu ai ei, dar numai un moment; totuși s-au înțeles. El văzu recunoștința ei, ea mărinimia și indulgența lui.

Simonide se plecă în semn de recunoștință.

— Estera, copila mea, adu-mi hârtiile, zise respirând ușurat.

Ea se duse la unul din rafturile din zid, scoase de acolo un sul de pergament și i-l aduse.

— Ai spus un cuvânt bun, fiule al lui Hur, începu Simonide, desfăcând coala. Să ne înțelegem reciproc. Așteptându-mă la această dorință, pe care aș fi exprimat-o chiar eu, dacă te-ai fi codit, eu am redactat aici un raport care conține tot ce e necesar înțelegerii dorite. După cum văd eu, vin aici în considerare două puncte: mai întâi averea, și apoi raporturile dintre noi. Raportul se ocupă cu de-amănuntul de amândouă chestiunile acestea. Vrei să-l citești acum?

Ben Hur îi luă hârtiile din mână, dar se uită la Ilderim.

— Nu, zise Simonide, șeicul n-are să obiecteze nimica. Socoteala pe care o vei găsi în raport, e de așa natură, încât cere un martor. La sfârșitul raportului, unde de obicei iscălesc martorii, vei găsi, când vei ajunge până acolo, semnat numele „Ilderim șeic”. El știe totul. Ți-e prieten. Tot ce mi-a fost mie, îți va fi și ție.

Simonide, plecându-se prietenos, se uită la arab, care răspunzând plecăciunii, grăi serios: „Așa este cum spui tu”.

Ben Hur răspunse: „Am cunoscut și până acum marele preț al prieteniei lui, și îmi rămâne încă, să mă arăt vrednic de ea”. Apoi continuă:

— Mai pe urmă, Simonide, am să citesc hârtiile acestea cu de-amănuntul; acum ia-le, și dacă nu te obosește prea mult, spune-mi numai conținutul lor de căpetenie.

Simonide reluă sulul.

— Aici, Estera, stai lângă mine și ia colile în mână, ca să nu se încurce.

Ea își luă locul lângă jilțul lui și-i cuprinse ușor umerii cu

brațul, așa încât se părea că citeau amândoi în același timp.

— Aici, zise Simonide luând prima filă, e însemnarea banilor pe care îi aveam de la tatăl tău; e suma pe care am salvat-o din mâinile romanilor. Alte proprietăți n-au putut fi salvate, numai banii, și pe aceștia ar fi pus mâna tâlharii, dacă nu le-ar fi stat în cale sistemul nostru evreu de schimb. Suma salvată, ce consta în bani pe care i-am încasat din Roma, Alexandria, Damasc, Cartagina și alte piețe comerciale, se urca la o sută douăzeci de talanți în bani evreiești (Talentul valora aproximativ 6000 franci aur).

Întinse Esterei hârtia și o luă pe cea următoare.

— Acea sumă – o sută douăzeci de talanți – am luat-o asupra-mi. Ascultă acum, în ce constă averea mea. Folosesc acest cuvânt, cum vei vedea, mai înainte de toate cu privire la câștigul pe care l-am scos din acei bani.

Citi acum de pe diferitele file sumele totale, care cu neglijarea fracțiunilor erau așa:

ACTIV

În corăbii	talanti	60.-
În mărfuri depozitate	”	110.-
În mărfuri de tranzit	”	75. -
Cămile, cai etc	”	20.-
Magazine de mărfuri	”	10-
Socoteli cu termen	”	54.-
Bani peșin și bonuri	”	<u>224.-</u>
Total talanți		553.-

La acești cinci sute cincizeci și trei de talanți socotește acum capitalul inițial, pe care-l aveam de la tatăl tău, și iată șase sute șaptezeci și trei de talanți, totul proprietatea ta, cu care, fiule al lui Hur, vei fi cel mai bogat supus de pe Pământ.

Luă hârtia din mâna Esterei, o înfășură la loc cu celelalte, după ce puse una la o parte și dădu sulul lui Ben Hur. Mândria ce se vedea pe fața lui n-avea nimic jignitor; putea fi expresia conștiinței datoriei cu credință împlinite, sau să se adreseze numai lui Ben Hur.

— Și nu există nimic, adaugă coborând vocea, dar nu și ochii, nimic nu mai există ce să nu poți îndeplini.

Toți cei de față erau conștienți de importanța momentului. Simonide își încrucișă iar mâinile pe piept, Estera era îngrijorată, Ilderim agitat.

Ben Hur luă sulul și se ridică; stăpânindu-și emoția, zise, cu voce blândă:

— Toate acestea îmi sunt ca o lumină trimisă din cer, ca să alunge noaptea, o noapte atât de lungă, încât mă temeam că n-are să se sfârșească niciodată, atât de întunecoasă, încât renunșasem la speranța de-a mai vedea o rază de lumină. Cea dintâi mulțumire o aduc Domnului Dumnezeu care nu m-a părăsit, iar a doua lui Simonide. Credința ta repară cruzimea altora, și-mi e ca o mântuire a firii noastre omenești. „Nu e nimic ce n-aș putea să fac.” Fie dar așa! În ceasul acesta atât de înălțător pentru mine, să mă las întrecut în mărinimie? Să-mi fii acum martor mie, șeic Ilderim. Ascultă cuvintele mele, cum le voi rosti, și să le ții minte! Și tu Estera, bunul înger al acestui om bun, ascultă și tu.

Întinse mâna cu sulul de hârtii spre Simonide:

— Toate cele socotite în aceste hârtii, – toate: corăbii, clădiri, mărfuri, cămile sau bani, – toate ți le înapoiez, Simonide, declar că sunt proprietatea ta și alor tăi pentru totdeauna.

Estera zâmbea printre lacrimi. Ilderim își frământa nervos barba, – ochii-i negri străluceau. Numai Simonide își păstra liniștea.

— Te împuternicesc pe tine și pe ai tăi în posesia lor, urmă Ben Hur, stăpânindu-și acum mai bine sentimentele, cu o singură excepție și cu o condiție.

Ținându-și respirația, îl ascultau ceilalți.

— Cei o sută și douăzeci de talanți care au fost ai tatălui meu, să mi-i restitui.

Fața lui Ilderim se însenină.

— Și să-mi dai ajutorul tău ca să caut pe mama și pe sora mea, gata să jertfești totul în acest scop, după cum sunt eu gata să jertfesc tot ce am.

Simonide era adânc mișcat. Întinzând mâna, zise:

— Eu văd înalta ta simțire, fiu al lui Hur, și mulțumesc

Domnului, că te-a condus la mine așa cum ești. Dacă eu am servit tatălui tău cu credință și în viața, și în amintirea lui, să nu te temi că față de tine îmi voi uita îndatoririle; dar trebuie să declar că condițiile nu pot fi valabile.

Apoi reluând hârtiile, adăugă:

— N-ai ascultat întreg raportul. Ia aceasta și citește, citește tare.

Ben Hur luă coala și citi:

„Raport despre sclavii lui Hur, întocmit de Simonide, administratorul averii sale:

1. Amrah, egipteancă, în palatul din Ierusalim.

2. Simonide, administrator, în Antiohia.

3. Estera, fiica lui Simonide.”

Ben Hur nu se gândise niciodată că, după lege, o fiică avea să urmeze tatălui ei în sclavie. Acum se uită, roșind, la Estera.

— Un om, zise, – care e în posesiunea a șase sute de talanți, e cu adevărat bogat, și poate să facă ce vrea. Dar ceva mai prețios decât banii, e mintea celui ce i-a adunat, și inima ce i-a stat alături. Simonide, și tu, frumoasă Estera, să nu vă temeți de nimic! Șeicul Ilderim să fie martor, că în același moment când mi-ați apărut ca sclavi, eu v-am redat libertatea; și ceea ce am spus cu vorba, vreau să spun și în scris. Nu ajunge? Pot să fac mai mult?

— Fiule al lui Hur, zise Simonide, sunt lucruri pe care nu le cunoști: e legea, după care eu sunt sclav al tău pe viață. A fost prețul cu care am plătit-o pe Rachela, mama fiicei mele de-aici, căci Rachela n-a vrut să fie soția mea, dacă nu-i urmam condiția.

— Era și ea sclavă pe viață?

— Da.

Ben Hur, îndurerat se plimba prin odaie.

— Eu eram și mai dinainte bogat, zise oprindu-se deodată. Eram bogat în urma testamentului nobilului Arrius; acum vine această avere și mai mare, și mintea care a priceput s-o agonisească. Nu este în toate acestea mâna lui Dumnezeu? Să-mi fii tu sfătuitor, Simonide. Ajută-mi să cunosc ce e drept a cunoaște și a face, și ajută-mi să fiu vrednic de numele meu. Și ceea ce spune legea, eu am să-ți spun după adevăr. Vreau să fiu servul tău pentru totdeauna.

Fața lui Simonide strălucea.

— Fiu al răposatului meu stăpân! Am să fac ceva mai mult decât să-ți ajut. Am să te servesc cu toată puterea minții și a inimii mele. Îți jur pe altarul Dumnezeului nostru! Ca administrator, voi avea îngrijirea averii.

— Consideră-te ca administrator, sau vrei să-ți dau lucrul în scris?

— Cuvântul tău mi-e de ajuns; așa era și cu tatăl tău, și nu cer altceva mai mult de la fiul lui. Și acum, dacă înțelegerea e deplină, – Simonide se opri.

— Din partea mea este, îl asigură Ben Hur.

— Și tu, fiică a Rachelei, vorbește! zise Simonide, luându-i brațul de pe umeri.

Estera rămase un moment încurcată. Schimba fețe. Apoi veni la Ben Hur și îi zise, cu grația-i femeiască proprie:

— Nu sunt mai bună decât a fost mama mea, și fiindcă ne-a părăsit, te rog, stăpâne, lasă-mă să îngrijesc de tatăl meu.

Ben Hur îi luă mâna și o conduse îndărăt la jilțul tatălui, zicând: „Tu ești o copilă bună; să fie după voia ta”.

Simonide puse iar brațul ei peste gâtul lui și câțva timp domni tăcere în odaie.

CAPITOLUL VIII

Simonide se uită în sus, tot ca stăpân.

— Estera, zise el liniștit, – noaptea înaintează cu repeziciune. Spune să ne aducă întăritoare, ca să nu ostenim pentru ceea ce mai avem de făcut.

Ea sună. O servitoare aduse pâine și vin și servi pe rând.

— Înțelegerea, bunul meu stăpân, urmă Simonide, după ce luară cu toții din cele oferite, nu e încă deplină în ochii mei. De aici viețile noastre au să curgă alături ca două râuri care și-au împreunat apele. Cred că cursul lor va fi cu atât mai liniștit, când toți norii de pe cer deasupra se vor fi împrăștiat. Ai plecat deunăzi de la ușa casei mele desigur cu sentimentul că eu voi respinge pretențiile pe care acum le-am recunoscut atât de fără rezervă; nu

s-a întâmplat însă așa, nu! Estera îmi va fi martoră că eu te-am recunoscut și că nu te-am părăsit, aceasta ți-o va confirma-o Malluch.

— Malluch! exclamă Ben Hur.

— Cine e ținut în jilț ca mine, trebuie să aibă mâini multe și care să ajungă departe, dacă vrea să pună în mișcare lumea de care a fost despărțit cu atâta cruzime. Am mulți oameni ai mei, și Malluch e unul dintre cei mai buni. Și uneori – aruncă o privire recunoscătoare spre șeic – uneori îi iau cu împrumut de la oameni inimoși cum e bunul și bravul Ilderim, cel nobil. El poate să-ți spună dacă te-am tăgăduit sau dacă te-am uitat.

Ben Hur se uită la Ilderim.

— Aici e așadar omul, bunule Ilderim, care ți-a povestit despre mine?

Ilderim aprobă, cu ochii strălucitori.

— Cum, stăpâne – zise Simonide – am putea noi să spunem, fără dovezi, care e caracterul unui om? Eu te-am cunoscut. L-am revăzut în tine pe tatăl tău. Dar nu știam felul tău de gândire. L-am trimis pe Malluch în urma ta ca să afle. Căci sunt oameni pentru care bogăția e un blestem ascuns; erai poate dintre aceia? Ceea ce mi-a raportat Malluch despre tine, n-a fost decât bine, în toate privințele. Să nu-i iei în nume de rău.

— Desigur că nu, zise Ben Hur cu sinceritate. Ai procedat înțelept și binevoitor în același timp.

— Vorbele tale mă bucură, zise negustorul mișcat; mă bucură foarte. Îngrijorarea mea, că nu voi fi înțeleș, a dispărut. Acum cele două râuri să curgă mai departe împreună, după cum le va povățui cursul Domnul Dumnezeu.

După o pauză mai lungă, reluă:

— Adevărul îmi deschide gura acum. Țesătorul stă la război, și după cum suveica aleargă înapoi și încolo, pânza sporește, figurile cresc, el însă își visează mai departe visurile lui. Așa a crescut sub mâinile mele averea, și eu mă miram de această creștere și mă întrebam eu însumi, cum se făcea. Puteam să bag de seamă că o protegiune din afară însoțea toate întreprinderile pe care le puneam la cale. Vânturile pustiului, care au pricinuit pierzania atâtoră, treceau ca sărind peste avutul meu. Furtunile, care

acopereau țărmurile cu sfărâăturile corăbiilor, ajutau vaselor mele să ajungă mai curând în port. Și ceea ce este mai ciudat – eu, care atârnam atât de mult de alții, n-am avut nicio pagubă de pe urma unui inferior al meu, – niciodată. Elementele se plecau să mă servească, și toți servitorii mei îmi erau cu adevărat credincioși.

— E cu adevărat ciudat, observă Ben Hur.

— Așa mi-am spus și îmi spun mereu. În sfârșit, stăpâne, am ajuns la aceeași părere cu tine: aici se vede mâna lui Dumnezeu. Și ca și tine m-am întrebat: Care să fie voința Lui? Un spirit cugetător nu face nimic fără un motiv; un spirit ca al lui Dumnezeu nu orânduiește nimic fără un scop înțelept. De mulți ani port în sufletul meu această întrebare, așteptând un răspuns. Despre aceasta eram încredințat: dacă era mâna lui Dumnezeu aici, atunci, într-una din zile, la timp și în felul potrivit, îmi va dezvălui voința Lui, ca s-o văd limpede. Și cred că a făcut-o.

Ben Hur asculta cu atenție încordată.

— Sunt acum mai mulți ani, stăteam cu ai mei, – mama ta, Estera, strălucea în frumusețea ei ca zorile peste bătrânul Munte al Măslinilor, – pe drumul la nord de Ierusalim, în apropierea mormintelor regilor, când trei oameni, pe cămile mari albe, cum nu s-au mai văzut în cetatea sfântă, veniră spre noi. Oamenii erau străini și veneau din țări de departe. Cel dintâi se opri și mă întrebă: „Unde e nou-născutul rege al Iudeilor?” Ca și pentru a-mi potoli mirarea, adăugă: „I-am văzut Steaua în țările de la Răsărit și am venit să ne închinăm Lui”. Cuvintele acestea erau pentru mine o enigmă, dar am însoțit pe oamenii aceia până la poarta Damascului; și tuturor pe care îi întâlneau, chiar și paznicului de la poartă, le puneau aceeași întrebare. Toți cei care o auzeau, rămâneau mirați ca și mine. Cu timpul uitai întâmplarea deși se vorbea mult despre ea și se vedea într-însa un semn despre sosirea lui Mesia. Ah! ce copii suntem noi oamenii, chiar și cei mai înțelepți dintre noi! când Domnul umblă peste pământ, pașii lui adesea sunt la depărtare de secole unul de altul. L-ai văzut pe Baltazar?

— Și am auzit întâmplarea lui chiar de la dânsul.

— O minune, o adevărată minune! exclamă Simonide. Când mi-a povestit-o, bunul meu stăpân, mi s-a părut că aud răspunsul

pe care îl așteptam de atâta timp; deodată mi se părea limpede scopul lui Dumnezeu. Sărac va fi regele când va veni, sărac și fără prieteni, fără suită, fără armate, fără orașe sau cetăți; un nou regat trebuia să se ridice, Roma răsturnată și distrusă de pe suprafața Pământului. Vezi, stăpâne, tu care ești plin de putere, dibaci în mânuirea armelor, tu, încărcat cu averi, vezi prilejul pe care Domnul ți l-a trimis! Scopul Lui să nu fie oare și al tău? S-a putut oare naște un om spre o glorie mai strălucită?

Simonide își pusese toată forța și însuflețirea în cuvintele acestea.

— Dar împărăția, împărăția! repetă Ben Hur cu ardoare. Baltazar zice că va fi o împărăție a sufletelor.

Mândria națională evreiască era foarte dezvoltată la Simonide, de aceea avu un zâmbet cam disprețuitor când începu răspunsul:

— Baltazar a fost martor al unor lucruri miraculoase, martor al unor adevărate minuni, stăpâne; și când vorbește despre ele, mă închin cu încredere, căci pentru aceasta îmi garantează ochii și urechile lui proprii. Dar el e un fiu al Mizraimului (Egiptul la evrei) și nu e nici măcar un prozelit. E greu de admis că ar avea o deosebită cunoștință, pentru care să-i acordăm credința noastră în ce privește hotărârile dumnezeiești și raporturile cu Israel. Profeții își aveau iluminarea direct de la Cer, tot astfel și el: astfel stau mulți față de unul, și Iehova e veșnic același. Eu trebuie să cred în profeți. Adu-mi Thora*, Estera.

Fără a o aștepta, urmă:

— Se poate ca să fie disprețuită mărturia unui întreg popor, stăpâne? Poți să călătorești de la Tir, portul din nord până la capitala Edomului din pustiu, la sud, nu vei găsi pe niciunul care îngână schema sau dă jertfe la altar, sau a mâncat din mielul de Paști, nu vei găsi pe niciunul care să nu afirme că împărăția pe care o va dura viitorul rege pentru noi, copiii pactului, n-ar putea să fie altceva decât o împărăție din lumea asta, cum a fost cea a părintelui nostru David. Ei, de unde-și au ei credința asta a lor, întrebi? Vom vedea îndată.

* Thora e adunarea tuturor scripturilor vechiului Testament; la început însemna cele cinci cărți ale lui Moise, Pentateuhul.

Estera se întoarce cu mai multe suluri, înfășurate în pânze imprimate cu slove vechi de aur.

— Ține-le, fiică, și dă-mi-le după cum ți le voi cere, zise tatăl cu duioșia-i de totdeauna când îi vorbea.

Apoi continuă demonstrarea:

— Ne-ar duce prea departe, iubite stăpâne, – mult prea departe, dacă aș voi să-ți repet numele sfinților bărbați, care, numai cu ceva mai puțin binecuvântați decât profeții, au urmat acestora după hotărârea Providenței – acei iluminați și predicatori, care au scris și propovăduit din timpul robiei, acei înțelepți, care și-au împrumutat lumina din lumina celui din urmă din șirul profeților, Malachia, și ale căror mari nume au fost mereu citate în sălile de prelegeri, de către Hillel sau Șammai. Vrei să-i consulți pe ei despre împărăție? Cine este, ca să dau un exemplu, păstorul oilor despre care se spune în cartea Henoch? Cine altul, decât regele despre care vorbim! Un tron e înălțat pentru Dânsul; El va pedepsi Pământul și ceilalți regi vor fi răsturnați de pe tronurile lor și chinuitorii israeliților vor fi prăbușiți într-o prăpastie din care se vor înălța stâlpi de foc. Astfel spune și cântărețul psalmilor solomonieni: „privește în jos, o Doamne, și deșteaptă-i Israelului pe regele lui, pe fiul lui David... Și el va subjuga popoarele păgânilor, ca să-i servească lui... Și va fi un rege drept, povățuit de Dumnezeu... Căci el va stăpâni pentru totdeauna pământul întreg, cu vorba din gura Lui”. Și ca ultimul, dar nu mai puțin însemnat martor, ascultă-l pe Esdra, al doilea Moise, și întreabă-l cine este Leul cu vocea omenească, ce-i spune Vulturului – aceasta e Roma: „Tu ai iubit pe mincinoși și ai distrus orașele celor sânghinoși și le-ai sfărmat zidurile, deși ei nu-ți făcuseră niciun rău. De aceea, la o parte cu tine, ca Pământul să se reîmprospăteze, și să prindă viață nouă, și să spere în dreptatea în îndurarea Aceluia care L-a făcut”. Și vulturul apoi n-a mai fost văzut. Cu adevărat, stăpâne, mărturia acestora să nu-ți fie de ajuns? Drumul însă spre izvor este deschis; să urcăm acolo. Ceva vin, Estera, și apoi Thora.

— Crezi tu în profeți, stăpâne, întreabă după ce bău. Știu că e așa, căci asta face parte din credința neamului tău întreg. Dă-mi, Estero, cartea unde e istoria lui Isaia.

Luă unul din suluri, care fusese desfăcut pentru dânsul, și

citi: „Poporul, care pribegeste în întuneric, vede o strălucire mare; locuitorilor ținutului umbrelor morții, le răsare o lumină... Căci un copil ni s-a născut, un copil ne-a fost dăruit, pe umerii căruia stă stăpânirea... Stăpânirea Lui va crește și pacea nu va mai avea sfârșit; va sta pe tronul lui David și în împărăția lui, ca s-o întărească și sprijine prin drept și dreptate, de-acum și până în veci”. Crezi tu în profeți, stăpâne? Acum, Estera, cuvântul Domnului care i s-a dezvăluit lui Miheia.

Ea îi întinse sulul cerut.

— ”Dar tu, – începu el să citească –, dar tu Betleem Ephrata, deși mic printre miile lui Iuda, din tine se va naște stăpânitorul Israelului.” Acesta e copilul pe care l-a văzut Baltazar în peșteră și i s-a închinat Lui. Crezi în profeți, stăpâne? Dă-mi, Estera, cuvintele lui Ieremia.

Luă sulul și citi, ca și mai înainte: „Iată, va veni timpul, zise Domnul, când îi voi da lui David un drept urmaș; va domni ca un rege”. De mulți ani port în suflet acest destin glorios.

Simonide își pusese toată forța și însuflețirea în cuvintele acesteia.

— Dar împărăția, împărăția? întrebă Ben Hur.

— Estero, zise Simonide, să-mi dai cartea cu profețiile lui Zaharia.

Ea îi întinse unul din suluri.

— Ascultă, cum va intra regele în Ierusalim. Apoi citi: „Bucură-te, fiică a Sionului! Vezi, regele tău vine la tine, drept și ca mântuitor; e sărac și călătorește pe un asin, pe mânzul tânăr al unei asine.”

”Crezi în profeți, stăpâne? Dă-mi, Estero, cartea care conține profețiile lui Isaia și cuvântul Domnului ce i s-a revelat lui Miheia.

”Dar tu, Betleem Ephrata, – începu să citească iar –, ești mic printre miile lui Iuda – din tine însă are să iasă stăpânitorul Israelului.” A fost acel copil pe care Baltazar l-a văzut în peșteră și i s-a închinat. Crezi tu în profeți stăpâne?

Luă un sul și citi mai departe: „Vedeți, va veni timpul când îi voi da lui David un drept urmaș; ca rege va domni, cu înțelepciune și cu dreptate pe pământ.” Acum, fiică, sulul cu profețiile fiului său Iuda, pe care nu era nicio pată!

Îi întinse cartea Daniel.

— Ascultă, stăpâne: „Și am privit în întunericul nopții și iată veni, din norii cerului, un Fiu al Omului și a fost condus la omul cel în vârstă. Și el i-a dat puterea și onoruri și împărăția, ca toate hoardele, neamurile și limbile să-L servească. Puterea Lui e puterea eternă, ce nu i se poate lua, și împărăția lui e una, care nu va putea fi distrusă.” Crezi în profeți, stăpâne?

— E destul, cred! exclamă Ben Hur.

— Ce va fi însă acum? Întrebă Simonide; dacă regele vine sărac, nu-i va veni stăpânul meu în ajutor, din prinosul lui?

— Să-i vin într-ajutor? cu ultimul siclu* și până la ultima respirație! Dar de ce să spui că are să vină sărac?

— Arată-mi, Estera, cuvântul Domnului, cum i s-a revelat lui Zaharia.

Ea îi dădu unul din suluri. Și citi: „Bucură-te, fiică a Sionului. Iată, regele tău vine la tine, drept și ca mântuitor; e sărac și călărește pe un asin – pe mânzul unei asine”.

Ben Hur se uită la o parte.

— Ce vezi, stăpâne?

— Roma, răspunse el posomorât; Roma și legiunile ei. Am trăit în tabăra lor, îi cunosc.

— O, zise Simonide, pentru rege vei conduce legiuni în luptă, și vei avea să alegi dintre milioane.

— Dintre milioane! strigă Ben Hur.

Simonide stătu o clipă pe gânduri.

— Chestiunea puterii nu trebuie să te neliniștească, adăugă în urmă.

Ben Hur se uită întrebător la el.

— Ai văzut, în sufletul tău, pe rege, cum cobora între ai lui, întrebă Simonide, l-ai văzut, așa zicând, la dreapta ta, și la stânga, ai văzut legiunile împăratului, și te-ai întrebat: Ce poate el să facă?

— Da, aceste erau gândurile mele.

— O, dragul meu, continuă Simonide, tu nu știi ce tare-i Israelul nostru! Ți-l închipui un bătrân îngrijorat care plânge pe ruinele Babilonului. Dar du-te acum de Paști la Ierusalim, ascun-

* Siclu = monedă din aur sau din argint

de-te după stâlpii din piață și observă-l pe Israel, așa cum este el. Promisiunile domnilor făcute lui tata Iacob îl lasă rece pe poporul nostru, nici robia nu-l împilează; el se întărește sub genunchiul egipteanului. Apăsarea Romei i-a fost hrană întăritoare. Și acum este în adevăr așa cum a zis Moise: „Un popor și un cârd de popoare”. Mai mult, stăpânul meu. Ca să poți măsura puterea Israelului și cât de mare este acea a regelui, nici nu-i nevoie de mult calcul pozitiv, pune în cumpănă credința – și asta te va călăuzi în cele mai depărtate regiuni ale pământului nostru. Ierusalimul este ca un mărgăritar în templu sau ca inima în trup. Întoarce-ți privirile de la legiuni – oricât de puternice ți se vor părea – și ia seama la mulțimea credincioșilor și vei striga și tu: „În tabără, Israele!” Numără cârdurile persane, copiii repatriaților care n-au voit să se repatrieze; numără frații care năzuiesc spre Egipt și depărtata Africă; numără rătăcitorii evrei care își caută adăpostul în Apus, în orașele comerciale din Spania; numără tovarășii lor de aceeași rasă din Grecia, din insulele mării, sus din Pontus și din Antiohia, apoi și pe aceia care zac blestemați în umbra zidurilor murdare ale Romei, numără-i pe credincioșii Domnului din corturile deșertului dincoace de Nil și chiar din regiunea dincolo de Marea Caspică, de sus din vechea țară, din Gog și Magog și nu-i uita nici pe aceia care trimit daruri Templului sfânt ca semn de închinare lui Dumnezeu – și când i-ai numărat pe acei care te așteaptă, vei avea împărăția „Dreptății” care va cuprinde întreg pământul – în Roma ca și în Sion. Vei avea răspunsul la întrebarea: ce poate Israel poate și regele.

Tabloul era arătat în culori arzătoare.

Ilderim se impresionează cu deosebire.

— O, de n-aș fi așa de tânăr! strigă, sărind de pe scaun.

Ben Hur rămase tăcut. Vorba era pentru el ca o invitație să-și jertfească viața și averea pentru ființa aceea misterioasă, care pentru Simonide era punctul de gravitare a tuturor speranțelor mari, ca și a credincioșilor egipteni. Ideea nu era nouă pentru el. De multe ori i-a stăpânit sufletul, după cum am văzut: odată când în dumbrava Daphnei a ascultat povestirea lui Malluch; și mai deslușită când Baltazar i-a prezentat icoana împărăției viitoare. Apoi în călătoria prin vechiul Nain, ideea luase proporția unei

hotărâri definitive. Dar totuși rămase, până acum, numai în gând însuflețită de sentimente din ce în ce mai aprinse. Acum, un maestru preluase ideea, o arătase ca pe un lucru posibil, aproape realizabil. Ben Hur avea sentimentul că i s-a deschis o ușă prin care lumina năvălea în torente orbitoare și-i arăta drumul spre menirea unui scop, bogat în răsplată pentru sufletul lui setos de glorie. Numai un lucru nu-i era lămurit.

— Toate sunt bune, câte mi-ai spus, vorbi el, că regele o să vină, că împărăția lui va semăna cu aceea a lui Solomon, că, punem cazul, eu mă ofer cu viața, cu averea mea să ajut îndeplinirea acestui ideal, pe urmă?... Să lucrăm la întâmplare? Să așteptăm până vine regele? Ori până trimite el după mine? Tu ai vârsta și experiența, răspunde!

Simonide răspunse îndată.

— N-avem timp de așteptare.

Scrisoarea aceasta – arătă scrisoarea lui Messala – este o chemare la faptă. Ca să ne opunem legăturii dintre Messala și Gratus, n-avem destulă influență la Roma, nici putere aici. O să te omoare dacă mai așteptăm. Vrei să știi ce sălbatici sunt, uită-te la mine.

Se cutremură de amintirile înfricoșătoare.

— O, stăpânul meu, continuă apoi reculegându-se cât este de tare! Cred că ai tot atâta voință?

Ben Hur nu înțelese.

— Îmi aduc aminte ce frumoasă îmi părea lumea în tinerețea mea! oftă Simonide.

— Ș-apoi? întrebă Ben Hur. Fost-ai capabil de o jertfă mare?

— Da. Din dragoste.

— N-are viața și alte motive de însuflețire, tot așa de puternice?

Simonide înclină capul.

— Poate dorul de mărire.

— Dorul de mărire nu i se cuvine unui fiu al Israelului.

— Poate răzbunarea?

Scânteia căzu peste o patimă ușor de aprins. Ochii tânărului se înflăcărară, mâinile îi tremurau, și răspunse grabnic:

— Da. La răzbunare are evreul drept. Este în lege.

— O cămilă și un câine țin minte nedreptatea.

Simonide reluă firul convorbirii.

— Un lucru însă, un lucru trebuie făcut pentru rege, îndată după sosirea lui. Fără îndoială, Israel e mâna dreaptă a lui, dar o, Doamne, e o mână a păcii care nu cunoaște meșteșugul războiului, între milioane de suflete nu este nici un destoinic conducător de oști! Pe mercenari nu-i socotesc, ei vor fi o putere mecanică apăsătoare pentru noi. Situația e așa cum și-au dorit-o romanii; fruct al tiraniei lor. Timpul însă s-a schimbat, timpul a sosit și păstorul trebuie să-și tragă spada contra leului. Cineva trebuie să fie conducătorul, la dreapta regelui. Cine să fie acela?

Obrajii lui Ben Hur se aprinseră, apoi grăi:

— Înțeleg. Dar spune vorba răspicată. Cine?

Simonide sorbi din vinul pe care i-l adusese Estera, întărind glasul.

— Tu, stăpâne! Tu și șeicul. Voi doi să fiți căpitanii; fiecare cu misiunea lui. Eu voi rămâne aici, continuând afacerile, ca până acum; având grijă ca izvorul să nu sece. Tu vei merge la Ierusalim, pe cei care pot purta arme, să-i numeri, să-i împarți în divizii de câte zece și câte o sută. Să-ți alegi apoi conducătorii acestor divizii, să-i instruiești și să-i trimiți să se înarmeze, în locuri secrete. Ți le voi spune eu. Și de arme mă voi îngriji. Începând din Perea vei străbate toată Galileea, de unde apoi un pas mai ai până la Ierusalim. La Perea ai pustiul în spate și pe Ilderim în apropierea ta. El va păzi șoselele, așa că nimic nu se va mișca fără cunoștința ta. El te va sprijini în toate. Până la timpul oportun nimeni să nu afle acțiunea noastră. Rolul meu? Rolul meu e subordonat. Cu Ilderim am vorbit de mai înainte. Ce zici?

Ben Hur se uită la șeic.

— Așa este, cum spune el, fiul lui Hur, răspunse arabul. Eu mi-am dat cuvântul și el e mulțumit. Dar tu trebuie să ai jurământul meu, care mă va lega pe mine și toți ai mei de tine, de interesele tale.

Simonide, Ilderim și Estera se uitară cu încordare la Ben Hur.

— Fiecare om, începu el trist, își are cupa lui de bucurii în, viață; mai devreme sau mai târziu, i se umple această cupă și el

gustă, bea din ea – fiecare, numai eu nu. Eu văd, Simonide, și tu nobile șeic, vă înțeleg propunerea. O primesc și apuc calea arătată, adio speranța păcii visate. Poarta unei lumi ideale se va închide în urma mea; și desigur niciodată nu se va mai deschide. Căci Roma veghează, nu iartă și va trimite spionii ei în urma mea. În catacombele ei, în peșterile cele mai întunecate va trebui să sfârșesc zilele.

Un sughiț de plâns întrerupse tăcerea, Estera își îngropă fața în umărul tatălui ei:

— Nu m-am gândit la tine, Estera, zise Simonide, adânc mișcat.

— Lasă, e bine așa, Simonide. Omul își poartă soarta mai ușor când este compătimit, zise Bun Hur. Lăsați-mă să continui...

Cu toții îl ascultară.

— Voiam să vă spun totuși, urmă el, că n-am altă alegere, decât să mă supun destinului. Decât să mă expun aici la o moarte lașă, mai bine înfrunt lupta și sunt gata să primesc tovarășia voastră.

— Să facem un act, în scris? întrebă Simonide, cu instinctul lui practic.

— Mă încred în vorba ta, răspunse Ben Hur.

— Și eu, adăugă Ilderim.

Așa de simplu se încheie pactul, care avea să schimbe mersul vieții lui Ben Hur. După o scurtă pauză el mai adăugă:

— Așadar, s-a hotărât!

— Dumnezeuul lui Abraham să ne ajute! strigă Simonide.

— Un cuvânt, prietenii mei, zise Ben Hur mai vesel acum. Cu voia voastră, până să începem acțiunea, vreau să mai petrec puțin... Nu se poate ca Messala să nu urzească ceva împotriva mea. Dar în timpul cât sosește răspunsul procuratorului – cam o săptămână, el e în frigurile nerăbdării. Vreau să-l întâlnesc la circ, să-i râd în față.

Ilderim se bucură de înseninarea tânărului și Simonide cântări partea practică a dispoziției lui. Îndrăzni să-i vorbească de afaceri.

— E bine. Dar să vezi, stăpâne, în timpul acesta aș vrea să-ți fac un serviciu. Te-am auzit vorbind de moștenirea pe care ți-a

lăsat-o Arrius. E vreun imobil?

— Da, o vilă la Misenum și câteva clădiri la Roma.

— Te-aș sfătui să vinzi averea aceasta și banii să-i pui undeva în siguranță. Dă-mi mie o procură în privința aceasta și eu îți voi găsi mijlocitor care să-ți facă bine vânzarea. Cel puțin de data asta să-i prevenim pe jefuitorii împărătești.

— Vei avea mâine procura.

— Dacă nu te superi, ar fi bine s-o am chiar în noaptea aceasta, răspunse Simonide.

Ilderim își netezi mulțumit barba, adăugând:

— Bine zici. Precauția e bună.

— Mai adu pâine și vin, Estera! Sunt fericit câtă vreme șeicul Ilderim și tu, stăpâne, sunteți oaspeții mei!

— Lasă, mai bine să-mi aducă caii, zise Ben Hur. Vreau să mă întorc la Nain. Dacă mă duc acum, nu mă descoperă dușmanul meu, și – întorcându-se spre Ilderim – cei patru căluți vor fi veseli să mă vadă.

Când se revărsau zorile, el și Malluch intrară pe ușa cortului.

CAPITOLUL IX

Cam la patru ore, în noaptea următoare, Ben Hur și Estera ședeau pe terasa noului magazin.

Jos la picioarele lor, în piață, era o mișcare deosebită. Alergături în sus și în jos, ridicări de lăzi și baloturi, strigăte nervoase și chemări grabnice, larma aceea fantastică a pieței Orientului luminată cu torțe purtate de vânt.

O corabie se încărca degrabă.

Simonide era încă tot în biroul său, de unde dădea ordine cum trebuia să plece vasul, fără oprire, spre Ostia, portul de navigație al Romei, de unde avea să mai ia un pasager, apoi încetinind mersul va străbate prin Valencia, spre malurile Spaniei.

Pasagerul era împluternicitul care trebuia să caute cumpărător pentru moștenirea Arrius, lăsată lui Ben Hur. Îndată ce corabia va fi pornită, Ben Hur va trebui să înceapă și el acțiunea lui, hotărâtă. Dacă el totuși și-ar schimba decizia, i s-a îngăduit un timp de

cumpănire – n-avea decât să spună un cuvânt – el era stăpânul.

Ben Hur stătea pe terasă și privea tabloul de jos, fără să se gândească numai la propria lui soartă. Era tânăr, frumos, bogat, cult, din noblețe veche și nu demult fusese primit în cele mai înalte cercuri ale elitei din Roma – putea să aspire aici la onoruri, la realizarea tuturor ambițiilor sale – și acum trebuia să renunțe la toate câte-i oferise viața. Trebuia să se expună unei primejdii sigure, inevitabile. Să întreprindă un război, fără șansă de izbândă contra împăratului, numai din acel cult mistic pe care îl purta în suflet pentru acel rege, învăluit în mister. Și totuși îl ademenea onoarea încrederii amicilor săi, conștiința că va lupta ca să găsească o patrie. Numai cine a trăit multă vreme pribeag, fără patrie, poate să înțeleagă puternica vrajă a acestui cuvânt.

Mai avea un motiv. În lumea aceasta plină de viclenii care pentru cei slabi are deviza: bucuria plăcerilor momentului! – în lumea aceasta înșelătoare unde cei mulți nu văd decât partea ei strălucitoare, Ben Hur găsise o tovarășă.

— Ai fost tu la Roma? o întreabă el.

— Nu, răspunse Estera.

— Ai vrea odată să te duci?

— Nu cred.

— De ce?

— Mă tem de Roma, răspunse ea, cu o ușoară tremurare a glasului.

El se uită la ea. Alături de el ea, mititică, părea un copil. Nu putea să-i vadă bine fața, în obscuritatea nopții, dar învălui toată făptura ei într-o privire plină de gingășie. Așa stătuse surioara lui pierdută, lângă dânsul, în noaptea aceea fatală când procuratorul Gratus adusese nenorocirea peste casa lor. Sărmana Tirzah, unde o fi ea? Amintirile acestea îi deșteptară un sentiment de tandrețe pentru Estera. Nu era sora lui, dar niciodată n-o putea privi ca pe o servitoare, și împrejurarea că era într-adevăr servitoarea lui, îl făcea să fie îndoit de prietenos cu ea.

— Nu-mi pot închipui Roma, continuă ea, în felul ei feciorelnic, decât ca pe un oraș mare, plin de palate și temple, cu foarte multă lume... Mi se pare ca un monstru îngrozitor, care ademenește între zidurile ei pe oamenii pașnici din frumoasa țară,

ca să-i piardă apoi în păcate, în moarte... O fiară uriașă setoasă de sânge care dacă te apucă în brațele ei, te sugrumă fără scăpare.

Tăcu și se uită în jos.

— Mai spune! zise Ben Hur, înviorat.

Ea se apropie, ridică privirea în fața lui.

— Pentru ce trebuie să-ți faci din Roma un dușman? De ce n-ai încheia mai bine pace cu ea? Tu ai suferit mult; pe tine te-au ales dintre milioane să fii o momeală pentru dușmanul comun. Tinerețea ta a fost chinuită, este drept să-ți jertfești astfel și restul zilelor tale?

Chipul ei candid păli și mai mult și Ben Hur se aplecă spre ea cu blândețe:

— Ce mă sfătuiești tu, Estera?

Ea întârzie puțin cu răspunsul.

— Proprietatea ta din Roma este o casă de locuit?

— Da.

— E frumoasă?

— Încântătoare. E un palat în mijlocul unui parc imens, cu poteci prundite, cu fântâni țâșnitoare și statui prin colțurile umbrite, împrejmuit cu plantație de viță, o coloană atât de înaltă de zărești Napoli, Vezuviul, din vârful ei. Împăratul are o moșie în apropiere; dar în Roma nu există o vilă mai frumoasă ca vila Arrius.

— Și viața poate fi liniștită acolo?

— Nu se poate închipui o noapte cu lună, o zi de vară mai liniștită, numai când vin vizitatori se tulbură singurătatea. Acum când vechiul proprietar a murit, iar eu sunt aici, nu se aude acolo decât șoptirea servitorilor, cântecul păsărilor și murmurul fântânilor; și nu-i altă variație decât aceea a florilor care își schimbă forma, se veștejesc, cad și iar înmuguresc, se deschid și parfumează văzduhul cu petalele lor în sute de culori. Dar viața pentru mine, Estera, a fost prea liniștită acolo. Îmi pricinuia o neliniște internă. Îmi scormonea sufletul conștiința că trebuia să fac ceva în viață, că nu-mi este iertat să mor așa în dulce trândăvie, fără să fi făcut și eu ceva.

Ea se uită în depărtarea râului.

— De ce mă întrebi? grăi el.

— Bunul meu stăpân...

— Nu, nu, Estera, nu așa! Numește-mă prieten, frate, dacă vrei; eu nu sunt stăpânul tău – și nu vreau să fiu! zi-mi frate!

El nu putu să vadă roșeața de bucurie pe obrazul ei, nici strălucirea ochilor pierduți în noapte.

— Eu nu pot să pricep un suflet care preferă viața zbuciumată în locul unei vieți care – care...

— Cere violențe și vărsare de sânge, întregi el.

— Da, suspină ea, să preferi viața aceasta, aceleia din vilă.

— Estera, tu te înșeli. N-am altă alegere. Ah, așa de îngăduitor nu este romanul! Eu mă duc, fiindcă sunt silit. A rămâne aici, înseamnă a muri. Dacă mă duc e același lucru: o cupă cu venin, pumnalul unui ucigaș, sau sentința dată de tribunal pe față. Messala și procuratorul Gratus s-au îmbogățit din bunurile răpite tatălui meu și pentru ei este de mare importanță să-și mențină averea. La o pașnică înțelegere nu putem ajunge. Și atunci – o atunci – Estera, nu poate fi vorbă de viață liniștită pentru mine, în frumoasa, vechea vilă, oricât de parfumat ar fi aerul grădinii și oricât devotament aș găsi într-o tovarășă înțelegătoare, care mi-ar îndulci traiul. Nu pot trăi în liniște. Trebuie să fiu ager și activ. Ca să răzbun nedreptatea. Voi putea pedepsi pe vinovați? Voi muri într-o zi răpus de viclenia, lor? Cine mă va răzbuna? O, grijile îmi vor alunga somnul și conștiința mea nu se va odihni niciodată.

— Așa de rele sunt perspectivele? întrebă ea cu vocea tremurătoare de milă. Nu se poate ca tu să învingi?

Ben Hur o prinse de mână.

— Așa de mult ții tu la mine?

— Da, răspunse ea simplu.

Mâna ei era caldă și parcă se topea în a lui. El simți cum tremură. Îi veni în minte egipteanca, cât contrast între ea și mica Estera! Așa subțirică și îndrăzneată, deșteaptă și minunat de frumoasă! Ben Hur îi duse mâna la buzele lui.

— Tu o să-mi fii o a doua Tirzah, Estera.

— Cine-i Tirzah?

— Surioara mea, pe care mi-au răpit-o romanii, și pe care trebuie s-o regăsesc, cu orice preț, înainte de-a muri.

În clipa aceasta o undă de lumină vie năvăli pe terasă. Un servitor de-al lui Simonide intră pe ușă, aducând pe stăpânul său.

Tinerii se apropiară de negustor și din convorbirea ce urmă între ei, personalitatea lui se dezveli impunătoare.

Apoi se dezlegară funiile corăbiei și între luminile făcliilor și strigătele vesele ale marinarilor, vasul fu pornit în largul mării. Ben Hur a rămas legat de regele care trebuia să vină.

CAPITOLUL X

În preziua jocului, avutul lui Ilderim fu dus într-o încăpere sigură, în apropierea circului. Avea să servească călăreților. În același timp, omul bun trimisese cu oamenii lui tot ce mai avusese: o caravană întreagă de servitori, arme, cai, turme de oi și cămile încărcate cu bagaje, așa că retragerea lui, din Nain, semăna cu exodul unui popor întreg.

Lumea din oraș râdea de convoiul bizar. Dar el nu se tulbură de ironizarea oamenilor. Spionii îl socoteau prea barbar, ca să-l ia sub observație: o caravană de măscărici! Romanii își băteau joc, ca de un spectacol comic. Dar ce-i păsa lui? Măine el va fi departe, în deșerturi, și toate corturile lui, tot ce aparținuse orașului, vor fi în siguranță, afară de primejdia urmăririi. Omul nu-i niciodată mai sigur, ca atunci când e obiectul batjocurei. Și arabul, șiret, știa acest lucru.

Nici el, nici Ben Hur nu subestimaseră influența lui Messala. Erau convinși că, după întâlnirea din circ, el va acționa împotriva lor. Dacă va fi învins, învins de Ben Hur, imediat puteau să se teamă de toate relele din partea lui. Poate nici că va aștepta ordinele lui Gratus. După chibzuirea aceasta, erau pregătiți să se pună în siguranță, liniștiți călăreau alături așteptând ziua de mâine.

În drum îl întâlniră pe Malluch care îi așteptase. Credinciosul om nu arătă cu nimic că ar cunoaște relațiile lui Ben Hur cu Simonide și Ilderim în forma lor nouă. Salută reverențios și scoase o hârtie pe care o dădu șeicului.

— Am aici programul conducătorului jocurilor, unde, cum vezi, caii tăi sunt destinați să servească călăreților. Vei găsi aici și ordinea jocurilor. Fără să știu rezultatul îți urez noroc și succes, bunul meu șeic!

Apoi se întoarse spre Ben Hur.

— Și ție, fiul lui Arrius, îți doresc succes. Acum nimic nu poate să împiedice întâlnirea ta cu Messala. Sunt făcute toate pregătirile. Am asigurarea din partea conducătorului jocurilor.

— Îți mulțumesc, Malluch, răspunse Ben Hur.

Malluch mai zise:

— Culoarea ta este albă, a lui Messala roșie ca focul și galbenă. Impresia lor e de ghicit. Copiii de pe stradă vând, de pe acum, panglici albe. Mâine toți arabii și evreii le vor purta la braț. În cerc vei vedea că albul e răspândit mai mult prin galerii.

— În galerii poate, dar nu în tribune...

— Nu, acolo va domina roșul și galbenul. Dar dacă noi vom învinge, – Malluch nu-și putu opri un zâmbet de mulțumire –, dacă vom ieși biruitori, înalții domni vor tremura! Firește, deocamdată ei pun rămășaguri: doi, trei, cinci contra unu. Disprețul lor pentru ce nu-i roman e mare – și Messala e un roman!

Încetinind glasul adăugă:

— Nu-i stă bine unui evreu în loc de frunte, la o astfel de adunare, – se plătește scump, și riști banii –, dar, între noi fie zis, eu totuși voi avea un prieten care va să șadă chiar alături de consul. El va primi rămășaguri de trei, ori cinci, chiar până la zece, contra unu – va fi așa de nebun. Eu i-am dat informații în privința aceasta și șase mii în cec...

— Dragă Malluch, zise Ben Hur, un roman nu pune rămășag decât pe moneda lui. Dacă îl întâlnești pe prietenul tău, dă-i câțiva sesterți, câți vei crede tu de cuviință. Și ascultă, Malluch, și spune-i mai ales, să pună rămășag pe caii lui Ilderim, contra lui Messala.

Malluch se gândi o clipă.

— Asta va avea ca urmare că toată lumea se va gândi la cearta ta cu Messala.

— Chiar asta e ce doresc.

— Înțeleg, înțeleg.

— Da, Malluch, îmi vei face un mare serviciu. Vei ajuta interesul public al curselor, la care rivalizăm eu cu Messala.

— Se va face, fu răspunsul hotărât.

— Este o arvună de preț cuvântul acesta. Voi triumfa, cu atât mai bine!

Malluch îl privi pătrunzător pe Ben Hur.

— Voi avea despăgubirea bunurilor mele, vorbi Ben Hur, mai mult sieși. Pentru a doua oară poate nu mi s-ar prezenta ocazie... Să-i pot nimici și mândra-i fudulie! Tata Iacob să mă ierte atunci...

O expresie de energie puternică străluci din fața lui frumoasă și dădu înțeles acestor cuvinte:

— Da, așa să fie! Malluch, nu te sfii să povățuiești pe prietenul tău să țină prinsoarea, cât de sus ridicată: zece, cincisprezece, douăzeci, contra una; chiar și cincizeci, dacă e vorba de mine și Messala!

— Asta e o sumă importantă, zise Malluch. Va cere garanție.

— Să i-o dai! Du-te la Simonide și spune-i, din partea mea, că vreau să-mi asigur afacerea. Spune-i că vreau cu orice preț să-mi zdrobesc dușmanul. Și că este și acesta unul dintre mijloace, îndrăzneala dă putere! Și acum, du-te! Nu pierde clipa!

Malluch salută și se depărtă câțiva pași. Dar se întoarce iar.

— Să mă iertați, grăi el către Ben Hur. Am să vă mai spun ceva: Eu n-am putut vedea de aproape carul lui Messala dar mi-a spus cineva că este cu o palmă mai înalt ca al tău.

— Cu o palmă! Așa de mult! strigă Ben Hur cu bucurie.

Apoi se aplecă spre Malluch.

— Fiindcă ești un bun evreu, Malluch, credincios neamului tău, ia-ți un loc deasupra porții de triumf, în apropierea balconului din fața coloanei și bagă de seamă – căci dacă am noroc, voi să... dar nu, mai bine să nu vorbim dinainte! Tu stai numai acolo și ține ochii deschiși!

În clipa aceasta Ilderim scoase un strigăt de uimire.

— Pentru numele lui Dumnezeu! Ce-i asta!

Se apropie de Ben Hur, și-i arată un afiș.

— Citește! îi zise acesta.

— Nu, e mai bine să citești singur.

Ben Hur citi o comunicare a prefectului provinciei, iscălită de conducătorul circului, în care, în modul nostru modern, erau înșirate toate punctele serbării. Întâi un cortegiu, prezentat cu o pompă deosebită, după aceasta închinările în onoarea Consulului, apoi jocurile: curse de alergări, de sărituri de cercuri și boxeri,

toate în ordine anumită. Erau anunțate și numele și naționalitatea participanților, precum și premiile hotărâte învingătorilor. Sumele, destul de importante, erau scrise cu litere mari, subliniate, dovadă că trecuse vremea când eroii se mulțumeau cu triumful care prețuia odată mai mult decât banul.

Ben Hur trecu repede peste partea aceasta a programului și se opri cu interes la acea a curselor de cai. Aici se promitea amatorilor un spectacol cum nu s-a mai văzut în Antiohia. Orașul dădea serbarea în onoarea Consulului. Premiul era de o sută de mii de sesterți și o cunună de lauri. Se înșira numele participanților. Cu totul șase concurenți. Nu s-a admis decât care cu patru cai. Pentru mărirea interesului, concurenții trebuiau să se arate împreună pe scenă. Urma descrierea fiecăruia:

1. Carul corintianului, tras de doi cai suri, unul murg și altul negru; conducătorul câștigase premii în Alexandria și Corint, se numea Lisipus și purta culoarea galbenă.

2. Carul romanului Messala: doi cai albi, doi negri; conducătorul învingător de două ori în cirul Maximus, Messala, culorile lui: roșu și galben.

3. Carul lui Athene Kleante: trei cai suri și unul murg, învingător al jocurilor olimpiene din anul trecut; conducătorul: Kleante, culoarea: negru.

4. Carul lui Dikaioș, bizantin: doi cai negri, unul sur și unul murg; conducător: Dikaioș, culoarea: negru.

5. Carul lui Sidoniu Admetu: patru cai suri; de trei ori învingător în Cezarea. Conducător: Admetu, culoarea: albastru.

6. Carul lui Ilderim, șeicul deșertului. Caii, toți patru murgi. Conducător: Ben Hur, un evreu. Culoarea: alb.

De ce numele acesta în loc de Arrius? Ben Hur se uită la Ilderim. Acum înțelegea indignarea arabului. Amândoi avură același gând: „Era mâna lui Messala!”

CAPITOLUL XI

Abia se lăsă înserarea asupra orașului Antiohia și o mulțime imensă împresură coloana ridicată în mijlocul pieței mari

dimprejurul cercului. Lumea, care toată ziua închinase lui Bacchus și lui Apollo, se aduna aici, într-o înfrigurată așteptare.

Antiohia, iubitoare de fast și paradă cu străzile ei largi, împodobite cu statui și coloane de marmură scilpitoare, se însuflețea ca nici un alt oraș, la asemenea ocazii.

Erau reprezentate aici diferite popoare din lume; supușii Romei, cea domnitoare peste ele. Imperiul se trudea să le cucească, să le asimileze. Și foarte mulți căutau să se supună, adoptând limba, datinile, închinându-se zeilor poruncitori, și așezându-se în oraș. Își clădeau case noi și se simțeau ca la ei acasă.

Un lucru ciudat se observă însă în noaptea aceasta.

Aproape fiecare om purta una sau două din culorile conducătorilor de care. Unul panglică neagră, altul albă, roșu-galbenă, în sfârșit, toate culorile anunțate pe afiș.

Cine s-ar fi uitat cu atenție, ar fi putut să observe că cele mai multe panglici erau verzi, albe și roșu-galbene. Dar să lăsăm strada și să căutăm palatul de pe insulă.

Cele cinci candelabre din sală erau aprinse. Erau adunați aici toți acei demnitari pe care îi cunoaștem de la prima noastră vizită. Divanul era ocupat de nobili în mătăsuri cu eșarfe și de la masa mare se ridicau discuții diferite. Dar cea mai mare parte a adunării își trecea vremea plimbându-se pe coridoare sau discutând subiecte de toate zilele: ce mai faci? O să fie timp frumos? Ori: dacă s-au făcut toate pregătirile pentru serbare? Regulile cercului sunt tot aceleași în Roma ca și în Antiohia? Tinerii se plectiseau. Ei își făcuseră datoria. Dacă am fi cercetat caietele lor de însemnări, le-am fi găsit acoperite de rămășaguri, rămășaguri pe întreaga serbare, punct cu punct: pe curse de fugă, pe luptele cu boxerii, pe întrecerile cu cercuri, pe toate, numai pe cursele cu care nu.

Pentru ce?

Nu s-ar fi găsit nimeni cine să pună măcar și un dinar contra lui Messala.

În sală nu se vedea nici o altă culoare afară de ale lui.

Nimeni nu se gândea la posibilitatea înfrângerii lui Messala.

Nu avusese el cea mai perfectă educație? Nu primise el o diplomă imperială pentru știința duelului? N-au ieșit învingători

caii lui în circul Maximus? Apoi – el e un roman!

Într-un colț al divanului, îl vedem întins, odihnind, chiar pe el însuși, pe Messala. Împrejurul lui stăteau numeroși admiratori și-l asaltau cu întrebări. Se înțelege, nu era decât un singur subiect de conversație: alergările.

Tocmai venira Drusus și Caecilius.

— Uf! strigă primul, trântindu-se pe divan lângă picioarele lui Messala, pe Bacchus, sunt ostenit!

— Unde ai umblat? îl întreabă Messala.

— Pretutindeni, sus la Omphalos, pe toate străzile. E o lume cum n-a fost niciodată în Antiohia. Se zice că mâine vom avea toată lumea asta în circ.

Messala râse ironic.

— Dobitocii! Ei n-au văzut niciodată un circ organizat de însuși împăratul. Dar spune, Drusus, ce ai văzut?

— Nimic.

— Ei, ai uitat, zise Caecilius.

— Ce? întreabă Drusus.

— Convoiul albilor.

— Adevărat! strigă Drusus, ridicându-se. Am întâlnit un convoi de albi. Ei purtau și un steag! O! Ha-ha-ha!

Și se trânti iar pe divan.

— De ce nu povestești totul, Drusus? întreabă Messala nerăbdător.

— Niște scârbe ale deșertului, Messala, niște cerșetori din Templul lui Iacob din Ierusalim. Ce să mai spun de ei?

— O, zise Caecilius, nu este de râs. Să-ți spun eu, Messala.

— Vorbește! zise acesta.

— Ei bine, noi i-am oprit pe oamenii aceștia și...

— Le-am pus un rămășag, continuă Drusus luând cuvântul din gura însoțitorului său. Și – ha-ha-ha, și un derbedeu, numai piele și oase, ne răspunse că primește rămășagul. Cine este omul tău? îl întreb eu. „Ben Hur, evreul”, răspunse el. „Pe cât?” întreb eu. El îmi răspunse: „Pe – un...” iartă-mă, Messala, pe toți zeii, nu pot să nu râd, ha-ha-ha...

Cei de față se uitară unul la altul. Messala îl întreabă pe Caecilius.

— Pe cât?

— Un siclu! răspunse acesta.

— Un siclu! un siclu!

Urmă o cascadă de râsete batjocoritoare.

— Și ce ai făcut Drusus? întrebă Messala.

Toată lumea se înghesuia să asculte răspunsul lui Caecilius.

— Nobilul Drusus, dragă Messala, și-a pus punga în buzunar și a lăsat pe „siclu” să plece...

— Un alb! Un alb!

— Să vină încoace!

— Să vină! Să vină!

Asemenea strigăte umplură deodată sala, de nu se mai auzea nimic altceva. Jucătorii de zar părăsiră masa; adormiții se deșteptară, își frecău ochii și se înghesuiau să-l vadă pe noul venit.

— Mă rog...

— Și eu...

— Și eu...

Cel primit cu atâtea ovațiuni era un respectabil evreu, pe care Ben Hur îl cunoscuse în călătoria lui din Cipru spre Antiohia. El intră serios, cumpătat, atent la cei dimprejur. Îmbrăcămintea îi era curată fără o pată, din postav alb, turbanul, tot astfel. Salută închinându-se, zâmbitor, și i se apropie de masă și ridicând haina-i scumpă cu mâna stângă, cu degetele sclipitoare de inele prețioase, se așază pe scaun zicând:

— Vă salut romani, nobili romani!

— Tăcere! Pe Jupiter, cine este? întrebă Drusus.

— Câine de israelit, îl cheamă Sambalat, e furnizor al armatei, locuiește la Roma și este imens de bogat, a făcut avere pe cale necinstită și e un mare intrigant. Dar, pe zei, de astă dată îl prindem!

Zicând aceste, Messala se ridică și se apropie cu Drusus de ceilalți care se înghesuiau în jurul furnizorului.

— Am auzit, întâmplător, pe stradă, spuse acesta, cu aerul unui om de afaceri, punându-și tăblița pe masă – că la palat e supărare, fiindcă nu sunt primite rămășagurile pe Messala. Cum știți însă, zeii cer jertfe... Dar să vorbim ce ne interesează. Mai întâi, nu știu care-i miza. Cât îmi oferiți?

Cu toții rămaseră uluiți de îndrăzneala evreului.

— Spuneți-mi repede, căci am treabă, sunt așteptat,

— Două contra unu! strigară deodată mai multe voci.

— Cum, numai două contra unu? întrebă, cu mirare, furnizorul. Când omul vostru e roman!

— Fie trei!

— Trei, numai trei? Când omul meu nu este decât un câine de evreu! Dați-mi patru!

— Bine, fie și patru, răspunse un tânăr, cu tonul batjocoritor.

— Ați fi putut să-mi dați și cinci, reluă Sambalat, neluând în seamă batjocorirea.

Se făcu câteva clipe de tăcere.

— Ei, hotărâți-vă! Consulul, stăpânul vostru și al meu, mă așteaptă...

Tăcerea adunării începu să fie apăsătoare.

— În cinstea Romei! Dați și cinci!

— Dacă-i vorba de cinstea Romei – hai, fie și cinci! se auzi o voce.

Răsunară aplauze, se produse mișcare și Messala se apropie.

— În cinstea Romei, fie și cinci! strigă și el.

Surâzând, Sambalat se pregăti să scrie.

— Dacă ar fi ca mâine să moară împăratul, Roma n-ar fi să rămână orfană, căci tot se mai găsește un curajos care să-i ia locul, în virtutea acestui curaj, Messala, dă șase!

Aplauzele răsunară din nou.

— Fie și șase, strigă Messala, atâta-i deosebirea între un roman și un evreu! Și acum, suma, repede! Se poate să te cheme consulul, și eu să rămân în suspensie...

Urmară râsete batjocoritoare, primite cu nepăsare de Sambalat, care scrise pe tăbliță arătând-o lui Messala.

— Citește, să auzim și noi, strigară cu toții.

Și Messala citi:

— Alergări cu rămășag. Messala, din Roma, pune rămășag cu Sambalat, tot din Roma, că el va învinge pe Ben Hur, evreul. Suma rămășagului, douăzeci de talanți. Miza lui Sambalat: șase

contra unul* . Martori!

— Cine vrea să iscălească rămăşagul? întrebă Sambalat.

O tăcere adâncă urmă. Păreau toţi împietriţi. Messala fixă tăbliţa, în timp ce toţi se uitau ţintă la el. Simţea privirile şi îşi dădu seama că trebuia să la o hotărâre repede, dacă nu voia să se compromită. Neiscăbind, era pierdut. Îi veni un gând:

— Ascultă, evreule, se răsti el, de unde ai tu atâtia bani?

Sambalat zâmbi ironic şi-i arătă o hârtie.

— Priveşte!

— Ce este? Citeşte! răsună din toate părţile.

Messala citi:

”Antiohia, 16 Tamuz.

Posesorul acestor rânduri, Sambalat din Roma, are la mine cincizeci de talanţi, în monedă imperială, plătibili după cerere.

Simonide”

— Cincizeci de talanţi! în monedă imperială! repetă mulţimea cu mirare.

Atunci veni Drusus să salveze situaţia.

— Pe Hercule! strigă furios. Hârtia e falsă! Şi evreul e un mincinos! Numai împăratul poate să dispună de o sumă aşa de mare! Afară cu acest neruşinat!

Această injurie fu repetată cu înjurături. Totuşi, Sambalat rămase liniştit. Numai zâmbetul lui ironic era mai pronunţat.

În sfârşit, Messala luă cuvântul:

— Nu aşa! strigă el. Ci unul contra unuia! Pentru onoarea noastră de romani!

Zgomotul se potoli.

— Eu singur am să termin cu el.

Apoi, întorcându-se spre Sambalat:

— Tu, câine de evreu, continuă el, ţi-am dat ori nu şase contra unul?

— Da, mi-ai dat, răspunse Sambalat liniştit.

— Atunci, lasă-mă pe mine să hotărâsc suma.

* Socotit un milion contra 150000 franci.

— Fă cum vrei, numai suma să nu fie prea mică, observă Sambalat.

— Scrie deci cinci, în loc de douăzeci.

— Pe zei, îți pot arăta chitanța...

— Nu-i nevoie... E de ajuns cuvântul tău de roman. Dar dă un număr cu soț – șase!

— Scrie!

Și urmară iscăliturile.

Sambalat se ridică, privind cu dispreț la adversarul său. Nimeni nu știa mai bine cu cine avea de-a face.

— Romani, mai zise el, încă o prinsoare. Dacă aveți curajul. Cinci talanți contra cinci, că albul va fi învingătorul. Fac prinsoare cu voi toți!

Adunarea rămase înmărmurită.

— Poate ați voi să se zică mâine în circ: că un evreu a venit la palat, unde erau adunați cei mai nobili dintre romani, unul chiar de viță împărătească, și nimeni n-a îndrăznit să-i primească o prinsoare de cinci talanți?

Săgeata nimeri în plin.

— Destul, evreu nerușinat, strigă Drusus. Propunerea aceasta fă-o în scris, și dacă vom constata că tu ai într-adevăr atâția bani și îi riști pe un astfel de joc nesigur – îți promit eu, Drusus, că prinsoarea va fi primită.

Sambalat scrisese liniștit, ca întotdeauna:

— Ține, Drusus, îți las propunerea în scris. Îndată ce veți iscăli-o, te rog să mi-o trimiți la consulat, înainte de-a începe cursele. Voi fi în loja mare, deasupra porții. Pace vouă, tuturor!

Se închină și ieși din sală, fără să-i pese de râsetele batjocoritoare ce-l însoțeau.

Vestea, acestei formidabile prinsori, se răspândi chiar în noaptea aceea, prin tot orașul. Află și Ben Hur, care rămăsese lângă caii lui, – Messala își pusese toată averea în joc.

Și somnul lui fu mai liniștit ca altădată.

CAPITOLUL XII

Circul din Antiohia avea înfățișarea ca orice clădire, de felul acesta.

Jocurile erau organizate pentru plăcerea poporului, așa că toată lumea avea intrarea liberă.

Lumea se îmbulzea devreme, de teamă să nu fie circul prea mic pentru ea. Poporul stătea afară, la porți, care abia se deschideau după miezul nopții, lăsând puhoiul să curgă în interior, pe care apoi nimeni nu-l mai părăsea, până la sfârșitul spectacolului. Aici dormea, aici mânca, din merindea adusă de acasă, lumea aceasta setoasă de petreceri.

Elita avea locurile asigurate de mai înainte. Ea pornea către circ în ziua jocurilor de dimineață, însoțită de sclavi, gătiți de sărbătoare, în livrele.

Pe la ora două, după amiază, Antiohia era pustie, tot orașul era la circ. Lumea știa că nu încapă toată în circ, cu toate acestea nimeni nu voia să rămână acasă.

Atenția mulțimii fu atrasă de sosirea Consulului, care venea pe apă cu o splendidă barcă romană. O clipă, toți uitară de circ, ca să admire debarcarea puternicului stăpân.

La ora trei, un sunet de trompetă impuse tăcere și privirea a sute de mii de oameni se îndreptă spre loja mare, care forma o parte a circului, la mijloc. O intrare boltită, numită Poarta Pompea. Deasupra porții fâlfâiau drapele cu insignele legionarilor. Pe o tribună, minunat împodobită, era așezat scaunul Consulului. Tribuna, în ambele părți, avea uși masive, sculptate în formă de coloană și un parapet cu trepte, prevăzut cu scaune. Aici luară loc demnitarii care îl însoțeau pe Consul, îmbrăcați în haine strălucitoare, în culorile cele mai vii.

Tribuna aceasta ocupa, în lățime, tot circul, împrejmuit cu turnulețe, ornate acum cu draperii, cuverturi de purpură, decor care servea și de umbră contra soarelui arzător. De pe scaunul Consulului, așezat la mijloc, se vedea în tot circul. Arena era toată presărată cu nisip alb, ca boabele de cristal. Aici se dădeau jocurile, afară de alergările cu rămășag.

În partea de vest se ridica un soclu, cu coloane rotunde,

bogat sculptate cu figuri alegorice. Ochii mulțimii se îndreptau mereu spre acest loc, căci de acolo avea să vină semnalul începutului curselor. Zidul înalt și drept, care împrejmuia circul, avea trei intrări boltite. Una dintre ele, somptuos împodobită, era poarta prin care, la finele spectacolului, ieșeau duși în triumf învingătorii, încoronați.

Lumea pestriță, care ocupa cu înghesuială până și ultimul colț, pândea cu ochii aprinși, cu gurile căscate, să vadă, să audă tot ce era arătat aici pentru dânsa.

Locurile pentru mese se aflau în partea de vest a circului și erau rezervate pentru nobilii care veneau aici, între pauze, să se recreeze.

Când sună trompeta, se făcu tăcere adâncă și ochii tuturor se îndreptară curioși spre arenă.

Din partea de est, de la Poarta Pompea răsunau cântece acompaniate de muzică. Apăru convoiul corului. Primul punct al serbării. Urmat apoi de conducătorii jocurilor și reprezentanții autorităților, amfitrioni îmbrăcați în haine de gală, împodobiți cu ghirlande de flori. Figurile zeilor, așezate în litiere, purtate de sclavi, defilează; apoi eroii zilei, care luau parte fie la alergări, la lupte, la sărit și la lupta cu pumnul (box).

Convoiul se mișca încet în jurul arenei. Priveliștea, de o vie frumusețe, e primită cu aplauze. Figurile zeilor, deși moarte, impresionau mulțimea cu imaginația caldă.

Și mai entuziastă este primirea luptătorilor, căci între spectatori nu era poate niciunul care să nu fi făcut prinsoare pe o sumă oarecare, fie și numai un dinar. Se puteau deosebi luptătorii preferați: se strigau pe nume, sau li se aruncau flori și ghirlande mai multe. Fiecare avea o preferință, discutată cu aprindere. În fața spectacolului impunător amuțeau uneori discuțiile.

Era admirată nu numai splendoarea trăsurilor, frumusețea cailor dar și aceea minunată apariție a conducătorilor. Purtau niște tunici scurte din stofă de lână, fără mâneci, din culoarea indicată lor. După fiecare mergea un însoțitor călare. Numai Ben Hur, poate din neîncredere, mergea singur. Asemenea toți purtau cască, el singur era fără coif. Lumea se urca pe scaune să-i vadă. Gălăgia creștea, în mijlocul ei se auzeau țipetele femeilor și ale copiilor. Se

aruncau flori peste capetele conducătorilor. Și caii lor erau, la fel, ovaționați. Și păreau mândri de manifestația ce li se făcea.

Aproape toți spectatorii purtau câte o culoare, panglică prinsă peste piept sau în păr. Se zărea verdele, galbenul, albastrul, predomina însă albul și roșul aprins.

Rămășagurile se puneau după preferința cailor și a naționalității conducătorilor ei. Bizanțul și Sionul aveau mai puține preferințe. Greci erau mulți în public, dar se împărțeau între creștini și atenieni, așa că verdele și galbenul nu se prea vedea. Roșul aprins al lui Messala ar fi fost și el ignorat, dacă cetățenii Antiohiei, lingușitori proverbiali, nu l-ar fi arborat, din interese negustorești. Populația curată a țării: sirienii, evreii și arabii purtau din simpatie pură panglica albă. Ei aveau încredere în nobilele animale ale șecului, în frumosul Ben Hur, și nutreau ură profundă contra romanului, pe care voiau să-l vadă învins. Erau cei mai numeroși, cei mai gălăgioși.

Enervarea creștea mai ales pe galerii, unde albul domina. Acolo se isprăviseră mai curând proviziile de flori și de acolo se auziră cele mai cutremurătoare strigăte:

— Messala! Messala!

— Ben Hur! Ben Hur!

După ce trecu cortegiul, lumea se mai potoli și reîncepură discuțiile.

— Pe Bacchus! ce frumos a fost! zise o femeie care se cunoștea că e romană, după roșul aprins ce-i flutura în păr.

— Și ce admirabilă e trăsura lui; numai aur și ivoriu! adaugă alta, din același partid. Facă Jupiter să câștige.

Altfel se judeca de pe băncile de la spatele lor.

— O sută de sicii pe evreu! strigă o voce tare și pătrunzătoare.

— Nu te grăbi, îi șopti alta, prietenește. Copiii lui Iacob nu se prea ocupă de jocurile păgâne, deoarece acestea nu sunt bine văzute de ochii Domnului.

— Da, știu. Cu toate acestea, unde ai văzut o atitudine mândră și curajoasă ca a lui! Și ce brațe are! Și ce cai! strigă al treilea.

— Cât despre istețimea cum conduce, nu-l întrece niciun

roman.

O femeie adaugă:

— Așa este! și este mai frumos decât un roman!

Încurajat, adeptul de mai înainte strigă din nou:

— O sută de sicii, pe evreu!

— Prostule, îi răspunse un vecin din Antiohia, care ședea în fața lui, nu știi că s-au pus cincizeci de talanți contra lui și șase contra unul pe Messala? Ține-ți banii, că se supără Abraham și te pedepsește.

Discuțiile mai urmară și nu întotdeauna pe un ton urban.

Când procesiunea se sfârși, Ben Hur avu impresia că dorința lui se va împlini. Mii de suflete așteptau cu înfrigurare lupta lui cu Messala.

CAPITOLUL XIII

Programul se apropie de sfârșit pe la ora trei, după timpul de azi. Conducătorul jocurilor anunță o pauză, pentru reculegerea asistenței. Porțile s-au deschis în același timp și lumea se răsfirea printre coloane, pe unde se găseau băuturi răcoritoare și ceva de ale mâncării. Cei rămași în circ discutau cu interes și își scoteau tăblițele cu însemnări, uitând rivalitatea de câștigători și păgubași.

Nobilii profitau de pauză și își ocupau locurile rezervate. Ei nu veniseră decât pentru alergările cu trăsura. Printre aceștia era și Simonide cu ai lui. Locurile lor erau tocmai în fața lojii, unde ședea Consulul.

Când intrară, urmași de servitorii care aduceau un jilț, pentru marele negustor, se făcu o mișcare de curiozitate în circ. Se rosti numele lui: Simonide! Și un vecin îl prinse în brațe, ajutându-l să ia loc.

Unii se urcară pe bănci ca să-l poată zări pe omul despre care se spuneau minuni! Fu recunoscut și Ilderim. Îl salutară mulți. Dar pe Baltazar nu-l cunoscuseră nimeni. Asemenea nimeni nu știa cine erau femeile voalate de lângă el.

Lumea îi salută cu respect și servitorii le arătau locurile care se aflau în rând, unul lângă altul, lângă parapet. Puteau să-și

vorbească și să vadă toată arena. Ca să șadă comod, li se aduseră perne și scaune. Femeile erau: Iras și Estera.

După ce se așezară cu toții, Estera se uită prin circ, și, mai temătoare, își strânse vâlul peste față. Cealaltă, egipteanca, nu fu jenată deloc de privirile ce se îndreptau spre ea: își lăsă vâlul pe umeri și se uita foarte calmă prin mulțime.

Servitorii aduseră o frânghie unsă cu cretă și o legară de-a curmezișul arenei, de la un capăt la altul. În același timp intrară prin Poarta Pompea șase bărbați, așezându-se drept, în fața porții opuse. Din toate părțile izbucniră urale:

— Iată-i! Iată-i!

Verdele se așeză după numărul patru, la dreapta era atenianul.

— Și Messala? Da, el este numărul doi!

— Corintianul? Îl vedeți acolo, este albul!

Ben Hur trecu pe partea cealaltă. Era numărul unu, numărul unu din stânga.

Însoțitorii purtau tunici de aceeași culoare ca și concurenții, și erau repartizați după numărul lor.

— Cunoști pe Messala? Întrebă egipteanca pe Estera.

— Nu-l cunosc, răspunse evreica înfiorată la gândul că romanul era dușmanul lui Ben Hur.

— Este frumos ca un Apollo!

Egipțencei îi străluceau ochii, iar evantaiul cu nestemate se mișca repede în mâinile ei. Estera o privi mirată: putea romanul să fie mai frumos decât Ben Hur?

Auzi pe Ilderim spunându-i tatălui ei:

— El este la stânga Porții Pompea. Și înțelegând că era vorba de Ben Hur, întoarse privirea într-acolo.

Strânse vâlul mai bine peste față și murmură o rugăciune.

Apăru Sambalat în fața lor.

— Vin chiar acum din Carceres, grăi el, înclinându-se înaintea lui Ilderim, care își smulgea firele de barbă de nerăbdare. Caii sunt de o constituție perfectă.

— Dacă ar fi să fie învinși, aș dori să nu fie de Messala, zise Ilderim.

Întorcându-se către Ilderim, Sambalat scoase o tăbliță:

— Îți aduc și ție vești importante. Îți vorbisem de răvășagul pe care l-am făcut noaptea trecută cu Messala, pentru care am consimțământul aici în scris.

Simonide luă tăblița, citind-o cu atenție.

— Oamenii ăștia au trimis la mine iscoade să cerceteze dacă într-adevăr ai la mine atâtea bani. Păstrează bine tăblița. Dacă eventual ai pierde, să știi cui îi datorezi; dacă câștigi, bagă de seamă să nu dispară oamenii care au iscălit aici. Să nu-i ierți până nu-ți achită la ultimul ciclu. Nici ei n-ar face altfel cu noi.

— Las' pe mine! răspunse furnizorul.

— Ai vrea să șezi lângă noi? întrebă Simonide.

— Ești foarte bun, dar trebuie să stau lângă Consul... Pace vouă!

În sfârșit, trompetele răsunară chemând pe fiecare la locul lui. În același timp, apărură câțiva bărbați în arenă și așezară șapte ghiulele mici de lemn pe marginea zidului împrejmuitor dinspre vest; tot atâtea figurine reprezentând delfini, în partea opusă.

— Ce înseamnă asta? întrebă Baltazar pe șeic.

— Se vede că n-ai fost încă la alergări?

— Nu, niciodată. Și mă mir de mine, că am venit și acum.

— Alergătorii trebuie să ia, la fiecare cursă de ocolire, câte o ghiulea, câte o figurină.

Ultima suflare a trompetei anunță începutul. Se făcu tăcere. Toate capetele se întoarseră spre cele șase care unde așteptau concurenții.

Simonide, cuprins de o puternică emoție, se roși. Degetele lui Ilderim treceau repede, tremurătoare, prin firele de barbă.

— Privește-l acum bine pe roman! strigă Esterei egipteanca.

Dar Estera, strânsă în vâlul ei, aștepta palpitând apariția lui Ben Hur, și nici n-o asculta.

Supraveghetorii, la o șuierătură de signal, săriră, unul câte unul, pe coloană, de unde aveau să vină în ajutor, la nevoie.

Încă un sunet de trompetă și își fac apariția însoțitorii conducătorilor, în număr de cinci.

Ben Hur refuzase însoțirea. Frânghia fu dată jos, ca să poată trece convoiul, apoi se așeză iar la loc. Lumea aștepta cu nerăbdare ieșirea concurenților, care așteptau și ei cu neastâmpăr, sub Poarta

Pompea. Deodată se auziră strigăte puternice:

— Jos! jos! Toată lumea să-și la locul!

Zadarnică încercare.

Cu mare iuțea ieșiră din arenă concurenții cu frumoșii lor cai și minunat împodobitele care. Agitația era la culme. Momentul așteptat de atâta timp era aici.

— Iată-l! E acolo! Privește-l! Strigă Iras, arătând pe Messala.

— Îl văd, răspunse Estera, privind pe Ben Hur.

Vălul îi căzuse, tânăra evreică deveni curajoasă. Bucuria ideii că el făcea acum o mare bravură, disprețuind moartea și uitând de sine, o extazia.

Concurenții se puteau vedea acum din toate părțile circuitului, dar adevăratul spectacol nu începuse; ei trebuiau să treacă dincolo de barieră. Cel care s-ar fi repezit s-o sară, când caii încă nu erau destul de antrenați, ar fi riscat eșecul unui insucces, chiar de la început; iar cel ce ar fi întârziat prea mult, se expunea pericolului de-a nu putea ajunge cel dintâi lângă peretele din interiorul arenei, unde începeau adevăratele curse de întrecere.

Lumea știa că acest prim pas adesea este hotărâtor, de aceea urmărea cu atenția încordată acest preludiu al curselor.

În lumina orbitoare din arenă ochii conducătorilor asemenea se îndreptară, în primul rând, spre barieră. Carele se reped la același punct...

Este nevoie de o mână sigură, de un echilibru liniștit al prezenței de spirit. Dar dacă ispita grabei îl tentează pe cel fără aceste calități?... Dacă conducătorul jocurilor nu dă semnalul la timp? O clipă de șovăire, nesiguranță, poate să fie fatală.

Cât de reci și plictisitoare sunt serbările noastre de azi, pe lângă febrila agitație și înfriguratul entuziasm cu care se urmăreau ele atunci! Nu e nevoie de prea multă fantezie, să ne închipuim arena cea luminată, strălucitoare, cu strălucitorul nisip alb pe jos, cu zidurile de granit, cu viile culori ale draperiilor, ale îmbrăcămintei spectatorilor, și cu palpitarea fierbinte a sufletelor, care și-au pus aici în joc toată slava gloriei de națiune, averea și viața lor, — ca să cumpănim ce însemnau pentru ei alergările acestea.

Messala stătea drept, în carul lui, bogat în aur și sidef. Ca o statuie, fără să se clatine cât de puțin de mișcările repezi, cu

măinile lui tari și îndemânatică conducea caii. Picioarele și brațele-i erau goale, ca sculptate în marmură. Cu capul sus, conștient de frumusețea lui, cu nările dilatate de încordare, abia atingând pământul – ușor, elegant, în toată ținuta lui.

Din toate părțile se auzeau aplauze, carele se apropiară de barieră, toate șase deodată. Trompeta mai dădu un semnal ascuțit, acoperit de zgomotul asurzitor din public. Servitorii înțelesesă gestul și coborâră bariera. Copitele calului lui Messala o lovire totuși, dar el, fără să se impresioneze, plesni din bici, se aplecă înainte și cuceri spațiul cu un strigăt de triumf.

— Jupiter fie cu noi! strigară adepții romanului, înflăcărați.

La cotitură, Messala lovi un car, al atenianului, care căzu peste tovarășul său și amândoi pierdură distanța. Servitorilor li se opri respirația de groază. Numai în loja Consulului răsunară voci.

— Jupiter fie cu noi! strigă Drusus.

— Câștigă! Jupiter e cu noi! strigară tovarășii, văzând cum Messala alerga înainte.

Sambalat voia tocmai să se îndrepte spre ei, când o trosnitură îl făcu să se uite în jos. Rămase corintianul, singurul rival al atenianului, ai cărui cai, liniștindu-se, voiau s-o la ia dreapta. Din nenorocire, roata lovi trăsura corintianului, care căzu sub potcoavele cailor. Fu o clipă de groază. Se auziră țipete de furie, de revoltă. Estera își acoperi ochii.

Bizantinul, corintianul și sidonianul zburau înainte!

Sambalat privi după Ben Hur și, aplecându-se spre Drusus:

— O sută de sesterți pe evreu! strigă el.

— Primesc! răspunse acesta.

— Încă o dată: o sută de sesterți pe evreu!

Acum nimeni nu-i răspunse. Spectacolul din arenă acaparase toate atențiile. Nu se auzi decât strigătul: Messala! Messala! Jupiter cu noi!

Când Estera ridică ochii, servitorii curățau fărâmașurile carului bizantinului. Alții îl duceau pe cel rănit, pe o targă. Unde era un grec, se auzeau înjurături.

Ben Hur alerga vesel și teafăr lângă Messala. După ei sidonianul, bizantinul și corintianul. Alergarea era în trei, toți priveau neclintii la ei.

CAPITOLUL XIV

La început, Ben Hur fusese și el orbit de lumina mare din circ; dar apoi își reveni. Cu sânge rece examină, dintr-o privire, situația adversarilor. În special observa fața lui Messala, profilul lui de patrician, pe care se putea citi sufletul lui mândru și pătimăș. Coiful superb îi mărea frumusețea.

Și în reflexul strălucirii metalului, Ben Hur vedea mai adânc în inima acestui om, care era și crud și răutăcios în același timp.

Evreul își strânse energia și-și întări hotărârea. Simțea că trebuia, cu orice preț, să-și înfrângă dușmanul. Calcula rece și liniștit. Nu voia să se arunce orbește în brațele nenorocirii. Nu avea încredere oarbă în Fortuna, ci se bizuia mai mult pe prezența lui de spirit, pe chibzuința lui, mai mult ca totdeauna.

Nu trecu mult și putu să constate că bariera va cădea la apropierea lui Messala, și-i trecu, fulgerător, prin minte că romanul știa dinainte aceasta. Fusese o înțelegere prealabilă cu directorul jocului – un procedeu în felul romanilor. Acest funcționar, roman și el, ținea mult la Messala, și nu s-ar fi dat îndărăt de la nicio uneltire să-i ajute succesul. Altfel, nu și-ar fi explicat Ben Hur de ce Messala își mîna carul cu repeziciune spre barieră, pe când ceilalți își înfrâneau caii.

Bariera căzu într-adevăr. Toți caii, afară de ai lui Ben Hur, se repeziră, ațâțați, spre barieră. Ben Hur cotește la dreapta, trece pe lângă un colț în goană mare și, ca să ajungă mai repede, o ia curmeziș și sosește deodată cu Messala. Îndemânarea acestei manevre nu scăpă atenției spectatorilor, care îl aclamă cu ovații furtunoase, cutremurând circul.

Estera, încântată și surprinsă, aplauda și ea din toată puterea. Sambalat, zâmbitor, oferi, pentru a treia oară, o sută de sesterți, însă fără a mai găsi amatori. Romanii începură a se îndoi, a pierde încrederea în Messala.

Romanul și evreul galopau unul lângă altul către bariera a doua – Messala, cuprins de furie, plesni cu biciul pe unul din caii arabi ai lui Ben Hur – spre uimirea spectatorilor.

— Jos cu Eros, și sus cu Marte! strigă el, după acest act de brutalitate.

Caii arabi, obișnuiți doar cu mângâieri, o luară razna, înspăimântați, iar în public indignarea generală produse un zgomot, ca o furtună amenințătoare. Carul lui Ben Hur zbură în goană năpraznică. Măinile lui însă, obișnuite să mânuiască cârma vaporului peste valuri înfuriate, erau destul de vâjnoase să potolească spasmul cailor speriați. Mângâindu-i și vorbindu-le mereu cu blândețe, ei se supuneau voinței lui. Astfel, apropiindu-se de prima țință, se găsi din nou lângă Messala, cucerindu-și bunăvoința și admirația chiar și a romanilor, căci nu-și putură ascunde impresia bună în fața acestui act de mare bravură, manifestând cu zgomot sentimentele lor. Messala, cu toată îndrăzneala lui, nu cuteză să-și repete gestul.

Estera îl văzu pe Ben Hur mai palid ca de obicei, dar liniștit și mulțumit, cu capul mândru, ridicat.

Un servitor se sui pe rândul din partea de vest și ridică o ghiulea. Altul coborî din partea opusă un delfin.

Messala și Ben Hur galopau mereu alături, urmați de cei trei concurenți: bizantinul, corintianul și sidonianul. Supraveghetorii circulau și se străduiau să țină ordine în public și abia reușeau. Luptătorii erau urmăriți de aproape cu cea mai vie pasiune.

La un moment dat, sidonianul reuși să se apropie de Ben Hur, dar numai un moment, apoi rămase iarăși în urmă. Aceasta a fost la al cincilea înconjur.

Cel de al șaselea nu aduse nicio schimbare.

Din ce în ce iuțeala devenea mai mare; din ce în ce sângele concurenților se încălzea mai mult.

Conducătorii și caili știau că momentul decisiv era aproape.

Interesul viu pentru roman și evreu păru acum că se schimbă în îngrijorare pentru acesta din urmă. Toți cei din bănci își înclinară capul, spre a putea urmări mai bine cursa. Ilderim încetă de a-și mai chinui barba și Estera ieși din rezervă.

— O sută de sesterți pentru evreu! strigă Sambalat a patra oară.

Niciun răspuns.

— Un talant – cinci talanți – ori zece! Alegeți!

— Primesc sesterții, răspunse un tânăr roman, pregătindu-se! să semneze.

— Nu te grăbi, îl opri un prieten.

— De ce?

— Pentru că Messala aleargă mai tare acum. Vezi cum se apleacă peste car, cum dă drumul cailor care zboară ca vântul... Privește-l și pe evreu!

Tânărul roman se uită la Ben Hur.

— Pe Hercule! strigă el. Câinele acesta ține cu putere frâiele! Dar nu! zeii nu-l vor ajuta. Ah, nu! Privește! Jupiter e cu noi! Jupiter e cu noi!

Strigătul zgudui cortul Consulului.

Messala ajunsese într-adevăr la culmea iuțelii. Părea aproape de succes. Câștigase o bună bucată înainte. Caii țineau capetele în jos; văzuți de sus, corpul lor parcă atingea pământul, nările deschise luceau, ca pline de sânge, ochii parcă le ieșeau din orbite. Bietele; animale făceau eforturi peste putere.

Se aflau la a șasea alergare. Când să se apropie, în zborul lor fantastic, de bariera a doua, Ben Hur își cârmui caili în dosul carului lui Messala. Bucuria partizanilor acestuia ajunsese la culme: țipau, urlau, își fâlțâiau rămășagurile lor. Malluch, care era pe galerie, își simțea inima bătând cu putere.

A cincea alergare trecuse fără nimic hotărâtor. Poate a șasea să fie decisivă. Ben Hur gonea mereu îndărătul lui Messala.

Simonide și tovarășii lui nu păreau deloc neliniștiți. Negustorul stătea cu capul plecat, iar Ilderim își ciugulea barba, cu sprâncenele încruntate, sub care ochii îi străluceau plini de speranță. Estera abia respira de emoție. Numai Iras era foarte bine dispusă.

Adversarii se înapoiau de la a șasea alergare, cu Ben Hur tot îndărătul lui Messala. Când trecură pe lângă grupul de prieteni, ca fulgerul, Estera zări chipul lui Ben Hur și mai palid ca înainte. Fata suspină. Simonide, mai fin observator, șopti lui Ilderim:

— Să știi că plănuiește o nouă lovitură... Aproape sigur, i-o citesc din față...

Ilderim îi răspunse:

— Nu vezi ce bine se ține? Pe viul Dumnezeu, ce alergare!

Doar o ghiulea și un delfin mai rămaseră la locul lor. Acum era începutul sfârșitului. Extrem de palpitant.

Sidonianul își biciuia caii care, de frică se sforțau să alerge. Bizantinul și corintianul făceau și ei sforțări, fără rezultat. Nici nu mai contau. Toți urmăreau doar pe roman și pe evreu.

— Ben Hur! Ben Hur! se auzeau strigătele din mii de glasuri.

Pe unde trecea, îl întâmpinau strigăte de simpatie și încurajare.

— Grăbește-te, evreule!

— Pe lângă zid!

— Dă drumul arabilor!

— Nu te lăsa! Acum, ori niciodată!

Evreii stăteau pe parapet cu mâinile întinse spre el, parcă se rugau. El părea că nu-i vede, nu-i aude.

Drumul era pe jumătate făcut și el alerga tot în urma lui Messala. Ajunseră la a doua barieră, tot astfel. Messala era bine dispus și promitea în gând să aducă bogate jertfe zeilor, după învingere. Iată un pas și va fi acoperit de glorie – avere, suprema satisfacție a triumfului visat.

În același timp, Malluch îl văzu, din galeria lui, pe Ben Hur cum se aplecă peste caii lui și dădu drumul frâielor. Și cum ondulă biciul, plesnindu-l, fără să lovească, deasupra arabilor, înspăimântați, Ben Hur se încordă cu o hotărâre energică, supremă, care părea că animă, prin expresia voinței lui – voința cailor. Ei făcură un salt și în clipa următoare erau alături de Messala. Acesta parcă și auzise zgomotul carului, dar nu îndrăzni să întoarcă capul, căci era tocmai la cotitură, unde trebuia să fie foarte atent. Niciun semn nu-i veni din mulțime. Distinse, cu tot zgomotul, unele cuvinte pe care Ben Hur le adresa în limba arabă cailor lui, cum obișnuia șeicul. Erau cuvinte de îmbărbătare:

— Acum, acum! La pământ cu cel care ne-a lovit!... La pământ! A noastră e gloria! Încet, încet, lucrul s-a făcut!... Foarte simplu, la punct, și repede!

Ben Hur pândise momentul, când la cârmuire Messala slăbise, și dădu lovitura.

Miile de oameni au înțeles procedeul cu strălucitul lui succes. Messala, zăpăcit, nu-și cârmui bine carul. Roata din față se lipi de osie și trosni... circul răsună de țipete, urmate de altă trosnitură, mai puternică... O ploaie de țandări se revărsară peste

nisipul de cristal – și carul romanului, cu oiștea ruptă, zace la pământ, sfărâmată, încurcat în hamuri, căzu și Messala peste cap. Groaza e cu atât mai mare, cu cât se complică catastrofa: sidonianul, care venea în goană în urma lui Messala, neputând opri subit, trecu peste corpul lui, peste carul zdrobit și peste caii încremeniți.

Spectatorii săriră pe bănci țipând și vociferând. Messala zăcea la pământ, nemișcat; lumea credea că murise. Privirile celor mai mulți îl urmăreau pe Ben Hur. Nimeni nu observă că lovise cu oiștea ferecată a carului roata dindărăt a lui Messala; admirau însă îndrăzneala lui, efortul ce făcuse și avântarea cailor. Ce alergare! Mai mult salturi mortale.

Când bizantinul și corintianul abia făcuseră jumătate cursa, Ben Hur era la țintă.

Alergarea se sfârșise.

Consulul se ridică. Și aranjatorii jocurilor dădură semnalul de sfârșit. Poporul îl aclamă, asurzitor, pe Ben Hur.

Cu ceremonia obișnuită se purcase la încoronarea învingătorilor.

Fericitul câștigător al luptei cu pumnul fusese un sas blond, cu fruntea îngustă, cu privirea sălbatică. Ben Hur recunoscuse în el pe unul din profesorii lui de scrimă, din Roma. Apoi tânărul evreu se uită la Simonide și prietenii acestuia. Aceștia făcuseră semne de chemare. Estera rămase frumos la locul ei, pe când Iras se ridică zâmbitoare, făcându-i semne cu evantaiul. Salut, care fusese pregătit pentru Messala. Convoiul începu să pornească, între uralele mulțimii, spre poarta de triumf – afară în oraș.

Marele spectacol se sfârșise. ;

CAPITOLUL XV

Ben Hur și Ilderim mai stătură o vreme împreună dincolo de fluviu. La miezul nopții voiau, cum hotărâseră, să plece pentru a urma caravana, care se afla deja de treizeci de ore în pustiu.

Șeicul era fericit. Îi oferise daruri regale lui Ben Hur. Dar el nu primi, asigurându-l că era răsplătit prin umilirea dușmanului

său.

Generosul șeic insistă.

— Gândește-te ce ai făcut tu pentru mine! M-ai făcut renumit. Peste mari depărtări se va vorbi despre Mira mea și odraslele ei. Voi fi laudat și prețuit ca și când n-aș fi ajuns în ajunul vieții mele. Vor veni la mine oameni fără stăpân, o mulțime, să mi se supună, să mă servească. Tu nu știi, Ben Hur, ce va să zică a fi stăpânul deșertului, cum voi fi eu de acum ! Gloria aceasta îmi va aduce imense câștiguri din negoț și privilegii regale. Pe spada lui Solomon, dacă un trimis al meu ar cere favoare împăratului pentru mine, aș putea s-o dobândesc. Și tu nu vrei nimic, nimic pentru tine?

— Oare n-am eu prietenia ta, o, șeic? Și-apoi pentru marea înfăptuire, la care voi lucra, ajutorul tău mi-e cel mai prețios dar. Voi apela la tine cu mai multă îndrăzneală.

Veniră doi soli: Malluch și un necunoscut. Cel din urmă fu ascultat întâi.

Omul nu-și putu ascunde bucuria pentru reușita zilei.

— Dar să vă spun scopul venirii mele, zise el. Stăpânul meu, Simonide, m-a trimis să vă informez că sunt unii, în partidul romanilor, care s-au ridicat contra achitării premiului.

Ilderim sări, cu voce tunătoare:

— Pe Dumnezeu! Toată lumea a fost martoră că premiul s-a câștigat în chip legal.

— Directorul jocurilor a și achitat banii, răspunse trimisul.

— E bine! Vasăzică intriga n-a reușit.

— Nu. La acuzarea lor că Ben Hur a zdrobit roata carului lui Messala, directorul aminti lovitura de bici a romanului dată cailor arabi la cotitura barierei, și acuzatorii au tăcut.

— Ce se aude cu atenianul?

— A murit.

— A murit? strigă Ben Hur.

— Ce noroc au diavolii de romani! Messala, desigur, a scăpat.

— Da. A scăpat cu viață, dar rămâne schilodit, o sarcină a lumii. Medicii susțin că picioarele îi sunt zdrobite pentru totdeauna.

Ben Hur se uită la cer. Îl vedea pe dușmanul roman, ținut ca Simonide, purtat de servitori. Va fi în stare să se resemneze îngâmflatul vanitos, ca înțeleptul Simonide?

— Are și neplăceri Simonide, continuă Malluch. Drusus și ceilalți, care au iscălit rămășagul, s-au plâns Consului pentru cei cinci talanți pierduți. Și Messala ezită să recunoască pierderile. Sambalat s-a plâns și el Consului, care încă n-a hotărât nimic. Romanii sunt de părere că intervenția la Consul nu va avea niciun efect. Și unii de ai noștri sunt de părerea aceasta. Tot orașul vorbește de asta.

— Și ce spune Simonide? întrebă Ben Hur.

— Este foarte mulțumit. Zice că dacă romanul plătește, este rușinat; dacă nu plătește, este dezonorat. Autoritățile imperiale vor decide în chestiunea aceasta. Interesul lor este să nu ofenseze Orientul. Ar fi prost început de campanie. Șeicul Ilderim nu trebuie supărat. Ar putea să le vină în spate tot pustiul. Lucru ce n-ar conveni deloc Consului. Astfel că putem fi siguri: Messala va plăti!

Ilderim își recapătă buna dispoziție.

— Să plecăm, grați el, frecându-și mâinile. Când e vorba de afaceri, nimeni nu le poate rezolva mai bine ca Simonide. Gloria este a noastră. Să ne aducă caii!

— Mai stai, se rugă Malluch. Afară e cineva, care vrea să-ți vorbească.

— Să vină, zise Ilderim.

Malluch ieși și se întoarse cu un tânăr cu figură delicată, care, lăsându-se pe un genunchi, vorbi cu voce simpatcă:

— Iras, fiica lui Baltazar, mă trimite să-ți aduc felicitările ei pentru triumful cailor tăi.

— Fiica prietenului meu e foarte amabilă. Spune-i, te rog, în semn de mulțumire, să primească din partea mea acest dar.

La cuvintele acestea, își scoase un inel din deget.

— Voi face cum îmi ordoni, răspunse tânărul, dar mai am o rugămintă din partea fiicei egipteanului. Ea roagă pe bunul șeic să-i comunice tânărului Ben Hur că tatăl ei s-a instalat în palatul Idermee și-l roagă să răspundă la invitarea de a-i vizita mâine, la ora patru. Ar fi foarte fericită dacă șeicul, pe lângă felicitările ei, ar

primi și mulțumirile pentru această intervenire.

Șeicul privi la Ben Hur, fața căruia se roși de fericire.

— Ce vrei să faci?

— Cu voia ta, mă duc s-o văd pe frumoasa egipteană.

Ilderim râse cu haz.

— Să nu guste omul tinerețea?!

Ben Hur răspunse trimisului:

— Anunță pe aceea care te-a trimis că Ben Hur vine la ea mâine, în palatul Idermee, oriunde ar fi el.

Trimisul se depărtă, cu un salut tăcut.

Pe la miezul nopții Ilderim porni, după ce lăsă lui Ben Hur un cal și un însoțitor – să-l urmeze.

CAPITOLUL XVI

A doua zi Ben Hur porni să viziteze pe Iras. Pe drumul cel mai scurt, sosi în curând la palatul Idermee.

Intră de pe stradă într-un vestibul, cu scări în ambele părți, acoperite cu covoare, care duceau spre o colonadă. Lei înaripați erau așezați lângă scări și în mijlocul vestibulului un colosal Ibis, din a cărui gură țâșnea apă limpede. Totul arăta arta și splendoarea Egiptului. Până și balustrada scării era din marmură cenușie.

Ben Hur stătu o clipă să admire frumusețea palatului. O ușă în fund era deschisă, invitându-l parcă să intre.

Ben Hur intră într-un atrium, în stil roman, dintre cele mai luxoase. Cât de mare era încăperea aceasta nici nu-și putu da seama, atât era de copleșit spațiul cu diferite ornamente. Privirea i se opri asupra unui minunat tablou reprezentând pe Leda, mângâiată de lebăda tradițională. Sub picioare, observă, asemenea, că toată sala era tapetată cu mozaicuri alegorice din mitologie, în jurul meselor artistic sculptate erau așezate scaune și jilțuri comode. Pereții și tavanul erau pictate în fresce egiptene și arabe. Lumina venea din tavan, învăluind încăperea într-o rază feerică.

Ben Hur, încântat de cele văzute, cufundat în visări, aștepta, întârzierea apariției vreunui servitor, sau chiar a stăpânei, nu-i era neplăcută. În toate casele romane, oaspeții se primeau în atrium.

De la un timp însă începu a se plictisi. O tăcere mormântală era pretutindeni. Nici cel mai mic zgomot, de nicăieri!

Să fie o neînțelegere la mijloc? Trimisul fusese totuși din partea egiptencei. Palatul Idermee era al lui Baltazar. Ciudat i se păru însă totuși că nimeni nu mai venea. Își pierdu răbdarea!

Se apropie de ușa prin care intrase, dar cu mirare văzu că nu mai era deschisă, cum o găsisese, ci încuiată. Căută la altă ușă, dar și aceea la fel! Încercă la toate ușile care dădeau în sală: toate încuiate! Sângele îi năvăli în obraz. Era prizonier! O clipă rămase ca împietrit. Ce să facă?

Cine avea interes în Antiohia să-i facă rău?

Messala!

Și palatul Idermee? Toate erau aici ornate cu pompa Egiptului, cu arta Atenei, dar atriumul acesta era din Roma. Furia îl cuprinsese. Începu să bată la toate ușile, să le forțeze cu forța lui de atlet. Zadarnic! Era închis pretutindeni.

Dacă era opera lui Messala? Ben Hur zâmbi ironic. N-avea armă, dar fiecare masă, scaun, o să-i servească de armă! Numai pasărea poate să moară prinsă în colivie, el nu! Își simți puterile înzecite de furie și disperare. El, învingătorul, prins în colivie!

Messala nu putea să-i vină în față. El era un invalid. Trebuia să fi plătit un mercenar.

Să vină, acest ticălos!

Ben Hur scoase un strigăt de se sperie singur de vocea lui. Dar nimeni nu-i răspunse.

Așteptă astfel mai bine de jumătate de oră. Atunci se auzi, în sfârșit, un zgomot, din partea opusă a sălii.

— În sfârșit! Își zise Ben Hur plin de nerăbdare.

Erau niște pași grei ca de bocanci duri. Ben Hur făcu câțiva pași înainte, spre stâlpii de marmură ce îl ascundeau pe noul venit. Nu era unul, ci doi, care vorbeau acum împreună, într-o limbă pe care n-o înțelegea Ben Hur. Erau doi străini, din țările Apusului, după înfățișare.

După o scurtă privire în interiorul sălii, ei veniră în fața lui Ben Hur. Amândoi, foarte înalți, îmbrăcați în tunici scurte, Ben Hur recunoscă pe unul dintre ei. Era un boxer pe care îl cunoscuse la Roma și-l revăzuse acum, în circ, ca învingător încoronat în

luptele cu pumnul. Îl trecu un fior rece, uitându-se la înfățișarea lui sălbatică și gândindu-se că acești oameni au venit, cu siguranță, să-l omoare. Însoțitorul boxerului era un tânăr tot așa de voinic, dar negricios, părea un evreu. După ce mai schimbară câteva cuvinte neînțelese, împreună, boxerul puse mâna pe umanii lui Ben Hur.

— Cine sunteți voi? întrebă acesta latinește, dându-se un pas îndărăt.

— Barbari, fu răspunsul scurt.

— Și ce vreți cu mine? Aici e palatul Idermee; ce căutați voi aici?

Vorbele acestea, le rosti foarte serios și cu o voce poruncitoare.

Acum, la rândul lui, boxerul întrebă:

— Dar tu cine ești?

— Un roman.

Uriașul își dădu capul pe spate și râse batjocoritor:

— Am auzit povestea că, odată, dintr-un bou s-a făcut zeu; dar nici Dumnezeu nu poate să facă dintr-un evreu, un roman!

După ce se sătură de râs, se apropie din nou de Ben Hur, făcând un semn însoțitorului său.

— Stați! strigă Ben Hur, ridicând brațele. O vorbă!

Oamenii se opriră.

— O vorbă! repetă boxerul, încrucișându-și brațele puternice peste piept. O vorbă! Vorbește!

— Tu ești Thord, germanul.

Uriașul făcu ochii mari.

— Ai fost maestru de scrimă la Roma!

Thord aprobă.

— Am fost elevul tău!

— Nu, zise Thord, clătinând capul. Eu n-am avut niciodată elevi evrei.

— Dar pot să dovedesc că ți-am fost elev.

— Cum?

— Ați venit aici să mă omorâți!

— Asta e adevărat!

— Atunci, lasă-mă întâi să mă lupt puțin cu omul tău, ca să-ți arăt ce am învățat de la tine.

O bună dispoziție se oglindi pe fața uriașului. Schimbă o vorbă cu tovarășul său, apoi, cu veselia unui copil, adăugă:

— Bine! Așteaptă să vă dau semnalul!

Se așează comod într-un jilț, apoi, după ce își simți bine așezat corpu-i greu, zise simplu:

— Acum, începeți.

Luptătorii își luară pozițiile. Amândoi aveau o ținută hotărâtă. Știau că luptau pe viață și pe moarte.

Ben Hur își făcu din mâna lui dreaptă sabie. Străinul se apără cu brațul stâng. Dar mai înainte de a primi lovitura, Ben Hur, cu mâna-i puternică, oțelită în muncă la cârma corăbiei, îl apucă de brațul drept, i-l răsuci repede cu violență și apoi îl prinse de beregată, iar cu mâna-i stângă, liberă, îi dădu o lovitură puternică, bine nimerită, în tâmplă, și-l culcă la pământ. Găliganul zăcea la picioarele lui. Fără să răsuflă.

Ben Hur se întoarse spre Thord.

— Ce zici?

— Ha, ce? Bravo! Eu însumi n-aș fi făcut mai bine!

Și el măsură pe Ben Hur din cap până în picioare, plin de admirație.

— Asta-i arta mea! Asta-i școala pe care am făcut-o eu la Roma, zece ani de-a rândul! Tu nu ești evreu! Cine ești tu?

— Ai cunoscut d-ta pe duumvirul Arrius?

— Cum nu! Quintus Arrius, a fost protectorul meu.

— El a avut un fiu!

— Da, zise Thord și trăsăturile lui sălbatice se luminară. L-am cunoscut, pe tânărul Arrius. Putea să devină un bun gladiator, împăratul îl iubea și-i oferea favoruri. Eu l-am învățat să lupte, – dar ce s-a făcut?

— Eu sunt acela, fiul lui Arrius!

Thord se uită mai de aproape la fața lui Ben Hur.

— Ha-ha-ha! râse el cu poftă. Mi s-a spus că o să găsec un evreu, un câine de evreu! prin uciderea căruia voi servi zeii.

— Cine ți-a vorbit astfel? întrebă Ben Hur.

— El, Messala, ha-ha-ha!

— Când, Thord?

— Noaptea trecută.

— Am auzit că este rănit!

— Nu va mai putea niciodată să umble. Îmi vorbi între vaiete, zăcând în pat.

Ben Hur stătu pe gânduri. Din cele ce-i spuse Thord, putu să se convingă că Messala, deși învins, îi era totuși un neîmpăcat dușman. Ura lui nu se putea domoli cu nimic. Îi rămânea doar răzbunarea, acum, după ce rămășagurile cu Sambalat îl ruinaseră și materialicește. Ben Hur înțelese cât de mult putea să-l stânjenească uneltirile acestui dușman, în misiunea pe care o avea la primirea viitorului rege. De ce n-ar întrebuința, împotriva lui, mijloacele-i proprii?

Omul tocmit pentru omorârea lui, l-ar putea omorî chiar pe dânsul. Îl întrebă:

— Spune-mi, Thord, cât ți-a promis Messala ca să mă răpui?

— O mie de sesterți.

— O să-i primești! Și dacă faci ce-ți spun eu, vei mai primi trei mii.

Uriășul vorbi convins:

— Bine! îmi vei da patru mii. Ieri am câștigat cinci mii la curse; cu ce voi lua de la Messala, voi avea un capital de zece mii! Bine! Îți jur, pe toți zeii, că îți voi fi credincios toată viața mea! Îl voi omorî pe roman, ca pe un pui de găină, în patul lui. N-am decât să-i astup gura cu pumnii...

— Înțeleg, zise Ben Hur. Cu zece mii de sesterți te vei putea întoarce la Roma, ca să deschizi o cârciumă lângă circ și să trăiești acolo în tihnă, cum se cuvine unui vrednic maestru de scrimă.

Fața uriașului străluci de bucurie.

— Ascultă, Thord, mai zise Ben Hur. Mi se pare că tovarășul tău seamănă puțin cu mine.

— Ba chiar așa!

— Ei, bine, ajută-mi atunci să-l dezbrăcăm de tunica lui, pe care s-o îmbrac eu, iar lui să-i dăm hainele mele. Vei anunța apoi pe Messala că m-ai omorât.

Thord râse de-l trecură lacrimile.

— Ha-ha-ha! Niciodată nu s-au câștigat zece mii de sesterți, cu mai multă ușurință! O cârciumă lângă circul cel mare, ha-ha-ha! Adă mâna, fiul lui Arrius! Și vino cu mine, să ieșim de-aici! Am

să-ți dau, la Roma, un vin ca din pivnițele împăratului!

La plecare, Ben Hur mai aruncă o privire asupra celui îmbrăcat cu hainele lui. Adevărat că-i semăna. Și dacă Thord se va ține de cuvânt, el va fi făcut o minunată afacere!

În noaptea aceea, Ben Hur povesti, în casa lui Simonide, cele ce i se întâmplase, la palatul Idermee.

Hotărâra să pornească, peste câteva zile, o cercetare publică pentru dispariția tânărului Arrius. Acțiunea trebuia să fie curajos condusă de însuși Maxentius. Rămânea secretul nedescoperit? Ben Hur era scăpat de urmărirea dușmanilor săi, și va putea lucra; netulburat în Ierusalim, unde avea să-și caute scumpele-i rude dispărute.

Când își luă rămas bun de la Simonide, acesta-i ură noroc și izbândă, iar Estera îl petrecu până la scări.

— Îmi voi regăsi mama și sora, Estera, și atunci tu vei veni la Ierusalim, ca să am două surori...

După aceste vorbe, el o sărută.

Fosta-a sărutarea unui frate?

Ben Hur fu așteptat în casa lui Ilderim, dincolo de fluviu, cu doi cai buni și un însoțitor credincios.

— Caii sunt ai tăi, îi zise Ilderim.

Erau minunatele odrasle ale Mirei, cu care el câștigase premiul la circ.

Cadavrul din palatul Idermee fu ridicat și îngropat din ordinul lui Gratus, care vesti apoi pe Messala că Ben Hur era mort! De astă dată mort și îngropat fără reînviere!

Nu mult după aceasta, lângă circul Maximus se deschise o bodegă, cu o firmă mare, pompoasă, cu această inscripție:

”Thord, din țara nordului”.

CARTEA A ȘASEA

CAPITOLUL I

Treizeci de zile trecuseră de când Ben Hur părăsise Antiohia, ca să plece în pustiu, la Ilderim.

O schimbare importantă se petrecuse în soarta taberelor: Valerius Gratus fusese înlocuit de Pontiu Pilat.

Cauza dizgrației celui dintâi fu cei cinci mii de talanți pe care Simonide îi dăduse ca mită lui Sejanus, un favorit influent al împăratului. Jertfa aceasta o făcu marele negustor ca să poată asigura liniștea lui Ben Hur la Ierusalim, spre a-și căuta rudele. Pentru aceasta, Simonide dăduse tot ce câștigase cu rămășagurile din circ.

Dar prin această schimbare de guvernământ în Palestina, evreii nu câștigaseră nimic!

Cohorte, care ocupaseră cetatea Antonia, intrară noaptea în oraș. Cel dintâi lucru pe care îl văzură locuitorii Ierusalimului, în dimineața următoare, fu zidurile vechii cetăți acoperite de ordine militarești. Din nenorocire, fuseseră lipite peste busturile și chipurile foștilor demnitari, urâți de Pilat. Acesta porunci ca toate aceste ornamente să fie distruse.

O mare mulțime de cetățeni se duse la el în Cesarea, unde locuia. Cinci zile Pilat nu primi pe nimeni; apoi înconjură cetatea cu miliție și numai atunci îi putură depune jurământul lor de credință supușii umiliți.

Omul cel mai rău face uneori și un bine. Astfel și Pilat. El acordă grațierea celor închiși fără vină, revizuiind închisorile. Poporul văzu, în această măsură, o bunăvoință ce-l cuceri de la început. Sute de nevinovați fură scoși din temnițe, unde fuseseră aruncați fără vină, fără judecată. Ba, ceva mai mult, se descoperiră închisori subterane, unde tânjeau oameni, despre a căror existență

nu știau nici chiar temnickerii. De un astfel de caz, ciudat și bizar, ne vom ocupa în sfântul oraș Ierusalim.

Cetatea Antonia, după cum se știe, fusese clădită de macedoneni, și ocupa aproape trei sferturi din coasta sfântului munte.

Mai târziu, Ioan Hirtramus o transformase în cetate de apărare a Templului. Apoi veni Irod, cu spiritul său îndrăzneț, și o, întări, o împrejmui cu ziduri, o înzestră cu o cazarmă, cu ateliere, arsenale, și cu închisori în toate clădirile. În subsoluri adânci, în peșterile ascunse în inima muntelui de stâncă, erau nenumărate, întunecoase temnițe. Astfel era cetatea când, de la Irod, trecu în mâinile romanilor. Dintr-o privire aceștia recunoscuseră valoarea cetății. Sub stăpânirea lui Gratus, dacă vreun evreu mai inimos venea să reclame cutare nedreptate, el nu mai ieșea din această cetate să vadă soarele zilei.

Pe masa tribunului comandant, însărcinat cu revizuirea condamnaților, erau grămadite listele nefericiților care tânjeau în aceste închisori, gata să fie trimise peste cinci minute lui Pilat, care locuia în cetate. Biroul tribunului, mare și mobilat cu luxul ce se cuvenea unui demnitar cu o misiune așa de importantă, era la această oră plin de funcționari inferiori. Obosiți de munca zilei, ei așteptau încheierea ultimei liste, ca să poată ieși apoi fiecare la aer, îngăduindu-și recreerea cuvenită.

În timpul acestei așteptări, veni un temnicher, zornăind în mână o legătură de chei grele.

— Ce este, Gesius? îl întrebă tribunul.

Temnicherul se uită neliniștit, neîndrăznind să vorbească.

— Spune! îl îmbărbătă tribunul.

— O, stăpâne, mă tem să-ți spun...

— Ce, iarăși vreo neglijență?

— Nu, tribune; din vina mea nu-i nimic; dar...

— Vreo crimă? Ori ce să fie? Spune repede! Tu știi că eu toate le iert, afară de trădarea față de zei și de împărat.

— Apoi să vă spun. Sunt aproape opt ani, de când Valerius Gratus m-a adus aici, ca păzitor al închisorilor. Îmi aduc aminte că, în dimineața următoare, au fost aduși aici mai mulți evrei, învinuiți; că ar fi atentat la viața lui Gratus. O piatră căzuse de pe

acoperișul unei case și-l doborâse de pe cal. Cu capul legat, l-am găsit aici, chiar în scaunul unde șezi tu, tribun. Îmi dădu toate aceste chei, cu număr. „Du-te, – îmi zise el –, și la vezi în ce stare sunt aceste celule, cu numărul cheilor; dacă sunt absolut sigure. Și vino apoi cu raportul.” Salutai și voiam să ies.

„Stai, strigă tot el, tu ai planul închisorilor. Dă-mi-l!” Îl dădui, îl întinse pe masă. – „Uite aici, celula nr. 5. Vei închide aici trei oameni, care ți se vor aduce. Sunt oameni foarte periculoși, care au ajuns în stăpânirea unui mare secret de stat, – mai primejdioși decât criminalii. Orbi și fără grai să rămână tot restul vieții lor!” – îmi aruncă o privire aspră. „Ai înțeles, Gesius?” Am răspuns aiurit. „Da, am înțeles.”

— Ușa acestei celule, cu nr. 5, nu se va deschide niciodată, pentru niciun scop; nimeni n-are voie să-i vadă, nici să iasă, nici să intre la ei!”

— Dar dacă ei mor?

— Să moară! De aceea sunt închiși acolo! Celula să le fie mormântul!

— Mă înfiorai, dar nu zisei nimic! El mă concedie.

Gesius scoase din tunica lui roasă un plan, și arată cele cinci celule subterane, unde el fusese orânduit ca păzitor.

Toți cei de față se uitară la pergamentul îngălbenit. Celulele erau în șir, cinci, fiecare cu ieșirea într-un gang spațios, în față.

— Este așa, cum l-am primit de la Gratus! Aici e celula 5, zisei temnicerul, arătând cu degetul pe plan.

— O văd, zise tribunul. Spune mai departe!

— Aș vrea să vă întreb ceva.

— Ce să întreb?

— Am eu drept să denunț un fals? Planul acesta nu-i adevărat!

— Cum, nu-i adevărat? întrebă surprins tribunul.

— Nu-i adevărat! repetă temnicerul. El arată numai 5 celule, pe când în realitate sunt șase!

— Cum șase?

— Să vă arăt cum este planul acesta în realitate.

Gesius scoase din caietul lui de notițe o hârtie, pe care o întinse tribunului. Aici erau cele 5 celule, prevăzute în dos cu un alt

gang întunecos, pe care el îl socotise ca a șasea celulă.

— Ai dreptate! Planul cel dintâi are o lacună. Dacă-i așa, voi pune desenatorul meu să facă un nou plan al închisorii. Vino mâine să-l iei!

Tribunul, crezând că raportul era gata, îi întoarse spatele.

— Dar ascultă mai departe, tribune!

— Mâine, Gesius, mâine!

— Ceea ce vreau să vă spun nu se poate amâna!

Tribunul se așeză, binevoitor, din nou pe scaun.

— Vă spun pe scurt. Dar vă întreb iarăși: nu era datoria mea, oare, să cred toate câte îmi spusese Gratus, despre deținuți?

— Negreșit! Trei spioni, orbi și muți! Era datoria ta să crezi.

— Ei, nici asta n-a fost adevărat!

— Cum? – întrebă tribunul cu interes.

— Ascultă și judecă singur, tribune! Am făcut cum mi s-a poruncit. Opt ani de zile n-am deschis celula a cincea! Am adus de mâncare la ceilalți condamnați, deschizându-le ușa o dată pe zi. Acestor trei spioni însă le dădeam apa și pâinea printr-o deschizătură în zid. Ieri însă, când a venit poruncă să cercetăm pe toți condamnații, am deschis și ușa acestor nenorociți. Ușa căzu cu zgomot la pământ, căci țâțânile ruginiseră, dar în celulă nu era decât un singur om! Părul îi cădea lung, încâlcit, până în genunchi; pielea pe el era ca pergamentul; unghiile lungi, încovoiate, cum le au păsările răpitoare, dar nu era decât un om! Unde erau ceilalți doi? Am cercetat bine toată celula! Dacă au murit, unde erau leșurile, oasele lor? N-am găsit nicăieri nicio urmă de așa ceva! L-am întrebat pe el, dar a dat numai din umeri.

— Și ce crezi tu?

— Eu cred că n-a fost decât un singur om acolo, în tot decursul acestor opt ani.

— Bagă, de seamă! îi zise tribunul amenințător. Ce spui tu, ar fi o acuzare gravă, adusă procuratorului Gratus!

Temnicherul se înclină.

— Poate m-am înșelat! Nu știu!...

— Dar n-ai spus tu singur că timp de opt ani ai adus de mâncare pentru trei persoane?

— N-am spus totul, răspunse temnicherul neintimidat. Am

luat omul din celulă. I-am tuns părul, i-am tăiat unghiile, i-am făcut o baie caldă și l-am îmbrăcat în haine curate. Dar el a început să plângă și, prin semne și cu mâinile împreunate, m-a rugat să-l duc iarăși în celulă. Nu-l înțelegeam. Acum mă încurcă: l-am dus!

Cu toții ascultau cu încordare.

— Când l-am dus îndărăt în celulă, m-a luat de mână și m-a dus în fund, la perete, unde mi-a arătat o deschizătură asemenea aceleia prin care îi dădeam pâinea și apa. N-o observasem la început. Mi-am plecat capul și m-am uitat în celulă, care se vedea ca un gang înfundat. Se uită și el și scoase un strigăt ca de animal. La strigătul lui, răspunse o voce slabă. Eram uimit. „Cine-i aici?” – întrebai. La început, niciun răspuns; apoi se auzi un suspin: „Fie-ți milă, – o Doamne!” Era o voce de femeie. „Cine ești tu?” – întreb din nou. „O femeie din Israel,” – fu răspunsul. „Sunt aici cu fiica mea, îngropate de vii! Ajută-ne, o, Doamne! altfel trebuie să murim!” I-am spus o vorbă de încurajare, și am venit să-ți dau de veste.

— Bine ai făcut, Gesius, zise tribunul. Trebuie să deschid ochii. Și planul celulelor, și povestea cu cei trei spioni, au fost minciuni!

— Da, răspunse temnicerul. Omul scos din închisoare mi-a mărturisit că da regulat femeilor mâncarea și băutura adusă pentru ei.

— Vom face lumină în toate, declară tribunul. Haidem cu toții să eliberăm pe femeile acelea!

Gesius părea vesel.

— Va trebui să spargem zidul, zise el. Am găsit locul unde a fost ușa, dar ea e zidită cu piatră și ciment.

Tribunul se adresează secretarului său:

— Cheamă să vină doi zidari, cu sculele lor. Grăbește-te! Și raportul să nu-l trimiți; văd că va trebui schimbat.

După aceasta se îndreptară cu toții spre închisori.

CAPITOLUL II

”O femele din Israel, îngropată aici cu fiica ei. Ajută-ne! altfel trebuie să murim!”

Negreșit, cititorul va fi înțeles cine erau aceste victime. În sfârșit, mama și surioara lui Ben Hur, Tirzah.

În dimineața când fuseseră arestate, cu opt ani în urmă, ele fură târate în cetate, unde Gratus voia să le suprimе. El le închise în celula aceea tănuită, unde credea cu siguranță că ele vor pieri fără urmă. Sclavii, care le târăseră la închisoare și care zidiseră ușa celulei, fură exilați, departe, ca să nu poată destăinuі nimănuі fapta odioasă. Pentru a prelungi chinul nenorocitelor, ele aveau să mai trăiască câțva timp, hrănite cu pâine și cu apă, din mila servitorului lor, căruia Messala poruncise să-i scoată ochii și să-i smulgă limba. Tot planul fusese născocit de acest roman șiret, lacom și fără suflet, care voia astfel să suprimе familia Hur și să pună stăpânire pe averea lor imensă. Oricine poate să-și închipuie viața de tortură a celor două femei! Cum fuseseră ele deprinse cu o viață de lux și de confort! Cum fusese sufletul lor simțitor, civilizât prin cultură, supus acum la chinuri cumplite!

Civilizația e o sabie cu două tăișuri. Cât de sus ridică ea pe om, pe atât de jos îl coboară, când cel deprins să trăiască în curățenie, este constrâns la decăderea celei mai mârșave sălbăticii și murdării! Cu alte cuvinte: am văzut splendoarea casei princiare în care viețuise Tirzah și mama ei, o viață luminoasă, fericită; să ne coborâm deci cu această amintire în temnița lor umedă și întunecoasă.

Amândouă se strânsерă una lângă alta, la acea deschizătură îngustă, ce da în celula singurului lor susținător, nenorocitul orb și mut! Tirzah se sprijinea de mama ei și plângea în suspine sfâșietoare.

— Fii liniștită, Tirzah, mântuirea o să vină! Am presimțirea că nu în zadar ne-am rugat lui Dumnezeu, de câte ori am auzit trompetele sunând, sus în cetate! Uită-te, vezi tu, prin ferestruie: lumina soarelui e încă sus, ceasul poate să fie șapte!... Am speranță că o să vină cineva! Dumnezeu e bun!

Așa, mama vorbea gîngăș, mîngăietor, cum se vorbește unui

copil. Deși Tirzah nu mai era copil, căci la cei treisprezece ani pe care-i avusese când fusese închisă, s-au mai adăugat opt.

— O să mă silesc să fiu tare, mamă, zise ea. Suferințele tale sunt tot așa de mari ca ale mele. Și eu vreau să trăiesc pentru tine și să revăd pe fratele meu! Oare unde o fi el?... Buzele mele sunt arse și limba mi-e uscată!...

Vocea ei avea un timbru straniu, metalic, sinistru chiar. Mama o strânse la inimă și o îmbărbăta:

— Astă noapte l-am visat, l-am văzut aieveja, cum te văd pe tine, aici, lângă mine, Tirzah. Trebuie să credem în vise, cum credea tatăl vostru, tu știi. Domnul vorbea adesea cu el, în vis. Se făcea că eram acasă, în curtea femeilor; și el venise în taină și se oprise acolo, în umbra porții, privind femeile... Inima îmi bătea tare. Știam că el ne caută pe noi. I-am întins brațele, grăbindu-mă spre el, – dar, în clipa următoare, el dispăru, fără să mă recunoască.

— Suntem într-adevăr așa de schimbate, – oftă Tirzah –, că desigur el nu ne-ar recunoaște.

Apoi, întinzând mâinile, gemu de mai multe ori:

— Apă, mamă, apă! Numai o picătură!

Mama privi disperată împrejur. De atâtea ori ridicase mâinile împreunate spre cer, încât rugăciunea sa părea acum o ironie! Totuși, în groaznica ei neputință, găsi raza speranței.

— Răbdare, Tirzah, răbdare! Îndată trebuie să vină!

I se păruse că auzea un zgomot în apropiere. Prin mica deschizătură ce le transmitea o dâră de lumină, zgomotul se auzea în adevăr tot mai lămurit. Se ridică și Tirzah, uimită, în așteptare.

— Lăudat să fie Domnul! strigă mama, izbucnind în bucuria credinței reînviată, întărită.

— Cine-i acolo? Întrebă o voce străină. Cine a vorbit aici?

Erau vorbe de om, din afară, pe care le auzeau a doua oară, de opt ani! Era viața care străbătea în moarte!

— O femeie din Israel, îngropată aici cu fiica sa! Ajutor! căci murim nevinovate!

— Fiți liniștite, o să vin iar, în curând!

Femeile scoaseră strigăte de bucurie. Erau descoperite! Mântuirea sosea! Vor fi scoase din temniță, la lumină, acasă, în libertate! Își vor revedea prietenii, rudele, fiul, fratele! Mica dâră

de lumină din celulă li se păru acum un soare întreg, arzător. Și toate suferințele: foamea, setea, frica de moarte, erau uitate! Căzură în genunchi, cu mâinile împreunate.

Așteptarea lor nu fu lungă. Tribunalul lucrase repede!

— Auziți, voi? veniți aici! strigă el prin deschizătură.

— Suntem aici, răspunse mama, sculându-se în picioare.

În aceeași clipă se auziră ciocănituri în zid. Lovituri puternice de ciocan dărau acum închisoarea, mormântul vieții lor. Tirzah și mama ei nici nu mai respirau. Cu ochii pironiți, ele priveau cum cădea piatră după piatră, și libertatea se apropia. Puteau acum să audă glasul lucrătorilor. Și – o, Dumnezeu! – o lumină roșie de făclie străbătu întunericul mormântului lor, ca raza dulce a răsăritului.

— El e, mamă, el e! în sfârșit, ne-a găsit! strigă Tirzah, tremurând de fericire.

Dar mama răspunse calmă:

— Dumnezeu e bun!

Acum căzu și ultima piatră, urmată de urnitul surd al molozului, și în deschizătura ușii se ivi tribunalul, înconjurat de mai mulți oameni, cu făclii în mâini.

Respectul pentru femei nu este o vorbă deșartă. Sunt sentimente, instincte nobile înnăscute în om. Tribunalul rămase o clipă înmărmurit, neîndrăznind să se apropie de cele două arătări, care se țineau îmbrățișate. Dar nu era numai sficiunea, – o, Dumnezeu! –, nici groaza vedeniei; dar din colțul întunecos în care se refugiaseră femeile, se auzi o rugare așa de tristă, cum nu se mai auzise în vreo limbă omenească:

— Nu vă atingeți de noi: suntem necurate, necurate!

Oamenii se priviră, nedumeriți, cu făcliile în mână.

— Necurate! necurate, se auzi din nou, din colțul celulei, o tânguire cutremurătoare.

Nenorocitele femei, care așteptaseră cu sete libertatea, își dădeau acum seama, cât de tristă era ea pentru ele. Tirzah și mama ei deveniseră leproase!

Cititorul poate că nu va ști ce însemna asta pe vremea aceea! Talmudul osândește la o moarte vie pe leproși. Nimeni n-avea voie să locuiască împreună cu ei. Că morții erau scoși din sate și din

orașe, și duși în insule pustii. Sinagoga osândește și exclude din sânul ei pe orice israelit care, conștient de boala lui, n-ar fi avertizat pe semenii săi cu strigătul: „necurat! necurat!” Și nenorocita prințesă Hur, cu fiica ei, știau că erau bolnave de grozava boală.

O dată – ziua și anul nu și-l mai aduceau aminte, căci zilele și anii trecuseră în beznă, – întâi mama se simțise rău. Un fel de uscăciune amară îi strângea gâtul și o sete, – sete grozavă –, o chinuia. Apoi simți, pipăindu-se pe corp, o mică eczemă ce creștea cu repeziciune și o ustura, o mânca grozav. Mai târziu se plânse și Tirzah de același rău. Mama o duse în dâra de lumină. Obrazul ei era o rană cu crăpături adânci, roșii. Sprâncenele-i albiseră, iar ochii ei frumoși priveau grozav de tulburi. Scoase un țipăt înfiorător, căci recunoscuse boala. Câteva ceasuri stătu așa, căzută grămadă, cu pumnii încheștați de obidă, fără să poată îngâna altă vorbă decât: „lepra! lepra!”

Când își reveni în cunoștință, se gândi că Tirzah nu trebuia să știe ce înseamnă asta! O mângâia în toate chipurile, spunându-i că era o boală fără însemnătate, că se va putea vindeca. Copila cerea apă, apă. Și ea adesea se lăsa însetată, ca să-i dea ei să bea, și să-i răcorească rana, cu puțină apă ce i se da în celulă.

Ca să-i aducă o rază de veselie, uneori îi spunea glume, anecdote; altă dată îi cânta cântece din psalmii lui David, și-i povestea istorioare romantice, interesante. Încercase totul, biata mamă, ca să poată smulge copila din disperarea ei chinuitoare. Totuși veni apoi o zi, când Tirzah băgă de seamă progresul nimicitor al bolii. Atunci, o! ce zi grozavă! ea își dădu seama că această boală nu se vindecă. Își reaminti de câte auzise despre ea, și mama trebui să-i spună totul. Izbucnind în spasme jalnice ele își căzură în brațe.

Dar în altă zi, iarăși începură să spere. Credința în minunile cerești, în regăsirea lui Ben Hur, le învioră, le dădu putere să îndure grozăvia sorții.

În felul acesta ele își petrecură zilele, până ce temnicerul le descoperi.

După ce binefăcătorul lor, mut și orb, fusese scos din temniță, douăzeci și patru de ceasuri ele nu mâncaseră și nu

băuseră nimic.

Făcliile luminau încăperea sinistră: ceasul libertății sosise!

— Dumnezeu e bun! strigă văduva. N-avem altă dorință decât să-i revedem pe ai noștri și să ne arătăm recunoștința acelor care ne-au scurtat suferința!

Tribunul veni aproape de ea și, luminând-o cu făclia din mână, o întrebă:

— Cine sunteți voi?

— Două femei muritoare de foame și de sete, răspunse mama îndată. Dar nu te apropia de noi, nici să nu pui mâna pe pereți: toate sunt aici necurate, – necurate!

— Spune-mi, cum vă cheamă, femeie, și de ce sunteți voi aici?

— A trăit odată, în Ierusalim, un prinț, pe care îl iubeau toți nobilii romani. Împăratul îl chema „prietenu” lui. Eu sunt văduva lui, și aceasta-i copila lui. Cum să-ți spun, pentru ce am fost închise aici? Căci desigur nu știu! Poate pentru că am fost bogați. Valerius Gratus poate să-ți spună. El a fost dușmanul nostru și el ne-a închis! Vezi ce am ajuns! O, privește, și îndură-te de noi!

Cu tot aerul greu din celulă, tribunul scoase hârtie și creion și scrise, la lumina, ficlei, tot ce-i spusese femeia.

— O să vă trimitem mâncare și apă, răspunse el blând.

— Apă, multă apă, ca să ne spălăm, nobile roman!

— Tot ce dorești!

— Dumnezeu e bun! – suspină mama, – și să te țină în paza Lui!

— Rămâneți cu bine, adăugă tribunul. Eu n-o să vă mai văd. După ce vă veți recrea, să vă pregătiți de plecare. Va trebui să vă trimit afară din oraș. Cunoașteți legea. Sunteți libere. Adio!

Dădu câteva ordine oamenilor săi; apoi plecă.

*

* *

Peste puțin timp, câțiva sclavi aduseră o puțină cu apă, săpun și prosoape, o tavă cu friptură, pâine și vin, haine și rufe curate. După ce le puseră toate pe jos în celulă, ieșiră în grabă.

Înainte de zorii dimineții, ambele femei fură însoțite de gardieni până afară de poarta cetății. Erau acum libere, în orașul

strămoșilor lor.

Se uitară sus la stele, care străluceau tot ca odinioară, și se întrebară:

— Unde? Și ce vom face acum?

CAPITOLUL III

În același timp, când Gesius conducea pe tribun în celula închisorii din cetatea Antonia, un călător urca încet cărarea dinspre răsărit a Muntelui Măslinilor. Plantația din jur era uscată, iar drumul prăfuit, căci era anotimpul marilor călduri din Iudeea. El se uita din când în când la dreapta și la stânga, cu teamă, ca omul care nu-i sigur de împrejurimi. Deși cunoștea aceste locuri, acum i se păreau cu totul schimbate.

Călătorul acesta nu era altul decât însuși eroul povestirii noastre: Ben Hur.

El stătu o clipă locului și privi de sus orașul sfânt. Nu orașul sfânt de astăzi, ci Ierusalimul lui Irod, orașul sfânt al lui Hristos. E frumos el și astăzi, dar ce a trebuit să fie atunci!

Ben Hur șezu pe o piatră și, scoțându-și turbanul alb de pe cap, se dădu visării.

Se gândi la fiii lui Vespasian, la toți mahomedanii, arabii și indienii care se străduiseră să cucerească acest oraș, de aproape cinci sute de ani: avu vreunul din ei dragostea și evlavia pentru dânsul pe care o avea el, Ben Hur? Orașul purta podoabele și defectele acestor mâini de cuceritori. Dar frumusețea lui fermecătoare nu era aceea făcută și născocită de geniul și mâinile omenești. Era dumnezeiasca așezare a colinelor verzi de măslini, smochini și chiparoși, a nepieritoarelor stânci de granit, în siguranța cărora David își clădise cuibul și-i cântase eternii psalmi, înălțători de suflet.

Se gândi la toate luptele, suferințele și eforturile neamului său, cum și la acel rege nou, care avea să vină acum, spre a pune capăt tuturor zbuciumărilor și nenorocirilor din trecut. El va trebui să-și recunoască toată țara lui: acest Munte Moriah, cu toate templele lui, Sionul cu turnurile, cu palatele lui, și această cetate

Antonia, și orașul Bezetha, și toate milioanele de suflete din Israel, care suferiseră jugul străin. Se vor cânta osanale de izbândă, căci Domnul a biruit și le-a redat poporului său.

Lumea vorbește de vis ca de un fenomen al nopții, al somnului. Dar sunt și alte vise. Tot ce a creat mărșă omul, i s-a arătat mai întâi în închipuire, în visare. Visul este reculegerea, beatitudinea necesară a creierului obosit. Viața e vis! Numai în mormânt nu mai visăm.

Soarele apunea. Turnurile cetății păreau scăldate în aur, în bătaia razelor. Apoi deodată feeria dispăru, strălucirea se pierdu în umbra zidurilor și întunecarea sumbră îmbracă orașul. Ben Hur tresări. Ochii lui străbăteau spațiul și se îndreptau spre un punct negru, sub cupola templului dinspre nord: acolo era casa lui părintească, dacă mai exista! Își alungă toate celelalte visări și se trezi la vocea datoriei, care îl adusese la Ierusalim.

În timpul cât fusese în deșert cu Ilderim, unde își făcu planurile-i de conducător de oștire, veni la el, într-o seară, un curier cu vestea că Gratus fusese înlocuit cu Pontiu Pilat.

Messala era infirm – îl crezuse chiar mort – Gratus nu mai avea nicio putere; de ce n-ar veni acum, fără teamă, să-și caute mama și sora? Își luă repede hotărârea. Chiar în noaptea aceea, după ce dobândi învoirea lui Ilderim, el plecă. Trei arabi îl însoțiră, călare, până la Iericho.

De aici avea să-și urmeze drumul pe jos. În Ierusalim îl găsea pe Malluch. E de remarcat că Ben Hur nu-și fixase încă planul activității sale. El voia, înainte de toate, să viziteze cetatea Antonia. Cititorul își aduce aminte de Amrah, servitoarea credincioasă, care, în ziua când stăpânele ei fuseseră arestate, se smulsese din mâinile zbirilor și fugise acasă, în palat, unde apoi încuiase toate ușile. Simonide se îngriji de hrana ei. Ea trăia acolo, singură din toți vechii locuitori, în palatul acela mare, pe care Gratus, cu toate stăruințele lui, nu-l putuse vinde. Nimeni nu voia să-l cumpere, nici să-l închirieze. Oamenii treceau pe lângă el, șoptind, că ar fi locuit de strigoi. Poate că văzuseră pe biata Amrah, care își scotea uneori capul prin gratiile ferestrelor, fără să cuteze să iasă afară în stradă.

Ben Hur își schimbă deodată hotărârea. Nu va intra în cetate mai înainte de-a vizita casa părintească, și de a afla vești de la

Amrah.

El se ridică și coborî spre oraș.

Întunericul nopții învăluia străzile Ierusalimului, când Ben Hur coborî pe o cărare îngustă dinspre sud. Căsuțele joase, cu porțile zăvorâte, i se păreau acum sinistre, neprietenoase. Șoptiri de glasuri de femei și de copii îi loviră auzul. Singurătatea, nesiguranța țelului ce urmărea îl făceau trist. În starea aceasta sufletească sosi la lacul numit azi Betesda, în care se oglindeau stelele cerului. Se mai uită o dată îndărăt, la cetatea Antonia: o masă de zid întunecat, ce se vedea ca un monstru amenințător în bătaia strălucirii de sus.

Dacă mama lui și Tirzah ar fi acolo, îngropate de vii? Prin ce mijloace ar putea el oare să le libereze? Cu forța, nu! O armată puternică și n-ar fi izbutit să străbată acele ziduri. El era singur. Cu stăpânirea și liniștea unui uriaș, el se uită la colosul monstru și se gândi: viclenia se trădează ușor, iar Dumnezeu – cel din urmă sprijin al deznădăjduitului – vine uneori așa de încet.

Plin de îndoială și de grijă, el își îndreptă pașii spre apus.

Dincolo de Bezetha era o pădurice. Și aici el credea să găsească un adăpost pentru timpul cât va sta în Ierusalim. Dar un instinct irezistibil îl mână spre casa lui părintească.

Acasă! Niciodată amintirile nu-l atrăsese cu atâta magie spre locașul sfânt. Luna răsărise plină și, în lumina ei, i se arătau turnurile înalte și dealurile Sionului, valea adâncă, plină de umbre misterioase – parcă tot atâtea cetăți mărețe, tot atâtea povești mișcătoare de suflet.

În sfârșit, sosi la casa părintească.

Cine ar putea să înțeleagă simțirea ce-l cuprinse pe Ben Hur? Negreșit, toți aceia care, în copilăria lor, au avut un cămin fericit, – fie cât de mult să fi trecut de atunci –, își vor aduce aminte, cu adâncă duioșie, de acel rai pierdut, unde au răsunat râsetele lor vesele, și sufletul lor se va lega cu mai multă tărie de aceste locuri, decât de toate triumfurile vieții lor de mai târziu.

Ben Hur se opri în fața porții dinspre nord. Se putea vedea bine sigiliul de ceară, pus la încuietore, și o tablă mare, atârnată mai sus, cu următoarea inscripție:

„Proprietatea împăratului”.

Din ziua groaznică a dispariției, nimeni nu mai intrase pe poarta aceasta. Să bată, ca altădată? Era în zadar, o știa prea bine. Și totuși bătu. Poate că Amrah, să fie tot aici, și să se uite pe vreo fereastră. Ridică o piatră, urcă scările largi și lovi de trei ori în poartă. Apoi ascultă. Tăcerea adâncă parcă râdea de el. Coborî iar în stradă și se uită la ferestrele întunecate. Niciun semn de viață! Turnul se ridica, ascuțit, deasupra acoperișului, – dar nici acolo nu văzu vreo mișcare. Din partea de nord, trecu apoi la aceea dinspre răsărit, dar și aici aceeași liniște de moarte. Începu să deznădăjduiască, dar inima-i bătea cu o tremurare de dor și nu-l lăsa să plece.

Apoi, el se strecură încet spre partea de sud. Și aici poarta era încuiată, iar deasupra ei era aceeași tablă, cu aceeași inscripție. Plin de furie și deznădejde, Ben Hur rupse tabla și o aruncă în șanțul din stradă. Apoi căzu în genunchi pe treptele casei lui și se rugă să vină regele cel nou și să facă dreptate!

Apoi, după ce i se mai potoli tremurarea, oboseala, după o călătorie lungă în fierbințeala zilei de vară, îl cuprinse; își puse capul pe scara de piatră și, în răcoarea nopții, adormi adânc.

În același timp, două femei se apropiară de palatul Ben Hur. Cu pași osteniți, șovăitori, ele înconjurară clădirea, uitându-se cu teamă împrejur, ca să nu le vadă cineva. Apoi ele se opriră într-un colț mai întunecos, iar una din ele oftă:

— E casa noastră, Tirzah!

Tirzah prinse mâna mamei, o strânse la piept și plânse cu hohot.

— Taci, Tirzah, și vino să plecăm mai departe! – și vocea mamei tremura de emoție – căci îndată ce se va face ziua, vom fi date afară din oraș, și atunci – nu va mai fi reîntoarcere!

Dar Tirzah căzu ostenită pe scară.

— Da, mamă, să ne odihnim puțin. Credeam că am venit acasă! Am uitat că suntem leproase și că nu mai avem casă, că acum aparținem celor morți.

Mama o îmbrățișă cu duioșie; apoi îi șopti din nou:

— Să plecăm, copila mea.

Într-adevăr, dacă le-ar fi văzut cineva, le-ar fi luat la goană: așa era de oribilă înfățișarea lor!

Ca două stafii, ele se strecurară pe lângă zid. Când sosiră la poartă, se opriră. Mama zări tabla la fel cu aceea pe care Ben Hur o rupsesse din partea cealaltă a casei: „Proprietatea împăratului”.

Mama își frânse mâinile, ridicând ochii la cer, cu nespusă durere.

— Ce este, mamă?

— O, Tirzah, el nu trăiește, este mort!

— Cine mamă?

— Fratele tău! Toate i le-au luat, până și casa asta! asta!

— Ah, mamă!

— Și niciodată n-o să te mai poată ajuta!

— Ce vom face, mamă?

— Măine, vom căuta un loc ferit, în oraș, și vom cerși, ca cele mai nenorocite ființe de pe lume!

Tirzah se alipi de mama sa și plânse iar.

— Mai bine să murim, mamă.

— Nu! Asta o va hotărî Domnul! Dacă ne-a sosit vremea, atunci vom muri. Noi credem în Dumnezeu!

Luă de mână pe Tirzah și porniră împreună spre partea de apus a casei. Și fiindcă se convinseseră că nici aici nu era nimeni, trecură în partea de sud, unde, pe trepte, zăriră un om culcat.

— Tăcere, șopti mama; văd pe cineva acolo. Un om! Să ne ferim de el.

Ieșiră repede în stradă, dar, retrăgându-se, se mai uitară în urmă la omul culcat.

— Doarme! zise mama.

Omul nu făcu nicio mișcare.

— Rămâi aici, Tirzah; mă duc să văd, cine poate să fie?

Se apropie încet. Luna bătea cu lumina ei drept pe capul omului adormit. Cine putea să fie? Capul era învelit într-un turban alb. Nu era un roman. În clipa aceea, el oftă, se întoarse de pe o parte pe alta și își dezveli capul din turban. Mama își apăsă mâinile la gură să înăbușe un țipăt; apoi și le ridică la cer cu evlavie: îl recunoscuse, și se grăbi spre Tirzah:

— E fiul meu, fratele tău, Tirzah! șopti ea tremurând de bucurie.

— Fratele meu! O, ceruri.

Mama o prinse repede de mână.

— Vino, să-l vedem de aproape, numai o dată! Apoi slobozi-vei pe roaba ta, o Doamne!

Se apropiară. O mână a lui atârna în jos, pe scară. Tirzah căzu în genunchi și voi să i-o sărute. Dar mama ei o reținu repede:

— Pentru nimic în lume, pentru viața ta! Necurată! necurată!

Tirzah se dădu îndărăt, tremurând. O, ce chin! Să nu-l poată cuprinde, să nu-l poată săruta!

Ca o icoană a frumuseții bărbătești, Ben Hur zăcea acolo, în fața lor. Fruntea lui largă, ornată de părui-i întunecat; fața-i albă în bătaia lunii, cu mustățile delicate, acea față fină, nobilă; bărbia, gura inteligentă, frumos formată. Cât de fierbinte ar fi strâns mama, la inima ei, capul acesta drag, care se odihniise de atâtea ori, în copilărie, la sânul ei duios! Ce putere uriașă de resemnare, de stăpânire de sine, trebui să-și impună ea, ca să rămână totuși departe de el! Cât de amară-i fusese această clipă, de bucurie și de renunțare! Se aplecă în genunchi și sărută vârful sandalelor lui pline de praf și de noroi! Și-și puse toată ardoarea sufletului ei chinuit, în această sărutare.

El se mișcă din nou. Femeile se retraseră repede.

— Mamă! Amrah! unde ești? șopti el ca prin vis și adormi iarăși.

Tirzah îl privea nemișcată, iar mama căzu iarăși în genunchi.

Ea își pusese capul în țărână, fața în palme, și plângea așa de jalnic, că parcă i se rupea inima! Și ar fi vrut să se rupă! Și în vis, el se gândea la ea, vorbea de ea! Nu era oare aceasta mărturia iubirii lui, și că n-o uitase? Ce voia mai mult?

Chemă pe Tirzah, se mai uită o dată la chipul copilului ei adorat, ca și cum ar fi vrut să și-l întipărească pe veci, în inima ei, apoi porniră să iasă. Dar se opriră surprinse! Din partea opusă, un chip de femeie se apropie de treptele unde dormea Ben Hur. Ele nu știau că Amrah locuia în casă și nu-și puteau închipui cine să fie. Dar o văzură aplecându-se spre Ben Hur, ridicându-i mâna atârnată și ducând-o gingaș la buzele ei, plăcere la care ele renunțaseră.

La această atingere, el se trezi din somn și se uită cu duioșie la femeie:

— Amrah! O, Amrah, tu ești? îi zise el.

Amrah nu putu vorbi de bucurie. Îl cuprinse de gât și plânse la pieptul lui.

El o mângâia cu gingășie și femeile îi auziră glasul:

— Mama, Tirzah! O, Amrah, vorbește-mi de ele! Vorbește, vorbește, te rog!

Amrah plângea mereu.

— Tu le-ai văzut, Amrah; tu știi unde sunt! Spune-mi adevărat!

Tirzah făcu o mișcare, dar mama ei o reținu.

— Nu, șopti ea, nu uita: necurate! necurate!

Dragostea ei era tiranică. Putea să i se frângă inima; el nu trebuia să le vadă în starea aceasta.

Amrah, în loc de orice răspuns, plângea tot mai amarnic.

— Vrei să intrăm în casă? o întreabă Ben Hur. Romanii au mințit, adăugă, arătând spre tăblița de jos; casa asta nu este a lor, nu poate să fie a lor, câtă vreme eu trăiesc. Este a mea, Amrah; să intrăm în ea.

În clipa următoare, ei dispărură. Cele două umbre rămaseră afară, în stradă. Ele se uitară lung la poarta casei, prin care niciodată nu le mai era îngăduit să intre. Ele-și făcuseră datoria. Iubirea lor rezistase. În dimineața următoare, ele fură descoperite de autorități și alungate afară din oraș.

— Afară! afară! Duceți-vă între morți: acolo e locul vostru! Și multă vreme a răsunat ca un ecou, în auzul nenorocitelor, această osândă.

CAPITOLUL IV

Cine vrea, în zilele noastre, să viziteze orașele sfinte, și între ele pe acela care poartă frumosul nume de „Grădina regală”, va trebui să se oprească în Valea Hinnom, la fântâna Eu-Regel. Acolo să guste din apa dulce dătătoare de viață și să privească împrejur. E sfârșitul celui mai remarcabil punct, din cele vrednice de văzut. Călătorul va privi cu indulgență felul primitiv al fântânii, va întreba de adâncimea ei, va întinde un ban micilor păstori săraci și va zâmbi iertător pentru simplitatea primitivă a construcției fântânii

celebre.

Ar fi prea mult să analizăm toate fructele interesante ce se găsesc în muntele acesta și să măsurăm toate adâncurile căilor ce străbat șerpuitoare până în vasta peșteră din fund, cu numele Gehenna. E destul să notăm că această peșteră servea de lăcaș –din timpuri imemorabile – leproșilor. Și aici își găseau și azi, în vremea lui Hristos, adăpost, acești dezmoșteniți ai sorții.

Peștera, împărțită ca o cetate în mai multe subterane, forma un fel de comunitate, pusă sub privegherea și ocrotirea guvernului. Și aici își trăiau viața nenorociții leproși, condamnați la o moarte vie, ocoliți de toată lumea!

În dimineața următoare, după cele povestite, Amrah se apropie de fântână și se așază pe o piatră. După obiceiul din Ierusalim, ea era îmbrăcată în haina sură, a servitorilor de familie bună. Adusese un ulcior de apă și un coș pentru alimente, pe care le așază lângă ea.

Era dis-de-dimineăță și nimeni nu venise încă la fântână. Amrah stătu câteva clipe în așteptare. Tăcută, evlavioasă, ea se uita sus spre bolta cerului, care începu să se înroșească de răsăritul soarelui. Atunci se ivi un om cu o funie în mână, care o întrebă dacă voia să-i scoată apă?

— Nu încă, răspunse Amrah.

Era de meserie sacagiu, care scotea, pentru o gheră*, apă și pentru alții.

Amrah obișnuia, așa, să iasă în fiecare zi, de cu noaptea, să-și cumpere alimente, să-și ia apă și să se întoarcă apoi în singurătatea ei. Ne putem închipui cât era de fericită acum, după ce revăzuse pe Ben Hur, întors la casa părintească!

Dar despre Tirzah și mama lui, ea nu putu să-i dea nicio știre. Credincioasa servitoare ar fi dorit ca el să locuiască iarăși în camera lui, și să-i facă viața cât se putea de bună, liniștită. El însă se temea de descoperire. Avea să vină numai pentru câteva ceasuri, noaptea, și să plece, ca și în ziua aceea, înainte de-a se face ziuă.

Amrah se bucura și de atât. Se gândea să-i cumpere carne și miere. Cum îi plăcuse lui, întotdeauna, mierea! Își luă apă și porni

* Gheră = 1/20 siclu.

spre târg. Dar acolo întâlni un om, care îi povesti tot ce văzuse în noaptea aceea în cetatea Antonia. Era unul din oamenii care luminaseră cu făcliile celula în care se făcuse lugubra descoperire a celor două femei leproase, îngropate acolo de vii. Omul știa și numele lor: erau văduva și fiica lui Hur!

Ne putem închipui cu ce sentimente de groază, dar și de bucurie, Amrah îi asculta povestirea! Se întoarse acasă și i se păru ziua un veac, până ce să înnopteze și să-i spună lui Judah al ei, ce bucurie îl aștepta! Găsise pe mama și pe sora lui! Râdea și plângea, în același timp. Cum o să se ducă el să le caute, să le dea ajutor și mângâiere! Dar deodată rămase încremenită! Ele erau leproase! Leproase! Vai, cum o să sufere el la această veste! Cum o să se ducă să le caute în peșteră, grozavul locaș al morții! Și cum, nebun de disperare, o să le ia în brațe, o să se molipsească și el de boala îngrozitoare! Își frângea mâinile, întrebându-se ce să facă?

Trebuia să le găsească ea singură. Știa obiceiul leproșilor că li se da voie să vină în fiecare zi să-și la apă de la fântâna Eu-Regel. Săracii, ca și bogații, trebuiau să se servească singuri de ulcioarele lor. Desigur c-aveau să vină și stăpâna ei cu Tirzah.

Se duse deci a doua zi iarăși în zori de ziuă la fântână și așezându-se pe aceeași piatră, așteptă.

Ben Hur îi spusese că avea să-l caute și pe Malluch, și să-l însărcineze cu găsirea scumpelor lui mamă și soră. Abia putuse să-și stăpânească dorul și nerăbdarea.

Ne putem închipui cât ar fi vrut Amrah să-i dea de știre despre descoperirea ei, dar se reținu.

Ședea tăcută, în așteptare. Când deodată zări un grup de oameni apropiindu-se. Erau ca niște stafii, abia mișcându-se. Leproșii! Amrah spera să fie și stăpânele ei printre ei. Dar ele nu erau!

Mult mai târziu, Amrah văzu, lângă o altă gură a peșterii, șezând pe o piatră mare, două umbre de femei. Această gură de peșteră da într-un gang subteran, despre care, negreșit, nimeni nu s-ar fi gândit că putea să servească de locuință omenească, căci nici pentru câini n-ar fi fost bună, atât era de umedă și de lipsită de razele soarelui!

Buna egipteană privi cu atenție pe cele două femei, care

acum se ridicară și porniră să coboare, sprijinite una de alta. Aveau părul alb, hainele curate, noi, și se uitau îngrijorate împrejur, retrăgându-se la o parte de grupul leproșilor.

Ele, după ce-și umplură ulcioarele, se urcară încet spre peșteră, fără să se tulbure de câteva înjurături și aruncături de pietre, ce se auziră în urma lor: „Necurații. Necurații!”

Cele două femei se opriră pe loc, înfiorate.

— Desigur, vor fi două străine, se gândi Amrah. Ele nu cunosc, obiceiul pământului!

Se sculă și ea să plece cu ulciorul și cu coșul în mână. Dar larma din jurul fântânei reîncepu.

— Ce nebulie! – zise unul batjocoritor, – să dai mâncare bună morților acestora!

— Și ce drum lung ai făcut pentru asta! zise altă femeie către Amrah, care se apropie de cele două străine.

Să se fi înșelat oare?

Inima-i bătea cu violență. Și cu cât se apropia, cu atât emoția ei creștea. Se opri îngrozită. Să fie oare asta stăpâna ei, ale cărei mâini frumoase le sărutase de-atâtea ori? Și umbra aceasta de bătrână, să fie oare Tirzah, favorita ei copilă, frumoasă și veselă ca însăși fericirea?... Nu-și putu stăpâni o repulsie înfiorătoare. Cu neputință! Acestea erau două nenorocite leproase, străine. Se întoarse și tocmai voia să plece.

— Amrah! se auzi atunci la spatele ei.

Egipteanca puse ulciorul jos și se uită înapoi încremenită.

— Cine m-a chemat?

— Amrah!

Servitoarea se uită drept în fața celei care vorbise.

— Cine ești d-ta?

— Nu mă mai cunoști, Amrah? Noi suntem acelea pe care le cauți.

Servitoarea căzu în genunchi.

— O, stăpâna mea, stăpâna mea! Dumnezeuul tău, care este și al meu, m-a ajutat să te găsesc!

În bucuria ei, voia să-i cuprindă picioarele în brațe.

— Stai, Amrah, nu mă atinge: „Necurate! necurate!”

Amrah căzu cu fața la pământ și plânse cu așa hohot, încât

toți oamenii de la fântână o auziră.

— O, stăpâna mea! Dar unde este Tirzah?

— Aici sunt și eu, Amrah! Nu mă poți recunoaște?... Dar vrei tu să-mi dai puțină apă?

Într-o clipă Amrah se ridică și aduse ulciorul și coșul.

— Aici, am adus și pâine și friptură, zise ea.

Voia să întindă șervetul curat pe jos, dar stăpâna ei o opri.

— Nu, Amrah! Ia ulciorul și umple-l cu apă rece; lasă coșul aici. Noi îl vom lua în peșteră. Mai mult nu îngăduie legea! Lumea ne-ar bate cu pietre! Du-te, și pentru astăzi ne-ai făcut destul bine!

Oamenii, care văzură scena, întrebă cu milă pe Amrah:

— Cine sunt femeile acestea?

— Au fost bune cu mine, răspunse Amrah.

Luând ulciorul pe umăr, egipteanca se grăbi să aducă apă. Ea vru din nou să se apropie, dar din nou răsună sinistrul cuvânt: „Necurate! Necurate!”

Așezând coșul lângă ulcior, ea rămase mai la depărtare.

— Ți mulțumesc, Amrah, zise stăpâna ei, luând lucrurile. E foarte frumos din partea ta!

— Ce să mai fac, stăpână?

Stăpâna prinse ulciorul și bău cu sete; apoi răspunse:

— Știu că Judah s-a întors. L-am văzut în noaptea trecută adormit pe trepte. Și te -am văzut și pe tine, când l-ai trezit.

Amrah își împreună mâinile:

— O, stăpâna mea, și nu te-ai apropiat!

— Ar fi fost moartea lui! O, Amrah, eu niciodată nu-l voi mai putea strânge în brațele mele, nu-l voi mai putea săruta! Amrah, tu-l iubești, așa-i?

— Da, îl iubesc, răspunse femeia, cu ochii plini de lacrimi. Aș muri pentru el!

— Dă-mi o dovadă despre asta. Nu-i spune nimic despre noi, nici că ne-ai găsit! Numai atât îți cer, Amrah!

— Dar el vă caută. A venit din depărtare, ca să vă găsească.

— Nu trebuie să ne găsească! Nu trebuie să știe ce am devenit noi! Tu să ne-aduci aici, puținul ce ne trebuie... N-o să mai țină mult! Și vocea ei tremură. Tu o să ne vorbești de el, Amrah, dar să nu-i spui niciodată că ne-ai găsit! Ai înțeles?

— O să-mi fie așa de greu! să-l văd cum se zbate, cum vă caută, vă dorește, și să nu-i pot spune că sunteți aici, aproape de el! Servitoarea își ascunse fața în mâini.

— Mult mai greu i-ar fi lui să ne vadă așa cum suntem, – răspunse mama, dând coșul cu alimente fetei, pe când ea prinse ulciorul. Vino deseară din nou, să mai vorbim. Noi te așteptăm.

Amrah rămase în genunchi, până ce stăpânele ei dispărură. Apoi se întoarse, cu sufletul greu, spre casă.

Seara, veni iar. Și așa, în fiecare zi, le aducea, stăpânelor ei, mâncare bună, apă proaspătă, așa că ele nu mai sufereau de foame și de sete. Noua lor temniță, din peșteră, era astfel mai puțin tristă decât celula din cetatea Antonia. Puteau să stea la gura peșterii, toată ziua, în aer, în soare, în acea minunată natură. Și-și așteptau aici moartea cu mai multă încredere.

CAPITOLUL V

Ben Hur însărcinase pe Malluch cu căutarea mamei și surorii lui, și Malluch își începu cercetările cu multă îndrăzneală. El se duse chiar la tribunul din cetate, în slujba căruia se dăduse revizuirea închisorilor. Îi povesti întâmplarea familiei Hur, și vina pe care Gratus o avusese în această tragedie a nevinovaților.

Tribunul îl ascultă cu atenție și-i dădu toate informațiile asupra descoperirii femeilor Hur, în celula din cetate. Îl asigură că toate amănuntele i se vor da, a doua zi, în scris.

Malluch alergă la Ben Hur.

Nu se poate arăta prin cuvinte durerea lui, când află toată grozăvia acelor pe care le iubea mai presus de orice pe lume! Plângea, gemea, cu pumnii strânși. Apoi sta ceasuri întregi, palid și mut, doar gemând înăbușit:

— Leproase! Leproase! Ea – mama mea – și Tirzah! Leproase, ele! Ce supliciu, Doamne, ce supliciu!

Câteva clipe, dorul de răzbunare se trezi cu violență în sufletul lui. În sfârșit, se ridică:

— Trebuie să le găesc! Poate că sunt aproape de moarte.

— Unde vrei să le cauți? întrebă Malluch.

— Nu e decât un singur loc, unde s-ar fi putut duce.

Malluch se offeri să-l conducă. Și-l duse mai întâi la o piață depărtată, unde se adunau de obicei leproșii, pentru cerșit. Aici cercetară, dacă vreunul din ei nu văzuse sau cunoscuse două femei, mama și fiica, leproase, ieșite de curând din cetatea Antonia? Nimeni nu le știa! Ben Hur puse un premiu pentru acela care va putea să-i aducă vreo veste despre ele. Și atunci se găsi, în sfârșit, un lepros care, – ispitit de frumosul premiu –, să-i aducă știrea: că da, au fost două astfel de femei, în peștera de sus, de lângă fântâna Eu-Regel, dar că ele au fost alungate cu pietre de către servitorii comunității și gonite afară pe poarta orașului.

Ben Hur fu zdrobit de disperare.

— Nu-i destul că le-a expus la teribila boală; acum le și gonește din orașul părinților mei! O, Doamne sfinte! Până când își va mai bate Roma joc de noi!?...

Disperat și furios, plin de dorul răzbunării, Ben Hur se îndreptă spre Muntele Măslinilor. Îl găsi plin de oameni, care se adunaseră aici în cursul nopții. Un grup de tineri îi atrase, mai ales, atenția. Erau toți frumoși, cu ochii strălucitori, ținând capul drept în sus. Nu erau din Ierusalim: după vorbă și port, păreau a fi niște oameni de la munte. Erau din Galileea. Veniseră pentru jocurile de comedii, ce se țineau în zilele acestea. Ei deșteptară interesul lui Ben Hur, căci mai ales pe oamenii aceștia avea să se sprijine în acțiunea lui eroică, pe care era s-o înceapă în curând.

Pe când el îi observa cu un interes crescând, gândindu-se la formarea unei legiuni din ei, un om cu fața aprinsă, cu ochii fulgerători, se apropie de grup.

— De ce v-ați adunat aici? întrebă el pe galileeni.

— Rabinii și bătrânii noștri vin într-un alai, de la Templu, ca să se ducă la Pilat. Ridicați-vă să ne ducem și noi cu ei.

Tinerii îl priviră cu mirare.

— La Pilat? Pentru ce?

— S-a descoperit o conspirație. Armata lui Pilat va fi plătită din banii Templului.

— Cum, cu banii din sfântul tezaur?

Galileenii repetară întrebarea cu ochi fulgerători.

— Sunt bani divini, nu se poate!... Să poftească să se atingă

numai de un siclu din ei!

— Veniți, – strigă solul –, convoiul trece acum podul. Tot orașul e după el. Veniți repede: au nevoie de noi!

Repede, într-un cuget la faptă, săriră tinerii, luându-și tunicile scurte, în care își lucrau câmpul, își cârmuiau barca la pescuit, ori își culegeau strugurii copti în vii, ușori, cu mânecile lor scurte, fără să le pese de arșița fierbinte a soarelui. Strângându-și curelele de mijloc, ei strigară într-un glas:

— Suntem gata!

Ben Hur le vorbi:

— Tineri din Galileea! Eu sunt un fiu al lui Iuda; vreți să mă luați și pe mine?

— Poate să ajungă treaba la luptă! strigă unul.

— O, în cazul acesta nu voi fi cel dintâi la fugă! răspunse Ben Hur.

Solul îl măsură vesel.

— Ești bine făcut, voinic. Vino cu noi!

Ben Hur își scoase haina.

— Credeți c-ajungem la luptă? întrebă Ben Hur liniștit, strângându-și și el cingătoarea în jurul trupului său zvelt.

— Da!

— Cu ce?

— Cu arme!

— Legiuni militare.

— Ce fel de arme aveți?

Galileenii se uitară tăcuți la el.

— Ei bine, vom face ce vom putea, urmă Ben Hur. Dar n-ar trebui oare să vă alegeți un conducător? Legionarii au avut întotdeauna un fruntaș; de aceea au și lucrat în disciplină.

Ceata îl privea din ce în ce mai mirată.

— Țineți-vă, cel puțin, strânși într-o ordine oarecare, le zise el. Așa! Acum deodată, în același pas! Porniți!

Din Bezetha, de unde porni ceata, până la „Pretorium”, cum numeau romanii palatul lui Irod, din Sion, trebuia să treacă prin toată regiunea nordică, spre sud, prin o mulțime de străzi mici, întortocheate. În drum, ei se întâlneau cu o mulțime de evrei, care li se asociară, lărmuind împotriva jefuirii tezaurului din Templu.

Când în sfârșit sosiră la Pretoriu, rabinii și bătrânii intraseră la Pilat. O mulțime imensă lărmuia afară, la poartă. Intrarea era păzită de un escadron, cu căpitanul în frunte. Soarele ardea fierbinte peste căștile și coifurile lor, dar ei stăteau tot așa de țepeni, în rând, nepăsători de arșiță, ca și de strigătele mulțimii.

— Ce se întâmplă înăuntru? întrebă un galileean pe un bătrân care ieșea pe poartă.

— Nimic! fu răspunsul. Rabinii stau la ușa lui Pilat, care nu vrea să-i primească. Unul a răzbit în anticameră și a declarat că nimeni nu va părăsi palatul până ce nu va fi primită delegația. Și acum ei așteaptă.

— Să intrăm și noi, strigă Ben Hur, hotărât și liniștit în același timp.

El văzu că aici nu era o simplă divergență între petiționari și puternicii zilei, ci o chestiune mult mai gravă, care lovea în existența etnică a unui popor.

Înghesuiala era așa de mare, că nu se putea face nicio mișcare, de mulțimea ce se adunase din toate părțile orașului. Galileenii se retraseră pe un teren mai larg, în dosul intrării. De acolo, ei puteau să observe mai bine mișcarea din interiorul palatului.

O plantație superbă de arbori, cu umbre lungi, se vedea dincolo de ziduri. Se zicea că regele Solomon ar fi plantat-o de dragul miresei lui egiptence, din desigurul văilor de lângă fântâna Eu-Regel.

Pe aleea principală, în umbra aceasta deasă, așteptau rabinii.

Se auzeau murmure și strigăte de nerăbdare:

— Pilat, dacă ești un guvernator de țară, vino afară, și ascultă-ne! Vino afară!

Delegația, care intrase în vestibul, își pierduse și ea răbdarea. Un rabin ieși, roșu de mânie, înghesuindu-se spre poartă.

— Israel nu înseamnă nimic aici! Pe acest pământ sacru, noi nu mai suntem decât câinii Romei!

— Crezi că n-o să iasă?

— Să iasă el? Da, a refuzat a treia oară!

— Și ce o să facem?

— Ce am făcut la Caesarea. Stăm aici atâta, până ce ne va

asculta.

— Crezi că va îndrăzni să se atingă de sfântul tezaur?

— Cine poate să știe? Nu s-au atins romanii de tot ce am avut sfânt? Peste tot, au romanii ceva sfânt?

Trecu un ceas. Pilat nu le trimise niciun răspuns rabinilor. Dar ei nu plecară. Nici mulțimea de afară. Pe la amiază lumea se îndoii, și creștea și larma și agitația mulțimii. Într-un tumult amenințător, se auzeau tot mai dese strigătele:

— Să iasă afară!

În cele din urmă, Ben Hur organizează rândurile galileenilor. El credea că mândria romană va fi învinsă de răbdarea poporului și că sfârșitul rezistenței era aproape. Pilat doar atâta așteptase: să se facă o provocare la arme.

Și sfârșitul veni!... Se auziră câteva lovituri, urmate de țipete și de vaiete asurzitoare. Rabinii din alee tresăriră înspăimântați. Poporul, înghesuit la poartă, voia să iasă la larg. Galileenii, care erau la periferie, nu știau bine ce se petrecea.

— Nu vezi nimic? Întrebă Ben Hur pe unul dintre ei.

— Nu.

— Stai să te ridic, îi zise Ben Hur.

— Acum văd, zise acesta, după ce Ben Hur îl ridică de mijloc.

— Ce vezi?

— Sunt unii cu cnutul în mână și snopesc poporul. Sunt îmbrăcați ca evreii.

— Cine sunt?

— Romani, pe Dumnezeu, romanii mascați! Cnutul îl poartă ca îmblăcitorul. Acum au lovit de moarte pe un rabin bătrân. Nu cruță pe nimeni!

Ben Hur lăsa pe om jos.

— Galileeni, – strigă el, din toate puterile, – este o crimă de-a lui Pilat. Ei, cine vrea să vină la fapta pe care v-o cer, să vină să isprăvim bătaia cu cnutul!

Galileenii răspunseră cu suflet:

— Da, da, suntem gata!

Se repeziră la arbori și fiecare rupse din ei câte un ciomag. În câteva clipe, erau și ei înarmați. La poartă era o înghesuială

nebună; împrejur și pretutindeni tumult, țipete, protestări, vaiete, o hărmălaie, un haos infernal.

— Peste ziduri! strigă Ben Hur. Peste ziduri! Lăsați mulțimea la o parte!

Ben Hur deveni într-o clipă căpitanul, conducătorul visat. Galileenii se sprijiniră sprinteni în măciucile lor și, în clipa următoare, se găsiră față în față cu agresorii. Cnutul lovi pe câțiva dintre ei, dar măciucile doborau mai vartos pe adversari. Ben Hur nu era numai un mânuitor de sabie, dibaci; el mai știa să ridice și bastonul. Cu brațul tare, cu o dexteritate uimitoare, el doboră pe dușman, repede ca fulgerul. Fu o luptă năvalnică și strașnică, cum numai ura știe să lupte.

Romanii, surprinși și uimiți, rezistară un timp; apoi, văzând că se îngroașă gluma, o luară la fugă. Galileenii, înfierbântați, voiau să-i urmărească prin coridoarele palatului, dar Ben Hur îi opri.

— Stați! strigă el. Colo vine căpitanul escadronului, înarmat. Au săbii și săgeți; contra lor nu vom putea lupta. Să ne întoarcem repede, cum am venit. Ne-am făcut vitejește datoria. Acum, repede!

Căpitanul strigă în urma lor. Dar Ben Hur îi răspunse râzând:

— Suntem doar niște câini de evrei! Iar voi, șacali de romani! Stați numai aici, că venim noi, mai târziu!

Galileenii râseră și ei, în fuga lor sprintenă, cuminte.

Dincolo de poartă se adunase o lume cum Ben Hur nu mai văzuse în viața lui, nici chiar la cirul din Antiohia. Pe culmi, pe coasta munților, pe acoperișul caselor, peste tot om lângă om, protestând, cerând și urlând. Aerul se cutremura de țipete și de blesteme.

Galileenii trecură înainte, fără să fie opriți de gardă. Dar când să iasă din înghesuială, căpitanul opri pe Ben Hur.

— Hei, obraznicule! Cine ești tu? Ești roman, sau evreu?

— Sunt fiul lui Iuda, născut în oraș. Ce vrei?

— Stai, să ne luptăm!

— Singuri?

— Cum vrei?

Ben Hur râse ironic.

— O, tu viteaz roman, vrednic fiu al bastardului Jupiter! Eu n-am nicio armă!

— O, s-o ai, spada mea! Eu cer alta unui soldat.

Lumea care auzi această convorbire rămase mută. Tăcerea se întinse departe. Nu demult Ben Hur învinsese un roman, în fața Antiohiei, în fața întregului Răsărit. Putea-va el învinge acum, în fața Ierusalimului, din nou un roman? Negreșit, ar fi un mare noroc pentru el și viitorul rege.

Se apropie de căpitan și-i zise:

— Sunt învoit; împrumută-mi, te rog, sabia și scutul.

— Coiful și cămașa de oțel, răspunse căpitanul.

— Ține-le pe acestea: poate că nu mi se potrivesc.

Romanul îi dădu, cinstit, armele și-și luă poziția.

În vremea aceasta, garda de la poartă rămase nemișcată.

Lumea se întreba, din gură în gură:

— Cine este evreul?

Nimeni nu-l știa!

Romanii întrebuițau, în lupte, de obicei săbii scurte. De aceea, adversarii se strângeau, față în față. Nu ridicau spada în larg, pentru lovituri mari, ci ținteau la împunsături în piept și la cap. Ben Hur știa lucrul acesta; de aceea zise căpitanului:

— Ți-am spus că sunt din Israel, dar te mai lămuresc că am învățat să lupt în Roma. Apără-te!

Cuvintele acestea fură semnalul începutului de luptă.

Câteva clipe adversarii se priviră muți, cu ochii scânteietori, peste scuturile lor. Apoi romanul dădu o lovitură greșită în piept. Evreul răs. Urmă alta, îndreptată spre cap. Dar oricât de repede fu dată, Ben Hur se apără și mai repede. Și încă așa de bine, încât sabia romanului se izbi de scutul lui și-l lăsă o clipă descoperit. Ben Hur izbi în clipa aceea cu atâta putere, încât sabia și mâna romanului căzură la pământ. Căpitanul mai făcu un pas, și se lungi la pământ cu un geamăt, cât îl ținu trupul voinic și greu. Ben Hur își puse piciorul pe trupul lui, ridică mâna și salută pe soldații din gardă, fără să-și piardă o clipă liniștea-i senină.

Când poporul înțelese că evreul biruise, erupse în urale nebune. Galileenii voiau să-l ridice pe umeri, să-l ducă în triumf, dar el nu se lăsă.

Un subofițer veni spre dânsul și Ben Hur îi zise:

— Camaradul a murit ca un soldat! Nu-i iau nicio pradă.
Doar sabia și scutul sunt ale mele.

Cu aceste vorbe plecă. Făcu semn și galileenilor:

— Fraților, v-ați purtat admirabil, dar acum trebuie să ne despărțim. Voi fi urmărit. Căutați-mă la noapte în pădurea Herbar. Am să vă propun ceva... foarte important pentru Israel.

— Cine ești tu? îl întrebară mai mulți deodată.

— Un fiu al lui Iuda!

Dornici să-l vadă, mulți se înghesuiau spre el.

— Vreți să veniți cu mine spre Betania? îi întrebă el.

— Da, vrem să venim cu tine.

— Atunci luați-mi sabia și scutul acesta! O să vă recunosc!

Își făcu loc prin mulțime și dispăru.

După pomnca lui Pilat, morții și răniții fură ridicați din fața palatului. Evreii formulară plângeri. În marea lor durere, victoria eroului necunoscut fu o rază de mângâiere. Îl căutau pretutindeni și-l laudau. Sufletul adormit al națiunii se trezi ca de o lovitură magică. Se dădeau mese între prieteni și se povesteau, în adunări, faptele eroice ale Macabeilor. Evreii ridicau capul și șopteau cu înțeles:

— N-o să treacă mult: o vreme scurtă de tot și Israel o să-și recapete drepturile! Să avem răbdare și încredere în Domnul!

Ben Hur dobândi mare influență în Galileea, și își netezi drumul pentru acțiunea în slujba regelui, care avea să vină.

Cu ce succes, o să vedem.

CARTEA A ȘAPTEA

CAPITOLUL I

Ben Hur își adună ceata-i de galileeni, cum vorbise, și-i urma în țara lor. Aici, răspândindu-se faima vitejiei lui, el câștigă repede popularitate și încrederea mulțimii. Înainte de sfârșitul iernii, el formă trei legiuni, în felul romanilor. Totul se aranjă cu multă precauție. Se mulțumi, deocamdată, cu oaste mai puțină, până să pregătească și celelalte provincii. Se duse cu tribunii lui în Lavabette, din Trachonia, și pregăti și acolo tinerimea, mai ales pentru lupta cu sabia. Exercițiile le plăceau și era și o distracție pentru popor.

Ben Hur își îndeplini misiunea cu multă răbdare, cu zel, dexteritate și devotament, virtuți în care zace taina puterii. Nimeni nu era stăpânit de ambiția nobilă a puterii ca el! Cu câtă abnegație lucra! Simonide și Ilderim îl sprijineau din depărtare. Cel dintâi cu bani și arme, cel de al doilea cu paza și proviziile de alimente. Și totuși n-ar fi putut spera în succes, fără spiritul ager și războinic al galileenilor. Erau idealisti și chiar disprețuiau setea de aur a evreilor, în Talmud chiar e un dicton în sensul acesta: „Galileeanul iubește onoarea; evreul, banul!” Cu înfocare urau Roma și cu tot atâta dragoste fierbinte își iubeau patria. Întotdeauna cei dintâi pentru luptă și cei din urmă pentru renunțarea la ea. O sută cincizeci de mii de tineri din Galileea își găsiră moartea în ultimul război cu Roma. În zilele de sărbători ei se duceau la Ierusalim în cete mari, și își făceau aici corturi, ca la război. Aveau un suflet larg pentru orice faptă eroică. Vorbeau cu entuziasm despre orașele lor frumoase, deși clădite sub stăpânire romană; ei ajutaseră la ridicarea acestor ziduri și trăiau în armonie cu neamurile străine adăpostite aici. Pe profetul Horea îl venerau ca pe o mândrie a neamului evreiesc.

Numai un popor cu fantezie și însuflețire mândră și vitează a putut crea legenda minunată despre venirea unui nou rege și despre puterea lui. Credința că el va veni și va înfrânge puterea Romei, era destulă magie pentru a cuceri toată suflarea din Galileea. Visul venirii unui Mesia a fost pururea dulce; acum nu mai era vis, era realitate: regele era aici.

Ben Hur îi însuflețea pe oamenii lui, spunându-le de căpitanii oastei care se vor alia la război, în ziua hotărâtă. Cum era de pildă Baltazar, din Antiohia, care n-aștepta decât semnalul pentru marea luptă. Primăvara îl găsi în plină activitate, așa că putu să-și zică:

— Bunul rege poate să vină. N-are decât să ne spună unde vrea să-i ridicăm tronul. Noi avem săbiile trase, ca să-i croim calea.

Și între toți oamenii aceștia care-l ascultau, se supuneau lui și-l admirau, dânsul era un necunoscut. Nimeni nu-i știa alt nume, decât că era un fiu a lui Iuda.

Într-adevăr el ședea, cu câțiva dintre ai lui, la intrarea cortului, pe care și-l ridicase pentru locuință, când un sol, un arab, îi aduse o scrisoare. O deschise și citi:

„Ierusalim, 4 Nisan.

S-a ivit un profet, despre care lumea spune că ar fi Elias. A trăit ani îndelungați în deșerturi. Pentru noi e un profet, căci profetică e vorbirea lui. Ne spune despre un altul, care va veni, mult mai mare, mai luminat decât dânsul. Îl așteaptă pe malul stâng al Iordanului. M-am dus să-l văd și să-l ascult. Acela pe care el îl așteaptă este, desigur, regele! Vino și judecă singur! Întreg Ierusalimul, cum și din alte părți au venit oameni să-l vadă pe profet. Malul râului e plin de lume, ca Muntele Măslinilor de Paști.

Malluch”.

Obrajii lui Ben Hur se roșiră de bucurie.

— Vestea aceasta, zise el, vestea aceasta, fraților, pune capăt așteptării noastre. Crainicul regelui a apărut și ne-a anunțat sosirea lui!

Citiră și ostașii scrisoarea și se bucurară de cuprinsul ei.

— Să vă pregătiți, le zise Ben Hur, – fiecare să stea la postul lui și să aștepte chemarea mea! Până atunci, eu alerg să mă încre-

dințez dacă într-adevăr regele este așa de aproape. Să fiți gata, și când voi veni, să mă urmați!

— Într-un suflet! răspunseră galileenii.

Retras în cort, Ben Hur scrisese lui Ilderim și lui Simonide despre cele aflate și despre călătoria lui apropiată la Ierusalim. Scrisoarea o trimise cu un curier de mare iuțeală. Iar când se iviră stelele și luminară căile întunericului nopții, el încalecă și, însoțit de un arab, luă direcția Iordanului.

Însoțitorul era Aldebaran, minunatul călăreț, și până la miezul nopții lăsară departe Galileea, grăbind spre sud.

CAPITOLUL II

Ben Hur voia să sosească înainte de revărsatul zorilor la Ierusalim. Să-și caute un loc ascuns, undeva, și să se odihnească puțin. Dar zorile îl apucară tot în deșert, oricât se sili. Conducătorul îi promise că îl va duce el undeva, într-o vale ascunsă, între stânci, lângă un izvor și banane, unde era și iarbă grasă pentru cai.

Cum călărea, gândindu-se la minunatele evenimente ce aveau să urmeze, schimbând soarta popoarelor și a lumii întregi, deodată Aldebaran îi atrase luarea aminte asupra unei apariții ciudate. Jur împrejur nu se vedea nicio vegetație; numai deșertul cu nisipu-i alb, care acum, în răsăritul soarelui, părea roșiatic. În stânga, în depărtare, se zăreau contururile unor munți de stâncă. În pustiul acesta nu putea să treacă neobservat niciun lucru oricât de mic.

— E o cămilă cu călători, observă conducătorul.

— Mi se pare că nu este numai una! răspunse Ben Hur.

— Da! Un om călare urmează după cămilă.

Ben Hur observă, mai târziu, că acea cămilă era albă. Și-și aduse aminte de minunatul animal, pe care Baltazar îl adusese cu Iras din Egipt. Să fie acesta? Și cei doi călători, care se deosebeau acum destul de bine în aburii răsăritului, să fie Baltazar și Iras?

Dar cum veneau ei aici, în pustiu? Și erau singuri! Dar pe când își făcea aceste întrebări, se apropiară așa de mult unul de altul, de nu mai rămase nicio îndoială. De sub perdelele puțin date

la o parte se ivi chipul impunător al lui Baltazar și ochii scânteietori ai frumoasei egiptence.

— Toată mila Domnului să fie cu tine! strigă bătrânul, cu o voce tremurătoare.

— Și cu tine, și cu ai tăi fie pacea Domnului! răspunse Ben Hur.

— Ochii mei sunt cam slabi acum, dar spune-mi că ești fiul lui Hur, pe care l-am cunoscut, nu demult, în casa nobilului Ilderim, ca oaspete al lui.

— Și tu ești Baltazar, înțeleptul egiptean, ale cărui cuvinte, despre evenimentele sfinte, se potrivesc așa de bine cu prezența mea în deșertul acesta! Ce te aduce aici singur?

— Niciodată omul nu-i singur, acolo unde-i și Dumnezeu! răspunse Baltazar. Dar să știi că după noi vine o caravană, de care m-am alipit și eu. Ea se duce la Alexandria, și fiindcă drumul ei trece prin Ierusalim, și scopul călătoriei mele fiind tot sfânta cetate, m-am alăturat de ei. Dar azi dimineață, nemulțumit de încetineala lor, am luat-o înainte. Cauza încetinelii este o cohortă de romani, care ne însoțesc și au mersul leneș. De oameni nu ni-i frică, căci am aici sigiliul șeicului Ilderim; iar de fiare ne păzește Dumnezeu!

Ben Hur se înclină.

— Sigiliul șeicului e o bună pavăză, iar leul, cât ar fi el de iute, nu se va putea măsura cu acest rege al deșertului!

Și el mângâie gâtul superbeii cămile.

— Da, zise Iras, care de mult căuta cu privirea-i arzătoare ochii tânărului erau, – dar până și regii își pierd puterea, dacă rabdă prea mult de foame și de sete. Dacă tu ești într-adevăr acel Ben Hur pe care l-am văzut și admirat la ciroul din Antiohia, – ne vei conduce la un izvor cu apă rece, să ne bucurăm lângă el, reîmprospătați, de zorile dimineții.

Ben Hur răspunse vesel:

— Cu plăcere, frumoasă egipteancă; o să vă conduc în curând la un izvor cu apă tot așa de rece și de limpede, cum este apa vestită din izvorul Castalia. Dacă binevoiți, să ne grăbim puțin.

— Primește mulțumirile unei însetate, răspunse ea. Drept recunoștință îți ofer și eu o bucată de pâine albă cu unt proaspăt, din Damasc.

— Un dar prețios și rar! Dar să plecăm!

Călătoria pe cămile are dezavantajul că nu se poate povesti în decursul călătoriei.

După un timp călătorii sosiră într-o vale, care, după uniformitatea deșertului, li se păru însuși paradisul. Ici-colo se iviră râulețe șerpuitoare, cu stuf verde pe maluri. Ca și în valea Iordanului, păreau rătăciți aici câțiva măslini, cu frunzele lor late, verzi și strălucitoare ca stelele cerului. Un palmier se ridica la dreapta, cu toată maiestatea lui regală. Mai la vale, răsări ca din pământ o pădure de banani, care vesti călătorilor noștri apropierea izvorului dorit.

Ajunși la deschizătura unei stânci, ornată cu mușchi verde, deschis, se auzi deodată murmurul zgomotos al unei căderi de apă. Călăreții săriră din șa și ajutară lui Baltazar și fiicei lui să se coboare de pe cămila îngenuncheată. Bătrânul, întors cu fața spre răsărit, cu mâinile încrucișate pe piept, se ruga.

— Dă-mi repede un pahar, porunci Iras servitorului.

Apoi, întorcându-se spre Ben Hur, adăugă:

— Vino cu mine la izvor.

Plecară împreună. El voia să-i umple pahaml, dar ea stăruia să se servească singură. Ba, când pahaml fu plin cu apă rece, îl oferii întâi lui. Dar el nu primi.

— Dă-mi voie să te servesc eu.

Ea cedă, în sfârșit.

— Aș fi vrut să te servesc, Ben Hur. Noi avem un proverb: „Mai bine servitoarea unui norocos, decât ministrul unui rege”.

— Unui norocos?

— Dumnezeu ne dă succesul ca să ne arate că ne iubește. N-ai fost tu învingătorul din circ?

Ben Hur roși.

— Acesta a fost un semn. Apoi, într-o luptă, ai ucis un roman.

Ben Hur se roși și mai tare. Nu atât de amintirea succeselor, cât de emoție că ea se interesa de el, de amănuntele vieții lui. Apoi îl cuprinse o grijă serioasă. De unde cunoștea ea secretul acesta? Să-i fi vorbit oare Malluch, Ilderim ori Simonide? Numai aceștia știau că el fusese învingătorul acela.

— O, zei ai Egiptului, – urmă Iras –, vă mulțumesc vouă, că mi-a fost dat să cunosc un erou! Vă mulțumesc că victima din palatul Idermee n-a fost un om al regelui meu. De aceea, jertfesc zeilor și beau acest pahar!

O parte din conținut îl vărsă pe jos, iar restul îl bău.

— O, fiul lui Hur, eroii stau ei oare așa tăcuți în fața unei femei? Ia paharul în mână și vezi dacă nu găsești în fundul lui vreun cuvânt bun pentru mine.

Ben Hur prinse paharul și-l umplu din nou.

— Un fiu a lui Israel nu se roagă zeilor, căci el n-are decât un singur Dumnezeu. Eu, acestui Domn al Universului mă închin, îi mulțumesc că, pe lângă toate suferințele vieții, ne-a dat mângâierea iubirii, și beau pentru Iras, cea mai fermecătoare frumusețe din toate fiicele Nilului!

Ea îl atinse pe umăr.

— Ai greșit, și o să te spun micii evreice, pe care ai lăsat-o în casa aceea mare, la Antiohia, și ea...

— Ei, și ea?

— Ce va zice oare, când îi voi repeta cuvintele tale de mai înainte?

El tăcu o vreme, parcă ar fi vrut să-i lase timp să mai vorbească. În gândul lui însă, vedea pe Estera, lângă tatăl ei, cum pândea veștile aduse de la el. În fața ei, Ben Hur povestise lui Simonide cele ce i se întâmplaseră în palatul Idermee. Să fi fost dar Estera care le destăinuise egiptencei? Bănuiala intră în sufletul lui. Dar mai înainte să fi putut răspunde ceva, la aluzia făcută despre micuța evreică, Baltazar veni și el la izvor.

— Îți suntem foarte recunoscători, fiule Hur, că ne-ai călăuzit în raiul acesta minunat, zise egipteanul, în felul lui serios. Iarba, pomii, umbra răcoroasă, ne invită la odihnă. Izvorul e așa că parcă picură diamant fluid din el și cântă osanale iubirii lui Dumnezeu. Nu-i destul să-ți mulțumim cu vorba, ci vino, șezi aici cu noi și gustă din pâinea noastră.

— Să te servesc mai întâi cu un pahar de apă.

Ben Hur umplu paharul și-l întinse lui Baltazar. Apoi servitorii ridicară cortul, după obiceiul oriental, întinseră pânzeturi albe pe iarbă și scoaseră merindele din coșurile aduse în spatele cămii.

CAPITOLUL III

După ce călătorii noștri se ospătară la umbra răcoroasă a palmierului și mai băură câte un pahar de apă rece din minunatul izvor, de a cărui împrejurime frumoasă nu se mai săturau, Baltazar își ridică ochii blânzi la Ben Hur.

— Când te-am întâlnit, tinere, nu cumva te-am abătut din drum? Porniseși tot spre Ierusalim?

— Da! Ținta călătoriei mele este tot orașul sfânt.

— Te întreb, fiindcă, pentru mine, drumul e foarte obositor. Nu este altul mai scurt decât acela prin Bebeth-Ammon?

— Este unul mai scurt, dar e mult mai greu, prin Gherasa și Nattath-Gilead. Acesta e acela pe care vreau să-l iau.

— Ard de nerăbdare, – zise Baltazar –, să sosesc mai degrabă, în timpul din urmă, mi s-a arătat mereu visul, și glasul îmi spunea repetat: „Scoală-te și du-te; cel pe care îl aștepti de mult, s-a arătat”.

— Înțelegeți pe acela care are să fie regele Iudeii? întrebă Ben Hur calm.

— Da!

— Așadar, n-ai auzit nimic despre el?

— Nimic decât glasurile din somn.

— Vezi, că am aici știri, care o să-ți facă bucurie.

Ben Hur scose din buzunarul mantalei sale scrisoarea primită de la Malluch. Mâna egipteanului tremură: O citi tare, așa de emoționat, că i se umflară venele gâtului. O impresie puternică făcură asupra lui Ben Hur vorbele lui de rugăciune:

— Doamne, ai fost milostiv cu mine! Lasă-mă, te rog, să-L văd o dată pe Mântuitorul, și servul tău e gata să plece în veșnică pace!

Ben Hur, care se gândea la cel așteptat ca la un rege, care venea să domnească cu milă în loc de tiranie, întrebă pe bătrân:

— Ei, acum, când s-a arătat, tot nu crezi că are să fie rege?

— Cum să te înțeleg?... Eu nu știu altceva decât că el este un

spirit luminător, o stea ce m-a călăuzit spre o lume dreaptă și fericită; altceva nu știu!

— Da', ziceai și atunci, când am vorbit împreună, că el nu va domni ca un cezar, ca un rege pământean, ci numai în împărăția sufletelor.

— Negreșit, cred și acum tot așa. Și așa-i deosebirea între noi: tu mergi să întâmpini pe un rege al oamenilor, iar eu pe Mântuitorul sufletelor noastre.

Se opri și privi înaintea lui, copleșit de gânduri și de imagini, ce nu se pot exprima prin vorbe.

— Vezi, fiul lui Hur, nu pot să-ți spun de unde vine ideea că în fiecare om există un suflet. Și de unde a răsărit el? Poate l-au adus primii părinți din grădina unde au locuit întâi. Niciodată n-am avut o conștiință hotărâtă despre el. La unele popoare s-a pierdut, la altele nu. S-a tulburat numai. Dar Dumnezeu a trimis din vreme în vreme câte un spirit puternic, care, cu mintea lui ageră, i-a întors pe oameni în credința sufletului și a nădejzii în bine. Sunt oameni care nu vor să cerceteze tainele sufletului, ci se mulțumesc cu bunurile vieții pământești. Dar ce sunt ei în fața eternității? Ce pot ei să simtă din dumnezeire, din măreția tainelor ascunse minții, dar pe care sufletul îl soarbe în fiecă clipă, în extazul fericirii nemuritoare? Nemuritoare! Vezi, asta-i credința și speranța cea cu temei a omenirii. Ideea, ce aprinde lumina vieții dincolo de mormânt.

Bătrânul bău apa din pahar, și tremurul mâinilor lui trecu în corpul lui Ben Hur. Și Iras se uită cu ochi mari la el.

— Să mă ierți, fiule Hur, dacă nu pot și nu vreau să-ți vorbesc mai mult despre viața aceasta. Dar Mântuitorul ne-o va desluși cu lumina minții Lui, cu legile Lui, unice și eterne. Crede-mă, lumea are mai multă nevoie de acestea decât de cele făcute de regi, impuse prin puterea sabiei și a războaielor. Dar oricum am defini deosebirea de credință dintre noi, Ben Hur, o întrebare practică ni se impune. Cum o să-L cunoaștem? Rămâi hotărât la părerea că El este un rege, ca Irod? Vei căuta atunci un om îmbrăcat în purpură, un bărbat cu sceptru în mână. Îl vei căuta pe omul acesta, până ce-l vei găsi. Acela pe care îl caut eu, e un om sărac, simplu, umil. Un om care, prin înfățișare, nu se deosebește

de ceilalți. Semnul, prin care o să-L recunosc, e numai acela că omul meu îmi va arăta drumul spre pace, spre eterna, strălucitoare și curată viață a sufletului.

Ben Hur și Iras rămaseră într-o tăcere adâncă, pe care tot Baltazar o rupse:

— Dar să plecăm acum. Ceea ce v-am spus a trezit și mai cu putere dorul meu de a-L vedea. Să mă iertați că nu vă pot îngădui mai mult plăcerea odihnei. Doar un strop de vin să mai gustăm, ca să ne întărim puterile.

La un semn, servitorul scoase o sticlă din coșul cu merinde, și toți ciocniră, închinând pentru norocul călătoriei mai departe. Apoi se ridică, scuturându-și șervetele de pe genunchi. Și pe când servitorul strângea cortul și toate vasele în coș, arabul se apropie cu calul lui Ben Hur, iar egipteanul, cu fiica sa, se urcară pe cămilă.

În scurtă vreme erau iarăși pe drum spre Ierusalim. Caravana, care rămăsese în urmă, era acum înaintea lor.

CAPITOLUL IV

O caravană odihnindu-se în deșert este o priveliște pitorească. În mers, pare un șarpe enorm, ce se târăște încet. În curând Baltazar, cu ai lui, o ajunse. Și iarăși îi fu încetineala atât de nesuferită, că se dezlipi din nou de ea.

Ben Hur se uită îndărăt cu oarecare melancolie. Inima lui tânără iubea pitorescul și iubea societatea. Dar întunericul nopții începu să le acopere pe toate. Ca să spunem adevărul, Ben Hur simțea o plăcere voluptoasă în apropierea frumoasei egiptence. De câte ori ea se uita de sus, la el, el venea îndată în apropierea ei. Cel mai neînsemnat lucru, se umplea de farmec, dacă ea se ocupa de el. O rândunică săgeta prin aer și ea o arăta cu degetul. Ben Hur se uita cu bucurie la zborul ei. Strălucea o piatră galbenă în nisipul alb de jos? Era destul ca ea să i-o arate și el se cobora de pe cal și i-o ridica. Deși piatra era fără nicio valoare, lui, în mâna ei, i se părea un diamant. Acum, în întunericul nopții, când primejdii nebănuite puteau să li se ivească în cale, apropierea fermecătoarei Iras îi da puteri și gânduri eroice. Acestui farmec se adăuga cochetăria prin

care ea-i arăta că știa ce influență avea asupra lui. Se gătitise, ca să-și mărească frumusețea, cu o diademă de aur și de mărgăritare, care străluceau feeric pe buclele-i negre. Ea mai scoase și alte podoabe din ascunzișul săculețelor ei. Își puse cercei, brățări, un colier de mărgăritare și un șal indian de mătase. Și astfel împodobită, impresură pe Ben Hur cu toate atențiile cele mai dragălașe, îi vorbea cu voce dulce, pasionată, îi arunca cele mai arzătoare priviri.

Când întunericul nopții învălui pustiul, mica societate se opri într-o vale, unde găsiră iarăși apă limpede din scurgerea ploilor, filtrate prin nisip, într-un lac adânc, în Abilene, care numai arareori seca. Aici întinseră cortul, luară masa și făcură pregătiri pentru odihna nopții.

Ben Hur veghea. Cu sulița în mână, el sta lungit lângă cămila adormită, și se uita la stele. Liniștea adâncă domnea împrejur. O adiere caldă trecea din când în când, fără să-i tulbure visul, fără somn. Se gândea la egipteană. Cum ajunsese ea în cunoștința tainelor lui? Cum se va folosi de ele? Și ce atitudine trebuia să ia el, față de dânsa? Și de altă parte, îl pândeă dragostea. Dorința de-a se apropia, mai seducătoare decât prudența, cumin-țenia. Era aproape să asculte mai mult de aceste sentimente din urmă, când simți pe umăr atingerea unei mâini ușoare. Această atingere îl deșteptă din visuri, și el se întoarse: ea sta înaintea lui.

— Tu nu dormi? – întrebă el.

— Somnul e pentru oamenii comuni și pentru copii, răspunse ea. Eu vin la prietenul meu, să ne bucurăm împreună de libertate, de frumusețea stelelor din miazăzi, în vălul nopții ce acoperă Nilul. Dar tu te-ai speriat!

El prinse mâna ei de pe umăr.

— Nu! Doar n-am în față un dușman?

— Nu! Dușmănia e o boală, de care să mă ferească Isis! Ea mi-a sărutat inima de când eram copilă.

— Vorbele tale nu sunt ca ale tatălui tău. Nu sunteți de aceeași, credință?

— Poate să fiu, – și ea râse încet –, poate să devin, după ce voi îmbătrâni ca el. Eu iubesc poezia și filosofia. Dar nu înțelepciunea aceea care n-are veselie și dragoste. Nu vreau viața

fără bucurii și fără emoții dulci. Dumnezeuul tatălui meu e prea sever pentru mine! în Daphne nu l-am găsit! Nici în atriumul din Roma nu se știe de prezența Lui! Eu am o dorință, Ben Hur.

— O dorință? Cine nu ți-ar îndeplini-o?

— O să te pun la probă.

— Ei, spune!

— E foarte simplă. Vreau să-ți fiu de ajutor.

Se apropie de el și râse.

Ben Hur îi răspunse pornit:

— O tu, egipteană! era să zic: scumpă egipteană! Nu ești tu din țara Sfînxului?

— De ce?

— Ești o enigmă! Nu fi crudă și lasă-mă să ghicesc cel puțin: cum o să te înțeleg? Unde am nevoie de ajutor? Și cum poți tu să-mi ajuți?

Ea își retrase mâna din mâna lui și, apropiindu-se de cămilă, mângâie animalul.

— Tu, cel mai puternic din obârșia celor tari! Și tu te poticnești uneori, când porți povară prea grea și treci pe un drum aspru și necunoscut! Dar tu nu respingi vorba prietenoasă, nici ajutorul unei femei. Te iubesc, animal regesc!

Și aplecându-se peste gâtul cămilei, îi sărută fruntea.

Ben Hur răspunse liniștit:

— Imputarea nu și-a greșit efectul, egipteanco! Dar rezerva mea apără viața și fericirea altora și e de iertat, frumoaso!

— Se poate, răspunse ea repede. Așa este!

El se apropie de ea și o întrebă scurt:

— Spune ce știi?

Iras izbucni într-un râs vesel:

— Ei, de ce vor bărbații să nege că noi, femeile, n-avem ochii mai ageri decât ai lor? Toată ziua am studiat astăzi fața ta. Porți griji mari în sufletul tău. Am ghicit că grija asta e în legătură cu cele ce ți-a spus tata; mărturisește, fiule Hur! Ea se aplecă spre el și-i șopti tainic: „Fiule Hur, tu îl cauți pe Acela care va fi regele Iudeei, nu-i așa?”

Inima lui Ben Hur bătu mai repede.

— Un rege ca Irod, ba chiar și mai puternic, adăugă ea.

El se uită tăcut în depărtarea nopții, apoi își ridică ochii spre stele. Ea îl privi stăruitor și-și coborî privirea în ochii lui.

— Amândoi avem același vis, urmă ea, inimoasă. Dacă ți-l spun pe al meu, îmi vei mărturisi și tu pe al tău? Ce, taci?...

Se întoarse supărată și voia să plece, dar el o reținu:

— Rămâi! rămâi și vorbește!

Ea îl ascultă. Își puse o mână pe umărul lui, iar el o cuprinse de mijloc.

— Vorbește! îi șopti el. Povestește-mi visurile tale. Îți voi spune și eu pe ale mele. Cine ar putea să ți se împotrivească?

Ea începu încet:

— Pe când mergeam alături în deșert, purtam în gândul meu un război, un război minunat pe uscat și pe apă, cu arme și cu corăbii, parcă s-ar fi sculat din morți Cezar, Pompei, Octavian și Antoniu. Lumea se acoperise de pulbere și de cenușă, se înecase în valuri, și Roma nu mai era! Puterea lumii era iar în Orient, și tronul cel mai strălucit iarăși unde fusese mai înainte. Și cât ținu viziunea, Ben Hur, mă întrebam: ce recompensă va primi eroul care l-ar ajuta mai mult pe rege?

Ben Hur tresări. Era întrebarea ce-l muncise și pe el ziua întreagă.

— Asta e! zise el. Împărăția și tronul sunt lucruri la care tu vrei să-mi ajuți? Și n-ar fi pe lume o regină mai frumoasă, mai înțeleaptă și mai maiestuoasă! Dar vai! scumpa mea, visurile tale de război, de cucerire, prin arme, nu sunt pentru tine! Cum o s-ajuti tu aici? Tu ești o femeie; deși Isis ți-a sărutat inima, ea tot inimă de femeie a rămas! Poți tu să-mi arăți o altă cale?... Arată-mi-o, te ascult!

Ea se desfăcu din brațul lui, zicând:

— Așterne mantaua ta aici, jos, pe nisip, lângă cămilă: vreau să șed și să-ți povestesc o pildă, pe care am auzit-o că s-a petrecut între Nil și Alexandria.

El o ascultă.

— Și eu ce să fac? întrebă el umil. Cei care ascultă poveștile din Alexandria trebuie să stea în picioare, ori au voie să șadă și ei jos?

— Ei pot să facă tot ce le place, răspunse ea râzând.

Încurajat astfel, Ben Hur se așează lângă egipteancă și, cuprinzându-i cu brațul gâtul ei frumos:

— Sunt gata să te ascult, șopti el.

Iar ea începu:

— Isis era cea mai frumoasă dintre zeițe; iar băiatul ei, Osiris, deși puternic și filosof, totuși era uneori foarte gelos. Căci zeii, în amor, se aseamănă cu oamenii de rând. Palatul zeiței era din argint, sus pe culmea unui munte, aproape de Lună. Osiris își avea palatul lui de aur, aproape de Soare, așa de strălucitor că orbeai când te uitai la el.

Odată – zeii au toate zilele la fel – soții ședeau împreună pe acoperișul palatului de aur. Privind în depărtare, Isis văzu întorcându-se din război, învingător, pe Indra, rivalul lui Osiris, cu o turmă de maimuțe și o ceată de vulturi în zbor. El era urmat de eroul Rama și de mireasa lui Sita, pe care numai Isis o întrecea în frumusețe. Isis își desprinsese brâul ei de aur și făcu semn cu el Sitei. Sita îi răspunse cu o salutare amicală. Și-atunci, deodată, s-a lăsat întuneric peste toată lumea, peste toată întinderea vederii; dar nu era noaptea, ci întunericul frunții încrețite a lui Osiris.

Convorbirea dintre soți se întrerupse. El se sculă și-i porunci, mândru:

— Du-te acasă! Nu mai am nevoie de tine! Pot să dorm foarte bine și singur! Du-te de aici!

Dar ochii lui Isis erau mari și blânzi, ca ochii vacii albe care mânca fân, în Templu, din mâinile credincioșilor. Se ridică și zise cu un zâmbet potolit:

— Rămâi cu bine, stăpânul meu iubit! Știu că mă vei chema iar, în curând. Căci fără mine nu vei putea să dormi fericit”. Și ea răs, convinsă că spusese adevărul. „O să vedem”, răspunse el.

Și ea plecă. Șezu afară pe acoperișul palatului ei de argint, cu o broderie, și lucra.

Și din pieptul lui Osiris începură să se macine suspinele, ca o moară în lucru. Așa de puternic se zguduia inima în el, încât stelele din apropiere păliră și unele căzură moarte în neant! În timpul acesta, Isis cosea liniștită, fără să greșească niciun punct!

După aceea, ea văzu cum, în jurul Soarelui, se forma un punct negru și creștea, creștea până ce ajunse cât Luna. Știa că se

va naște o nouă planetă, o primejdie poate pentru zei, dar ea nu se tulbură, ci cosea înainte. Știa că, în cele din urmă, va fi așa, cum spusese dânsa.

Așa s-a format Pământul. Întâi un punct mic, apoi o masă rece, sură, plutind inertă în spațiu. Observă apoi cum formele se dezbinară. Aici se alese, sus, un munte; jos, văi, abisuri, râuri; apoi marea. Dar toate erau întunecate, fără viață. Isis cunoscuse atunci puterea mâhnirii zeului ei. Creațiile îl înconjură pe Osiris rugătoare: iarba, pomii, păsările și animalele, până și insectele și reptilele îl rugară: „Dă viață! Nu vezi că nu-i fericire în Univers?”

Soarele își ascunse fața strălucitoare. Și Isis urmă să coasă, căci știa că puterea lui Osiris nu era mai mare decât răbdarea ei. Soarele nu va răsări, și el nu va putea fi fericit fără dânsa. Așa s-a și întâmplat! Puterea creatoare a zeului a dat apoi mișcare Pământului, aripi păsărilor, curs apelor, și tumult valurilor mării. Lumina Lunii își revărsa razele-i reci de argint peste pădurile munților, peste strălucirea văilor. Ce panoramă minunată! Isis bătea din palme de bucurie. Și Osiris, în îngâmfarea puterii lui, parcă zicea:

— Ei, vezi că pot trăi și fără tine? Am creat frumuseți: Lumea!

— Dar rece, fără viață, se gândi ea, și iarăși se așeză să coasă. Știa că el tot nu putea fi fericit, sărmanul, singur!

Osiris tresări. Parcă auzise gândul ei. Dar mândria lui de atotputernic nu-l lăsa să se înduioșeze. Încearcă din nou puterea lui creatoare. Și dădu glas păsărilor, murmur apelor și pădurii și glasuri furtunoase adâncurilor mării. Muzică! muzică! Lumea cânta!

Osiris, mulțumit de înțelepciunea lui, se crezu acum fericit! Fericit pământul în frumusețea, în armonia muzicii lui. Dar în curând se plictisi și de frumusețe și de muzică! Mereu același tablou, mereu aceleași sunete! Toate îl plictisiră pe Osiris așa de mult, că, într-o zi, căzu obosit de moarte, fără simțire la pământ.

Mișcată de mila lui, Isis luă cuvântul:

— Stăpâne, – grăi dânsa –, creația ta e moartă! Nu vezi? N-are viață!

Osiris, le vedea toate, dar nu zise nimic.

— Vrei să-ți ajut eu?

Osiris era prea mândru și nu zise nimic.

Isis terminase ultimul punct al broderiei. Luă lucrul, îl înveli și-l aruncă la picioarele bărbatului ei. Acesta se ridică și-i făcu semn de împăcare:

— Vino!

Ea se apropie, iar el o prinse fericit în brațe:

— Femeia mea!

Și Isis nu se mai depărtă de soțul ei! Au creat împreună viața și au perpetuat-o. De atunci bărbatul nu mai vrea singurătate, ci însoțire, și fu fericit!

— Asta e, Ben Hur, povestea egipteană, pe care am auzit-o în Alexandria.

Ea tăcu.

— E o legendă frumoasă, șopti Ben Hur. Și vrei tu ca eu să iau pildă din ea

— Da! fu răspunsul ei.

Atunci el îi cuprinse gâtul și o sărută fierbinte.

— În iubire, în iubire e viața și fericirea!

Ea-i înapoie sărutarea.

— Îl vei găsi pe regele tău, îi șopti cu gingășie, lăsându-și capul pe pieptul lui; îl vei găsi! Cu sabia ta vei cuceri puterea pentru el și răsplata îți va fi mare. Viteazul biruitor va fi eroul meu!

Ben Hur își ridică ochii și se uită în fața ei. Nici una din stelele cerului nu era așa de strălucitoare ca ochii ei. O strânse la piept și-i zise:

— O, egipteanco, dacă este de cucerit vreo coroană, eu te-aș face pe tine părtașa ei. Să o pun pe fruntea ta! Să fii regină, cea mai frumoasă dintre regine! Iar eu, omul cel mai fericit din lume!

— Și tu o să-mi spui toate și eu o să-ți fiu pretutindeni de ajutor, zise ea sărutându-l cu înfocare.

Ben Hur tresări ca atins de un duș rece:

— Nu-ți ajunge dacă te iubesc? întrebă el.

— Adevărata iubire cere și încredere. Dar să nu-ți faci gânduri negre. O să mă cunoști mai bine.

Ea se ridică.

— Ești crudă, zise el.

Ea plecă. Se opri lângă cămilă și-i sărută fruntea.

— O, tu, nobil animal! Iubirea ta nu cunoaște îndoiala.
În clipa următoare Iras dispăru.

CAPITOLUL V

În ziua a treia, călătorii sosiră la râul Iaboc, unde găsiră adunată lume multă. Cei mai mulți veniseră din Persia. Caii lor se odihneau în iarbă.

Abia descălecară noii sosiți, și un om veni spre ei, oferindu-le apă din ulciorul lui. După ce mulțumiră omului, acesta se apropie de cămilă.

— Tocmai vin de la Iordan, zise el. E multă lume adunată acolo. Dar niciunul n-are o cămilă ca asta. Permiteți să vă întreb, din ce rasă este?

Baltazar răspunse scurt și își căută un loc de odihnă. Ben Hur însă întrebă pe om:

— În ce parte a Iordanului e adunată mulțimea?

— La Betabara.

— Acesta a fost un sat neînsemnat. Nu înțeleg de ce i s-a dat acum o importanță așa de mare.

— Vei înțelege mai pe urmă, răspunse omul. Se vede că vii de departe și nu știi vestea cea bună.

— Ce veste?

— S-a arătat un învățat mare, în pustiu. Zice că ar fi un sfânt! Vorbește așa de frumos, niște cuvinte ce pătrund adânc în mintea oamenilor. Se numește Ioan, fiul lui Zaharia. Și se cheamă că este trimisul lui Mesia.

Și Iras ascultă cu atenție cele spuse de străin.

— Oamenii spun că acest Ioan și-a petrecut copilăria într-o peșteră, singur, în post și rugăciuni. Lume multă ascultă predica lui. L-am ascultat și eu.

— Toți aceștia vin de acolo?

— Unii vin, alții se duc.

— Și ce predică el?

— O învățătură nouă, o învățătură despre care nu s-a auzit până acum în Israel, după cum spun toți. Rabinii nu știu ce să

creadă despre el, nici noi nu știm nimic. Unii l-au întrebat dacă nu e Hristos, ori Elias, dar el răspunde că-l cheamă Ioan, și că el este doar glasul celor care trebuie să strige răsunător în pustiu: „Pregătiți drumul Domnului!”

Prietenii îl chemară pe om, dar când vru să plece, Baltazar îl opri:

— Bunule străin, – îi zise cu o voce tremurătoare –, spune, o să-l găsim pe predicator acolo unde l-ai lăsat?

— Da, la Betabara.

— Cine ar putea să fie altul, decât crainicul regelui nostru?

În timpul din urmă, fiica egipteanului se interesase mai mult de evenimentul acesta, decât el însuși. Dar acum ochii bătrânului luară o strălucire plină de însuflețire:

— Să ne grăbim! Nu mai sunt ostenit.

Și porniră îndată la drum,

Cât ținu călătoria de la locul de odihnă și până la Namoth-Gileab, abia schimbară câteva vorbe.

— Dimineața să plecăm devreme, zise bătrânul lui Ben Hur. Mântuitorul ar putea sosi înaintea noastră.

— Regele nu poate fi departe de crainicul lui, șopti Iras, în locul lui Ben Hur.

— Măine se va alege, răspunse acesta, sărutându-i mâna.

În trei ceasuri sosiră la Namoth, care se întindea lângă Muntele Gileab. De aici porniră apoi, prin stepele deșerte, spre râul sfânt. Sângele fierbea în venele lui Ben Hur.

— Bucură-te, Baltazar, – zise el –, suntem aproape de scopul nostru!

Conducătorul îndemnă cămila la pași mai repezi. Începură să se zărească, la stânga râului, corturi întinse pe mal, cai, cămile, măgari și alte animale, și o mulțime enormă de oameni. Dar toată această lume era acum gata de plecare.

Călătorii noștri sosiră târziu!

— Să stăm numai aici, zise Ben Hur lui Baltazar, care își frângea mâinile disperat. Nazarineanul trebuie să treacă pe aici.

Lumea era într-o așa fierbere, că nici nu observase sosirea noilor veniți. După ce mare parte din ea plecă, în curând se văzu, venind spre râu, un om cu o înfățișare deosebită. Era un om slab,

cu fața palidă și suptă, cu un păr mare, ce-i cădea pe umeri în bucle încurcate. Un păr castaniu cu reflexe de aur în soare, cu deosebire de moale și lucios, cum n-au oamenii de rând. Ochii îi străluceau plini de viață. Purta o manta albă, de păr de cămilă, ce-i acoperea numai jumătate din corp. Un umăr îi era gol, dar alb și el, ca și obraji. Talia subțire, îmbrăcată în pânză aspră, era încinsă cu un brâu de piele. Picioarele erau desculțe. Un săculeț, tot de piele, îi atârna de curea. În mâna-i dreaptă purta un băț noduros, iar cu stânga își netezea uneori părul și fața și se uita cu grijă împrejur, ca și cum ar fi căutat pe cineva.

Irás se uită la el cu un fel de dispreț, am putea spune. Ridică perdeaua de la litieră și făcu semn lui Ben Hur.

— N-o fi acesta crainicul regelui?

— E Nazarineanul! răspunse acesta, fără să-și ridice ochii.

Era și el dezamăgit. Auzise despre viață, despre ascetismul, simplitatea aproape sălbatică a omului despre care se spuneau minuni, dar totuși și-l închipuise altfel. Trebuia să aibă ceva din impunătoarea maiestate a celor aleși! Pe când acesta, de aici, n-avea nimic din toate acestea! Rușinat, zăpăcit, înșelat în așteptarea lui, Ben Hur nu putu să zică decât atât: „E Nazarineanul!”

Nu era însă așa cu Baltazar! El știa că omul lui Dumnezeu era altfel de cum l-ar fi dorit oamenii. El îl văzuse pe Mântuitorul, copil, și știa că, în credința lui către Dumnezeu, era o lege: simplitatea. Rămase emoționat, cu mâinile pe piept, cu buzele tremurătoare în rugăciune. El n-așteptase un rege.

Lângă râu, crainicul, terminându-și predica, se așezase tăcut pe o piatră. Dar el se sculă, grăbindu-se înaintea noului venit. Se prinseră o clipă de mână, apoi trecură înainte, apropiindu-se de cămila lui Baltazar. Toată lumea își îndreptă privirile spre el.

Baltazar și Ben Hur se uitară și ei la dânsul, însuflețiți de sentimente deosebite.

Un om, mai mult înalt decât mic, subțire, cu ținuta liniștită a unuia care cugetă adânc, serios, despre lucruri înalte. Îmbrăcat într-o cămașă simplă, încheiată de la gât până jos, cu așa numitul „talith” pe deasupra. În mâna stângă ținea o basma obișnuită, cu o bandă roșie, pe care altădată o lega în jurul frunții. Afară de

legătura aceasta și de un tiv mic al talithului, toate erau din pânză de in, albă și albastră, cum era în ordinul rabinilor. Sandalele lui erau simple. Dar în toată înfățișarea lui, mai interesant îi era capul. Un cap impresionant, plin de farmec, ce-i fermecase și pe cei trei tovarăși.

Cine se uita la capul acesta putea să vadă gândurile frumoase ce i se oglindeau pe frunte, dragostea, mila, sentimentul luminos al grijii de bine. Pe trăsăturile feței albe, de o finețe clasică, se agitau conștiința de slăbiciunile omenești, cu dorința de a le veni în ajutor prin puterea martiriului inimii lui atotînțelegătoare, prin sfânta renunțare a tuturor plăcerilor din lume în credința ispășirii prin suferință.

El se apropie de cei trei. Ben Hur, călare pe calul său minunat, cu sulița în mână, era o figură ce putea să atragă privirea unui rege; tot așa și frumusețea egiptencei; dar el nu se uita la ei, ci de-a dreptul la bătrânul Baltazar.

Se făcu tăcere adâncă. Apoi, Nazarineanul, ridicându-și mâna, strigă cu un glas pătrunzător:

— Ați văzut pe mielul lui Dumnezeu, care a ispășit păcatele omenirii?

Mulțimea, care așteptase pe Mesia, simți un fior divin, la sunetul acestor cuvinte. Baltazar era puternic impresionat. El vedea din nou, aievea, pe Mântuitorul omenirii. Credința se redeșteptă din nou, vie, în sufletul lui. O, dacă toți, câți îl așteptau, ar putea să-l recunoască, cum îl recunoscuse el!

Nazarineanul își repetă chemarea:

— Îl vedeți pe mielul lui Dumnezeu, care s-a jertfit pentru păcatele omenirii!

Baltazar căzu în genunchi. Pentru el lucrul era lămurit.

— El este, el este! strigă egipteanul și, în clipa următoare, căzu leșinat.

Ben Hur era absorbit de personalitatea străinului. Fascinat de figura lui pură, serioasă și blândă, umilă și sfântă, se întreba: „Cine este omul acesta? Mesia ori regele?” Nu era nimic din prețiozitatea unui suveran, dornic de stăpânire, în figura lui. Baltazar avusese dreptate și Simonide se înșelase: omul acesta nu venise să reclădească tronul lui Solomon, n-avea nici înfățișarea, nici voința

unui Irod; putea să fie un erou, dar nu dintre aceia care ar putea să lupte vreodată cu spada. În figura lui era atâta curăţenie luminoasă, atâta limpezime sufletească şi simţire cerească, încât Ben Hur murmură fără voce:

— Da, da, mărturisesc şi eu că acesta e Fiul lui Dumnezeu!

Sări de pe cal, apropiindu-se de El cu evlavie, pe când Iras îl strigă disperată:

— Ajutor, Ben Hur, tatăl meu moare!

Alergă lângă egiptean să-i dea ajutor. Servitorul puse cămila în genunchi şi apoi se duse la râu, s-aducă apă. Când se întoarse, străinul dispăruse!

În sfârşit, după ce fu readus la viaţă, bătrânul egiptean deschise ochii:

— Unde este El? şopti cu vocea slabă.

— Cine? întrebă Iras.

— El, Mântuitorul, Fiul lui Dumnezeu, pe care L-am revăzut!

— Crezi şi tu că acesta a fost? întrebă ea pe Ben Hur.

— Lumea e plină de minuni, – fu răspunsul lui –, lasă, să vedem.

Dar când, în ziua următoare, vocea predicatorului răsună din nou, în pustiu, el se opri în mijlocul vorbirii strigând:

— Îl vedeţi pe mielul lui Dumnezeu?

Ben Hur, Baltazar şi Iras se uitară în direcţia arătată şi-l văzură iar pe Nazarineanul. Când Ben Hur privi din nou în faţa lui frumoasă, numai suflet, hotărâre şi lumină sfântă, îşi zise în gând:

— Baltazar şi Simonide au amândoi dreptate. Acesta-i Mântuitorul şi regele, în acelaşi timp!

Şi întrebă pe unul, care sta aproape de el:

— Cine este omul acela?

Cel întrebat răsă ironic:

— E fiul unui dulgher din Nazaret.

CARTEA A OPTA

CAPITOLUL I

— Estera! Estera! Spune servitorului de jos să-mi aducă un pahar cu apă!

— Nu vrei mai bine vin, tată? !

— Să aducă și vin, dacă vrei tu.

Era pe terasă deasupra acoperișului palatului familiei Hur, din Ierusalim. Estera ceru vinul și apa unui servitor. În același timp, un alt slujitor al casei aduse un pachet.

— E pentru domnul, zise el respectuos, dând și o scrisoare.

Era în primăvară. Aproape trei ani după vestirea lui Hristos în Betabara.

În timpul acesta, Ben Hur, cu ajutorul lui Malluch, răscumpărase casa părintească de la Pilat și o restaurase complet. Porțile, scările, curtea, terasa, acoperișul, toate fură curățite și readuse la vechea lor strălucire. Și nimic nu mai reamintea aici tragedia tristă a familiei Hur. La fiecare pas puteai să constați că tânărul proprietar, trăit în luxul capitalei romane, avea un gust fin în aranjarea unui interior confortabil.

Ben Hur primise stăpânirea legală a bunurilor sale. El nu-și luase încă adevăratul nume. Era tot în așteptarea urmărilor demersurilor lui, făcute în Galileea, și a *minunii* ce trebuia să vină, după propovăduirea și faptele Mântuitorului, – mai mult în urmărirea sfântului ideal și numai ca oaspete acasă, în scumpa lui casă părintească.

De la sosirea lor în Ierusalim, Baltazar și fiica lui locuiau în palatul Hur. Tânăra egipteană avea aceeași stăpânire fermecătoare asupra lui Ben Hur, ca la începutul intimității lor din pustiu. Iar Baltazar îi inspira respect, prin neclintita lui credință în Fiul Domnului.

Simonide și Estera, pe care îi regăsim aici, erau sosiți abia de câteva zile din Antiohia. Și bătrânul comerciant se simțea foarte fericit, după oboselile călătoriei, în reculegerea odihnei, pe acope-rișul palatului, respirând aerul curat și bucurându-se de priveliștea frumoasă a orașului său natal.

De aici, de sus, Simonide privea răsăritul și apusul soarelui, se bucura de Estera, care-i reamintea pe mama ei, trecutul fericit, cu farmecul tinereților pierdute. De aici el se ocupa și de afacerile lui, lăsate acasă, în grija lui Sambalat. Zilnic el trimitea și primea curieri care duceau și-i aduceau scrisori, în legătură cu afacerile și cu cele ce-i preocupau sufletul.

Estera devenise acum o fată mare, bine dezvoltată, de o frumusețe fină, blândă și suavă. Fiece mișcare, fiecă cuvânt al ei trădau noblețea sufletească, iubirea și devotamentul. Trăsăturile feței regulate dovedeau o inteligență limpede și ageră.

Ea prinse în mână pachetul adus de servitor și, observând sigiliul lui Ben Hur pe el, se roși de bucurie. Simonide se uită și el la sigiliu și zise:

— Deschide și citește!

Văzu tulburarea ei și o grijă de neliniște umplu sufletul lui de tată.

— Știi de la cine-i scrisoarea, Estera?

— Da, de la stăpânul nostru.

Cu toate că vocea-i trăda emoția, ochii ei sinceri priviră deschiși în ochii bătrânului. El își plecă încet capul, apoi și-l ridică iar:

— Tu-l iubești, Estera?

— Da, răspunse ea.

— Dar te-ai gândit, că poate nu e bine ce faci?

— Mi-am dat silința, tată, să mă gândesc la el numai ca la un stăpân; dar e ceva mai presus de voința mea.

— Tu ești un copil bun, ca și mama ta, Estera, răspunse el melancolic. Dar dacă iubirea ți-ar fi zadarnică, n-aș mai jertfi nimic din averea mea. Banul e o putere!

— Nu, tată! Ar fi mai rău pentru mine. Și n-aș mai fi mândră de tine. Să citesc scrisoarea?

— Mai stai o clipă. Știu că are să fie crudă destăinuirea, dar e mai bine să afli de la mine. Știi tu că el iubește pe alta?

— Știu, răspunse ea liniștită.

— Egipteanca l-a prins în mrejele sale, cu șiretenia și cu frumusețea ei. Mare frumusețe, cumplită șiretenie! E a neamului lor! Dar inimă n-are. O fată care disprețuiește pe tatăl său, nu poate să-și ferească bărbatul!

— Așa face ea?

— Baltazar e un înțelept, un om dăruit cu multe virtuți, dar ea își bate joc de dânsul. Ieri am auzit-o zicând: „Tinereții i se iartă nebuniile, dar când un bătrân își pierde mintea, mai bine să moară!” Cuvinte crude, cum numai romanii le au! M-am gândit la tine, Estera, căci nu e departe vremea când voi fi și eu bătrân ca Baltazar, dar așa-i că tu niciodată n-ai putea să-mi dorești moartea? Mama ta a fost o evreică.

Ochii ei se umplură de lacrimi.

— Nu! Eu te iubesc, tată! Și iubesc memoria mamei mele.

— Ești copila mea! Și eu sunt pentru tine ce a fost regele Solomon pentru Templu.

După o tăcere scurtă, el reîncepu, punând mâna pe umărul copilei:

— După ce va lua de soție pe egipteancă, se va gândi cu regret la tine, Estera, căci i se vor deschide ochii. Va cădea masca perfidiei de pe obrazul ei. Roma este ținta orgoliului fățarniciei. Pentru ea nu există un Ben Hur prințul Ierusalimului, ci numai fiul lui Arrius, duumvirul roman.

Estera îmbrățișă pe tatăl său:

— Poți să-l scapi de la înec, pe om, dar din beția amorului nu!

— Dar tu ai influență asupra lui, tată. Arată-i ce fel de femeie este ea; ce primejdie îl așteaptă.

— Poate că l-aș putea scăpa din cătușele ei. Dar cum să-l aduc la tine? Nu, – și el se uită, întunecat în jos –, n-aș putea niciodată să-i spun: „Privește la fiica mea, stăpâne! E mai frumoasă decât egipteanca, și te iubește mai sincer”. Ani de zile am fost deprins să mă știu liber și mândru. Așa vorbă mi-ar răni demnitatea... Nu, Estera, mai bine să te știu în mormânt, lângă mama ta!

Bătrânul își înclină capul pe piept și Estera se roși:

— Nu așa, tată! Nu zic să-i vorbești de mine. Numai de el, de rătăcirea lui. Nu te îngriji de mine! Dacă am îndrăznit să-l iubesc, voi ști să și sufăr urmările slăbiciunii mele. Lasă, nu-ți face gânduri negre! Să-i citim scrisoarea.

— Citește-o!

Ea începu îndată, punând capăt convorbirilor penibile.

„Nisan, 8 martie.

În drum de la Galileea spre Ierusalim.

Nazarineanul e tocmai în călătorie spre Ierusalim. Eu îl însoțesc, fără ca El să știe, cu o legiune întregă din oamenii mei. O altă legiune urmează după noi. Sărbătorile Paștilor vor fi prăznuite de o mulțime enormă, în orașul nostru. El mi-a spus, înainte de plecare: „Vezi, ne ducem la Ierusalim și acolo se vor împlini toate cele ce au fost scrise de profeții noștri! Așteptarea se va împlini, în grabă.

Pace fie, Simonide.

Ben Hur”.

Estera dădu scrisoarea în mâna tatălui ei și un simțământ de mahnire îi umplu pieptul. Nici un cuvânt pentru ea! Nici o salutare măcar! Întâia oară în viață, ea simți durerea geloziei.

— Nisan în opt martie, zise Simonide. Și ce zi avem astăzi?...

— Nouă, tată, răspunse ea.

— Atunci, mâine, vor fi în Betania.

— Și seara vor fi aici, în Ierusalim, adăugă Estera, uitând în minutul acela supărarea ei.

— Se poate, e posibil! Mâine vom avea sărbătoarea pâinii, și poate că și el, și Nazarineanul, vor vrea să ia parte la serbare. Și o să-l revedem, Estera, amândoi.

Servitorul veni cu apa și cu vinul. Estera servi pe tatăl ei. Apoi apăru și Iras pe acoperiș.

Niciodată Esterei nu i se păruse egipteanca așa de frumoasă! Purta o rochie subțire de voal, părul negru îi cădea în bucle, gâtul și brațele îi erau pline de bijuterii scumpe, pe care femeile poporului său le iubeau așa de mult. Fața-i era strălucitoare de veselie. Estera

se lipi, sfoasă, de tatăl ei.

— Pace ție, Simonide, și pacea să fie cu tine, frumoasă Estera, – zise Iras, înclinând capul de două ori. Tu, bunule bătrân, îmi reamintești pe un preot persan, pe care l-am văzut, în biserica lui, închinându-se soarelui. Dacă n-ai auzit de cultul persanilor pentru soare, să-ți povestească tata. El știe, a învățat despre magii Persiei.

— Frumoasă egipteancă, – răspunse negustorul, înclinându-se politicos –, tatăl tău e un om bun și un mare învățat. Îmi va face plăcere să profit și eu din înțelepciunea lui. Dar cred că știința lui e mai mare decât a magilor Persiei.

Iras își strânse buzele într-un zâmbet ironic:

— Și care ar mai fi acea mare știință a lui?

Simonide se uită serios la ea.

— Adevărata știință: îl caută pe Dumnezeu! Înțelepciunea este cunoașterea Dumnezeirii. Și nimeni dintre prietenii mei nu-l caută, cu vorba, cu fapta, cum îl caută Baltazar.

Și ca să curme această convorbire, luă paharul și-l duse la gură.

Iras se întoarse, contrariată, spre Estera.

— Ei bine, să te lăsăm singur cu filosofia ta! Vino, Estera; noi, femeile, avem alte gânduri. Să vorbim, acolo, pe ziduri, despre plăcerile noastre.

Trecură pe acoperiș, tocmai în locul acela de unde căzuse cărămida fatală, pe capul lui Gratus.

— Tu n-ai fost niciodată la Roma? – o întrebă Iras, jucându-se cu o brățară de pe brațul ei.

— Nu, răspunse Estera, simplu.

— N-ai avut niciodată dorința să te duci?

— Nu!

— O, ce modestă ești!

Observarea avea ceva compătimitor în expresie. Apoi, cu un zâmbet puțin ironic, adăugă:

— Mica mea păsărică! Semeni cu acelea din stâncile deșertului din Memfis, care n-au decât jumătăți de aripi, și nu ies niciodată din cuibul lor.

Estera nu răspunse, părând ofensată, și egipteanca schimbă

tonul:

— Să nu fii supărată! Am glumit numai! Lasă-mă să te sărut!... Apoi să-ți spun ceva, ce n-aș spune nimănui altuia, nici pentru cea mai frumoasă floare de lotus a Nilului!

Ea sărută pe mica evreică și râse; apoi, privind-o cercetător în ochi, îi șopti la ureche:

— Regele vine!

Estera se uită la ea cu o uimire nevinovată.

— Nazarineanul, – urmă Iras –, despre care vorbesc atâta părinții noștri, și pe care-L servește Ben Hur sosește chiar în noaptea aceasta!

Estera se silea să pară liniștită, dar o roșeață vie i se urcă în față. Egipteanca scoase din sân o scrisoare pe care i-o arătă, triumfătoare:

— Aici e promisiunea lui. Bucură-te și tu cu mine, prietena mea. El are lângă Tibru un palat regal: acolo mă va duce, să fiu stăpână fericită.

Un zgomot de pași repezi îi întrerupse vorba. Iras se aplecă peste grilaj și strigă, plină de bucurie:

— Binecuvântată să fie Isis! El vine! este el, Ben Hur! Zeii îmi trimit un semn de grație! Sărută-mă, Estero!

Obrajii evreice se făcură negri-roșii. O flacăra de mânie nestăpânită întunecă deodată toată blândețea firii sale. Respinse îmbrățișarea perfidă a rivalei ei și o aținti cu ură.

— Îl iubești așa de mult?... Ori iubești numai Roma și splendorile ei?

Egipteanca se dădu, uimită, înapoi.

— Dar ce-i cu tine, fiica lui Simonide?

Estera începu să tremure din tot corpul. Pe buze îi flutură strigătul: „El este al meu!” Dar se stăpâni și zise:

— El este prietenul tatălui meu!

Nu cuteză să-și mărturisească patima. Iras râse acum și mai ironic:

— Numai atât? – zise ea. Ah, pe zeii Egiptului, puteai să fii mai prudentă! Mă duc, căci el o să mă caute în odaia mea. Pace ție!

Estera se uită după dânsa, până ce coborî scările, apoi, îngropându-și fața în mâini, izbucni în lacrimi. Lacrimi de durere și

de rușine! Își reaminti vorbele tatălui ei: „Numai de n-ar fi iubirea ta zadarnică! Aș putea să păstrez tot ce am. Averele e o mare putere!”

Stelele se iviră pe cer și luminară cu strălucirea lor întinderea orașului și dealurile întunecate dimprejurul lui. După ce Estera sorbi din ochi această priveliște, se întoarse, mai liniștită, lângă tatăl ei. Îngrijirea și mângâierea lui vor fi de acum scopul vieții sale!

CAPITOLUL II

Peste o oră, după masă, Simonide și Estera primiră în sala cea mare a palatului pe Baltazar. Dar abia se așezară la o convorbire cordială, când fură surprinși de apariția lui Ben Hur, care venea însoțit de Iras.

Tânărul evreu salută cu bucurie pe cei doi bătrâni și rămase ca înmărmurit în fața Esterei. Arareori se întâmplă, în viața intimă a unui om, ca inima lui să poată cuprinde deodată două afecțiuni. Ben Hur iubea pe Iras cu patima amorului tineresc, dar, în adâncul sufletului său, nu era mulțumit de această pasiune. Nu știa de ce oare! Dar parcă sub puterea acestei iubiri, s-ar fi înstrăinat de trecut, de familia lui.

Înainte de tinerețea evreice însă, parcă se regăsea deodată întregit, întărit sufletește. Fu cuprins de o mare bucurie contemplând frumusețea ei înfloritoare. Crescuse și se făcuse mai voinică.

Se apropie de ea și-i întinse mâna:

— Pace ție, dulce Estera; pace ție, Simonide! părinte bun, care ai fost bun și pentru un orfan ca mine!

Estera îl asculta cu ochii în pământ. Simonide îi răspunse:

— Fii binevenit în casa părinților tăi, Ben Hur! Șezi și, povestește-ne călătoriile tale și despre minunatul Nazarinean, pe care îl venerăm cu toții. Șezi aici, între noi, ca să te auzim cu toții.

Estera îl pofti pe un scaun, pe care îl așeză în mijlocul cercului.

— Îți mulțumesc, Estera, zise el prietenos.

Șezu și, după câteva minute de tăcere, Ben Hur oftă adânc:

— Am venit, da, ca să vă vorbesc de Nazarinean. Îl urmăresc de mai multe zile și-L observ cu ochi ageri, ca pe omul pe care L-am așteptat cu atâta dor. Și vă pot spune, că El nu este un om ca noi, toți muritorii, ci unul deasupra tuturor.

— Asta se știa, zise Simonide.

— Lasă să-ți povestesc.

Intrarea unui nou venit îl întrerupse. Cine să fie? În prag se ivi silueta unei femei. Ben Hur îi întinse mâinile:

— Amrah! Buna mea Amrah! strigă el, îmbrățișând-o. Mi-ai adus vreo veste despre ele? O vorbă, un semn cât de mic?

Ea căzu în genunchi îmbrățișându-i și sărutându-i picioarele, pe când șiroaie de lacrimi îi inundară fața.

— Tu nu spui nimic și plângi! Am înțeleș! Facă-se voia Celui de Sus!

Din vocea lui tristă se simțea că pierduse speranța de-a mai regăsi pe scumpele lui, mamă și soră. După ce se liniști puțin, își șterse ochii de lacrimi, și pofți pe Amrah să șadă lângă dânsul.

— Am să povestesc prietenilor mei despre omul minunat, care a venit între noi, în lume.

Amrah nu îndrăzni să șadă în cerc, ci se pitulă lângă perete, pe jos, cu mâinile încrucișate pe genunchi, foarte fericită să poată privi în față pe Ben Hur.

— Cu privire la întrebarea: cine dintre voi doi, Baltazar sau Simonide, a judecat mai bine caracterul și felul misiunii Mântuitorului, nu vă pot da astăzi răspunsul hotărât. Sunt multe lucruri pentru și contra. Dar mâine El va fi aici. Va veni la biserică, în casa Lui, cum singur zice, și acolo se va pronunța El însuși. Și tot Israelul va ști cine este și ce voiește.

Baltazar își frământa mâinile.

— Unde să mă duc să-L văd?

— La biserică va fi mare înghesuială. E mai bine să vă duceți pe acoperișul unei hale. A halei Solomon, cred.

— O să vii cu noi?

— Nu, răspunse Ben Hur. Oamenii mei vor să-i conduc la procesiune.

— Procesiune? strigă Simonide. El vine înconjurat de gloată, de mulțime?

Ben Hur înțelese ce voia să spună.

— N-are decât doisprezece oameni cu El, cei mai mulți pescari, țărani, muncitori din clasa de jos. Călătoresc pe jos, fără să le pese de ploi, arșiță ori furtună. Mănâncă pâine uscată și beau apă de izvor. Sunt îmbrăcați ca păstorii. Dar când îi auzi vorbind, îi crezi nobili și regi. Sunt oameni cugetători și atotștiutori. Sunt discipolii Mântuitorului. Ce ați zice voi de omul care poate să prefacă pietrele în aur? Și ar putea să fie imens de bogat, dar El preferă să rămână sărac?

— Grecii L-ar numi filosof, zise Iras.

— Dar, fata mea, unde ai auzit tu ca un filosof să facă minuni de acestea?

— Minuni? Ce fel de minuni?

Ben Hur răspunse:

— L-am văzut prefăcând apa în vin.

— Minune, adevărat, minune! strigă Simonide. Și cel mai ciudat îmi pare că El vrea să rămână sărac, când ar putea să fie bogat. E într-adevăr așa de sărac?

— N-are nimic și nu-i invidiază pe cei bogați. Dar să lăsăm asta. Ce ziceți voi de omul care a fost în stare să sature cinci mii de oameni cu șapte pâini și doi pești? Asta am văzut că a făcut Nazarineanul.

— Ai văzut, tu?

— Da, am mâncat și eu din pâinea și peștii aceia. Dar să ascultați lucruri și mai minunate. Ce ziceți de omul care poate să vindece orice boală, numai prin atingerea Lui cu bolnavul? E destul ca cel suferind să atingă marginea hainei Lui și se vindecă. Am fost martor și la această minune, și nu o dată, ci de mai multe ori. Când am trecut prin Iericho, doi orbi au venit în calea Lui. Nazarineanul le-a atins doar pleoapele, și ei au văzut! Un schilod a fost adus pe o targă; El l-a atins și i-a zis: „Scoală, omule! Du-te acasă și umblă!” Și omul a umblat.

Simonide asculta mut de uimire.

— Credeți că vă spun minciuni, cum au crezut și alții? Lăsați-mă, să vă spun lucruri și mai mari. Ați văzut pe acei nenorociți, care, loviți de cel mai grozav blestem, n-au altă speranță de vindecare decât moartea: leproșii?

La cuvântul acesta Amrah tresări și ascultă cu gâtul întins, cu gura căscată, să nu-i scape un cuvânt.

— Ce ați zice să vedeți cu ochii voștri cum am văzut eu? Când eram încă în Galileea și stam cu Nazarineanul, vine un lepros la El și-i zice: „Domnule, dacă poți, vindecă-mă!” El se ridică, atinse cu degetele rănilor leprosului și zicându-i: „Fii curat!”, el se vindecă. Omul se duse acasă, își relua ocupațiile și recăpătă respectul oamenilor din sat. Martori ai acestei minuni am fost o mulțime.

Amrah se ridică de jos, își netezi părui de pe frunte și respiră adânc. Inima ei era așa de plină de cele auzite, încât nu mai putea să asculte.

— Altă dată, – urmă Ben Hur –, au venit zece leproși, și se prosternară la picioarele Lui. Am văzut și auzit toate. Ei îl rugară: „Învățătorule, învățătorule, îndură-te de noi!” El zise: „Duceți-vă, și arătați-vă preotului, cum spune legea, și când veți fi ajuns acolo, veți fi vindecați!”

— Și așa a fost!

— Da! Încă pe drum, ei se simțiră ușurați, curățiți de boală. Numai hainele lor murdare le mai reamintea nenorocirea.

— Astfel de lucruri nu s-au mai auzit în Israel! zise Simonide, cu vocea înecată!

Amrah se apropie încet de ușă și dispăru, fără să zică niciun cuvânt.

— Ce gânduri au trezit toate acestea în mine, – zise Ben Hur –, nu pot să vă spun. Uimirea nu ajunsese încă la punctul culminant! Tinerii din Galileea, cum v-am spus, sunt neastâmpărați. După ani de așteptare, fierbea în ei dorul de a-și învărti sabia în mână. Voiau fapte! Eu încă eram nerăbdător. Dacă vrea să fie rege, acum e momentul! Legiunile erau gata. Când, odată, propovăduia pe malul râului, am vrut să-L proclamăm rege al nostru; El dispăru. Apoi îl văzurăm pe o corabie, trecând peste valurile mării. Dragă Simonide, toate măririle pentru care alții se frământă și luptă: bogății, putere, chiar maiestatea de rege, care i se oferea de un popor mare, de supuși devotați, – Lui nu-i spun nimic. Ce zici tu?

Negustorul ridică ochii și răspunse cu hotărâre:

— Dumnezeu e mare și vorbele profetului tari! Vremea nu-i trecută. Poate încă n-a sosit ceasul. Ziua de mâine ne va da răspunsul!

— Poate să fie așa, zise Baltazar zâmbind.

— Poate să fie, repetă Ben Hur. Dar încă n-am sfârșit! Cele povestite sunt minuni care au avut martori, dar cele ce s-au întâmplat întrec puterea omenească, de la începutul lumii și până la sfârșit! Ați mai auzit voi să învie morții? Unui mort să i se reîntoarcă viața? Cine poate s-o redea?

— Dumnezeu! întregi Baltazar.

Ben Hur clătină capul:

— O, înțelept egiptean, nu pot să-ți dezmint cuvântul. Un Dumnezeu! Da! Dar a făcut-o un om. Așa, cum ar deștepta o mamă, cu sărutarea ei, pe copilu-i adormit. Așa a risipit El moartea înfricoșată. S-a întâmplat jos, la Nain. Voiam să ieșim afară pe poarta orașului, când tocmai scoteau un mort. Nazarineanul se opri, ca să lăsăm să treacă convoiul. Lângă mort, o femeie plângea amarnic. Am văzut milă pe fața Nazarineanului. El vorbi femeii, apoi se apropie de mort și-i vorbi și lui: „Tinere, eu îți spun ție, să te scoli!” și mortul se sculă din coșciug și începu să vorbească.

— Așa putere numai Dumnezeu are! zise Baltazar.

— Să știți că nu vă povestesc decât lucruri pe care le-am văzut cu ochii mei și le-au văzut și alții. În Betania trăia un om, Lazăr. Murise și era îngropat de trei zile. Nazarineanul se duse la mormântul lui, ridică piatra de pe mormânt și-l chemă pe nume: „Lazăre! Lazăre, ieși afară!” Nu pot să vă arăt simțirea mea, când auzii vocea omului de sub pământ: „Lăsați-mă să ies!” Nazarineanul ne porunci: „Ridicați piatra de pe el!” Noi ridicarăm piatra și Lazăr ieși din mormânt, tot așa de frumos și de sănătos cum fusese înainte de boala ce-l omorâse. Măine o să-L vedeți: trăiește și vorbește ca mai înainte. Și acum vă întreb, iubiții mei prieteni: ce este Nazarineanul? Mesia, rege, ori mai mult decât acestea?

Întrebarea era făcută cu un ton solemn. Cei de față schimbă comentarii asupra ei, până după miezul nopții. Simonide nu voia să renunțe la coroana de rege, pe care o vedea mereu șezând pe capul ilustru, luminat; iar Baltazar aștepta pe Mântuitorul să facă

minunea mare a mântuirii, cu orișice puteri s-ar face ea.

— Măine, se va vedea! Pace vouă!

Cu aceste cuvinte Ben Hur își luă rămas bun și se întoarse la Betania.

CAPITOLUL III

Cel dintâi om care ieși, în ziua următoare, pe poarta orașului fu Amrah, cu coșul ei în mână. Paznicii n-o mai întrebau nimic, căci ea venea în fiecare zi cu aceeași regularitate, ca zorile. Știa că era o servitoare credincioasă, atât!

Ea se îndreptă spre valea din răsărit. În pădurea întunecată a Măslinilor, ea se îndreptă spre un cort, unde se odihni puțin. Apoi îndreptându-și, cu o voiciune neobișnuită, corpul slab, își urmă drumul ei.

După cum cititorul va fi ghicit, ea se ducea la stăpâna ei iubită, care locuia în peștera leproșilor de lângă fântâna Eu-Regel. Cu toate că abia mijise de ziuă, nenorocita mamă era deja sculată. Ședea la intrarea peșterii, pe când fiica ei încă dormea. În acești trei ani din urmă, boala lor progresase enorm. Ca să-și acopere fața hidoasă, sărmana bolnavă purta veșnic printre oameni un văl des. Acum era dezvelită. Ca să soarbă aerul proaspăt: era prea devreme ca s-o poată vedea cineva. Niciodată poate ea nu simțise durerea sorții așa de cumplit ca în dimineața aceasta! Toată noaptea nu-și putuse închide ochii. Chinul ei cumplit era Tirzah! O vedea istovindu-se, desfigurându-se în fiecare zi mai mult. Doamne! de câte ori nu-i venise gândul morții? Să-și pună capăt, într-o zi, vieții, care nu mai era, de altfel, decât o moarte vie!

Dar legea oprește sinuciderea!

Un păgân ar râde de această lege, dar un evreu o respectă cu sfîntenie; oricât de grea i-ar fi povara vieții, el trebuie s-o ducă până la sfârșit!

În ceața dimineții, ea văzu o ființă omenească apropiindu-se. Își acoperi capul și strigă cu o voce aspră: „Necurată! Necurată!”

Cu toată alarma, Amrah se apropie și căzu în genunchi în fața ei.

— Ce faci, Amrah! Cu devotamentul tău, te pui în primejdia molipsirii! Și apoi ești pierdută și tu! Scoală-te și du-te mai departe!

Amrah plângea cu fața în țărână.

— Du-te! Te vede cineva și nu te mai poți întoarce în oraș! Nu ne mai poți aduce alimente. Ce rea ești, Amrah!

— Îndurare! îndurare! se rugă ea.

— Servitoare încăpățânată și fără minte, du-te!

La strigătele ei, apărură Tirzah. Cine o cunoscuse în tinerețea ei fericită, s-ar fi speriat de acest chip al descompunerii fizice omenești. Și-n ochii ei se citea și zdruncinarea morală ce-o chinuia. Ei se uitau rătăciți, speriați, la credincioasa servitoare:

— Amrah! Mamă, e Amrah!

Bătrâna voia să se prostearnă la picioarele ei, dar mama o opri.

— Stai! Nu te apropia! Ferește-te, căci apoi va trebui să rămâi cu noi și să împărți soarta noastră! Scoală-te!

Amrah se sculă.

— O, buna mea stăpână! eu nu sunt rea, nu sunt fără minte! Eu vă aduc o veste bună!

— De la Judah? strigă văduva, ridicându-și vâlul.

— A venit un om, cu putere dumnezeiască, care o să vă vindece! Cu o vorbă, el scoală și morții din morminte! Am venit să vă duc la el.

— Sărmană Amrah, zise Tirzah, cu milă.

— Nu! – protestă Amrah, simțind îndoiala în vorbele fetei – nu! Să nu credeți că sunt nebună! Așa să-mi ajute Dumnezeu! Israelului, Dumnezeu! vostru care este și al meu, spun adevărul! Veniți cu mine! Nu pierdeți nicio clipă! În dimineața aceasta el vine în oraș. Să-i ținem calea. Luați repede, și mâncați; apoi să plecăm.

Mama ascultă, curioasă. Poate că și ea auzise ceva despre omul minunat, căci vestea lui se răspândise și în tabăra leproșilor.

— Dar cine este omul acesta? întrebă ea.

— Un nazarinean.

— Cine ți-a povestit despre el? Judah e acasă?

— Da! A sosit aseară; el mi-a povestit multe minuni pe care

le-a făcut Nazarineanul.

Văduva tăcu o clipă, căci inima îi bătea oprindu-i graiul.

— Judah te-a trimis să ne dai știrea aceasta?

— Nu! El vă crede moarte!

— De unde știe el că omul acela are putere să ne vindece?

— El îl însoțește în drumurile lui și a văzut, cu ochii lui, cum doar cu degetul îi atingea pe leproși, și ei se vindecau.

Mama tăcu din nou. Mâna ei, ca de schelet, tremura. Se lupta, în sufletul ei, cu credința religioasă și cu mirajul celor povestite. Sub influența aceasta zise lui Tirzah:

— Acesta trebuie să fie Mesia!

O caldă bucurie îi inundă glasul:

— A fost o vreme când Ierusalimul, și toată Iudeea, tresărise la vestea nașterii Lui. Îmi aduc aminte! Poate că acesta să fie omul sfânt! Da, Amrah, ne ducem cu tine la El! Să ne hrănim puțin, ca să prindem putere pentru drum.

Deschise coșul și gustară din cele aduse, cu o grabă agitată. Apoi porniră, toate trei, pe drumul spre Betania.

Amrah le spuse că de acolo avea să vină Mesia. Dar erau trei drumuri care duceau la Betania. Nici una din ele nu cunoștea drumurile și nu știau pe care era să vină alaiul.

— Să ne ducem întâi la Betfaghia, zise mama, care luă conducerea asupra ei. De acolo, dacă Dumnezeu ne va ajuta, vom afla ce trebuie să facem.

Urcară colina, în direcția Tophetului, prin Grădina Regală, pe unde ducea unul din cele trei drumuri. Dar deodată văduva se opri:

— Mă tem să urmez drumul acesta, zise ea. Mai bine prin desișuri, unde copacii și stâncile ne pot feri de ochii lumii. Azi e sărbătoare, și mă tem să nu ne vadă cineva.

Tirzah rămase mâhnită la gândul că s-ar putea să fie oprite în mers.

— Dar dealul e pieziș, mamă, e greu de urcat.

— Gândește-te că noi îl urcăm să ne regăsim sănătatea, viața! Și vei găsi putere. Vino, fii tare, pentru ultima oară!

Amrah își întinse brațul ei, mic și slab, stăpânei sale.

— Sprijină-te de mine, Tirzah; eu sunt tare, deși sunt

bătrână. Așa! vino să mergem.

Coasta dealului era plină de ruine și de stânci sfărâmate de trăsnete, de cutremure sau de vijelii, moloz și cărămizi înverzite de timp. Dar sus, pe platou, mama se uită cu mândrie la turnurile Sionului, ce se ridicau albe, dintre terasele Templului, spre cerul albastru și soarele strălucitor. Dragostea de viață se întoarse în clipa aceea în sufletul ei.

— Privește, Tirzah, – zise ea –, privește ce splendoare! Îți aduci aminte când ne urcam noi acolo? Și nu ne cuprinde bucuria speranței, că iar ne vom putea urca? Și nu departe, acolo, e casa noastră! Judah e acasă și ne va cuprinde în brațele sale!

Dar Tirzah ostenise așa de tare, încât nicio bucurie nu-i străbătu inima. Căzu obosită pe o piatră.

— Du-te singură, cu Amrah, mamă. Eu nu mai pot!

— Nu, nu, Tirzah, ce mi-ar folosi vindecarea, dacă nu poți să te vindeci și tu? Ce ar zice Judah, dacă m-aș întoarce la el fără tine?

— Spune-i că-l iubesc.

— Prinde putere, o nouă putere din această iubire și vino Tirzah. Acolo vine un om, poate că ne va spune unde să-L întâlnim pe Nazarineanul.

Amrah ajută pe Tirzah să se ridice și o sprijini din toate puterile ei.

Omul se apropie și mama voia să se ducă spre el.

— Mamă, – strigă Tirzah –, ai uitat cum suntem? Omul te va blestema și te va lovi cu pietre.

— Să vedem.

După ce fură la oarecare depărtare de străin, văduva își ridică vâlul și strigă:

— Necurate! Necurate!

Spre marea ei surprindere, străinul veni mai aproape de ea.

— Ce vreți voi? – întrebă el, oprindu-se numai la doi-trei pași de ele.

— Tu ne vezi, păzește-te! zise mama cu demnitate.

— Femeie, eu sunt trimisul Aceluia care te va vindeca! Eu nu mă tem!

— Trimisul Nazarineanului?

- Al lui Mesia, răspunse el.
- E adevărat că vine astăzi în oraș?
- Acum este în Betfaghia.
- Și pe care drum vine?
- Pe acesta!

Văduva își ridică mâinile spre cer.

- Cine crezi tu că este El?
- Fiul lui Dumnezeu, răspunse ea.

— Atunci, rămâi aici! Lume multă vine cu El. Dar stai acolo, lângă stâncă, sub copacul acela. Când trece, tu să-L chemi. Nu-ți fie frică! Strigătul tău e din credință; El te va asculta. Eu mă duc înainte să pregătesc poporul din oraș, ca să-L primească. Pace ție, femeie, și alor tăi!

Străinul își urmă drumul.

— Ai auzit, Tirzah? Ai auzit? Mesia e în drum spre noi. Va trece pe aici și ne va asculta. Numai o dată încă, copila mea. O! mai avem puțin numai, până la stânca aceea, câțiva pași!

Prinse de mână pe Tirzah și o ridică de jos. Amrah își întoarse privirea după străin.

— Stați că el se întoarce! De ce se întoarce?

— Ascultă-mă, femeie! M-am gândit că, în arșița aceasta, poate veți fi însetate. Ia plosca mea. Căci eu găsesc apă în oraș. Și curaj! Când se va apropia de voi, să-L chemi!

Cu aceste cuvinte, el îi întinse plosca de apă, pe care călătorii prin munți o poartă întotdeauna cu ei. În loc s-o lase la o depărtare oarecare, după cum se lăsau toate lucrurile destinate leproșilor, el puse plosca în mâna văduvei.

— Ești evreu? – întrebă ea mișcată.

— Sunt mai mult decât atât, sunt un tânăr creștin. Zilnic spun și arăt ce v-am spus și v-am arătat vouă. Lumea cunoaște de mult cuvântul „iubire”. Dar până acum nu l-a înțeles. Vă spun încă o dată: pace vouă și celor ai voștri!

Sosiră, tăcute, la umbra copacului de sub stâncă. Șezură să se odihnească puțin și se răcoriră cu apă rece din ploscă. Tirzah adormi, iar cele două femei rămaseră liniștite, să nu-i tulbure somnul.

CAPITOLUL IV

Pe la ora trei, șoseaua, din fața locului unde se odihneau cele trei femei, deveni populată. O mulțime imensă venea din oraș, îndreptându-se în direcția Betaniei. Coasta Muntelui Măslinilor era plină de lume. Și fiecare din ei avea o ramură de palmier în mână. În culmea uimirii, mama, care veghea, deșteptă pe Tirzah.

— Ce înseamnă asta? întrebă fata, dezmeticindu-se din somn.

— El vine, răspunse mama. Și oamenii aceștia se duc în calea Lui. Cei de colo, îl așteaptă. Poate că vor veni și ei să-L întâmpine aici.

— În cazul acesta, poate că nu vom putea fi auzite de El.

Gândul acesta muncea și pe mamă.

— Amrah, – întrebă ea –, spune cum a zis Judah, cu ce cuvinte trebuie să-L chemăm pe Nazarineanul.

— Veți zice: „Doamne, îndură-te de noi!” Ori: „Învățătorule, îndură-te!”

— Numai atât?

— Nimic altceva, cum spunea Judah.

— Și leproșii s-au vindecat? zise femeia mai mult pentru sine.

— Judah i-a văzut, cu ochii lui, însănătoșiți, răspunse Amrah. În timpul acesta alaiul se apropia. Femeile noastre văzură, în mijlocul mulțimii, un om călare, înconjurat de o societate aleasă. Era îmbrăcat în alb. Cele două leproase îl priveau cu mare încordare. Fața Lui palidă, ochii luminoși, zâmbetul blând și capul înconjurat de bucle de păr auriu, strălucitor în soare, făcură o impresie puternică asupra lor. El mergea tăcut, privind prietenos la oameni. În liniștea trăsăturilor Lui clasice era maiestate, și o bunătate nemărginită.

— El este aici, Tirzah, – șopti mama –, este aici! Vino, copila mea! Ieși de după stâncă și se aruncă în genunchi. Tirzah și servitoarea se grăbiră lângă ea. Cei din alai începură să cânte, clătinându-și ramurile verzi din mâini: „Lăudat să fie Cel ce vine în numele Domnului!”

Mii de glasuri răspunseră de pretutindeni la strigătul de

„Osana!” Glasul sărmanei leproase se pierdu, în larmă, ca ciripitul vrăbiei, într-un concert din pădure.

Mama, cu intuiția ei ageră, înțelese că momentul era hotărâtor și nu trebuia să Fie pierdut!

— Vino, Tirzah, mai aproape de El, căci altfel nu ne poate auzi. Se ridică din genunchi și porni înainte. Mulțimea o zări și câțiva răutăcioși începură să strige:

— O leproasă! O leproasă!

— Dați cu pietre în ea!

— Blestemată de Dumnezeu! Omorâți-o!

Tirzah căzu leșinată de slăbiciune și de obidă. Unul, din societatea aleasă ce împresura pe Mesia, le văzu și veni în ajutorul nenorocitelor. Atenția lui încă se îndreptă asupra femeilor. Atunci mama, într-o sfortare supremă, își adună toată puterea și strigă:

— Învățătorule! Tu vezi suferința noastră! Îndură-Te de noi!

— Crezi tu în mine? Întrebă El.

— Tu ești Acela, despre care au vorbit profeții: Tu ești Mesia și eu cred în puterea Ta cerească!

Ochii Lui se deschiseră mari și străluciră într-o lumină admirabilă.

— Femeie, zise El, credința ta e mare; făcă-se voia ta! Simțire dumnezeiască, mai presus de toate simțirile omenești, curățitoare a tot ce-i ură, pizmă, dispreț, sete de răzbunare! Mai presus de obidă, disperare, frică de moarte! Într-o clipă, ea pătrunse și stăpâni, singură, inima sărmanei femei:

— Închinare Domnului din înălțime! strigă ea. Lăudat să fie numele Domnului, care ne-a trimis pe Fiul său pe Pământ!

Acum cele două alaiuri, cel din oraș și cel din suita lui Mesia se uniră. Ele-L duseră în Ierusalim, în strigăte de „osana!” și-n legănarea crengilor verzi de palmieri.

Leproasa își acoperi fața și prinse pe Tirzah de mână:

— Fiica mea, curaj! Am făgăduința Lui: e cuvântul adevărat al unui Mesia! Noi suntem mântuite! mântuite!

Și amândouă rămaseră în genunchi, pe când alaiul se depărta încet.

Când abia se mai auzeau, ca în surdină, cântările dumnezeiești, minunea se împlini. Leproasele simțiră mai întâi o ușurare

în tot corpul; sângele începu să le circule mai viu. O dispoziție de veselie le lumină sufletul ca o dulce încântare, care, venită parcă din ceruri, străbătu întreaga lor făptură. Era vindecarea! Era mântuirea! Era redobândirea vieții!

Cine ar putea să descrie bucuria mamei, când, ridicându-și ochii spre fața copilei iubite, o revăzu iarăși albă, frumoasă, curățită de rănilor acelea hidoase, ce o desfiguraseră! Și Tirzah își revăzu mama, cu trăsăturile feței limpezite, fericită.

— Curate! Curate! strigară amândouă, îmbrățișându-se. Și lacrimi de bucurie curgeau șiroaie pe obraji lor. Transformarea aceasta mai avu un martor, afară de Amrah:

Ben Hur urmărise pe Nazarinean din Betania și văzuse când cele două leproase îi aținuseră calea. Dar nu le recunoscă. El zărise însă lângă ele silueta mică și slabă a bătrânei servitoare.

— Pe Dumnezeu cel sfânt, asta-i Amrah! își zise el uimit. Trecu pe lângă cele două leproase, fără să le recunoască, și strigă pe Amrah.

— Ce cauți tu aici? o întrebă el.

Ea se aruncă la picioarele lui, abia regăsindu-și graiul de emoție și de bucurie.

— Stăpâne, stăpâne, Dumnezeul tău și al meu, ce bun este El!

Ben Hur o privea încremenit. În ce legătură era credincioasa servitoare aici, cu aceste două leproase străine? Doamne!

Femeia pe care o văzuse implorând mila Nazarineanului, cu mâinile împreunate, cu ochii plini de lacrimi, – cine era oare? Putea să fie vreo asemănare.

Dar acum ea stătea cu figura limpezită, în ochi cu o bucurie cerească, în loc de lacrimi. Cine era femeia aceasta? Era mama lui! Mama lui, întocmai cum fusese în ziua când zbiri Romei i-o răpiseră! Numai părul îi era alb! Și lângă ea sta Tirzah! Surioara lui dragă, frumoasă ca odinioară! Doar puțin mai matură. Oare nu era un vis?

Abia crezându-și ochilor, el puse mâna pe capul servitoarei și o întrebă tremurând:

— Amrah, Amrah, e mama? E Tirzah?... Spune, văd eu bine?

— Vorbește cu ele, stăpâne, vorbește cu ele, se rugă ea.

El se grăbi spre ele, cu brațele deschise:

— Mamă, mamă! Tirzah! Sunt eu, Judah al vostru!

La acest strigăt al bucuriei, iubirea de mamă nu îndrăzni totuși să răspundă.

— Stai, Judah, stai, copilul meu, poate că încă să nu fie desăvârșită minunea!...

Deși era vindecată, sărmana femeie nu credea norocului. Numai după asigurări repetate ea căzu la pieptul fiului iubit.

El le cuprinse, pe ea și pe Tirzah, în brațe și stătură așa câteva clipe, pline de încântare, – cele trei mădulare ale aceleiași familii așa de mult încercate! îmbrățișate, vărsând lacrimi de fericire.

Mama vorbi cea dintâi:

— În fericirea noastră, copii, să nu uităm pe Acela care ne-a redat vieții. Să-L premărim, și cu mulțumiri fierbinți să ne închinăm Lui!

Căzură toți trei în genunchi. Și a îngenuncheat și Amrah. Rugăciunea, pe care o rosti mama, sună ca un psalm! Tirzah și Amrah repetau cuvintele sfinte, într-un murmurat de o mișcare adâncă sufletească.

Când sfârșiră rugăciunea și se ridicară iar în picioare, Ben Hur zise:

— Și vezi, mamă, în Nazaret, în patria Lui, nimeni nu-I zice altfel decât „fiul dulgherului”.

Ochii mamei se uitau cu gingășie la băiatul ei înțelept.

— El este Mesia, dragul meu!

— De unde o fi având atâta putere?

— Mister ceresc! Puterea dorinței de bine. Știe cineva să spună ceva rău despre El?

— Nu!

— De aici se vede că-i vine puterea dumnezeiască.

Ben Hur trăise prea mult în ideea de-a atribui lui Hristos un rol măreț, pământean, și în credința nouă se amestecă un regret pentru coroana și tronul de rege.

Mama se gândi la realitatea vieții.

— Ce o să facem, fiule; unde ne vom duce?

Ben Hur se trezi la datoria lui față de mama și de sora sa. Tirzah se uită cu gingășie la el. Era tot așa de frumoasă, cu pielea albă, curată, cum fusese înainte de boală.

Ben Hur își scoase mantaua și o înveli cu ea.

— Ochii tuturor se vor opri asupra ta, zise el zâmbind. Veniți, o să găsim noi un adăpost, în apropiere.

Rămânând fără manta, mama observă sabia lui Ben Hur, legată de șold.

— Avem război? întrebă ea.

— Nu!

— De ce porți armă?

— Poate va fi nevoie să-L apărăm pe Nazarinean.

Ben Hur nu voia să spună deplinul adevăr.

— Are El dușmani? Cine să fie aceștia? Romanii?

— Ah, mamă, nu sunt numai romanii!

— Nu este El un israelit și un om al păcii?

— Nimeni n-a meritat mai mult acest nume: un israelit! dar rabinii și învățații îi găsesc totuși o vină.

— Cum, ce fel de vină?

— În ochii lor e păcat să predici o nouă învățătură.

Mama nu răspunse, și cu toții se retraseră tăcuți în umbra unui arbore, lângă stâncă. Ben Hur, cu toate că ardea de nerăbdare să-și conducă mama și sora acasă, se gândi la unele formalități ce erau de îndeplinit, pentru a satisface exigențele legii. Chemă pe arabul său să-i aducă calul și, după ce adăposti femeile într-o peșteră adâncă, nelocuită, lângă Absalom, încălecă și se duse să le trimită cele necesare pentru o bună existență provizorie.

CAPITOLUL V

Ben Hur nu se odihni câteva zile. Într-o agitație fără răgaz, el își făcu două corturi, între gropile Regale, deasupra Chedronului, și se așeză cât putu mai confortabil. Apoi conduse aici pe mama și pe sora lui, unde aveau să rămână până la constatarea definitivă a însănătoșirii lor.

După atingerea lui cu leproasele, el singur fu socotit ca

necurat și nu putea să ia parte la festivitatea serbărilor.

Neputându-se duce la Templu, tânărul erou rămase lângă scumpa lui familie. Ele îi povestiră tot ce suferiseră în cei opt ani cumpliti cât fuseseră închise în celula 5 din temnițele cetății Antonia. Și ura lui Ben Hur deveni și mai înfocată împotriva schingiuitorilor. În fierberea dorinței de răzbunare, el se gândea la tot felul de absurdități. Să organizeze o răzvrătire formală, în Galileea? Să cheme pe toți marinarii împotriva Romei? Căci oricât își frământa mintea, nu găsea altă soluție decât războiul! Numai puterea armelor va putea să scoată poporul lui Israel din cătușele lui. De aceea toate speranțele erau îndreptate iarăși spre iluzia ce-l susținuse ani în așteptare: Nazarineanul! Ce o să facă Nazari-nenanul? Din când în când veneau pe la el foștii lui tovarăși de arme din Galileea: bărbați maturi, cu barbă lungă; tineri zvăpăiați cu ochi scânteietori, cu săbii la șold.

— Cine sunt aceștia? întreba mama lui.

— Galileeni! Prieteni din Galileea, răspundea el.

Ben Hur mai făcu câteva corturi în apropierea lui și adăposti pe cei mai buni în ele.

Prietenii aceștia îi aduceau știri despre efectele propovăduirii Nazarineanului și despre planurile rabinilor și ale romanilor, dușmanii Lui. Știa că viața bunului învățător era în primejdie; dar nu credea că momentul hotărâtor era așa de aproape. Că dușmanii au hotărât să-L piardă chiar acum, în zilele Paștilor, nu și-ar fi putut închipui atâta îndrăzneală din partea lor.

Apoi Ben Hur avea încredere în puterea dumnezeiască a lui Hristos. Cum nu s-ar fi folosit El însuși de magia acestei miraculoase puteri, prin care mântuise de atâtea ori viața altora?

Era în 25 martie, după socoteala zilelor noastre. Spre seară, Ben Hur ieși călare, nerăbdător să afle desfășurarea evenimentelor din urmă. Promisese să se întoarcă în cursul nopții.

Calul era odihnit și o luă repede înainte. În adierea amurgului, copacii din grădină parcă-l salutau, cu prietenie. Altfel nu întâlnește pe nimeni. Nicio suflare omenească. Casele oamenilor erau închise, goale, fără foc, fără lumină. Era săptămâna mare, când femeii, copiii și bătrânii erau cu toții în Templu. Se rugau, ascultau serviciul divin și așteptau apariția stelelor, ca semn pentru

sfârșitul slujbei și începutul gustării de rigoare, după un post de ziua întreagă.

Ben Hur trecea prin poarta de nord; înaintea lui Ierusalimul se întindea în toată splendoarea lui, luminat de mii de lumânări, în sărbătoare, pentru închinarea Domnului.

CAPITOLUL VI

În fața Muntelui Sfânt, de unde plecaseră, acum treizeci de ani, cei trei magi spre Betleem, el se opri. Lăsă calul în grija arabului care-l însoțea, și el intră în casa lui părintească. Întrebă de Malluch și trimise după Simonide și după Baltazar. Fu informat că cei dintâi se duseseră în oraș, la serbări, iar egipteanul se simțea foarte slab și deprimat cu totul.

Ben Hur trimise să fie vestit de sosirea lui și-l rugă să-l primească pentru câteva minute.

După ce servitorul se depărtă din cameră, perdelele ușii se deschiseră, fără zgomot. Și în pervaz se ivi Iras.

În agitațiile zilelor din urmă, Ben Hur nu se mai gândise la frumoasa egipteană. Și dacă uneori îi trecea în fugă prin minte, era ca o amintire dulce, ca o presimțire plăcută de fericire, pe care o nădăjduia. Acum însă, când o revăzu, simți din nou farmecul dragostei ce-l stăpânise în ultimul timp al șederii lor împreună. Cu brațele deschise, el se apropie de ea... Dar, deodată, rămase uimit! Așa schimbare neașteptată observă în ea! Până acum, ea fusese amabilă, seducătoare față de el; acum însă, niciun străin n-ar fi putut fi întâmpinat cu mai multă răceală! O clipă, ei se priviră tăcuți: dânsa cu buzele strânse, cu frumoșii-i ochi reci și cercetători; el, vădit deprimat. Ea rupse tăcerea:

— Vii tocmai la timp, Ben Hur, îi zise cu un accent tăios în voce. Țineam să-ți mulțumesc pentru ospitalitatea ta, căci poimăine n-aș mai fi avut prilejul...

Ben Hur se înclină, fără să zică ceva.

— Am auzit de un obicei al jucătorilor de zaruri, urmă ea. După ce jocul s-a sfârșit, ei își strâng tăblițele, își fac socoteala, oferă zeilor o băutură și încoronează pe învingător. Noi încă am

jucat un joc, mai multe zile și nopți. Acum jocul s-a sfârșit! De ce n-am socoti care dintre noi este învingătorul?

Ben Hur răspunse foarte calm:

— Un bărbat nu poate să se declare învingătorul unei femei!

— Spune-mi dar, tu prinț al Ierusalimului, unde este acel fiu de dulgher și Fiu al lui Dumnezeu totodată, despre care se spun atâtea minuni?

Ben Hur făcu un gest de nerăbdare:

— Eu nu sunt paznicul Lui.

Ea își ridică semeț frumosu-i cap:

— A zdrobit El Roma?

Ben Hur făcu din nou un gest de nerăbdare, de astă dată mai violent. Dar nu răspunse.

— Unde și-a clădit reședința? Nu pot să mă duc s-o văd și eu? Să-I admir tronul sprijinit de lei de bronz? Ce-i pentru El, care scoală morții din morminte, să-și clădească un palat? N-are decât să bată din picior și e gata, mândră reședință cu stâlpi de marmură de Kamak.

Tonul ei ironic, aproape ofensator, îl răni pe Ben Hur.

— Să mai așteptăm puțin, o egipteanco; peste câteva zile îți voi putea, cred, vorbi despre reședința, despre palatul Lui.

Fără să ia aminte la răspunsul acesta, ea urmă, cu același ton:

— Dar cum de te văd în costumul acesta, așa de puțin potrivit cu un guvernator ori vicerege? Așteptam să te văd în hlamidă de mătase, strălucitoare de pietre scumpe, ca un al doilea Osiris; să vii să mă duci ca să împărți cu mine purpura și împărăția ta.

— Fiica înțeleptului meu amic e mai drăguță de cum aș fi crezut, răspunse Ben Hur, stăpânindu-se; ea mă învață că Isis a sărutat o inimă, fără s-o fi putut face mai nobilă.

— Pentru un evreu, fiul lui Hur e prea cuminte, zise Iras, jucându-se cu șiragul de mărgele de la gât. Am văzut pe Stăpânul visurilor tale intrând în Ierusalim. Tu ne spuneai că, într-o zi, El va urca treptele Templului și se va încorona ca rege al Iudeei. Dar în loc de un cortegiu regal, am văzut cohorte ridicole, care agitau rămurele verzi în loc de steaguri și arme strălucitoare. Și nu l-am văzut pe prințul Ierusalimului în fruntea legiunilor din Galileea.

Iras aruncă o privire disprețuitoare lui Ben Hur, care tăcea.

— În locul unui Sesostis triumfător, al unui Cezar în zale și coif lucitor, am văzut, ha ha ha! un biet om cu chip de femeie, cu păr de femeie, care călărea pe un asin vlăguit și avea lacrimi în ochi... Ha ha ha! Regele! Fiul lui Dumnezeu! Mântuitorul lumii!

Ben Hur tresări, fără voie.

— M-am întors acasă, o prințule al Ierusalimului, urmă Iras. Și n-am mai râs. Mi-am luat seama. Desigur, în Templu o să-și dezvăluie El maiestatea cuvenită unui cuceritor al lumii... L-am văzut, apoi, intrând în curtea Templului, și oprindu-se liniștit în fața portalului frumos. Lume multă era împrejurul Lui, dar El tăcea. Credeam să-L aud predicând. Să se sfârșame toate mașinăriile Romei de puterea cuvântării Lui! Ha ha ha! Pe duhul lui Solomon, o prinț viteaz, regele tău și al lumii își strânse haina-i de pânză mai bine pe piept și nu zise nimic, iar mașinăriile Romei sunt în funcțiune ca și mai înainte.

Toate iluziile lui Ben Hur se destrămară în clipa aceasta. Fiica lui Baltazar se depărta de sufletul lui, unde intrase cu toată vraja tinereții și a amorului celui dintâi. Ben Hur închise ochii.

— Frumoasă egipteană, zise el într-un târziu, ridicându-și capul. Dacă acesta-i jocul despre care vorbești, ia-ți coroana de învingătoare. Ți-o cedez cu plăcere. M-ai învins. Și să sfârșim discuția. Că tu urmărești un scop, văd bine. Spune-mi care este acela? Și dacă vrei, ne despărțim, fiecare pe drumul său, uitând chiar că ne-am fi întâlnit vreodată în viață. Vorbește, te ascult! Dar nu mai urma în felul de mai înainte.

Ea îl fixă o clipă cu asprime, ca și când ar fi vrut să-i măsoare tăria; apoi îi zise cu răceală:

— Am terminat, du-te!

— Pacea fie cu tine! răspunse el, și plecă.

Când vru să treacă pragul, ea îl strigă:

— Încă o vorbă!

El își întoarse doar capul.

— Gândește-te bine, Ben Hur: eu știu toate faptele tale, cele tănuite!

— Ce fel de fapte tănuite? Nu înțeleg! Vorbește lămurit, fiica lui Baltazar!

Și Ben Hur se apropie de ea.

— Tu semeni mai mult cu un roman, Ben Hur, decât cu frații tăi evrei.

— Se poate, răspunse el rece. Dar de ce îmi spui?

— Fiindcă astăzi toți evreii sunt romani, răspunse ea.

— Ei bine, dar spune-mi, ce știi tu despre mine?

— Asemănarea ta cu un roman a făcut impresie asupra mea, și tot ea ar putea să mă facă să te scap, Ben Hur.

— Să mă scapi? Tu, pe mine?

Degetele ei vopsite cu roșu se jucau cu o mărgea a colanului de la gât. Zâmbi iarăși, seducător, și numai mișcarea nervoasă a piciorușului ei, cu sandale de fir, făcu pe Ben Hur atent asupra primejdiei.

— Un evreu a ucis odată pe un evadat de la galere, în palatul Idermee.

Ben Hur tresări.

— Același evreu – urmă ea – a doborât pe un soldat roman, în piața mare, aici în Ierusalim. Același evreu are, organizate de război, trei legiuni din Galileea, cu care vrea să facă prizonier, în noaptea aceasta, pe guvernatorul roman; același evreu are legături cu șeicul Ilderim, pentru un război pe viață și pe moarte în contra Romei.

Ea se apropie de el și-i vorbe aproape șoptind:

— Tu ai trăit în Roma și știi ce s-ar întâmpla, dacă toate acestea ar fi auzite de anumite urechi? Ah, ai îngălbenit!

El se dădu înapoi, ca omul care crezuse că se joacă cu un mieluşel și avea, deodată, în fața lui un tigru.

— Tu nu ești străin în palatul imperial și-l cunoști pe Sejanus. Închipuiește-ți – dacă acest puternic al zilei ar afla că același evreu este cel mai bogat om din Orient, poate din tot Imperiul Roman. O, Ben Hur, din Tibru nu s-ar putea pescui un așa pește de aur! Și nici să-l întreacă cineva pe Sejanus, în dibăcia de-a organiza jocuri de circ pentru distracția rafinatului popor roman! Aceasta-i arta lui crudă, specială.

Răutatea femeiască îl îngrozi pe Ben Hur. În clipa aceasta îl preocupa doar enigma: de unde cunoștea Iras toate tainele vieții lui? Și ceea ce bănuise în noaptea dintâi în pustiu, îi veni din nou în minte: desigur că Estera îl trădase! Cuprins de mâhnire, el zise cât

se poate de liniștit:

— Ca să-ți fac o bucurie, fiică a Egiptului, iată: îți mărturisesc că m-ai învins. Sunt în mâinile tale! Și n-aștept nicio crutare din partea ta. Aș putea să te omor; dar tu ești o femeie! Aș putea să mă ascund în deșerturi, căci, oricât de buni vânători ar fi zbirii Romei, deșertul își are ascunzătorile lui așa de bune! Dar, în durerea în care m-a prăvălit această ușurință a mea, îmi vei ierta curiozitatea de a ști: de unde ai aflat tu toate tainele acestea? Cine ți le-a povestit?

Pe fața egiptencei trecu o umbră de duioșie.

— În țara noastră, Ben Hur, sunt ghicitori și ghicitoare care destăinuiesc cele mai adânci taine din viață. Nimeni nu cunoaște puterea lor. Prin ce minune ajung ei să cunoască cele mai ascunse taine ale noastre? Și de unde le află? Mister! O vrajă neînțeleasă, de nimeni dezlegată. Închipuiește-ți că eu aș fi una din aceste ghicitoare.

— Nu sunt mulțumit cu răspunsul, răspunse Ben Hur. Eu vreau să dezleg vraja. Poate că voi muri, Iras...

— Ei bine, într-o noapte din pustiu, o noapte întunecoasă, liniștită, eu ședeam singură în cortul meu ascultând un șuiurat de pasăre ce venea de departe. Alături era cortul tatălui meu, care avea la el pe șeicul Ilderim. Un perete subțire ne despărțea. Deodată, auzul îmi fu izbit de rostirea numelui tău: „Ah, Ben Hur! Ben Hur este un erou!” strigase Ilderim. Și ei vorbiră despre unele din faptele tale.

— Unele?

— Da, zise ea zâmbind, căci pe altele le-am aflat de la...

— De la cine?

— Însuși Ben Hur!

— De la nimeni altul?

— Nimeni!

El răsuflă ușurat.

— Îți mulțumesc! Și acum, să nu faci pe Sejanus s-aștepte prea mult. Pustiul este aici, la spatele meu, și eu sunt un bun călăreț! Încă o dată, o, egipteanco, pace ție!

Ben Hur își acoperi capul cu șalul alb, pe care-l purta pe braț, și vru să plece. Ea, involuntar, îl opri și-i întinse mâna:

— Rămâi! grăi mișcată.

El se întoarce din nou fără s-atingă însă mâna strălucitoare de inele și de brățări. Nu știa ce surprinderi mai puteau să-l aștepte!

— Rămâi, fără bănuială, Ben Hur! Eu te apreciez! Știu pentru ce Arrius te-a lăsat moștenitorul lui! Tremur la gândul că tu, așa de viteaz și de mărinimos, să cazi în mâinile neîndurate ale lui Sejanus; Îți jur, pe Isis, pe toți zeii Egiptului! Tu, ți-ai petrecut mare parte din viață în societatea de elită a Romei. Cum vei putea oare trăi în pustietatea deșertului? O, mie mi-e milă de tine, adevărată milă. Fă, ce-ți spun, și eu te voi cruța, pe Isis, zeița noastră, îți jur!

Aceste vorbe fură rostite cu un ton rugător și buzele ei frumoase tremurară puțin.

— Aproape – aproape să te cred, – răspunse Ben Hur, cu o voce nesigură. Spune!

— Femeia nu e fericită decât prin iubire, iar bărbatul învingându-se pe sine! Aceasta este ce-ți cer eu ție, Ben Hur: să te învingi pe tine!

El se uită întrebător la ea:

— În ce chip?

— Ai avut odată un prieten, – urmă Iras –, prieten din copilărie. Pe urmă v-ați certat și ați devenit dușmani. El ți-a făcut o nedreptate, după ani, tu l-ai învins în cercul din Antiohia.

— Messala!

— Da, Messala! Tu ești creditorul lui. Iartă trecutul! Fii iar prietenul lui. Redă-i averea pe care și-a pierdut-o în rămășagul cu tine. Scapă-l! Pentru tine șase talanți nu sunt decât șase frunze dintr-un pom în plină recoltă, pe când, pentru el... Ah! nobile prinț, el trebuie să-și târască în neputință corpul schilodit! Se uită din pulbere la tine, Ben Hur. Pentru el sărăcia este moarte! Scapă-l de sărăcie!

Graba, înflăcărarea, cu care vorbise ea, fură intenționat să-l impresioneze, să nu-i dea răgaz de chibzuire. Și totuși nu-l birui pe Ben Hur. Prea fusese crudă suferința lui și a celor două femei torturate timp de opt ani!

— Răspunsul meu este hotărât, odată pentru totdeauna: unui Messala, nu-i dau nimic! Voi însemna în cartea amintirilor mele și

incidentul acesta. Dar spune, Messala te-a autorizat să-mi faci această rugămintă?

— El are un caracter nobil și așa te credea și pe tine.

Ben Hur luă mâna ei de pe brațul său.

— Fiindcă ești intimă cu el, și-l cunoști așa de bine, frumoasă egipteană, spune-mi, dac-ar fi el în locul meu, ar face ce-mi cere? Răspunde, pe Isis! Spune adevărul!

Era o sugestie voluntară, în apăsarea mâinii, a glasului, în privirea lui.

— O, zise ea, el este...

— Un roman, vrei să zici; și crezi că eu, un evreu, n-am dreptul să pretind de la el ce poate el să-mi pretindă mie? Ca evreu, trebuie să-i dau dreptul meu, fiindcă el e roman? O, nu, fiica lui Baltazar! Spune-mi tot ce mai ai de spus, și repede, căci sângele fierbe în mine, și aş putea să uit că ești femeie și că ești frumoasă. Aș putea să nu văd în tine decât pe spioana unui om care îmi este cu atât mai urât, cu cât este un roman! Vorbește, repede!

Ea îi împinse brațul brusc și acum toată răutatea firii ei se răsfrânse în ochii și în glasul ei:

— Tu, evreu spurcat, ucigaș murdar! Ai gândit că aş fi putut să te iubesc pe tine, după ce l-am admirat pe Messala! Nu! Vei plăti scump fiecare sărutare ce ai depus pe degetele mele! Căci te-am tolerat atâta vreme lângă mine, de dragul lui! Vei plăti, nu șase talanți, ci douăzeci și patru! Ține minte suma: douăzeci și patru! Vei ordona lui Simonide, omul tău de afaceri, să trimită banii aceștia acasă, lui Messala, în douăzeci și patru de ceasuri! Iar de nu, vei avea de-a face cu Sejanus! Adio!

Ea porni spre ușă, pe când el îi răspunse:

— Vechiul Egipt trăiește în tine! Du-te și spune-i lui Messala că nu-i dau nici cei șase talanți! Sunt o părticică din tezaurul pe care mi l-a răpit din averea tatălui meu. Spune-i, mai departe, egipteană, care, pe lângă frumusețe, ești perfidă, falsitatea personificată, – că zadarnic te-a învățat să mă ameninți cu Sejanus; nu-mi mai e teamă de el și de puterea lui! Spune-i lui Messala că mama și sora mea, pe care el a pus să fie înmormântate de vii în celula din cetatea Antonia, unde s-au îmbolnăvit de lepră, sunt acum sănătoase, grație puterii Nazarineanului, pe care tu îl

disprețuiești așa de mult! Spune-i că, din ordinul împăratului, mi s-a redat toată averea ce fusese confiscată de dânsul. Și că am învățat și eu ceva din șiretenia și iscusința Romei. Du-te, fiica lui Baltazar, și spune-i toate acestea. El o să înțeleagă mai mult! Dar du-te acum, căci și eu vreau să plec!

O conduse până la ușă, desfăcând perdelele de mătase.

— Pacea fie cu tine! îi strigă, când ea dispăru.

CAPITOLUL VII

Când părăsi camera, Ben Hur era mai abătut ca înainte; capul îi căzu, trist, pe piept. Dar capul unui om întristat poate să aibă, totuși, mintea sănătoasă.

Că trăise câțiva ani în robia simțurilor pentru frumoasa Iras, fără să bănuiască dragostea ei cu Messala; că ea putuse să-l amăgească, să-l înșele și să-l trădeze la urmă, îi rănea mândria, vanitatea, dar îl luminează asupra multor lucruri ce-i rămăseseră enigmatice până acum. Ah, aventura din palatul Idermee, unde îl chemase ea; ce cursă diabolică! Și acum nu mai era enigmă!

Dacă vanitatea suferea, în schimb conștiința i se lumina, cădea de pe ea o povară. Și, ușurat, Ben Hur strigă:

— Lăudat să fie numele Tău, Doamne! Îți mulțumesc Ție că femeia aceasta nu m-a robit cu totul!

Și parcă-și dădu seama că niciodată n-o iubise din suflet. A fost numai așa, un farmec, o văpaie a tinereții.

Urcă scările spre terasă, și se opri deodată. Oare Baltazar să fie și el complicele ei? Nu! nu! Perfidia nu e apanajul bătrâneții! Baltazar era un om bun!

Cu aceste sentimente el se îndreptă spre acoperiș. În clipa aceea, luna răsări pe cer, acoperită parcă de un nor roșu, ce se ridică de jos, din miile de lumini ale orașului iluminat. Psalmii vechi evreiești răsunară în coruri puternice și umplură atmosfera de acorduri triste. Ben Hur le ascultă. Tumultul glasurilor îi spunea:

— O, tu, fiul lui Iuda, închină-te Domnului și țării tale! Oricine ar fi acela care vine spre mărirea neamului tău: Gideon, ori David, ori un Macabeu, să fii gata să-l slăvești.

O pildă avusese: din sufletul lui vorbea Nazarineanul.

Fața, umedă de lacrimi a lui Hristos, îl însoțea pretutindeni. și-l îndemna, această față blândă ca de femeie, la iubirea senină a cerului, iar nu la gânduri tulburi de luptă și de război. Și iarăși îi reveni întrebarea: Cine era omul acesta?

Ben Hur amncă o privire visătoare spre casa de jos, îndreptându-și pașii spre ea.

— Poate să-mi facă cel mai mare rău, își zise el; pe Messala nu-l pot ierta! Nu-mi împart averea cu el și nu voi fugi din orașul meu! Fac apel la oamenii mei din Galileea. Să începem lupta! Dacă nu va fi Nazarineanul acela care să primească puterea domniei, va fi altul! Dar eu vreau să lupt și să mor pentru libertate!

Interiorul camerei, în care intră Ben Hur, era foarte slab luminat. Într-un colț, acoperit cu un covor prețios, el zări fotoliul lui Simonide. Așezat cu fața spre fereastră, de unde se zărea orașul, omul părea nemișcat, cu trupul întins, ca pentru odihnă.

— Vreau să vorbesc cu el, dacă nu doarme, își zise Ben Hur, și se apropie de fotoliu.

Dar, spre uimirea lui, văzu pe Estera în locul tatălui ei. Copila dormea într-adevăr. Somnul ei era întrerupt de suspine scurte, cum dorm copiii după ce au ostenit, plângând.

Ben Hur o privi cu o milă adâncă. Figura ei suavă, cu trăsături fine clasice, nu i se păruse niciodată așa de atrăgătoare. Își întinsese brațele deasupra spetezei patului, ca o pavăză de apărare.

— Nu vreau s-o trezesc, – murmură el –, n-am nimic să-i spun, decât c-o iubesc! Ea-i o fiică a lui Israel, și-i frumoasă! Ce deosebire între ea și egipteană! Acolo totul e deșertăciune, aici adevăr. Acolo e ambiția, aici simțul de datorie. Acolo egoism, aici jertfire de sine! Nu, nu mai este întrebarea dac-o iubesc. Inima mea a grăit adevărat, nu mai este îndoială! O iubesc! Ea a fost întotdeauna bună, prietenoasă; desigur că mă iubește și ea!

Ben Hur își reaminti sărutarea pe care i-o dăduse la despărțire, în Antiohia. Și de căldura cu care ea primise această sărutare.

— O iubesc! repetă el în gând. Dar nu vreau s-o trezesc din somnul ei dulce. Mă tem să-i spun de toate amenințările egiptencei. Le voi învinge, singur! Și atunci, voi reveni să-i spun c-o iubesc. Ea va primi cu dragoste pe sora mea, pe mama mea, căci ea-i o

fiică a lui Israel!

Încet, după cum intrase, Ben Hur ieși din cameră.

CAPITOLUL VIII

Străzile Ierusalimului erau pline de lume. În piețele orașului se aprindeau focuri, iar în jurul lor grupuri vesele cântau și își frigeau carnea. Mirosul cărnii fripte se amesteca cu parfumul cidrului aprins și umpleau aerul de fum. Era momentul când fiii Israelului se simțeau cu toții ca frați. Și Ben Hur, la fiecare pas, era salutat și aclamat de grupuri:

— Rămâi cu noi, și gustă puțin din cina noastră! Suntem frați, și cu toții îl preamărim pe Domnul!

Ben Hur le strângea mâinile, mulțumindu-le din inimă, dar se grăbea spre Muntele Herber, la cortul lui din Hidron.

Ca să ajungă până acolo, trebuia să treacă o mulțime de străzi. Pretutindeni, întâlnești același entuziasm religios. Într-o stradă mai largă, văzu un convoi de făclii aprinse. Și observă, cum cântecele grupurilor religioase încetau în vreme ce convoiul se apropia de ei. Ce să fie asta? Mirarea lui crescuse când văzu că, cei care purtau făcliile, erau soldați romani. Ce căutau romanii, batjocoritori de tot ce era evreiesc, într-o procesiune religioasă a fiilor lui Israel? Era ceva nemaipomenit! Se opri și așteptă.

Luna era în culmea strălucirii ei pe cer. Dar parcă nici luna, nici făcliile n-ar fi luminat îndeajuns drumul, unii din convoi purtau în mână felinare. În speranța că va descoperi scopul acestui alai, Ben Hur intră în mijlocul lui și putu să observe pe fiecare din ei în parte. Felinarele erau purtate de servitori, înarmați cu sulite și cu cnuturi. Misiunea lor părea să fie de a lumina mai bine calea unor demnitari care se aflau în convoi. Demnitari bătrâni, preoți și rabini cu barbă lungă, cu ochii bulbucăți și nasul încovoiat, care aveau cu toții influență la soborul lui Caiafa și Anna. Unde se duceau ei oare? La Templu nu se duceau, căci din Sion, de unde veneau, drumul spre sfântul lăcaș ducea prin Sistus. Și ce voiau ei? Era acesta un convoi al păcii? Atunci ce căutau soldații?

Atenția lui Ben Hur se îndreptă mai ales asupra a trei

persoane, din fruntea convoiului. Unul era căpitanul din garda Templului, al doilea un preot, iar al treilea, care pășea abătut, la dreapta preotului, era un necunoscut, care își ținea capul în piept. Părea un prizonier, îngrozit de arestarea lui, de torturi sau de moarte. Dar atenția, nicidecum ostilă, pe care părea să i-o dea, din dreapta și din stânga, demnitarii și rabinii, dovedeau că el nu era un condamnat, ci, dimpotrivă, părea să fie conducătorul, spiritul îndrumător al ciudatului convoi.

Cu mare îndrăzneală, Ben Hur se apropie de omul acesta, și voind să afle cine putea să fie și ce scop avea, păși alături de el. De și-ar ridica cel puțin o dată capul, să-l privească în față! Silueta și mișcările i se păreau cunoscute. Parcă-l văzuse în apropierea Nazarineanului, chiar între cei doisprezece elevi iubiți ai lui. Deodată, el ridică spre dânsul o față palidă și îngrozită.

— Iscariotul!

Ben Hur strigă destul de tare și el tresări. Voia să spună ceva, dar preotul îl opri.

— Cine ești? pleacă de aici! îi strigă el lui Ben Hur, și-l îmbrânci.

Tânărul erou nu se împotrivi. Se retrase puțin, dar totuși urmări convoiul în mersul lui. Acesta își urmă drumul prin străzile populate toate de credincioși, prin văile Bezetha, prin cetatea Antonia și Betesda, până la Schaftor. Peste tot era lume multă, în sărbătoare.

Fiind noaptea Paștilor, porțile erau toate deschise. Paznicii erau concediați și convoiul trecu netulburat prin cetate. Chedronul, în fața Muntelui Măslinilor, era luminat de lună. Două drumuri duceau până la el: unul prin poarta de nord, altul prin Betania. Ben Hur se întreba mirat: „Ce direcție o să la convoiul și ce scop urmărea?”

Trecură peste podul care lega valea de Muntele Măslinilor și se îndreptară spre grădină. Ben Hur cunoștea localitatea, fără altă însemnătate decât cei câțiva copaci bătrâni, iarbă multă și o moară în coasta stâncii, unde se făcea uleiul. Ce căuta convoiul în grădina aceasta, la această oră? Deodată se opriră cu toții. Se auzi un tumult. Voci agitate, nearticulate, și un fior rece cutremură inima lui Ben Hur. Mulțimea se dădu înapoi, înspăimântată. Oamenii

cădeau unul peste altul. Numai soldații rămâneau în picioare, de pază!

Într-o clipă Ben Hur, cuprins de-o presimțire sinistră, ieși din învălmășeală, alergă înainte, să vadă ce însemnau toate acestea? Urcat pe trunchiul unui copac, el văzu scena. La intrarea în grădină, lângă poartă, sta un om, îmbrăcat în alb, cu mâinile încrucișate pe piept. O siluetă subțire, cu fața palidă și suptă, cu părul lung auriu, în atitudine de predare, de așteptare.

Era Nazarineanul!

În jurul Lui erau discipolii Lui, în grup, foarte agitați. El, icoana liniștii. Lumina făcliilor arunca o roșeață vie peste capul Lui și părul bălai părea aprins, ca razele soarelui. Dar fața Lui albă, sublimă, exprima blândețea și îndurarea.

În fața acestei arătări a păcii, sta mulțimea, gâfâind de tulburare și de ură. Un om tremurând de frică, galben de umilire, arăta spre el. Ben Hur îl recunoscuse: era Iuda. Și prezența lui îl lumină: aici era trădătorul, acolo victima trădării!

Ben Hur sta înmărmurit. Acesta era marele eveniment la care se gândise atâția ani!

Omul, pentru a cărui slăvire se pregătise ani îndelungați, era aici, în primejdie de moarte, și el nu se mișca pentru apărarea Lui. Așa contraziceri sunt de natură omenească!

Ben Hur contempla figura lui Iisus. Și liniștea măreață, supranaturală, ce se revărsa pe această figură sublimă, îl dezarmă. Ce putea face el, cu toată vitejia legiunilor lui, împotriva acestei puteri misterioase care făcuse atâtea minuni în lume?

Pace și înfrățire, iubire și îngăduire erau învățăturile Lui; o să le poată oare realiza acum în faptă? S-a dovedit un stăpânitor al vieții. Ce uz va face acum din această putere miraculoasă a Lui? Se va apăra? Și cum?... Un cuvânt, o idee, o cugetare genială, va ajunge! Ben Hur credea, mai mult ca oricând, în puterea Lui extraordinară, supranaturală. Și aștepta minunea!

Deodată răsună, deasupra tumultului, vocea limpede, argintie a lui Iisus:

— Pe cine căutați voi?

— Pe Iisus din Nazaret, răspunse preotul.

— Eu sunt!

Aceste simple cuvinte, rostite cu atâta liniște maiestuoasă, poate i-ar fi făcut pe agresori să se retragă, dacă n-ar fi fost între ei Iuda.

— Salvă ție, Învățătorule!

Cu aceste cuvinte, trădătorul sărută pe Iisus.

— Iuda, – răspunse Nazarineanul blând – cu sărutarea ta l-ai trădat pe Fiul Omului!

Nimeni nu-i răspunse, și Iisus vorbi din nou mulțimii:

— Pe cine căutați voi?

— Pe Iisus din Nazaret!

— V-am spus că eu sunt Acela! Deci, dacă voi mă căutați pe Mine, luați-Mă!

La aceste cuvinte, rabinii se apropiară de El. Discipolii săriră să-L apere, văzând că au să-L piardă. Unul rupse urechea soldatului care voia să-L lege pe învățător. Dar ceilalți îl depărtară și-I legară cu o funie mâinile sfinte.

Și Ben Hur nu se mișcă!

Nazarineanul vorbi mulțimii înfuriate, potolind pe discipoli.

— Lăsați vrajba! încetați lupta! zise El, și vindecă urechea soldatului rănit, numai cu atingerea mâinilor legate.

Uimirea fu generală: cum a putut face minunea?

Desigur că n-o să se lase să fie arestat! Așa se gândi și Ben Hur.

— Puneți-vă săbiile în teacă, zise el discipolilor. S-ar putea să nu beau paharul amar, pe care mi-l întinde Tatăl Meu?

Iar către călăii Lui vorbi astfel:

— Ați venit să mă prindeți, cu arme, ca pe un tâlhar! Zilnic am fost cu voi, în Templu. De ce nu m-ați prins acolo? Se vede că puterea voastră e întunericul!

Iuda prinse curaj și veni aproape de Iisus. Și când Ben Hur se uită împrejur, nu mai văzu pe niciunul din discipoli. Dispăruseră cu toții!

Mulțimea începu să-L batjocorească: Îl scuipară, Îl palmuiră, loviră cu pumnii, cu picioarele în corpul Lui subțire. Ben Hur văzu cu groază această barbarie. O grozăvie mai cumplită, nu-și putuse închipui! Dar El, de ce nu se apăra? Cu o suflare, i-ar fi putut doborî pe toți! Ce fel de pahar era acela pe care tatăl său i-l

trimisese să-l bea? Și cine era acest tată, pe care trebuia să-l asculte? Mister peste mister! nu unul, ci multe!

Peste puțin, convoiul se puse în mișcare. Porniră iar înapoi spre oraș. Ben Hur văzu pe Iisus în lumina făcliilor, înconjurat de soldați. Ce să facă? Îl vedea trist, abătut, îngândurat. Îi veni ideea să străbată până la El, să-i vorbească. Numai o întrebare să-i pună!

Se dezbracă de manta, de turban, și le aruncă într-un tufiș din grădină. Apoi se înghesui să pătrundă lângă prizonier.

Iisus mergea, cu capul în piept, atât de pierdut, ca și cum nu vedea, nu auzea nimic în jurul Lui. La câțiva pași, Îl urmau preoții mai bătrâni, vorbind între ei, aruncând priviri dușmănoase spre El prins. Când sosiră la pod, Ben Hur apucă funia din mâinile soldatului și sări lângă Nazarinean.

— Învățătorule, Învățătorule, îi vorbi el. M-auzi Tu, Învățătorule? O vorbă, numai o vorbă! Spune-mi.

Soldatul, care ținea funia, îl îmbrânci.

— Cine ești tu? Și ce vrei?

— Spune-mi, – urmă Ben Hur –, te duci tu de bună voie?

Oamenii se înghesuiră lângă el, și-l întrebară:

— Ce vrei, omule?

— O, Învățătorule, vorbi Ben Hur, întristat. Eu sunt un prieten, un credincios al Tău. Spune-mi: dacă Ți-aduc scăparea, o primești?

Nazarineanul nu-și ridică ochii și nu dădu niciun semn de înțelegere. Capul acela înclinat, trupul frânt de obidă, părea totuși că vorbea cu amărăciune:

— Lasă-mă! Discipolii M-au părăsit, lumea n-a vrut să Mă cunoască! în sufletul Meu e amărăciune! Cu durere Mi-am luat rămas bun de la oameni!... Mă duc! Unde? Nu știu! Nu-Mi pasă. Lăsați-Mă!

Ben Hur rămase consternat. Zeci de mâini se întinseră spre el și din toate părțile se auziră strigăte:

— E unul de-ai lui! Prindeți-l! Dați-i la cap! Omorâți-l!

Ben Hur, printr-o năvălire de sânge, cum mai avusese de câteva ori în viață, își recăpătă energia, vitejia firească. Se smuci din mâinile care îl apucaseră și-i rupseră hainele de pe el, și fugi gol, cu o iuțeală și îndemănare uimitoare, așa că urmăritorii îl

pierdură în tufişurile întunecate din grădină.

Aici el îşi regăsi mantaua şi turbanul pe care le aruncase şi, urmărind mai de departe convoiul, ajunse la poarta oraşului. Aici el se dezlipi de convoi, îşi luă calul din adăpostul lui şi se îndreptă spre cortul său din Muntele Herber.

El îşi propuse ca dimineaţa să-L caute din nou pe Nazarinean, fără să ştie că El fusese chiar în noaptea aceea târât de la Anna la Caiafa, judecat şi osândit de Pilat.

Inima îi bătea violent şi nu putu să doarmă toată noaptea. Visul lui despre o împărăţie a lui Israel se destrăma. Soarta îl lovise din toate părţile. Lumea lui, în care trăise o viaţă, se năruia, îngropând sub ruinele ei atâta speranţă, credinţă şi iubire! Cu ce va umple golul?

El nu era omul care să se împace cu înfrângerea. Ben Hur era un erou! Şi eroii luptă până la moarte.

În sufletul lui obosit de cele văzute, îndurerat de renunţarea gloriei naţionale, se aprinse, ca o lumină depărtată, un nou ideal: pacea, liniştea, iubirea şi credinţa în puteri cereşti, în armonia poeziei. Şi originea acestei credinţe noi, pe care o propovăduise Iisus, era Estera.

Eroul Ben Hur, războinicul fiu a lui Israel, fu cel dintâi creştin, cucerit de marea doctrină. O nouă viaţă, o nouă lume se deschise inimii lui, sub influenţa suferinţei şi îndurării lui Iisus.

CAPITOLUL IX

În ziua următoare, dis-de-dimineaţă, doi călăreţi sosiră la cortul lui Ben Hur. El nu era încă sculat; cu toate acestea îi primi.

— Pace vouă, fraţilor, le zise Ben Hur. Şedeţi cu mine. Erau doi galileeni.

— Nu şedem, răspunse cel mai în vârstă. Căci odihna ar fi să lăsăm să moară Nazarineanul.

— Scoală-te, fiul lui Iuda, şi vino cu noi. Osânda a fost dată! Crucea îl aşteaptă.

Ben Hur încremeni.

— Crucea! numai atât putu să spună.

— L-au prins astă-noapte. L-au ascultat. În zori l-au dus la Pilat. De două ori s-a pronunțat nevinovăția Lui, de două ori Pilat s-a opus să-L osândească la moarte. În cele din urmă, s-a spălat pe mâini, zicând: „Nu sunt vinovat de sângele acestui sfânt!” Și ei au răspuns:

— Cine a răspuns?

— Ei, preoții! Și mulțimea: „Sângele lui să cadă asupra copiilor noștri!”

— Sfinte Abraam! strigă Ben Hur. Un roman a fost mai bun cu el decât evreii, israeliții din neamul Lui! Ah! dacă într-adevăr El este Fiul lui Dumnezeu, sângele Lui va cădea asupra copiilor noștri! Asta nu trebuie să se întâmple! Haideți fraților, poate că-L scăpăm.

O hotărâre eroică luci în ochii lui, pe când bătu din palme.

— Caii! Repedel! strigă arabului, care venise la chemare. Spune servitoarei să-mi dea rufe curate. Și tu, adu-mi sabia! E timpul, prieteni, să murim pentru copiii lui Israel!

Mâncă puțină pâine, bău un pahar de vin și porni la drum.

— Unde vrei să te duci? îl întreabă unul din galileeni.

— Să strâng legionarii!

— Ah! strigă omul, ridicându-și mâinile la cer.

— De ce ah?

— Stăpâne, – zise el rușinat –, stăpâne, eu și prietenul meu de aici, suntem singurii care ți-am rămas credincioși. Toți ceilalți s-au dat cu popii!

— Pentru ce scop?

— Ca să-L omoare!

— Pe Iisus Nazarineanul?

— Da, pe El!

Ben Hur privi, aiurit, când la unul, când la celălalt. Și iarăși îi răsunară cuvintele mistice ale Lui: „Să nu beau paharul pe care mi-L dă Tatăl Meu?” Și când L-a întrebat: „Dacă vrei să te scap, primești?” Și El n-a răspuns. Moartea Lui nu se putea evita. El va muri! Trebuia să moară! Ben Hur se gândi la trădarea legionarilor din Galileea. Lupta, în realitate, era cu neputință. Totuși prinse frâiele calului și strigă:

— Să ne grăbim, fraților! În fața primejdiei, numai cei lași

stau cu mâinile încrucișate! La Golgota! Să ne grăbim!

Sosiră într-o lume agitată, cum nu se mai văzuse vreodată. Toată împrejurimea, tot orașul era aici!

Prietenii auziră că convoiul cu condamnatul era în drum spre cele trei turnuri albe ale lui Irod. Călăriră într-acolo. Dar să răzbată, era cu neputință. Fură siliți să se retragă în colțul unei case și să aștepte aici.

Erau ca pe malul unui fluviu și mulțimea, ca valurile, se zbătea, trecând zgomotoasă.

În primele capitole ale acestui roman am arătat în ce stare sufletească era poporul evreiesc pe vremea lui Hristos. Oricine își poate închipui ce era acum această priveliște: ducerea lui Hristos la cruce!

Mai bine de o oră Ben Hur așteptă cu prietenii lui să se potolească valurile. Și nu se mai potoleau. În timpul acesta, tânărul erou putea să-și spună: „Am văzut toate păturile sociale din Ierusalim, toate sectele Iudeei, toată seminția Israelului, și toată pleava popoarelor din Orient, amestecate între ele. Erau evrei din Libia și Egipt, și evrei din Roma; evrei din toate țările din Orient și de la Apus. Veneau pe jos, călări pe cai, pe cămile, în litiere și în trăsură; îmbrăcați fiecare în portul lor, purtând aceeași trăsătură caracteristică a rasei lor, care nici azi nu s-a schimbat prea mult la fiii lui Israel, deși mulți din ei trăiesc în altă climă și-n alte condiții de viață. Ei veneau agitați, în grabă, să-L vadă pe sărmanul Nazarinean murind ca un criminal, între doi criminali.

Aceștia formau masa cea mare a mulțimii. Dar mai erau mii și mii de oameni de altă rasă, care urau pe evrei: greci, romani, arabi, sirieni, africani, egipteni și alți orientali. Parcă toată lumea se adunase să vadă răstignirea lui Isus Nazarineanul, să fie mărturie la chinurile Lui!

Convoiul se mișca liniștit. Nu se auzea decât tropotul uniform al cailor, scârțâitul roților și, din când în când, câte un strigăt de durere. Dar pe fața celor mai mulți se vedea o încordare spăimântătoare, ca la priveliștea unei mari nenorociri, ca la înfrângerea unui război. Aceștia erau cei veniți din depărtări, prietenii, credincioșii lui Iisus.

Ben Hur îi recunoscuse. În curând el auzi rostindu-se, în apro-

pierea lui, cuvinte de îmbărbătare, de speranță.

— Ei vin! Ascultă!...

Și prietenii se uitau înapoi, în așteptarea unui eveniment salvator.

Se auziră strigăte repetate de protest, tot mai apropiate. Ben Hur recunoscă pe servitorii lui Simonide, care aduceau pe stăpânul lor, în scaunul lui; Estera venea lângă el, urmată de o litieră, acoperită cu perdele scumpe.

— Pace vouă, Simonide și Estera! grăi Ben Hur, apropiindu-se de ei. Dacă vă duceți la Golgota, merg și eu cu voi.

Simonide tresări, ca trăsnet, din somn. Abia putea să vorbească de obidă.

— Vorbește cu Baltazar, zise el. Este aici, în litieră.

Ben Hur desfăcu perdelele. Egipteanul zăcea nemișcat în litieră; fața lui era palidă ca a unui mort.

— Putem să-L vedem? întrebă el în șoaptă.

— Pe Nazarinean? Da, este aici, câțiva pași în urma noastră.

— Dumnezeuule mare! strigă bătrânul. Încă o dată! Încă o dată! O, azi e cea mai grozavă zi pentru omenire!

Se opriră în colțul unei case, adăpostiți de peretele ei, și așteptară trecerea convoiului. Nu vorbeau nimic. Parcă le era frică să-și împărtășească gândurile. Oroarea le paralizase puterile. Baltazar, cu mare greutate, se coborî din litieră, sprijinit de un servitor. Estera și Ben Hur rămaseră lângă Simonide.

În acest timp, mulțimea imensă se apropia. Strigătele, murmurul se înteteau tot mai mult. Condamnatul înainta în mijlocul tumultului.

— Priviți, – zise Ben Hur amarnic –, ce vine acum e sfârșitul Ierusalimului!

În fruntea convoiului zbierau câțiva derbedei:

— Regele Iudeei! Loc pentru regele Iudeei!

Simonide îi privi trist, cum ei jucau, cum lărmuiau și făceau haz.

— Când aceștia vor fi mari, vai de cetatea lui Solomon! zise el.

O trupă de soldați legionari venea în urmă, înarmați, în marș molatic, nepăsători. În mijlocul lor, Iisus Nazarineanul!

Era aproape un muribund. La fiecare doi pași El se clătina, aproape să cadă. O haină murdară și ruptă îi atârna pe umerii goi și slabi. Picioarele-I goale lăsau pete de sânge în urma lor. O tăbliță cu inscripții injurioase îi atârna de gât. Iar pe cap o coroană grea de spini i se înfipsese adânc în came; șiroaie de sânge îi picurau din rănilor grozave de pe față și de pe gât. Părul lui mătăsos, încurcat în spini, era plin de sânge închegat. Fața cât se putea vedea, de sub păr și sânge, era albă, lividă, ca a unui spectru. Mâinile, legate cu cruce pe piept, sângerau sub tăieturile frânghiilor. Căzuse sub povara crucii de lemn, pe care i-o pusese în spinare. Și acum i-o ducea un compatriot al lui. Patru soldați îl apărau, mergând alături, de brutalitatea mulțimii, care Îl lovea cu ciomege și-L scuipa în față... Și nicio vorbă nu se auzea din gura Lui! Nicio plângere, niciun blestem! Nici ochii nu și-i ridică, până când ajunse la casa unde se adăpostiseră prietenii Lui. Ei îl priveau cu o milă nespusă. Estera se lipi de tatăl ei, iar acesta tremura de emoție. Baltazar căzu la pământ. Însuși Ben Hur strigă:

— O, Doamne! O, Doamne!

Iisus se întoarse la strigătul acesta. Pe fața Lui palidă se ivi o expresie divină, pe care prietenii nu putură s-o uite cât trăiră. Fără cuvinte, și numai din ochi, din mișcarea buzelor albe, El le trimise binecuvântarea cerească.

— Unde sunt legiunile tale, Ben Hur? – gemu Simonide.

— Anna, ar putea să-ți răspundă mai bine.

— Cum, necredincioși?

— Până la cel din urmă!

— Atunci, totul e pierdut! Și omul acesta sfânt trebuie să moară!

Simonide își plecă fruntea. Toate speranțele, ce-l însuflețiră odinioară, erau pierdute pe veci!

În urma lui Iisus veneau doi oameni, care purtau și ei cruci în spate.

— Cine sunt aceștia? întrebă Ben Hur pe un galileean.

— Criminalii, care vor muri alături de Nazarinean.

După ei un arhiereu, îmbrăcat strălucitor, în haine aurite, pășea mândru. O gardă din statul major îl însoțea.

— E ginerele lui Anna, zise încet Ben Hur.

— Caiafa! L-am văzut! răspunse Simonide. Și acum îl cunosc! Inconștienții! Nu era nevoie să-i atârne de gât, lui Iisus, tăblița cu inscripția „Regele Iudeei!” Un om de rând, un criminal n-ar fi putut avea o astfel de procesiune! Uitați-vă, națiunea întreagă îl urmează! O, Ierusalime! O, Israel! Ce pompă, ce fast! Ce mulțime, ce mare distincție! Nu s-a văzut de când Iudeea l-a primit pe regele Macedoniei! Nazarineanul este un rege! O, dacă m-aș putea ridica să-L urmez!

Ben Hur nu se mai putu stăpâni:

— Taci, te rog, îmi sfășii inima! Ce face Baltazar?

Estera plângea:

— Mai văd acolo niște femei plângând. Cine or fi ele?

Ben Hur văzu și el două femei, sprijinite de un tânăr, care jeleau amarnic.

— Tânărul este un discipol, pe care învățătorul îl iubea mai mult. Femeia cea mai în vârstă, care se reazemă de brațul lui, este Maria, mama lui Iisus; iar celelalte sunt femei din Galileea, care se înrudesc cu El.

Estera se uită la ele cu ochii plini de lacrimi.

Numai aceia care, din istoria popoarelor orientale, cunosc expansiunea sălbatică, primitivă, a spiritului mulțimii agitate din acele vremuri, pot să-și facă o idee, și totuși nu exactă, de ce-a fost convoiul acesta al crucificării. Și dezlănțuirea nebună a fost un preludiu al grozăviilor care au urmat apoi, peste treizeci de ani, când se descompuse națiunea evreiască, sub teroarea romană de sub domnia lui Vespasian și a lui Titus.

Când gâturile se uscau de strigăte, se auzeau numai horcăituri, zbierete dezordonate, din care abia se deslușeau frazele injurioase:

— Profanator de templu! Batjocoritor de zei!

— Răstigniți-L! Răstigniți-L!

Ura aceasta, împotriva lui Iisus, sfășia sufletul credincioșilor Lui.

— Veniți, – gemu Simonide –, veniți, să fugim de-aici, dacă nu putem ajuta la nimic!

Ben Hur nu-i ascultă chemarea. El, care-L văzuse pe Nazarinean făcând atâta bine omenirii suferinde, nu-L putea părăsi,

până în clipa Lui din urmă. Simțul dreptății se revoltă în el. Cât de mult îi datora și dânsul! De ce nu făcuse tot ce ar fi putut face, pentru scăparea Lui? Acum era momentul unei fapte mari, eroice! O lovitură, bine chibzuită, dată cu hotărâre, ar fi putut împrăștia mulțimea, ar fi putut smulge pe osândit din mijlocul zbirilor săi, și ar fi putut să răsune ca trompeta deșteptătoare – în această clipă supremă – sufletul galileenilor? O, Dumnezeuul lui Abraham, să nu poată el ajuta nimic!

În clipa aceea privirea lui căzu pe un grup de tineri. Se strecură prin mulțime până la ei.

— Veniți după mine! le strigă el. Am să vă vorbesc!

Galileenii îl urmară în umbra unei case, unde Ben Hur le vorbi:

— Voi sunteți dintre aceia care ați jurat pe spada mea, pentru triumful viitorului rege! Aveți armele voastre la voi? Acum e vremea să vă folosiți de ele! Duceți-vă îndată, adunați pe toți tovarășii de arme, la locul execuției, gata să scăpați pe Nazarinean! Grăbiți! Repede! Cu Nazarineanul moare libertatea noastră! De ce mai stați?

Cu toții se uitară respectuoși la el, dar niciunul nu se mișcă.

— N-auziți? întrebă el.

Răspunse unul din ei:

— Fiule Judah, – numai sub acest nume îl cunoșteau –, fiule Judah, tu ești cel înșelat, nu noi, care îți purtăm armele! Nazarineanul nu este regele, n-are sufletul unui rege! Am fost lângă El, când a intrat în Ierusalim; L-am ascultat în Templu; El a fost cu necredință și-a trădat Israelul. El a dezmințit, a dăruit tronul lui David! El nu este regele, și Galileea nu ține cu El! Poate să moară! Dar ascultă, fiule Judah: Noi purtăm armele tale și ți-am jurat credință. Dacă ne poruncești tu, ne vom strânge în jurul tău la cruce!

Clipa hotărâtoare, în viața lui Ben Hur, era aici. Dacă s-ar fi folosit de puterea lui, în această împrejurare, istoria lumii s-ar fi schimbat. Ar fi fost însă rânduită de oameni, și nu de mâna lui Dumnezeu! O confuzie neașteptată se năzări în mintea lui. Ceva ce i se limpezi abia după învierea Nazarineanului. Moartea Lui a fost necesară omenirii, pentru temelia religiei creștine. În confuzia

sufletească ce-l cuprinse, el nu fu în stare să ia o hotărâre. În învâlmășeala luptei lăuntrice, el își ascunse fața în mâini, fără să dea vreun răspuns oamenilor săi.

— Vino, te așteptăm, îi strigă Simonide a treia oară.

Fără voie, el se apropie de scaunul invalidului și păși, posomorât, între el și litiera în care ședea Estera. Ca și Baltazar, și cei trei magi ai deșertului odinioară, se simți mânat de o putere supraomenească.

CAPITOLUL X

Când mica societate, – Baltazar, Simonide, Ben Hur, Estera și doi dintre tinerii galileeni, rămași credincioși –, sosiră la locul crucificării, Ben Hur era în fruntea lor. Cum răzbiase prin mulțime, făcând loc litierei și bătrânului invalid, purtat de servitori, singur nu știa. Era inconștient și neputincios ca un copil. Martor al unei crime, făptuite din neînțeleasa voință a Celui de Sus!

Ben Hur se opri deodată în fața unui mal, deasupra căruia se ridica platoul crucificării. Tovarășii lui se opriră și ei.

O colină rotundă, ca o căpățână cheală, uscată și prăfuită, împrejmuită de un zid viu de oameni. Om lângă om se ridicau, întindeau gâturile să vadă. Zidul de oameni era ținut în frâu, din toate părțile, de câteva cordoane de soldați romani, care respingeau fără milă pe năvălitori. Un căpitan ordona severitate. Colina se numea în limba veche ebraică: Golgota. Latinii i-au zis: Calvaria.

Ben Hur, uitându-se împrejur, nu văzu pământ, verdeață, copac ori vreun tufiș, ci văzu numai o mare de capete negre sau blonde, cu ochii strălucitori, cu fețele înroșite de emoție. Trei milioane de oameni agitați de curiozitate cu inimile pline de ură pentru Acela care-i iubise pe toți, care le făcuse bine și care se jertfise pentru ei, se ducea acum la moarte pentru ei!

Ben Hur aruncă doar o privire asupra acestei mulțimi. Ochii lui se opriră sus, în vârful colinei, unde, lângă demnitari, în mijlocul preoților cu ținuta lor trufașă, îngâmfată, sta trist și smerit Nazarineanul. Un soldat cinic îi pusese un baston în mână. Chipurile, lângă coroana de spini, să aibă și sceptrul! Un uragan de

înjurături, de râsete, și o larmă sălbatică izbucni. Un om, un singur om, făcuse atâta vâlvă! Toți ochii erau ațintiți asupra Lui.

Ben Hur simți o milă sfâșietoare. Gândul că poate totuși era o putere mai mare decât viața, îl întări însă, și-i opri lacrimile. Viața aceea de dincolo de lumea pământească, în care Baltazar credea cu atâta îndărătnicie, și în care acum începea și el să creadă, și se arăta ca un izvor nou, poate mai limpede decât toate credințele de până acum. Viața sufletului! împărăția pe care o propovăduia Nazarineanul și care își aștepta pe regele ei. I se părea că auzea cuvintele Lui: „Eu sunt viața, eu sunt veșnicia!”

Și cuvintele îi răsunau mereu în auz și luau ființa unei lumini, a unei înțelegeri noi a vieții. Privind la omul încoronat de spini, care se chinuia aici sub povara hulei și durerea ispășirii fără de vină, își zicea: „Cine este Eternitatea? Care este Viața?”

Buzele albe și subțiri ale Celui chinuit păreau a-i răspunde: „Eu sunt!”

Ben Hur simți o liniște ce-i limpezi toate simțirile tulburate și-i picură în suflet credință tainică, ce era sfârșitul tuturor îndoielilor, începutul unei iubiri luminoase...

Deodată însă el fu trezit de niște lovituri puternice de ciocan. Visurile i se risipiră. În vârful colinei soldații înțepeneau crucea în pământ. Groapa fu săpată adânc și acum băteau crucea în cuie.

— Zorește oamenii să isprăvească mai degrabă! strigă marele rabin soldaților. Acesta – și el arătă pe Nazarinean – trebuie să fie mort și îngropat înainte de apusul soarelui, să rămână lumea curată de sărbători. Așa e legea!

Un soldat milos se apropie de osândit și-i dădu un pahar cu apă; dar acesta refuză băutura răcoritoare. Altul veni și-i dezlegă tăblița injurioasă de la gât și o prinse de cruce. Și pregătirile se sfârșiră.

— Crucile sunt gata! vesti căpitanul, rabinului.

— Insultătorul zeilor, vine întâi. Fiul lui Dumnezeu să se mântuiască dacă poate! Să vedem!

Strigătele și murmurul încetară. Toată nerăbdarea și larma de pe colină se prefăcu deodată într-o liniște generală. Momentul suprem al tragediei se apropia. Osândiții urmară să fie bătuți cu cuie pe cruce.

Când soldații se apropiară de Nazarinean și puseră mâna pe El, un fior rece trecu prin mulțime. Și cei mai cruzi dușmani ai Lui simțiră un cutremur de groază. Atmosfera deveni ca de gheață și toată lumea începu să tremure.

— Ce clipă fioroasă! șopti Estera, prinzându-se cu brațele de gâtul tatălui ei.

Acesta își acoperi fața.

— Nu te uita acolo, Estera! îi zise el tremurând. Afurișiți vor fi cu toții, din ceasul acesta, cei care au putut privi nelegiuirea aceasta!

Baltazar căzu în genunchi.

— Fiule al lui Hur, – zise cu emoție Simonide, Iehova nu-și întinde mâna asupra noastră și Israel e pierdut; cu toții suntem pierduți!

Ben Hur răspunse liniștit:

— Sunt ca într-un vis, Simonide, și mă întreb: de ce trebuie să se petreacă această grozăvie? Și parcă aud un glas din altă lume: „Așa vrea Nazarineanul: e voința lui Dumnezeu!” Să luăm pilda înțeleptului egiptean: să tăcem și să ne rugăm!

Și parcă auzi din nou dictonul plin de fior mistic: „Eu sunt nemurirea, eu sunt viața!”

Ben Hur se închină cu evlavie, ca și când cineva i-ar fi șoptit anume aceste cuvinte.

Soldații rupseră hainele de pe trupul Nazarineanului, lăsându-L gol în fața mulțimii. Rănile, cum fusese biciuit de dimineață, sângerau pe trupul lui alb. Apoi fu apucat fără milă și târât pe cruce. Întâi îi răstigniră brațele. Piroanele, bătute cu ciocane, intrară adânc și-i zdrobiră camea și oasele mâinilor lui frumoase. Apoi îi ridicară genunchii, ca picioarele să i se lipească de cruce, ținându-le și pe acestea. Loviturile ciocanelor se auzeau departe, iar cei care nu le auzeau, vedeau izbiturile și se înfiorau. Dar nicio protestare, nicio plângere nu se auzi de pe buzele martirului. Niciun vaiet, niciun țipăt de durere! Nimic ce ar fi putut face bucuria dușmanului, ori mânia prietenului.

— În ce parte să-I întorc capul? întrebă soldatul călău.

— Spre Templu, – răspunse preotul ca să vadă că sfântul lăcaș nu se întunecă la moartea Lui.

Soldații ridicară crucea și o așezară conform ordinului. Corpul răstignit atâma greu mâinilor însângerate de piroane; pe fața Lui se vedea o sfâșietoare suferință; dar nici acum nu se văita. Doar un suspin se auzi de pe buzele-I albe, ruga cea mai sfântă despre care spune Biblia:

„Iartă-le, Doamne, căci nu știu ce fac!”

Când apoi crucea fu ridicată sus, până la cer, în văzul tuturor, cu trupul răstignit, ea fu salutăta cu strigăte de bucurie ieșite din mii de glasuri. Mulțimea se înghesuia să poată citi inscripția de deasupra capului Nazarineanului, pe care o repetară cu strigăte ironice: „Regele Iudeei! Salve ție, Regele Iudeei!”

Episcopul vru să potolească mulțimea cu o cuvântare. Dar nimeni nu vru să-l asculte. Și Iisus Nazarineanul privea, cu ochii muribunzi, de sus, lumea înnebunită pe care o iubise, și orașul scump, care-L trădase.

Soarele se apropia de amiază; colina strălucea în raze fierbinți, în care se scăldau și dealurile dimprejur, ca într-o purpură regească. Palatele și Templul, cu turnurile lor, se răsătau în frumusețea feerică a zilei senine, mândre de maiestatea lor. Dar o umbră neagră acoperi deodată tot cerul și se întinse peste pământul larg. Întâi păru ca un nor trecător, cum de multe ori se întâmplă să se întunece soarele zilei de vară; dar în curând întunericul se făcu atât de mare, încât mulțimea lărmuitoare amuți de spaimă. Nu se mai vedea cerul, nici dealurile, nici Templul și palatele, cu turnurile lor sclipitoare, nici priveliștea celui mai cumplit spectacol din lume! Oamenii se uitară serbezi, unul la altul, tremurând.

— E numai o ceață, un nor, liniști Simonide pe fiica sa înspăimântată. O să treacă, o să se lumineze iar.

Ben Hur crezu altfel.

— Nu-i niciun nor, nicio ceață, zise el. E opera spiritelor, ruga profeților și a sfinților, de milă pentru natură, ca ea să nu vadă nelegiuirea! Îți spun, Simonide, că adevărat Fiul lui Dumnezeu este Acela, care atârna acolo!

Lăsă în uimire, după aceste cuvinte, pe Simonide și se apropie de Baltazar, care era tot în genunchi, și punând mâna pe umărul bătrânului, îi zise:

— O, înțeleptule egiptean, ascultă! Tu singur ai avut

dreptate: „Iisus Nazarineanul este Fiul lui Dumnezeu!”

Baltazar îl îmbrățișă pe Ben Hur și-i șopti:

— Eu L-am văzut copil fraged, în iesele; nu e mirare că am crezut în El. Vai! că a trebuit să ajung ziua aceasta! Mai bine muream și eu cu zile, ca frații mei Gaspar și Melchior!

— Mângâie-te! Desigur că sunt și ei aici!

Întunecarea se prefăcu într-o noapte neagră, fără ca aceasta să fi oprit pe călăi în execuția celorlalți doi osândiți. Soldații, după ce-i răstigniră, se mai adresară Nazarineanului, cu un cinism batjocoritor:

— Ha, ha! Regele Iudeei! Ajută-te singur, dacă ești făcător de minuni!

— Da, – întâri episcopul să se coboare de-acolo, dacă vrea să credem în El!

— Ai zis că ești Fiul lui Dumnezeu! Haide, arată-ne dacă te iubește Tatăl Tău!

Așa fu luat în răs și în batjocură, Acela care nu făcuse nimănui nici cel mai mic rău! Veșnica nerecunoștința a popoarelor!

Întunericul fioros neliniștea pe Estera.

— Să mergem acasă, tată, se rugă ea. E mânia lui Dumnezeu! și cine știe ce se mai poate întâmpla? Mi-e frică!

Simonide nu răspunse, era prea emoționat și nu putea părăsi colina.

Între cei doi criminali, care umpleau noaptea cu vaietele și cu țipetele lor, Iisus abia scotea câte un suspin înăbușit, cu toate că suferea mai mult decât ei.

Ben Hur dădu brațul lui Baltazar și se apropie cu el de cruce.

Al doilea ceas, după răstignire, trecu mai greu ca cel dintâi. Nazarineanul murea în chinuri cumplite, încet. Câteva femei plângeau la picioarele Lui, sub cruce. O singură dată deschise El gura și vorbi:

— Femeie, privește pe fiul tău! zise El, cu un glas tremurător.

Era mama Lui. Iar lângă ea, fratele iubit. Și acestuia îi vorbi Iisus:

— Vezi de mama ta, copile! îi zise blând.

Nici în al treilea ceas lumea nu părăsi dealul. Poate și din

pricina întinericului ce se lăsase peste oraș, în miez de zi. Totuși mulțimea se mai potoli. Unii se apropiau de crucea lui Iisus, îl priveau în tăcere și apoi se depărtau fără un cuvânt. Soldații păreau și ei mișcați și priveau mai mult pe cel răstignit decât mulțimea ce se perinda sub cruce. Tresăreau la fiecare mișcare a muribundului, fie când El își înclina capul pe piept, fie când, covârșit de durere, scotea câte un suspin ce-abia se auzea. Însălmântătoarea întunecime stârnea discuții.

— E lună plină, nu poate să fie eclipsă de soare!

Nimeni nu îndrăzneă să spună c-ar putea să fie mânia lui Dumnezeu, în legătură cu moartea lui Iisus Nazarineanul!

Și totuși un fior trecu prin mulțime: „Dar dacă El a fost într-adevăr Mesia cel promis și mult așteptat? Trebuia să stea să vadă moartea Lui!”

În sufletul lui Ben Hur nu se mai zbătea îndoiala. Era cuprins de o mare tristețe și liniște. Se ruga. Știa ce se petrecea și în inima lui Simonide. Se uita la capul lui, înclinat puternic pe piept, ca al lui Iisus, și ghicea durerea lui. Estera se lipise tremurând de el.

— Nu-ți fie frică, copila mea, — o îmbrăbăta el —, rămâi și observă toate, bine. Tu vei trăi mult în urma mea și vei putea povesti copiilor și nepoților tăi despre cel mai mare eveniment din lume. Să rămânem aici, până la sfârșit!

Din nou veniră oameni din clasa de jos a societății, din suburbiile mărginașe ale Ierusalimului, și se opriră sub crucea din mijloc.

— Aici este El, noul rege al Ierusalimului!

Ceilalți strigară batjocorilor:

— Salutare, rege al Iudeei!

— Coboară jos, dacă ești Fiul lui Dumnezeu, făcător de minuni!

Și fiindcă nimeni nu le răspundea, unul dintre tâlharii răstigniți își întrerupse gemetele:

— Da, da, dacă ești Hristos, ajută-te singur și ajută-ne și pe noi!

Mulțimea se agită într-un râs batjocoritor. Dar atunci se auzi vocea înduioșată a celui alt tâlhar:

— Nu vi-e teamă că vă bate Dumnezeu? Voi, păcătoșilor, care ați merita pedeapsa Lui, pe când acesta n-a făcut, în viața Lui, niciun rău!

Cei dimprejur rămaseră surprinși. Și din nou se auzi vocea celui de al doilea tâlhar:

— Doamne, gândește-Te la mine, dacă ajungi în împărăția cerului!

Simonide tresări surprins: „Dacă ajungi în împărăția cerului!” Iată punctul asupra căruia el discutase cu Baltazar.

— Ai auzit? întrebă Ben Hur. Împărăția Lui, care nu este pe pământ! Regele se duce chiar acolo. Omul acela ne-o spune. Și așa am visat și eu!

— Tăcere! – zise Simonide, – tăcere! Mi se pare că Nazarineanul vrea să răspundă.

Într-adevăr, în mijlocul tăcerii ca de mormânt se auzi vocea destul de tare, solemnă a muribundului:

— Adevăr zic ție: astăzi vei fi cu mine în rai!

Simonide oftă adânc:

— Destul, Doamne, destul! Întunericul s-a luminat; și acum văd cu alți ochi, – întocmai ca și Baltazar: văd cu ochii credinței adevărate!

Servitorul credincios își primi în sfârșit răsplata. Trupul lui schilodit niciodată nu se va mai putea îndrepta, dar sufletul dobândi o viață nouă. După ce se vor sfârși durerile trupului, el se va duce în împărăția aceea, unde rege va fi acest nou Dumnezeu al milei și al bunății, în paradis! Și o pace adâncă se coborî în inima lui.

Sus, în jurul crucii, domnea surprinderea și deprimarea. Toți aceia care îl auziseră vorbind în viață și nu credeau că El era Mesia, acum rămaseră consternați: iată că El, murind pe cruce, confirmă adevărul! Și cu demnitatea hotărâtă a morții, promitea unui păcătos – paradisul!

Chiar arhiereul tremura acum de frică și de căință.

De unde ar fi avut omul tăria convingerii, dacă nu din adevăr? Și cine să fie acest adevăr, dacă nu Dumnezeu? O împrejurare neînsemnată ajunsese ca ei să fie goniți ca de blestem.

Respirația Nazarineanului deveni grea, suspinul un scâncet

obosit. Numai trei ceasuri pe cruce și iată că se sfârșea!

Vestea se duse din gură în gură, apoi se făcu deodată tăcere mare. Se auzea numai adierea vântului și o duhoare înecăcioasă umplu aerul. Întunecimii i se adăugă o căldură înăbușitoare. Nimeni n-ar fi bănuir că erau aici trei milioane de oameni, care așteptau cu răsuflarea oprită, de teama celor ce aveau să vină, — atât de mare fu tăcuta lor încremenire!

Atunci peste capetele acestor milioane de oameni, răsună, în întunericul nopții, oftarea îndurerată a muribundului:

— Doamne, Dumnezeu! Meu, de ce M-ai părăsit?

Strigătul înspăimântă pe toți câți îl auziră.

Soldații aduseseră într-un vas apă și vin, ca să poată da osândiților în clipa din urmă băutura de grație. Ben Hur luă buretele, îl puse în vârful unei prăjini și, înmuindu-l în vasul cu vin, îl apropiă de buzele arse ale muribundului.

— Lasă-L! strigă arhiereul. N-are nevoie! Lasă-L!

Cu toate acestea, Ben Hur mai încercă să ducă o picătură de alinare Celui chinuit. Prea târziu! Nazarineanul nu primi stropul de vin! Pe fața Lui palidă, stropită de noroi și de sânge, se ivi o lumină de pace și mulțumire cerească. O mulțumire, o ușurare, chiar un triumf era în acest ultim suspin al răstignitului:

— S-a săvârșit!

Era strigătul eroului care și-a ajuns scopul, și-și împlinise menirea!

Lumina ochilor s-a stins și capul, încoronat de spini, căzu obosit pe pieptul îndurerat.

Ben Hur crezu lupta sfârșită. Dar muribundul mai scoase un ultim strigăt și se auziră, deslușit, aceste cele din urmă cuvinte:

— Tată, în mâinile Tale îmi dau sufletul!

Un tremur străbătu corpul martirizat, un ultim suspin, și se sfârși, vai! oameni, viața celui mai de seamă dintre voi! Ben Hur se întoarse către ai lui și le zise simplu:

— S-a sfârșit! El e mort!

Vestea se întinse repede pe colină. Și un tremur trecu din gură în gură: „El e mort! E mort!”

Atât!... Dar prin sufletul mulțimii trecu fiorul remușcării. Sângele Lui va cădea peste capetele lor! Și când mulțimea sta

uimită și mută, pământul începu să se cutremure. Oamenii se sprijiniră unii de alții, ca să nu fie doborâți. Întunericul se risipi și ei se uitară la Cel răstignit. Și toți aceia care îl scuipaseră, îl bătuseră și strigaseră din răsuputeri: „Răstigniți-L!” acum fugeau ca de o amenințare a cerului. Fugeau călări, pe jos, pe cămilele și-n carele lor. Fugeau ca de păcatele lor, îngroziți de ceea ce înfăptuiseră. Parcă s-ar fi sculat din morți, toți morții lor! Parcă s-ar fi dezlănțuit potopul să-i înghită! Demnitarii, arhiereul, fariseii și soldații, împreună cu toată plebea dezlănțuită în furia ei nebună, fugeau acum înspăimântați de primejdia mâniei cerești. Sângele lui Iisus cădea pe capul lor!

Când apuse soarele, lângă cruce nu mai rămăsese decât Maria, mama răstignitului, fratele său mai mic. Câteva femei credincioase din Galileea și Ben Hur, cu ai lui. Aceștia n-aveau cuvânt să fugă.

— Șezi aici, – zise el făcând loc Esterei la picioarele lui Simonide –, și acoperă-ți ochii, ca să nu vezi cea mai mârșavă faptă a omenirii! Și gândește-te la sufletul Lui cel nemuritor!

— Să-L numim Hristos, Mântuitorul! grăi Simonide cu evlavie.

— Așa să fie, răspunse Ben Hur.

Cutremurul zgudui din nou pământul. Strigătul celor doi tâlhari, de pe crucile lor ce se clătinau, umplu văzduhul de groază.

Baltazar zăcea, nemișcat jos la pământ. Ben Hur se apropie de el și-l chemă pe nume, dar el nu răspunse. Era mort! Murise în clipa când Mântuitorul își dăduse sufletul. Odată cu Învățătorul, elevul se duse și el în paradis!

Ben Hur îngenunche lângă el, șoptind o rugăciune. Acum nu mai era niciunul dintre cei trei magi pe pământ: Gaspar, Melchior și Baltazar, care reprezentaseră cele trei virtuți ale vieții: credința, speranța și iubirea!

Servitorii lui părăsiră pe bătrânul egiptean, dar corpul lui fu ridicat de cei doi galileeni și dus în oraș.

Convoiul trist fu compus din prietenii lui Ben Hur, care îl duseră până la palatul lui, unde rămășițele pământești ale egipteanului fură așezate în sala cea mare. În același ceas fu coborât și corpul lui Hristos de pe cruce.

Ben Hur se duse în persoană să caute pe Iras, spre a-i vesti moartea tatălui ei. Își închipuia că ea va fi prea îndurerată, rămânând acum singură pe lume, fără sprijin și ajutor. Abia acum el își aduse aminte de ea și se mira: cum de n-o văzuse nicăieri și nu se gândise toată ziua la dânsa?

O căută în odaia ei. Dădu cu sfială perdelele la o parte: avea să-i aducă o veste așa de dureroasă! Dar ea nu era acolo! Se duse pe acoperiș. Nici aici nu era! O strigă pe nume, o căută în toate odăile, în tot cuprinsul palatului. Întrebă servitorii. Nimeni n-o văzuse!

Ben Hur se întoarse lângă răposat și luă locul fetei dispărute la căpătâiul lui. Și se rugă pentru sufletul lui plutitor de acum în fericire. Hristos cel milostiv îl luase în împărăția sa!

După ce trecură cele nouă zile de doliu, Ben Hur aduse pe mama și pe sora lui în palat. Din ziua aceea ei roșiră cu toții, cu evlavie sfântă, numele Aceluia care le redase viața și fericirea pe pământ: Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu!

*

* *

La cinci ani după răstignire, Estera, soția lui Ben Hur, ședea în camera ei, în frumoasa lor vilă din Roma. Soarele Italiei strălucea peste aleile de trandafiri și lianele din grădină. Era o zi caldă de vară, la amiază. Totul în cameră era orânduit în stil roman, numai Estera era îmbrăcată în costumul bogat al evreicelor aristocrate. Tirzah și doi copii drăgălași, care se jucau jos, pe un covor moale, îi țineau tovărășie. Din privirea gingașă cu care ea dezmiarda copiii recunoaștem că erau ai ei.

Timpul trecuse fără urmă pe fața ei frumoasă, doar fericirea îi lumina fața mai expresiv ca înainte. Visul i se împlinise. Era stăpâna frumoasei vile.

Un servitor veni să anunțe:

— În atrium e o femeie care dorește să vorbească cu doamna.

— Las-o, vreau s-o primesc aici.

Străina intră. Estera se sculă și se apropie de ea. Dar se opri uimită:

— Cine ești tu?... parcă te-am cunoscut odată!... Nu ești...

— Iras, fiica lui Baltazar!

Estera își stăpâni mirarea și ceru servitorului un scaun.

— Mulțumesc, – răspunse Iras –, nu vreau să șed. Mă întorc îndată.

Amândouă se priviră în tăcere. Estera, frumoasă, soție și mamă fericită; Iras, dimpotrivă, părea foarte îmbătrânită. Cu ochii înroșiți de nesomn, cu fața neîngrijită, fără fard, cu îmbrăcămintea aproape murdară și tocită, cu sandalele rupte, făcea impresia unei femei de stradă, istovită de mizerie.

Iras își supse buzele-i palide:

— Aceștia sunt copiii tăi? întrebă ea.

— Da, răspunse Estera. Vrei să vorbești cu ei?

— Nu! S-ar speria de mine.

Se apropie brusc de Estera, care se dădu înapoi.

— Nu-ți fie frică! Am venit numai să-i dau de știre bărbatului tău că dușmanul lui neîmpăcat e mort!

— Dușmanul lui?

— Messala!... Spune-i bărbatului tău că eu l-am omorât!... Pentru multele umiliri și mizerii pe care mi le-a pricinuit în viață... Spune-i, în sfârșit, că sunt de acord cu el. Un roman se cheamă un animal!... Adio! Rămâi cu bine!

Se întoarse să plece. Estera o opri:

— Rămâi! Așteaptă să vină bărbatul meu! El n-are nimic împotriva ta! Va fi prietenul, sprijinitorul tău; iar eu, sora ta! Noi suntem creștini!

Iras se opuse.

— Nu! Lasă să rămân ce am meritat să fiu... N-o să dureze mult!

Estera o privi cu milă:

— Și totuși, s-ar putea să-ți venim în ajutor cu ceva. Spune: nu cumva ai vreo dorință de împlinit? Ceva...

Trăsăturile egiptencei se înmuiară. Un zâmbet se arătă pe buzele ei subțiri. Și se uită la copiii de pe covor.

— Da, aș vrea...

— Spune, ce?

Se apropie de copii, îngenunche lângă ei și luându-i în brațe, cu delicatețe, îi sărută pe amândoi obraji. Apoi se depărtă repede,

fără ca Estera s-o mai fi putut opri.

Când Ben Hur află despre această vizită, se întări în presupunerea pe care și-o formase în seara morții lui Baltazar: Iras fugise din casa lui, în brațele lui Messala, pe care îl iubise, cu un amor pătimăș.

Cuprins de o teamă justificată pentru nenorocita femeie, Ben Hur porni s-o caute în toate părțile. Dar nicăieri n-o mai regăsi.

Lacul albastru, ce strălucea fermecător sub mângâierea razelor soarelui de vară, își are și el tainele-i triste. Poate că el ar putea să dea deslușiri despre frumoasa egipteană, dacă ar ști să vorbească!

*

* *

Simonide trăi adânci bătrâneți. În al treilea an al domniei lui Neron, el își desfăcu comerțul din Antiohia și trăi, până la sfârșit, cu inima bună, cu mintea limpede și cu mult noroc în afacerile lui.

În anul acela el ședea pe terasă, într-o seară cu lună. Estera și Ben Hur, cu cei trei copii ai lor, erau la dânsul. Ultima lui corabie se legăna, pe valurile fluviului, ancorată la mal. Celelalte erau vândute, în anii lungi, de la răstignire și până azi, o singură durere lovise familia: moartea mamei lui Ben Hur. Dar o îndurase cu credința creștină în lumea cea de apoi.

Corabia ancorată sosise cu o zi înainte. Le adusese vestea persecuției îngrozitoare pe care Neron o făcea asupra creștinilor. Familia, care petrecea pe terasă, primi pe Malluch, servitorul credincios, care aduse un pachet pentru Ben Hur.

— De la cine? întrebă acesta.

— Mi l-a dat un arab.

— Unde-i arabul?

— A plecat numaidecât!

— Ascultați! grai Ben Hur, și citi următoarea scrisoare:

„Eu, Ilderim, fiul nobilului șeic Iderim, al tribului. Către Judah, fiul lui Hur.

Află, o amicul tatălui meu, cum te-a iubit tatăl meu pe tine! Citește alăturata scrisoare, și vei ști că voința lui este și a mea: și ceea ce ți-a lăsat el, este al tău.

Eu l-am răzbunat pe tatăl meu, și tot ce i-a fost răpit, în marele război, am recucerit. Între altele, am găsit această scrisoare, și toată moștenirea Mirei, care a fost mama atâtor stele.

Pace ție și alor tăi! Glasul acesta este glasul pustiilor șeicului.

Ilderim”.

După aceasta, Ben Hur desfăcu o altă hârtie, – aceasta cu mare grijă, căci era îngălbenită de vreme și aproape putrezită. Apoi o citi și pe aceasta:

„Ilderim, așa numit nobilul șeic al neamului Ilderim, către urmașul său, fiul meu Ilderim.

Tot ce posed, va fi moștenirea ta; afară de bunurile mele din Antiohia, care vor rămâne în stăpânirea fiului Hur, ca răsplată pentru triumful lui din circ, unde ne-a făcut un renume glorios. Așa numitul palat al palmierilor să fie pentru totdeauna al lui și al moștenitorilor lui!

Să faci onoare tatălui tău!

Ilderim, nobil șeic”.

— Ce zici, Simonide? întrebă Ben Hur.

Estera luă scrisorile și le mai citi o dată pentru sine. Simonide tăcu un timp. Ochii lui se odihneau asupra corăbiei; iar mintea i se frământa. În sfârșit, el vorbi:

— Fiule Hur, – zise el. Domnul a fost prea bun cu tine în anii din urmă. Pentru multe îi ești dator recunoștință. N-a sosit oare timpul să dispui de averea bogată lăsată ție grație Lui?... De ce mai întârzi?

— Hotărârea mea e de mult luată. Numai nu știu în ce chip s-o execut. Cum să fac ca bunurile mele să se întoarcă celui care mi le-a dat? Sfătuiește-mă tu, Simonide.

Simonide răspunse:

— O parte trebuie să rămână bisericii din Antiohia; iar alta... ai auzit de persecuțiile pe care le îndură creștinii noștri din Roma?... Lumina credinței trebuie ținută aprinsă. Pentru asta să jertfești restul averii tale!

— Arată-mi cum să fac?

— O să-ți spun. Două lucruri sunt cu deosebire sfinte pentru romani, chiar și pentru Neron: cenușa morților și ceremonia înmormântării. Nu poți să clădești o biserică în Roma, clădește-o sub pământ. Și ca s-o ferești de profanare, înmormântează în ea pe toți morții tăi creștini.

Ben Hur se ridică emoționat.

— Este o idee mare, zise el. Nu trebuie să întârziem de-a o îndeplini! Mă voi grăbi. Corabia, care ne-a adus vestea despre persecuții, mă va duce la Roma. Măine dimineață voi pleca.

Se întoarse spre Malluch:

— Pregătește corabia, Malluch, și fă ca să mă poți însoți!

— Așa, da! răspunse Simonide mulțumit.

Estera veni lângă ei și își puse mâinile pe umărul lui.

— Așa îl vei servi mai bine pe Hristos. O, iubitul meu tovarăș de viață, nu mă vei socoti ca pe o piedică, ci mă vei lua cu tine, să te însoțesc și să-ți fiu întru toate de ajutor.

*

* *

Dacă cititorii mei vor vizita vreodată Roma și se vor duce pe drumul ce coboară spre Catacombe, vor vedea biserica subterană Sfântul Calist, care este mai veche decât Sfântul Sebastian, și vor ști că ea s-a făcut din imensa avere a lui Ben Hur. Îi vor putea mulțumi. Căci din aceste subterane a ieșit biruitoare ideea Creștină. Din ele a răsărit puterea care a prăbușit păgânismul cezarilor și a regenerat lumea creștină de astăzi, cu biruitoarea ei civilizație.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	4
CARTEA ÎNTÂI	6
CAPITOLUL I – CAPITOLUL XIV	
CARTEA A DOUA	62
CAPITOLUL I – CAPITOLUL VII	
CARTEA A TREIA	104
CAPITOLUL I – CAPITOLUL VI	
CARTEA A PATRA	137
CAPITOLUL I – CAPITOLUL XVII	
CARTEA A CINCEA	236
CAPITOLUL I – CAPITOLUL XVI	
CARTEA A ȘASEA	321
CAPITOLUL I – CAPITOLUL V	
CARTEA A ȘAPTEA	350
CAPITOLUL I – CAPITOLUL V	
CARTEA A OPTA	370
CAPITOLUL I – CAPITOLUL X	

